

สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก

THE SCIENCES AS EXPLAINED IN THE BUDDHIST SCRIPTURES
(TIPITAKA).

GB 406

សរិទត្រព័ន្ធឌីជីថាមពុក

สรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

คณะกรรมการ กองวิชาการ มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย

ISBN : 978-974-2875-91-6

หากนักศึกษามีข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำ กรุณาส่งมาที่

ชมรมประสานงาน DOU

ตู้ ปณ. 69 ปณจ. คลองหลวง

จ. ปทุมธานี 12120

โทรศัพท์ 0-2901-1013, 0-2901-1017

โทรสาร 0-2901-1014

<http://www.dou.us>

คำนำ

วิชา GB 406 สรรพศาสตร์ในพระไตรปีภูก เป็นวิชาที่มุ่งให้นักศึกษาเห็นว่าคำสอนในพระไตรปีภูกนั้นนอกจากจะมีเนื้อหาหลักคือหลักปฏิบัติเพื่อความพันธุ์ก็แล้ว ยังมีคำสอนที่ครอบคลุมศาสตร์ทั้งปวงในทางโลกอีกด้วยกล่าวคือ สรรพศาสตร์ทางโลกนั้นมีทั้งหมด 3 หมวดวิชา คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ซึ่งคำสอนในพระไตรปีภูกนั้นมีเนื้อหารอบคลุมทั้ง 3 ศาสตร์นี้ ที่สำคัญองค์ความรู้ในพระไตรปีภูกยังมีความกว้างขวางและลึกซึ้งกว่าทางโลกมาก มีความรู้หลายอย่างที่นักวิชาการทางโลกเพียงคันพบเมื่อไม่นานมานี้ แต่ไม่น่าเชื่อว่าความรู้เหล่านั้นมีกล่าวไว้ในพระไตรปีภูกมานานกว่า 2,500 ปีแล้ว เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะความรู้ในพระไตรปีภูกได้มารากการรู้แจ้งด้วยพระปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความรู้อันเกิดจากภารณะยปัญญา จึงมีความถูกต้องสมบูรณ์ลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าความรู้ในทางโลกซึ่งเกิดจากสุ่มยปัญญาและจินตามยปัญญาเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ความรู้ในพระไตรปีภูกจึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อนักศึกษาได้เรียนวิชานี้แล้วเชื่อว่าจะทำให้มีแรงบันดาลใจในการศึกษาพระไตรปีภูกให้แตกฉานยิ่งๆ ขึ้นไป ทั้งนี้เพื่อนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

เอกสารประจำกลุ่มวิชานี้เป็นการทำงานร่วมกันเป็นคณะกรรมการแม้จะผ่านการตรวจทานหลายครั้งแล้ว แต่ก็อาจจะมีสิ่งที่ไม่สมบูรณ์อยู่บ้าง จึงหวังว่าผู้รู้และผู้อ่านจะได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาหนังสือให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

คณะกรรมการประจำชุดวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปีภูก

กันยายน 2551

สารบัญ

คำนำ	(3)
รายละเอียดรายวิชา	(8)
วิธีการศึกษา	(9)
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 สรพศาสตร์ในทางโลก	7
2.1 ภาพรวมสรพศาสตร์ในทางโลก	10
2.2 หลักการเบื้องต้นของแต่ละศาสตร์	14
บทที่ 3 ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภพ	41
3.1 ความหมายของเอกภพ	44
3.2 ทฤษฎีสำคัญสำหรับศึกษาเอกภพ	45
3.3 การดำเนินและโครงสร้างของเอกภพ	56
3.4 หลุมดำสิ่งลึกลับในห้วงอวกาศ	60
3.5 จีโนมหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต	62
บทที่ 4 หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก	65
4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก	68
4.2 นิพพาน	69
4.3 ความไม่ประมาท	70
4.4 ละชั่วทำดีทำใจให้ผ่องใส	71
4.5 มรรค มีองค์ 8	72
4.6 ไตรสิกขา	73
4.7 พระไตรปิฎก	74
4.8 นิยาม	74

บทที่ 5 มนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก	79
5.1 ภาพรวมมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก	82
5.2 ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ	84
5.3 ความหมายและองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์	92
5.4 ความสำคัญและธรรมชาติของใจ	95
5.5 วงศ์ของกิเลส กรรม และวิบาก	98
5.6 นิสัยปัจจัยสร้างกรรมอย่างต่อเนื่อง	105
5.7 กรรมลิขิตชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย	109
5.8 เป้าหมายชีวิตของมนุษย์	110
5.9 ความสำคัญของการเป็นมนุษย์	114
บทที่ 6 รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก	119
6.1 ภาพรวมรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก	122
6.2 การกำหนดรัฐ	123
6.3 เป้าหมายของการเมืองการปกครอง	124
6.4 ธรรมาริปไตยหัวใจของรัฐศาสตร์	125
6.5 ธรรมาริปไตยไม่ใช่ระบบการปกครอง	126
6.6 หลักธรรมสำคัญในการปกครอง	128
6.7 ความสำคัญของเศรษฐกิจต่อการปกครอง	137
6.8 ตัวอย่างการปกครองของพระเจ้ามหาวิชิตราช	138
6.9 บทวิเคราะห์การปกครองของพระเจ้ามหาวิชิตราช	143
6.10 เปรียบเทียบรัฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม	154
บทที่ 7 นิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก	159
7.1 ภาพรวมนิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก	162
7.2 ความเป็นมาของกฎหมายในพระไตรปิฎก	163
7.3 พระวินัยคือกฎหมายในพระไตรปิฎก	164
7.4 องค์ประกอบของสิกขابท	171
7.5 ขั้นตอนการบัญญัติสิกขابท	173

7.6 หมวดหมู่และจำนวนสิ่งที่ต้องการ	176
7.7 ตัวอย่างสิ่งที่ต้องการในประเทศไทย	178
7.8 สิ่งที่ต้องการเป็นพุทธบัญญัติมิใช่แต่ความคิดของผู้แต่ง	180
7.9 การประชุมทบทวนสิ่งที่ต้องการทุกครั้งเดือน	183
7.10 อธิกรณ์ในพระไตรปิฎก	184
7.11 อธิกรณ์สมณะ : ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์	188
7.12 พระวินัยอรหันต์กฎหมายในพระธรรมวินัย	194
บทที่ 8 เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก	197
8.1 ภาพรวมเศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก	200
8.2 ทรัพย์ 2 ประการในพระไตรปิฎก	201
8.3 เศรษฐศาสตร์ระดับจุลภาคในพระไตรปิฎก	206
8.4 เศรษฐศาสตร์ระดับมหาภาคในพระไตรปิฎก	216
8.5 เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม	220
บทที่ 9 วิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก	233
9.1 ภาพรวมวิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก	236
9.2 วิชาสุภาษิตหลักพื้นฐานของการพูด	237
9.3 อาณิสังส์การกล่าววิชาสุภาษิต	241
9.4 โถงของการกล่าววิชาทุพภาษา	244
9.5 องค์แห่งธรรมกถีกหลักพื้นฐานของการแสดงธรรม	245
9.6 หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล	246
9.7 หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า	261
9.8 การโต้แย้งธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัท	269
บทที่ 10 วิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก	275
10.1 ภาพรวมวิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก	278
10.2 เจตคติต่อความรู้ในพระไตรปิฎก	279
10.3 ลักษณะของความรู้ในพระไตรปิฎก	282
10.4 วิธีการแสดงหาความรู้ในพระไตรปิฎก	283

10.5 สมาชิกกับการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์	285
10.6 นิยาม 5 กฎแห่งสรรพสิ่งในอนันตจักรวาล	289
10.7 การพิสูจน์คำสอนในพระไตรปิฎก	308
บทที่ 11 แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก	313
11.1 ภาพรวมแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก	316
11.2 การดูแลสุขภาพในพระไตรปิฎก	317
11.3 การรักษาสุขภาพในพระไตรปิฎก	323
11.4 เปรียบเทียบแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกกับการแพทย์ยุคปัจจุบัน	343
บทที่ 12 บทสรุป	351
บรรณานุกรม	358

รายละเอียดรายวิชา

1. คำอธิบายรายวิชา

GB 406 สรรพศาสตร์ในพระไตรปีฎก

ศึกษาองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางโลกซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปีฎก โดยสรรพศาสตร์ทางโลกนั้นมีทั้งหมด 3 หมวดวิชา คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ คำสอนในพระไตรปีฎกนั้นนอกจากจะมีเนื้อหาหลัก คือ หลักปฏิบัติเพื่อความพันทุกข์แล้วยังมีเนื้อหารครอบคลุมทั้ง 3 ศาสตร์นี้ด้วย โดยใน 3 หมวดวิชาดังกล่าวยังแบ่งเป็นศาสตร์ย่อยๆ อีกมากมาย สำหรับเนื้อหาในวิชาสรรพศาสตร์นี้จะกล่าวถึง 7 ศาสตร์ด้วยกัน คือ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และแพทยศาสตร์

2. วัตถุประสงค์รายวิชา

1. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปีฎก ซึ่งมีอยู่ 3 หมวดวิชา คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

2. เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำความรู้จากวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปีฎกมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งด้านการดำเนินชีวิตส่วนตัวและในงานพระพุทธศาสนา

3. เพื่อให้นักศึกษาเห็นคุณค่าของความรู้ในพระไตรปีฎกและมีกำลังใจศึกษาพระไตรปีฎกให้แทบทุกประการ เพื่อเป็นแรงส่งส่วนทางชีวิตและเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา

3. รายชื่อบทที่เรียน

บทที่ 1 บทนำ

บทที่ 2 สรรพศาสตร์ในทางโลก

บทที่ 3 ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกสาร

บทที่ 4 หลักธรรมสำคัญในพระไตรปีฎก

บทที่ 5 มนุษยศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 6 รัฐศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 7 นิติศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 8 เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 9 วิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 10 วิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 11 医療ศาสตร์ในพระไตรปีฎก

บทที่ 12 บทสรุป

วิธีการศึกษา

1. การเตรียมตัวเพื่อการศึกษาด้วยตนเอง

การศึกษาแต่ละบทของชุดวิชาสรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก นักศึกษาควรปฏิบัติตั้งนี้ ก. ใช้เวลาศึกษาวันละ 1 ชั่วโมง และควรศึกษาให้จบบทภายใน 1-2 สัปดาห์

ข. ควรทำแบบฝึกหัดก่อนบทเรียน เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจ และทำกิจกรรมในระหว่างบทเรียนตามที่กำหนดไว้ เมื่อได้ศึกษาบทเรียนเสร็จแล้ว ควรตรวจสอบความรู้ความเข้าใจ ในบทเรียนด้วยการทำแบบฝึกหัดท้ายบท

ค. ควรศึกษาประกอบกับสื่อการสอน โดยเฉพาะจากการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม (มีรายละเอียดในข้อที่ 5)

2. การประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียน

ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในกิจกรรมแต่ละบท เพื่อวัดพื้นความรู้เดิมของนักศึกษาว่ามีความรู้ในเนื้อหาที่จะศึกษามากน้อยเพียงใด และควรมุ่งสนใจในเนื้อหาใดที่นักศึกษายังขาดความรู้หรือมีความรู้น้อย หลังจากศึกษาเอกสารการสอนโดยตลอดทั้งบทแล้ว ขอให้นักศึกษาทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนในกิจกรรมท้ายบท ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาสามารถทราบได้ว่าได้รับความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด และมีความรู้ในเนื้อหาอยู่ในเกณฑ์พอที่จะข้ามไปศึกษาบทต่อไป ได้หรือไม่ เกณฑ์ที่ถือว่าพอใช้คือตอบถูกประมาณร้อยละ 80 ของแบบประเมินผลตนเองก่อนหรือหลังเรียนแต่ละชุด ขอให้นักศึกษาพึงตระหนักร่วงการทำแบบประเมินผลตนเองก่อนและหลังเรียนด้วยความซื่อสัตย์ต่อตนเองเท่านั้นจึงจะได้ผล

3. การศึกษาเอกสารการสอน

ก่อนศึกษาเนื้อหานั้นแต่ละบท ขอให้ศึกษาแผนการสอนประจำบท โดยดูว่าในบทนั้นๆ มีกี่ตอน มีหัวเรื่องอะไรบ้าง ให้ศึกษาแนวคิดและวัตถุประสงค์ และจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

เมื่ออ่านรายละเอียดของแต่ละเรื่องในแต่ละตอนจบแล้ว ควรบันทึกสาระสำคัญของแต่ละเรื่องและปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดไว้ในท้ายบท ก่อนจะศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไป การปฏิบัติกิจกรรมนี้จะช่วยให้นักศึกษาสามารถประเมินผลตนเองได้ว่า นักศึกษามีความเข้าใจในสิ่งที่อ่านมากน้อยเพียงใด อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีคุณค่าต่อชีวิตอย่างแท้จริง จะนั่นนักศึกษาจึงควรปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างด้วยตนเองและอย่างต่อเนื่อง

4. การทำกิจกรรม

นักศึกษาควรบันทึกสาระสำคัญและทำกิจกรรมทุกอย่าง ที่ได้รับมอบหมาย เพราะกิจกรรมเหล่านี้จำเป็นมาก สำหรับการศึกษาชุดวิชา呢 และควรทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมด้วยตนเองก่อนตรวจคำตอบจากแนวตอบท้ายบท

5. ศึกษาผ่านบทเรียนทางการศึกษาอิฐ rampage ใกล้ผ่านดาวเทียมและสื่อเสริม

เนื่องจากการศึกษาอิฐ rampage ใกล้ผ่านดาวเทียม หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “ดาวอิฐ” ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิศึกษาอิฐ rampage เพื่อสิ่งแวดล้อม เป็นสื่อที่มีการนำเสนอสาระความรู้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ นักศึกษาสามารถติดตามชมและศึกษารายการต่าง ๆ ที่อ้างอานวัยต่อการศึกษา วิชาสรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก เช่น รายการทันโลกทันธรรม, รายการข้อคิดรอบตัว, รายการ Body & Mind สุขภาพสบายใจ, รายการหลวงพ่อตอบปัญหา เป็นต้น ให้นักศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาพร้อมทั้งศึกษาเพิ่มเติมจากสื่อสอนเสริมบทเรียน (ซึ่งเรียกว่า e-Learning) ซึ่งทางมหาวิทยาลัยได้ผลิตขึ้นเพื่อประกอบการเรียนโดยตรง (นักศึกษาสามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการศึกษาอิฐ rampage ใกล้ผ่านดาวเทียม ได้ที่ชั้นรมประสถานงาน DOU ตามที่อยู่ที่ท่านสมัครเรียน)

6. เข้าโรงเรียนอนุบาลผันในฝันวิทยา

เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจในการเรียนวิชาสรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกมากขึ้น นักศึกษาควรติดตามรายการธรรมะซึ่งเรียกว่า “โรงเรียนอนุบาลผันในฝันวิทยา” อันเป็นรายการหนึ่งในการศึกษาอิฐ rampage ใกล้ผ่านดาวเทียมที่มีการนำเสนอทุกวันจันทร์-เสาร์ ตั้งแต่เวลา 19.00-21.00 น. (เวลาในประเทศไทย) หรือเวลาช่วงอื่นที่มีการทบทวน ตามที่แจ้งไว้ในผังรายการ ซึ่งนักศึกษาสามารถสอบถามหรือขอรับเอกสารดังกล่าวได้ที่ชั้นรมประสถานงาน DOU ที่ใกล้ที่อยู่ของท่าน

7. การสอบ

การศึกษาวิชาสรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก มีการวัดผลด้วยการสอบแบบปรนัย อย่างไรก็ตาม การศึกษาวิชาสรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกนี้ แม้การวัดผลการเรียนด้วยการสอบข้อเขียนจะมีความสำคัญในการประเมินผลการเรียนของนักศึกษา แต่สิ่งสำคัญอย่างยิ่งคือนักศึกษาจะต้องได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเองได้ และได้ประโยชน์ในการนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน

บทที่ 1

บทนำ

เนื้อหาบทที่ 1
บทนำ

บทนำสรุปศาสตร์ในพระไตรปิฎก

แนวคิด

องค์ความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นมีความลึกซึ้งและกว้างขวางมาก นอกจากจะมีคำสอน หลักเพื่อความพันทุกข์แล้ว ยังมีองค์ความรู้ครอบคลุมศาสตร์ทางโลกต่างๆ มากมายอีกด้วย กล่าวคือ ครอบคลุมทั้งหมวดวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งศาสตร์ทั้งปวงในทางโลกนั้นสรุปรวมลงได้ใน 3 หมวดวิชานี้

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก

บทที่ 1 บทนำ

องค์ความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นมีความลึกซึ้งและกว้างขวางมาก นอกจากจะมีหลักคำสอนเพื่อความพัฒนาทุกข์แล้ว ยังมีองค์ความรู้ครอบคลุมศาสตร์ทางโลกต่างๆ มากมายอีกด้วย กล่าวคือครอบคลุมทั้งหมวดวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งศาสตร์ทั้งปวง ในทางโลกนั้นสรุปรวมลงได้ใน 3 หมวดวิชานี้

มนุษยศาสตร์นั้นกล่าวถึงตัวมนุษย์โดยเน้นโลกภายนอกของมนุษย์ ได้แก่ เรื่องจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งมีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น วิชาศาสนา วิชาปรัชญา วิชาภาษาศาสตร์ อารยธรรม และ วิชาประวัติศาสตร์ เป็นต้น

สังคมศาสตร์นั้นกล่าวถึงมนุษย์กับความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกัน เป็นเรื่องโลกภายนอกของมนุษย์ทางด้านสังคม ซึ่งมีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิชาศาสตร์ การจัดการ และ สังคมวิทยา เป็นต้น

ส่วนวิทยาศาสตร์นั้นมีชื่อเต็มว่า “วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ” เป็นหมวดวิชาที่ว่าด้วยเรื่องมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพซึ่งเป็นโลกภายนอกของมนุษย์ เช่น กัน มีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น เคมี พลิกส์ ชีววิทยา แพทยศาสตร์ ดาราศาสตร์ และ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น

วิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกนี้กล่าวถึงศาสตร์ที่สำคัญ ทั้งหมด 7 ศาสตร์ โดยมีศาสตร์ที่เป็นหมวดวิชาใหญ่ 2 ศาสตร์ คือ มนุษยศาสตร์ กับ วิทยาศาสตร์ และศาสตร์ที่เป็นสาขาวิชาย่อยอีก 5 ศาสตร์ คือ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิชาศาสตร์ และแพทยศาสตร์ ซึ่ง 4 ศาสตร์แรก ได้แก่ รัฐศาสตร์ เป็นต้น จดอยู่ในหมวดวิชาลัทธิศาสตร์ ล้วนแพทยศาสตร์นั้น จดอยู่ในหมวดวิทยาศาสตร์

องค์ความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นเน้นเรื่องมนุษยศาสตร์เป็นหลัก รองลงมาคือ สังคมศาสตร์ ส่วนด้านวิทยาศาสตร์นั้นมีกล่าวไว้เพียงส่วนน้อย แต่แม้จะมีน้อยถึงกระนั้นก็มีความลึกซึ้งและกว้างใหญ่กว่าองค์ความรู้ในทางโลกมาก เพราะเป็นความรู้แจ้งที่เกิดจากเห็นแจ้ง ด้วยภูมิปัญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้เป็นความรู้ที่เกิดจากการอ่านการคิดและตั้งสมมติฐานแบบนักวิทยาศาสตร์

ความรู้ที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ที่ปรากวุญในพระไตรปิฎกนั้นเป็นความรู้ที่น่าทึ่งมาก กล่าวคือ เรื่องโลกราตุหรือเอกสารซึ่งเป็นสิ่งที่กว้างใหญ่ไพศาลที่สุดและเรื่องอะตอมซึ่งเป็นสิ่งที่เล็กจี๋ที่สุดมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ซึ่งนักวิทยาศาสตร์เพิ่งค้นพบเมื่อไม่นานมานี้ มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาเป็นเวลานับพันๆ ปีมาแล้ว

ความรู้เรื่องเอกสารในทางวิทยาศาสตร์นั้น เพิ่งถูกพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมเมื่อไม่กี่ร้อยปีที่ผ่านมาเท่านั้นคือ ตั้งแต่กาลิเลโอ(พ.ศ.2107-2185) สร้างกล้องโทรทรรศน์สำหรับส่องดูดวงดาวสำเร็จ นำมาซึ่งการค้นพบเทหัวตุ่นในห้องอว拉斯ماกmany เป็นการเริ่มต้นการศึกษาเอกสารอย่างจริงจังและพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในปัจจุบันการศึกษาเรื่องเอกสารก้าวหน้าไปมากเพราหมีเทคโนโลยีอันทันสมัยมากมาย เข้าช่วย เช่น มีกล้องโทรทรรศน์ยับเบลซึ่งถูกส่งออกไปโคลอโรบโลก สามารถตรวจจับภาพของเทหัวตุ่นในระยะไกลเป็นพันล้านปีแสงได้ แต่ถึงกระนั้นอาณารบริเวณของเอกสารที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบเพียงได้แค่ 10-11% ของความกว้างของ 1 โลกราตุขนาดใหญ่ที่มีกล่าวไว้พระไตรปิฎกเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าโลกราตุไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวแต่มีเป็นหมื่นเป็นแสนโลกราตุที่เดียว นี้คือความมหัศจรรย์ขององค์ความรู้ในพระไตรปิฎก

ทางด้านการแพทย์นั้นก็มีหลายอย่างที่น่าสนใจ เช่น ในสมัยพุทธกาลวิชาการแพทย์มีความก้าวหน้ามากถึงกับมีการผ่าตัดสมองและลำไส้ด้วยทั้งๆ ที่การผ่าตัดครั้งแรกด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันในเมืองไทยเพิ่งเริ่มต้นขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ 3 หรือ 170 กว่าปีมาแล้ว นอกจากนี้ การดีท็อกซ์(Detox) และการอบซาวน่า(Sauna) เพื่อขับพิษก็ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุใช้วิธีเหล่านี้รักษาสุขภาพกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว

สำหรับสังคมศาสตร์นั้นก็มีองค์ความรู้ที่สำคัญและน่าสนใจมาก many ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้สำหรับแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นปัญหาระดับประเทศเมือง การปกครอง ปัญหาการแก้ไขกฎหมายรัฐธรรมนูญ ปัญหาเศรษฐกิจโดยเฉพาะเรื่องหนี้มันและข้อจำกัดมากแพร่ ปัญหาความยากจนและการคอร์รัปชั่น เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุมาจากการ และควรจะแก้ไขอย่างไร ก็มีแนวทางแก้ไขบันทึกไว้ในพระไตรปิฎกทั้งสิ้น

สำหรับมนุษยศาสตร์นั้นเป็นเนื้อหาหลักของคำสอนในพระไตรปิฎก เพราะจุดประสงค์หลักในการตรัสสอนธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคือ เพื่อช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ วิชาต่างๆ ของมหาวิทยาลัยธรรมากายแคลิฟอร์เนียที่นักศึกษาได้เรียนผ่านมาแล้วนั้นก็มุ่งเน้นเรื่องมนุษยศาสตร์เป็นหลักในวิชาสรพศาสตร์นี้ถือเป็นการสรุปใจความสำคัญของมนุษยศาสตร์ที่ปรากวุญในพระไตรปิฎก เพื่อให้นักศึกษามีความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 1 บทนำ จบโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 1 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 1
แล้วจึงศึกษาบทที่ 2 ต่อไป

บทที่ 2

สรรพศาสตร์

ในทางโลก

เนื้อหาบทที่ 2

สรพศาสตร์ในทางโลก

2.1 ภาพรวมสรพศาสตร์ในทางโลก

- 2.1.1 หมวดวิชามนุษยศาสตร์
- 2.1.2 หมวดวิชาสังคมศาสตร์
- 2.1.3 หมวดวิชาวิทยาศาสตร์

2.2 หลักการเบื้องต้นของแต่ละศาสตร์

- 2.2.1 มนุษยศาสตร์
- 2.2.2 รัฐศาสตร์
- 2.2.3 นิติศาสตร์
- 2.2.4 เศรษฐศาสตร์
- 2.2.5 วิชาศาสตร์
- 2.2.6 วิทยาศาสตร์
- 2.2.7 医学

แนวคิด

1. สรรพศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ทั้งปวงที่มีอยู่ในโลก ซึ่งแบ่งเป็น 3 หมวดวิชาใหญ่ๆ คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์

2. มนุษยศาสตร์ กล่าวถึง ตัวมนุษย์โดยเน้นโลกภายในของมนุษย์ ได้แก่ เรื่องจิตใจ ความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งมีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น วิชาศาสนา วิชาปรัชญา วิชาภาษาศาสตร์ อารยธรรม และ วิชาประวัติศาสตร์ เป็นต้น

3. สังคมศาสตร์ กล่าวถึง มนุษย์กับความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกัน เป็นเรื่องโลกภายนอกของมนุษย์ทางด้านสังคม ซึ่งมีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิชาศาสตร์ การจัดการ และ สังคมวิทยา เป็นต้น

4. วิทยาศาสตร์ เป็นหมวดวิชาที่ว่าด้วยเรื่องมนุษย์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพซึ่ง เป็นโลกภายนอกของมนุษย์ เช่นกัน มีสาขาวิชาย่อยดังนี้ เช่น เคมี พลิกส์ ชีววิทยา แพทยศาสตร์ ดาราศาสตร์ และ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของสรรพศาสตร์ในทางโลก และทราบหลักการเบื้องต้น ของศาสตร์สำคัญๆ 7 ศาสตร์ คือ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิชาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และแพทยศาสตร์ เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาเปรียบเทียบกับองค์ความรู้ ในพระไตรปิฎก

บทที่ 2

สรพศาสตร์ในทางโลก

2.1 ภาพรวมสรพศาสตร์ในทางโลก

คำว่า “สรพศาสตร์” มาจากคำสองคำคือ “สรพ” และ “ศาสตร์” สรพ แปลว่า ทุกสิ่ง, ทั้งปวง หรือ ทั้งหมด¹ ส่วน ศาสตร์ แปลว่า ระบบวิชาความรู้² ดังนั้น สรพศาสตร์ จึงหมายถึง ระบบวิชาความรู้ทั้งปวงหรือศาสตร์ทั้งปวงที่มีอยู่ในโลกนี้ ซึ่งองค์การยูเนสโก³ ได้จัดแบ่งเป็นหมวดวิชาใหญ่ๆ คือ มนุษยศาสตร์(Humanities) สังคมศาสตร์(Social Sciences) และ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ(Natural Sciences)⁴ หรือ เรียกโดยย่อว่า วิทยาศาสตร์

2.1.1 หมวดวิชามนุษยศาสตร์

หมวดวิชามนุษยศาสตร์นั้นเกิดขึ้นมาในโลกก่อนหมวดวิชาอื่นๆ ด้วยลักษณะในของมนุษย์อันได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด, จริยธรรม, การสื่อสาร และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ และ กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ ได้แก่ วิชาศาสนา วิชาปรัชญา วิชาภาษาศาสตร์ หรือ อักษรศาสตร์ วิชาศิลปะ เป็นต้น วิชาต่างๆ ในหมวดมนุษยศาสตร์มีลักษณะเป็นนามธรรม มีความเจริญก้าวหน้ามาก่อน จึงเป็นความรู้พื้นฐานให้กับวิชาอื่นๆ ที่ตามมา

กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาประยุกต์ คือ วิชาบริสุทธิ์ที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์โดยตรงในการดำรงชีวิต หรือ อาจพูดว่า วิชาประยุกต์ คือ การนำเอาความรู้บริสุทธิ์มาใช้งาน ได้แก่ ปรัชญาการดำเนินชีวิต

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). “พจนานุกรม.” หน้า 803.

² ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). “พจนานุกรม.” หน้า 783.

³ องค์การยูเนสโก (Unesco) คือ องค์กรว่าด้วยวัฒนธรรมวิทยาศาสตร์และการศึกษาแห่งสหประชาชาติ.

⁴ จิรโฉค วีระสัย และคณะ. (2546). “รัฐศาสตร์ทั่วไป.” หน้า 15.

ศาสนาในชีวิตประจำวัน ภาษาสำหรับธุรกิจ อุตสาหกรรมศิลป์ ศิลปการแสดง การท่องเที่ยว ภาษาอังกฤษเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

2.1.2 หมวดวิชาสังคมศาสตร์

เป็นหมวดวิชาที่ศึกษาเรื่องมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ซึ่งเกี่ยวกับโลกภายนอกของมนุษย์ในส่วนที่เป็นสภาพแวดล้อมทางสังคม¹ แบ่งเป็น 2 กลุ่มวิชาเช่นกัน คือ กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ และ กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มวิชาอยู่ คือ ความรู้ทั่วไป ความรู้เฉพาะด้าน และ กลุ่มวิชาผสม

(1) กลุ่มความรู้ทั่วไป หมายถึง กลุ่มวิชาที่เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ เช่น มนุษยวิทยา สังคมวิทยา เป็นต้น

(2) กลุ่มความรู้เฉพาะด้าน หมายถึง กลุ่มวิชาความรู้ในด้านต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ในสังคมของมนุษย์ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา เป็นต้น

(3) กลุ่มวิชาผสม หมายถึง กลุ่มวิชาที่นำความรู้ต่างวิชาแก้ไขมา 적용กัน เช่น มนุษยวิทยากายภาพ สังคมวิทยาการเมือง เศรษฐศาสตร์การเมือง จิตวิทยาสังคม ธุรกิจ การเกษตร การเกษตรอุตสาหกรรม เป็นต้น

กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาประยุกต์ คือ วิชาที่นำความรู้บริสุทธิ์ของสังคมศาสตร์มาใช้ประโยชน์ในชีวิต มีหลายสาขาวิชา เช่น การพัฒนาชุมชน การสังคมสงเคราะห์ การจัดการ การเป็นผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ การโฆษณา นิเทศศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การวางแผนคอมพิวเตอร์ธุรกิจ นิเทศธุรกิจ การจัดการอุตสาหกรรม เป็นต้น

2.1.3 หมวดวิทยาศาสตร์

วิทยาศาสตร์ซึ่งมีชื่อเต็มว่า “วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ” นั้นเป็นหมวดวิชาที่ศึกษาเรื่องมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ซึ่งว่าด้วยโลกภายนอกของมนุษย์ในส่วนที่เป็นสภาพแวดล้อมทาง

¹ อุรุวรรณ ณสกิตย์. (2530). “หลักมนุษยศาสตร์.” หน้า 14.

กายภาพ¹ เช่น ศึกษาเรื่องดิน น้ำ หิน แร่ธาตุ อากาศ พืช สัตว์ รวมทั้ง “มนุษย์” ด้วยในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทหนึ่ง หมวดวิชานี้แบ่งเป็น 2 กลุ่มวิชาเช่นกันคือ กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ และ กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์

กลุ่มวิชาบริสุทธิ์ คือ กลุ่มวิชาที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติที่เป็นไปตามกฎพื้นฐานของธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ สาขาวิชากายภาพ สาขากายภาพ และ สาขางสม

(1) สาขากายภาพ (physical science) ศึกษาสิ่งไม่มีชีวิต เช่น ดิน น้ำ หิน แร่ธาตุ ต่างๆ ประกอบด้วยสาขาวิชา เช่น เคมี ฟิสิกส์ ธรณีวิทยา โลหะวิทยา เป็นต้น

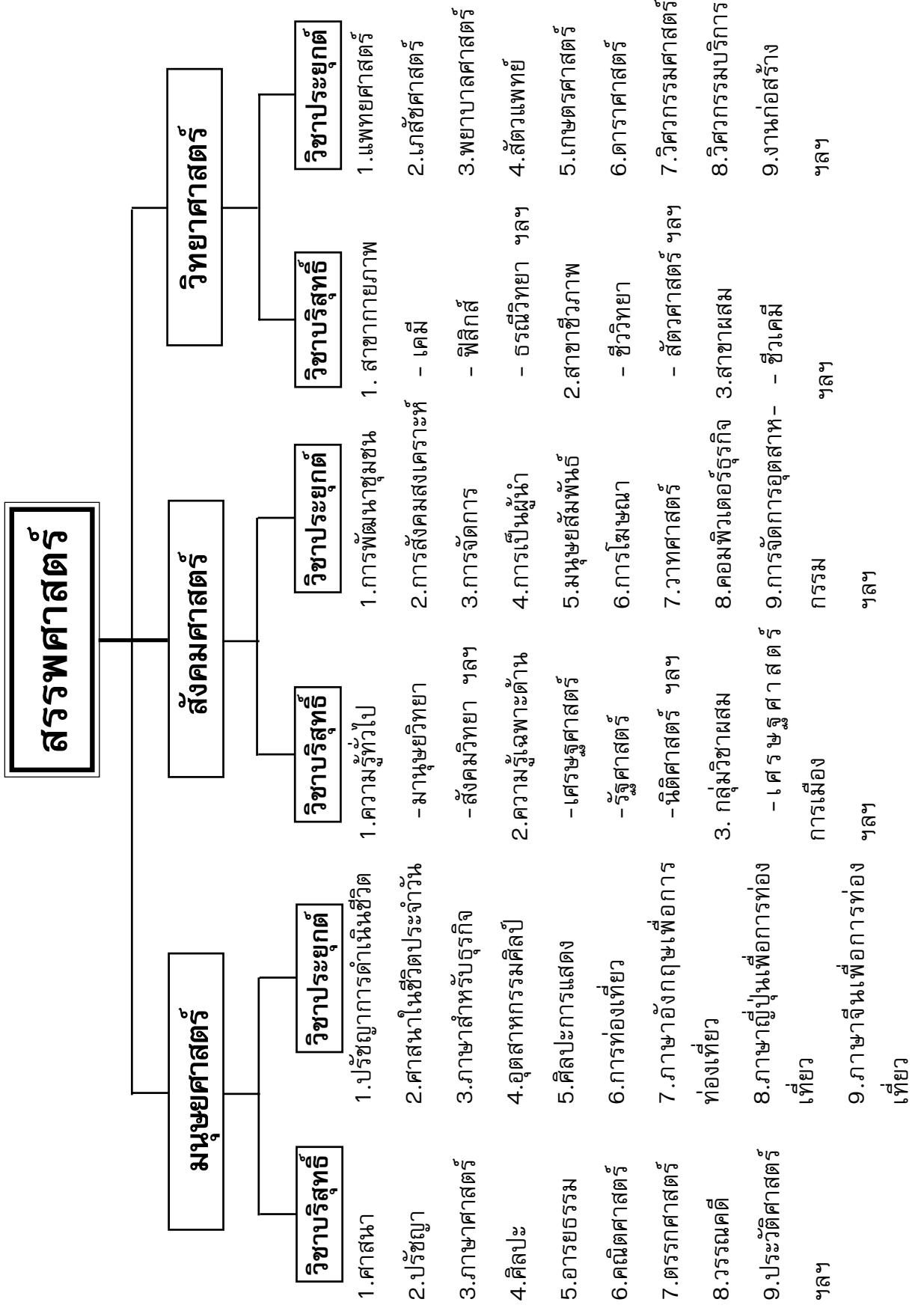
(2) สาขาวิชากายภาพ (biological science) ศึกษาสิ่งมีชีวิตต่างๆ เช่น คน สัตว์ พืช เชือ โรค ประกอบด้วยสาขาวิชา เช่น ชีววิทยา พืช แมลง นก สัตวศาสตร์ เป็นต้น

(3) สาขางสม เป็นสาขาระบบที่ศึกษาแบบผสมผสานกันทั้งชีวภาพและกายภาพ เช่น ชีวเคมี วิทยาศาสตร์อาหาร เทคโนโลยีอาหาร ไบโอเทคโนโลยี เป็นต้น

กลุ่มวิชาประยุกต์

กลุ่มวิชาประยุกต์ คือ วิชาที่นำความรู้บริสุทธิ์ของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ในชีวิต เช่น แพทยศาสตร์ พยาบาล เภสัช สาธารณสุข สัตวแพทย์ วิศวกรรมสิ่งแวดล้อม วิศวกรรมบริการ วิศวกรรมการจัดการ งานก่อสร้าง เป็นต้น

¹ อุไรวรรณ รณสติตย์. (2530). “หลักมนุษยศาสตร์.” หน้า 14.

2.2 หลักการเบื้องต้นของแต่ละศาสตร์

จากที่กล่าวมาในหัวข้อที่หนึ่งจะเห็นว่า ศาสตร์ทั้งปวงในทางโลกแบ่งออกเป็น 3 หมวด วิชาใหญ่ๆ คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ วิทยาศาสตร์ ในแต่ละหมวดวิชา ก็จะมีศาสตร์ย่อยลงไปอีกมากมาย ในที่นี้จะนำเสนอหลักการเบื้องต้นของศาสตร์ที่สำคัญจำนวน 7 ศาสตร์ คือ มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และแพทยศาสตร์ ซึ่งจะใช้ในการเปรียบเทียบกับความรู้ในพระไตรปิฎกในบทอื่นๆ เป็นลำดับต่อไป

2.2.1 มนุษยศาสตร์

1.) ความหมายของมนุษยศาสตร์

วิชามนุษยศาสตร์ มีบทบาทสำคัญ ในด้านการศึกษา มาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ ชาวกรีกมีความเชื่อว่า ในบรรดาสิ่งมหัศจรรย์ของโลก ไม่มีสิ่งใดมหัศจรรย์เท่ากับมนุษย์ คำว่า มนุษยศาสตร์ เทียบได้กับคำว่า Humanities ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมาจากภาษาละตินว่า humanitas หมายถึง เรื่องราวของมนุษย์ หรือความเป็นมนุษย์

ในปัจจุบันวิชามนุษยศาสตร์ได้พัฒนาจากอดีตไปมาก จึงทำให้ความหมายหรือคำจำกัดความของ “มนุษยศาสตร์” แตกต่างจากในอดีตไปบ้าง แต่ถึงกระนั้นก็ยังมุ่งเน้นในเรื่องมนุษย์ อุปสรรค อนสติทัย ได้ให้ความหมาย “มนุษยศาสตร์” ไว้ว่า เป็นหมวดวิชาที่เรียนเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์ และการแสดงออกเกี่ยวกับตัวเอง เป็นวิชาที่ว่าด้วย “โลกภายในของมนุษย์” อันได้แก่ ความรู้สึกนึกคิด จริยธรรม และการสื่อสาร เป็นต้น¹

วิทย์ วิศทเวทย์ ให้ความหมายมนุษยศาสตร์ไว้ว่า เป็นวิชาที่ศึกษาถึงสิ่งที่มนุษย์คิด ทำ ใจผัน จินตนาการและรู้สึก ดังนั้นวิชานี้จึงปรากฏเป็นวิชาวรรณคดี ศิลปะ ปรัชญา ศาสนา ประวัติศาสตร์ คือ ศึกษามนุษย์ในฐานะที่มนุษย์มิได้เป็นสัตว์ชีววิทยา (วิทยาศาสตร์) หรือ สัตว์สังคม (สังคมศาสตร์) แต่ศึกษามนุษย์ในฐานะเป็นตัวเอง² มนุษยศาสตร์ คือ การศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความเป็นมนุษย์ เพื่อความเจริญของกิจกรรมของความเป็นมนุษย์ และเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขของมนุษย์...³

¹ อุไรวรรณ อนสติทัย. (2530). “หลักมนุษยศาสตร์.” หน้า 13–14.

² วิทย์ วิศทเวทย์. (2528). “การศึกษาวิชามนุษยศาสตร์ : ขอบเขตและจุดมุ่งหมาย.” หน้า 31.

³ อรสา ไทยานันท์. (2550). “เทคโนโลยีมนุษยศาสตร์.” [ออนไลน์].

ในความหมายเดิม “มนุษยศาสตร์” เป็นการศึกษาที่เน้นหนักด้านจิตใจ ถือเป็นการพัฒนาสติปัญญาคุณธรรม และรสนิยมของบุคคลที่เป็นคุณค่าสูงสุด แต่ปัจจุบัน มนุษยศาสตร์ขยายขอบเขตออกไปครอบคลุมถึงการศึกษาที่นำไปเป็นประโยชน์ใช้สอยโดยตรงอีกด้วย กล่าวคือเป็นการผลผลลัพธ์ว่าด้วยการศึกษาที่นำความรู้ทางอาชีพมาเป็นต้องควบคู่ไปกับวิชาการและการพัฒนาจิตใจของผู้ศึกษา จึงจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง¹

2.) ลักษณะทั่วไปของมนุษยศาสตร์

ลักษณะทั่วไปของมนุษยศาสตร์ อาจจะแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะดังต่อไปนี้

(1) ปรัชญาหลักทางมนุษยศาสตร์ คือ การสำนึกร่วมกันคุณค่าของความเป็นมนุษย์

(2) จุดประสงค์ที่สำคัญของมนุษยศาสตร์ คือ การแสวงหาความหมายและคุณค่าของความเป็นมนุษย์รวมทั้งคุณค่าของประสบการณ์มนุษย์ เพื่อนำมาปรับปรุงคุณภาพชีวิต เพื่อใช้แก่ไขปัญหาความทุกข์ทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจโดยยึดคุณธรรมเป็นหลัก

(3) วิธีการหลักของการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ คือ การตีความและการวินิจฉัยประสบการณ์โดยใช้หลักตรรกวิทยาหรือหลักเหตุผล

(4) การค้นหาข้อเท็จจริงและความหมายแต่เพียงอย่างเดียวเป็นแต่เพียงกิจกรรมส่วนหนึ่งของการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ กิจกรรมทางปัญญาที่สำคัญยิ่งคือ การไต่ร่องไคร่ครวญเพื่อแสวงหาความหมายและคุณค่าในข้อเท็จจริงที่ศึกษา

(5) ในเมื่อมนุษยศาสตร์เป็นกิจกรรมเพิ่มพูนทางปัญญา ที่เกี่ยวพันกับประสบการณ์มนุษย์ ดังนั้นเรื่องของวุฒิภาวะและประสบการณ์ของตัวก็มนุษยศาสตร์เองก็เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการถึงด้วย²

วิชามนุษยศาสตร์นั้นเน้นจุดหมายที่ตัวมนุษย์ วิชานี้จึงเป็นการสร้างคนในฐานะเป็นคน ไม่ใช่สร้างคนในฐานะเป็นผู้ประกอบอาชีพ เช่น วิศวกร หรือ สถาปนิก ความเป็นคนในความหมายที่ว่ามีร่างกายและทำอะไรต่างๆ ที่ต้องการได้นั้น เป็นของที่ไม่ต้องศึกษา เพราะเป็นอยู่แล้ว แต่การสร้างคนอย่างที่ “ควรจะเป็น” นั้น เราจะต้องศึกษา อุปมาเหมือนแร่เหล็กมีความเป็นเหล็กโดยธรรมชาติ แต่ถ้าจะหาเหล็กที่ดีก็ต้องมีการดัดแปลงแร่ธรรมชาตินั้นเสียก่อน

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2550). “มนุษยศาสตร์.” [ออนไลน์].

² อุไรวรรณ ธนสกิตย์. (2530). “หลักมนุษยศาสตร์.” หน้า 17-18.

ถ้าได้เหล็กดีแล้ว จะนำไปทำอะไรก็ได้หมด เช่นเดียวกันถ้าได้คนดีแล้วจะเป็นวิศวกร สถาปนิกหรือข้าราชการตำแหน่งใดๆ ก็ได้หมด แต่บัดนี้เราร่างวิศวกรแต่ไม่ได้สร้างคนดีให้ตัวเข้า เขาอาจจะทำงานอย่างไม่มีคุณภาพและคดโกงได้ง่ายโดยเห็นเป็นเรื่องธรรมดาน่าไป การพัฒนาความเป็นคนเลี้ยงก่อนจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศในด้านอื่นๆ

3.) การศึกษาแต่ละสาขาวิชาในแง่มุมนุชยศาสตร์

จากที่กล่าวในตอนต้นว่าหมวดวิชามนุชยศาสตร์ประกอบด้วยสาขาวิชาต่างๆ มากมาย เช่น สาขาวิชาภาษา ศิลปะ วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ปรัชญา ศาสนา เป็นต้น การศึกษาวิชาต่างๆ เหล่านี้ในแง่มุมนุชยศาสตร์จะต้องมีลักษณะดังนี้คือ

3.1) สาขาวิชาภาษา

การศึกษาภาษาในแง่มุมนุชยศาสตร์มิได้มุ่งด้านทักษะ คือ ความสามารถในการใช้ภาษาติดต่อสื่อสารกันได้เท่านั้น แต่ศึกษาเพื่อเป็นทางนำไปสู่ความเข้าใจความคิด อารมณ์ และแก่นแท้ของงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นโดยใช้ภาษา

3.2) สาขาวิชาศิลปะและวรรณคดี

ศิลปะแต่ละแขนงล้วนเป็นการใช้สื่อต่างๆ เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์อย่างสำคัญ การเข้าใจศิลปะและวรรณคดีจะทำให้เข้าใจมนุษย์และสังคมแห่งมุ่งต่างๆ ได้ เราไม่อาจรู้จักธิตเลอร์ด้วยการผ่าตัดหรือดูเพียงพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น แต่เรารู้จักเขาได้โดยรู้เรื่องราวส่วนตัวหรืออ่านงานเขียนของเขาก็ได้

3.3) สาขาวิชาประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ทำให้เราเห็นรูปแบบของเหตุการณ์และการตัดสินใจของมนุษย์ต่อเหตุการณ์นั้นๆ อย่างช้าๆ ทำให้มนุษย์มองเห็นภาพตัวเอง และความรู้สึกนึกคิดของตัวเองว่า จะต้องทำอย่างไรเมื่อจะต้องเจอกับเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านั้นบ้าง

สำหรับการศึกษาสาขาวิชาอื่นๆ ในแง่มุมนุชยศาสตร์ก็มีลักษณะเช่นที่กล่าวมาข้างต้นนี้คือ เป็นการศึกษาเพื่อเจาะลึกไปถึงความรู้สึกนึกคิด จิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นนามธรรมโดยปรากฏเป็นรูปธรรมอยู่ในงานต่างๆ ที่เขาร่างขึ้นทำขึ้น การศึกษาทางมนุชยศาสตร์จะทำให้ผู้ศึกษาได้รับประโยชน์ที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ คือ รู้จักตัวเองเป็นอย่างดี รู้จักผู้อื่น และรู้จักสภาพแวดล้อมที่ตนเองต้องเกี่ยวข้องอยู่เป็นอย่างดี

2.2.2 รัฐศาสตร์

1.) ความหมายของรัฐศาสตร์

รัฐศาสตร์เป็นสาขานึงในหมวดสังคมศาสตร์ ศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์และพฤติกรรมของสังคมทางด้านการเมืองและการปกครอง คำว่า “รัฐศาสตร์” ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Political Science” มีรากศัพท์มาจากภาษาเยอรมันว่า “staatswissenschaft” (สถาติสเซนชาฟต์) แปลตามตัวอักษรได้ว่า “ศาสตร์แห่งรัฐ”

คำว่า “รัฐ” เป็นองค์การทางการเมืองอย่างหนึ่ง หมายถึง กลุ่มคนหรือชุมชนทางการเมืองซึ่งอาศัยอยู่รวมกันอย่างเป็นระเบียบในดินแดนหรืออาณาเขตแห่งนั้น มีรัฐบาลและอำนาจอธิปไตยของตนเอง สามารถบริหารกิจการทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกรัฐโดยอิสระพันจากการควบคุมของรัฐภายนอก¹

“รัฐ” เป็นองค์การทางการเมืองสูงสุดและสำคัญที่สุด ไม่มีองค์การใดเทียบเท่าคำว่ารัฐในทางรัฐศาสตร์ หมายถึง ประเทศหรือชาติ แต่เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ประเทศ” เรามักจะเน้นในเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์ เมื่อใช้คำว่า “ชาติ” เรามักจะเน้นในเรื่องของคน เช่น เชื้อชาติ เป็นต้น ส่วนเมื่อพูดถึงคำว่า “รัฐ” เรามักจะเน้นถึงสภาพทางการเมืองคำว่าประเทศและชาติจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของรัฐเท่านั้น

รัฐศาสตร์ จึงหมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเรื่องการเมืองและการปกครองแห่งนั้นเอง

2.) องค์ประกอบของรัฐ

“รัฐ” ในทางรัฐศาสตร์จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ ประชากร อาณาเขต หรือดินแดนที่แห่งนั้น รัฐบาล และอำนาจอธิปไตย

2.1) ประชากร คำว่า ประชากรในที่นี้ หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในรัฐได้รัฐหนึ่ง และมีถิ่นฐานที่ทำมาหากินอยู่ในรัฐนั้นเป็นผู้ถือสัญชาติของรัฐนั้นนอกจากนี้ยังรวมถึงคนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในรัฐนั้นด้วย

2.2) อาณาเขต หรือ ดินแดนที่แห่งนั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของรัฐ หากมีแต่กลุ่มคนแต่ไม่มีดินแดนอาศัยเป็นของตนเองแล้วก็ไม่อาจถือเป็นรัฐได้

¹ ชีรุณิ โศภิษฐิกุล. (2549). “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์” หน้า 22.

2.3) รัฐบาล เป็นองค์กรปกครองของรัฐที่มีอำนาจบริหารประเทศ ตามปกติรัฐบาล ประกอบด้วยฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ และจะมีหน่วยงานย่อยลงไปเรียงกัน ว่าหน่วยงานทางการปกครอง รัฐบาลมี 2 ระดับ คือ ระดับนโยบาย ได้แก่ คณะกรรมการตระวัน รัฐสภา ศาลและระดับปฏิบัติการ ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมและหน่วยงานปกครองย่อยลงไป

2.4) อำนาจอธิปไตย เป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ สำหรับใช้ในการดำเนินงานของรัฐทั้งกิจการภายในและภายนอกโดยอิสระ เช่น อำนาจในการบังคับบัญชาประชาชน ของตนและพลเมืองของรัฐอื่นที่เข้ามาในดินแดนของตน การใช้อำนาจอธิปไตยนี้มักจะออกมาก ในรูปของกระบวนการทางกฎหมาย ในรัฐฯ หนึ่งจะมีอำนาจอธิปไตยเพียง “หน่วยเดียว” การแบ่งอำนาจอธิปไตยออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และ อำนาจตุลาการ เป็นการแบ่ง เพื่อความสะดวกว่า องค์กรใดจะเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยส่วนไหนเท่านั้น

“อำนาจนิติบัญญัติ” นั้นเป็นอำนาจในการบัญญัติกฎหมาย โดยมี “รัฐสภา” อันประกอบด้วยสมาชิกสภาซึ่งได้รับเลือกตั้งจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย “อำนาจบริหาร” เป็นอำนาจในการบริหารประเทศตามกรอบของกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติจัดทำขึ้น ผู้ใช้อำนาจนี้ ได้แก่ “คณะกรรมการตระวัน” และ “ข้าราชการประจำ” ส่วน “อำนาจตุลาการ” นั้น เป็นอำนาจในการตัดสินคดีกรณีที่มีการทำผิดกฎหมายและมีการฟ้องร้องเกิดขึ้นซึ่งจะประกอบด้วยศาลต่างๆ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญ, ศาลยุติธรรม, ศาลปกครอง และศาลทหาร

3.) ระบบการเมืองการปกครอง

หลังจากที่มุ่งเน้นให้สละสภาการมีชีวิตอยู่ตามธรรมชาติแล้วเข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและได้จัดตั้งองค์การทางการเมืองขึ้น มุ่งเน้นทั้งหลายก็ได้ร่วมกันกำหนดกฎหมายและวางแผนไว้เป็นปีบัติเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การเมืองที่เป็นระบบนี้เรียกว่า ระบบการเมืองการปกครอง (Political System) การศึกษาระบบการเมืองการปกครองนั้นได้มามาเป็นเวลานับพันปีแล้ว เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมาถึงปัจจุบันระบบการเมืองการปกครอง ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

3.1) ระบบการเมืองการปกครองในอดีต

ระบบการเมืองการปกครองในอดีตตามแนวคิดของเพลโตและอริสโตเติลแบ่งเป็น 3 แบบ คือ การปกครองโดยคนคนเดียว การปกครองโดยคณะกรรมการบุคคลจำนวนน้อย และการปกครองโดยคนส่วนใหญ่หรือคนทั้งหมด

การปักครองโดยคนคนเดียว คือ ราชอาธิปไตย หมายถึง การปักครองที่อำนาจในการปักครองอยู่ที่คนเพียงคนเดียวคือกษัตริย์ เพลโตและอริสโตเติลเห็นว่า ราชอาธิปไตยเป็นรูปแบบการปักครองที่ดีที่สุดถ้าหากสามารถหา กษัตริย์ที่ดีได้แต่ถ้าหากเป็นการปักครองโดยกษัตริย์ที่ไม่ดี ก็จะสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง

การปักครองโดยคณะบุคคลจำนวนน้อย คือ ระบบอภิชนาธิปไตย หรือคณาธิปไตย เป็นการปักครองโดยคณะบุคคลจำนวนน้อยซึ่งมีความสามารถรู้ความสามารถ หรือมีฐานะดีในสังคม อาจมีจุดมุ่งหมายการปักครองเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนทั้งหมด หรือปักครองโดยคำนึงถึงประโยชน์ของตนเองและครอบครัวของตนเป็นสำคัญ

การปักครองโดยคนส่วนใหญ่หรือคนทั้งหมด เพลโตเรียกระบบการปักครองแบบมีอำนาจปักครองอยู่ที่คนส่วนใหญ่ในรัฐที่ใช้กฎหมายเป็นหลักในการปักครองว่า ประชาธิปไตย ในขณะที่อริสโตเติลเห็นว่าการปักครองที่เขาระบุว่าประชาธิปไตยนั้นเป็นการปักครองที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของผู้ปักครองคือ ฝ่ายข้างมาก เป็นการปักครองโดยคนส่วนใหญ่เพื่อคนส่วนใหญ่

3.2) ระบบการเมืองการปักครองในปัจจุบัน

ระบบการเมืองการปักครองตามแนวคิดของเพลโตและอริสโตเติลนี้ใช้กันมาเป็นเวลานานหลายศตวรรษ แต่ในปัจจุบันนิยมแบ่งการเมืองการปักครองเป็น 2 ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบประชาธิปไตย และ ระบบเผด็จการ

ระบบประชาธิปไตย

คำว่า ประชาธิปไตย ในภาษาไทยมาจากคำว่า ประชา หมายถึง ประชาชน กับคำว่า อธิปไตย หมายถึง อำนาจสูงสุด คำว่าประชาธิปไตยตรงกับคำว่า Democracy ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีความหมายว่า การปักครองที่อำนาจสูงสุดในการปักครองเป็นของประชาชน

หลักการของระบบประชาธิปไตย

(1) หลักเหตุผล ระบบนี้เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีปัญญาและเหตุผลของตนเอง จึงมีการวางแผนหลักให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนความเห็นกันและใช้เหตุผลในการตัดสินใจปัญหาต่างๆ

(2) หลักเสรีภาพ ระบบนี้ถือว่าเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งเกือกุลให้มนุษย์สามารถใช้สติปัญญาความสามารถและเหตุผลอย่างเต็มที่

(3) หลักความเสมอภาค ซึ่งเป็นความเสมอภาคในทางการเมืองและกฎหมาย โดยทางการเมืองนั้นทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการออกเสียงเลือกตั้ง ในทางกฎหมายนั้นจะมีการคุ้มครองประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

(4) หลักความยินยอม หมายถึง การที่ประชาชนยินยอมให้ผู้แทนที่ตนได้ลงคะแนนเลือกเข้าไปทำหน้าที่บัญญัติกฎหมายและบริหารประเทศ แต่ถ้าผู้แทนนั้นฯ ไม่ดำเนินการตามเจตนาرمณ์ของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิ์ถอดถอนและสับเปลี่ยนรัฐบาลได้

(5) หลักเลี้ยงข้างมาก โดยอุดมคติแล้วในการตัดสินปัญหาใดๆ ระบบอนี้ต้องการสร้างความเห็นพ้องต้องกัน แต่ในทางปฏิบัติการอาศัยเลี้ยงเป็นเอกฉันท์อาจทำไม่ได้ ระบบอนี้จึงยอมรับความเห็นของเสียงข้างมากเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

(6) หลักการปกครองโดยยึดกฎหมาย กล่าวคือ มีการวางแผนและกฎหมายที่ต่างๆ ในรูปของตัวบทกฎหมายไว้เป็นที่แน่นอน เพื่อใช้เป็นหลักในการบริหารประเทศ

ระบบเผด็จการ

แนวคิดแบบเผด็จการมีลักษณะตรงข้ามกับประชาธิปไตย เช่น ไม่ศรัทธาและเชื่อมั่นในสติปัญญา เหตุผลและความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหาของตนเอง ไม่ยอมรับเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเท่าเทียมกันของมนุษย์ เชื่อว่าอำนาจในการปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปมีหน้าที่ปฏิบัติตามเท่านั้น ประยุญาเผด็จการถือว่า อำนาจคือธรรม

หลักการของระบบเผด็จการ

(1) จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(2) รวมอำนาจไว้ในมือของตนคนเดียวหรือคณะเดียว ยึดหลัก “ผู้นำนิยม”

(3) ใช้ระบบป้องกันและควบคุมสังคมอย่างเข้มงวดกดขั้น

(4) กำหนดให้มีศูนย์อำนาจในการปกครองเพียงองค์กรเดียวคือรวมอำนาจทั้งนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการไว้กับอำนาจบริหาร

(5) ใช้อำนาจรุนแรงในการจัดปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ในกรณีที่มีกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดไม่เห็นด้วยกับกลุ่มที่ครองอำนาจอยู่กลุ่มเหล่านั้นก็จะต้องถูกกดขั้นอย่างเด็ดขาดและรุนแรง

2.2.3 นิติศาสตร์

1.) ความหมายของนิติศาสตร์

คำว่า นิติ ในภาษาสันสกฤต หมายถึง ชนบธรรมเนียม แบบแผน แต่ในระยะหลัง วงการกฎหมายไทยเข้าใจว่า นิติ หรือ เนติ แปลว่า กฎหมาย แต่ตามศัพท์ดั้งเดิมของอินเดียแท้ๆ นิติ แปลว่า ชนบธรรมเนียม เช่น ราชนิติ โลกนิติ ในอินเดียคำว่า นิติศาสตร์จึงหมายถึง วิชา เกี่ยวกับราชนิติประเพณี เป็นความรู้ที่ราชปุโรหิตจะต้องรู้ เพราะปุโรหิตเป็นที่ปรึกษาราชการ แผ่นดิน

คำว่า นิติศาสตร์ ตามความหมายของอินเดียจึงมีความหมายใกล้กับ รัฐศาสตร์ ในภาษาไทยปัจจุบัน เพราะฉะนั้นผู้รู้ทางนิติศาสตร์ของอินเดียจึงหมายถึงผู้ทรงปัญญาที่จะให้คำแนะนำเรื่องกิจการบ้านเมือง คำที่หมายถึงกฎหมายแท้ๆ ไทยเราแต่เดิมมาเรียกว่า อธรรม เช่น กฎหมายดั้งเดิมของไทยเราระบุว่า พระธรรมศาสตร์ มิได้เรียกว่า พระนิติศาสตร์ คำว่า พระธรรมศาสตร์ เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ในความคิดของคนไทยสมัยก่อน¹

อย่างไรก็ตาม เมื่อพูดถึง “นิติศาสตร์” ในปัจจุบันหมายถึง “วิชาที่ศึกษาเรื่องกฎหมาย” กฎหมายนั้นมีอุดมคติที่สำคัญซึ่งเป็นจิตวิญญาณของกฎหมาย 3 ประการ คือ ความยุติธรรม ความสงบเรียบร้อยของลัทธิ และความมีประโยชน์สัมปทาน

2.) ปัจจัยของกฎหมาย

กฎหมายมีปัจจัย 2 ประเภท คือ กฎหมายที่บัญญัติขึ้น เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา เป็นต้น และกฎหมายที่มิได้บัญญัติขึ้น ได้แก่ กฎหมายประเพณี หลักกฎหมายทั่วไป และคำพิพากษาของศาล

ก. กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร

หมายถึง กฎหมายที่เกิดขึ้นจากการนิติบัญญัติ หรือ กฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เป็นบทมาตรา ซึ่งผู้มีอำนาจในการบัญญัติมี 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และ องค์กรอิสระ

(1) กฎหมายนิติบัญญัติ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ได้แก่ พระราชนิติบัญญัติ (พ.ร.บ.) ซึ่งเป็นกฎหมายแท้ เพราะออกมาโดยฝ่ายที่มีหน้าที่บัญญัติกฎหมายโดยตรง

¹ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2541). “นิติปรัชญา.” หน้า 63.

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 169-178 ร่างพระราชบัญญัตินี้จะเสนอให้รัฐสภาพิจารณาได้โดยคณะกรรมการหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งต้องมีมติพร้อมที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้สังกัดให้เสนอและต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคันธ์หรับรองไม่น้อยกว่า 20 คน และถ้าเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวด้วยการเงินจะต้องได้คำรับรองจากนายกรัฐมนตรี โดยเบื้องต้นจะให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณา ก่อน เมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบแล้วจึงเสนอให้สมาชิกวุฒิสภาพิจารณา ถ้าสมาชิกวุฒิสภาเห็นชอบ ก็จะนำขึ้นทูลเกล้าถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹ แล้วจึงมีผลใช้บังคับเป็นกฎหมาย

(2) กฎหมายบริหารบัญญัติ เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งตามระบบกฎหมายไทยกฎหมายบริหารบัญญัติแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พระราชกำหนด และ กฎหมายลำดับรอง

“พระราชกำหนด” (พ.ร.ก.) คือ กฎหมายที่ฝ่ายบริหารคือคณะกรรมการหรือได้รับอำนาจจากรัฐธรรมนูญให้ตรากฎหมายแทนฝ่ายนิติบัญญัติ ในกรณีมีเหตุจำเป็นบางประการ พระราชกำหนดจะมีค่าบังคับเท่ากับพระราชบัญญัติ และอาจแก้ไขเพิ่มเติมหรือยกเลิกพระราชบัญญัติได้แต่ทั้งนี้ฝ่ายบริหารจะตราพระราชกำหนดได้เฉพาะกรณีพิเศษที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เท่านั้น

“กฎหมายลำดับรอง” เป็นกฎหมายที่ฝ่ายบริหารได้รับมอบอำนาจจากฝ่ายนิติบัญญัติให้ตราบทบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขในรายละเอียดที่จะต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติภายใต้หลักการที่พระราชบัญญัติกำหนดไว้ โดยฝ่ายบริหารจะตรากฎหมายลำดับรองให้ขัดแย้งกับกฎหมายแม่บทคือพระราชบัญญัติไม่ได้กฎหมายลำดับรองนั้นมีดังต่อไปนี้ คือ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง และ ข้อบังคับต่างๆ

(3) กฎหมายองค์การบัญญัติ เป็นกฎหมายซึ่งออกโดยองค์การมหาชนที่มีอำนาจอิสระ กล่าวคือ มีอำนาจปกครองตนเองอย่างในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ องค์การปกครองตนเอง ในปัจจุบันนี้ได้แก่ เทศบาล สุขาภิบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา องค์การปกครองตนเองเหล่านี้ต่างมีอำนาจออกกฎหมายบังคับ แก่ราษฎรที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตปกครองของตนได้ภายในขอบเขตที่พระราชบัญญัติ ก่อตั้ง องค์การเหล่านั้นกำหนดไว้ นอกจากนี้ยังมีองค์การมหาชนอิสระอื่นอีกที่มีอำนาจออกข้อบังคับ

¹ ราชกิจจานุเบกษาคือ หนังสือที่จัดพิมพ์กฎหมายและประกาศต่าง ๆ ของทางราชการที่ออกเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนได้รู้ถึงความมีอยู่และรายละเอียดของกฎหมายและประกาศต่าง ๆ

ที่เป็นกฎหมายได้ เช่น มหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นต้น

ลำดับชั้นของกฎหมายลายลักษณ์อักษร

(1) กฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งหลาย ดังนั้น กฎหมายทุกประเภทจะออกมาขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมิได้

(2) พระราชนูญต์ เป็นกฎหมายที่มีลำดับชั้นรองจากรัฐธรรมนูญพระเป็นกฎหมาย ที่ออกโดยอาศัยอำนาจของรัฐธรรมนูญโดยตรง

(3) พระราชกฤษฎีกา เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายบริหารเพื่อใช้ในการจัด ระเบียบบริหารราชการหรือกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการหรือเงื่อนไขในการบังคับการให้เป็นไป ตามกฎหมาย

(4) กฎกระทรวง เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ออกโดยอาศัย แม่บทคือ พระราชนูญต์ พระราชกำหนดเพื่อบัญญัติเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ของกฎหมาย แม่บท โดยจะกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข ในการบังคับการหรือปฏิบัติการให้เป็นไป ตามกฎหมาย ทั้งนี้กฎกระทรวงจะขัดกับกฎหมายแม่บทไม่ได้

(5) กฎหมายองค์การบัญญัติ ได้แก่ ข้อบัญญัติห้องถินต่างๆ เช่น เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติ จังหวัด ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบังคับสุขาภิบาล เป็นต้น

ข. กฎหมายที่มิได้บัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร

ในทางวิชา念ติศาสตร์ยอมรับว่า นอกจากรัฐธรรมนูญที่บัญญัติขึ้นแล้ว ยังมีกฎหมาย แบบแผนความประพฤติของคนในสังคมบางอย่างที่มิได้บัญญัติขึ้น แต่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย ได้นั่นคือ กฎหมายแพ่งนี้ นอกจากนี้กฎหมายที่มิได้บัญญัติยังมีอีก 2 ประการ คือ หลัก กฎหมายทั่วไป และคำพิพากษาของศาล

กฎหมายแพ่ง

الجاريต่อไปที่มีลักษณะเป็นกฎหมายแพ่งนี้จะต้องมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

(1) เป็น الجاريต่อไปที่ประชาชนได้ปฏิบัติกันมานานและสมำเสมอ

(2) ประชาชนมีความรู้สึกว่า الجاريต่อไปนี้เหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องและต้องปฏิบัติตาม

ส่วน الجاريต่อไปนี้ไม่เข้าหลักเกณฑ์ทั้งสองประการนี้จึงไม่ได้ชื่อว่า เป็นกฎหมาย แพ่งนี้ เหตุที่ต้องมีกฎหมายแพ่งนี้เพื่อว่าการดำเนินชีวิตของคนในสังคมลับซับซ้อนเกิน

กว่าสติปัญญาของมนุษย์จะเขียนเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรให้ครอบคลุมครบถ้วนได้ ในบางกรณีจึงต้องใช้เจ้ารีตประเพณีมาประกอบการพิจารณา

หลักกฎหมายทั่วไป

หลักกฎหมายทั่วไปหมายถึง หลักกฎหมายที่มีอยู่ในระบบกฎหมายของประเทศไทยนั้นโดยคันหาได้จากกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรของประเทศไทยนั้นเอง เช่น ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายลายลักษณ์อักษรอื่นที่มีหลักใหญ่พอที่จะทำให้เป็นหลักอ้างอิงสำหรับนำมาปรับแก่คดี โดยจะใช้ในคดีที่ไม่มีเจ้ารีตประเพณี เป็นต้น เป็นหลักในการวินิจฉัยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา 4 วรรค 2 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ถ้าไม่มีเจ้ารีตประเพณีเช่นนั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเหตุบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าทกฎหมายเช่นนั้นไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”

คำพิพากษาของศาล

คำพิพากษาของศาลตาม Civil Law อันเป็นระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรปและเอเชีย ได้แก่ ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน ญี่ปุ่น เกาหลี และไทย ถือว่าคำพิพากษาโดยทั่วไปไม่ใช่บ่อกฎि�ของกฎหมาย นอกจากคำพิพากษานั้นจะเป็นคำพิพากษารหัตฐานคือเป็นคำพิพากษาตัวอย่างที่คนปฏิบัติตาม เป็นคำพิพากษาที่ดีไม่มีคำพิพากษาอื่นมาคัดค้านหรือโต้แย้ง มีค่าน้ำใจกันทั่วไปแล้วก็ปฏิบัติตามกันมานาน

3.) หมวดหมู่ของกฎหมาย

ในปัจจุบันสามารถจัดหมวดหมู่กฎหมายออกเป็น 4 หมวดด้วยกัน คือ กฎหมายมหานคร กฎหมายเอกชน กฎหมายสังคม และกฎหมายเศรษฐกิจ

กฎหมายมหานคร เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยอำนาจสูงสุดในการปกครอง อันประกอบด้วย รัฐธรรมนูญ กฎหมายปกครอง กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พระราชบัญญัติอรม กฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคล

- (1) **กฎหมายแพ่ง** เป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนในเรื่องบุคคล หนี้ ทรัพย์สินครอบครัว และมรดก

(2) กฎหมายพาณิชย์ เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ เช่น หุ้นส่วน บริษัท ประกันภัย ตัวเงิน กฎหมายทะเบียน เป็นต้น ในประเทศไทยทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมอยู่ในประมวลกฎหมายฉบับเดียวกันในเชื้อว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

(3) กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล เป็นกฎหมายที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนแต่เอกชนนั้นมีสัญชาติต่างกัน

กฎหมายสังคม เป็นกฎหมายที่มีลักษณะความเกี่ยวกันระหว่างกฎหมายเอกชนและมหาชน เช่น กฎหมายแรงงาน กฎหมายประกันสังคม เป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อความสงบสุขและความเป็นธรรมในสังคม

กฎหมายเศรษฐกิจ หมายถึง บทบัญญัติที่บัญญัติถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะควบคุมชีวิตรายการ ลั่นเสริม หรือจำกัดการกระทำหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

4.) การใช้กฎหมาย

การใช้กฎหมาย คือ การนำข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในคดีมาปรับกับตัวกฎหมายและวินิจฉัยชี้ขาดว่า ข้อเท็จจริงนั้นมีผลทางกฎหมายอย่างไร ข้อเท็จจริงในคดีสำหรับการพิจารณาของศาลคือบรรดาเรื่องราวอันเป็นประเด็นข้อพิพาทและรายละเอียดในจำนวนคดี ซึ่งศาลได้สรุปจากพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความได้กล่าวอ้างในกระบวนการพิจารณาและศาลรับฟังเป็นที่ยุติว่า เป็นเช่นนั้น เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วจึงนำข้อเท็จจริงมาปรับกับตัวบทกฎหมายเรียกว่า เป็นการใช้กฎหมายหรือเรียกว่า การปรับบท นั่นเอง โดยสามารถสรุปขั้นตอนการใช้กฎหมายได้ดังนี้

(1) ตรวจสอบว่า ข้อเท็จจริงในคดีว่า เกิดขึ้นจริงดังข้อกล่าวอ้างหรือไม่ ซึ่งจะต้องพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานต่างๆ

(2) เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วจะต้องค้นหากฎหมายที่ตรงกับข้อเท็จจริงนั้นมาปรับบท

(3) วินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงในคดีนั้นปรับได้กับข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบในบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่

(4) ถ้าปรับได้ให้ชี้ว่า มีผลต่อกฎหมายอย่างไร หากกฎหมายกำหนดผลทางกฎหมายไว้หลายอย่างให้เลือก ผู้ใช้กฎหมายจะต้องใช้ดุลพินิจตัดสินใจเลือกผลทางกฎหมายอย่างโดยย่างหนักให้เหมาะสมกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

ลำดับการใช้กฎหมาย

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 กำหนดให้ใช้กฎหมายที่บัญญัติขึ้น เป็นลายลักษณ์อักษรก่อน เมื่อไม่มีบทบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาปรับใช้กับคดีได้จึง ให้นำจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นมาใช้ หากไม่มีจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่นมาปรับใช้ได้ ก็ให้นำ เอกบทบัญญัติกฎหมายลายลักษณ์อักษรมาปรับใช้อีกครั้งหนึ่งในฐานะที่เป็นบทกฎหมายที่ ใกล้เคียงอย่างยิ่ง หากไม่สามารถทำได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรมอีก ก็ต้องนำหลักกฎหมาย ที่ว่าไปมาปรับใช้เป็นขั้นสุดท้าย

2.2.4 เศรษฐศาสตร์

1.) ความหมายของเศรษฐศาสตร์

คำว่า เศรษฐศาสตร์ (Economics) มาจากภาษากรีกว่า Oikos แปลว่า ครัวเรือน และ nomos แปลว่า กฎระเบียบ ดังนั้นรวมกันแล้วจึงหมายความว่า “การจัดการในครัวเรือน” ส่วน คำว่า “เศรษฐกิจ” (Economy) มาจากภาษากรีก 2 คำรวมกันคือ Oikos หมายถึง บ้าน และ nemien หมายถึง การจัดการ ดังนั้น เศรษฐกิจ จึงหมายถึง “การจัดการบ้าน”¹ จะเห็นว่าคำว่า เศรษฐกิจมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าเศรษฐศาสตร์มาก

อัลเฟред มาร์เชลล์ (Alfred Marshall) กล่าวถึงความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้ว่า เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ในการดำเนิน กิจกรรมทาง “เศรษฐกิจ” เพื่อการดำรงชีพให้ได้รับความสุขสมบูรณ์² ดังนั้นเศรษฐศาสตร์จึง เป็นวิชาที่ว่าด้วยเรื่องเศรษฐกิจนั่นเอง

วันรักช์ มิ่งมณีนาคิน ได้นิยามคำว่า เศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า เศรษฐศาสตร์คือ ศาสตร์ที่ ศึกษาเกี่ยวกับการเลือกหนทางในการใช้ทรัพยากรการผลิตอันมีอยู่จำกัด สำหรับการผลิต สินค้าและบริการให้กับมนุษย์ซึ่งมีความต้องการอย่างไม่จำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด³

คำว่า “ทรัพยากร” หมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์ ซึ่ง “ทรัพย์” หมายถึง สิ่งที่ถือว่า มีค่า ได้แก่ วัตถุมีรูปร่าง เช่น เงินตรา, สิ่งอื่นๆ หรือ วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ปัญญา เรยกว่า

¹ จรินทร์ เทศวนิช. (2531). “หลักเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น.” หน้า 2.

² ณรงค์ ธนาวิภาส. (2542). “เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น.” หน้า 10.

³ วันรักช์ มิ่งมณีนาคิน. (2541). “เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น.” หน้า 2.

อริยทรัพย์¹ ส่วนทรัพยากรการผลิต หมายถึง ทรัพยากรที่นำมาผลิตสินค้าและบริการ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ ที่ดิน แรงงาน ทุน และ ผู้ประกอบการ

2.) ประเภทของเศรษฐศาสตร์

2.1) เศรษฐศาสตร์มหภาค คือ การศึกษาเศรษฐกิจทั้งระบบหรือทั้งประเทศ ได้แก่ รายได้ประชาชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ การบริโภค การออม การลงทุน และระดับการจ้างงานโดยทั่วไป การใช้จ่ายของรัฐบาล การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เป็นต้น

2.2) เศรษฐศาสตร์จุลภาค คือ การศึกษาเศรษฐกิจของหน่วยย่อย เช่น ครัวเรือน หน่วยธุรกิจ บริษัท ห้างร้านต่างๆ การกำหนดราคาของสินค้าแต่ละชนิด ต้นทุนและปริมาณ การผลิตของสินค้าแต่ละชนิด การกำหนดราคาของปัจจัยการผลิต เป็นต้น

3.) เป้าหมายของเศรษฐศาสตร์

เป้าหมายสูงสุดของเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะระดับมหาคนั้นคือ การศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางทำให้ประชาชนในประเทศอยู่ดีกินดี (Maximize Social Welfare) กล่าวคือ จะต้องทำให้เศรษฐกิจของประเทศดี มีการจ้างงานอย่างเต็มที่ เศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงคือ รายได้ไม่กระจุกตัวอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่มีการกระจายไปสู่มือของประชาชนทั่วทุกครัวเรือน ปัญหาความอดอยากรากจะได้รับการจัดการแก้ไข เป็นต้น

4.) อุปสงค์และอุปทาน

4.1) อุปสงค์ (Demand) คือ ปริมาณความต้องการสินค้า ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง โดยความต้องการดังกล่าวนี้ต้องเป็นความต้องการที่สามารถจ่ายได้ แต่โดยทั่วไปเมื่อระดับราคาสินค้าเพิ่มขึ้นหรือสินค้าแพลงช์นความต้องการสินค้าชนิดนั้นจะลดลง

4.2) อุปทาน (Supply) คือ ปริมาณเสนอขายสินค้า ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง โดยทั่วไปเมื่อระดับราคาสินค้าเพิ่มขึ้นหรือสินค้าแพลงช์น ผู้ขายจะยินดีเสนอขายสินค้าในปริมาณที่เพิ่มขึ้น

เมื่อได้ที่สินค้าถูกขายในตลาด ณ ระดับราคาที่ผู้บริโภcm มีความต้องการสินค้ามากกว่าจำนวนสินค้าที่ผลิตได้ ก็จะเกิดการขาดแคลนสินค้าชั้น ซึ่งจะส่งผลให้ราคาสินค้าแพลงช์น ในทางตรงข้ามระดับราคาจะต่ำลงเมื่อปริมาณสินค้ามีมากกว่าความต้องการ กระบวนการ

¹ ราชบัณฑิตยสถาน (2525). “พจนานุกรม.(ฉบับอิเล็กทรอนิกส์)”.

ดังกล่าวจะดำเนินไปจนกระทั่งตลาดเข้าสู่จุดดุลยภาพซึ่งเป็นจุดที่อุปสงค์กับอุปทานมีความสมดุลพอดีกัน

5.) ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ (Economy system) หมายถึง ระบบการกำหนดกรอบสิทธิ์และวิธีในการบริหารจัดการแรงงานและทรัพยากรในการผลิต การกระจาย และการบริโภคของประชาชนในแต่ละประเทศ ซึ่งระบบเศรษฐกิจที่สำคัญๆ ได้แก่ ระบบทุนนิยมหรือระบบนาหยทุน, ระบบลัทธมนิยม และระบบเศรษฐกิจผสม

5.1) ระบบทุนนิยม (Capitalism)

ระบบทุนนิยม หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เอกชนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของตน การตัดสินใจทางเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมส่วนบุคคลไม่ใช่การควบคุมบริหารโดยรัฐ ซึ่งลักษณะสำคัญของระบบทุนนิยมมีดังนี้

(1) เอกชนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทั้งที่เป็นปัจจัยการผลิตและทรัพย์สินอื่นๆ เอกชนมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกใช้ทรัพย์สินของตนอย่างเต็มที่

(2) เอกชนเจ้าของทรัพย์สินหรือเจ้าของธุรกิจเป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิต ตั้งแต่การริเริ่มกิจการ การเลือกใช้ทรัพยากรการผลิต วิธีการผลิต และการกำหนดราคาสินค้าและบริการของตน

(3) กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปโดยผ่านกลไกของราคาหรือกลไกตลาด กล่าวคือผู้ผลิตจะตัดสินใจการผลิตสินค้าและบริการตามความต้องการของตลาดโดยคำนึงถึงกำไรเป็นสำคัญ กำไรจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดของระบบทุนนิยม

(4) อาจมีการผูกขาดการผลิตได้โดยกลุ่มที่มีทุนมากจะขยายการผลิตมากทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ ส่วนผู้ที่มีทุนน้อยไม่อาจขยายการผลิตขนาดใหญ่ได้ ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงเมื่อต้นทุนสูงจึงต้องขายแพงเป็นเหตุให้ขายไม่ออก ในที่สุดจึงต้องยกเลิกธุรกิจไป

(5) การกระจายรายได้ขาดความเสมอภาคและความเป็นธรรม กล่าวคือคนกลุ่มน้อยจะมีความมั่งคั่งมากแต่คนส่วนใหญ่ในสังคมจะมีฐานะพอ มีอันจะกินจนถึงขนาดยากจน

(6) ทำให้กลุ่มนายทุนครอบงำการกำหนดนโยบายบริหารประเทศ เพราะกลุ่มนายทุนมีอิทธิพลทางการเงินมาก สามารถใช้อิทธิพลทางการเงินเข้าครอบงำทางการเมืองการปกครองได้

5.2) ระบบสังคมนิยม (Socialism)

ระบบสังคมนิยม หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากแนวคิดหลักคือ ต้องการให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นของส่วนรวมเพื่อลดความบกพร่องของระบบทุนนิยม โดยเฉพาะการเอาเร้าเปรียบของกลุ่มนายทุนทั้งหลาย ระบบสังคมนิยมมี 3 แบบหลักๆ คือ สังคมนิยมอุดมคติ สังคมนิยมประชาธิปไตย และสังคมนิยมมาร์กซิสต์หรือคอมมิวนิสต์

(1) สังคมนิยมอุดมคติ (Utopian Socialism)

แนวคิดนี้มีมาตั้งแต่โบราณว่าด้วยการจัดสังคมให้ทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันในทรัพย์สิน และมุ่งเน้นมีความเท่าเทียมกันทั้งในทางสังคม ทางการปกครอง และทางเศรษฐกิจ มีการทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน อันทำให้สังคมมีแต่สันติสุขปราศจากการทะเลาะ แก่งแย่งชิงดีกัน

(2) สังคมนิยมประชาธิปไตย (Democratic Socialism)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากแนวคิดที่ต้องการให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นของส่วนรวมเพื่อลดความบกพร่องของระบบนายทุน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังเคราฟแนวคิดแบบประชาธิปไตยในเรื่องความเสมอภาคและเสรีภาพ แนวคิดนี้เปิดโอกาสให้รัฐบาลเข้ามาสร้างความเป็นธรรมแก่สังคม จัดปัญหาการเอาเร้าเปรียบกัน แต่ยังคงไว้ซึ่งเสรีภาพส่วนบุคคล

(3) ระบบสังคมนิยมมาร์กซิสต์ (Marxism)

ระบบเศรษฐกิจนี้คิดทั่วไปมกรู้จักในนามระบบคอมมิวนิสต์ ระบบนี้รู้จะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ปัจจัยการผลิตจะเป็นของรัฐทั้งหมด เอกชนมีกรรมสิทธิ์เฉพาะที่เป็นของส่วนตัวและสินค้าผู้บริโภคเท่านั้น รัฐจะวางแผนตัดสินใจและดำเนินการทางเศรษฐกิจเอง ประชาชนเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามการดำเนินการผลิตไม่ขึ้นอยู่กับการแสวงหากำไรแต่เป็นไปตามที่รัฐวางแผนไว้ ในระบบนี้จึงไม่มีเสรีภาพและไม่มีการแข่งขัน

5.3) ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy)

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ผสมระหว่างระบบทุนนิยมกับระบบสังคมนิยม โดยรัฐบาลของประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้เข้าไปมีบทบาทและควบคุมกิจกรรมของเอกชนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการที่เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากและต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับความมั่นคงของชาติโดยอยู่ในรูปแบบรัฐวิสาหกิจต่างๆ ประเทศต่างๆ ในโลกส่วนใหญ่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสมนี้

2.2.5 วิชาศาสตร์

1.) ความหมายของวิชาศาสตร์

วิชาศาสตร์ หมายถึง วิชาที่ศึกษาถึงการสื่อสารความคิด และความรู้สึก โดยการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นสัญลักษณ์ที่มองเห็นได้และรับฟังได้ ซึ่งมนุษย์จะต้องใช้สัญลักษณ์เหล่านี้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของตนไปสู่ผู้อื่น หรือ จากผู้พูดไปสู่ผู้ฟัง¹

Baird และ Knower อธิบายว่า วิชาศาสตร์นั้น ศึกษาถึงการสื่อสารความรู้สึกนึกคิด ภาษา เสียง การแสดงออก กิริยาท่าทาง และบุคลิกของผู้พูด ซึ่งการสื่อสารนี้อาจจะกระทำขึ้นเพื่อ บอกกล่าวซึ่งกันและกัน หรือผู้อื่นหลาย ๆ คน และอาจจะกระทำขึ้นเพื่อต้องการมีอิทธิพล ต่อทัศนคติ พฤติกรรมของผู้อื่น เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของผู้พูด

สรุปแล้ววิชาศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์แห่งการพูดนั้นเอง

วิชาศาสตร์เป็นวิชาที่มีผู้สนใจศึกษากันมาก ทั้งนี้ เพราะช่วยส่งเสริมอาชีพหลักทั้งหลาย แทนทุกอาชีพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น บุคคลไม่ว่าจะมีอาชีพใด ก็ต้องใช้การพูดทั้งสิ้น หาก บุคคลเหล่านี้มีความสามารถในการพูดได้อย่างมีประสิทธิผล ก็ย่อมได้เปรียบและมีโอกาส ประสบความสำเร็จในหน้าที่การทำงานมากขึ้น

2.) กระบวนการติดต่อสื่อสาร

กระบวนการติดต่อสื่อสาร หมายถึง กระบวนการในการแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ข้อมูล ข่าวสาร ทัศนะ ของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป การติดต่อสื่อสารจึงเป็นปฏิกริยา สัมพันธ์ทางสังคมที่สื่อความหมายผ่านระบบสัญลักษณ์และระบบข่าวสาร โดยมีส่วนประกอบที่ สำคัญ 4 ประการ คือ ผู้ส่งสารหรือผู้พูด, สารหรือเรื่องราวที่พูด, ช่องทางและ ผู้รับสารหรือผู้ฟัง

(1) ผู้ส่งสารหรือผู้พูด (Sender or Speaker) คือ แหล่งต้นตอของการติดต่อสื่อสาร หมายถึง บุคคลที่เริ่มทำการติดต่อสื่อสารก่อน

(2) สารหรือเรื่องราวที่พูด (Message) คือ เนื้อหาสาระหรือสัญลักษณ์ ภาษา สัญญาณต่างๆ ที่สื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจกันได้

(3) ช่องทาง (Channel) คือ วิถีทางหรือหนทางที่ชักนำเอาข่าวสารนั้นไปสู่ผู้รับ หรือ เป็นตัวนำสารนั้นไปสู่ผู้ฟัง ซึ่งมีอยู่หลายช่องทาง เช่น การพูด การเขียน เป็นต้น

¹ วิรัช ลภารัตนกุล. (2543). “วิชาเทคโนโลยีและวิชาศิลป์ฯ.” หน้า 5.

(4) ผู้รับสารหรือผู้ฟัง (Receiver or Listener) คือ บุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นเป้าหมายของการสื่อสาร ผู้รับหรือผู้ฟังจึงเป็นเป้าหมายที่ผู้ส่งสารหรือผู้พูดตั้งใจจะส่งสาร เพื่อให้ผู้รับสารหรือผู้ฟังเข้าใจในสารนั้นตามที่ผู้พูดประสงค์

3.) หลักสำคัญของการติดต่อสื่อสาร

หลักสำคัญของการติดต่อสื่อสารมีอยู่อย่างน้อย 7 ประการ คือ ความน่าเชื่อถือ, ความเหมาะสมสมกлемกึ่นกับสภาพแวดล้อม, เนื้อหาสาระ, ความชัดเจน, ความต่อเนื่องและความสมำเสมอ, ช่องทางในการสื่อสาร และชีดความสามารถของผู้รับ

(1) ความน่าเชื่อถือ

การติดต่อสื่อสารจะต้องเริ่มด้วยบรรยายกาศแห่งความน่าเชื่อถือเมื่อผู้รับสารเชื่อมั่นแล้ว การสื่อสารก็จะสำเร็จผลได้โดยง่าย เพราะผู้รับสารจะมีความตั้งใจรับสารนั้นๆ

(2) ความเหมาะสมสมกлемกึ่นกับสภาพแวดล้อม

การติดต่อสื่อสารนั้นจะต้องเหมาะสมสมกлемกึ่นกับความเป็นจริงแห่งสภาพแวดล้อม นอกจากนี้การติดต่อสื่อสารยังควรจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้รับมีส่วนร่วมและซักถามด้วย เพื่อความเข้าใจดียิ่งขึ้นในสารนั้นๆ

(3) เนื้อหาสาระ

เนื้อหาสาระของข่าวสารจะต้องมีความหมายต่อผู้รับเสมอ จะต้องสอดคล้องไม่ขัดแย้ง ต่อระบบค่านิยมของเข้า และที่สำคัญมุ่งหมายจะเลือกรับข่าวสารที่คาดว่าจะเป็นประโยชน์แก่เขา หากเห็นว่าไรประโยชน์เขาย่อมไม่สนใจในข่าวสารนั้น

(4) ความชัดเจน

ในการติดต่อสื่อสาร ข่าวสารจะต้องมีความชัดเจน โดยอาจใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ง่ายๆ เพื่อความเข้าใจชัดเจน ตรงกันทั้งผู้ส่งผู้รับ ข่าวสารที่มีความ слับซับซ้อนเข้าใจยาก อาจจะนำมาทำเป็นหัวข้อคำขวัญ ที่สั้นๆ ง่ายๆ เพื่อให้เข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(5) ความต่อเนื่องและสมำเสมอ

การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการที่ไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้น การติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการร้ำเตือนเสมอ เพื่อให้ชีมชาบในจิตใจผู้รับ

(6) ช่องทางในการสื่อสาร

ช่องทางในการสื่อสารคือ ตัวเขื่อมประสานระหว่างผู้ส่งกับผู้รับ ทำให้ผู้ส่งและผู้รับสามารถทำการติดต่อสื่อสารกันได้ ผู้ส่งสารจะต้องเลือกใช้ช่องทางในการสื่อสารที่ผู้รับมีใช้อยู่ หรือสามารถจะรับได้และมีความเชื่อถือในช่องทางการสื่อสารนั้นด้วย

(7) ขีดความสามารถของผู้รับ

ในการติดต่อสื่อสารนั้น เรายังต้องคำนึงถึงความสามารถของผู้รับสารด้วย การติดต่อสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด ถ้าหากสามารถทำให้ผู้รับใช้ความพยายามในการรับสารลดน้อยลงมากที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถด้านต่างๆ ของผู้รับ เช่น อุปนิสัยใจคอ และพื้นฐานความรู้ของผู้รับสาร

4.) การเตรียมตัวพูดอย่างมีประสิทธิภาพ

การเตรียมตัวพูดอย่างมีประสิทธิภาพควรมีขั้นตอนอย่างน้อย 8 ประการคือ การเลือกเรื่องที่จะพูด การตั้งวัตถุประสงค์ในการพูดให้ชัดเจน การค้นคว้ารวบรวมเนื้อหาที่จะนำมาพูด การจัดระเบียบเรียงเรื่องที่จะพูด การฝึกซ้อมก่อนพูดจริง การนำเสนอ และการวิเคราะห์ประเมินผล

(1) การเลือกเรื่องที่จะพูด

การเลือกเรื่องที่จะพูดต้องใช้วิจารณญาณเลือกเรื่องให้เหมาะสมแก่ผู้ฟัง โอกาส กาล-เทศะ และจุดมุ่งหมายในการพูดนั้นฯ ด้วย และควรพิจารณาว่าเรื่องที่จะพูดนี้ตนเองมีความสนใจเพียงไรและจะต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมอีกอย่างไร นอกจากนี้ควรเลือกเรื่องที่น่าสนใจและมีประโยชน์เหมาะสมแก่การฟังด้วย

(2) การวิเคราะห์ผู้ฟัง

การวิเคราะห์ผู้ฟังเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้พูดจะละเลยไม่ได้ เพราะจะช่วยให้ผู้พูดสามารถทราบถึงเงื่อนไขต่างๆ ของผู้ฟัง เช่น อายุ เพศ พื้นฐานการศึกษา ความสนใจทัศนคติ สถานะทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเตรียมเนื้อหาที่จะพูด

(3) การตั้งวัตถุประสงค์ในการพูดให้ชัดเจน

การตั้งวัตถุประสงค์การพูดเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะการพูดโดยไม่มีวัตถุประสงค์อาจกล้ายเป็นพูดเพ้อเจ้อไร้สาระหาประโยชน์น้อยได้ ซึ่งโดยทั่วไปการพูดมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ การพูดเพื่อให้ความรู้ การพูดเพื่อโน้มน้าวซักจุ่งใจ และการพูดเพื่อความเพลิดเพลิน จรอิงใจ

(4) การค้นคว้ารวบรวมเนื้อหาที่จะนำมาพูด

ผู้พูดจะต้องทำการค้นคว้าหาความรู้ และรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อมูล ข่าวสาร ข้อเท็จจริง สถิติต่างๆ เพื่อนำมาจัดลำดับให้เหมาะสมแก่การนำไปเสนอแก่ผู้ฟัง

(5) การจัดระเบียบเรียงเรื่องที่จะพูด

การจัดระเบียบเรียงเรื่องที่จะพูดนั้น แบ่งเป็น 3 ส่วนคือคำนำ เนื้อเรื่อง และ สรุป คำนำ เป็นการพูดให้ผู้ฟังเกิดความสนใจ และมีความกระตือรือร้นที่จะฟังต่อไป ด้วยความตั้งใจคำนั้นควรกล่าวล้วนๆ แต่เร้าใจ อาจใช้สุภาษิตคำคมคำพังเพย ฯลฯ ขึ้นนำ เพื่อเรียกร้องความสนใจควรใช้เวลาในการพูดประมาณ 10 %

เนื้อเรื่อง เป็นส่วนสาระสำคัญของเรื่อง ซึ่งผู้พูดจะต้องใช้เวลาส่วนมากในการพูดคือ ประมาณ 85% ผู้พูดจะต้องเรียงลำดับเรื่องให้เป็นระเบียบ จากง่ายไปยาก สิ่งใดควรพูดก่อน สิ่งใดควรพูดในตอนหลัง อย่าให้ยกย้อน เพราะจะทำให้ผู้ฟังเข้าใจยาก และเนื้อเรื่องจะต้องมี ความถูกต้องตรงตามข้อเท็จจริง มีความกะทัดรัด ชัดเจน กระจàngแจ้ง ไม่คลุมเครือ และอาจมี ตัวอย่างประกอบเพื่อความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้ตัวอย่างควรเป็นสิ่งที่ผู้ฟังคุ้นเคย อาจจะ เป็นตัวอย่างที่ใกล้ตัวเห็นได้ชัดในชีวิตประจำวัน

สรุป เป็นการทิ้งท้ายหรือปิดท้ายเรื่องที่พูด ซึ่งผู้พูดควรสรุปให้ผู้ฟังประทับใจ การสรุป อาจลงท้ายด้วยการเน้น ย้ำ ทบทวนประเด็นสำคัญโดยย่อหรือให้ข้อคิดล้วนๆ ที่สอดคล้องกับเรื่อง ที่พูด และควรใช้เวลาในการพูดประมาณ 5%

(6) การฝึกซ้อมก่อนพูดจริง

การฝึกซ้อมก่อนพูดจริงจะทำให้ผู้พูดเกิดความพร้อมและความเชื่อมั่นในตนเองยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ผู้พูดเกิดความคุ้นเคยกับเนื้อหาที่เตรียมมาพูด ทำให้สามารถประเมิน ความยาวของการพูดให้พอดีกับระยะเวลาที่กำหนดไว้

(7) การนำเสนอ

คือการพูดออกไปตามที่ได้ตรัสเตรียมไว้เป็นอย่างดีแล้วโดยอาจมีแผ่นโน้ตย่อหัวข้อถือไว้ หรืออาจไม่มีก็ได้ ให้นำเสนอไปอย่างดีที่สุด อย่างวิตกกังวล หรือประหม่าตื่นเต้นเกินไป เพราะ จะทำให้เกิดสับสนได้

(8) การวิเคราะห์ประเมินผล

เนื่องจากมีการประเมินผลทุกครั้งเพื่อให้ทราบว่าการพูดของเราเป็นเช่นไร ซึ่งต้องประเมินด้วยใจเป็นธรรมไม่เข้าข้างตัวเอง เพื่อทางานปรับปรุงการพูดให้ดียิ่งขึ้น

2.2.6 วิทยาศาสตร์

1.) ความหมายของวิทยาศาสตร์

คำว่า “วิทยาศาสตร์” มาจากคำศัพท์ในภาษาอังกฤษว่า “Science” ซึ่งคำนี้มาจากภาษาลาตินว่า “Scientia” มีความหมายว่า รู้เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยปัญญา หรือเห็นความแตกต่างของสิ่งต่างๆ พจนานุกรม Webster’s New World Dictionary of the American Language ให้ความหมายคำว่า Science ไว้ดังนี้

(1) สภาพที่เป็นข้อเท็จจริงของความรู้

(2) ความรู้ที่เป็นระบบซึ่งได้จากการสังเกต ศึกษาและทดลองเพื่อให้รู้ธรรมชาติหรือหลักเกณฑ์ของสิ่งที่ทำการศึกษาสิ่งนั้นๆ

(3) สาขานึงของวิทยาการหรือการศึกษา โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการสร้างและจัดการระบบข้อเท็จจริง หลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งมีการตั้งสมมติฐานและทดสอบโดยการทดลอง¹

2.) วิธีการทางวิทยาศาสตร์

วิธีการทางวิทยาศาสตร์แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การสังเกต การกำหนดปัญหา การตั้งสมมติฐาน การทดลอง และ การสร้างทฤษฎี²

(1) การสังเกต คือ การใช้ประสาทสัมผัสอย่างโดยอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวกาย เข้าไปสัมผัสโดยตรงกับวัตถุหรือปรากฏการณ์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะหาข้อมูลซึ่งเป็นรายละเอียดของสิ่งนั้นๆ

(2) การกำหนดปัญหา จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกตว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ โดยปัญหาจะต้องตรงประเด็นและสามารถทดสอบได้

¹ รศ.ดร.นิคม ทาแดง และคณะ.(2541). “วิทยาศาสตร์ 3.” หน้า 10.

² รศ.ดร.นิคม ทาแดง และคณะ.(2541). “วิทยาศาสตร์ 3.” หน้า 43-44.

(3) การตั้งสมมติฐาน เมื่อได้คำตามที่เหมาะสมแล้ว นักวิทยาศาสตร์จะลองเดาคำตอบว่าควรจะเป็นอย่างไร การเดาหรือการคาดการณ์คำตอบนั้นไม่ใช่เป็นการเดาสุ่ม แต่เป็นการเดาโดยใช้เหตุผลจากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

(4) การทดลอง เมื่อได้สมมติฐานแล้ว นักวิทยาศาสตร์จะทำการทดลอง เพื่อพิสูจน์ สมมติฐานนั้นว่าถูกต้องหรือไม่ หากไม่ถูกต้องก็จะตั้งสมมติฐานใหม่

(5) การสร้างทฤษฎี นักวิทยาศาสตร์จะอาศัยหลักฐานจากการทดลองเป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้น ทฤษฎีที่สร้างขึ้นนี้สามารถใช้ทำนายปรากฏการณ์ได้ การทำนายจะไม่บอกว่าสิ่งนั้นลิ่งนี่จะต้องเกิดขึ้นแน่นอน แต่จะบอกเป็นอัตราส่วนของความเป็นไปได้

3.) ประเภทความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สามารถแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ ข้อเท็จจริง มโนคติ หลักการ สมมติฐาน ทฤษฎี และ กฏ

(1) ข้อเท็จจริง เป็นความรู้ที่ได้จากการสังเกต ข้อเท็จจริงนั้นจะคงความเป็นจริงอย่างนั้นเสมอคือ สามารถทดสอบได้ผลเหมือนเดิมทุกครั้ง เช่น น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ เป็นต้น

(2) มโนคติ มาจากภาษาอังกฤษว่า “concept” แปลว่า ความคิดรวบยอด หรือ มโน-ทัศน์ ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการความคิดโดยสรุปของบุคคลที่มีต่อวัตถุหรือปรากฏการณ์หลังจากมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งนั้น ด้วยการนำข้อเท็จจริงมาผสานกัน

(3) หลักการ เป็นความรู้ที่ผสานมโนคติตั้งแต่ 2 มโนคติเข้าด้วยกันและสามารถใช้เป็นหลักในการอ้างอิงได้ เช่น หลักการที่ว่า “แม่เหล็กขั้วเดียวกันจะ斥กัน ขั้วต่างกันจะดูดกัน” มาจากมโนคติที่ว่า แม่เหล็กขั้วบวกจะผลักกับแม่เหล็กขั้วบวก และ มโนคติที่ว่า แม่เหล็กขั้วบวกจะดูดกับแม่เหล็กขั้วลบ เป็นต้น

(4) สมมติฐาน เป็นความรู้ที่เกิดจากการคาดคะเนคำตอบของปัญหาที่กำลังศึกษาอยู่ โดยอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐานในการคาดคะเน เช่น “โลกและดวงจันทร์กำเนิดมาพร้อมกัน”

(5) ทฤษฎี เป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่งที่มีลักษณะเป็นข้อความใช้อธิบายหลักการ กฏ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

ในการแสวงหาความจริงนั้นนักวิทยาศาสตร์ใช้การสังเกต การสรุปรวมข้อมูล การคาดคะเน ซึ่งทำให้เกิดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ ตั้งแต่ข้อเท็จจริง มโนคติ หลักการ สมมติฐาน และกฏ แต่การจะรู้เพียงแต่ว่า ข้อเท็จจริงหรือหลักการเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็น

อย่างนั้นยังไม่พอ นักวิทยาศาสตร์จะต้องสามารถอธิบายข้อเท็จจริงหรือหลักการนั้นได้ด้วยว่า ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ดังนั้nn นักวิทยาศาสตร์จึงพยายามสร้างแบบจำลอง (Model) ขึ้น เขียนหลักการอย่างกว้างๆ เกี่ยวกับสิ่งนั้นๆ โดยที่คิดว่า แบบจำลองที่สร้างขึ้นนั้นจะใช้อธิบายข้อเท็จจริงอยู่ๆ ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องนั้นได้ และสามารถทำนายปรากฏการณ์ที่ยังไม่เคยพบในขอบเขตของแบบจำลองนั้นได้ เราเรียกแบบจำลองที่สร้างขึ้นนี้ว่า ทฤษฎี ในการสร้างทฤษฎีนั้น นักวิทยาศาสตร์อาจทำได้ 2 วิธี คือ

5.1) สร้างโดยการศึกษาข้อมูลที่ได้จากการสังเกตหรือการทดลองเสียก่อนแล้วจึงใช้วิธีการอุปมาน¹ รวมกับการสร้างจินตนาการ สร้างเป็นแบบจำลองหรือข้อความที่ใช้อธิบายผล การสังเกตนั้นให้ได้

5.2) สร้างทฤษฎีโดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์แต่เพียงอย่างเดียว ไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตหรือการทดลอง

(6) กฎ เป็นหลักการอย่างหนึ่ง แต่เป็นหลักการที่มักจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล ซึ่งอาจเขียนสมการแทนได้ กฎมีความเป็นจริงในตัวของมันเอง สามารถทดสอบได้ผลตรงกันทุกครั้ง แต่ถ้ามีการทดลองใดที่ได้ผลขัดแย้งกับกฎแล้ว กฎนั้นจะต้องยกเลิกไป นอกจากนี้ กฎจะต้องอาศัยทฤษฎี ซึ่งเป็นข้อความสำหรับอธิบายให้เข้าใจว่า ทำไมความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของกฎนั้นจึงเป็นเช่นนั้น

4.) เจตคติทางวิทยาศาสตร์

เจตคติ หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในที่นี้หมายถึง ท่าทีหรือความรู้สึกของนักวิทยาศาสตร์ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในโลกหรือสิ่งที่กำลังศึกษาค้นคว้า ซึ่งโดยทั่วไปนักวิทยาศาสตร์จะมีเจตคติดังต่อไปนี้

(1) ตระหนักในความไม่แน่นอนของสรรพสิ่ง เชื่อแต่ว่าไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ใดๆ เป็นความรู้สุดยอดไม่มีการเปลี่ยนแปลงชั่วนิรันดร์

(2) ยึดมั่นในความจริงและข้อเท็จจริง

(3) ยึดมั่นในอิสระเสรีภาพทางความคิดพร้อมที่จะยืนยันและต่อสู้ป้องกันความคิดเห็นของตนเอง ไม่เชื่อตามความเชื่อที่สืบทอดกันมาโดยไม่มีเหตุผล

¹ อุปมาน หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

(4) อดทนต่อการรอคอยเพื่อความรู้ที่ถูกต้อง อดทนต่อการถูกคัดค้าน อดทนต่อความผิดพลาดและพร้อมที่จะแสวงหาแนวทางใหม่เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง

(5) ไฝเหตุผลตามธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ไม่เชื่อในไสยาสตร์และเวทมนตร์ต่างๆ เชื่อว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะลึกซึ้งเพียงใดก็สามารถอธิบายด้วยเหตุผลเสมอ

(6) เชื่อว่าสัจธรรมไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ความคิดเห็นว่าอะไรจริงหรือไม่จริงเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

(7) มีความกระตือรือร้น สนใจและจริงจังต่อสิ่งที่ตนเองกำลังลังเลกัด เช่น จะถามปัญหาอะไร ทำไม่อย่างไร ในปรากฏการณ์ที่กำลังลังเลกัดเสมอ และไม่พอใจในคำตอบใดๆ ที่คุณแม่ครีอ

2.2.7 แพทยศาสตร์

1.) ความหมายของแพทยศาสตร์

แพทยศาสตร์ หมายถึง วิชาการป้องกันและบำบัดโรค¹ ซึ่งเป็นสาขานั่นของวิทยาศาสตร์สุขภาพ² ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพและเยียวยารักษาโรค แพทยศาสตร์มีศาสตร์เฉพาะทางมากมาย เช่น อายุรกรรม, ศัลยกรรม, สูติกรรม ฯลฯ ในแต่ละสาขาแบ่งเป็นสายย่อยลงไปอีก

แพทยศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นที่รู้จักทั่วไปว่าเป็น “การแพทย์แผนปัจจุบัน” หรือ การแพทย์แผนตะวันตก ซึ่งมีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังมีการแพทย์อีกแผนหนึ่งซึ่งคงอยู่คู่โลกมานานเป็นที่รู้จักกันในนาม “การแพทย์ทางเลือก” อันได้แก่ การแพทย์แผนจีน แผนอินเดีย และการแพทย์แผนไทย เป็นต้น

2.) การแพทย์แผนปัจจุบัน

ตามทัศนะของเลอเดอร์มาน มุ่งมองหรือกระบวนการทัศน์ของนักวิทยาศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน แบ่งเป็น 2 ทัศนะ คือ วัตถุนิยมเชิงจักรกล และ ทัศนะว่าด้วยองค์รวม

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). “พจนานุกรม.” หน้า 607.

² วิทยาศาสตร์สุขภาพ คือ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ที่ศึกษาเกี่ยวกับสุขภาพของมนุษย์และสัตว์ แบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ การศึกษาวิจัย และความรู้ที่เกี่ยวกับสุขภาพ ส่วนที่สอง คือ การนำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสุขภาพ, รักษาโรค และทำความเข้าใจการทำงานของร่างกายมนุษย์และสัตว์

2.1) วัตถุนิยมเชิงจักรกล (Mechanical Materialism)

ทัศนะนี้มองมนุษย์เป็นเหมือนเครื่องยนต์กลไก สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยวิธี การทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติโดยเฉพาะฟิสิกส์และเคมี ชีวิตมนุษย์ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ ให้เห็นคล้ายสสารเพื่อการศึกษาวิจัยและการบำบัดรักษา

นักชีวฟิสิกส์เชื่อว่า มนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เป็นส่วนผสมหรือการรวมตัวกันของ พลังงาน สุขภาพจะดีได้ก็ต่อเมื่อมีการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนพลังงานที่ได้สัดส่วนกันระหว่างเซลล์ ต่างๆ ความเจ็บป่วยจะเกิดขึ้นเมื่อการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนพลังงานไม่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น การบำบัดรักษาจึงต้องทำให้พลังงานหมุนเวียนแลกเปลี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทัศนะนี้แบ่งมนุษย์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ร่างกายกับจิตใจ ซึ่งส่วนแรกจะเป็นเนื้อหา สาระสำคัญของชีววิทยา ส่วนหลังเป็นขอบเขตของจิตวิทยา แต่ละส่วนของร่างกายและจิตใจ ก็ยังต้องมีศาสตร์เฉพาะสาขาแยกย่อยลงไปอีก เช่น ตา หู จมูก หัวใจ เป็นต้น ทัศนะนี้เน้น ความชำนาญเฉพาะด้านในลักษณะที่แยกชีวิตออกจากเป็นเสียงๆ

แม้ทัศนะนี้จะมองว่ามนุษย์ประกอบด้วยส่วนที่เป็นจิตใจด้วย ถึงกระนั้นก็ยังมองว่า เป็นจิตใจแบบหุ่นยนต์ กล่าวคือ ปราศจากความรู้สึกนึกคิด เจตนา และจุดประสงค์ เมื่อชำรุด หรือสึกหรอ ก็จะถูกแยกส่วนออกจากมาซ้อมให้กลับคืนสู่ภาวะปกติเฉพาะส่วนนั้นๆ อย่างไรก็ตาม กระบวนการทัศนะนี้ได้มีส่วนช่วยให้วิทยาศาสตร์สุขภาพเจริญรุ่งเรืองมาก¹

2.2) ทัศนะว่าด้วยองค์รวม (Holism)

ทัศนะนี้เชื่อว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วนเช่นกัน คือ ร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็น ของเนื่องด้วยกันมิได้แยกเป็นอิสระจากกัน การแยกก็เพื่อสะดวกในทางปฏิบัติ แต่หลังจาก แยกแล้วจะมีการโยงส่วนต่างๆ เข้าหากัน ทัศนะนี้มองว่าชีวิตมิอาจเข้าใจและอธิบายได้ด้วยวิธีการ ทางฟิสิกส์เคมีเท่านั้น แต่ยังต้องอาศัยหลักการที่เรียกว่า องค์รวม ซึ่งมองชีวิตมนุษย์เป็นระบบ ชีวิต คือ ชีวิตทั้งหมดทั้งร่างกายและจิตใจที่มีความสัมพันธ์กันอยู่เป็นอันเดียวกัน

¹ ผช.ดร.ประจิตร มหาดิing การทดสอบระหว่างจุริยธรรมการแพทย์และวัฒนธรรม เอกสารการประชุมวิชา การเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงราชรัตนครินทร์ เนื่องในโอกาส ที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบนักษัตร “การแพทย์ วัฒนธรรม และจุริยธรรม” จัดโดย ม.มหิดล และ ม.สังขลานครินทร์ วันที่ 30 พ.ย.-1 ธ.ค.2538 ณ โรงแรมรอยัลชิชต์ กรุงเทพมหานคร หน้า 48-49.

ทัศนะนี้ยังรวมเอาปัจจัยหรือเงื่อนไขด้านสังคม วัฒนธรรม และ นิเวศวิทยาเข้าไว้ด้วย สาเหตุของโรค อาจจะเกิดจากเงื่อนไขทางร่างกาย จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และระบบนิเวศที่ไม่สมดุล ดังนั้นการบำบัดโรคและรักษาคนไข้ จะต้องคำนึงถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และนิเวศวิทยาเข้ามาเชื่อมโยงด้วย จึงเป็นต้นเหตุให้เกิดศาสตร์สาขาต่างๆ สัมพันธ์ กับการแพทย์ เช่น สังคมวิทยาการแพทย์ มนุษยวิทยาการแพทย์ เศรษฐศาสตร์การแพทย์ และ จริยศาสตร์ทางการแพทย์ เป็นต้น

โดยสรุปมุ่งมองของทัศนะนี้เน้นองค์รวมครอบคลุมແບบทุกด้าน เชื่อมโยงประสาน เหตุปัจจัยต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อทำความเข้าใจและแก้ปัญหาสุขภาพของชีวิตทั้งระบบ ดังนั้น ทัศนะนี้จึงเน้นความสัมพันธ์การแพทย์เชื่อมโยงกับปัญหาจริยธรรม สังคมและวัฒนธรรมทั้งระบบ¹

3.) การแพทย์ทางเลือก

คำว่า “ทางเลือก” หมายถึง เป็นทางอีกทางหนึ่ง ที่นำมาเป็นตัวเลือกในการตัดสินใจ ส่วนทางหลักคือทางที่คนส่วนใหญ่ใช้กันความหมายของการแพทย์ทางเลือกมีความแตกต่าง กันไปตามเวลาและสถานที่ สำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน การแพทย์ทางเลือก คือ การแพทย์ ที่ไม่ใช่การแพทย์แผนปัจจุบัน ได้แก่ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์อื่นๆ ที่เหลือถือเป็นการแพทย์ทางเลือกทั้งหมด

หน่วยงานของ National Center of Complementary And Alternative Medicine (NCCAM) ในสหรัฐอเมริกา ได้จำแนกการแพทย์ทางเลือกออกเป็น 5 กลุ่มดังนี้

(1) Alternative Medical Systems คือ การแพทย์ทางเลือกที่มีวิธีการตรวจรักษาวินิจฉัย และการบำบัดรักษายາหลักหลายวิธีการ ทั้งด้านการให้ยา การใช้เครื่องมือมาช่วยในการบำบัด รักษาและหัตถการต่างๆ เช่น การแพทย์แผนโบราณของจีน (Traditional Chinese Medicine) การแพทย์แบบอายุรเวชของอินเดีย เป็นต้น

¹ พช.ดร.ประจิตร มหาพิing การผสานระหว่างจริยธรรมการแพทย์และวัฒนธรรม เอกสารการประชุมวิชา การเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงราชรากนaruฯ ครินทร์ เนื่องในโอกาส ที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 6 รอบนักษัตร “การแพทย์ วัฒนธรรมและจริยธรรม” จัดโดย ม.มหิดล และ ม.สงขลา- นครินทร์ วันที่ 30 พ.ย. - 1 ธ.ค.2538 ณ โรงแรมรอยัลชีตี้ กรุงเทพมหานคร หน้า 49-51.

(2) Mind-Body Interventions คือ วิธีการบำบัดรักษาแบบใช้กายและใจ เช่น การใช้สมาร์ทบัด โยคะ ชีกง เป็นต้น

(3) Biologically Based Therapies คือ วิธีการบำบัดรักษาโดยการใช้สารชีวภาพสารเคมีต่างๆ เช่น สมุนไพร วิตามิน Chelation Therapy, Ozone Therapy หรือแม้กระทั่งอาหารสุขภาพ เป็นต้น

(4) Manipulative and Body-Based Methods คือ วิธีการบำบัดรักษาโดยการใช้หัตถการต่างๆ เช่น การนวด การดัด การจัดกระดูก Osteopathy, Chiropractic เป็นต้น

(5) Energy Therapies คือ วิธีการบำบัดรักษาที่ใช้พลังงานที่สามารถวัดได้และไม่สามารถวัดได้ เช่น การสอดมันต์บำบัด พลังกายทิพย์ พลังจักรวาล เรกิ โยเร เป็นต้น¹

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 2 สรรพศาสตร์ในทางโลก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 2 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 2 แล้วจึงศึกษาบทที่ 3 ต่อไป

¹นายแพทย์เทวัญ ธนาธัตัน (2550). “การแพทย์ทางเลือก” [ออนไลน์].

บทที่ 3

ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภาพ

เนื้อหาบทที่ 3 ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภาพ

3.1 ความหมายของเอกภาพ

3.2 ทฤษฎีสำคัญสำหรับศึกษาเอกภาพ

3.2.1 ทฤษฎีสัมพัทธภาพ

3.2.2 ทฤษฎีความตั้งมั่น

3.2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการ

3.3 การกำหนดและโครงสร้างของเอกภาพ

3.3.1 การกำหนดของเอกภาพ

3.3.2 โครงสร้างของเอกภาพ

3.4 หลุมดำสิ่งลึกลับในห้วงอวกาศ

3.4.1 ความหมายและประวัติของหลุมดำ

3.4.2 หลุมดำใหญ่ใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก

3.4.3 เวลาอันน่าพิศวงในหลุมดำ

3.5 จีโนมหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต

แนวคิด

1. เอกภาพ หมายถึง ระบบรวมของทุกสรรพลิ่งในธรรมชาติ ตั้งแต่สิ่งที่เล็กที่สุดที่มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ ได้แก่ อะตอม อันประกอบด้วย protoon นิวตรอน และ อิเล็กตรอน เป็นต้น จนถึงสิ่งที่ใหญ่โตมหึมา ได้แก่ การแล็กซ์ต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในอวกาศอันกว้างใหญ่ไปศาล

2. ทฤษฎีพื้นฐานสำหรับอิบายเอกภาพนี้ 2 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีสัมพัทธภาพ และ ทฤษฎีความต้ม โดยทฤษฎีสัมพันธภาพอิบายโครงสร้างของเอกภาพในระดับใหญ่ ได้แก่ การแล็กซ์และกลุ่มการแล็กซ์ต่างๆ ส่วนทฤษฎีความต้มอิบายเอกภาพในระดับเล็ก ได้แก่ อะตอม และ อนุภาคต่างๆ ส่วนทฤษฎีสำคัญที่ใช้ศึกษาสิ่งมีชีวิตในเอกภาพ คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ

3. นักวิทยาศาสตร์สันนิษฐานว่า เอกภาพเกิดขึ้นจากการระเบิดครั้งใหญ่ โดยระเบิดจากจุดศูนย์กลางทำให้ผุนละอองต่างๆ กระจายตัวออก แล้วมารวมตัวกันเป็นเกลียวเรียกว่า การแล็กซ์ จากนั้นก็เกิดระบบใหญ่ขึ้นเรียกว่า เอกภาพ โดยมีจุด “Singularity” เป็นจุดศูนย์กลาง

4. โครงสร้างของเอกภาพแบ่งอย่างกว้างๆ ได้ 3 ส่วน คือ การแล็กซ์, กระจุกหรือกลุ่มของการแล็กซ์ และ ชูเปอร์คลัสเตอร์หรือกลุ่มของกระฉุกของการแล็กซ์

5. หลุมดำตามความเชื่อเดิม คือ เขตเด่นที่อว拉斯มีความโถงมาก และแรงโน้มถ่วงมีกำลังสูงมากจนแสงไม่อาจเล็ดลอดออกมайд้ แต่ตามหลักความไม่แน่นอนของกลศาสตร์ ความตั้มพบร่วมกับ อนุญาตให้แสงได้เล็ดลอดออกมайд้บ้าง

6. จีโนม หมายถึง หน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตซึ่งทำหน้าที่กำหนดลักษณะเฉพาะของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด จีโนมจะบรรจุอยู่ในศูนย์กลางนิวเคลียสของเซลล์แต่ละเซลล์ และภายในจีโนมจะประกอบด้วยโครโมโซม ยีนและดีเอ็นเอ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษามีความรู้และความเข้าใจเรื่องพื้นฐานเกี่ยวกับเอกภาพดังนี้ คือ ความหมายของเอกภาพ, ทฤษฎีสำคัญสำหรับศึกษาเอกภาพ, การกำหนดและโครงสร้างของเอกภาพ, หลุมดำและจีโนมหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต

บทที่ 3

ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภพ

เนื้อหาบทที่ 3 นี้ความจริงอยู่ในหัวข้อหลักการทางวิทยาศาสตร์ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหญ่และมีเนื้อหามากพอสมควร จึงแยกออกมากกล่าวอีกบทหนึ่งต่างหาก ซึ่งความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภพนี้จะใช้เปรียบเทียบกับบทที่ 10 เรื่องวิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

3.1 ความหมายของเอกภพ

เอกภพ (Universe) หมายถึง ระบบรวมของทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติ¹ ตั้งแต่สิ่งที่เล็กที่สุดที่มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อໄได้แก่ อะตอม อันประกอบด้วย protoon, นิวตรอนและอิเล็กตรอน เป็นต้น จนถึงสิ่งที่ใหญ่โตมหึมา ได้แก่ กาแล็กซีต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในอวกาศอันกว้างใหญ่ไปคลال

อวกาศ (Space) หมายถึง พื้นที่ว่างทั้งมวลในเอกภพ โดยที่ทั้งโลก, ดาวเคราะห์, กาแล็กซี และเทวัตถุ² ฝากฟ้าอื่นๆ ก็กำลังเคลื่อนที่อยู่ในอวกาศ ไม่ว่าเราจะเริ่มต้นเดินทางออก จากเทวัตถุฝากฟ้าใดๆ ก็ตาม เราจะต้องออกแขชัญกับอวกาศตลอดเวลา

นักดาราศาสตร์ประมาณกันว่า อาณาบริเวณทั้งหมดของเอกภพมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 28,000 ล้านปีแสง โดยไม่น่าจะมีโครงสร้างอื่นใดที่ใหญ่กว่าที่อีก แต่นั่นก็เป็นเพียงการคาดคะเนจากข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบัน และจากข้อมูลเหล่านี้ทำให้พ่อจะคาดคะเนได้ว่า เอกภพ น่าจะมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

นักดาราศาสตร์กลุ่มที่เสนอทฤษฎีเอกภพของตัว (Inflation theory) ระบุว่าเอกภพมี การขยายตัวเร่งต่อต่อเวลาและเอกภพไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่มีความเชื่อมโยงกับสิ่งที่ใหญ่กว่า โดยเปรียบเทียบกับลูกโป่งที่มีจุดสีแต้มบนผิว เมื่อลูกโป่งขยายตัวออก จุดสีก็จะขยายขนาด ด้วยเช่นกัน ในกรณีนี้เอกภพเป็นเพียงจุดสีไม่ใช่ตัวลูกโป่ง ที่ผิวลูกโป่งอาจมีจุดสีหลายจุด และขยายตัวแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของพื้นผิวลูกโป่งบริเวณนั้นๆ ซึ่งหมายความว่า เอกภพ

¹ อดิศักดิ์ มหาวรรณ (2551). “เอกภพ.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://web.l.dara.ac.th/darinspace/Data/Data_Datasart/Universe/universe1.html.

² เทวัตถุ หมายถึง ก้อนหรือชั้นหรือส่วนหนึ่งของสารอาจเป็นของแข็ง ของเหลว หรือ กําช กําดี.

ของเรามาได้เป็นหนึ่งเดียว แต่ยังมีเอกภาพลักษณะอื่นๆ อีกมากเป็น “พหุภาพ (Mutiverse)” เอกภาพจึงเปรียบเสมือนภาษาเล็กๆ หลายภาษาที่กระจายกันอยู่ในมหาสมุทร¹

3.2 ทฤษฎีสำคัญสำหรับศึกษาเอกภาพ

ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์ใช้ทฤษฎีพื้นฐาน 2 ทฤษฎีในการอธิบายเอกภาพ คือ

3.2.1 ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (Theory of Relativity)

3.2.2 ทฤษฎีคควอนตัม (Quantum Theory)

โดยทฤษฎีสัมพันธภาพจะอธิบายโครงสร้างของเอกภาพในระดับมหภาคหรือระดับใหญ่ จาก ขนาดความกว้างยาวไม่เกินล้านเมตร ไม่ซึ่งเป็นขนาดของเอกภาพที่เรา สังเกตการณ์ได้ ส่วนทฤษฎีคควอนตัม จะศึกษาระดับจุลภาคที่เล็กจี๋ที่สุด ได้แก่ อะตอม และ อนุภาคต่างๆ

สำหรับการศึกษาสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในเอกภพนั้น ทฤษฎีที่สำคัญที่สุดซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในปัจจุบันคือทฤษฎีวิวัฒนาการ

3.2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Theory of Evolution)

เป็นทฤษฎีที่อธิบายว่า สรรพชีวิตทั้งหลายมีได้เกิดจากบัญชาของพระเจ้า แต่เกิดจาก สรรพชีวิตเหล่านั้นมีการปรับตัวพัฒนาจากสิ่งที่มีชีวิตเดิมที่มีอยู่เก่าก่อนแล้ว

3.2.1 ทฤษฎีสัมพัทธภาพ

ทฤษฎีสัมพัทธภาพที่จะกล่าวในที่นี้ จะมุ่งกล่าวถึงผลของทฤษฎีเป็นหลัก ไม่เน้น อธิบายหลักการและความเป็นมาของตัวทฤษฎี เพราะเป็นเรื่องที่ซับซ้อน ซึ่งนักศึกษาไม่มี ความจำเป็นต้องรู้รายละเอียดลึกถึงขนาดนั้น

คำว่า “สัมพัทธภาพ” มาจากภาษาอังกฤษว่า “Relativity” เป็นคำนาม ส่วนคำ คุณคัพท์ของคำนี้คือ “Relative” แปลว่า สัมพัทธ์ คือ ที่เทียบเคียงกัน หรือ ที่เปรียบเทียบกัน

คำว่า Relativity ซึ่งเป็นคำนามจึงต้องแปลว่า สัมพัทธภาพ ความเปรียบเทียบกัน หรือ การเปรียบเทียบกันนั้นเอง

ทฤษฎีสัมพัทธภาพ มีหลักการสำคัญ คือ ผลของการวัดหรือการสังเกตปรากฏการณ์

¹ รอเชิม ปรามาส (2547). “เอกภาพ สรรพสิ่ง และมนุษยชาติ.” หน้า 31–32.

ทุกสิ่งทุกอย่าง จะมีผลโดยสมบูรณ์หรือมีความหมาย ก็ต้องเป็นการวัดหรือการสังเกตเปรียบเทียบกับการอ้างอิงเสมอ กล่าวง่ายๆ คือ ตามทฤษฎีสัมพัทธภาพ การวัดอะไรก็ตาม ถ้าวัดกับตัวเองเท่านั้นก็ไม่มีความหมายอะไร ต้องเป็นการวัดเปรียบเทียบกับอะไรบางอย่างจึงจะมีความหมาย เช่น การกล่าวเพียงว่า นาย ก. สูงที่สุด ไม่มีความหมาย เพราะไม่ได้ระบุว่าเปรียบเทียบกับอะไร แต่ถ้ากล่าวว่า นาย ก. สูงที่สุดในชั้นเรียนของเข้า ก็จะมีความหมายสมบูรณ์ เพราะแสดงให้เห็นชัดเจนว่า นาย ก. สูงกว่าคนอื่นๆ ทั้งหมดในชั้นเรียนของเข้า แต่ไม่ได้หมายความว่า นาย ก. สูงที่สุดเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับนักเรียนชั้นอื่นที่มีบางคนที่สูงกว่านาย ก.

หรือเมื่อไอน์สไตน์กล่าวว่า “ความเร็ว และ ความโน้มถ่วง” เป็นเหตุให้เวลาในเอกภาพไม่เท่ากัน กล่าวคือ วัตถุที่เคลื่อนที่เร็วเวลาจะเดินช้า เมื่อเปรียบเทียบกับวัตถุที่เคลื่อนที่ช้ากว่า และตำแหน่งที่มีความโน้มถ่วงสูง เวลาจะเดินช้ากว่าตำแหน่งที่ความโน้มถ่วงต่ำกว่า จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า คำพูดของไอน์สไตน์ที่ว่า “ความเร็ว และ ความโน้มถ่วง” เป็นเหตุให้เวลาในเอกภาพไม่เท่ากันนั้น จะมีความหมายสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมีการเปรียบเทียบท่านนั้น

ไอน์สไตน์ไม่ได้ค้นพบทฤษฎีสัมพัทธภาพคนแรก แต่ทฤษฎีนี้วิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยของกาลiele ทว่าไอน์สไตน์เป็นผู้ขยายความให้ครอบคลุมมากกว่ากาลiele อีกหลายเท่า จนถึงกับปฏิวัติความเข้าใจทางฟิสิกส์ที่มีมาก่อน ทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์นั้นมีอยู่ 2 ทฤษฎีคือ ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ (Special Theory of Relativity) และ ทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป (General Theory of Relativity) แต่ละทฤษฎีมีรายละเอียดดังนี้

1.) ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ

ไอน์สไตน์ตั้งทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษขึ้นมาเมื่อปี ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) เป็นทฤษฎีที่ใช้กับกรอบอ้างอิงเนื่อย หรือกรอบอ้างอิงที่เคลื่อนที่ด้วยความเร็วคงที่ สำหรับ หมายถึง วัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่นำมาเปรียบเทียบกับการเคลื่อนที่ของ

กรอบอ้างอิง หมายถึง วัตถุหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่นำมาระบุในที่นี่ โลกเป็นกรอบอ้างอิง เป็นต้น

กรอบอ้างอิงเนื่อย หมายถึง กรอบอ้างอิงที่เคลื่อนที่ด้วยความเร็ว คงที่ สำหรับ หมายถึง กรอบอ้างอิงที่เคลื่อนที่ด้วยความเร็ว หรือ การซ่อนความเร็ว เช่น โลกของเรานี้ได้ว่าเป็นกรอบอ้างอิงเนื่อย ประมาณ 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เมื่อเปรียบเทียบกับโลก ในที่นี่ โลกเป็นกรอบอ้างอิง ประมาณ 100,000 กิโลเมตรต่อชั่วโมง

ความเป็นจริงอย่างหนึ่งที่เราต้องทราบนัก คือ ไม่มีสิ่งใดในเอกภพนี้ที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ เราอาจจะคิดว่าเรายืนนิ่งอยู่ที่บ้าน แต่ที่จริงแล้วบ้านแห่งนี้บนโลกที่เคลื่อนที่รอบดวงอาทิตย์ เราอาจคิดว่าดวงอาทิตย์อยู่นิ่งเป็นศูนย์กลางระบบสุริยะ แต่ที่จริงแล้วระบบสุริยะเคลื่อนไปรอบกาแล็กซีทางซ้ายเพื่อก และกาแล็กซีทางซ้ายเพื่อรวมทั้งกาแล็กซีทั้งหลายในเอกภพกำลังเคลื่อนที่หนีห่างจากกันตลอดเวลา ดังนั้นทุกทุกสิ่งทุกอย่างในเอกภพจึงกำลังเคลื่อนที่ และทุกสิ่งทุกอย่างในเอกภพนี้ สามารถนำมาใช้เป็นกรอบอ้างอิงได้ทั้งหมด

ผลของทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ

ผลของทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษ ทำให้นักวิทยาศาสตร์เข้าใจความจริงของโลกและชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสารกับพลังงาน, เรื่องความยาว, เรื่องเวลา และการอวากาศมี 4 มิติที่เป็นเนื้อเดียวกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างสารกับพลังงาน

นักศึกษาหลายท่านคงจะรู้จักสมการ $E=mc^2$ ซึ่งเป็นสมการที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสารกับพลังงาน อันโด่งดังของไอน์สไตน์ดี

E หมายถึง พลังงาน

m หมายถึง มวลของสาร

c หมายถึง ความเร็วของแสง ประมาณ 300,000 กิโลเมตรต่อวินาที

สมการ $E=mc^2$ นี้บอกเราว่า มวลและพลังงานแปลงกลับไปกลับมาซึ่งกันและกันได้ และเนื่องจากความเร็วของแสงมีค่าสูงมาก ยิ่งยกกำลังสองก็ยิ่งสูงมากขึ้นไปอีก ด้วยเหตุนี้ มวลเพียงเล็กน้อยจึงสามารถเปลี่ยนเป็นพลังงานมหาศาลได้ ระเบิดลิตเติลบอย(The Little Boy) ที่ถูกนำไปทิ้งที่เมืองฮิโรชima ประเทศญี่ปุ่น มีความยาว 3 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 71 เซนติเมตร และบรรจุธาตุยูเรเนียมซึ่งจะถูกแปลงไปเป็นพลังงานระเบิดเพียง 64 กิโลกรัมเท่านั้น แต่ระเบิดลูกนี้เมื่อถูกนำไปทิ้งส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทันที 70,000 คน¹ และคาดว่ายังมีผู้เสียชีวิตจากก้อนนั้นกว่า 100,000 คน ส่วนผู้ที่รอดชีวิตก็อยู่อย่างทุกข์ทรมานแสนสาหัส

เมื่อมวลของสารเปลี่ยนเป็นพลังงานได้ พลังงานก็เปลี่ยนเป็นมวลของสารได้

¹ วิกิพีเดีย. (2550). “ลิตเติลบอย (The Little Boy).” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://th.wikipedia.org/wiki/ลิตเติลบอย>.

เช่นกัน โดยมวลของสสารจะเพิ่มขึ้นเมื่อวัตถุเคลื่อนที่เร็วขึ้น และยิ่งเคลื่อนที่ใกล้ความเร็วแสงมากเท่าไรมวลยิ่งมากขึ้นไปอีก มวลเหล่านี้มาจากพลังงานที่เราป้อน เพื่อผลักดันวัตถุดังกล่าวให้เคลื่อนที่นั้นเอง สิ่งนี้ได้รับการพิสูจน์มาแล้วหลายครั้งว่าเป็นจริง เช่น ศูนย์วิจัยนิวเคลียร์แห่งยุโรป(CERN) ได้ทดลองเรื่องความเร็วนานาภาคภัยในอะตอมได้จนถึง 99.99% ของความเร็วแสง แต่หลังจากนั้นไม่ว่าจะเพิ่มพลังงานไปมากเท่าใด ก็ไม่อาจทำได้ เพราะ “พลังงาน” จะเปลี่ยนไปเป็น “มวลของสสาร” ตามสมการ $E=mc^2$ ผลการทดลองนี้จึงยืนยันทฤษฎีของไอ้นส์ไตน์ที่บอกว่า “แสงเดินทางเร็วที่สุดในโลก” นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 1930 (พ.ศ. 2473) นักวิทยาศาสตร์สองคนชื่อ ดิแรค(Paul Dirac) และแอนเดอร์สัน(Carl Anderson) ได้ทำการทดลองในเรื่องนี้เช่นเดียวกัน จากการทดลองคราวนั้น วงการวิทยาศาสตร์ก็ต้องตื่นเต้น เมื่อพบว่า พลังงานสามารถแปรกลับมาเป็นสสารได้ มนุษย์สามารถสร้างสสารขึ้นมาจากการว่างเปล่าได้ ผลการทดลองครั้งนี้ส่งผลให้หั้งสองได้รับรางวัลโนเบลในเวลาต่อมา¹

ความยาวทดลองเมื่อความเร็วเพิ่มขึ้น

ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษระบุว่า ความยาวของวัตถุที่เคลื่อนที่ด้วยความเร็วที่เพิ่มขึ้น จะลดลงกว่าวัตถุขนาดเดียวกันที่หยุดนิ่ง หรือเคลื่อนที่ช้ากว่า เช่น ความยาวของไม้บรรทัดที่วางตามแนวอนบนรถไฟฟ้าที่จอดนิ่ง จะยาวเท่ากับไม้บรรทัดที่เราถือตามแนวอนและยืนนิ่งอยู่กับที่บนชานชาลาสถานีแต่หากรถไฟคันดังกล่าวเคลื่อนที่ด้วยความเร็ว慢ๆ สมอขณะที่เรายังยืนนิ่งอยู่ที่ชานชาลาดังกล่าว เราจะเห็นไม้บรรทัดบนรถไฟหดสั้นกว่าของเราระยะรถไฟมีความเร็วใกล้ความเร็วแสงมากเท่าไร ไม้บรรทัดบนรถไฟก็จะยิ่งหดสั้นลงกว่าไม้บรรทัดที่เราถืออยู่ที่ชานชาลาไปตามส่วน และตัวของรถไฟก็จะสั่นลงด้วย ถ้าสามารถเคลื่อนที่ด้วยความเร็วเท่ากับแสง ความยาวของไม้บรรทัดและรถไฟก็จะไม่เหลือเลยคือกลไกเป็นศูนย์²

เวลาในเอกภพไม่เป็นหนึ่งเดียว

แต่เดิมนักวิทยาศาสตร์เข้าใจว่าเวลาเป็นหนึ่งเดียวและเท่ากันเสมอไม่ว่าจะเป็นสถานที่ใดในเอกภพ แต่ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษบอกว่า เวลาในเอกภพแตกต่างกันได้ โดยความเร็วที่ต่างกันทำให้เวลาต่างกัน ยิ่งวัตถุเคลื่อนที่ด้วยความเร็วมากเท่าไร เวลา ก็จะเดินช้าลงเท่านั้น เมื่อเทียบกับวัตถุที่เคลื่อนที่ช้ากว่า ในชีวิตประจำวันเราจะสังเกตความแตกต่างของเวลาไม่

¹ สมภาร พรมทา (2534). “พุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์.” หน้า 168.

² ไพรัช ธัญพงษ์ (2549). “หนังสือไอน์สไตน์ หลุมดำ และบิกแบง” หน้า 116.

ออก เพราะความแตกต่างของความเร็วในการเคลื่อนที่ของวัตถุมีน้อย แต่นักวิทยาศาสตร์สามารถทดลองความต่างกันของเวลาได้ โดยนักวิจัยชื่อเอเฟลและคิทติงแห่งสหรัฐอเมริกา ได้นำนาฬิกาที่สร้างจากอะตอมของธาตุเชี่ยม ซึ่งวัดได้ละเอียดถึงย่าง 1 ใน 1,000 ล้านล้านของวินาที มาติดตั้งบนเครื่องบินพาณิชย์แล้วบินไปรอบโลก และเปรียบเทียบเวลาของนาฬิกาดังกล่าวกับนาฬิกาที่เหลืออยู่บนพื้นผิวโลก พบร่วงนาฬิกาบนเครื่องบินช้ากว่าบนพื้นโลก ทั้งสองได้เขียนรายงานลงในวารสารวิชาการชื่อ Science เมื่อ ค.ศ.1972 (พ.ศ.2515)¹

จากเรื่องความเร็วที่มีผลต่อเวลา呢 ไอ้นส์ไตน์ได้จินตนาการถึงคู่แฝดคู่หนึ่ง ซึ่งเรียกว่า Twin Paradox โดยสมมติว่าคู่แฝดคู่นี้มีอายุ 20 ปี ชื่อสมชายกับสมหญิง สมหญิงต้องการอยู่บนโลก แต่สมชายตัดสินใจเดินทางออกไปนอกโลกด้วยยานอวกาศที่มีความเร็ว 80% ของความเร็วแสง สมหญิงที่รออยู่บนโลกสามารถใช้คณิตศาสตร์คำนวณพบว่า จังหวะการทำงานของร่างกายสมชายจะช้ากว่าເเรօປະມານ 60% กล่าวคือ เมื่อหัวใจເเรօເเตັນ 5 ครັ້ງ หัวใจของสมชายจะເเตັນ 3 ครັ້ງ เมื่อເຮອຫຍໃຈ 5 ครັ້ງ สมชายจะหายໃຈ 3 ครັ້ງ เป็นต้น ในที่สุดเมื่อสมชายกลับคืนสู่โลกเรา ตอนที่ปฏิทินบนโลกของสมหญิงผ่านไป 50 ปี แต่สำหรับสมชายแล้วเวลาเพียงผ่านไปเพียง 30 ปี จะนั้นสมหญิงจึงมีอายุ 70 ปี ขณะที่สมชายมีอายุเพียง 50 ปี เท่านั้น²

กาลวิภาคมี 4 มิติแต่เป็นเนื้อเดียวกัน

ไอ้นส์ไตน์อธิบายทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษของเขาว่าด้วยสมการล้วนๆ จึงทำให้เป็นเรื่องเข้าใจยากสำหรับคนทั่วไป จนกระทั่งศาสตราจารย์เออร์マン มินกาวสกี ซึ่งเคยเป็นอาจารย์ท่านหนึ่งของไอ้นส์ไตน์ ได้ใช้เรขาคณิตพัฒนาทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษออกมารูปแบบที่ทำให้เข้าใจง่าย กาลวิภาคมี 4 มิติโดยเวลาเป็นมิติที่ 4 ของศาสตร์และเวลา ซึ่งมี 4 มิตินี้จะกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ศาสตร์และเวลาจะไม่แยกอิสระจากกัน เพราะตำแหน่งต่างๆ ในศาสตร์จะมีเวลาไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเร็วในการเคลื่อนที่ในศาสตร์ของตำแหน่งนั้นๆ³ ตำแหน่ง A จะมีเวลาเป็นของตำแหน่ง A โดยเฉพาะ ส่วนตำแหน่ง B จะมีเวลาเป็นของตำแหน่ง B โดยเฉพาะซึ่งไม่ตรงกัน แต่เมื่อเวลาเป็นสัมภาระกันหรือไม่นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะ

¹ ไพรัช ธัชยพงษ์ (2549). “หนังสือไอ้นส์ไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 108.

² ไพรัช ธัชยพงษ์ (2549). “หนังสือไอ้นส์ไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 108-109.

³ ในทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป ระบุว่า นอกจำกความเร็วแล้ว ความโน้มถ่วง ยังส่งผลให้เวลาต่างกันด้วย กล่าวคือ ตำแหน่งใดที่มีความโน้มถ่วงสูง เวลาจะเดินช้ากว่าตำแหน่งที่มีความโน้มถ่วงต่ำกว่า.

บางตำแหน่งมีเวลาต่างกันน้อยมากเมื่อเทียบกับอีกตำแหน่งหนึ่ง เพราะความเร็วในการเคลื่อนที่ของตำแหน่งนั้นๆ ต่างกันน้อยมาก จะไม่อ้าจะจะวัดความแตกต่างของเวลาอุกมาให้เห็นอย่างชัดเจนได้ ด้วยเหตุที่อวاقและเวลากรอกลืนเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่แยกอิสระจากกัน นักวิทยาศาสตร์จึงเรียกทั้งสองอย่างนี้รวมกันเป็นหนึ่งเดียวว่า “อวاقเวลา” หรือ “กาลอวاق”

2.) ทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป

ไอน์สไตน์ระบุนักว่าทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษที่เข้าประการไปเมื่อปี ค.ศ. 1905 (พ.ศ. 2448) นั้น แม้จะปฏิวัติวงการฟิสิกส์โลกในหลาย ๆ เรื่องแต่ขยายไม่พอใจนัก เพราะว่า ยังมีจุดอ่อนอยู่อย่างน้อย 2 ประการคือ

(1) ทฤษฎียังคงอยู่บนพื้นฐานของความเร็วคงที่หรือกรอบอ้างอิงเฉื่อย แต่ในโลกความเป็นจริงแทบจะไม่มีอะไรที่จะรักษาความเร็วให้คงที่ได้ตลอด

(2) ทฤษฎีสัมพัทธภาพพิเศษยังไม่ได้กล่าวถึงเรื่องความโน้มถ่วง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในโลกและในเอกภพ

ไอน์สไตน์จึงตั้งทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไปขึ้นมาในปี ค.ศ. 1915 (พ.ศ. 2458) เพื่อใช้อธิบายวัตถุที่เคลื่อนที่ด้วยความเร็วไม่คงที่ และอธิบายเรื่องแรงโน้มถ่วง

ผลของทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไป

ผลของทฤษฎีนี้ทำให้ไอน์สไตน์ได้ค้นพบปรากฏการณ์ความโน้มถ่วงที่สำคัญ 3 ประการคือ ความโน้มถ่วงทำให้เวลาเดินช้าลง ความโน้มถ่วงทำให้แสงเดินทางเป็นเส้นโค้ง และความโน้มถ่วงยืดความยาวของคลื่นแสง ผลทั้งสามประการนี้ ไอน์สไตน์สามารถอธิบายได้ทั้งเหตุผลในเชิงคุณภาพ และอธิบายด้วยตัวเลขการคำนวณทางคณิตศาสตร์¹

ความโน้มถ่วงทำให้เวลาเดินช้าลง

ความโน้มถ่วงยิ่งสูงขึ้นเท่าใด เวลา ก็ยิ่งเคลื่อนหรือผ่านไปช้าลงเท่านั้น ดังนั้นนาฬิกาบนโลกกับนาฬิกาบนดวงจันทร์ จะเดินเร็วไม่เท่ากัน นาฬิกาบนโลกจะเดินช้ากว่า เพราะความโน้มถ่วงของโลกสูงกว่าของดวงจันทร์ ยิ่งดาวดวงใดมีมวลสูง ความโน้มถ่วงก็จะสูงตามไปด้วย เมื่อความโน้มถ่วงสูงเวลา ก็จะเดินช้าลงไปด้วยเช่นกัน ปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์วัดความแตกต่างระหว่างเวลาบนดวงอาทิตย์และบนผิวโลกได้ว่า เป็นไปตามที่ไอน์สไตน์บอกไว้เมื่อ 100 ปีมาแล้วทุกประการ กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1960 (พ.ศ. 2503) นักวิทยาศาสตร์วัดได้ว่าเวลาบนดวง

¹ ไพรัช รัชยพงษ์ (2549). “หนังสือไอน์สไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 152.

อาทิตย์ซ้ากว่าบันโลกเรา 64 วินาทีในหนึ่งปี¹

ความโน้มถ่วงทำให้แสงเดินทางเป็นเส้นโค้ง

ผลของสนาณความโน้มถ่วงทำให้ “กาลอวากาศ” รอบวัตถุใหญ่ๆ ดังเช่นดวงดาวมีส่วนโค้งของดังนั้นแสงที่เดินทางเข้าใกล้ด้วยความเร็ว เช่น ดวงอาทิตย์ จะเดินทางไม่เป็นเส้นตรง แต่จะเป็นตามผิวโค้งของ “กาลอวากาศ” บริเวณใกล้ๆ ดวงอาทิตย์

หากเปรียบหัวง “กาลอวากาศ” ในจักรวาลหรือในเอกภพเป็นเหมือน “น้ำ” ที่ใส่ไว้ในอ่างใบใหญ่ และเปรียบดวงดาวต่างๆ เหมือน “ผลส้ม” ที่เลื่อนไปในน้ำนั้น ตอนที่เรายังไม่ได้ใส่ผลส้มลงไปในอ่างน้ำ น้ำในอ่างจะมีสภาพราบเรียบเสมอเหมือนกันในทุกตำแหน่ง แต่เมื่อเราใส่ผลส้มลงไปแล้ว ผลส้มก็จะแทรกเข้าไปอยู่ในน้ำ ส่งผลให้น้ำบริเวณผลส้มมีความโค้งงอไปตามผิวของผลส้มซึ่งค่อนข้างกลม ความโค้งของกาลอวากาศก็มีลักษณะคล้ายๆ ที่กล่าวมา นี้ เมื่อกาลอวากาศบริเวณใกล้ๆ กับดวงดาวต่างๆ โค้งงอ จึงส่งผลให้แสงที่เดินทางผ่านเข้ามาบริเวณนั้นโค้งไปตามความโค้งของกาลอวากาศในตำแหน่งนั้นด้วย

ความโน้มถ่วงยืดความยาวของคลื่นแสง

ความโน้มถ่วงยืดความยาวของคลื่นแสง หมายถึง ความโน้มถ่วงทำให้แสงเกิดเปลี่ยนแปลงความถี่ของคลื่นจากความถี่สูงไปสู่ความถี่ต่ำ เพราะคลื่นแสงที่มีความถี่สูงจะมีความยาวของช่วงคลื่นแต่ละคลื่นสั้น ส่วนคลื่นที่มีความถี่ต่ำจะมีความยาวของช่วงคลื่นแต่ละคลื่นยาว แสงที่มีความถี่สูงจะมีสีม่วงส่วนแสงที่มีความถี่ต่ำจะมีสีแดง หากเรออยู่ในบริเวณที่มีความโน้มถ่วงต่ำแล้วมองไปยังตำแหน่งที่มีความโน้มถ่วงสูง แสงที่ส่งออกมากจากตำแหน่งที่ความโน้มถ่วงสูงจะปรากฏผิดอุปกรณ์ เนื่องจากแสงที่ส่งออกมากเป็นสีม่วงแต่เราจะมองเห็นเป็นสีแดง เพราะอิทธิพลของแรงโน้มถ่วงที่ไปยึดขยายคลื่นแสงนั้น

3.2.2 ทฤษฎีความอนตัม

ความอนตัม (Quantum) แปลว่า ก้อนพลังงาน² เป็นคำที่ มัคซ์ พลังค์ (Max Planck) นักฟิสิกส์ชาวเยอรมันผู้ตั้งทฤษฎีความอนตัมขึ้นในปี ค.ศ. 1900 (พ.ศ. 2443) ใช้เรียกพลังงานของแสงที่ได้ออกมาจาก การเผา “ของแข็ง” จนร้อนและสุกสว่าง มัคซ์ พลังค์ สังเกตเห็นว่า พลังงานของแสงที่ให้ออกมานั้นไม่ต่อเนื่องกัน แต่จะมีลักษณะเป็นช่วงๆ หรือ เป็นก้อนๆ เข้าจึงเรียก

¹ พระ อัชชยพงษ์ (2549). “หนังสือไอน์สไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 412.

² มาลี บานชื่น (2531). “แสงและทฤษฎีความอนตัม.” หน้า 110.

พลังงานในปริมาณช่วงหนึ่ง ๆ หรือ ก้อนหนึ่ง ๆ ว่า “ค่อนตัม”¹

ค่อนตัม เป็นแขนงหนึ่งของวิชาฟิสิกส์ เรียกว่า ค่อนตัมฟิสิกส์บ้าง (Quantum physics) เรียกว่า วิชากลศาสตร์ค่อนตัมบ้าง (Quantum mechanics) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเอกภาพในระดับเล็กที่ตาเปล่ามองไม่เห็น คำว่า “ค่อนตัม” เพิงเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 นี้ก็จริง แต่การศึกษาในเรื่องนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างนาน

ย้อนอดีตไปเมื่อ 2,500 ปีที่แล้ว นักปรัชญากรีกตั้งคำถามว่า โลกที่มีนุษย์อาศัยอยู่นี้ ประกอบด้วยอะไร ต่อมาลุยซิปปุส (Leucippus) และ เดโมคริตุส (Democritus) ได้จินตนาการว่า หากเขารีบผ่าครึ่งผลแอปเปิลแล้วแบ่งจาก 2 ส่วนเป็น 4 เป็น 8 เป็น 16... ไปเรื่อยๆ ในที่สุดเขาก็ไม่อาจแบ่งแอปเปิลได้อีก ทั้งสองจึงเรียกส่วนที่เล็กที่สุดของแอปเปิลและของสารทุกชนิดว่า อะตอม (Atom) ซึ่งมาจากคำในภาษากรีก Atomos ที่แปลว่าแบ่งแยกไม่ได้

เรื่องอะตอมจึงเป็นสิ่งที่ศึกษากันอย่างนาน จากยุคแรกที่ไม่อาจจะวัดขนาดอะตอมได้ ต่อมาเมื่อเครื่องมือวัดทันสมัยขึ้น ก็สามารถวัดขนาดอะตอมได้ แต่อะตอมมีขนาดเล็กมาก จึงต้องหาหน่วยวัดความยาวแบบใหม่คือ หน่วยอังสตรอม ซึ่ง 100 ล้านอังสตรอมจะเท่ากับ 1 เชนติเมตร แต่อะตอมต่างชนิดกันจะมีขนาดต่างกัน โดยทั่วไปแล้วอะตอมจะมีขนาด 1 หรือ 2 อังสตรอม² หรือ มีขนาดเท่ากับ 1 หรือ 2 ใน 100 ล้านส่วนของ 1 เชนติเมตร

$$1 \text{ อังสตรอม} = 1/100,000,000 \text{ ซม.} = 0.00000001 \text{ ซม.} = 1.0 \times 10^{-8} \text{ ซม.}^*$$

$$2 \text{ อังสตรอม} = 2/100,000,000 \text{ ซม.} = 0.00000002 \text{ ซม.} = 2.0 \times 10^{-8} \text{ ซม.}$$

แต่เดิมนักพิสิกส์คิดว่าสิ่งที่พวกเขากันพบนี้ ไม่อาจแบ่งแยกได้อีกต่อไปแล้วจึงเรียกว่า “อะตอม” ต่อมาเมื่อศึกษาเพิ่มมากขึ้นกลับพบว่า สารเหล่านี้ยังแบ่งแยกออกได้อีกโดยมีนิวเคลียสอยู่ศูนย์กลาง และมีอิเล็กตรอนโคจรอยู่รอบๆ นิวเคลียสนั้น และภายในนิวเคลียสยังมีโปรตอนและนิวตรอนบรรจุอยู่อีก ในช่วงที่มีการค้นพบอิเล็กตรอน, โปรตอน และนิวตรอนนี้เอง นักซ์ พลังค์ ก็ได้ตั้งทฤษฎีค่อนตัมขึ้นมา ต่อมา尼ลส์ บอร์ (Niels Bohr) ได้พัฒนาทฤษฎีค่อนตัมให้ก้าวหน้าไปมาก โดยบอร์ได้ใช้ทฤษฎีของ นักซ์ พลังค์ มาผสมกับโครงสร้างอะตอมที่รัทธอร์ฟอร์ด ซึ่งเป็นครูของเข้าได้จัดทำไว้ แล้วนำมาอธิบายสเปกตรัมจากอะตอมของ

¹ มาลี บานชื่น (2531) แสงและทฤษฎีค่อนตัม. หน้า 79–80.

² Michael Chester.(1978). “Particles : An Introduction to Particle Physics.” แปลโดย ธนาณัฐ ภัทรา-กาญจน์(2533). “อนุภาคนิวเคลียสเป็นต้นเกี่ยวกับฟิสิกส์อนุภาคน.” หน้า 3.

* $1.0 \times 10^{-8} \text{ ซม.} = 1/10^8 = 1/100,000,000 = 0.00000001 \text{ ซม.}$

ไฮโดรเจนได้ถูกต้อง ต่อมากอร์และเพื่อนนักฟิสิกส์ได้แสดงแบบจำลองของอะตอม ที่มีลักษณะเหมือนระบบสุริยะ โดยมีนิวเคลียสที่ประกอบด้วยprotoon และนิวตรอนอยู่ตรงกลางกับอิเล็กตรอนโคจรอยู่รอบๆ นิวเคลียส ในช่วงเวลาหนึ่งนักฟิสิกส์เข้าใจว่า protoon นิวตรอน และอิเล็กตรอน ไม่อาจจะแบ่งแยกออกไปได้อีกแล้ว แต่ต่อมาอย่างพบร่วมกันว่าprotoon และนิวตรอนยังประกอบด้วยอนุภาคน้ำหนักที่เล็กยิ่งกว่าเรียกว่า ควาร์ก (Quark) และภายหลังก็ยังพบอนุภาคน้ำหนักที่เล็กยิ่งกว่าที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

ผลที่สำคัญของทฤษฎีความตั้ม

ทฤษฎีความตั้มพบว่า ในโลกของสารที่มีขนาดเล็กไม่มีความคงที่สม่ำเสมอ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน สิ่งที่เราสามารถพยากรณ์ได้ในโลกแห่งอนุภาคนี้มีเพียงความน่าจะเป็นเท่านั้น แต่เดิมวิชาฟิสิกส์วางอยู่บนรากฐานที่ว่า จักรวาลนี้มีความเป็นระเบียบ มีกฎเกณฑ์ มีความคงที่สม่ำเสมอ แต่รากฐานนี้ไม่อาจจะนำอธิบายโลกแห่งอนุภาคนี้ได้อีกต่อไป แม้แต่ไอน์สไตน์เองก็ยังกังวลว่า ความตั้มฟิสิกส์เติบโตโดยไม่เคราะห์กฎการเรียงลำดับเหตุ (Cause) ไปสู่ผล (Effect) นีลส์ บอร์ มักจะสร้างทฤษฎีที่ไม่สนใจการเรียงลำดับว่า ต้องมีเหตุก่อนแล้วจึงจะเกิดผล ขณะที่ไอน์สไตน์เชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้ว เหตุต้องมาก่อนแล้วจึงจะมีผลตามมาซึ่งทฤษฎีสมมติภาพของเขาก็คือ “ไอน์สไตน์เช่นนั้น”¹ เพราะฉะนั้นทฤษฎีทั้งสองนี้จึงขัดแย้งซึ่งกันและกัน ทฤษฎีสมมติภาพสามารถอธิบายโครงสร้างเอกภาพได้ อธิบายจักรวาลได้ แต่ไม่สามารถอธิบายโครงสร้างระดับเดียวกับทฤษฎีความตั้มได้ ในขณะเดียวกันทฤษฎีความตั้มก็ไม่สามารถอธิบายโครงสร้างเอกภาพได้เช่นกัน

ในปัจจุบันนักวิทยาศาสตร์จึงพยายามหาทฤษฎีใหม่ ที่สามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ ภายในชื่อว่า ทฤษฎีสรรพสิ่ง (Theory of Everything) โดยหลักการแล้วจะรวมทั้งสองทฤษฎีนี้เข้าด้วยกันเป็น “ทฤษฎีแรงโน้มถ่วงแบบความตั้ม”

3.2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการ

วิวัฒนาการ (Evolution) ในความหมายทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตที่ปรากฏขึ้นในระหว่างชั่วรุ่น การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในทุกระดับตั้งแต่ระดับดีเอ็นเอไปจนถึงลักษณะรูปร่าง สรีริวิทยา และพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตให้แตกต่างไปจากบรรพบุรุษ² ทฤษฎี

¹ ไพรัช รัชยพงษ์ (2549). “หนังสือไอน์สไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 245.

² พัฒนี จันทร์โรหัย (2547). “วิวัฒนาการ: ความเป็นมาและกระบวนการกำเนิดสิ่งมีชีวิต.” หน้า 1.

วิวัฒนาการจึงเป็นทฤษฎีที่ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตว่า มีความเป็นมาอย่างไร มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในปัจจุบันมีพัฒนาการมาจากการอดีตอย่างไร

ชาร์ลส์ ดาร์วิน (ค.ศ.1809-1882) ได้ชี้อ่ว爰เป็น “บิดาแห่งทฤษฎีวิวัฒนาการ” เนื่องจากเป็นผู้ทำให้ทฤษฎีนี้เป็นที่ยอมรับของนักชีววิทยาและชาวโลกอย่างกว้างขวาง ดาร์วิน เป็นนักธรรมชาติวิทยาชาวอังกฤษ เขายังได้แนะนำเรื่องวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตหลังจากที่เขาร่วมเดินทางไปกับเรือรบหลวงบีเกลในปี ค.ศ.1831 (พ.ศ.2374) เพื่อสำรวจดินแดนหมู่เกาะกาลาปาโกสซึ่งตั้งอยู่ 600 ไมล์ไปทางตะวันตกของประเทศอเมริกาใต้

จากการสำรวจนั้น ดาร์วินพบว่า นกพินส์หรือนกกระจะก่อที่อยู่บนเกาะแต่ละเกาะมีลักษณะแตกต่างกัน เขายังตั้งข้อสันนิษฐานว่า นกเหล่านี้อาจมีวิวัฒนาการมาจากนกชนิดหนึ่งที่เป็นบรรพบุรุษและอาศัยอยู่ในทวีปอเมริกาใต้ และสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชากรนกพินส์มีความแตกต่างกันนั้น เป็นผลจากสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละเกาะ

ประกอบกับ ดาร์วิน ได้อ่านบทความของ ทอมัส มัลทัส นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ที่บรรยายว่า การเพิ่มขึ้นของสิ่งมีชีวิตเป็นแบบเรขาคณิต ($1, 2, 4, 8, 16, \dots$) แต่ปริมาณอาหารเพิ่มขึ้นแบบเลขคณิต ($1, 2, 3, 4, 5, \dots$) ดังนั้น สิ่งมีชีวิตจึงต้องมีการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยตัวที่แข็งแรงและมีความเหมาะสมที่สุดในสภาวะแวดล้อม ขณะนั้นจะสามารถมีชีวิตอยู่รอดได้ และถ่ายทอดลักษณะดังกล่าวไปยังลูกธุ่นต่อไป

ต่อมา ดาร์วินและเพื่อนของเขาริชาร์ด อัลเฟรด รัสเซลล์ วอลเลซ ชี้มีความคิดเรื่องวิวัฒนาการดังกล่าว สอดคล้องกันได้ร่วมกันเสนอ “ทฤษฎีการคัดเลือกโดยธรรมชาติ” (The Theory of Natural Selection) ที่สมาคมลินเนียน ประเทศอังกฤษ โดยมีประดิษฐ์ ลัคคูน ดำเนินการตั้งแต่นี้

(1) การเพิ่มพูนเกินพอก (Overproduction) กล่าวคือ สิ่งมีชีวิตทั้งหลายมีความสามารถผลิตลูกได้มากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่รอด

(2) ความแปรผัน (Variation) สมาชิกของสิ่งมีชีวิตมีความแปรผัน ซึ่งรวมไปถึงการแปรผันของรูปร่างหรือพฤติกรรม ความแปรผันอาจจะเรียกว่า “การผ่าเหล่า” ก็ได้

(3) การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด (Struggle for existance)

(4) สิ่งมีชีวิตที่เหมาะสมที่สุดเท่านั้นจึงมีชีวิตอยู่รอด (Survival of fitness)

(5) ถ่ายทอดลักษณะที่ดีเด่น (Inheritance of superior traits)

จากทฤษฎีการคัดเลือกโดยธรรมชาตินี้ ทำให้นักชีวิทยาส่วนใหญ่ยอมรับว่าสิ่งมีชีวิต มีการวิวัฒนาการ อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ยังไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้สมาชิกของ สิ่งมีชีวิตมีความแปรผัน¹ หรือผ่าเหล้าคือมีรูปร่างและพฤติกรรมต่างไปจากบรรพบุรุษ

มนุษย์วิวัฒนาการมาจากการลิงใหญ่?

เนื้อหาสำคัญอีกส่วนหนึ่งในทฤษฎีของดาร์วินที่กล่าวไว้ในหนังสือ “บรรพบุรุษของมนุษย์” เขารอธิบายว่า “มนุษย์เป็นสัตว์โลก และที่สำคัญมีความเกี่ยวข้องกับลิงใหญ่ที่ยืนได้ด้วยสองขา” กล่าวคือ มนุษย์และลิงสองขามีรูปร่างและอวัยวะรับความรู้สึกที่คล้ายกัน เป็นโรคชนิดเดียวกันได้ มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่คล้ายกัน ตัวอ่อนมีพัฒนาการ เช่นเดียวกัน คือ ทั้งสองชนิดจะมีทางอยู่ระยะหนึ่ง แต่ทางที่เป็นสิ่งบ่งบอกว่าบรรพบุรุษของมนุษย์เป็นพวงสัตว์ 4 เท่านั้น ได้หายไปก่อนที่จะคลอดออกจากแม่²

การที่ดาร์วินกล่าวว่า “มนุษย์วิวัฒนาการมาจากการลิงใหญ่นี้” ถือว่าเขากล้าหาญมาก เพราะขัดกับหลักคำสอนในศาสนาคริสต์ที่ว่า “พระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมา” ครั้งหนึ่งในระหว่างวันประชุมพิจารณา “ทฤษฎีวิวัฒนาการ” ในปี ค.ศ. 1860 (พ.ศ.2403) ชาழเอล วิลเบอร์ฟอร์ซ บาทหลวงแห่งอ็อกฟอร์ด ได้เดินเข้ามาในที่ประชุมแล้วมองหน้า ศาสตราจารย์ยักษ์เลย์ ผู้สนับสนุนคนสำคัญของดาร์วิน พร้อมกับถามว่า “ญาติทางฝ่ายไหนของท่าน เป็นทางคุณปู่หรือคุณย่าของท่านที่สืบทอดสายมาจากการลิง”

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปกว่า 100 ปี ทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วินมากขึ้นเรื่อยๆ จนคริสตจักรคาทอลิกเองก็ต้องปรับเปลี่ยนท่าทีใหม่ จากการเผยแพร่หน้าหันมาเป็นแบ่งรับแบ่งสู้ พร้อมทั้งเริ่มน้ำทฤษฎีใหม่ๆ ทางวิทยาศาสตร์ไปศึกษาแล้วแสดงที่รรศนะในเชิงเปรียบเทียบด้วยหลักเหตุผล

เมื่อต้นปี พ.ศ.2550 พระสันตะปาปาเบเน迪กต์ที่ 16 ออกมาแสดงที่รรศนะต่อทฤษฎีวิวัฒนาการเป็นครั้งแรก โดยกล่าวชื่นชมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ แต่ก็กล่าวถึงทฤษฎีวิวัฒนาการว่า “ยังไม่สมบูรณ์ เพราะไม่สามารถพิสูจน์ได้” เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางพันธุกรรมตลอดระยะเวลาหลายล้านปีที่ผ่านมา ไม่สามารถจำลองขึ้นในห้องทดลองได้ อย่างไรก็ตามพระสันตะปาปายังได้กล่าวอีกว่า “พระเจ้าได้สร้างสรรค์สิ่งมีชีวิตผ่านกระบวนการ

¹ พัฒน์ จันทร์โรหัส (2547). “วิวัฒนาการ: ความเป็นมาและกระบวนการกำเนิดสิ่งมีชีวิต.” หน้า 53-58.

² Anna Sproule (1990). CHARLES DARWIN, ปีน – ฉวี เวชชานุเคราะห์ แปล (2543). “ชาร์ลส์ ดาร์วิน.” หน้า 55-56.

วิวัฒนาการ” ที่รรศนะของพระสันตะปาปาเบเนดิกต์นี้ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ที่ประเทศเยอรมนี เป็นหนังสือชื่อว่า “การสร้างกับวิวัฒนาการ” (Creation and Evolution)¹

3.3 การกำเนิดและโครงสร้างของเอกภพ

3.3.1 การกำเนิดของเอกภพ

เมื่อนักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบเกี่ยวกับเอกภพ ก็ได้พยายามหาคำตอบเกี่ยวกับกำเนิดเอกภพ โดยคิดทฤษฎีขึ้นมาหลายทฤษฎี ในอดีตมีทฤษฎีที่เชื่อว่าน่าจะเป็นไปได้ คือ ทฤษฎีที่เห็นว่า จักรวาลคงที่และเป็นระบบที่ซัดเจน จนกระทั่งเมื่อมีการผลิตกล้อง Hubble ขึ้น ก็ได้มีทฤษฎีใหม่ที่ได้รับการยอมรับมากที่สุด คือ ทฤษฎี Big Bang หรือ การระเบิดครั้งใหญ่ โดยเมื่อนักวิทยาศาสตร์ส่องกล้องไป พบว่า ดวงดาวหรือกาแล็กซีเคลื่อนออกจากกัน เขาจึงสันนิษฐานว่า เอกภพเกิดขึ้นจากการระเบิดครั้งใหญ่ การระเบิดนั้นมีการระเบิดออกมาระยะห่าง เมื่อระเบิดแล้วก็เกิดการกระจายตัวของฝุ่นละอองต่างๆ แล้วมารวมตัวกัน เป็นเกลียว เรียกว่า Galaxy เป็นกาแล็กซีน้อยใหญ่ขึ้นมา และเกิดตัวระบบใหญ่เรียกว่า Universe โดยมีจุดศูนย์กลางเรียก จุด Singularity แรงโน้มถ่วงจาก การระเบิดครั้งใหญ่นั้นเองที่ทำให้ดวงดาวและกาแล็กซีต่างๆ เคลื่อนออกจากกัน

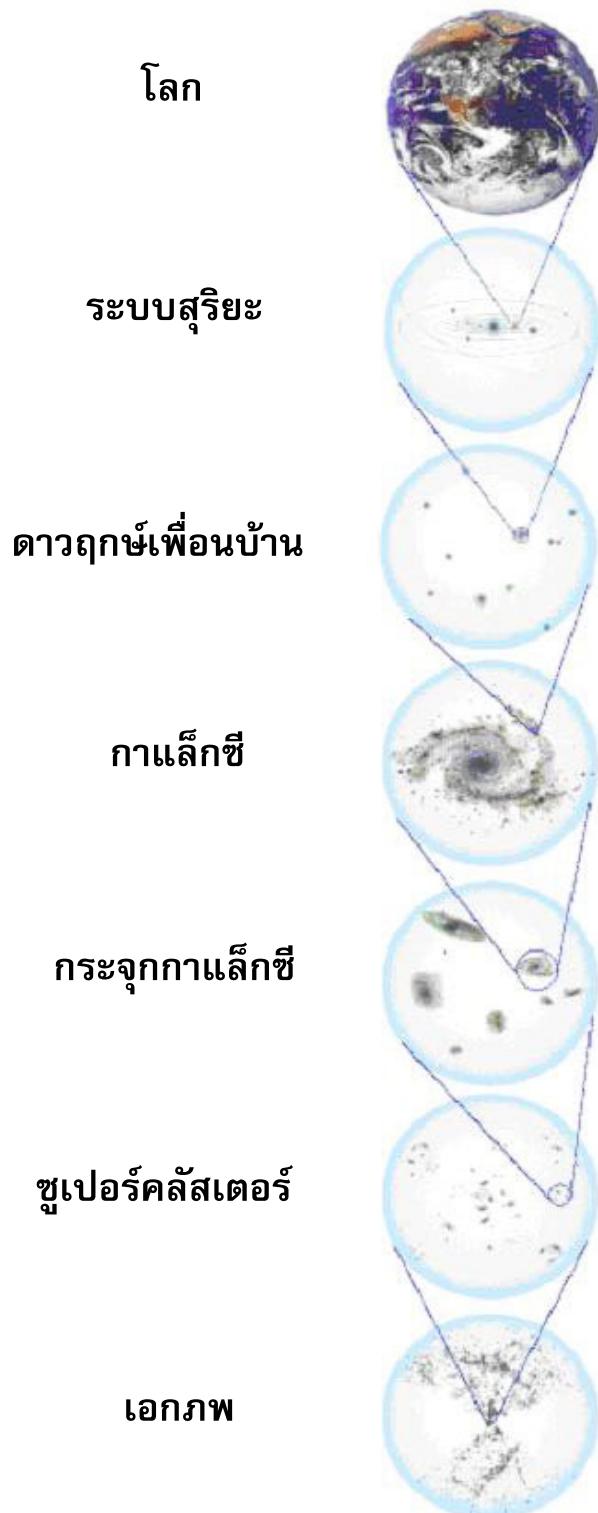
นอกจากนี้ นักวิทยาศาสตร์ยังได้สังเกตการหมุนของการเคลื่อนที่ ทำให้ค้นพบสรรบ้างอย่างชัดเจน ทำให้ดวงดาวในกาแล็กซีเคลื่อนที่ได้อย่างช้าๆ ถ้าหากไม่มีแรงโน้มถ่วงจากสารลึกลับนี้เข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว จะล่าดงดายในกาแล็กซีก็จะเคลื่อนที่ได้เร็วกว่านี้ นักวิทยาศาสตร์จึงตั้งชื่อสารนี้ว่า สารมืด (Dark Matter) มีการประมาณกันว่าสารมืดเป็นองค์ประกอบกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ของมวลทั้งหมดในจักรวาล²

นักวิทยาศาสตร์กำลังศึกษาดูแนวโน้มของเอกภพในอนาคต จึงคิดทฤษฎีเกี่ยวกับลักษณะการขยายตัวของเอกภพ และสรุปทฤษฎีว่า เอกภพอาจจะขยายตัวต่อไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุด หรือจะขยายตัวแล้วก็จะคงที่ หรือจะค่อยๆ หดตัวกลับมารวมกันและเกิดการชนกัน เป็นจุดจบของเอกภพ ก็เป็นสิ่งที่นักวิทยาศาสตร์กำลังค้นหากันต่อไป

¹ ผู้จัดการ. (2550). “ප්‍රිපාක්‍රිතයාස්ථාන ප්‍රාග්ධන සංඛ්‍යා මුද්‍රණ මූලික.” [ออนไลน์].

² D.Finley, D.Aguilar (November 2,2005). Astronomers Get Closest Look Yet At Milky Way's Mysterious Core. National Radio Astronomy Observatory. Retrieved on 2006 -08-10.

3.3.2 โครงสร้างของเอกภพ

โครงสร้างของเอกภพแบ่งอย่างกว้างๆ ได้ 3 ส่วน คือ กากแล็กซี (Galaxy) กระจายการแล็กซี (Cluster of galaxies) และ ชูเปอร์คลัสเตอร์ (Supercluster)¹ แต่หากแบ่งย่อยออกไปอีกตามรูปภาพโครงสร้างของเอกภพในหน้าที่ผ่านมาจะได้ดังนี้

โลก (The Earth)

โลกของเรา มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 12,756 กิโลเมตร โลกอยู่ห่างจากดาวอาทิตย์ 150 ล้านกิโลเมตร แสงอาทิตย์ต้องใช้เวลาเดินทางนาน 8 นาทีกว่าจะถึงโลก

ระบบสุริยะ (Solar System)

ประกอบด้วยดาวอาทิตย์ เป็นดาวฤกษ์อยู่ตรงศูนย์กลาง มีดาวเคราะห์ 9 ดวง เป็นบริวาร โคจรล้อมรอบ ดาวเคราะห์แต่ละดวง อาจมีดาวจันทร์เป็นบริวาร โคจรล้อมรอบอีกที่หนึ่ง ดาวพლูโต อยู่ห่างจากดาวอาทิตย์ 6 พันล้านกิโลเมตร แสงอาทิตย์ต้องใช้เวลาเดินทางนานมากกว่า 5 ชั่วโมงกว่าจะถึงดาวพลูโต

ดาวฤกษ์เพื่อนบ้าน (Stars)

ดาวฤกษ์แต่ละดวงอาจมีระบบดาวเคราะห์เป็นบริวาร เช่นเดียวกับระบบสุริยะของเรา ดาวฤกษ์แต่ละดวงอยู่ห่างกัน เป็นระยะทางหลายล้านล้านกิโลเมตร ดาวฤกษ์ที่อยู่ใกล้ที่สุด ของดาวอาทิตย์ชื่อ “ปรือกซิมา เชนทอรี” (Proxima Centauri) อยู่ห่างออกไป 40 ล้านล้าน กิโลเมตร หรือ 4.2 ปีแสง ดาวฤกษ์ซึ่งมองเห็นเป็นดวงสว่างบนท้องฟ้า ส่วนมากจะอยู่ห่างไม่เกิน 2,000 ปีแสง

ปีแสง หมายถึง หน่วยของการวัดระยะทางในเอกภพ ซึ่ง 1 ปีแสง เท่ากับระยะทางที่แสงเดินทางได้ในระยะเวลา 1 ปีตามเวลาบนโลก โดยใน 1 วินาที แสงจะเดินทางได้ประมาณ 300,000 กิโลเมตร

กากแล็กซี (Galaxy)

กากแล็กซี คือ อาณาจักรของดวงดาว กากแล็กซีทางซ้างເຝັກຂອງเรา มีรูปร่างเหมือนกังหัน มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1 แสนปีแสง ประกอบด้วยดาวฤกษ์ประมาณ 1 พันล้านดวง ดวงอาทิตย์ของเรามีอยู่ห่างจากใจกลางของกากแล็กซีเป็นระยะทางประมาณ 3 หมื่นปีแสง หรือ 2 ใน 3 ของรัศมี

¹ science-new. (2551). “ตำแหน่งของโลกในจักรวาล.” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://www.lesa.in.th/1/earth_in_cosmos/earth_in_cosmos.html.

กระจุกกาแล็กซี (Cluster of galaxies)

กาแล็กซีมีได้อยู่กระจายตัวด้วยระยะห่างเท่า ๆ กัน หากแต่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม (Group) หรือกระจุก (Cluster) โดยกลุ่มกาแล็กซีของเรา (The Local Group) ประกอบด้วยกาแล็กซีมากกว่า 10 กาแล็กซี กาแล็กซีเพื่อนบ้านของเรา มีชื่อว่า “กาแล็กซีแอนโอดเมด้า” (Andromeda galaxy) อยู่ห่างออกไป 2.3 ล้านปีแสง กลุ่มกาแล็กซีท้องถิ่นมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 10 ล้านปีแสง

ชูเปอร์คลัสเตอร์ (Supercluster)

ชูเปอร์คลัสเตอร์ ประกอบด้วยกระจุกกาแล็กซีหลายกระจุก ชูเปอร์คลัสเตอร์ของเรา (The local supercluster) มีกาแล็กซีประมาณ 2 พันกาแล็กซี ตรงใจกลางเป็นที่ตั้งของ “กระจุกเวอร์โก” (Virgo cluster) ซึ่งประกอบด้วยกาแล็กซีประมาณ 50 กาแล็กซี อยู่ห่างออกไป 65 ล้านปีแสง กลุ่มกาแล็กซีท้องถิ่นของเรา กำลังเคลื่อนที่ออกจากกระจุกเวอร์โก ด้วยความเร็ว 400 กิโลเมตร/วินาที

เอกภพ (Universe)

“เอกภพ” หมายถึง อาณาบริเวณโดยรวม ซึ่งบรรจุทุกสรรพสิ่งทั้งหมด นักดาราศาสตร์ ยังไม่ทราบว่า ขอบของเอกภพสิ้นสุดที่ตรงไหน แต่พวกเขายังพบว่ากระจุกกาแล็กซีกำลังเคลื่อนที่ ออกจากกัน นั่นแสดงให้เห็นว่าเอกภพกำลังขยายตัว เมื่อคำนวณย้อนกลับนักดาราศาสตร์พบว่า เนื้อก้อนทุกสรรพสิ่งเป็นจุดเดียว เดียว เอกภพถือกำเนิดขึ้นด้วย “การระเบิดใหญ่” (Big Bang) เมื่อประมาณ 13,000 ล้านปีมาแล้ว

เอกภพที่นักดาราศาสตร์สามารถสังเกตการณ์ได้ในปัจจุบันอยู่ภายในรัศมี 14,000 ล้านปีแสง โดยประกอบด้วย ชูเปอร์คลัสเตอร์ (Super Cluster) 270,000 กลุ่ม กระจุกกาแล็กซี (Cluster of galaxies) 500 ล้านกลุ่ม มีกาแล็กซีประมาณ 110,000 ล้านกาแล็กซี โดย กาแล็กซีขนาดใหญ่มี 10,000 ล้านกาแล็กซี กาแล็กซีเคราะห์或者กาแล็กซีขนาดเล็กมี 100,000 ล้านกาแล็กซี และมีดวงดาวที่สามารถสังเกตการณ์ได้ประมาณ 20 ล้านล้านล้านดวง¹

คลื่นวิทยุลึกลับในกาแล็กซีทางช้างเผือก

นักดาราศาสตร์ค้นพบว่า มีแหล่งกำเนิดคลื่นวิทยุกระจายจากทิศต่าง ๆ ในท้องฟ้าทั่วไป หมดทั้ง ๆ ที่กาแล็กซีทางช้างเผือกของเรา มีรูปร่างแบบคล้ายชิ้นแพนเค้ก ระบบสุริยะของเราอยู่

¹ รอชิม ปรามาส (2547). “เอกภพ สรรพสิ่ง และมนุษยชาติ.” หน้า 26.

ค่อนมาทางกลางของการแล็กซีลักษณะแพนเค้กตั้งกล่าว ฉะนั้นเวลาเรามองออกไปก็จะเห็น ดวงดาว “บริเวณขอบของกาแล็กซี” เป็นແບทางซ้างເຝອກທີ່ມີຈຳນວດວາມາກກວ່າ “ด້ານບນແລ້ວລ່າງຂອງกาแล็กซี” ດັ່ງນັ້ນ ແຫ່ງດຳເນີດຄລິ່ນວິທຸກົກວະຈາກບຣິເວັນຂອບຂອງ ກາແລກຊື່ມາກກວ່າຈາກດ້ານບນຫຼືລ່າງຂອງມັນດ້ວຍ

ແຕ່ເຫດໃຫ້ແຫ່ງດຳເນີດວິທຸກົກໍທີ່ຄັນພບຈຶ່ງດູກຮະຈັດກະຈາຍທີ່ວ່າທັນພໍາໄປໜົດແລະຄລິ່ນວິທຸກົກໍທີ່ໄດ້ຮັບລັວນແລ້ວແຕ່ມີພັນສູງທັນສິ້ນມັນສູງກວ່າທີ່ໄດ້ຮັບຈາກກາແລກຊື່ແອນໂດຣເມດານັບເປັນພັນເທົ່າ¹ ຂຶ່ງ ກາແລກຊື່ນີ້ອູ້ງໄກລັກກາແລກຊື່ຂອງເຮົາມາກທີ່ສຸດ ຕ້ວຍເຫດນີ້ນັກດາරາສຕົຮ ສ່ວນໃຫຍ່ຈຶ່ງສຽງປ່ວ່າ ຄລິ່ນວິທຸກົກໍເຫັນໆມາຈາກກາແລກຊື່ທາງซ້າງເຝັກຂອງເຮົາແນ່ນອນ ໄນໄດ້ມາຈາກກາແລກຊື່ອື່ນ ແຕ່ກີ່ຍັງ ໄນຮູ້ວ່າທີ່ໃໝ່ມັນກະຈັດກະຈາຍກັນມາທີ່ວ່າທັນພໍາ ທັງດ້ານບນ ດ້ານລ່າງ ແລະບຣິເວັນຂອບແນວກລາງ ຂອງກາແລກຊື່ທີ່ເປັນແບທາງซ້າງເຝັກ²

3.4 ລຸ່ມດຳສິ່ງລຶກລັບໃນຫ້ວ່າວາກາສ

3.4.1 ຄວາມໝາຍແລະປະວັດຂອງລຸ່ມດຳ

ສົ່ຕິເຟັນ ອອວົງກິ່ງ ໃຫ້ຄວາມໝາຍຂອງລຸ່ມດຳ (Black hole) ໄວ່ວ່າ ຕາມຄວາມເຂື່ອເດີມ ລຸ່ມດຳຄື່ອເຂົດແດນທີ່ອວກາສມື່ຄວາມໂຄ້ງອມາກ ແລະແຮງໂນ້ມຄ່ວງມືກຳລັງສູງມາຈົນແສງໄໝ່ອາຈ ເລີດລອດອອກມາໄດ້ ແຕ່ຕາມຫລັກຄວາມໄມ່ແນ່ນອນຂອງກລາສຕົຮຄວອນຕົມທີ່ເຂົ້າໄດ້ສຶກພາບບ່ວ່າ ອຸ່ນຢູ່າຕໃຫ້ແສງໄດ້ເລີດລອດອອກມາໄດ້ບ້າງ³ ລຸ່ມດຳນັ້ນເປັນເສົ່າມືອນກັບເຄື່ອງດູດຜູ່ນຈັກຮວາລ ມັນ ຈະກັບຄື່ອງຫຼຸກສິ່ງທຸກອິຍ່າງທີ່ເຂົ້າມາໄກລົມັນ

ໃນປີ ດ.ສ. 1783 (ພ.ສ. 2326) ຈອ້ານ ມີເໜີල (John Michell) ອາຈາຽໍມຫາວິທາລ້າຍ ເຄມບຣິດຈະຮັບວ່າ ດາວຖຸກ່າທີ່ມີມາລົມຈະມີສະນາມແຮງໂນ້ມຄ່ວງສູງຈົນແສງໄໝ່ອາຈເດີນທາງອອກມາໄດ້ ດາວທີ່ມີລັກຂະນະເຂົ້ານີ້ອ່າຈຈະມີອູ້ປັນຈຳນວນນັ້ນ ຖື່ນແມ່ເຮົາຈະໄມ່ສາມາດມອງເຫັນດາວເຫຼຳ ນີ້ໄດ້ ເພຣະແສງຂອງມັນໄມ່ສາມາດເຕີນທາງມາຖື່ງໂລກ ແຕ່ເຮົາສາມາດຕຽວຈັດແຮງໂນ້ມຄ່ວງຂອງມັນ ໄດ້ ຍຸດ້ນັ້ນຈອ້ານ ມີເໜີລ ເຮົາກສິ່ງເຫຼຳນີ້ວ່າ ດາວມື້ດ (Dark star) ແລະນີ້ຄື່ອງສິ່ງລຶກລັບໃນຫ້ວ່າວາກາສ ທີ່ເຮົາເຮົາກກັນວ່າລຸ່ມດຳໃນປັຈຈຸບັນ

¹ ກາແລກຊື່ແອນໂດຣເມດາ ອູ້ທ່າງຈາກ ກາແລກຊື່ທາງซ້າງເຝັກ 2.3 ລ້ານປີແສງ.

² ຮອອີມ ປຣາມາສ (2547). “ເອກພັບ ສຣັບສິ່ງແລະມຸນຸ່ຍ້າຕິ.” ພັ້ນ 380-381.

³ Stephen Hawking(1988).A Brief History of Time, ແປລໂດຍຮອອີມ ປຣາມາສ(2546). “ປະວັດຍ່ອຂອງກາລ-ເວລາ.” ນ.247.

เส้นเขตแดนของหลุมดำเรียกว่า “ขอบฟ้าเหตุการณ์ (Event horizon)” เป็นผิวล้อมรอบหลุมดำ เป็นเหมือนผนังกันแสงหรือสิ่งต่างๆ ให้อยู่ภายในหลุมดำ

นักดาราศาสตร์เชื่อว่า มีหลุมดำนับไม่ถ้วนในจักรวาล มีการพบรักษานเกี่ยวกับหลุมดำ ในแบบจะทุกๆ ที่ที่สังเกตการณ์ ตั้งแต่ขนาดเท่าเข็มจนถึงยักษ์ใหญ่ที่สามารถกลืนดวงดาวร้ายล้านเท่าของขนาดดวงอาทิตย์

3.4.2 หลุมดำใหญ่ใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือก

จากหลักฐานต่างๆ ที่พบทำให้นักดาราศาสตร์มีความเชื่อว่า มีหลุมดำขนาดใหญ่อยู่บริเวณใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือกของเรามาก่อน ซึ่งอยู่ห่างจากโลกออกไปกว่า 26,000 ปีแสง โดยหลักฐานได้จากการที่ถ่ายด้วยกล้องดูดาวอีบเปิล สเปช และกล้องวิทยุดูดาวขนาด 12 ฟุต ซึ่งอยู่ในประเทศชิลี

นักดาราศาสตร์ยังไม่สามารถระบุมวลของหลุมดำใจกลางกาแล็กซีนี้ได้แน่ชัด สตีเฟน ฮอว์กิง กล่าวว่า มีมวลประมาณ 1 แสนเท่าของดวงอาทิตย์ ดาวที่เคลื่อนเข้าไปใกล้บริเวณดังกล่าวจะถูกดึงออกจากด้วยแรงโน้มถ่วงกำลังสูง จากนั้นขึ้นส่วนต่างๆ และก้าชจะตกเข้าไปในหลุมดำ

นอกจากนี้จากหลักฐานที่ค้นพบบ่งบอกว่า ในใจกลางกาแล็กซีอื่นๆ ก็มีหลุมดำขนาดใหญ่อยู่เหมือนกับกาแล็กซีทางช้างเผือกของเรา เช่น กาแล็กซีแอนโอดเมดา กาแล็กซีคาวา-ชาาร์ และ กาแล็กซี M87 เป็นต้น

3.4.3 เวลาอันน่าพิศวงในหลุมดำ

นักวิทยาศาสตร์พบว่า ความแตกต่างของเวลาบริเวณใกล้หลุมดำ (Black hole) กับบริเวณอื่นๆ จะสูงมาก เพราะหลุมดำมีมวลสูงมาก ทำให้ความโน้มถ่วงสูงไปด้วย ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช อัชยพงษ์¹ กล่าวว่า หากหลุมดำมีมวล 10 เท่าของดวงอาทิตย์ เวลาที่อยู่นอกเส้นขอบฟ้าเหตุการณ์ของหลุมดำเพียง 1 เชนติเมตร จะเดินช้าถึง 6 ล้านเท่าของเวลาที่อยู่ห่างไกลออกไป² หากนำค่าประมาณของมวลหลุมดำที่สตีเฟน ฮอว์กิงกล่าวไว้คือ 1 แสนเท่าของดวงอาทิตย์มา

¹ ศาสตราจารย์ ดร. ไพรัช อัชยพงษ์ เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และผู้อำนวยการศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ.

² ไพรัช อัชยพงษ์ (2549). “หนังสือออนไลน์สไตน์ หลุมดำ และบิกแบง.” หน้า 153.

คำนวณ จะพบว่า เวลาที่อยู่นอกเส้นขอบฟ้าเหตุการณ์ของ葫้มดำเนินไป 1 เซนติเมตร จะเดินช้าถึง 60,000 ล้านเทาของเวลาบริเวณที่อยู่ห่างออกไป เช่น เวลาบนโลกมนุษย์ เป็นต้น

3.5 จีโนมหน่วยพื้นฐานของสิ่งมีชีวิต

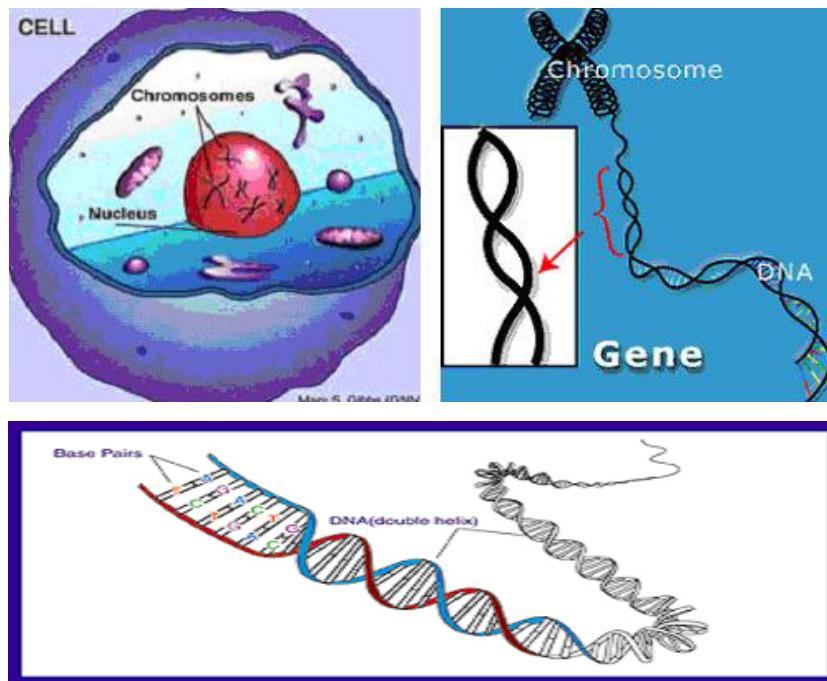
ก่อนจะที่นักศึกษาได้เรียนรู้เรื่องจีโนม จะต้องทำความเข้าใจเรื่องเซลล์ (Cell) เสียก่อน เซลล์ หมายถึง หน่วยที่เล็กที่สุดของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด สิ่งมีชีวิตแต่ละชนิดประกอบขึ้นจากเซลล์ ตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่มีเซลล์เดียว เช่น แบคทีเรีย จนถึงสิ่งมีชีวิตที่มีหลายเซลล์ เช่น มนุษย์ และ สัตว์ต่างๆ โดยมนุษย์นั้นประกอบขึ้นจากเซลล์ประมาณ 100 ล้านล้านเซลล์

ในบริเวณส่วนกลางของเซลล์แต่ละเซลล์จะมี “นิวเคลียส” บรรจุอยู่ซึ่งเป็นศูนย์กลางควบคุมการทำงานของเซลล์ และในนิวเคลียสนี้เองจะมี “จีโนม (Genome)” บรรจุอยู่อีกชั้นหนึ่งภายในจีโนมนั้นจะประกอบด้วย “โครโมโซม (Chromosome)” อยู่หลายโครโมโซม บนโครโมโซมจะมี “ยีน (Gene)” อยู่เป็นกลุ่มๆ และในยีนแต่ละยีนจะมี “สารพันธุกรรม” (Deoxyribonucleic acid หรือ DNA) จำนวนมากประกอบอยู่

จีโนม (Genome) จึงหมายถึง หน่วยที่เป็นที่บรรจุอยู่ของโครโมโซม ยีน และสารพันธุกรรม สิ่งมีชีวิตทุกชนิดทั้งพืชและสัตว์รวมทั้งมนุษย์ถูกกำหนดด้วยจีโนม¹ กล่าวคือ จีโนมของนาย ก. จะเป็นตัวกำหนดว่า นาย ก. จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ผิวสีอะไร ความสูงเท่าไร เล็บผมหยิกหรือตรง เป็นต้น

โครโมโซม จะมีลักษณะเป็นแท่งๆ และอยู่กันเป็นคู่ๆ ในมนุษย์แต่ละคนจะมีโครโมโซม 23 คู่ หรือ 46 แท่ง และบนโครโมโซมจะมียีนอยู่เป็นกลุ่มๆ มนุษย์แต่ละคนจะมียีนประมาณ 30,000 ยีน เช่น ยีนกำหนดสีผม ยีนกำหนดสีผิว ยีนกำหนดสีดวงตา เป็นต้น ยีนของแต่ละคนจะแตกต่างกันไปจึงทำให้สีผม สีผิว และสีดวงตา เป็นต้น แตกต่างกัน และในยีนแต่ละยีนจะมี DNA ประกอบอยู่ DNA นั้นมีโครงสร้างเป็น 2 สายไขว้กันเป็นเกลียว แต่ละสายประกอบด้วย นำตาลและเบส 4 ชนิด คือ A, T, G และ C จับคู่กัน เรียกว่า “คู่เบส” (Base Pairs) เรียงต่อกันไปเป็นเส้นยาว โดยยีนมนุษย์ 1 ยีน จะมี DNA ประมาณ 100,000 คู่เบส

¹ Sarah E. DeWeerd. (2003). “What ‘s a Genome ?” [Online], National Center for Biotechnology Information or NCBI. (2004). “What is a Genome ?” [Online]. แหล่งที่มา http://www.genomenewsnetwork.org/resources/whats_a_genome/Chp1_1_1.shtml และ http://www.ncbi.nlm.nih.gov/About/primer/genetics_genome.html.

เซลล์ (รูปข่ายบัน), โครมโซมและยีน (รูปหวาน), ดีเอ็นเอ (รูปล่าง)

ในเซลล์เล็กๆ ของมนุษย์ซึ่งมีประมาณ 100 ล้านล้านเซลล์ แต่ละเซลล์จะประกอบด้วย DNA ประมาณ 3,000 ล้านคู่เบส นักวิทยาศาสตร์ได้พยายามถอดรหัส DNA เหล่านี้ออกมาก เพื่อให้จะรู้ว่า DNA ตรงไหนทำหน้าที่อะไร โดยหวังว่าในอนาคตจะสามารถกำหนดรูปร่าง ลักษณะ สีผิว และ อื่นๆ ของเด็กในครรภ์ได้ โดยการจัดหายีนที่ตรงกับความต้องการมาใส่เข้าไป

ความสัมพันธ์ของดีเอ็นเอกับอะตอม นักศึกษาบางท่านอาจจะสังสัยว่า ดีเอ็นเอกับอะตอมที่กล่าวไว้ในทฤษฎีความต้มมีความสัมพันธ์กันอย่างไร เพราะเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีขนาดเล็กเหมือนกัน อะตอมนั้นเป็นส่วนประกอบของดีเอ็นเอ กล่าวคือ ดีเอ็นเอแต่ละคู่เบส จะประกอบขึ้นจากอะตอมหลายๆ อะตอมรวมกัน โดยดีเอ็นเอจะมีขนาดใหญ่กว่าอะตอมประมาณ 10 เท่าคือ มีขนาด 1 ใน 10 ล้านของเซนติเมตร ในขณะที่อะตอมมีขนาด 1 ใน 100 ล้านของเซนติเมตร¹ ส่วนนิวเคลียสของอะตอมกับนิวเคลียสของเซลล์ซึ่งมีจีโนมบรรจุอยู่ตรงกลางนั้นเป็นคนละอย่างกันแต่มีเชื่อมโยงกัน

¹ นำขัย ชีววิเคราะห์. (2550). “มหัศจรรย์ ดีเอ็นเอ (DNA).” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://school.obec.go.th/sciencenonpit/dna2.html>.

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 3 ความรู้พื้นฐานเรื่องเอกภาพ จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 3 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 3 แล้วจึงศึกษาบทที่ 4 ต่อไป

บทที่ 4

หลักธรรมสำคัญใน

พระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 4

หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

4.2 นิพพาน

4.3 ความไม่ประมาท

4.4 ละชั่วทำตีทำใจให้ผ่องใส

4.5 บรรคมีองค์ 8

4.6 ไตรสิกขา

4.7 พระไตรปิฎก

4.8 นิยาม

แนวคิด

1. หลักธรรมต่างๆ ในพระไตรปิฎกเป็นหลักปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพาน เป็นหลักธรรมที่มีความเข้มข้นอย่างสัมพันธ์กันทุกหมวด ไม่ขัดแย้งกัน ย่อและขยายได้ หากย่อจนถึงที่สุดก็จะเหลือข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายความแล้วจะได้ “84,000 ข้อ หรือ พระธรรมชั้นธ์” แบ่งเป็นพระวินัย 21,000 ข้อ พระสูตร 21,000 ข้อ และพระอภิธรรม 42,000 ข้อ

2. หลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกอาจจะจัดแบ่งเป็น 3 ข้อ ก็ได้คือ ละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใส หลักธรรม 3 ข้อนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรลิกลา คือ ศีลลิกลา จิตลิกลา และปัญญาลิกลา ถ้าขยาย 3 ข้อนี้ ให้เป็น 8 ข้อก็ได้เรียกว่า บรรคมีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกปปะ สัมมาวาราจา สัมมาກัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมา samaññā สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกปปะ จัดอยู่ในปัญญาลิกลา สัมมาวาราจา สัมมาກัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จัดอยู่ในศีลลิกลา สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมา samaññā สัมมา จัดอยู่ในจิตลิกลา

3. หลักธรรมสำคัญอีกหมวดหนึ่ง ซึ่งปรากฏอยู่ในอรรถกถา คือ นิยาม 5 ได้แก่ พีชนิยาม อุตุนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม นิยามทั้ง 5 นี้ เป็นกฎที่ควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างในโลกและในอนันตจักรวาล

วัตถุประสงค์

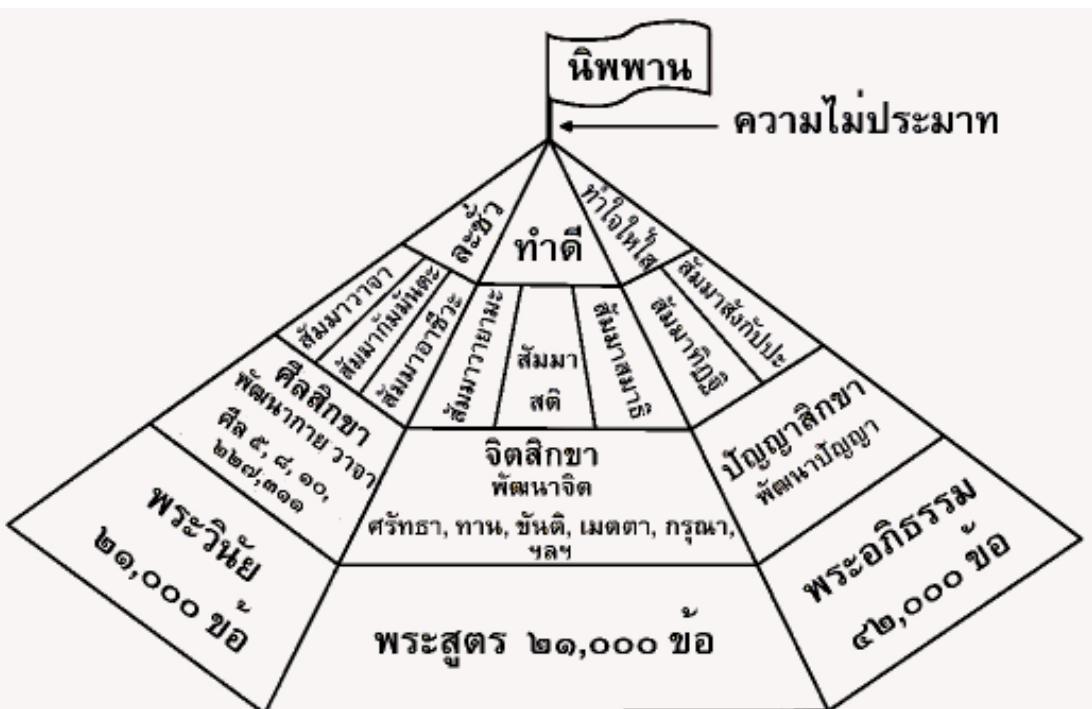
เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎกดังนี้ คือ นิพพาน ความไม่ประมาท ละชั่ว ทำดี และทำใจให้ผ่องใส บรรคมีองค์ 8 ไตรลิกลา องค์ประกอบพระไตรปิฎก และ นิยาม 5 อันเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับศาสตร์ต่างๆ ในบทอื่นๆ ต่อไป

บทที่ 4

หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

ในบทนี้จะกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎกโดยย่อ เพื่อใช้ในการอ้างอิงข้อมูลสำหรับศาสตร์ต่างๆ ในบทอื่นๆ ต่อไป ความจริงหลักธรรมต่างๆ ที่จะกล่าวถึงนี้ นักศึกษาคงได้เรียนรู้มาพอสมควรแล้ว การกล่าวถึงอีกครั้งนี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความสะดวก ใน การเขื่อมโยงความรู้จากหลักธรรมเหล่านี้กับบทอื่นๆ เนื่องจากหลักธรรมที่นักศึกษาได้เรียนมาก่อนหน้านี้จะจัดกระจายอยู่ในวิชาต่างๆ จึงไม่สะดวกต่อการนำมาร่วมกับวิชาต่างๆ ในวิชานี้ และบางวิชานักศึกษาเรียนมานานแล้ว จึงอาจจะลืมไปบ้างแล้ว การกล่าวถึงหลักธรรมเหล่านี้อีกครั้งถือเป็นการทบทวนความรู้ และเป็นการตอกย้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้นด้วย

4.1 ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก

ภาพรวมพระไตรปิฎก ๔๙,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ โดยพระภราṇาวิริคุณ (เมตต์ ทตดช.)

พระเดชพระคุณพระภานุวิริยคุณ รองเจ้าอวาราสวัดพระธรรมกาย ได้ให้ภาพรวมหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎกไว้อย่างชัดเจน ดังภาพที่แสดงไว้ในหน้าที่ผ่านมา จะเห็นว่าหลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎก มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติบรรลุ “นิพพาน” อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

สำหรับหลักธรรมต่างๆ ในพระไตรปิฎกอันเป็นหลักปฏิบัติเพื่อไปสู่นิพพานนั้น เป็นหลักธรรมที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทุกหมวด ไม่มีความขัดแย้งกันสามารถถ่ายทอดได้และขยายได้หากย่อจนถึงที่สุดก็จะเหลือเพียงข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายความแล้วก็จะได้มากถึง “84,000 ข้อ หรือ พระธรรมขันธ์” แบ่งเป็นพระวินัย 21,000 ข้อ พระสูตร 21,000 ข้อ และพระอภิธรรม 42,000 ข้อ

นอกจากนี้ หลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกอาจจะแบ่งให้เหลือ 3 ข้อก็ได้ คือ ละชั่วทำดี และทำใจให้ผ่องใส หลักธรรม 3 ข้อนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรลิกลขา คือ ศิลลิกขา จิตลิกลขา และปัญญาลิกลขา หากจะขยายจาก 3 ข้อนี้ให้เป็น 8 ข้อ ก็ได้เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 อัน ประกอบด้วย สัมมาทิปฏิจิ ลัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ลัมมาภัมมันตะ ลัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสามาร्थ โดยสัมมาทิปฏิจิและสัมมาสังกัปปะ จัดอยู่ในปัญญาลิกลขา สัมมาวาจา สัมมาภัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ จัดอยู่ในศิลลิกขา สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสามาร्थ จัดอยู่ในจิตลิกลขา

หลักธรรมในแต่ละหมวดมีรายละเอียดโดยย่อดังต่อไปนี้

4.2 นิพพาน

นิพพาน หมายถึง การดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแบ่งนิพพานออกเป็น 2 ประการ คือ สุสุปattiเสสนิพพาน และ อนุสุปattiเสสนิพพาน¹

1) สุสุปattiเสสนิพพาน หมายถึง กิจผู้เป็นพระอรหันต์ มีสังโขชน์ในกพน์สิ้นรอบแล้ว หลุดพันแล้ว เพราะรู้โดยชอบ เป็นผู้มีราคะ โภสะ และโมหะสูญสิ้นแล้ว แต่ยังเป็นผู้เสวยอารมณ์ทั้งที่พึงใจและไม่พึงใจ ยังเสวยสุขและทุกข์อยู่ เพราความที่อินทรีย์ 5 ยังไม่บุบลาย

พระเดชพระคุณภานุวิริยคุณ อธิบายสุสุปattiเสสนิพพานไว้ว่า เป็นพระนิพพานในดัว

¹ ชาตุสูตร, ขุทกนิกาย อติวุตติกะ, มก. เล่ม 45 หน้า 304.

บางครั้งก็เรียกว่า “นิพพานเป็น” หมายความว่า ในขณะที่อาสวากิเลสสัญลิ้นไปหมดแล้ว แต่ยังมีชีวิตอยู่ ยังมีขันธ์ 5 อยู่ มีธรรมกายปรากฏอยู่ในตัว ทำให้รู้สึกเป็นสุขเหมือนอยู่ในอายุตนนิพพานอย่างแท้จริง เพียงแต่ยังอาศัยกายมุขย้อยู่เท่านั้น¹

2) อนุปाठิเสนินิพพาน หมายถึง กิจมุขผู้เป็นพระอรหันต์ มีสังโขชนในกพนสิโนบลแล้ว หลุดพ้นแล้วพระรู้โดยชอบ เวทนาทั้งปวงในอัตภาพนี้ของกิจมุขนั้นเป็นสภาพที่กิเลส มีตันหา เป็นตัน ครอบงำไม่ได้อีก

พระเดชพระคุณภawanaviriyakun อธิบายอนุปाठิเสนินิพพานไว้ว่า เป็นนิพพานที่อยู่นอกตัว บางครั้งก็เรียกว่า “นิพพานตาย” หมายความว่าเมื่อขันธ์ 5 แตกดับลิ้นเชือไม่เหลือเศษแล้ว ธรรมกายที่อยู่ในสุป้าทิเสนินิพพาน จึงตกศูนย์เข้าสู่อนุปाठิเสนินิพพาน ณ จุดนี้เอง ที่เรียกว่า “อายุตนนิพพาน” ที่พระอริยเจ้าทั้งหลายตั้งจิตประณญาจะไปถึง²

4.3 ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท หมายถึง ความไม่เลินเล่อ ไม่พลัง ไม่เหลือ มีสติเสมอ ส่วนความประมาท คือ การขาดสติ ความพลังเหลือ ความไม่ประมาทเป็นหลักธรรมใหญ่ ซึ่งรวมธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎกไว้ในข้อนี้เพียงข้อเดียว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในปทสูตรว่า รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมถึงความประชุมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้าง บันทิดกล่าวว่าเลิศกว่ารอยเท้าสัตว์เหล่านั้น เพราะเป็นรอยใหญ่ แม้จันได กุศลธรรมทั้งหมดนั้นมีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ความไม่ประมาทบันทิดกล่าวว่าเลิศกว่ากุศลธรรมเหล่านั้น ฉันนั้น ดูก่อนกิจมุขทั้งหลาย กิจมุขไม่ประมาทพึงหวังข้อนี้ได้ว่า จักรเจริญอริยมรรคมีองค์ 8 จักระทำให้มากซึ่งอริยมรรคมีองค์ 8³

ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น พระองค์ได้ตรัสพระปจฉิมว่าเจ้าไว้ว่า “ดูก่อนกิจมุขทั้งหลาย บัดนี้ เราขอเตือนพวกรอว่า สังขารทั้งหลายมีความเลื่อมไปเป็นธรรมชาต พวกรอจะยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเด็ด”⁴

¹ พระภawanaviriyakun, “ธัมมจักรปวัตตนสูตร” หน้า 146.

² พระภawanaviriyakun, “ธัมมจักรปวัตตนสูตร” หน้า 146.

³ ปทสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารรค, มก. เล่ม 30 หน้า 253 ข้อ 132.

⁴ มหาปรินิพพานสูตร, ทีชนิกาย มหาวารรค, มก. เล่ม 13 หน้า 322.

พระตรัสรสนี่ถือว่าเป็นการสรุปหลักธรรมทั้งหมด ที่พระองค์ตรัสสอนมาต่อลอต 45 พระชาให้เหลือเพียงข้อเดียวคือ ความไม่ประมาทเท่านั้น

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้อธิบายขยายความเรื่องความไม่ประมาท ไว้ในกัณฑ์ที่ว่าด้วยเรื่องปจฉิม瓦จาว่า

ความประมาท คือ เผลอไป ความไม่ประมาท คือ ความไม่เหลือ ไม่เหลืออะไรจะจดใจ จ่อที่เดียว...ท่านจึงได้อุปมาไว้ ไม่ประมาท ไม่เหลือในความเลื่อมไปในปจฉิม瓦จา นึกถึงความเลื่อมอยู่เสมอ นึกหนักเข้าๆ แล้วใจหาย นี่เรามาคนเดียวหรือ นี่เราก็ตายคนเดียว บุรพชนต้น ตระกูลของเราไปไหนหมด ตายหมด เราล่ะก็ตายแบบเดียวกัน ตกใจลงคราวนี้ ทำซ้ำก็เลิกลงทันที รับทำความดีโดยกะทันหันที่เดียว เพราะไปเห็นอ้ายความเลื่อมเข้า ถ้าไม่เห็นความเลื่อม ก็กล้าหาญนักทำซ้ำก็ได้ ด่าว่าผู้หลักผู้ใหญ่ได้ตามชอบใจ¹

4.4 ละชั่วทำดีทำใจให้ผ่องใส

หลักธรรมทั้งหมดในพระไตรปิฎก นอกจากจะรวมลงในความไม่ประมาทเพียงข้อเดียวแล้ว ยังสามารถขยายออกเป็น 3 ข้อได้ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปathanสูตร เรื่องโภวทปฎิโมกข์ว่า

- (1) การไม่ทำบาปทั้งสิ้น (ละชั่ว)
- (2) การยังกุศลให้ถึงพร้อม (ทำดี)
- (3) การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ทำใจให้ผ่องใส)

นี้เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย²

(1) การไม่ทำบาปทั้งสิ้น มาจากภาษาบาลีว่า สพุปปาปสุ ผลกระทบ หมายถึง ไม่ทำชั่วด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ สพุปปาปสุ ผลกระทบ นี้ ครอบคลุมพระวินัยปิฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรลิขิกาก็จะตรงกับ “ศีลสิกขา”

(2) การยังกุศลให้ถึงพร้อม มาจากภาษาบาลีว่า กุஸลสุสูปสมปทา หมายถึง ทำความดีให้มีขึ้นด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ กุஸลสุสูปสมปทา นี้ ครอบคลุมพระสุตตันตปิฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรลิขิกาก็จะตรงกับ “จิตสิกขา”

¹ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร), (2537). “มรดกธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำ.” หน้า 199.

² มหาปathanสูตร, ทีมนิกราย มหาวิทยาลัยมหิดล, มก. เล่ม 13 ข้อ 54 หน้า 55.

(3) การทำจิตของตนให้ผ่องใส่ มาจากภาษาบาลีว่า สจิตตุปริโยทปน์ หมายถึง ทำจิตใจของตนให้ผ่องใส่ สจิตตุปริโยทปน์ นี้ ครอบคลุมพระอภิธรรมปีฎกทั้งหมด หากจัดเข้าในไตรลิขาก็จะตรงกับ “ปัญญาลิขิกา”

4.5 บรรคมีองค์ 8

บรรคม แปลว่า ทาง, หนทาง บรรคมีองค์ 8 จึงหมายถึง หนทางปฏิบัติหรือข้อปฏิบัติ 8 ประการ เพื่อให้ถึงความดับทุกข์ นั่นคือการได้บรรลุนิพพานนั่นเอง

บรรคมีองค์ 8 เป็นธรรมข้อหนึ่งในอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์คือต้นสาเหตุ) นิโรด (ความดับทุกข์) และบรรคมคือหนทางดับทุกข์ เมื่อกล่าวถึงบรรคมเพียงข้อเดียวแต่ก็มีความหมายเชื่อมโยงไปถึงอริยสัจอีก 3 ข้อที่เหลือด้วย เพราะธรรมทั้ง 4 ข้อ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบรรคมีองค์ 8 ไว้ในรัมมจักกปปวัตตนสูตร¹ ซึ่งเป็นพระปฐมเทศนาหรือเทศนาครั้งแรกของพระองค์ พระเดชพระคุณพระภavaวิริยคุณ ได้สรุปบรรคมีองค์ 8 ไว้ด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่ายดังนี้

(1) สัมมาทิฏฐิ คือ ความเข้าใจถูก โดยสามารถตัดสินได้อย่างถูกต้องว่า อะไรถูก-ผิด อะไรดี-ชั่ว อะไรบุญ-บาป อะไรควร-ไม่ควรทำ

(2) สัมมาสังกปปะ คือ ความคิดถูก โดยเลือกคิดเฉพาะในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป

(3) สัมมาวาจา คือ การพูดถูก โดยเลือกพูดเฉพาะในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป

(4) สัมมากัมมันทะ คือ การทำถูก โดยเลือกทำแต่ในสิ่งที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป

(5) สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพถูก โดยเลือกประกอบอาชีพที่เกิดบุญ ไม่เกิดบาป

(6) สัมมาวายามะ คือ การเพียรพยายามถูก โดยเพียรละเว้นความชั่ว เพียรทำความดี และเพียรกลั่นใจให้ผ่องใส่

(7) สัมมาสถิ คือ ความระลึกถูก โดยพยายามรักษาใจให้มีความสะอาดบริสุทธิ์ในการคิด พูด และทำอยู่เป็นปกติ

¹ รัมมจักกปปวัตตนสูตร, พระวินัยปีฎก มหาวรรค ภาคที่ 1, อก. เล่ม 6 หน้า 46.

(8) สัมมาสมาริ คือ ความตั้งมั่นถูก โดยพยายามประคับประคองในขณะที่ทำการให้หยุดนิ่ง ณ ศูนย์กลางกายอย่างต่อเนื่องถูกส่วนเป็นปกติ จนกระทั่งเกิดความส่วนร่วมขึ้นในใจที่นำไปสู่การเห็นธรรมะที่เป็นธรรมชาติบริสุทธิ์อยู่ในตัว¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในปริกขารสูตรว่า องค์แห่งมรรค 7 ประการคือ ตั้งแต่ สัมมาทิภูจิถึงสัมมาสติ เป็นองค์ประกอบของสัมมาสมาริ หรือประชุมลงในสัมมาสมาริ ดัง พระคำรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย องค์แห่งสมาริ 7 ประการ คือ สัมมาทิภูจิ สัมมาสังกปป สัมมาวاجา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมารายามะ สัมมาสติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เอกัคคตาจิต(ความมีอารมณ์เป็นหนึ่งเดียว หรือ การที่จิตเป็นสมาริ) ประกอบด้วยองค์ 7 ประการ นี้เรียกว่าอริยสมาริ...²

พระเดชพระคุณพระราชนาวีสุทธิ์ฯ เคยกล่าวไว้เช่นกันว่า “มรรคทั้ง 7 ประการจะประชุมรวมกันลงในสัมมาสมารินี้” ด้วยเหตุนี้ สัมมาสมาริจึงมีความสำคัญสูงสุดในบรรดา มรรคทั้งปวง ทำนองเดียวกับความไม่ประมาทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะการที่บุคคลจะเป็นผู้ “ไม่ประมาห์” ได้อย่างสมบูรณ์ บุคคลผู้นั้นจะต้องมีสติกำกับตนเองอยู่ตลอดเวลา การที่บุคคล นั้นๆ จะมีสติกำกับตนเองอยู่ตลอดเวลา เขาจะต้องฝึกสัมมาสมาริมาอย่างต่อเนื่อง จนใจของเขาระดับนี้อยู่ ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ตลอดเวลา

4.6 ไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา 3 ประการ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึง ไตรสิกษาไว้ในภาวนารสูตรว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไตรสิกขาเป็นไฉน ไตรสิกขา คือ อธิคีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา เมื่อใด เดอเป็นผู้มีสิกขាដันได้ศึกษาแล้วในไตรสิกขานี้ เมื่อนั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ตัดตันหาขาดแล้ว คลายสังโยชน์ได้แล้ว ได้ทำที่สุดทุกข์เพราะละมานะ ได้โดยชอบ³

พระเดชพระคุณพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสฺโရ) ได้อธิบายขยายความเรื่อง ไตรสิกษาไว้ว่า มี 2 ระดับ คือ ระดับปกติหรือระดับต้น และระดับสูงหรือเกินระดับปกติขึ้นไป

ไตรสิกขาระดับต้นนี้ จะเรียกว่า ศีล จิต(สมาริ) และ ปัญญา หรือเรียกว่า ศีลสิกขา

¹ พระภawanaviriyakun (2550). “ชีวิตนี้มีไว้ทุ่มเติมพัน.” หน้า 72.

² พระสูตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 42 หน้า 110.

³ ภาวนารสูตร, อังคุตตรนิกาย ฉักgnibat, มก. เล่ม 36 ข้อ 376 หน้า 831.

จิตสิگขา (สมาร์ตสิเก็ต) และปัญญาลิกขา ไตรสิเก็ตจะตั้นนี้ เป็นไตรสิเก็ตในระดับ “รู้” หมายถึง รู้ว่าไตรสิเก็ตมีอะไรบ้าง เมื่อรู้แล้วก็ปฏิบัติตามหลักไตรสิเก็ต นั่นเมื่อปฏิบัติแล้วก็จะเป็นเหตุให้เข้า ถึงไตรสิเก็ตในระดับสูงต่อไป

ไตรสิเก็ตในระดับสูงหรือเกินระดับปกติขึ้นไปจะเรียกว่า อธิคีล อธิจิต และ อธิปัญญา หรือ เรียกว่า อธิคีลสิเก็ต อธิจิตสิเก็ต และ อธิปัญญาสิเก็ต ไตรสิเก็ตในระดับสูงนี้ เป็นไตรสิเก็ตในระดับ “เห็น” หมายถึง ได้ปฏิบัติสมาร์ตสิเก็ต “เห็น” ได้ด้วยตนเองว่าไตรสิเก็ตในตัวเรามี อะไรบ้าง กล่าวคือ ได้ดูคีล ดูรวมคีล ดูรวมปัญญา ในตัวที่ละเอียดเป็นชั้นๆ เช้าไปนั่นเอง

คำว่า “อธิ” ในคำว่า อธิคีล เป็นต้น แปลว่า ยิ่ง เกิน หรือ ล่วง หมายถึง ไตรสิเก็ต ที่ ยิ่งกว่า หรือเกินกว่า หรือล่วงพ้นจากไตรสิเก็ตในระดับต้น

4.7 พระไตรปิฎก

พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อขยายความแล้วจะได้มากถึง 84,000 ข้อ หรือ 84,000 พระธรรมขันธ์ โดยจัดอยู่ในพระวินัยปิฎก 21,000 ข้อ จัดอยู่ใน พรสาทตันตปิฎก 21,000 ข้อ และจัดอยู่ในพระอภิธรรมปิฎก 42,000 ข้อ

พระไตรปิฎกหากนำมาเชื่อมโยงกับไตรสิเก็ตจะได้ดังนี้ คือ

พระวินัยปิฎก คือ ศีลสิเก็ต

สุตตันตปิฎก คือ จิตสิเก็ต

พระอภิธรรมปิฎก คือ ปัญญาสิเก็ต

สำหรับรายละเอียดเรื่องพระไตรปิฎกนั้นมีกล่าวไว้แล้วในวิชา “ความรู้พื้นฐานทาง พระพุทธศาสนา” จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดในวิชานี้อีก

4.8 นิยาม 5

นอกจากหลักธรรมทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีธรรมอีกหมวดหนึ่งซึ่งมีความ สำคัญ แต่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาคือเรื่องนิยาม 5 ซึ่งจะใช้เป็นหัวข้อสำคัญในการเปรียบเทียบ กับวิทยาศาสตร์ ในบทวิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

นิยาม หมายถึง ความแน่นอน¹ หรือหากใช้ในภาษา rāwm smāy ที่เข้าใจได้ง่ายๆ นิยามก็ อาจแปลว่า “กฎ” พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกนิยามไว้ 5 ประการคือ พีชนิยาม อุตุนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และ ธรรมนิยาม² กฎทั้ง 5 ประการนี้ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างในโลก และในอนันตจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างดำเนินไปตามกฎทั้ง 5 ประการนี้ทั้งสิ้น

1) พีชนิยาม (Biological Laws) หมายถึง กฎของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ในทางวิทยาศาสตร์ ใช้คำว่า กฎทางชีววิทยา กล่าวคือ เป็นกฎธรรมชาติที่ควบคุมความเป็นไปของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช และสัตว์ เช่น เมื่อเรานำเมล็ดข้าวเปลือกไปปลูก ต้นไม้ที่งอกออกมากจะต้องเป็นต้นข้าวเสมอ หรือเมื่อซังคลอดลูกออกมาก ก็ยอมเป็นลูกซังเสมอ หรือถ้าเป็นมนุษย์เมื่อคลอดลูกออกมาก ก็ ยอมเป็นมนุษย์เสมอ ความเป็นระเบียบหรือความแน่นอนนี้ ในทางพุทธศาสนา กล่าวว่า เป็นผลมาจากการควบคุมของพีชนิยาม

2) อุตุนิยาม (Physical and Chemical Laws) หมายถึง กฎที่ควบคุมสิ่งไม่มีชีวิต ทุกชนิด เช่น ดิน ฟ้า อากาศ สสาร วัตถุ ภพภูมิต่างๆ ตลอดอนันตจักรวาล ในทางวิทยาศาสตร์ใช้คำว่า กฎทางฟิสิกส์ ครอบคลุมตั้งแต่ที่เล็กที่สุด ได้แก่ อนุภาคนanoscale อะตอม atoms ไปจนถึงสิ่งที่ใหญ่โต เช่น โลก กาแล็กซี่ และ เอกภพ ปรากฏการณ์ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า ถลุงกาล แม้กระทั้งการเกิดและการดับ ลายของโลกก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติคือ อุตุนิยามนี้

3) กรรมนิยาม (The law of Karma) หมายถึง กฎแห่งกรรม กรรมคือการกระทำ แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ กรรมดีและกรรมชั่ว กรรมดีย่อมตอบสนองในทางดี กรรมชั่วย่อม ตอบสนองในทางชั่ว

4) จิตตนิยาม (Psychic Law) หมายถึง กฎการทำงานของจิตใจ พระพุทธศาสนาสอนว่า คนเราประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจ ในส่วนของจิตใจนั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นผู้สั่งการทุกอย่างให้ร่างกายปฏิบัติตาม หากเปรียบร่างกายเหมือนเครื่องคอมพิวเตอร์ จิตใจก็เปรียบเหมือนผู้ใช้งานเครื่องคอมพิวเตอร์ (User)

5) ธรรมนิยาม (The law of cause and effect) มีความหมาย 2 นัย คือ นัยที่ 1 หมายถึง กฎแห่งเหตุและผลของสรรพสิ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า เพราะมีสิ่งนี้ จึงมีสิ่งนี้ขึ้น หลักธรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ก็จัดอยู่ในหลักธรรมนิยาม เช่น ปฏิจจสมุปบาท (อวิชชาทำให้เกิดสังขาร สังขารทำให้เกิดวิญญาณ วิญญาณทำให้เกิดนามรูป นามรูปทำให้เกิดสภาพตันตะ สพายตันตะ ทำให้

¹ ปรมาจารย์ปัตโต, อรรถกถาพระอภิธรรมปิฎก กถาวัตถุ, มก. เล่ม 81 หน้า 348.

² มหาปทานสูตร, อรรถกถาที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 100.

เกิดผัสสะ ผัสสะทำให้เกิดเวทนา เวทนาทำให้เกิดตัณหา ตัณหาทำให้เกิดอุปทาน อุปทานทำให้เกิดภาพ ภาพทำให้เกิดชาติ ชาติทำให้เกิดชรา มรณะ โสภะ ปริเทวะ ทุกข์ โภมนัส และ อุปายาส)อริยสัจ 4 (สมุทัย คือตัณหา ทำให้เกิดทุกข์ มรรคนำไปสู่นิโรธ คือความดับทุกข์) เป็นต้น

ส่วนนัยที่ 2 หมายถึง ความสัมพันธ์กันของนิยามทั้ง 4 ประการข้างต้น เช่น การประสูติของพระโพธิสัตว์ เป็นเหตุให้แผ่นดินไหว หรือเมื่อมนุษย์ไม่ควบคุมกิเลสในใจ ก็จะเป็นเหตุให้ทำผิดศีลธรรมและจะทำให้ลิ้งแวดล้อมเสื่อม เป็นต้น

ธรรมนิยามนี้ มีขอบเขตครอบคลุมกว้างขวางที่สุด กฎทั้ง 4 ข้อข้างต้นสรุปรวมลงในข้อสุดท้ายนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงคันพับนิยาม หรือกฎหมายชาติทั้ง 5 เหล่านี้ แต่พระองค์ตรัสสอนโดยเน้นเรื่องจิตตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยาม เพราะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดับทุกข์ ส่วนเรื่องอุตุนิยามและพิชนิยามนั้น พระองค์ตรัสไว้เพียงเล็กน้อยเท่านั้นคือเฉพาะที่จำเป็นเพื่อให้เข้าใจแนวปฏิบัติสู่ทางพันทุกข์ได้ชัดเจนขึ้น หรือพระพุทธองค์จะตรัสในกรณีมีผู้กราบทูลถาม

นิยาม 4 ข้อแรก นักศึกษาคงได้เรียนรู้กันมาพอสมควรแล้วในวิชาต่างๆ ในที่นี้จะขยายความในส่วนของธรรมนิยามเพิ่มเติม ในความหมายนัยที่สองคือ ความสัมพันธ์กันของนิยามทั้ง 4 ประการคือ พิชนิยาม อุตุนิยาม จิตตนิยาม และกรรมนิยาม เช่น ความหวั่นไหวในหมื่นโลกธาตุ ในเวลาเดียวกันสู่พระครรภ์พระมาตรดาของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย

จะเห็นว่า การจุติลงมาประสูติของพระโพธิสัตวนั้นเป็นเรื่องของ พิชนิยام ส่วนการไหวของภาพต่างๆ ในหมื่นโลกธาตุเป็นเรื่องของ อุตุนิยาม ซึ่งตามปกติแล้วไม่เกี่ยวข้องกัน แต่ด้วยบุญการมีของพระโพธิสัตว์ ทำให้พิชนิยามล่งผลต่ออุตุนิยามได้ และในเวลาที่พระโพธิสัตว์ทรงออกจากครรภ์พระมาตรดา ในเวลาที่ตรัสรู้อภิสัมโพธิญาณ ในเวลาที่พระตถาคตทรงประกาศพระธรรมจักร ในเวลาที่ทรงปลงอายุสังขาร ในเวลาที่สืดจดับขันธ์ปรินิพพาน ตลอดหมื่นโลกธาตุก็หวั่นไหวเช่นกัน นี่ก็ชี้อว่า ธรรมนิยาม

นอกจากนี้ยังมีกรณีอื่นๆ อีกที่แสดงให้เห็นว่า นิยามแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์กัน เช่น เมื่อมนุษย์ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม จะเป็นเหตุให้ลิ้งแวดล้อมเสื่อม แต่เมื่อมนุษย์ตั้งอยู่ในศีลธรรม จะเป็นเหตุสิ่งแวดล้อมเจริญขึ้น กิเลสในจิตใจมนุษย์เป็นเหตุให้ก้าปทำลาย กล่าวคือ กิเลสตระกูลโภส ทำให้ไฟบรรลัยกัลปทำลายกัป กิเลสตระกูลราคะ ทำให้น้ำบรรลัยกัลปทำลายกัป กิเลสตระกูลโมหะ ทำให้ลมบรรลัยกัลปทำลายกัป ผู้ฝึกจิตจนได้อภิญญาสามารถแสดง

ปาฏิหาริย์ต่างๆ ได้ เช่น เดินบนน้ำได้ ดำดินได้ เหาได้ เนรมิตวัตถุสิ่งของขึ้นจากที่ว่างๆ ได้ เป็นต้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงความประพฤติของมนุษย์ ว่า มีผลต่อสิ่งแวดล้อมไว้อย่างชัดเจนในธรรมิกสูตร¹ ความว่า

สมัยได พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พวกราชการ ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ ในธรรม เมื่อพวกราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้พระมหาณ์และคฤหบดี ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพระมหาณ์และคฤหบดีไม่ตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์ หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อคืนและวันหมุนเวียน ไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ

เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ฤๅษีและปีกย์ย่อมหมุนเวียนไม่ สม่ำเสมอ เมื่อฤๅษีและปีกย์หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ ลมย่อมพัดไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไม่สม่ำเสมอ ลมก็เดินผิดทางไม่สม่ำเสมอຍ่อมพัดเวียนไป เมื่อลมเดินผิดทางไม่สม่ำเสมอพัดเวียนไป เทวดา ย่อมกำเริบ เมื่อเทวดากำเริบฝนย่อมไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้า ทั้งหลายก็สูญไม่เสมอ กัน มนุษย์ผู้บริโภคข้าวที่สูญไม่เสมอ กัน ย่อมเป็นผู้มีอายุน้อย มีผิวพรรณ เศร้าหมองมีกำลังน้อย มีอพาอามาก

สมัยได พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ราชการก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พระมหาณ์และคฤหบดี ก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อ พระมหาณ์และคฤหบดีตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมและชาวชนบท ก็ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อ ชาวนิคมและชาวชนบทเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนสม่ำเสมอ กัน หมู่ดาวนักษัตรก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อหมู่ดาวนักษัตรหมุนเวียนสม่ำเสมอ คืนและวันก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อคืนและวัน ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็ย่อมหมุนเวียนสม่ำเสมอ กัน

เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมุนเวียนสม่ำเสมอ ฤๅษีและปีกย์ย่อมหมุนเวียนไปสม่ำเสมอ เมื่อฤๅษีและปีกย์หมุนเวียนไปสม่ำเสมอ กัน ลมย่อมพัดสม่ำเสมอ เมื่อลมพัดสม่ำเสมอ ลมย่อมพัด ไปถูกทาง เมื่อลมพัดไปถูกทาง เทวดาย่อมไม่กำเริบ ฝนย่อมตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตก

¹ ธรรมิกสูตร, อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต, มก. เล่ม 35 ข้อ 70 หน้า 221.

ต้องตามฤตุกาล ข้าวกล้ากีสุกเสมอ กัน มนุษย์ผู้บริโภคข้าวกล้าที่สุกเสมอ กันย่อมมีอายุยืน มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีอาพาธน้อยๆ

จากพระดำรัสของพระลัมมาสัมพุทธเจ้าในพระสูตรนี้ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า พฤติกรรมของมนุษย์ซึ่งจัดอยู่ในพืชนิยาม ส่งผลต่อสภาพดินฟ้าอากาศอันเป็นส่วนของอุตุนิยามด้วย และเมื่อสภาพดินฟ้าอากาศเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางเสื่อม ก็จะส่งผลกระทบถึงมนุษย์ด้วยคือเป็นเหตุให้สุขภาพของมนุษย์เสื่อมถอยลง

ความหมายของธรรมนิยามในนัยที่ 2 นี้ หากพิจารณาดูให้ดีจะพบว่า มีความหมายสอดคล้องกับความหมายนัยที่ 1 คือเป็นเรื่องของเหตุและผลนั้นเอง เพียงแต่ในบางเรื่องเราไม่อาจทำความเข้าใจโดยวิธีการคิด เช่น การประสูติของพระบรมโพธิสัตว์กับการเกิดแผ่นดินไหวแต่จะรู้ได้ด้วยการปฏิบัติธรรมจนบังเกิดญาณทั้สสนะ ก็จะพบว่าสิ่งนี้เป็นแบบแผนอย่างหนึ่งของพระบรมโพธิสัตว์ทุกพระองค์

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 4 หลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 4 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 4 แล้วจึงศึกษาบทที่ 5 ต่อไป

บทที่ 5

มนุษยศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 5

มนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

5.1 ภาพรวมมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

5.2 ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ

- 1.) โลกและมนุษย์ในยุคแรก
- 2.) โลกและมนุษย์ในยุคกลาง
- 3.) โลกและมนุษย์ในยุคสุดท้าย
- 4.) สรุปอุคคลธรรมเป็นเหตุแห่งความเลื่อมของโลกและมนุษย์

5.3 ความหมายและองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์

5.4 ความสำคัญและธรรมชาติของใจ

5.5 วงจรของกิเลส กรรม และวิบาก

- 5.4.1 ความหมายและตระกูลของกิเลส
- 5.4.2 ความหมายและประเภทของกรรม
- 5.4.3 ความหมายและระดับของวิบาก

5.6 นิสัยปัจจัยสร้างกรรมอย่างต่อเนื่อง

- 5.6.1 ความสำคัญของนิสัย
- 5.6.2 นิสัยเกิดขึ้นได้อย่างไร
- 5.6.3 ห้าห้องแหล่งบ่ำเพาะนิสัย
- 5.6.4 หลักการบ่ำเพาะนิสัยที่ดี

5.7 กรรมลิขิตชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

5.8 เป้าหมายชีวิตของมนุษย์

5.9 ความสำคัญของการเป็นมนุษย์

แนวคิด

1. การที่มนุษย์ประพฤติอกรุศธรรมจะส่งผลให้โลกและมนุษย์เสื่อมลงเรื่อยๆ แต่เมื่อมนุษย์ประพฤติกุศธรรมจะทำให้โลกและมนุษย์เจริญขึ้นเรื่อยๆ

2. มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายกับจิตใจ ปกติจิตใจจะสว่างใส่แต่เพราภิเ Laud that เกิดขึ้น จึงทำให้จิตใจเคร้าหmomong และเป็นเหตุให้มนุษย์ทำกรรมชั่วต่างๆ ส่งผลให้เกิดวิบากคือบำปัช្រในใจ และบำปันกีจะส่งผลให้ได้รับความทุกข์ วิธีการแก้ไขคือ ให้ทำกรรมดีด้วยการสร้างบุญ บุญจะชำระภิเ Laud และบำปะในใจให้เบาบางลงจนหมดไปในที่สุด

3. นิสัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ทำกรรมดีหรือชั่วอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดบุญ หรือบำปัช្រในใจในปริมาณมาก นิสัยนั้นถูกบ่มเพาะขึ้นจาก 5 ห้องที่เราใช้เป็นประจำในชีวิตประจำวันคือ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว ห้องแต่งตัว และห้องทำงาน

4. วิถีชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำหากทำกรรมชั่ว ก็จะทำให้ชีวิตตกต่ำทั้งในชาตินี้ และชาติหน้า ถ้าทำกรรมดี ชีวิตก็จะเจริญรุ่งเรืองทั้งในชาตินี้และชาติหน้าเช่นกัน

5. เป้าหมายชีวิตมนุษย์มี 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต้นคือการสร้างตัวสร้างฐานะให้มั่นคง ได้ในชาตินี้, ระดับกลางคือการสร้างบุญเพื่อเป็นเสบียงในภพชาติต่อไป และระดับสูงสุดคือ การสร้างบารมีอย่างยิ่งยวดเพื่อเข้าสู่พระนิพพานการได้เกิดเป็นมนุษย์นั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ในฐานะ ที่สร้างบุญบารมีได้สะดวกกว่าการเป็นอมนุษย์

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบและเข้าใจหลักมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎกดังนี้คือ ประวัติความเป็นมาของโลกและมนุษย์, ความหมายและองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์, ความสำคัญและธรรมชาติของใจ, วงจรของกิเลส กรรมและวิบาก, นิสัยปัจจัยสร้างกรรมอย่างต่อเนื่อง, กรรมลิขิตชีวิตมนุษย์และสรรพสัตว์, เป้าหมายชีวิตของมนุษย์และความสำคัญของการเป็นมนุษย์

บทที่ 5

มนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

คำสอนในพระไตรปิฎกเน้นเรื่องมนุษยศาสตร์เป็นหลัก เพราะจากที่กล่าวในบทที่ 4 นั้น จะเห็นว่า โดยสรุปแล้วคำสอนทั้งหมดของพระลัมมาสัมพุทธเจ้ามี 3 ประการ คือ ศีล สามิ ปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา อันเป็นหลักการดำเนินชีวิตในวัฏสงสารของมนุษย์ โดยมีเป้าหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน วิชาต่างๆ ของ DOU ที่นักศึกษาได้เรียนกันมาแล้วนั้น ก็มุ่งทิศทางไปในเรื่อง มนุษยศาสตร์ทั้งสิ้น สำหรับมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎกที่จะกล่าวถึงในที่นี้ จะกล่าวในประเด็น ที่สำคัญๆ ดังนี้

5.1 ภาพรวมมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาในบทนี้มีอยู่ 8 ประเด็นด้วยกัน ประเด็นแรก คือ ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ จะกล่าวถึงภาพรวมความเป็นมาของโลกและมนุษย์ โดยอ้างอิงข้อมูลจากอัคคณัญสูตร และจักกวัตติสูตร ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญและความเสื่อม ตั้งแต่ยุคแรกที่โลกและมนุษย์ มีความเจริญสูงสุดแล้วค่อยๆ เสื่อมลงเรื่อยๆ ไปจนถึงจุดต่ำสุด จากนั้นโลกและมนุษย์ก็จะค่อยๆ เจริญกลับขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่งจนถึงจุดสูงสุด แล้วจะค่อยๆ เสื่อมลงอีก เป็นวัฏจักรหมุนเวียนอยู่อย่างนี้มาอย่างยาวนานแล้ว สาเหตุแห่งความเสื่อมเกิดจากมนุษย์ประพฤติอกุศลธรรม ส่วนความเจริญเป็นผลมาจากการมนุษย์ละเว้นอกุศลธรรม ประพฤติเฉพาะกุศลธรรม เมื่อนักศึกษาได้ทราบภาพรวมความเป็นมาของโลกและมนุษย์ดังกล่าวหนึ่งดีแล้วจะส่งผลให้มีความเข้าใจเรื่องมนุษยศาสตร์และสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกได้ง่ายขึ้น

ส่วน 7 ประเด็นที่เหลือจะกล่าวถึงตัวมนุษย์ว่าประกอบขึ้นจาก 2 ส่วน คือ ร่างกาย กับจิตใจ โดยจิตใจมีความสำคัญในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาให้ร่างกายทำสิ่งต่างๆ ปกติจิตใจของมนุษย์จะประภัสสร คือ สว่างใส่ แต่เพราะมีกิเลสมากดบังแสงสว่างของจิตใจ จึงทำให้จิตใจเคร้าหmomg มองโลกผิดไปจากความเป็นจริง ทำให้มีโอกาสคิดผิดพูดผิดและทำผิด เกิดเป็นวิบาก คือ บาปขึ้นในใจ และบาน៉ែកจะรอเวลาส่งผลให้มนุษย์ผันตัวได้รับความทุกข์ทรมานต่างๆ วิธีการแก้ไขให้จิตใจสว่างใส่ คือ สร้างบุญหรือกุศลธรรมมากๆ บุญนี้จะชำระล้างกิเลส และบาน៉ែในใจให้เบาบางลงจนหมดไปในที่สุด

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์ทำกรรมดีหรือชั่วอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลให้เกิดบุญหรือบาปสั่งสมอยู่ในใจในปริมาณมากฯ คือ “นิสัย” อันเป็นความประพฤติที่เคยชิน หากมีนิสัยที่ดี ก็เป็นเหตุให้ทำกรรมดีอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดบุญอย่างต่อเนื่อง หากมีนิสัยชั่ว ก็เป็นเหตุให้ทำกรรมชั่วอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดบาปอย่างต่อเนื่องเช่นกัน โดยนิสัยนั้นถูกบ่มเพาะขึ้นจาก 5 ห้องที่เราใช้เป็นประจำในชีวิตประจำวัน คือ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว ห้องแต่งตัว และห้องทำงาน ด้วยเหตุนี้หากเราต้องการบ่มเพาะนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้น ก็ต้องมีวิธีการใช้ห้องและวิธีบริหารจัดการห้องทั้ง 5 ที่ถูกต้องเพื่อให้เป็นไปเพื่อการบ่มเพาะนิสัยที่ดีล้วนๆ

วิธีชีวิตของมนุษย์ทุกคนนั้นขึ้นอยู่กับกรรมที่ทำ กล่าวคือ หากทำความชั่ว ทำสิ่งที่เป็นอกุศล ก็จะทำให้ชีวิตตกต่ำทั้งในชาตินี้และชาติหน้า คือ เมื่อโลกแล้วก็จะไปสู่อบายภูมิ ได้แก่ สัตว์นรก เปรต อสุրกาย และ สัตว์ดิรัจนา ถ้าทำกรรมดี คือ สร้างบุญกุศลมากฯ ชีวิตก็จะเจริญรุ่งเรือง จะประสบความสำเร็จทั้งในชาตินี้ ละโลกไปแล้วก็จะไปสู่สุคติ และเมื่อสั่งสมบุญมากเข้าจนบุญในตัวกลั่นเป็นบารมีที่เต็มเปี่ยมแล้ว ก็จะจัดกิเลสในตัวได้หมดสิ้นบรรลุพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายชีวิตสูงสุดของมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย

การได้เกิดเป็นมนุษย์มีความสำคัญมากในฐานะที่สร้างบุญบารมีได้มากและสะดวกที่สุด แม้เกิดเป็นเทวดา ก็สร้างบุญบารมีได้ไม่สะดวกเหมือนมนุษย์ เพราะเทวดาเป็นกายนะเอียด เป็นช่วงการเสวยผลบุญ สามารถสร้างความดีได้เหมือนกัน แต่ผลจะไม่แรงเหมือนมนุษย์ซึ่งเป็นกายนายاب ดังจะเห็นได้ว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์จะตรัสรู้ธรรมในสภาวะเป็นกายนมนุษย์เท่านั้น

ชาวสวรรค์อยู่ได้ด้วยอำนาจบุญของตัวเองทิพยสมบัติเกิดขึ้นด้วยบุญที่ตนทำในสมัยเป็นมนุษย์ เทวดาทั้งหลายจึงไม่อาจจะแบ่งทิพยสมบัติของตนเพื่อให้ทานแก่เทวดาท่านอื่นได้ เพราะเป็นของเฉพาะตน สำหรับสัตว์ดิรัจนา และ สัตว์นรก ยิ่งสร้างบุญบารมียากเข้าไปอีก เพราะกำลังเสวยวิบากกรรมชั่วที่เคยทำไว้สมัยเป็นมนุษย์ แม้แต่คำว่าบุญยังแทบไม่รู้จักด้วยซ้ำไป

ในบทนี้จะไม่มีการเปรียบเทียบเนื้อหา กับศาสตร์ทางโลก เพราะว่าหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาจัดอยู่ในหมวดวิชามนุษยศาสตร์อยู่แล้ว

5.2 ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ

เพื่อให้เห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติได้ชัดเจนขึ้นจึงแบ่งยุคของโลก และมนุษย์ออกเป็น 3 ยุค คือ โลกและมนุษย์ในยุคแรก โลกและมนุษย์ในยุคกลาง และโลก และมนุษย์ในยุคสุดท้ายดังนี้

1.) โลกและมนุษย์ในยุคแรก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า โลกที่เรารู้สึกอยู่นี้จะไม่ตั้งอยู่ดังเดิมตลอดไป แต่จะมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และพินาศไป จะหมุนเวียนเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ดังพระคำรับสั่ง “สมัยบางครั้ง บางคราว โดยล่วงระยะเวลาด้วย โลกนี้จะพินาศ เมื่อโลกพินาศแล้วมนุษย์โดยมากจะไปเกิด ในขันอาภัสรพรหม เป็นผู้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีช่านออกจากร่างกาย สัญจรไป ได้ในอากาศ จะอาศัยอยู่ในวิมานอันงามในภพนั้นเป็นเวลานานแสนนาน ต่อมาเมื่อโลกนี้กลับ เจริญขึ้นอีกครั้ง พรหมเหล่านั้นพากันจุติจากขันอาภัสรพรหมลงมาอาศัยอยู่บนโลก จะอยู่ใน วิมานอันงาม มนุษย์ยุคแรกนั้นเป็นผู้สำเร็จทางใจ มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีช่านออกจากร่างกาย สามารถสัญจรไปมาในอากาศได้ เป็นอยู่อย่างนี้เป็นเวลาภารวนาน”

จักรวาลและอาหารในยุคแรก

ในยุคแรกนั้นจักรวาลทั้งสิ้นเป็นหน้า มีดมมองไม่เห็นอะไร ยังไม่มีดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ดวงดาวทั้งหลายก็ยังไม่ปรากฏ กลางวัน กลางคืนก็ยังไม่มี การกำหนดเวลาว่าเดือนหนึ่ง ก็คงเดือนก็ยังไม่มี ฤดูและปีก็ยังไม่มี เพศชายและเพศหญิงก็ยังไม่ปรากฏ มนุษย์ทั้งหลาย ถึงซึ่ง อันนับเพียงว่า “มนุษย์” เท่านั้น เมื่อการเวลาผ่านมายาวนาน เกิดจันทร์ดินลอยอยู่บนหน้า จันทร์ ดินนั้นมีสีคล้ำเนยใส หรือเนยข้นอย่างตี มีกลิ่น มีรสอร่อยดูจริงผึ้ง ต่อมา มีมนุษย์ผู้หนึ่งเป็น คนหยาบพูดว่า นี่คืออะไร และเอานิ้วช้อนงัวนดินขึ้นลองลิ้มดู จันทร์ดินได้ซาบซ่านเข้าไปใน ร่างกาย เขาจึงเกิดต้นหา คือ ความอยากขึ้น และมนุษย์พากอื่นก็พากันกระทำตามอย่างมนุษย์ นั้นด้วยการปั่นจันทร์ให้เป็นคำๆ ด้วยมือแล้วบริโภค

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัศมีภายในของมนุษย์เหล่านั้นหายไป แล้วดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ก็ปรากฏ ดวงดาวทั้งหลายก็ปรากฏ กลางคืนและกลางวันก็ปรากฏ เดือนหนึ่งและกี่เดือนก็ ปรากฏ ฤดูและปีก็ปรากฏด้วย มนุษย์เหล่านั้นพากันบริโภคจันทร์ดินอยู่เป็นเวลาภารวนาน เพราการบริโภคจันทร์นั้นทำให้มนุษย์มีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที ผิวพรรณของมนุษย์ เหล่านั้นก็แตกต่างกัน มนุษย์พากที่มีผิวพรรณงามนั้นก็มีการถือตัวพากันดูหมื่นมนุษย์พากที่มี ผิวพรรณไม่งามเพราจะหนงตัวประภพผิวพรรณเป็นเหตุ จันทร์ดินจึงหายไป

ต่อมาเกิดมีการบิดเบือนขึ้นแทน มนุษย์เหล่านั้นพากันบริโภคกระเบิดในอยู่เป็นเวลา ยาวนาน เพราะการบริโภคกระเบิดนั้นทำให้มนุษย์มีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที่ ผิวพรรณของมนุษย์เหล่านั้นก็แตกต่างกัน มนุษย์พวกที่มีผิวพรรณงามนั้นก็มีการถือตัวพากันดูหมื่นมนุษย์พวกที่มีผิวพรรณไม่งาม เพราะทางด้านประภพผิวพรรณเป็นเหตุ ระบบทิณจึงหายไป

ต่อมาเกิดมีเครื่อดินขึ้นแทน มนุษย์เหล่านั้นพากันบริโภคเครื่อดินอยู่เป็นเวลา ยาวนาน เพราะการบริโภคเครื่อดินนั้นทำให้มนุษย์มีร่างกายแข็งกล้าขึ้นทุกที่ ผิวพรรณของมนุษย์เหล่านั้นก็แตกต่างกัน มนุษย์พวกที่มีผิวพรรณงามนั้นก็มีการถือตัวพากันดูหมื่นมนุษย์พวกที่มีผิวพรรณไม่งาม เพราะทางด้านประภพผิวพรรณเป็นเหตุ เครื่อดินจึงหายไป ต่อมาเกิดข้าวสาลีขึ้นแทน เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องปลูก เป็นข้าวไม่มีรำ ไม่มีแกลบ ข้าวสะอาด กลิ่นหอม มีเมล็ดเป็นข้าวสาร ตอนเช้าเข้าพากันไปนำเอาข้าวสาลีนำมาเพื่อบริโภคในเวลาเช้า ตอนเย็นข้าวสาลีชนิดนั้นที่มีเมล็ดสุกแล้วก็อกขึ้นแทนที่ ไม่ปรากฏว่าบกพร่องไปเลย

การสร้างเรือนและปักปันเขตแดน

เหล่ามนุษย์ได้บริโภคข้าวสาลีอยู่เป็นเวลา ยาวนาน จึงมีร่างกายแข็งกล้าขึ้นกว่าเดิม มีผิวพรรณแตกต่างกันยิ่งขึ้น และเกิดเพศหญิงและเพศชายขึ้น สตรีก็ได้เพ่งดูบุรุษและบุรุษก็เพ่งดูสตรี ทำให้เกิดความกำหนดขึ้น จึงมีการเผยแพร่เมตุนธรรมกัน มนุษย์พวกที่เผยแพร่เมตุนธรรมกันจะไม่เป็นที่ยอมรับของหมู่คน จะต้องสร้างเรือนขึ้นเพื่อกำบังไม่ให้ใครเห็นการกระทำนั้น

ต่อมาเมื่อมนุษย์ผู้หนึ่งเกิดความเกียจคร้านขึ้น จึงเก็บข้าวสาลีมาไว้เพื่อบริโภคทั้งเข้าทั้งเย็นในคราวเดียวเหล่ามนุษย์อื่นก็ถือตามแบบอย่างของมนุษย์เหล่านั้นบ้างพากันไปเก็บข้าวสาลีมาสะสมไว้เพื่อบริโภคกันมากขึ้นตามลำดับ ด้วยเหตุนี้ข้าวสาลีจึงอกขึ้นไม่ทัน บางแห่งก็ไม่อกขึ้นอีก และมีคุณภาพต่ำลงคือ กล้ายเป็นข้าวมีรำห่อเมล็ดบ้าง มีแกลบหุ้มเมล็ดบ้าง มนุษย์เหล่านั้นจึงได้ตกลงกันว่า พวกเราระมาแบ่งข้าวสาลีและปักปันเขตแดนกันเสียเถิด

การกำเนิดกษัตริย์และการปกครอง

เมื่อปักเขตแดนแบ่งข้าวสาลีกันแล้ว มนุษย์ผู้หนึ่งเป็นคนโภค ได้ส่วนส่วนของตนไว้ไปเก็บเอาในส่วนของผู้อื่นมาบริโภค การขโมยจึงปรากฏ การตีเตียนจึงปรากฏ การกล่าวเท็จจึงปรากฏ การทุบตีด้วยท่อนไม้จึงปรากฏ พวกมนุษย์ที่เป็นผู้ใหญ่จึงประชุมปรับทุกข์กันและตกลงกันว่า จะสมมุติมนุษย์ผู้หนึ่งให้เป็นผู้ว่ากล่าวผู้ที่ควรว่ากล่าว ให้เป็นผู้ตีเตียนผู้ที่ควรตีเตียน ให้เป็นผู้ขับไล่ผู้ที่ควรขับไล่ ส่วนพวกเรารاجกแบ่งส่วนข้าวสาลีให้แก่ผู้นั้น ด้วยเหตุนี้ อักษรระบุว่า มหาสมมติ จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับแรกและอักษรระบุว่า กษัตริย์ ก็อุบัติขึ้นเป็นอันดับสอง

และอักษะระบุว่า ราชากืออุบติขึ้นเป็นอันดับที่สาม

ต่อมาพระบรมเกิดขึ้นแล้วแก่มนุษย์ทั้งหลายที่ลักษณะกล่าว
เท็จ และทุบตีผู้อื่นด้วยท่อนไม้เป็นต้นดังนั้นพระเคราะห์ไปถอยอกคุลธรรมที่ชั่วช้ากันเกิด อักษะ
ว่าพระพราหมณ์จึงอุบติขึ้นส่วนบรรดาพระบรมเกิดที่ยึดมั่นในเมตุนธรรมจึงพากันประกอบ
อาชีพการงานต่างๆ อักษะระบุว่า แพศย์ จึงอุบติขึ้น เหล่ามนุษย์ที่เหลือประพฤติตนโดยร้าย
ทำงานต่างๆ ต้องคำว่า ศูนย์ จึงเกิดขึ้น ต่อมากษัตริย์บ้าง พระมณ์บ้าง แพศย์บ้าง ศูนย์บ้าง
ตำแหน่งของตน จึงได้ออกจากเรือนมาบวชเป็นบรพชิต ด้วยประสงค์ว่า เรายังเป็นสมณะ
คำว่า สมณะ จึงเกิดขึ้นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงประวัติความเป็นมาของโลกและมนุษยชาติไว้ใน
อัคคัญญาสูตรเพียงเท่านี้ ซึ่งที่กล่าวมานี้จัดว่าเป็นโลกและมนุษย์ในยุคแรก ในยุคแรกนี้อายุของ
มนุษย์จะยืนมากคือ เป็นสองชัยปีที่เดียว แต่เมื่อมนุษย์ทำอกุศลกรรมด้วยการดูหมิ่นกันบ้าง
ลักษณะบ้าง อายุของมนุษย์ก็จะลดลงมาเรื่อยๆ สิ่งแวดล้อมทุกด้าน เช่น อาหาร เป็นต้น ก็จะ
เลื่อนคุณภาพลงมาเรื่อยๆ เมื่ออายุของมนุษย์ลดลงจนถึง 80,000 ปี พระเจ้าจักรพรรดิ
พระนามว่า “ท้าพเนมิ” มาบังเกิดขึ้น ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเรื่องนี้ไว้ในจักกวัตติสูตร
เนื้อหาในพระสูตรนี้ผู้จัดทำหนังสือแปลงยุคออกเป็น 2 ยุค คือ ยุคกลางและยุคสุดท้าย ดังนี้

2.) โลกและมนุษย์ในยุคกลาง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า พระเจ้าจักรพรรดิท้าพเนมิ เป็นผู้ทรงธรรมครองราชย์
โดยธรรม ทรงปกครองทวีปทั้ง 4 ทรงสมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ มีพระราชนิรਸามากกว่า 1,000
องค์ซึ่งล้วนแต่กล้าหาญ พระองค์ทรงชนาบทรัพย์เหล่าอื่นได้โดยธรรม ชนะได้โดยไม่ต้องสู้รบ
ให้เกิดการของเลือดแต่อย่างใด

เมื่อเวลาล่วงเลยไปหลายร้อยปี หลายพันปี จักรแก้วถอยเคลื่อนจากที่ตั้ง ท้าวເອທຽງ
รู้ว่าจะมีพระชนม์อยู่ได้ไม่นาน จึงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชนิรสามากกว่า 1,000
และหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสดร์ออกแบบบวชเป็นบรพชิต ตามธรรมเนียมที่มีมาตั้งแต่ยุคแรก
เมื่อพระราชาผนวชได้ 7 วัน จักรแก้วก็ได้อันตรธานไป

เมื่อจักรแก้วอันตรธานไปแล้วพระราชาองค์ใหม่จึงเสด็จเข้าไปหาพระราชนิรสัมภ์เป็นพระ
ราชบิดา แจ้งเรื่องนั้นให้ทราบ พระราชนิรสัมภ์จึงตรัสว่า “เมื่อจักรแก้วอันตรธานไปแล้ว เจ้าอย่า
เสียใจไปเลย ด้วยว่าจักรแก้วหาใช่รถกีบีบจากบิดาของเจ้าไม่ ขอให้เจ้าประพฤติจักรพรรดิ-
วัตรเกิด และในวันอุโบสถ 15 ค่ำ ให้สنانพระเศียร รักษาอุโบสถ ประทับอยู่ชั้นบนประสาน

จักรแก้วก็จักปราภูชน์อีกครั้ง”

จักรวรรดิวัตอรรอมสำหรับผู้ปกครอง

พระราชาชี้จึงตรัสบอกจักรวรรดิวัตระแก่พระราชาองค์ใหม่ว่า “ลูก jong อาศัยธรรมสักการะธรรม เศร้าพธธรรม นับถือธรรม บูชาธรรม nobh ออมธรรม มีธรรมเป็นองชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครองชนภายใน กำลังพล พวากษัตริย์ผู้ตามเส็จ พระมหาณ์และคหบดี ชาวนิคมและชาวชนบท สมณพระมหาณ์ สัตว์จำพวกเนื้อและนกโดยธรรม การกระทำสิ่งที่ผิดแบบแผนอย่างใดเป็นไปในแวงแหวนของลูก อนึ่ง บุคคลเหล่าใดในแวงแหวนของลูกไม่มีทรัพย์ ลูกพึงให้ทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้น

อนึ่ง สมณพระมหาณ์เหล่าใดประพฤติดี ลูกพึงเข้าไปหาตามกาลอันควรแล้วไถ่ถามว่า ‘ท่านขอรับ อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโญ อะไรไม่มีโญ’ ครั้นลูกได้ฟังจากสมณพระมหาณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศล พึงละเว้นสิ่งนั้น สิ่งใดเป็นกุศล พึงยึดถือประพฤติสิ่งนั้นให้มั่น จักรวรรดิวัตมนั้นเป็นอย่างนี้’

คิล 5 หลักธรรมสำหรับประชาชน

เมื่อพระราชาองค์ใหม่ทรงประพฤติจักรวรรดิวัตระ และปฏิบัติตามพระธรรมดำเนินการของพระราชาชี้แล้ว จักรแก้วก็เกิดขึ้นอีกครั้ง ท้าวເເວົອທຽງລູກຈາກທີ່ປະທັບ ພຣະຫັດໜ້າຫົງຈັບພຣະເຕ້າທອງພຣະຫັດໜ້າຫົງຈັບພຣະແກ້ວຂຶ້ນຕຣສວ່າ “ຈັກແກ້ວຈົງໝູນໄປຈົງໄດ້ຮັບຊັຍໜະອັນຍິ່ງໃໝ່” ທັນໃດນັ້ນ ຈັກແກ້ວຈົງໝູນໄປທາງທີ່ຕະວັນອອກ ທັວເເວົອພຣ້ອມຕ້ວຍກອງທັພ 4 ເໜ່າເສົ້າຈື້ເຂົ້າໄປໃນປະເທດໄດ ພຣະໃນປະເທດນັ້ນກີ່ພາກັນມາເຟຳແລ້ວກາບຖຸລວ່າ “ທຽງໂປຣດເສົ້າຈາເຄີດຮາຊສົມບັດຂອງໜ່ອມຈັນເປັນຂອງພຣະອົງ ໂປຣປະການພຣະໂຫວາດເກີດ ພຣເຈົ້າຂ້າ”

ທັວເເວົອຈົງຕຣສວ່າ “ພວກທ່ານໄມ່ພຶ້ງຂ່າສົຕວ່າ ໄມ່ພຶ້ງລັກທຽພໍ ໄມ່ພຶ້ງປະພຸດຜິດໃນການໄມ່ພຶ້ງພຸດຄຳເທົ່າ ແລະ ໄມ່ພຶ້ງຕື່ມນໍ້າເມາ” ແລະຕຣສອີກວ່າ ຈົງຄຣອງຮາຊສົມບັດຕາມເຕີມເຄີດ ຈາກນັ້ນ ຈັກແກ້ວກີ່ໝູນພາພຣະເຈົ້າຈັກພຣດີໄປໃນທີ່ອື່ນໆ ທັວເເວົອກີ່ໄດ້ປະການພຣະໂຫວາດແກ່ພຣະໃນປະເທດຕ່າງໆ ໃຫ້ຮັກຫາຄືລ 5 ເຊັ່ນກັນ

ພຣເຈົ້າຈັກພຣດີອົງຄົ່ງທີ່ 2 ນີ້ທຽງຄຣອງຮາຍໝໂດຍອົບຮົມ ດື່ອ ປະພຸດຜິດຕາມຈັກວົດວິວຟຣ ແລະທຽງໃຫ້ປະຊາຊົນໃນປາກຮອງດຳຮອງຍູ້ໃນຄືລ 5 ສືບຕ່ອມາຍາວານາ ເນື່ອຖິ່ງວ້ຍຫາກີ່ເສົ້າຈົດຈອກບາວຊ ແລະມອບຮາຊສົມບັດໃຫ້ແກ່ພຣະໂຫວາດໂອຮສອງຄົ່ງໃໝ່ ຊຶ່ງຕ່ອມາກີ່ໄດ້ເປັນພຣເຈົ້າຈັກພຣດີອົງຄົ່ງທີ່ 3 ຜູ້ປາກຮອງແຜ່ນດິນໂດຍອົບຮົມສືບຕ່ອມາເຂັ້ນກັນ ແລະກາປາກຮອງກີ່ສືບເຮືອມາອ່າງນີ້ຈົນເຖິ່ງສົມຍອງພຣເຈົ້າຈັກພຣດີອົງຄົ່ງທີ່ 7 ພຣະພຣະອົງຄົ່ງກີ່ເປັນຜູ້ປົກຮອງແຜ່ນດິນໂດຍອົບຮົມ ເນື່ອພຣະອົງຄົ່ງ

ย่างเข้าสู่วัยชราจึงมอบราชสมบัติให้แก่พระราชโอรสองค์ใหญ่ ส่วนพระองค์ก็อกบัวเป็นบรรพชิต เมื่อพระราชานุวัชได้ 7 วัน จกรแก้วก็ได้อันตรธานไป

ความเสื่อมในยุคพระราชวงศ์ที่ 8

เมื่อจกรแก้วได้อันตรธานไปแล้ว พระราชวงศ์ที่ 8 ทรงเสียพระทัย แต่ไม่ได้เสด็จเข้าไปหาพระราชดำเนินทูลตามถึงจกรวรดิวัตร ท้าวເຫຼວທຽບປະຄອບປະຈຸບັນ ตามมติของพระราชวงศ์เอง ประชาราษฎร์จึงไม่เจริญเหมือนเมื่อครั้งที่กษัตริย์พระราชวงศ์ก่อนๆ ซึ่งได้ทรงประพฤติจกรวรดิวัตรและปகครองบ้านเมืองอยู่

เหล่าข้าราชการจึงกราบทูลพระราชว่า พวກข้าพระราชวงศ์จะจำจกรวรดิวัตรได้ และได้กราบทูลให้พระราชทราบว่าจกรวรดิวัตรมีอะไรบ้าง ตั้งแต่นั้นพระราชวงศ์จึงปகครองประชาราษฎร์โดยธรรม แต่พระราชวงศ์ไม่ได้พระราชทานทรัพย์แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ ด้วยเหตุนี้ ความขัดสนจึงแพร่หลาย จึงมีการลักขโมยเกิดขึ้น ราชบุรุษจับได้จึงนำมาตีสันພลาเหตุว่า ขโมย เพราะไม่มีทรัพย์ พระราชวงศ์จึงพระราชทานทรัพย์ให้ ต่อมา มีคนลักขโมยของผู้อื่นมากขึ้น และถูกจับได้อีก พระราชาก็ทรงพระราชทานทรัพย์ให้อีก

ข่าวลือกันไปว่าถ้าใครลักทรัพย์พระราชาก็จะพระราชทานทรัพย์ให้ คนจึงปรารถนาจะลักทรัพย์กันมากขึ้น เมื่อพระราชทราบทราบจึงตรัสว่า หากพระราชวงศ์พระราชทานทรัพย์แก่พวกลักขโมยต่อไป พวกคนที่ลักขโมยจะมีมากขึ้น ด้วยเหตุนี้พระราชวงศ์จึงส่งราชบุรุษไปจับมัดตัวพวกคนที่ขโมยเหล่านั้น ให้โกรนศีรษะ พาตระเวนไปตามถนนและตรอก พร้อมตีกลอง แล้วนำเข้าไปประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะ เมื่อประชาชนทราบข่าวนั้น จึงพากันสร้างอาวุธขึ้นคิดว่า เมื่อลักขโมยทรัพย์แล้วก็จะตัดศีรษะเจ้าของทรัพย์บ้าง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดการปล้นบ้าน นิคม-พระนคร ขึ้นอย่างแพร่หลาย พวกโจราภกันจับเจ้าของทรัพย์ที่ขัดขืนตัดศีรษะเสียจำนวนมาก

อายุมนุษย์ลดลงเพราะไม่ต้องอยู่ในศีลธรรม

เมื่อพระมหาชัตติริย์ไม่พระราชทานทรัพย์ให้แก่คนที่ไม่มีทรัพย์ความขัดสนก็แพร่หลาย การลักขโมยทรัพย์จึงแพร่หลาย การใช้อาวุธจึงแพร่หลาย การฟ่างจึงแพร่หลาย อายุและผิวพรรณ วรรณะของมนุษย์ก็เริ่มเสื่อมลง จากเดิมมนุษย์คนนี้มีอายุ 8 หมื่นปี บุตรจะมีอายุเพียง 4 หมื่นปี และลดลงเรื่อยๆ ต่อมาการพุดส่อเลี้ยดก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 4 หมื่นปีก็มีอายุเพียง 2 หมื่นปี ต่อมาการพูดส่อเลี้ยดก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 2 หมื่นปีก็มีอายุเพียง 1 หมื่นปี ต่อมาการประพฤติผิดในการก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 1 หมื่นปีก็มีอายุเพียง 5,000 ปี ต่อมาการพูดคำหยาบและพูดเห้อก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มี

อายุขัย 5,000 ปีก็มีอายุเพียง 2,500 ปี บางพวกก็เหลือ 2,000 ปี

ต่อมาอภิชานคือ โลภอยากได้ของคนอื่นและพยายามปองร้ายก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 2,500 ปีก็มีอายุเพียง 1,000 ปี ต่อมา มิจฉาทิภูมิ ก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 1,000 ปีก็มีอายุเพียง 500 ปี ต่อมาธรรม 3 ประการคือความกำหนดที่ผิดธรรม (ไม่เลือกว่าเป็นแม่ ป้า น้า อา เป็นต้น) ความโลภรุนแรงความกำหนดผิดธรรมชาติ(พอใจในชัยกับชัย และหญิงกับหญิง) ก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 500 ปีก็มีอายุเพียง 250 ปี บางพวกก็เหลืออายุเพียง 200 ปี

จากที่กล่าวมานี้คือยุคกลางซึ่งเป็นยุคที่โลกและมนุษย์เสื่อมลงมาเรื่อยๆ จากเมื่อก่อน คนมีอายุ 80,000 ปี ก็ลดลงมาจนเหลือเพียง 250 ปี บางพวกมีอายุเพียง 200 ปี ต่อไปจะกล่าวถึงโลกและมนุษย์ในยุคสุดท้ายซึ่งจะเป็นยุคที่เสื่อมจนถึงที่สุดและกลับเจริญขึ้นอีกครั้ง

3.) โลกและมนุษย์ในยุคสุดท้าย

ในยุคนี้อุคลธรรมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ คือ การไม่เก็บถุงในบิตา มาตรดา ในสมณะ ในพระมหาณ์ การไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล ก็แพร่หลาย บุตรของมนุษย์ที่มีอายุขัย 250 ปีก็มีอายุเพียง 100 ปี อุคลธรรมในยุคนี้ก็จะเพิ่มมากขึ้น ทำให้อายุและวรณะของมนุษย์เสื่อมถอยลงไปเรื่อยๆ จนกระทั่งมนุษย์มีอายุขัยเหลือเพียง 10 ปี หญิงสาวอายุ 5 ปี ก็มีสามีได้ อาหารที่เลิศที่สุดในสมัยนี้คือ หญ้ากับแก้¹

ยุคนี้อุคลกรรมบด 10 จักหายไปหมดสิ้น อุคลกรรม 10 จักรุ่งเรือง ผู้คนจะไม่มีจิตคิดเคารพยำเกรงว่า มาตรดา บิตา น้า ป้า อา ภริยาของอาจารย์ ภริยาของครู โลกจะเจือปนกันเหมือนสัตว์ เช่น แพะ ไก่ แกะ สุกร จักมีความอาพาท พยาบาท มุ่งร้ายกันคิดฟ่ากันอย่างรุนแรง แม่คิดต่อลูก ลูกคิดต่อแม่ เป็นต้น

ในยุคนี้จะเกิดสัตตันตรกับคือ กับที่โลกพินาศ เพราะคนฟ่าฟันกันตายใน 7 วัน กล่าวคือ คนจะฟากันและกัน เพราะคิดว่าเป็นสัตว์ แต่จะมีคนกลุ่มหนึ่งลดสังเวชในการฟ่ากันเอง จึงหนีไปอยู่ในป่าดง ใช้รากไม้และผลไม้ในป่าเป็นอาหารเลี้ยงชีพอยู่ตลอด 7 วัน เมื่อพ้น 7 วันแล้ว พากเข้าหากันออกจากป่าดง แล้วต่างสวมกอดกันและกัน ดีใจร่าเริงที่รอดชีวิต จึงตั้งใจทำกุหลธรรม ละเว้นจากการฟ่าสัตว์ บำเพ็ญกุหลธรรม อายุมนุษย์จึงยืนขึ้นเรื่อยๆ จนถึง 80,000 ปี

¹ หญ้ากับแก้ เป็นรัญชาติชนิดหนึ่งใน รัญชาติ 7 ชนิด คือ ข้าวสาลี, ข้าวเปลือก, ข้าวเหนียว, ข้าว lamean, ข้าวฟ่าง, ลูกเตือยและหญ้ากับแก้.

ในยุคที่มนุษย์มีอายุ 80,000 ปีนี้เอง จะมีพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสังขอบติขึ้น และจะมีพระศรีอาริย์เมตไตรยโพธิสัตว์จิติลงมาตรสรีเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จโปรดสัตว์โลก จะมีผู้ตัวรัลรูอธรรมตามพระองค์จำนวนมาก ตั้งแต่ยุคนี้เป็นต้นไปมนุษย์จะบำเพ็ญกุศลธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป ซึ่งเป็นเหตุให้อายุและวรรณะของมนุษย์เจริญขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งมนุษย์มีอายุถึงสองชีวิปี และดำรงอยู่อย่างนั้นยาวนาน จากนั้นโลกและมนุษยชาติก็จะเสื่อมลงอีก อายุของมนุษย์ก็จะลดลงเรื่อยๆ จนถึง 10 ปี กับก็จะพินาศอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นกับก็จะเจริญอีก

4.) สรุปกุศลธรรมเป็นเหตุแห่งความเสื่อม

จากประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าสาเหตุที่ทำให้โลกและมนุษยชาติเสื่อมลง คือ อกุศลธรรม ส่วนกุศลธรรม จะเป็นเหตุให้โลกและมนุษยชาติเจริญขึ้น อีกครั้ง สาเหตุที่ทำให้เกิดอกุศลธรรมขึ้นนั้นมีดังนี้ เช่น กิเลสในตัวมนุษย์ การคบคนพาล ความแตกต่างกัน ความผิดพลาดทางการปกครอง และความยากจน เป็นต้น

4.1) กิเลสในตัวมนุษย์เป็นต้นเหตุแห่งอกุศลธรรมทั้งหลาย

กิเลสที่มีอยู่ในตัวมนุษย์อัน ได้แก่ ตัณหาคือความอยาก การถือตัว ความเกียจคร้าน ความโลภ ฯลฯ กิเลสเหล่านี้รวมอยู่ใน 3 ตระกูลใหญ่คือ โลภะ โหะ โมะ จะเป็นตัวบังคับให้มนุษย์ทำอกุศลกรรม ได้แก่ การฟ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในการ การพูดเท็จ การดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เป็นต้น เมื่อทำกุศลกรรมแล้วก็จะทำให้ตัวมนุษย์เองเสื่อมลงคือ อายุขัยลดลง วรรณะเสื่อมลง เป็นต้น นอกจากรู้สึกยังเสื่อมลงด้วย กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมต่างๆ เช่น อาหาร จะลดคุณภาพลง อาหารดีๆ จะค่อยๆ หายไป และเกิดอาหารใหม่ขึ้นมาแทนซึ่ง หายากกว่าเดิม คุณภาพต่ำกว่าเดิม

4.2) การคบคนพาลเป็นเหตุให้อกุศลธรรมแพร่หลาย

จากเนื้อเรื่องจะเห็นว่า มนุษย์ยุคแรกจะอยู่กันอย่างสุขสบาย มีปีติเป็นอาหาร มีรัศมีช่าน ออกจากการตัว แต่จุดเปลี่ยนแปลงอยู่ที่มีมนุษย์ผู้หนึ่งเป็นคนหยาบไปชิมหัวนิดนึงเข้า แล้วเกิดความอยากขึ้น จากนั้นก็มีมนุษย์อื่นๆ ตามมา เมื่อกินหัวนิดนึงมากเข้ารัศมีกายของมนุษย์ก็หายไป บังเกิดดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ เป็นต้นขึ้นแทน นอกจากนี้ก็ยังมีคนพาลซึ่งเป็นต้นแบบที่ไม่ดีในด้านอื่นๆ เกิดขึ้นอีก เช่น การสะสมอาหาร ลักษณะ พูดเท็จ เสพเมตุนธรรม การทุบตีกัน การฟ่ากัน เป็นต้น เมื่อมีต้นแบบเกิดขึ้น ต่อมาก็มีคนอื่นทำตามจนแพร่หลาย เมื่อทำแพร่หลายโลกและมนุษย์ก็เสื่อมลงเร็วขึ้น

4.3) ความแตกต่างเป็นตัวกระตุ้นกิเลสจึงเป็นเหตุให้มนุษย์ทำกุศลธรรม

จากเนื้อเรื่องจะเห็นว่า เมื่อสัตว์เริ่มมีผิวพรรณต่างกัน คนมีผิวพรรณงามก็จะดูหมิ่นคนมีผิวพรรณไม่งามบ้าง หรือเมื่อเพศชายและเพศหญิง เกิดขึ้นก็มีการเพ่งดูกัน จึงเป็นเหตุให้เสพเมตุนธรรมกันบ้าง และเป็นเหตุให้มีการประพฤติผิดในการ คือ ล่วงละเมิดลูกเมียของผู้อื่นบ้าง

4.4) ความผิดพลาดทางการปักครองเป็นเหตุให้มนุษย์ทำกุศลธรรม

จากจักษกัวตติสูตรจะเห็นว่าในยุคของพระเจ้ากรพรดิพระองค์ที่ 1-7 ทรงยึดมั่นในธรรม คือ จักรพรรดิวัตระ เป็นเหตุให้บ้านเมืองสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง แต่เมื่อยุคของพระอรุณของพระเจ้ากรพรดิพระองค์ที่ 7 ช่วงแรกพระองค์ไม่ได้ประพฤติตามจักรพรรดิวัตระ ปักครองประชาราษฎร์ตามมติของพระองค์เอง จึงทำให้บ้านเมืองไม่เจริญ ข้าราชการจึงถวายคำแนะนำให้พระองค์ประพฤติจักรพรรดิวัตระ พระองค์ก็ทรงปฏิบัติตาม แต่ว่าไม่ได้แก่ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจโดยพระราชทานทรัพย์ให้แก่คนไม่มีทรัพย์ให้เขามีทุนในการประกอบอาชีพ เป็นเหตุให้ความขัดสนแพร่หลาย เมื่อคนขัดสนไม่มีกินจึงผลักดันให้เข้าจำเป็นต้องทำกุศลธรรมด้วยการลักขโมย

4.5) ความยากจนผลักดันให้มนุษย์ทำกุศลธรรม

นอกจากกิเลสในตัวซึ่งเป็นเหตุสำคัญที่กระตุ้นให้มนุษย์ทำกุศลธรรมแล้ว จะเห็นว่าความยากจนหรือความขัดสนทรัพย์นั้นก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งด้วย เพราะเมื่อยากจนไม่มีอะไรจะเลี้ยงชีพ ก็ต้องดิ้นรนและงหาปัจจัย 4 มาหล่อเลี้ยงร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ เมื่อไม่ได้มาโดยชอบธรรมก็ต้องหามาโดยไม่ชอบธรรม คือ การลักขโมย เป็นต้น

สำหรับกุศลธรรมที่มนุษย์ประพฤติแล้วเป็นเหตุให้โลกและมวลมนุษยชาติเจริญนั้นมีหลายประการ เช่น ศีล 5, กุศลกรรมบท 10, จักรพรรดิวัตระ เป็นต้น เมื่อมนุษย์ยึดมั่นในกุศลธรรมเหล่านี้ ก็จะเป็นต้นแบบที่ดีให้คนอื่นนำมาและเมื่อมีการซักชวนกันปฏิบัติอย่างแพร่หลาย ก็จะเป็นเหตุให้อายุขัย วรรณะ ของมนุษย์เจริญขึ้น เป็นเหตุให้ลิ่งแวดล้อมดีขึ้น อาหารประณีตขึ้น ทำให้โลกเจริญขึ้นตามลำดับ

5.3 ความหมายและองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์

คำว่า “มนุษย์” มาจากภาษาบาลีว่า “มนุสส” ซึ่งมาจาก มน + อุสส “มน” แปลว่า “ใจ” ส่วน “อุสส” แปลว่า “สูง” คำว่า มนุสส หรือ มนุษย์ จึงแปลว่า “ผู้มีใจสูง” ดังนั้นผู้ที่เป็นมนุษย์ที่แท้จริงจึงต้องเป็นผู้มีใจสูง คือ มีศีลธรรมและมีความประพฤติดีงาม

ส่วนองค์ประกอบของชีวิตมนุษย์นั้น นักศึกษาคงได้เรียนรู้กันมาบ้างแล้วว่า ชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายประกอบขึ้นจากขั้นอี 5 หรือ เรียกย่อๆ ว่า นามและรูป คำว่า ขั้นอี หมายความว่า สิ่งที่เป็นกลุ่ม เป็นกอง หรือเป็นพวง ๆ

ขั้นอี 5 จึงหมายถึง สิ่งที่ประชุมกันเข้าเป็นหน่วยรวม ซึ่งบัญญัติเรียกว่า สัตว์ บุคคล ตัวตน เรา เขา สิ่งที่แยกกันไว้เป็นกลุ่ม เป็นกอง หรือเป็นพวง ๆ จำนวน 5 อย่าง คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ โดยรูปนั้นเรียกว่า “รูปขั้นอี” เป็นส่วนของ “ร่างกาย” อีก 4 อย่าง คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เรียกรวมว่า “นามขั้นอี” เป็นส่วนของ “ใจ”

รูปขั้นอี คือร่างกายประกอบขึ้นจากธาตุ 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม

ธาตุดิน มีธรรมชาติเป็นของแข็ง กระด้าง ได้แก่ ผม ชน เล็บ พัน หัน เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก แมม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไส้ใหญ่ ไส้น้อย อาหารใหม่ อาหารเก่า หรือ ธรรมชาติ ที่แข็ง ธรรมชาติที่กระด้าง ความแข็ง ภาวะที่แข็งอื่น ๆ

ธาตุน้ำ มีความเอื้ออาบ มีความเหนียว เกาะกุมรูปหรือธาตุดินเอาไว้ ได้แก่ ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันขัน น้ำตา เปลมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ มูตร หรือ ความเอื้ออาบ ธรรมชาติ ที่เอื้ออาบ ความเหนียว ธรรมชาติที่เหนียว ธรรมชาติที่เกาะกุมรูปอื่น ๆ

ธาตุไฟ หมายถึง ความร้อน ความอุ่น ได้แก่ ไฟที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น ไฟที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรมแก่ลง ไฟที่ทำให้ร่างกายเราร้อน ไฟที่ทำให้ของกินของดีมของเคี้ยวของลิ้มถึง ความย่อยไปด้วยตัว หรือ ความร้อน ความอุ่น ธรรมชาติที่อบอุ่นอื่น ๆ

ธาตุลม หมายถึง ความพัดไปมา ความเคร่งตึงแห่งรูป ได้แก่ ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลงเบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามตัว ลมศัตรา ลมมีดโคน ลมเพิกหัวใจ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก หรือ ความพัดไปมา ความเคร่งตึงแห่งรูปอื่น ๆ

นามขันธ์ หมายถึง ใจ ประกอบด้วย เวทนาคือรู้สึกหรือเห็น, สัญญาคือจำ, สัมสารคือคิด และวิญญาณคืออวัย ทั้ง 4 อย่างนี้รวมเข้าเป็นจุดเดียวกันเรียกว่า ใจ¹

ขันธ์ 5 นั้นมีสภาวะเป็นไตรลักษณ์ คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา กล่าวคือ ขันธ์ 5 มีการเปลี่ยนแปลงจากเหตุปัจจัยที่เข้ามา ทำให้มีสภาวะที่ไม่เที่ยง และขันธ์ 5 มีความเลื่อมอยู่ตลอดเวลา ทำให้เป็นทุกข์ ทั้งทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ สลับไปมาตลอด ซึ่งเราไม่สามารถบังคับบัญชาขันธ์ 5 ไม่ให้เลื่อมหรือให้ขันธ์ 5 นี้คงสภาวะเดิมได้ ดังนั้นขันธ์ 5 จึงเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตนของเรา

ธรรมชาติที่สำคัญประการหนึ่งของรูปกับนาม คือ มีความสัมพันธ์กัน อิงอาศัยซึ่งกันและกัน รูปคือร่างกายอาศัยใจ ใจมีชีวิตอยู่ได้ ส่วนนามคือใจอาศัยร่างกายเป็นที่อาศัย ทั้งกายและใจ จึงสัมพันธ์กัน อิงอาศัยกันแยกกันไม่ได้ อุปมาเหมือนห่อนท่อนไม่สองอันที่พิงกันอยู่ จะแยกอันใดอันหนึ่งออกไปไม่ได้ เพราะอีกอันหนึ่งจะไม่อาจตั้งอยู่ได้ต้องล้มลง

ใจไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันกับสมอง

นักวิทยาศาสตร์และชาวโลกร่วมกันได้น้อยที่คิดว่า “ใจ” กับ “สมอง” เป็นอย่างเดียวกัน ความจริงแล้วเป็นคนละอย่างกัน สมองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย ส่วนใจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แยกออกจากต่างหาก แต่ออาศัยอยู่ในร่างกายและมีความสัมพันธ์กับร่างกาย เนื่องจากใจนั้นเป็นธาตุละเอียดมองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ ใจเห็นได้ด้วยการเจริญสามารถอ่านใจ ชาวโลกจึงคิดว่า สมองนั้นแหล่งคือใจซึ่งเป็นศูนย์รวมการบังคับบัญชาทั้งหมดของทุกชีวิต เหตุที่คิดอย่างนี้ เพราะสมองเป็นธาตุที่บ่มองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ

สมองจะทำงานประสานกับใจโดยมีใจเป็นศูนย์กลางการบังคับบัญชา เห็นหรือรู้สึก จำคิด และรู้ทั้งหมดรวมอยู่ที่ใจไม่ได้อยู่ที่สมอง คนเราจะฉลาดหรือไม่อยู่ที่ดวงปัญญาในใจเป็นหลัก สมองเป็นองค์ประกอบของเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งของการแสดงออกทางปัญญาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักวิทยาศาสตร์ที่นำสมองของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์มาศึกษาวิจัยจึงไม่ได้พบอะไรมาก ไม่อาจสรุปได้อย่างชัดเจนว่า ไอน์สไตน์ฉลาดกว่าชาวโลก เพราะอะไร เพราะปัจจัยหลักของความฉลาดไม่ได้อยู่ที่สมองแต่อยู่ที่ใจต่างหาก

¹ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (2537). **มรดกธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำ** กัณฑ์ที่ 9 “ขันธ์ 5 เป็นภาระอันหนัก” หน้า 124. และพระธรรมรังค์ ทนุจิตต์โต. (2541). **สาระสำคัญพระธรรมเทศนา พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร)** กัณฑ์ที่ 1 “หลักการเจริญภวนา สมควรปฏิสัต্তาธรรมฐาน” หน้า 2.

มีตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งยืนยันได้เป็นอย่างดีว่า สมองกับใจเป็นคนละอย่างกัน กล่าวคือ เมื่อปลายเดือนมีนาคมปี พ.ศ.2551 สำนักข่าวเอเจนซีรายงานข่าวว่า มีชายคนหนึ่ง พื้นคืนชีพหลังจากที่แพทย์ชี้ว่าสมองของเขายาวยานานกว่า 4 เดือน ชายคนนี้ชื่อ แซค ดันแลป อายุ 21 ปี พ่อแม่ของเขารับการแจ้งจากแพทย์ว่า ลูกชายของพวกเขายังหายใจ¹ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2550 ขณะพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลในเต็ต รีเจินนัล เอลว์แคร์ ชิสเต็ม ในรัฐเท็กซัส สหรัฐอเมริกา หลังได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุรถจักรยานยนต์คัวร์ แพทย์ได้เก็บร่างของแซค ดันแลปไว้โดยใช้เครื่องช่วยหายใจและให้สารอาหารทางหลอดเลือดเพื่อเตรียมนำวิวะของเข้าไปช่วยเหลือผู้ป่วยรายอื่นต่อไป

อย่างไรก็ตามในอีก 4 เดือนต่อมา หลังจากครอบครัวได้กล่าวคำอำลาเขาเป็นครั้งสุดท้าย และแพทย์กำลังเตรียมการฝ่าตัด ก่อนผ่าตัดแพทย์ได้ใช้มีดขูดที่เท้า รวมถึงกดที่ใต้เล็บ มือของเขามเพื่อเช็คปฏิกิริยาตอบสนองเป็นครั้งสุดท้าย ปรากฏว่า เท้าและมือของเขากลับเคลื่อนไหวอีกครั้ง ซึ่งหมายถึง เขายังไม่ตายนั่นเอง หลังจากพื้นขึ้นมาและพักรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลนาน 48 วัน ในที่สุดแพทย์ก็อนุญาตให้เขากลับบ้านได้

แซค ดันแลป กล่าวในรายการทูเดย์ของสถานีโทรทัศน์เอ็นบีซีเมื่อวันจันทร์ที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2551 ว่า เขายังอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นไม่ได้เลย แต่สามารถจำเรื่องราว 6 ชั่วโมงก่อนที่จะเกิดอุบัติเหตุได้เป็นอย่างดี และจำเรื่องราว 1 ชั่วโมงก่อนที่จะเกิดอุบัติเหตุได้เพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ สิ่งที่เขารำบึงได้อย่างแม่นยำคือ ตอนที่แพทย์บอกกับพ่อแม่ของเขาว่า “เขายายแล้ว...” พ่อของเขากล่าวว่า เขายังไม่เห็นผลการเอกซเรย์สมองของลูกชาย ซึ่งในขณะนั้นสมองไม่ทำงานและไม่มีเลือดไหลเวียนอยู่เลย²

ตัวอย่างนี้ยืนยันได้ว่า “ใจ” ซึ่งประกอบด้วย เห็น จำ คิด และรู้ ไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกับสมอง เพราะเมื่อแพทย์วินิจฉัยว่าสมองของเขายายแล้วและบอกกับพ่อแม่ของเขาว่า เขายายแล้วแต่แซค ดันแลป ยังสามารถรับรู้และจำได้อย่างแม่นยำถึงประโยชน์ซึ่งแพทย์พูดกับพ่อแม่ของเขากลับ หากเห็น จำ คิด และรู้อยู่ที่สมอง เขายังไม่อาจจะรับรู้และจำสิ่งใดได้อีกเลย เพราะแพทย์ระบุว่า ตอนนั้นสมองของเขายายแล้วเนื่องจากสมองไม่ทำงานและไม่มีเลือดไหลเวียนอยู่เลย

ความแตกต่างของใจกับสมองนั้นนักศึกษาจะได้เรียนรู้เพิ่มเติมในเรื่อง “จิตตนิยม กับวิทยาศาสตร์” ในบทวิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

¹หลักวิชาการแพทย์ในเรื่องสมองของโรงพยาบาลนี้คือ “คนที่สมองหยุดทำงานถือว่าตายแล้ว”.

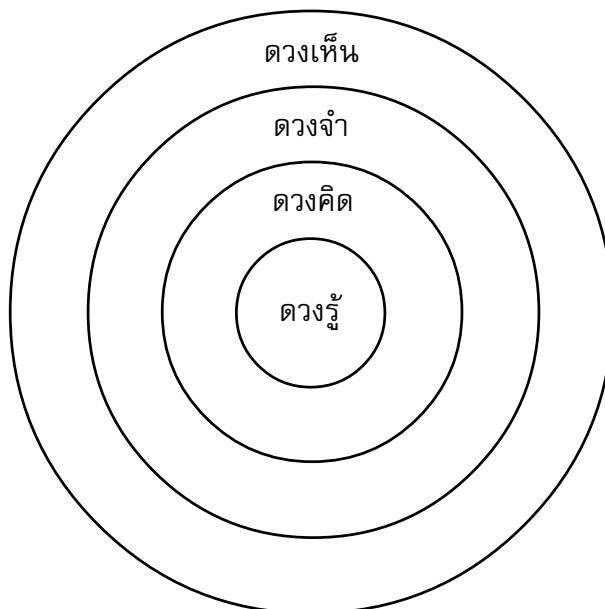
²ผู้จัดการ (2551). “หนุ่มพื้นคืนชีพหลังแพทย์ชี้สมองตายนานกว่า 4 เดือน.” [ออนไลน์].

ความสัมพันธ์ของจิตกับใจ

จิตกับใจนั้นเป็นคนละอย่างกันโดยจิตเป็นส่วนหนึ่งของใจจากที่กล่าวแล้วว่าใจประกอบด้วย เวทนา คือ รู้สึกหรือเห็น, สัญญา คือ จำ, สังขาร คือ คิด และ วิญญาณ คือ รู้

โดย “จิต” นั้นคือ “สังขาร” มีสัณฐานเป็น “ดวง” เรียกว่า “ดวงจิต” หรือ “ดวงคิด” และนามขันธ์อีก 3 ประการที่เหลือคือ เวทนา สัญญา และวิญญาณ ก็มีสัณฐานเป็นดวงเช่นเดียวกันเรียกว่า ดวงเห็น ดวงจำ และดวงรู้ ดวงทั้ง 4 นี้ช้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ โดยดวงเห็นหรือดวงเวทนาอยู่ชั้นนอกสุด ดวงจำหรือดวงสัญญาช้อนอยู่ช้างในดวงเห็น ดวงจิตหรือดวงสังขาร ช้อนอยู่ช้างในดวงจำ ดวงรู้หรือดวงวิญญาณ ช้อนอยู่ช้างในดวงจิต¹ ดังภาพต่อไปนี้

องค์ประกอบของ “ใจ”

สถานที่อยู่ของใจ

ปกติแล้วใจนั้นรวมกันก็ได้แยกกันก็ได้ ถ้ารวมกันเป็นจุดเดียว ก็จะช้อนกันเป็น 4 ชั้นดังภาพข้างต้น เมื่อใจรวมกันจะมีที่ตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 6 กล่าวคือ หากนำเส้นด้ายมา 2

¹พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) (2537). **มรดกธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำ** กัณฑ์ที่ 46 “มหาสถิปัฏฐานสูตร” หน้า 538.

เล่น เล่นหนึ่งชีวิจจากสังคีตอทั่วโลก เส้นที่สองชีวิจจากด้านขวาทั่วด้านซ้ายของลำตัว ดึงให้ตึงให้เส้นด้วยทั้งสองตัดกันเป็นกาบบาท ตรงจุดกันนั้นเรียกว่า กลางราก ณ ตรงนั้นมีดวงธรรมอยู่ดวงหนึ่ง เรียกว่าดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมุขย์ หรือดวงมุขยธรรม มีลักษณะ似บริสุทธิ์ เท่าฟองไข่แดงไก่ ใสแบบกระจาก ขาวกับแบบกระจากคนฉ่องล่องเงาหน้า

ใจของเราจะอยู่ในกลางดวงธรรมที่ทำให้เป็นกายมุขย์นั้น กล่าวคือ ดวงธรรมนั้นแหล่ง เป็นที่ตั้งของเห็น ของจำ ของคิด ของรู้ ดวงเห็นก็อยู่ในกลางดวงนั้น ดวงจำ ก็อยู่ในกลางดวงนั้น แต่ออยู่ข้างในดวงเห็น ดวงคิด ก็อยู่ในกลางดวงนั้น แต่ว่าอยู่ข้างในดวงจำ ดวงรู้ ก็อยู่ข้างในกลาง ดวงนั้น แต่ว่าอยู่ในกลางของดวงคิด อีกทีหนึ่ง¹

เมื่อใจแยกกันคือไม่ซ้อนเป็นจุดเดียวกัน หลวงปู่วัดปากน้ำกล่าวไว้ว่า “เห็นนั่นดวงมันอยู่ ศูนย์กลางกาย (ฐานที่ 6) จำนั่นดวงมันอยู่ศูนย์กลางเนื้อหัวใจ มันย่อ้มกว่าดวงเห็นลงมาหน่อย คิดนั่นอยู่ในกลางดวงจำ นั่นย่อ้มลงมาหน่อย รู้นั่นอยู่ในกลางดวงคิด นั่นย่อ้มลงมาเท่าดวงตา คำข้างใน นั่นเมื่อนำที่รู้...”²

แต่ในเวลาฝึกสามารถจะต้องรวมใจมาหยุดนิ่งอยู่ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 ชื่อยู่เห็นอสังคีติ ขึ้นมา 2 นิ้วมือ กล่าวคือ อยู่เห็นอกกลางกึกอันเป็นจุดตัดของเส้นด้วยที่กล่าวมาข้างต้น 2 นิ้วมือ เพราะศูนย์กลางกายฐานที่ 7 นี้เป็นประตูสู่การบรรลุมรรคผลนิพพานดังที่หลวงปู่วัดปากน้ำกล่าวไว้ว่า “ศูนย์นั้นเป็นสำคัญมาก จะเกิดมาในมนุษย์โลก ก็ต้องเกิดที่ศูนย์นั้น จะไปนิพพานก็ต้องเข้าศูนย์นั้นไปเหมือนกัน แบบเดียวกัน”³ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายในอดีตก็นำใจมารวมหยุดอยู่ในตำแหน่งนี้แหล่งจึงสามารถตรัสรู้ธรรมได้

5.4 ความสำคัญและธรรมชาติของใจ

นักศึกษาคงจะทราบกันดีว่าใจนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นศูนย์กลางการบังคับบัญชาความคิดคำพูด และการกระทำการของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย จะคิดดี พูดดี ทำดี หรือคิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่วขึ้นอยู่กับการสั่งการของใจทั้งสิ้นดังคำพูดที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงความสำคัญของใจไว้ว่า

มโนปุพุพุคมา ဓมมา ມโนເສුරා ມໂນມයາ : ອຣມທັງຫລາຍ ມີໃຈເປັນຫວ້າໜ້າ ມີໃຈເປັນໃහຍු ສໍາເຮົາແລ້ວດ້ວຍໃຈ, ມນສາ ເຈ ປສນເໜ່ນ ພາສຕີ ວາ ກໂຣຕີ ວາ : ຄ້າບຸຄຄລມີໃຈຜ່ອງໄສແລ້ວ ພຸດຍູ້ກົດີ ທຳອູ້ກົດີ, ຕໂຕ ນຳ ສຸຂມເນຸວັດີ ຈາຍວາ ອນຸປາຍິນີ : ຄວາມສຸຂຍ່ອມໄປຕາມເຫຼືອແຫຼຸ້ນ

เหเมื่อนเงาไปตามตัวฉะนั้น¹ , มโนปุพุงคما อามา มโนเสฎฐา มโนมยา : อธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ, มนสา เจ ปทุมเจน ภาสติ วา กโตรติ วา : ถ้าบุคคลมีใจร้าย พุดอยู่ก็ตี ทำอยู่ก็ตี, ตโต นำ ทุกขมเนวติ จกกำ วหโต ปท : ทุกข์ย่อมไปตามเข้า เพราะเหตุนั้น ดุจล้อหมุนไปตามรอยเท้าโคงูนำแยกไปอยู่ฉะนั้น²

จากพระธรรมที่ยกมาานี้ชี้ให้เห็นว่าความสุขหรือความทุกข์ทั้งปวงของมวลมนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลายขึ้นอยู่กับใจทั้งสิ้น ด้วยเหตุที่ใจมีความสำคัญอย่างนี้หากเราทั้งหลายพยายามรักษาใจให้ผ่องใส่อยู่เสมอ ก็จะเป็นเหตุให้เราคิดตี พุดตี และทำตี อันจะส่งผลให้เรามีความสุขจากผลแห่งกรรมดีของเรา

คนที่มีจิตใจดีและเข้มแข็งแม้ร่างกายจะไม่ค่อยสมบูรณ์หรือพิการก็อาจจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้ ดังตัวอย่างที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่บ่อยๆ ส่วนคนที่จิตใจอ่อนแอก่อร่างกายจะแข็งแรงตี ก็ยากจะประสบความสำเร็จในชีวิต ประสบปัญหาเพียงเล็กน้อยก็ท้อแท้เลิกทำงานเสียกลางคัน หลายต่อหลายคนถึงกับผ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหา ส่วนคนที่จิตใจเข้มแข็งจะมองปัญหา มองวิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสในการดำเนินชีวิตของตน

มีตัวอย่างชายคนหนึ่งชื่อเป็นคนพิการตาบอดสนิททั้งสองข้าง แต่ด้วยจิตใจที่เข้มแข็งไม่ยอมท้อต่อชะตาชีวิตเป็นเหตุให้เขาระสบความสำเร็จในด้านต่างๆ มากมายอย่างที่คนตาดีๆ หลายคนทำไม่ได้ ชายผู้นี้ชื่อนายไมล์ ชีลตัน บาร์เบอร์ เป็นชาวอังกฤษผู้ตาบอดสนิททั้งสองข้าง ชายผู้นี้หวังสร้างสถิติโลกโดยขับเครื่องบินเป็นระยะทางครึ่งค่อนโลกจากอังกฤษไปสิ้นสุดที่ออสเตรเลียด้วยเวลา 45 วัน โดยมีนายริชาร์ด เมอร์ติท ยาาร์ดี้ เพื่อนร่วมชาติเป็นนักบินที่ 1 เพราภภากล่าวบินที่ยังไม่อนุญาตให้คนตาบอดเป็นนักบินที่ 1 ส่วนนายไมล์เป็นนักบินที่ 2 ทั้งสองออกจากการอังกฤษเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2550 ระหว่างทางได้แวะพักที่สานามบินภูเก็ต ประเทศไทยด้วย การกระทำอันหาญกล้าท้ามฤตยุครั้งนี้นายไมล์ชีลตันทำเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่คนตาบอดทั่วโลกให้ไม่ยอมท้อต่อชะตาชีวิต และเพื่อรับเงินบริจาคเข้ากองทุนช่วยเหลือผู้พิการทางสายตาอีกด้วย

นายไมล์ ชีลตัน บาร์เบอร์ ตาบอดเมื่ออายุได้ 30 ปี แต่เขามิยอมย่อท้อ ดิ้นรนต่อสู้ชีวิตอย่างทรหด และพยายามกระทำในสิ่งเหลือเชื่อ โดยนับแต่ปี พ.ศ.2542 เข้าเข้าร่วมการแข่งขันวิ่งมาราธอนในระดับโลก ว่ายน้ำ ดำน้ำ ปีนภูเขา โดยสามารถพิชิตยอดเขาที่สูงที่สุดใน

¹ ยมแกรรควรรณा, อัมมปหัสสกตา อรรถกถาชุทธกนิกร คณาธรรมบท, มก. เล่ม 40 หน้า 53.

² ยมแกรรควรรณा, อัมมปหัสสกตา อรรถกถาชุทธกนิกร คณาธรรมบท, มก. เล่ม 40 หน้า 34.

ประเทศไทยได้สำเร็จ และเคยเป็นไปถึงยอดภูเขารามลัยที่มีความสูงถึง 17,500 ฟุตมาแล้ว เขาพิชิตกำแพงเมืองจีน ทำลายสถิติโลกด้วยการเดินเป็นเวลา 78 ชั่วโมง โดยไม่หลับไม่นอน จนทำให้เขามีชื่อเสียงในฐานะ “atabอดนักผจญภัย” สิ่งที่เขาไฟฝันอย่างการทำต่อไปคือ การขับเรือ ในมหาสมุทรแอตแลนติก เขายังคงเดินทางต่อไปกว่า เมื่อatabอดแล้วอย่าคิดว่าอะไร ก็ทำไม่ได้ จงคิดและเชื่อมั่นตนเองว่า สามารถดำเนินชีวิตและทำทุกอย่างได้ เช่นคนปกติสิ่งสำคัญ คือ ต้องพยายามเรียนและเพิ่มทักษะในสิ่งแปรไปใหม่ที่เข้ามาในชีวิต

นักศึกษาหลายคนท่านที่กำลังใช้ช่วงเวลาอันแจ่มใส่กว่าเดิมนี้อยู่คงนึกถึงอายุไม่น้อย ที่พบว่า มีหลายสิ่งหลายอย่างที่เรายังทำไม่ได้ เช่นขายatabอดผู้อื่น และมีผู้คนมากมาย เหลือเกินที่เกิดมา มีวัยระหว่างสูบบุหรี่แต่กลับไม่สูบชีวิต เจอบัญหารุ่มเร้าเข้านิดก็คิดปลิดชีวิต ตัวเองเพื่อหลีกหนีปัญหา มีคนตายดีๆ หลายต่อหลายคนขอเมื่องขอเท้าถือกระลาขอเขากินไปวันๆ ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปตามถนนทางในมหานครทั่วโลก บางคนเป็นหนี้สินล้นพันตัวถึงกับ ประกาศขายดวงตาใช้หนี้ก็มี ดังเช่นชายหนุ่มวัย 31 ปีคนหนึ่งเป็นหนี้นอกระบบประมาณ 80,000 บาท ไม่อาจจะหาเงินมาใช้หนี้ได้ จึงตัดสินใจประกาศขายดวงตา 1 ข้างในราคากว่า 120,000 บาท เพื่อนำเงินมาใช้หนี้¹

เหตุใด นายไมล์ ชิลตัน บาร์เบอร์ ผู้atabอดสนิททั้งสองข้าง จึงสามารถทำอะไรได้ มากมาย อย่างที่คนตายดีๆ หลายคนยังทำไม่ได้ เหตุใดคนตายดีๆ หลายต่อหลายคนได้แต่นั่งรอ คอยความเมตตาจากคนอื่นอยู่ข้างถนน และเหตุใดคนตายดีๆ บางคนจึงยอมสละดวงตาอัน ล้ำค่าเพียงเพื่อให้ได้เงินมาใช้หนี้ ทั้งๆ ที่เขายังหนุ่มแน่นเพียงยังเข้าวัย 31 ปี เรื่องนี้เป็นเครื่อง ยืนยันพุทธจนที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ” ได้เป็น อย่างดี หากatabอดแต่มีใจที่เข้มแข็ง ก็สามารถทำอะไรต่ออะไรให้สำเร็จได้ ตรงข้ามแม่มีตา สว่างใส่ แต่ใจมีดบอดเสียแล้วก็ไร้ประโยชน์ ภาษาพระท่านว่า “อัพโพหาริก” มีก็เหมือนไม่มี

ปกติแล้วธรรมชาติของจิตใจนั้นจะ “ประภัสสร คือ สว่างใส่ บริสุทธิ์” แต่พระมี กิเลสเข้ามาห่อหุ้มทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่สว่างใส่² เมื่อจิตใจเศร้าหมองไม่สว่างใส่เป็นเหตุ ให้คิดผิด เมื่อความคิดผิดก็จะเป็นเหตุให้ผิดผิดและทำผิดด้วย ทั้งผิดคือผิดธรรมและผิดพลาด ในการงานต่างๆ ที่ทำ เมื่องานผิดพลาดก็เป็นเหตุให้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต

จิตใจที่เศร้าหมองพระกิเลส เปรียบเสมือนห้องที่มีดพระดูงไฟถูกปิดบังไว้ด้วย ผ้า

¹ หนังสือพิมพ์ข่าวสด.(2550). “หนุ่มหนี้สินทั่วประเทศขายดวงตา.” [ออนไลน์].

² มโนรัตน์, อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิبات, มก. เล่ม 32 หน้า 104-105.

ทีบแสงอย่างดี เมื่อเราเดินเข้าไปในห้องที่มีดึกจะมีโอกาสให้ตัดสินใจผิดพลาดได้ เพราะมองอะไรไม่เห็น ไม่ว่าควรจะเดินไปทางไหนดี มีโอกาสที่เราจะเดินชนลิ้งต่างๆ ในห้องจนได้รับบาดเจ็บหากมีงูอยู่ในห้องเราก็มีโอกาสเดินไปเหยียบงูได้แต่เมื่อเรานำผ้าทีบแสงออกแสงไฟในห้องก็จะไม่ถูกบดบังเป็นเหตุให้ห้องสว่างใส่ มองเห็นทุกอย่างได้ชัดเจน มีอะไรอยู่ในห้องเห็นแจ่มแจ้งหมด เราก็จะไม่เดินไปชนประตูไม่เหยียบงู เพราะเรามองเห็นทุกอย่าง

ผ้าทีบแสงที่บดบังแสงไฟเอาไว้นี้ ก็เปรียบเสมือนกิเลสที่บดบังความสว่างของจิตใจเรา การที่จะทำให้จิตใจสว่างใส่นั้น เราจะต้องกำจัดกิเลสให้หมดไปหรือให้เบาบางลง ด้วยการสร้างบุญ การสร้างบุญจะช่วยกำจัดกิเลสที่บดบังแสงสว่างของจิตใจให้เบาบางลงจนกระทั่งหมดสิ้นได้ เมื่อจิตใจของเรารว่างใส่แล้ว ก็จะคิดถูกต้องตรงตามความเป็นจริง เมื่อคิดถูกก็จะพูดถูกและทำถูก ซึ่งเป็นเหตุให้เราไม่ทำผิดศีลผิดธรรม การงานต่างๆ จึงไม่ผิดพลาด ส่งผลให้เราประสบความสำเร็จในชีวิตในที่สุด

5.5 วงศ์ของกิเลส กรรม และวิบาก

5.5.1 ความหมายและตระกูลของกิเลส

กิเลส หมายถึง อธรรมเป็นเครื่องเศร้าหมอง อธรรมเป็นเครื่องเศร้าหมองแห่งจิต อธรรมอันยังจิตให้เศร้าหมอง ความเศร้าหมองความประป้อน(แห่งจิต) ความลำบาก ความเบียดเบียน ความกำจัด ความทำลาย ความเพา ความแพดเพา ความทุกข์ ภาวะที่เกิดขึ้นในใจและทำใจให้เศร้าหมอง มลทิน (ของใจ)¹

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 แสดงความหมายไว้ว่า กิเลส หมายถึง เครื่องทำใจให้เศร้าหมอง ได้แก่ โลก โกรธ หลง²

กิเลสจัดแบ่งออกเป็น 3 ตระกูลใหญ่ๆ ตามลักษณะอาการที่มีปรากฏของกิเลสเหล่านั้น กิเลสทั้ง 3 ตระกูล ได้แก่ โลกะ โถะ โมะ หรือเรียกว่า อกุศล müll 3 ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย... โลกะเป็นอกุศล müll 1 โถะเป็นอกุศล müll 1 โมะเป็นอกุศล müll 1”

1.) กิเลสตระกูลโลกะ ได้แก่ กิเลสจำพวกที่ทำให้จิตหิว อยากได้ อยากกอบโกยเอามาเป็นของตัว อยากห่วงเหน อยากสะสมเอาไว้

¹ พันตรี ป.หลงสมบุญ (2546). “พจนานุกรม มคอ-ไทย.” หน้า 194.

² ราชบัณฑิตยสถาน (2525). “พจนานุกรม.” หน้า 129.

ความโلوภนี้โดยปกติมีลักษณะ คือ ละโมบโลภมาก อายากได้สิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยทางทุจริต มีความทิวจัดทางจิตเป็นลักษณะ ผู้ที่ถูกโลภครอบงำ แม้จะเป็นคนมั่งมืออยู่กินดี สมบูรณ์ด้วยปัจจัย 4 และเครื่องอำนวยความสุขทางกายทุกประการ แต่ถ้าจิตยังมีโลภอยู่ ก็ยังรู้สึกว่าหิว ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักเต็ม ท่านเปรียบเหมือนไฟไม่รู้จักพอด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่รู้จักเต็มด้วยน้ำฉันใด คนโลก ไม่รู้จักอิ่ม-พอ-เต็ม ด้วยปัจจัย ฉันนั้น

2.) กิเลสตระกูลโทสะ ได้แก่ กิเลสจำพวกทำให้จิตร้อน อายากล้างผลาญ อายากทำความพินาศ ให้แก่คนอื่น สิ่งอื่น กิเลสพวณนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วทำให้จิตเดือดพล่าน

โทสะนี้เมื่อเกิดขึ้นย่อมเป็นโทษทั้งแก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น เวลาฟีโทสะใหม่ใจ พากพ้องเพื่อนฝูง จนกระทั้ง พ่อแม่ ลูก ก็มองเห็นเป็นศัตรูไปหมด และผลที่สุดแม้แต่ตัวเองก็ไม่เป็นที่พอใจของตัวเอง และเวลาที่จิตถูกครอบงำด้วยโทสะ จะสั่งงานก็ปราศจากเหตุผล และถูกلامไปถึงคนรอบข้างต่อ เปรียบเสมือนถูกระเบิด พอระเบิดมันก็ทำลายตัวเองก่อนเป็นอันดับแรก และลังไปทำลายวัตถุอื่นๆ ต่อไป

3.) กิเลสตระกูลโมหะ ได้แก่ กิเลสจำพวกทำให้จิตถุงนง หลงให้หลับเมา มีดตือ ลักษณะของโมหะ คือรู้อะไรไม่แจ่มแจ้ง และหลงมงายอยู่ในสิ่งนั้นๆ มีเรื่องอะไรพอกจะพิจารณาให้รู้จริง รู้เหตุ รู้ผล รู้ดี รู้ชัวได้ แต่ไม่พิจารณาให้รู้จริง หรือพิจารณาแต่ไม่สามารถรู้ตามความเป็นจริง นี้เรียกว่าโมหะ คณถูกโมหครอบงำ เรียกกันว่าคนเจ้าโมหะ หรือคนหลง เป็นคนมีด มองไม่รู้อรรถ ไม่เห็นธรรม ย่อมทำผิดต่างๆ ได้ เช่น หลับหลوคุณท่าน ตีตนเสมอท่าน หูเบา เป็นต้น ตั้งแต่ผิดเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นไปจนถึงขั้nonนตริยกรรม กิเลสทั้งสามตระกูลที่กล่าวมานี้จะบังคับให้มุขย์และสัตว์ทั้งหลายทำการซ้ำต่างๆ และเป็นเหตุให้ได้รับวิบากคือผลของกรรมซึ่วนั้นอย่างแสนสาหัสตังจะกล่าวต่อไป

5.5.2 ความหมายและประเภทของกรรม

กรรม หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาห ภิกขเว กมม วทานิ เจตยิตรวา กมม กรโตติ กายेन วاجाय मनसा” หมายความว่า ภิกษุทั้งหลาย เจตนา นั้นเอง เราเรียกว่า กรรม บุคคลจะใจแล้ว จึงทำด้วยกาย วاجา ใจ กรรมหรือการกระทำ จึงต้องมีพื้นฐานจากเรื่องของเจตนา

เจตนา หมายถึง สภาพความนึกคิดที่มีความจงใจเป็นสิ่งประกอบสำคัญ คือ ต้องคิดไว้ก่อนล่วงหน้าแล้วจึงกระทำ เจตนาจึงจัดเป็นแก่นสำคัญที่สุดของการกระทำ เป็นตัวที่ทำให้การกระทำมีความหมาย

กรรมนี้สามารถแสดงออกมาได้ 3 ทาง ได้แก่ การกระทำทางกาย ทางว่าจ่า และทางใจ โดยกรรมนี้แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายกุศลกรรม และฝ่ายอกุศลกรรม ตามอำนาจของต้นเหตุที่เกิดขึ้น และผลที่ปรากฏ

1.) ฝ่ายกุศลกรรม หมายถึง กรรมฝ่ายดี เป็นการกระทำที่บุคคลทำด้วยอโภภาระ อโมหะ เป็นการกระทำที่ไม่มีโทสะ ไม่เดือดร้อนในภายหลัง มีจิตเชื่อมชื่นเบิกบาน มีสุข เป็นผล ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

“กรรมที่บุคคลทำเพราะอโภภาระ อโมหะ เกิดแต่อโภภาระ อโภภาระ อโมหะเป็นต้นเหตุ มีอโภภาระ อโภภาระ อโมหะ เป็นแคนเกิดอันใด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นหาโทษมิได้ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล

บุคคลทำการมไดแล้ว ไม่เดือดร้อนในภายหลัง มีหวังเชื่อมชื่น เบิกบานเสวยผลแห่งกรรมได กรรมนั้นทำแล้วเป็นการดี”

กุศลกรรมเป็นการกระทำที่ดีงาม ไม่ผิดศีล ไม่ผิดธรรม ไม่ทำให้ตัวเคร้าหมอง ไม่มีทุกข์ โทสะภัยเดือดร้อนในภายหลัง แต่ก่อให้เกิดบุญบารมีและกุศลธรรม พฤติกรรมที่จัดเป็นกุศลกรรม คือ กุศลกรรมบด 10 สามารถแบ่งออก 3 ทาง ตามการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย ว่าจ่าและใจ ดังนี้ คือ

กายสุจริต หมายถึง การกระทำดีทางกาย มี 3 ประการ คือ

- (1) ปณาติปัตา เวรมณี งดเว้นจากการฟ่าสัตว์ที่ยังมีชีวิต
- (2) อทินนาทานา เวรมณี งดเว้นจากการลักขโมยของที่ผู้อื่นไม่ให้
- (3) กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม

วจีสุจริต หมายถึง การกระทำดีทางว่าจ่า มี 4 ประการ คือ

- (1) มุสาวาทາ เวรมณี งดเว้นจากการพูดเท็จ
- (2) ปีสุณาย วจาย เวรมณี งดเว้นจากการพูดส่อเสียด
- (3) ผธุสุณาย วจาย เวรมณี งดเว้นจากการพูดคำหยาบ
- (4) สัมผัปปลาป่า เวรมณี งดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ

มโนสุจริต หมายถึง การกระทำดีทางใจ มี 3 ประการ คือ

- (1) อนกิษณา ไม่คิดเพ่งเลึงอยากได้สิ่งของของผู้อื่น

(2) อัพยาบาท ไม่คิดปองร้ายเบียดเบียนผู้อื่น

(3) สัมมาทิภูมิ คิดถูกเห็นถูก

กฎสุลกรรมบถ 10 นี้ท่านเรียกว่า มนุษยธรรม หมายถึง อธรรมของมนุษย์¹ เป็นอธรรม พื้นฐานประจำตัวที่มนุษย์ทั่วไปต้องมี หากคนใดไม่มีอธรรมทั้ง 10 ประการนี้ได้เชื่อว่า เป็นมนุษย์ ที่ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากมีความประพฤติคล้ายสัตว์ คือ ฝ่ากัน ลักขโมยกัน มัวสุ่มทางเพศกัน เป็นต้น เมื่อลงทะเบียนไว้แล้วก็ต้องไปรับผลกระทบชั่วในมหานคร พ้นจากนรกแล้วก็ต้องมาเกิด เป็นสัตว์ติดจานต่างๆ ไม่อาจจะเกิดเป็นมนุษย์ได้ เพราะตอนเป็นมนุษย์เขามีมนุษยธรรม

กฎสุลกรรมอีกหมวดอธรรมหนึ่งซึ่งนักศึกษาคุ้นเคยกันดีคือ “บุญกิริยาวัตถุ” โดยเฉพาะ บุญกิริยาวัตถุ 3 อันได้แก่ ทาน ศีล และกារนา ซึ่งจริงๆ แล้วกฎสุลกรรมทั้ง 2 หมวดนี้สามารถ ลงเคราะห์เข้ากันได้ดังนี้

ภายในสุจริต และ ภายนอกสุจริต ลงเคราะห์เข้ากับ “ทาน” และ “ศีล” ในบุญกิริยาวัตถุ ใน ส่วนของศีลนั้นนักศึกษาคงเข้าใจดี เพราะมีเนื้อหาตรงกัน แต่สำหรับทานนั้นนักศึกษาหลาย ท่านอาจจะสงสัยว่า จัดให้อยู่ตรงนี้ได้อย่างไร

จริงๆ แล้วศีลนั้นก็จัดเป็นทานประเภทหนึ่ง กล่าวคือ การงดเว้นจากการฟ่าสัตว์ ถือเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย การงดเว้นจากการลักขโมยของที่ผู้อื่น ถือเป็นการให้ความปลอดภัยในทรัพย์สินแก่ผู้อื่น และการงดเว้นจากการประพฤติดีในการ ถือเป็นการให้ความปลอดภัยแก่คู่คrongของผู้อื่น เป็นต้น

นอกจากนี้บุคคลที่ให้ทานบ่อยๆ ใจของเขายังคงให้บุญและจะไม่คิดขโมยทรัพย์สินของ คนอื่น เพราะแม้แต่ของตัวเองก็ยังสละให้คนอื่นได้ ดังนั้นการให้ทานก็จะช่วยส่งเสริมการรักษาศีล ได้เป็นเป็นดี

มโนสุจริต ลงเคราะห์เข้ากับ “กារนา” ในบุญกิริยาวัตถุ เพราะกារนานั้นเป็นการ บำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดกิเลสในใจ เป็นเหตุให้อนกิชณา อัพยาบาท และสัมมาทิภูมิบังเกิดขึ้นได้ เพราะการไม่คิดเพ่งเลึงอยากได้สิ่งของของผู้อื่นก็ตี ไม่คิดปองร้ายเบียดเบียนผู้อื่นก็ตี และ ความคิดถูกเห็นถูกก็ตี จะเกิดขึ้นได้เมื่อใจได้รับการฝึกแล้วเท่านั้น ซึ่งการเจริญสมาธิภาวนา นั้นเป็นวิธีการฝึกใจที่ดีเยี่ยมที่สุด

¹ อรรถกถามหาสีหานาทสูตร, อรรถกถามชัมมินิการย มูลปัณณาสก, มก. เล่ม 18 หน้า 67 และ มโนรัตน์, อรรถกถาอังคตตรนิกาย เอกนิبات, มก. เล่ม 32 หน้า 99-100.

และที่สำคัญที่สุดคู่ปรับของโลภะคือทาน คู่ปรับของโภษะคือศีล และคู่ปรับของโมหะคือ
ภารนา หากได้ให้ทาน รักษาศีล และเจริญภารนาอยู่สม่ำเสมอ ก็จะช่วยลดกิเลสทั้ง 3 ตระกูล
คือ โลภะ โภษะและโมหะ อยู่ได้เรื่อยๆ จนหมดในที่สุด

2.) **ฝ่ายอกุศลกรรม** หมายถึง กรรมฝ่ายชั่ว เป็นการกระทำที่บุคคลทำด้วยโลภะ โภษะ
โมหะ เป็นการกระทำที่มีโทษ เดือดร้อนในภายหลัง มีน้ำหนักของหน้า ร้องไห้อยู่ มีทุกข์เป็นผล
ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

“กรรมที่บุคคลทำด้วยโลภะ โภษะ โมหะ เกิดแต่โลภะ โภษะ โมหะ มีโลภะ โภษะ โมหะ^{เป็นต้นเหตุ} มีโลภะ โภษะ โมหะเป็นเดนเกิดอันใด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรม
นั้นมีทุกข์เป็นผล”

“บุคคลทำกรรมได้แล้ว ย่อมเดือนร้อนภายหลัง มีหนานองด้วยน้ำตา ร้องไห้อยู่ เสวย
ผลแห่งกรรมได้ กรรมนั้นทำแล้วไม่ตีเลย”

อกุศลกรรมเป็นการกระทำที่ไม่ดีไม่งาม ผิดศีล ผิดธรรม ทำให้จิตเคร้าหmomg มีทุกข์
โทษภัยเดือดร้อนในภายหลัง ก่อให้เกิดบาปและกุศลอรรม พฤติกรรมที่จัดเป็นอกุศลกรรมคือ^{อกุศลกรรมบด 10 สามารถแบ่งออก 3 ทาง ตามการกระทำที่เกิดขึ้นทางกาย วาจาและใจ ดังนี้}
คือ

กายทุจริต หมายถึง การกระทำชั่วทางกาย มี 3 ประการ คือ

- (1) ปาณฑิبات การจงใจจากสัตว์ที่ยังมีชีวิต
- (2) อทินนาทาน การจงใจลักขโมยของที่ผู้อื่นไม่ให้
- (3) กาเมสุมิจจาจาร การจงใจประพฤติผิดในกาม

วาจทุจริต หมายถึง การกระทำชั่วทางวาจา มี 4 ประการ คือ

- (1) มุสาวาท การจงใจพูดเท็จ
- (2) ปี愊้าย วาจา การจงใจพูดส่อเสียด
- (3) ผธุสาวาจา การจงใจ พูดคำหยาบ
- (4) สัมผัปปลาป การจงใจพูดเพ้อเจ้อ

มโนทุจริต หมายถึง การกระทำขั้วทางใจ มี 3 ประการ คือ

- (1) อภิช鬯 คิดเพ่งเลึงอย่างได้ลึกลงของผู้อื่น
- (2) พยาบาท คิดปองร้ายเบียดเบี้ยนผู้อื่น
- (3) มิจฉาทิภูมิ คิดผิด เห็นผิด

5.5.3 ความหมายและประเภทของวิบาก

คำว่า วิบาก แปลว่า ผลที่เกิดขึ้น หมายถึง ผลแห่งกรรม

ผลแห่งกรรมนั้นมี 2 ระดับ คือ เป็นต้นน้ำจะเกิดเป็น บุญ และ บาป ขึ้นในใจก่อน กล่าวคือ เมื่อเราทำกุศลกรรมก็จะเกิดบุญขึ้นใจ แต่เมื่อทำกุศลกรรมก็จะเกิดบาปขึ้นใจ บุญและบาปนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะอยู่ในใจของเราและตามติดเราไปข้ามภพข้ามชาติ เมื่อถึงเวลา ก็จะส่งผลให้วิชีวิตเป็นไปตามกรรมที่กระทำไว้

ตามว่า บุญคืออะไร นักศึกษาคงทราบดีอยู่แล้ว ในที่นี้จะขอทบทวนอีกครั้งว่า บุญ หมายถึง เครื่องชำราบล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นสิ่งอยู่เบื้องหลังความสุขความสำเร็จทั้ง ปวงของมนุษย์ บุญเป็นรากฐานของชีวิต เป็นสิ่งที่ค่อยสนับสนุน เกื้อกูล ให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง และมั่นคง บุญมีลักษณะเป็นดวงกลม ใส สว่าง สดใส ณ ศูนย์กลางกาย บริเวณกลางท้อง ของมนุษย์ทุกคน บุญนั้นเป็นสิ่งละเอียด มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อได้ฝึกสมาธิ จนใจละเอียดในระดับเดียวกับบุญ จึงจะมองเห็นบุญได้

แม้เราจะมองไม่เห็นบุญด้วยตาเนื้อ แต่บุญก็ยังคงมีอยู่ของมันอย่างนั้น เพราะสิ่งที่เรายังมองไม่เห็นไม่ได้เป็นข้อสรุปว่าสิ่งนั้นจะไม่มี เปรียบเสมือนกระแสไฟฟ้า เรา ก็รู้ว่ามันมีอยู่ แต่เรามองไม่เห็น หรือพากເຊື້ອໂຮມຕ່າງໆ เรา ก็รู้ว่ามันมีอยู่แต่เรามองไม่เห็นด้วยตาเปล่า จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อได้ใช้กล้องจุลทรรศน์ส่องดู

ยังมีอีกหนึ่งคำที่เกี่ยวข้องกับบุญคือ คำว่า “บารมี” บารมีนั้นก็คือบุญเช่นกันแต่เป็น บุญที่เข้มข้นมาก เป็นบุญที่ควบแన่น กล่าวคือ บุญที่เราทำในแต่ละวันจะค่อยๆ รวมตัวกันมาก ขึ้นเรื่อยๆ และจะกลั่นตัวเป็นบารมี

บ้าปีออะไร คำว่าบ้ามาจากภาษาบาลีว่า “ປາປີ” ในพระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า ชื่อว่าเป็นบ้า เพราะเป็นของلامก โดยความเป็นของเลวส่วนเดียว บ้านั้นชื่อว่าเป็นความเคราะ หมอง เพราะทำจิตที่เคยประภัสสร และผ่องใสให้หมองหมอง บ้านั้นชื่อว่า ทำให้มีภาพใหม่

เพราะทำให้เกิดทุกข์ในภาพบ่อยๆ บานหนึ่งชื่อว่ามีความกระวนกระวาย เพราะเป็นไปด้วยความกระวนกระวายคือความเดือดร้อน ซึ่งว่า มีทุกข์เป็นวิบาก เพราะให้ผลเป็นทุกข์อย่างเดียว บานหนึ่งชื่อว่าเป็นเหตุให้มีการเกิด ชรา และมรณต่อไปในอนาคตตลอดกาลนานไม่มีกำหนด¹ บันทึกในสมัยก่อนทั้งหลายเรียกบាបว่าเป็นเหื่อโคล เนื่องเป็นเช่นกับเหื่อโคล กล่าวคือทำให้ใจที่ปกติประภัสสรคือสว่างไสวให้สกปรกคือมีดมัว

กรรมที่บุคคลประพฤติผ่านทางกาย วาจาและใจ ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ย่อมมีวิบากคือผลแห่งการกระทำเสมอ วิบากจะเป็นประดุจเงาติดตามกรรม โดยมีกรรมเป็นเหตุและวิบากเป็นผลเสมอ กรรมและวิบากย่อมติดอยู่ในใจบุคคลผู้กระทำการ ประยิบดังโปรแกรมอันเป็นภาพแห่งการกระทำและภาพแห่งผลของกรรมการทำ เมื่อใดที่บุคคลฝึกฝนใจให้หยุดนิ่ง เป็นสมาธิ หลุดพ้นจากกิเลส เมื่อนั้นย่อมสามารถรู้และเห็นกรรมและวิบากที่มีอยู่ในใจของตนและคนอื่นได้ ทั้งกรรมที่มีมาแต่อดีต และวิบากกรรมที่จะส่งผลต่อไปในอนาคต ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า

“เราหนึ่น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ ผุดผ่อง ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การทำงาน ตั้งมั่น ไม่หวันไหว อย่างนี้แล้ว ได้น้อมจิตไปเพื่อญาณเครื่องรู้จุติและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย

เราหนึ่นย่อมเลิ่งเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุบัติ เ Lew ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณงาม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมว่า

หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจชาทิภูมิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจมิจชาทิภูมิ หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านั้น เปื้องหน้าเมื่อการแตกรำลัยตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก

หรือว่าหมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิภูมิ ยึดถือการกระทำด้วยอำนาจสัมมาทิภูมิ หมู่สัตว์ผู้เกิดเป็นอยู่เหล่านั้น เปื้องหน้าเมื่อการแตกรำลัยตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

เราย่อมเลิ่งเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ กำลังอุบัติ Lew ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณงาม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เข้าถึงตามกรรมด้วยประการดังนี้”

¹ ปรัมัตถ์ที่ปนี, อรหัติกาชุทธกนิภัย อิติวุตตตะ, มก. เล่ม 45 หน้า 282-283.

5.6 นิสัยปัจจัยสร้างกรรมอย่างต่อเนื่อง

นิสัย หมายถึง ความประพฤติที่เคยชินคนที่มีนิสัยอย่างไรก็จะทำอย่างนั้นบ่อยๆ เช่น มีนิสัยรักการให้ทาน ก็จะให้ทานอยู่บ่อยๆ มีนิสัยชอบนินทาคนอื่น ก็จะนินทาคนอื่นอยู่บ่อยๆ เป็นต้น นิสัยนั้นไม่ว่าจะเป็น “นิสัยดี” หรือ “นิสัยไม่ดี” หากเราไม่ปรับเปลี่ยนก็จะติดตัวเราไปตลอดชีวิตและจะติดตัวข้ามชาติอีกด้วย ในบางครั้งเราจะได้ยินคำว่า “อุปนิสัย” ซึ่งหมายถึง ความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดาน¹ หรือติดตัวมาข้ามชาตินั้นเอง

ในพระไตรปิฎกมีตัวอย่างเรื่องอุปนิสัยที่ติดตัวมาข้ามชาติมากมาย เช่นพระปิลินกวัจฉ- เถระ เป็นต้น แม้จะเป็นพระอรหันต์แล้วแต่ท่านยังพูดกับผู้อื่นด้วยคำว่า “เจ้าถ่oyer” เสมอ ซึ่งเป็น เพราะความเคยตัวที่ติดมาจากการพื่น² การสร้างบารมี 30 ทัศ ได้แก่ ท่านบารมี เป็นต้นของ พระโพธิสัตว์และพระสาวกก็เหมือนกัน ต้องทำงานเป็นนิสัยจนบารมีเต็มเปี่ยมจึงตรัสรู้ธรรมได้

5.6.1 ความสำคัญของนิสัย

นิสัยมีความสำคัญตรงที่เป็นเหตุให้เราสร้างกรรมบางอย่างอยู่เป็นประจำหรือต่อเนื่อง กล่าวคือ ถ้ามีนิสัยดีก็จะสร้างกรรมดีอยู่เป็นประจำ ถ้ามีนิสัยไม่ดีก็จะสร้างกรรมชั่วอยู่เป็นประจำ ผลที่เกิดขึ้นคือ หากเรามีนิสัยที่ดีเราก็จะทำกรรมดีอย่างต่อเนื่องและจะได้บุญเพิ่มขึ้นอย่าง ต่อเนื่องเช่นกัน แต่ถ้าเรามีนิสัยไม่ดีเราก็จะทำกรรมชั่วอย่างต่อเนื่องและจะได้บาปเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องด้วย

พระเดชพระคุณพระภawanawiริยคุณ หรือ หลวงพ่อทวดตี้โว กล่าวไว้ว่า “นิสัยสำคัญกว่า ความรู้” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ความรู้ทั่วหัวแต่เอาตัวไม่รอด” และ “ดีชั่วรู้ Hammond เต่อตด ไม่ได้” กล่าวคือ แม้เราจะมีความรู้มากทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรม แต่ถ้าเราไม่ปรับปรุงนิสัย ให้ดี เราเองก็จะทำชั่วอยู่เรื่อยๆ ตามนิสัยไม่ดีของเรา หากคนที่มีนิสัยชอบดูดบุหรี่ ชอบ เที่ยวและใช้บริการหลวิงโซเกนี เขา ก็รู้อยู่เต็มอกว่าตนอาจเป็นโรคร้ายจนถึงขั้นเสียชีวิตได้ เพราะสิ่งเหล่านี้ ถึงกระนั้นเขา ก็ยังทำสิ่งนั้นอยู่เป็นประจำ บุหรี่และสถานบริการทางเพศ ยัง เป็นธุรกิจที่ยังทำกำไรได้มากในเกือบทุกประเทศ ในขณะเดียวกันผู้ติดเชื้อเอชไอวีและเป็นโรค ระบบทางเดินหายใจ ก็เพิ่มขึ้นทั่วโลกเช่นกัน

¹ ราชบัณฑิตยสถาน (2525) “พจนานุกรม (ฉบับอิเล็กทรอนิกส์).”

² มนตรี มนตรี, อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิبات, มก. เล่ม 32 หน้า 428.

5.6.2 นิสัยเกิดขึ้นได้อย่างไร

นิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชิน ด้วยเหตุนี้นิสัยจึงเกิดขึ้นจากการที่เราคิด พูด และทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่บ่อยๆ อย่างต่อเนื่องด้วยระยะเวลาหนึ่ง ดังทฤษฎีของนายแพทย์ชาวตะวันตกท่านหนึ่งชื่อ เม็กซ์เวลล์ ที่ว่า “หากทำอะไรก็ตามต่อเนื่องกัน 21 วันก็จะเกิดเป็นนิสัย”

5.6.3 ห้องแหล่งบ่มเพาะนิสัย

พระเดชพระคุณพระภานุวิริยคุณได้ศึกษาพระไตรปิฎกอย่างละเอียดลึกซึ้งและนำมาใช้ฝึกอบรมศิษยานุศิษย์นับล้านคนตลอด 40 ปีที่ผ่านมา ท่านได้สรุปไว้ว่า แหล่งบ่มเพาะนิสัย คือ สถานที่ที่เราใช้อยู่เป็นประจำในชีวิตประจำวันซึ่งมีอยู่ 5 แห่ง หรือ 5 ห้อง คือ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว ห้องแต่งตัว และห้องทำงาน โดยห้องทำงานนั้นขึ้นอยู่กับเพศภาวะ อาชีพ และวัย กล่าวคือ หากเป็นนักเรียนห้องทำงานก็คือห้องเรียน ส่วนผู้ใหญ่ก็มีห้องทำงานแตกต่างกัน ตามอาชีพ เช่น ชานมมีห้องทำงานคือห้องนาฬิกาโลง นักธุรกิจมีห้องทำงานคือห้องออฟฟิศฯ ส่วนห้องทำงานของนักสร้างบารมีคือวัดหรือแหล่งบุญอื่นๆ

วงจรชีวิตของมนุษย์ทุกคนจะหมุนเวียนอยู่ในห้องทั้ง 5 นี้ทุกวัน คือ ตื่นเช้าขึ้นมาจากการห้องนอน ก็เข้าไปล้างหน้าล้างตาและขับถ่ายในห้องน้ำ จากนั้นก็เข้าไปรับประทานอาหารในห้องครัว เสร็จแล้วก็แต่งเนื้อแต่งตัวในห้องแต่งตัว และก็นั่งรอออกจากบ้านเพื่อไปห้องทำงาน ตกเย็นก็กลับเข้าห้องนอน ซึ่งจะหมุนเวียนเป็นวัฏจักรเช่นนี้ไปตลอดชีวิต ด้วยเหตุนี้นิสัยทั้งดีและไม่ดีจึงเกิดขึ้นจาก 5 ห้องนี้เป็นหลัก เพราะเราใช้อยู่เป็นประจำ

5.6.4 หลักการบ่มเพาะนิสัยที่ดี

เมื่อเรารู้แล้วว่า 5 ห้องดังกล่าวซึ่งตั้งเป็นแหล่งบ่มเพาะนิสัยทั้งดีและไม่ดีกับเรา ด้วยเหตุนี้เราจึงต้องบริหารจัดการห้องทั้ง 5 นี้เลี่ยใหม่เพื่อให้เป็นไปเพื่อบ่มเพาะนิสัยที่ดีล้วนๆ ตามว่าทำไม่ต้องทำถึงขนาดนี้ ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติไม่ได้หรือ เรื่องนี้พระเดชพระคุณ-พระภานุวิริยคุณได้ให้ข้อคิดไว้ว่า “ของดีต้องปลูก ส่วนของไม่ดีไม่จำเป็นต้องปลูกมันงอกขึ้นเอง ตามธรรมชาติ” เช่นหญ้าเราไม่จำเป็นต้องปลูกมันขึ้นของมันเอง ส่วนข้าวเราต้องปลูกจึงจะได้กิน หากไม่ปลูกก็ไม่มีให้กิน นิสัยไม่ดีก็เช่นกันเราไม่ต้องปลูกมันจะเกิดขึ้นเองจากการดำเนินชีวิต แต่ละวันของเรา ลำพังเพียงการตามกำจัดก็หนักแรงอยู่แล้ว ในทางตรงข้ามคือ นิสัยที่ดีหากเราไม่ตั้งใจปลูก มันมักจะไม่เกิดเหมือนกับข้าวอย่างไรอย่างนั้น

การบริหารจัดการห้องทั้ง 5 ให้เป็นไปเพื่อการบ่มเพาะนิสัยที่ดีมีหลักการว่า “ต้องจัดทำลิ้งแวดล้อมในห้องทั้ง 5 ให้ดีและต้องมีวิธีการใช้ห้องที่ถูกต้อง” ลิ้งแวดล้อมในที่นี้ คือ รูปแบบห้อง อุปกรณ์ และ บุคคล ส่วนวิธีการใช้ห้อง คือ วิธีการใช้ที่ทำให้เกิดนิสัยที่ดีขึ้นนั่นเอง

(1) รูปแบบห้อง เราต้องคิดว่า รูปแบบของห้องแต่ละห้องที่เป็นไปเพื่อการบ่มเพาะนิสัย ที่ดีให้เกิดขึ้นกับเราและคนในครอบครัวจะเป็นอย่างไร เช่น ห้องนอน ถ้าเราต้องการให้ลูกของเรามีนิสัยที่ดี คือ สมดุนต์ให้วัพระและนั่งสมาธิก่อนนอนทุกคืน เรายังต้องออกแบบห้องให้เหมาะสมกับการสวดมนต์ให้วัพระและนั่งสมาธิ กล่าวคือ ห้องจะต้องป้องกันเสียงรบกวนจากภายนอกได้ดี อากาศถ่ายเทสะดวก ไม่ร้อน และควรมีพื้นที่สำหรับวางชุดโต๊ะหมู่เล็กๆ ไว้ในห้อง เป็นต้น ส่วนรูปแบบของห้องอื่นๆ ก็เช่นกันคือ ต้องเกือบหนุนต่อการบ่มเพาะนิสัยที่ดี

(2) อุปกรณ์ในห้องอุปกรณ์ทุกอย่างที่ใช้ในห้องแต่ละห้องก็ต้องเกือบหนุนต่อการบ่มเพาะนิสัยที่ดี อุปกรณ์ใดที่จะทำให้นิสัยไม่ดีเกิดขึ้นต้องนำออกไป โดยห้องนอนควรมีอุปกรณ์ดังนี้ เช่น ภาพองค์พระ หรือ ชุดโต๊ะหมู่เล็กๆ สำหรับกราบก่อนนอน, แฟ้มภาพการสั่งสมบุญสำหรับเอาไว้ดูเพื่อนึกถึงบุญจะได้หลับในอุปกรณ์นี้, เตียงนอนก็ไม่ควรเป็นเตียงที่นุ่มมากไป เพราะทำให้นอนสบายจนเกินไปเป็นเหตุให้ตื่นสาย เป็นต้น ส่วนอุปกรณ์ที่ไม่ควรมีในห้องนอน เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เพราะจะทำให้เราดูหนังดูละครเพลินอันเป็นเหตุให้นอนดึกและตื่นสายจนเป็นนิสัย และการดูหนังบางเรื่องที่มีเนื้อหารุนแรงก็จะบ่มเพาะนิสัยไม่ดีให้เราได้เช่นกัน ภาพที่ไม่เหมาะสมสมกับมาตรฐานห้องนอน เช่น ภาพดารา ภาพโป๊ เป็นต้น ส่วนอุปกรณ์ในห้องอื่นๆ ก็มีหลักการเช่นเดียวกัน คือ ต้องเกือบหนุนต่อการบ่มเพาะนิสัยที่ดี

(3) บุคคลในห้อง บุคคลนั้นเป็นลิ้งแวดล้อมที่สำคัญมาก เป็นต้นแบบหลักแห่งนิสัยดี และไม่ดีของมนุษย์ บุคคลในที่นี้คือ ทิศ 6 หมายถึง ผู้ที่อยู่แวดล้อมของมนุษย์ทุกคน ทิศเบื้องหน้าคือบิดามารดา ทิศเบื้องหลังคือบุตรภรรยา ทิศเบื้องขวาคือครูอาจารย์ ทิศเบื้องซ้ายคือมิตรสหาย ทิศเบื้องบนคือพระภิกษุ ส่วนทิศเบื้องล่างคือลูกน้องพนักงาน

บุคคลในทิศทั้ง 6 นี้มนุษย์ทุกคนจะต้องเจอต้องพูดต้องคุยกันเกือบทุกวันตามห้องต่างๆ ห้องดังกล่าวมาแล้ว ถ้าคนทั้ง 6 ทิศที่แวดล้อมเรารอยู่นี้ส่วนใหญ่เป็นคนดี เรายังจะเห็นต้นแบบที่ดีอยู่เป็นประจำ ทำให้เราคิดถึงสิ่งที่ดีพูดถึงสิ่งที่ดีที่ได้เห็นนั้นเป็นประจำ และในที่สุดเราจะทำลิ้งที่ดีนั้นเป็นประจำด้วย นั่นหมายถึงเราติดนิสัยที่ดีจากทิศทั้ง 6 นั้นมาแล้ว ในทางตรงข้ามหากบุคคลที่อยู่แวดล้อมเราร่วมกันใหญ่เป็นคนไม่ดีเราจะเห็นต้นแบบที่ไม่ดีอยู่เป็นประจำ เมื่อเราเห็นเป็นประจำก็เป็นเหตุให้เราคิดถึงสิ่งที่ไม่ดี พูดถึงสิ่งที่ไม่ดีที่ได้เห็นนั้นเป็นประจำ

และในที่สุดเรา ก็จะทำสิ่งที่ไม่ได้นั้นเป็นประจำด้วย นั่นหมายถึงเราติดนิสัยที่ไม่ได้จากทิศทั้ง 6 นั้นมาแล้ว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงตรัสสอนว่า “บุคคลคนเช่นใดย่อมเป็นเหมือนคนเช่นนั้น” ด้วยเหตุนี้จึงควรควบแต่คนดีและหลีกหนีให้ห่างไกลจากคนพาล ตามว่าหากคนพาลนั้นเป็นคนที่ มีพระคุณต่อเราหรือเป็นคนที่เราจำเป็นต้องอยู่ด้วย จะทำอย่างไร เช่น บิตามารดา เป็นต้น หากเป็นเช่นนี้เราคงหลีกหนีไม่ได้ แต่ให้เรารอยู่กับท่านอย่างมีสติ ไม่รับนิสัยไม่ดีต่างๆ มาสู่เรา และอดทนอยู่เป็นกัลยาณมิตรให้แก่ท่าน เช่น ชวนบิตามารดามาทำบุญและฟังธรรมที่วัดในโอกาสต่างๆ เมื่อท่านได้ทำบุญและฟังธรรมป่วยฯ นิสัยไม่ดีในตัวท่านก็จะลดลงเอง

(4) วิธีการใช้ห้อง วิธีการใช้ห้องที่ถูกต้องนั้นมีหลักการสำคัญเช่นเดียวกันคือ “ต้องใช้แล้วก่อให้เกิดนิสัยที่ดีแก่เรา” เช่น ห้องนอนควรมีวิธีการใช้ห้องตอนก่อนนอน ขณะนอน และหลังจากตื่นนอนดังต่อไปนี้

- 1.) เข้าห้องนอนไม่ควรเกิน 4 ทุ่ม
- 2.) ลุกนอนตื่นให้พร้อมก่อนนอน
- 3.) นั่งสมาธิและแผ่เมตตา ก่อนนอน
- 4.) นึกถึงบุญและอธิษฐานจิตก่อนนอน

5.) นอนในอู่แห่งทะเบียน คือ จุดจิตไว้ที่ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 และนึกถึงองค์พระหรือ ดวงแก้วไปจนกว่าจะหลับ ถ้าหากทำได้ควรนอนตะแคงขวาหรือสำเร็จสีห์ไสยาสน์ เพราะเป็นท่า นอนที่ทำให้มีสติและส่งผลดีต่อสุขภาพมากที่สุด

- 6.) ตื่นนอนแต่เช้า

7.) เมื่อตื่นนอนก็ให้ตื่นในอู่แห่งทะเบียน คือ เมื่อตื่นก็ให้นำใจไปจุดไว้ที่ศูนย์กลาง- กายและนิ่งกว่า “เราโชคดีที่รอดมาได้อีกหนึ่งวัน ขอให้สรพรสัตว์ทั้งหลายจะมีความสุข อันด้วย เรานั้นตายแน่ตายแน่” จะได้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตตลอดทั้งวัน

- 8.) เก็บที่นอนพับให้เรียบร้อย

ฯลฯ

เมื่อเราปฏิบัติตามวิธีการใช้ห้องนอนเช่นนี้ จะทำให้เราเป็นคนตรงต่อเวลา รักในการ สั่งสมบุญ มีจิตเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย เป็นคนไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต และ เป็นคนรัก

ความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่มักง่าย เป็นต้น และที่สำคัญบุญกุศลจะเกิดขึ้นกับเราทุกคืนทุกวันอย่างต่อเนื่อง เมื่อลงทะเบียนแล้วเราจะมีสุคติโลกสวรรค์เป็นที่ไป วิธีการใช้ห้องอื่นได้ที่เคยทำมาแล้วส่งผลให้เกิดนิสัยไม่ดี เช่น ดูหนังจนดึก ทำให้ต้องนอนดึก และนอนอย่างไม่มีสติ ตื่นก็สาย ตื่นแล้วก็ไม่เก็บที่นอนให้เรียบร้อย เป็นต้น ก็ให้เลิกเสีย ส่วนวิธีการใช้ห้องอื่นๆ ก็เช่นกัน คือ ต้องเป็นวิธีที่เกื้อหนุนต่อการป่วยแพะนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้น

5.7 กรรมลิขิตชีวิตมนุษย์และสรพสัตว์ทั้งหลาย

มนุษย์และสรพสัตว์ทั้งหลายเกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ เช่น ไม่รู้ว่าทำไมตนต้องเกิดมา และมีชีวิตเป็นอย่างนี้ ทำไม่บางคนจึงเกิดมายากจนบางคนเกิดมาร้าร้าย ทำไม่จึงเกิดมาพิการ ขณะที่บางคนแข็งแรง เป็นต้น เมื่อไม่รู้จึงตั้นเดาเอาว่าเป็นพระพรหมลิขิตบ้างหรือฟ้าลิขิตบ้าง

มนุษย์โดยมากมีความเชื่ออย่างนี้ เพราะว่าไม่มีทิพยจักษุเห็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย ถ้าหากว่ามีทิพยจักษุก็จะรู้ว่าจริงๆ แล้วชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับกรรม ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “กมุนนา วตุตตี โลโก : สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม” กรรมเป็นตัวลิขิตวิถีชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ทั้งกรรมในอดีตชาติและกรรมในปัจจุบัน ชาติ โดยกรรมในอดีตชาติจะเป็นหลัก ส่วนกรรมในปัจจุบันชาติจะเป็นส่วนเสริม

กรรมในอดีตเป็นเหลืออนตันไม่ใหญ่ซึ่งปลูกไว้นานแล้วจึงส่งผลแก่วิถีชีวิตของเรอย่างเต็มที่ ส่วนกรรมในปัจจุบันเปรียบเสมือนตันไม่ที่เพิ่งปลูกจึงยังให้ผลได้ไม่มากนัก ชาวโลกที่ไม่มีความเข้าใจเรื่องการให้ผลของกรรมจึงมักคิดไปว่า “ทำดีได้มีที่ไหนทำชั่วได้มีที่ไหน” เนื่องจากในชาตินี้ตนเองตั้งใจทำความดี แต่ดูเหมือนว่าผลแห่งกรรมดีนั้นยังไม่ปรากฏผลเท่าที่ควร ในขณะที่บางคนทำแต่ความชั่ว แต่ชีวิตเขาจึงยังเจริญรุ่งเรืองอยู่ได้ เพราะอาศัยกรรมดีที่เข้าได้ทำไว้ในอดีตมาส่งผล ส่วนกรรมชั่วที่เข้าทำในชาตินี้ยังไม่ส่งผลอย่างเต็มที่แต่จะไปส่งผลในชาติหน้าเป็นหลัก สำหรับคนที่ทำดีแล้วดูเหมือนว่าตนเองไม่ได้ดีนั้น เพราะในอดีตชาติทำกรรมดีในด้านนั้นฯ มาก่อน และกรรมดีที่ทำในชาตินี้ก็ยังส่งผลไม่เต็มที่ เพราะเป็นต้นกล้าแห่งความดีที่เพิ่งปลูกอยู่ ยังเก็บเกี่ยวผลอะไรได้ไม่มากนัก จำเป็นต้องรอคอยเวลาต่อไป

พระเดชพระคุณพระภานุวิริยคุณเคยกล่าวถึงเรื่องการให้ผลของกรรมไว้ว่า คนเรา เมื่อทำความดีอะไรนิดๆ หน่อยๆ แล้วอยากจะให้ได้รับผลทันตาเห็นทันทีซึ่งเป็นไปได้ยาก เมื่อความดียังไม่ผลิดอกออกผลก็ห้อแท้ใจ ไม่อยากทำความดีอีกต่อไป พระเดชพระคุณหลวงพ่อบอกว่าอยากจะให้เราลงนึกในทางกลับกันบ้างคือ หากเราทำความชั่วแล้วได้รับผลทันตาเห็น

ทันทีแล้วจะเป็นอย่างไร เช่น ทันทีที่พูดโกหกฟันก์ร่วงในขณะนั้น ซึ่งคงไม่มีใครต้องการให้เป็นเช่นนี้ และถ้าเป็นอย่างนี้จริงชาวโลกจำนวนมากในปัจจุบันคงไม่มีพันเหลืออยู่ในปากแล้ว

5.8 เป้าหมายชีวิตของมนุษย์

เป้าหมายชีวิตของมนุษย์และสรรสัตว์ทั้งหลายที่ปราศภัยในพระไตรปิฎกนั้นมีอยู่ 3 ระดับ คือ ทิฏฐิอัมมิกัตประโยชน์ สัมประยิกัตประโยชน์ และปรมัตประโยชน์¹ โดยทิฏฐิอัมมิกัตประโยชน์ หมายถึง เป้าหมายชีวิตในชาตินี้ หรือ เป้าหมายชีวิตในระดับต้น สัมประยิกัตประโยชน์ หมายถึง เป้าหมายชีวิตในชาติหน้า หรือ เป้าหมายชีวิตในระดับกลาง ส่วนปรมัตประโยชน์ หมายถึง เป้าหมายชีวิตในภพชาติสุดท้าย หรือ เป้าหมายชีวิตในระดับสูงสุด

1.) เป้าหมายชีวิตระดับต้น

คือ การสร้างตัวสร้างฐานะใหهنั่นคงได้ในชาตินี้ ความสำคัญของการสร้างตัวอยู่ตรงที่ มีคุณสมบัติของผู้ครองเรือนที่ดี และการสร้างฐานะอยู่ที่การมีอาชีพการทำงานมั่นคง สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม จะเป็นอาชีพอะไรก็ตามความถนัดของแต่ละคน ไม่ว่าจะเป็นนักธุรกิจ แพทย์ ครู พ่อค้า ชาวนา ชาวไร่ เมื่อตั้งเป้าหมายชีวิตแล้ว ก็มุ่งมั่นฝึกฝนตนเองสร้างตัวสร้างฐานะให้บรรลุเป้าหมายชีวิตระดับต้นให้ได้ โดยมีหลักการว่า “ต้องสร้างตัวสร้างฐานะไปพร้อม กับการสร้างศีลธรรมในตน” เพื่อให้เล้นทางชีวิตในชาตินี้ของตน ไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่ใคร และยังทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นที่ยังล้มตาอ้าปากไม่ได้ในสังคมอีกด้วย

2.) เป้าหมายชีวิตระดับกลาง

คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์ในชาติหน้าว่า นอกจากจะพยายามตั้งฐานะ ของตนให้ได้แล้ว ก็จะตั้งใจสร้างบุญกุศloy่างเต็มที่ในทุกๆ โอกาสที่อำนวยให้ เพื่อสะสมเป็นทุน เป็นสเปียงในภพชาติต่อไป เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายตายแล้วไม่สูญ ทราบได้ที่ยังไม่หมดกิเลส ก็ยังต้องเกิดใหม่เรื่อยๆ ต่อไปอีก และชุมทรัพย์อย่างเดียวที่คนเราจะนำตัวไปสร้างความเจริญ ในภพชาติใหม่ได้ ก็คือ “บุญ” เท่านั้น แต่พระบางคนขาดความเข้าใจความจริงในเรื่องนี้ จึงคิดแต่จะหาประโยชน์เฉพาะในชาตินี้ โดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ในชาติหน้า ตั้งใจเพียงสร้างฐานะได้เท่านั้น ไม่สนใจสร้างบุญสร้างกุศล ชีวิตจะมีคุณค่าสักเพียงใด หากพิจารณาดูให้ดี ก็ไม่ต่างไปจากนกกา ที่โตขึ้นมาก็ทำมาหากินเลี้ยงตัว แล้วก็แก่เฒ่าตายไปเหมือนกัน แต่ชีวิต ของคนมีร่างกายที่หมายจะกับการสั่งสมคุณความดีมากที่สุด เมื่อสามารถสร้างตัวสร้างฐานะได้

¹ ปุณณามาṇาวกปัญหานิเทศ, ขุทอกนิกาย จุฬนิเทศ, มก. เล่ม 67 ข้อ 122 หน้า 72.

แล้ว ต้องคิดที่จะสร้างคุณค่าให้กับชีวิต ด้วยการตั้งใจสั่งสมความดีทุกรูปแบบ เพื่อเป็นเสบียงในการเดินทางข้ามภพข้ามชาติ และเป็นปัจจัยในการบรรลุเป้าหมายชีวิตขั้นสูงสุด จึงจะคุ้มค่ากับการเกิดมาเป็นมนุษย์

3.) เป้าหมายชีวิตในระดับสูงสุด

คือ การตั้งเป้าหมายชีวิตเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง ได้แก่ การตั้งใจปฏิบัติธรรมเพื่อปราบกิเลสให้หมดสิ้น แล้วเข้าพระนิพพานตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ทุกชีวิตเมื่อยังไม่หมดกิเลสก็ยังต้องประสบทุกข์ ต้องเจอกับปัญหาความยากจน ความเจ็บ ความโถ่ มากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ตามกรรมที่ได้กระทำไว หากดำเนินชีวิตผิดพลาดก็จะประสบทุกข์มาก แต่หากรู้วิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง มีเป้าหมายชีวิต เช่นเดียวกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์แล้ว ก็จะหมดทุกข์ตามท่านไป

การจะหมดทุกข์ได้ต้องมีความเพียรหมั่นฝึกฝนอบรมตนเองอย่างยิ่งยวดนับพันชาติ ไม่ถ้วน เรียกว่า การสร้างบารมี 10 ทัศ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจะบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขบารมี อันเป็นหลักสูตรสากลของผู้ฝึกตนเพื่อมุ่งหลุดพ้นจากวัฏสงสารที่เรียกว่า “นักสร้างบารมี” ดังเช่นพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย เป็นต้น

ผู้ที่มีเป้าหมายสูงสุดเช่นนี้ ในระหว่างที่ฝึกตนเพื่อบำเพ็ญบารมีอยู่นี้ ย่อมต้องต่อสู้ฟันฝ่ากับอุปสรรคหลากหลายคือ “กิเลสตน” “กิเลสคนอื่น” และ “วิบากกรรมชั่ว” ที่ตนเคยทำผิดพลาดไว้ในอดีตไปตลอดเส้นทาง จนกว่ากิเลสจะหมดสิ้น วิบากกรรมจะมลายสูญ และบารมีเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ จึงบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต คือ การกำจัดทุกข์ได้หมดสิ้น เป็น “พระอรหันต์” ผู้หลุดพ้นจากวัฏสงสาร ไม่ต้องย้อนกลับมาเรียนรู้ว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ดังนั้นคนฉลาดที่คิดได้เริ่ว เป็นผู้ที่เข้าใจถูกว่า เป้าหมายสูงสุดของชีวิตคืออะไร ในระหว่างที่กำลังสร้างตัวสร้างฐานะอยู่นี้ ต้องรับเรื่องขวนขวยทำความดี สั่งสมบุญกุศล หมั่นให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนาอย่างเต็มที่ และในการทำความดีทุกอย่างให้อธิษฐานว่าให้เป็นปัจจัยสู่การบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ การเข้าสู่พระนิพพานเอาไว้ด้วย เพื่อให้เป็นอุดมการณ์สูงสุดของชีวิตที่ติดเป็นนิสัยข้ามภพข้ามชาติไป อันเป็นการออกแบบชีวิตในพิพากษาเบื้องหน้าให้มีเหตุปัจจัยเกื้อหนุนค้ำจุน ให้สามารถดำเนินไปในหนทางที่ถูกต้องของการสร้างบารมีแต่เพียงอย่างเดียวจนในที่สุด ชาติใดชาติหนึ่งเบื้องหน้าความเพียรทั้งหมดในการสร้างบารมีที่ผ่านมาเต็มเปี่ยมบริบูรณ์เหมือนหน้าที่หยดลงตุ่มที่ละลายดๆ จนกระทั่งหน้าเต็มตุ่มได้สำเร็จ ก็ย่อมสามารถหมดกิเลส ได้เข้าสู่พระนิพพานตามพระพุทธองค์ไป

4.) ความสำคัญของเป้าหมายชีวิต

เป้าหมายชีวิตนั้นมีความสำคัญมาก เพราะเป็นจุดหมายปลายทางของการดำเนินชีวิตของเรา ความคิด คำพูด และการกระทำทุกอย่างในแต่ละวันจะมุ่งไปสู่เป้าหมายที่เราได้ตั้งไว้ หากเราไม่ตั้งเป้าหมายชีวิตไว้ เราก็จะไม่ต่างอะไรกับนกกาที่หากินเพื่อความอยู่รอดไปวันหนึ่ง ๆ เมื่อหมดอายุขัยก็ตายจากโลกนี้ไปคนมีเป้าหมายชีวิตเปรียบเสมือนเรือเดินสมุทรที่มีหางเสือ มีกัปตันคอยขี้ทางว่าจะนำเรือมุ่งหน้าไปทางไหน เรือเดินสมุทรลำนี้จึงต่างจากอนแม่น้ำล่องลอยอย่างไรจุดหมายอยู่กลางทะเล ซึ่งถูกคลื่นลูกนั้นลูกนี้ขัดไปมาให้เค็งคว้างอยู่ และ พังคร่าจะมิไปตามกาลเวลา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสาวกทั้งหลายเป็นต้นบุญต้นแบบในการดำเนินชีวิตให้แก่เราทั้งหลายได้เป็นอย่างดี จุดเริ่มต้นของพระพุทธองค์ก็เหมือนกับพวงเราคือ ขณะยังเป็นคนธรรมดานามัญ ในชาติหนึ่งท่านล้อยคออยู่กลางทะเล เพราะเรืออับปาง บนบ่าทั้งสองแบกมารดาไว้ ในขณะนั้นเองท่านเห็นความทุกข์ยากของการเรียนว่ายตายเกิด จึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำตนและสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์นี้ จึงตั้งเป้าหมายชีวิตว่า “จะต้องสร้างบารมีเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่งในอนาคตให้จงได้”

เมื่อท่านตั้งใจมั่นอย่างนี้แล้วตั้งแต่ชาตินั้นเป็นต้นมา จึงเร่งสร้างบารมีอย่างເօຫົວມໍາ เป็นเดิมพันเรื่อยมา ช่วงระหว่างการสร้างบารมีนั้นท่านก็ได้ซักชวนมหาชนให้ตั้งเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือการหลุดพ้นจากกิเลสอาสวะตามพระองค์ด้วย เมื่อครบ 20 อสงไขยกับแสนมหาภัยได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พุทธบริษัทจำนวนมากที่ได้สร้างบารมีตามคำซักชวนของพระองค์ก็ได้ตรัสรู้ธรรมตามพระองค์มากmany จริงๆ และพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มาตรัสรู้ธรรมไม่ได้มีพระองค์เดียวเฉพาะพระสมณโโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา แต่มีมากมายนับอสงไขยพระองค์ไม่ถ้วนแล้ว ปัจจุบันปรากฏอยู่ด้วยพระธรรมกายในอายุตนนิพพาน

ตามว่าเมื่อมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาตรัสรู้ธรรมมากมายถึงเพียงนี้ แล้วทำไนในปัจจุบันยังมีมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้ตรัสรู้ตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหล่านั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายที่ยังเหลืออยู่จำนวนมากนี้ดำเนินชีวิตอย่างไม่มีเป้าหมาย เพราะไม่รู้ว่าเป้าหมายชีวิตคืออะไรบ้าง บางคนอาจจะรู้แต่ไม่ใส่ใจในเป้าหมายนั้นบ้าง หรือ เพราะไม่ได้ตั้งเป้าหมายไว้บ้าง ปล่อยชีวิตให้ล่องลอยไปตามกระแสของกิเลสไปวันๆ ตายไปก็ได้รับกรรมอยู่ในมหานรกมีความทรมานอย่างแสบสาหัส กว่าจะได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์เพื่อแสวงหาหนทางพระนิพพานอีก ก็ยาวนาน

แม้จะมีเวลาการสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ตี เพื่อเป็นพระอริยสาวก ก็ต้องใช้เวลานานมาก แต่ไม่สามารถเทียบกันได้กับระยะเวลาที่สูญเสียไปจากการดำเนินชีวิตโดยไม่มีเป้าหมายของสัตว์ทั้งหลาย กล่าวคือ หากนำระยะเวลาการสร้างบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์ ซึ่งมีนับล้านอย่างพระองค์ไม่ถ้วนในอายุตนนิพพานมารวมกัน ก็ยังไม่เท่ากับระยะเวลาที่สูญเปล่าของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายจำนวนมากที่ยังเหลืออยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะดำเนินชีวิตโดยไม่มีเป้าหมาย เมื่อไม่มีเป้าหมายก็ไม่มีการเดินไปสู่เป้าหมายนั้น เมื่อไม่ได้เดินไปก็เท่ากับว่ายังย้ำอยู่ที่เดิมหรือตกต่ำกว่าเดิม เช่น ไปเกิดอยู่ในทุกๆ ด้าน

สุภาษิตจึงกล่าวไว้ว่า “หนทางไก่ชนลีเริ่มต้นที่ก้าวแรก” แม้หนทางจะยาวไกลแต่ เมื่อได้ตั้งเป้าหมายไว้และเริ่มต้นเดินทางไปที่ละก้าวมันก็ไปถึงจุดได้ แต่การเดินทางแต่ละก้าวจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อเป็นการเดินทางอย่างมีเป้าหมายและเดินไปสู่เป้าหมายเท่านั้น ส่วนการเดินทางที่เหลือนอกนี้เป็นการเสียเวลาเปล่าและไร้ประโยชน์

อย่างไรก็ต้องตั้งเป้าหมายชีวิตในระดับเบื้องต้น คือ การสร้างตัวสร้างฐานะก็มีความสำคัญ หากเราได้ตั้งเป้าหมายชีวิตไว้ และทุ่มเทความสามารถไปสู่เป้าหมายนั้น เราจะไม่เสียเวลาไปอย่างเปล่าประโยชน์และจะประสบความสำเร็จในชีวิตได้อย่างรวดเร็ว มีตัวอย่างบุคคลผู้หนึ่งซึ่งเป็นต้นแบบในการตั้งเป้าหมายชีวิตในทางโลกและสามารถดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายนั้นได้เป็นอย่างดี บุคคลผู้นี้คือ อดีตประธานาธิบดีบิล คลินตัน แห่งสหรัฐอเมริกา

บิล คลินตันเล่าว่า “สมัยที่ผมเป็นหนุ่มน้อยเพียงจบจากโรงเรียนกฎหมายใหม่ๆ และกระตือรือร้นกับการที่จะได้ใช้ชีวิตต่อไป ความปรารถนาบางอย่างที่แล่นเข้ามาอย่างกระทันหัน ทำให้ผมวางแผนหันสีอนิยายนะและประวัติศาสตร์ที่เคยขอบอ่านลงชั่วคราว และเลือกหันสีอีกแบบหนึ่ง ประเภทแนววิธีสู่ความสำเร็จเล่มหนึ่งของ อัลัน เลเดียน ชื่อ “How to get control of your time and your life” มาอ่าน

เนื้อหาสำคัญของหนังสือเล่มนั้นกล่าวถึงความจำเป็นในการกำหนดเป้าหมายชีวิตของตัวเอง ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ต่อมาก็ให้จัดหมวดหมู่ตามลำดับความสำคัญ โดยกำหนดให้กลุ่ม A มีความสำคัญอันดับหนึ่ง กลุ่ม B สำคัญรองลงมา และกลุ่ม C ตามมาเป็นลำดับสุดท้าย จากนั้นให้ลงรายละเอียดเจาะจงลึกซึ้งที่คิดว่า จะทำให้เกิดความสำเร็จกำกับไว้ได้เป้าหมายแต่ละกลุ่มนั้น จนถึงเดียวัน สามสิบปีแล้วมายังเก็บหนังสือปกอ่อนเล่มนั้นไว้ และผมก็แนใจว่าเป้าหมายที่ผมกำหนดให้ตัวเองก็ยังอยู่ที่ได้ที่หนึ่งในกองเอกสารของผม แม้ผมจะหามันไม่เจอ ก็ตาม อย่างไรก็ตาม ผมยังจำลึกที่ผมกำหนดไว้ในกลุ่ม A ได้ ผมเขียนว่า

“ผมอยากรู้จะเป็นคนดี
อยากรู้ว่ามีชีวิตการแต่งงานและมีลูกที่ดี
อยากรู้เพื่อนที่ดี
อยากรู้ประสบความสำเร็จในชีวิตการเมือง
และอยากรู้ว่าคนดีเยี่ยมลักษณะนี้ง่ายๆ”

ผมจะเป็นคนดีหรือไม่นั้น แน่นอนว่าเป็นหน้าที่ของพระเจ้าที่จะตัดสิน ครอบครัวของเราก็เหมือนครอบครัวอื่นๆ ที่ไม่ได้สมบูรณ์แบบ แต่มันคือชีวิตที่วิเศษยิ่ง ในบรรดาคนที่ผมรู้จักไม่เคยมีใครมีเพื่อนมากกว่าหรือติดต่อกันกว่าผม อันที่จริงแล้ว มีเหตุผลพอที่ผมสามารถพูดได้อย่างเต็มปากว่า ที่ผมก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีได้ก็เพราะคนที่ผมเคยหาด้วยเป็นการส่วนตัว ซึ่งก็คือกลุ่มเพื่อนบ้านผู้ชายเป็นต้นๆ ในปัจจุบัน

ชีวิตบนเส้นทางการเมือง คือความสุขสำหรับผม ผมรักการณรงค์หาเลี้ยง และผมก็รักงานปกครองด้วย ผมพยายามทำให้ทุกสิ่งดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องเพื่อมอบโอกาสให้ประชาชนได้ประสบความสำเร็จตามที่พวกเขาร้องขอ ความหวังไว้ เพื่อให้พวกเขามีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น และเพื่อให้พวกเขารู้สึกดีด้วยความเข้าใจ และนั่นคือสิ่งที่ผมเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ สำหรับหนังสือที่ดีเยี่ยมนั้น โครงการจะรู้ ผมรู้แต่ว่ามันเป็นเรื่องที่ “น่าอ่านอย่างแหน่งหนอน”¹ (บิล คลินตัน หมายถึง หนังสือ “My Life” ซึ่งเป็นหนังสือประวัติชีวิตของตัวท่านเอง ซึ่งท่านตั้งเป้าหมายว่า จะเขียนและเขียนให้สำเร็จในที่สุด เรื่องราวที่กล่าวมาข้างต้นนี้ก็นำมาจากหนังสือ “My Life” เล่มนี้นี่เอง)

5.9 ความสำคัญของการเป็นมนุษย์

นักศึกษาได้เรียนรู้กันมาแล้วว่า ในจักรวาลต่างๆ นั้น นอกจากจะมีมนุษย์แล้วยังมีสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อีกมากมาย เริ่มตั้งแต่สิ่งมีชีวิตที่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุด คือ สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ร่วมกับเดียวกันกับมนุษย์ รวมทั้งฝีฟ้าง นางไม้ต่างๆ หากเป็นชาวสวนรักก็มีเหล่าเทพบุตรเทพธิดา หนึ่งอีกน้ำหนึ่งกับมนุษย์ รวมทั้งพรหมโลก ซึ่งเป็นที่อยู่ของรูปพรหมและอรูปพรหม ในส่วนล่างของจักรวาลก็เป็นที่อยู่ของ เปรต อสุรกาย และสัตว์นรกรต่างๆ

¹ Bill Clinton (2004). My Life, แปลโดย สมเกียรติ อ่อนวิมล (2548). “My Life.” หน้า 11.

สิ่งมีชีวิตที่กล่าวมาข้างต้นนี้คืออดีตมนุษย์ทั้งล้าน พยายามมาสัมผาอเจ้าตระส่วนว่าสิ่งมีชีวิตเหล่านี้คือ “อมนุษย์” หมายถึง ไม่ใชมนุษย์ มนุษย์ที่อยู่ในสุคติภูมิคือ เทวโลก และพระมหาโลก นั้นคืออดีตมนุษย์ที่ได้ทำกุศลกรรมเอาไว้ หลังจากตายจากการเป็นมนุษย์แล้วจึงไปเกิดในสุคติภูมินั้นๆ ส่วนอมนุษย์ที่อยู่ในทุคติภูมิคือ เปรต อสุրกาย สัตว์นรก รวมทั้งสัตว์ดิรัจฉานคือ อดีตมนุษย์ที่ได้ทำอกุศลกรรมเอาไว้หลังจากตายจากการเป็นมนุษย์แล้วจึงไปเกิดในทุคติภูมินั้นๆ

การเป็นมนุษย์จึงเป็นจุดศูนย์กลางของการจะไปเกิดสุคติหรือทุคติ กล่าวคือ หากทำดีไว้มาก ทำบุญไว้มาก สร้างกุศลกรรมไว้มาก ก็จะมีโอกาสได้ไปเกิดยังสุคติภูมิ แต่ถ้าหากทำความชั่วไว้มาก สร้างอกุศลกรรมไว้มาก ก็จะมีโอกาสได้ไปเกิดยังทุคติภูมิ

การเป็นมนุษย์เป็นเพศภาวะที่สั่งสมบุญบารมีได้อย่างเต็มที่และสะ大发ที่สุด เพราะมีกายหายาบ คือ กายมนุษย์ทำให้การประกอบกุศลกรรมต่างๆ ให้ผลมาก โดยเฉพาะหากได้เกิดมาพบพระพุทธศาสนา ก็ยิ่งเป็นบุญลากอย่างยิ่ง เพราะทำให้รู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ และ มีโอกาสทำบุญถูกเนื้อนานบุญซึ่งเป็นเหตุให้ได้บุญมาก แต่ในทางกลับกันหากได้ภาวะกายมนุษย์แล้วไปทำบาปเข้าผลบ้าปีกจะมากมหาศาล เช่นกัน

ส่วนการเป็นชาวสวรรค์นั้นจะเป็นกายละเอียด ผลจากการกระทำจึงไม่แรงเท่าขณะเป็นมนุษย์ กล่าวคือ เทวดาก็สามารถรักษาศีลและนั่งสมาธิได้ แต่ผลจากการปฏิบัติจะได้ไม่เท่ากับที่ทำในขณะเป็นมนุษย์ แต่เรื่องการให้ทานนั้นชาวสวรรค์ทำได้ยาก เพราะไม่อาจจะแบ่งทิพยสมบัติแจกจ่ายแก่กันและกันได้ เนื่องจากทิพยสมบัติทั้งหลายนั้นเกิดขึ้นด้วยอำนาจของบุญ หากใครไม่มีบุญก็ไม่อาจจะรองรับทิพยสมบัติได้ เหล่าเทวดาผู้ต้องการสั่งสมบุญด้วยการให้ทาน จึงต้องหาโอกาสลงมายังโลกมนุษย์ เช่น ท้าวสักกเทเวราช เป็นต้น ท่านเคยแปลงร่างเป็นคนชราเพื่อลงไส่บารพระมหากัสสปะตระ แต่ก็ถูกพระเถระตำหนิว่า พระองค์แย่งสมบัติของคนจน พระมหากัสสปะต้องการจะโปรดมนุษย์ผู้ชั้นสนมากกว่า เนื่องจากวันนั้นท่านเพียงออกจากนิโรหสมabaติ หากใครก็ตามได้ใส่บารกับท่านก็จะได้เป็นเคราะห์ประจำเมือง

ส่วนสัตว์ดิรัจฉานนั้นอาจจะสั่งสมบุญได้บ้างเล็กๆ น้อยๆ แต่จะต้องเป็นสัตว์ที่มีดวงปัญญามาก เช่น พระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ เป็นต้น แต่ส่วนใหญ่แล้ว สัตว์ดิรัจฉานไม่มีดวงปัญญาพอที่จะสั่งสมบุญได้ สำหรับสัตว์นรก เปรต และอสุรกายต่างๆ นั้น ยังไม่สามารถสั่งสมบุญได้ เพราะอยู่ในภาวะที่ต้องรับผลของอกุศลกรรมที่ทำไว้สมัยเป็นมนุษย์ ต้องทนทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส

เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์และอมนุษย์ทั้งหลาย คือ การเข้าสู่พระนิพพาน การจะไปถึงได้

อย่างรวดเร็วนั้นจะต้องสั่งสมบุญบำรุงมีด้วยเพศภาวะของมนุษย์เท่านั้น เพราะสามารถถังสั่งสมบุญได้อย่างเต็มที่และสะดวกที่สุด แม้แต่พระโพธิสัตว์ผู้สั่งสมบำรุงมีมาเต็มเปี่ยมแล้วก็ยังต้องจุติจากเทวโลกเพื่อมาตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยกายมนุษย์ ยังไม่เคยมีปรากฏมาก่อนว่า พระโพธิสัตว์พระองค์ใดตรัสรู้ธรรมเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยเพศภาวะอื่นนอกจากการเป็นมนุษย์

เทวโลกรวมทั้งพระมหาโลกเป็นที่เสวยผลบุญและเป็นที่พักชั่วคราวเท่านั้น ยังไม่ใช่จุดหมายปลายทางที่แท้จริง เมื่อเหล่าเทวดาและพระมหาทั้งหลายหมดบุญที่จะอยู่ในสุคติชั้นนั้นแล้ว ก็ต้องจุติลงมาเกิดในภพภูมิต่างๆ ตามกรรมที่ได้ทำไว้ บ้างก็เกิดเป็นเทวดาในสวรรค์ชั้นอื่น บ้างก็มาเกิดเป็นมนุษย์ บ้างก็มาเกิดเป็นสัตว์ตัวรัจฉาน บ้างก็ไปปังเกิดเป็นสัตว์นรก ด้วยเหตุนี้ การเป็นเทวดาและพระมหาจึงไม่ได้พ้นจากความทุกข์อย่างถาวร ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ร่ำไปตราบใดที่ยังไม่หมดกิเลส

วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ เพื่อบินหาต ทอดพระเนตรเห็นนางลูกสุกรตัวหนึ่ง จึงทรงทำการแย้มพระโอษฐ์ให้ปรากฏ พระอานันทกระจึงทูลถามเหตุแห่งการแย้มพระโอษฐ์ว่า “พระเจ้าข้าอะไรมโนแลเป็นเหตุ? อะไรเป็นปัจจัยแห่งการทำการแย้มให้ปรากฏ” พระศาสดาตรัสกับพระอานันทว่า “อานันท์ เอօเห็นนางลูกสุกรนั้นไหม?”

พระอานันท์ “เห็น พระเจ้าข้า”

พระศาสดา “นางลูกสุกรนั้น ได้เกิดเป็นแม่ไก่ อยู่ในที่ใกล้โรงฉันแห่งหนึ่ง ในศาสนากลุ่มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากุสันธะ นางไก่นั้นฟังเลี่ยงประกาศธรรมของกิกขุผู้เป็นโยคาวรรูปหนึ่ง สาอย้ายวิปัสสนา ก้มมภัสสานอยู่ จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว ได้เกิดในราชตระกูล เป็นราชธิดาพระนามว่า อุพพร ในกาลต่อมา พระนางเสด็จเข้าไปยังสถานเป็นที่ถ่ายอุจจาระ ทอด-พระเนตรเห็นหมูหนอนแล้วยังปุ่มหัวกลับสัญญาให้เกิดขึ้นในที่นั้น ได้ปฐมภานแล้ว พระนางดำรงอยู่ในอัตภาพนั้นจนลีนอายุ จุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เกิดในพระมหาโลกครั้นพระนางจุติจากพระโลกนั้นแล้วจึงได้มาเกิดในกำเนิดสุกรในบัดนี้ เราเห็นเหตุนี้ จึงได้ทำการแย้มให้ปรากฏ”

นี้เป็นตัวอย่างของการเวียนว่ายตายเกิดในลังสรรค์ ซึ่งได้รับความสุขบ้างทุกข์บ้าง ตามกรรมที่ตนกระทำ แม้จะมีสุขบ้าง เช่น ได้เกิดเป็นเทวดา หรือ เกิดในพระมหาโลก ก็ไม่ได้เป็นสุขอ่างยั่งยืน เป็นความสุขเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เหล่าพระโพธิสัตว์และนักสร้างบารมีทั้งหลายจึงไม่อยากเสวยสุขออยู่บนสวรรค์นาน อย่างลงมาสร้างบารมียังโลกมนุษย์ เพื่อที่ว่าบารมีจะได้เต็มเปี่ยมและเข้าสู่พระนิพพานอันเป็นจุดหมายปลายทางที่แท้จริง จะมีความสุขที่เที่ยงแท้forallตลอดไป

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 5 มหุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 5 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 5 แล้วจึงศึกษาบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6

รัฐศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 6

รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

- 6.1 ภาพรวมรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก
- 6.2 การกำเนิดรัฐ
- 6.3 เป้าหมายของการเมืองการปกครอง
- 6.4 ธรรมาริบปัตยหัวใจของรัฐศาสตร์
- 6.5 ธรรมาริบปัตยไม่ใช่ระบบการปกครอง
- 6.6 หลักธรรมสำคัญในการปกครอง
- 6.7 ความสำคัญของเศรษฐกิจต่อการปกครอง
- 6.8 ตัวอย่างการปกครองของพระเจ้ามหาวิชิตราช
- 6.9 บทวิเคราะห์การปกครองของพระเจ้ามหาวิชิตราช
- 6.10 เปรียบเทียบรัฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม

แนวคิด

1. รัฐและสถาบันการเมืองการปกครองในยุคแรก เกิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาสังคม ผู้ปกครองมีหน้าที่ดูแลประชาชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติ ขึ้น พระองค์ตรัสสอนเป้าหมายชีวิตของมนุษย์ไว้ 3 ระดับ ดังกล่าวแล้วในบทที่ 5 เป้าหมาย การเมืองการปกครองในทางพระพุทธศาสนา จึงอยู่ที่การสร้างสภาพเอื้อให้มนุษย์ในสังคม ประพฤติปฏิบัติดนเพื่อบรรลุเป้าหมายของชีวิตทั้ง 3 ระดับได้โดยง่าย

2. การปกครองประเทศ จะต้องส่งเสริมเรื่องศีลธรรมและเศรษฐกิจควบคู่กันไป จะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ ศีลธรรมเป็นประดุจแก่น ส่วนเศรษฐกิจเปรียบเสมือนเปลือกของต้นไม้ เศรษฐกิจที่ดีจะเป็นรากฐานให้คนประพฤติศีลธรรมได้สะดวก ในขณะที่ศีลธรรมจะควบคุม และกำจัดกิเลสของมนุษย์ให้เบาบางลงและหมดไปในที่สุด

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบและเข้าใจหลักรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกดังนี้ คือ การกำหนดรัฐ, เป้าหมายของการเมืองการปกครอง, หลักธรรมาธิปไตยหัวใจของรัฐศาสตร์, หลักธรรมาสำคัญ ในการปกครอง, ความสำคัญของเศรษฐกิจต่อการปกครอง, ตัวอย่างการปกครองของพระเจ้ามหาวิชราชา และการเปรียบเทียบรัฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม

บทที่ 6

รัฐศาสตร์ในพระไตรปีภก

6.1 ภาพรวมรัฐศาสตร์ในพระไตรปีภก

เป้าหมายของรัฐศาสตร์ หรือการเมืองการปกครองในพระพุทธศาสนา อยู่ที่การสร้างสภាព,eื้อให้มนุษย์ในสังคมประพฤติปฏิบัติตน เพื่อบรรลุเป้าหมายของชีวิตทั้ง 3 ระดับได้โดยง่าย ทั้งเป้าหมายในชาตินี้ ชาติหน้า และในชาติสุดท้าย คือบรรลุมรรคผลนิพพาน

ธรรมาริปไตยหรือการยึดธรรมเป็นใหญ่ เป็นหัวใจสำคัญของหลักรัฐศาสตร์ในพระไตรปีภก ธรรมาริปไตยนั้นไม่ถือว่าเป็น “ระบบการปกครอง” ระบบหนึ่ง เมื่อน้อย่างระบบประชาธิปไตย หรือ ระบบคอมมิวนิสต์ แต่ทุกระบบของการปกครองที่มีอยู่ สามารถนำธรรมาริปไตยไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งนั้น โดยยกເອາ “หลักธรรม” เป็นเกณฑ์ในการตัดสินสูงสุด คล้ายกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ การตัดสินใจได้ฯ หรือการกระทำได้ฯ ก็ตามจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญฉันใด การตัดสินใจนั้นฯ หรือการกระทำนั้นฯ ก็ต้องไม่ขัดต่อ “หลักธรรม” ฉันนั้น

หลักธรรมนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ หลักในการปกครองตนเองผู้ปกครอง และ หลักในการปกครองประชาชน โดยหลักในการปกครองตนเองผู้ปกครอง ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, กฎศลงธรรมบด 10, จักรพรรดิวัตร และอภิหารนิยธรรม ส่วนหลักในการปกครองประชาชน ได้แก่ สังคหวัตถุ 4, อคติ 4, กฎศลงธรรมบด 10 และ ศีล 5 หลักธรรมในการปกครองนั้น ส่วนใหญ่แล้วจะประกอบด้วยศีลและหลักอื่นๆ เช่น การให้ทาน เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงมักจะเรียกว่า “หลักศีลธรรม”

หลักศีลธรรมจึงเป็นหัวใจหรือเป็นแก่นของการปกครองประเทศ แต่ทั้งนี้ การจะให้ศีลธรรมคงอยู่ได้อย่างมั่นคง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนา “เศรษฐกิจ” ควบคู่ไปด้วย เพราะหากเศรษฐกิจไม่ดี ประชาชนจะอดอยากยากจน ความยากจนจะกดดันให้คนทำกุศลธรรมด้วยการลักขโมยเพื่อยังชีพ เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ศีลธรรมจึงตั้งอยู่ไม่ได้

การปกครองประเทศจึงต้องพัฒนาศีลธรรมและเศรษฐกิจควบคู่กันไป จะขาดตัวใดตัวหนึ่งไม่ได้ เศรษฐกิจเป็นเล่มองراك ใบ เปลือกและกระพี้ที่เคยห่อหุ้มและดูดซับอาหารมา

หล่อเลี้ยงแก่นคือศีลธรรมให้เจริญเติบโต เศรษฐกิจที่ดีจะเป็นฐานให้คนประพฤติศีลธรรมได้ สะอาด ส่วนศีลธรรมจะควบคุมและกำจัดกิเลสของมนุษย์ให้เบาบางลงและหมดไปในที่สุด

6.2 การดำเนินธุรกิจ

จากเนื้อหาของอัคคัญสูตรในบทที่ 5 ได้กล่าวถึง การเกิดขึ้นของมนุษย์ยุคแรก ความเป็นอยู่ในสังคมของมนุษย์ การเกิดขึ้นของสถาบันครอบครัว ความเป็นมาของอาชีพและประเภทของคนในสังคม คือ กษัตริย์ พระมனวี แพศย์ ศูทร และสมณะ ที่สำคัญได้กล่าวถึง ความคิดทางการเมือง และ สถาบันทางการเมืองด้วย

พระสูตรนี้แสดงให้เห็นว่า ระบบระเบียบแบบแผนความเป็นอยู่ต่างๆ มีการวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ โดยเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการทำกุศลกรรมของมนุษย์ อันเป็นเหตุให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมและคนในสังคมได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากในยุคแรกที่มนุษย์จึงจากชั้นอนาคัสสรพรหมลงมาอาศัยบนโลก มนุษย์อาศัยอยู่กันอย่างสงบสุข แต่ละคนรู้ว่าสิ่งใดควรสิ่งใดไม่ควร ไม่มีการทำกุศลธรรมใดๆ จึงไม่จำเป็นต้องมีการวางกฎระเบียบต่างๆ ขึ้นบังคับผู้คนในสังคมแต่อย่างใด คล้ายๆ กับความเป็นอยู่ของพระอริยสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งไม่มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อให้พระภิกษุปฏิบัติตาม เพราะพระอริยเจ้าแต่ละท่านรู้ว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร สิ่งใดดี สิ่งใดชั่ว ไม่มีการทำผิดศีลธรรมใดๆ จึงยังไม่จำเป็นต้องบัญญัติพระวินัย

มนุษย์ยุคแรกอาศัยรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม ทำมาหากินร่วมกันคือ อาหารเป็นของกลาง ซึ่งมีอยู่เหลือเพื่อในธรรมชาติ เป็นประดุจสมบัติจักรพรรดิตักไม่พร่อง แต่พระภิกษุเลสคือความเกียจคร้านและความโลภ เป็นเหตุให้มนุษย์ทำการสะสมอาหารคือข้าวสาลี ต่างคนต่างเก็บมาสะสมจนเกินความจำเป็น จึงทำให้ข้าวสาลีงอกขึ้นไม่ทัน บางแห่งก็ไม่ออกอีกเลย มนุษย์ยุคหนึ่ง จึงประชุมกันและตกลงปักปันเขตแดนกันขึ้น ทำให้เกิดทรัพย์สินส่วนตัวขึ้นมาเป็นครั้งแรก

แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีปัญหาตามมา เมื่อมีมนุษย์บางจำพวกไม่ทำความติกรหรือกฎระเบียบที่ตกลงกันไว้ คือ สงวนส่วนของตนไว้แล้วไปลักขโมยข้าวสาลีในเขตแดนของผู้อื่น เพราะความโลภ เมื่อมีการทำบ่อบริเวณริมแม่น้ำ จึงทำให้คนในสังคมเดือดร้อน จนถึงขนาดมีการทำทุบตีกันเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ จึงมีการปรึกษากันว่าควรฝึกสอนคนหนึ่ง ที่มีหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยของสังคม คือว่ากล่าวตักเตือน มีอำนาจลงโทษผู้ที่ทำกุศลกรรมเหล่านี้ และผู้นั้นจะได้รับส่วนแบ่งข้าวสาลีจากทุกๆ ครอบครัวในสังคม โดยไม่ต้องเก็บเกี่ยวข้าวสาลีเอง ซึ่ง

เปรียบเสมือนการเลี้ยงภาชนะให้รักษาในปัจจุบัน เมื่อตกลงกันอย่างนี้แล้ว พระมหัชย์จึงพากันไปหาบุคคลที่มีความประพฤติ มีความสามารถและมีบุคลิกน่าเชื่อถือ น่าเกรงขามกว่าคนอื่นๆ สมมติให้ผู้นั้นเป็นหัวหน้า

ด้วยเหตุนี้ อักษรระบุว่า มหาชนสมมติจึงอุบัติขึ้น เพราะผู้นั้นทำหน้าที่เป็นหัวหน้า เป็นใหญ่ในเขตแดนแห่งข้าวสาลีทั้งหลาย และอักษรระบุว่า กษัตริย์ ก็อุบัติขึ้น เพราะเหตุที่ผู้นั้นยังชนเหล่าอื่นให้มีความสุขใจ “โดยธรรม” และอักษรระบุว่า ราชา ก็อุบัติขึ้นตามมา เช่นกัน ซึ่ง กษัตริย์ หรือ ราชา ที่เกิดจากการที่มหาชนสมมติขึ้นนี้ ก็คล้ายๆ กับการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ต่างกันเพียงแต่ว่าผู้ที่ได้รับเลือกนั้นปัจจุบันเรียกว่า นายกรัฐมนตรีบ้าง ประธานาธิบดีบ้าง ส่วนกษัตริย์ในยุคปัจจุบันโดยส่วนใหญ่สืบราชสมบัติโดยสายโลหิต และไม่ได้มีหน้าที่บริหารประเทศแล้ว

จากเรื่องราวในอัคคัญสูตรนี้ แสดงให้เห็นว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ “การกำเนิดของรัฐ” ออยู่ เพาะคำว่า “รัฐ” หมายถึง “กลุ่มคนหรือชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบในดินแดนหรืออาณาเขตแห่งหนึ่น มีรัฐบาลและอำนาจจัดตั้งโดยของตนเอง สามารถบริหารกิจการทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกรัฐโดยอิสระ พ้นจากการควบคุมของรัฐภายนอก” โดยรัฐบาลที่ปรากฏในอัคคัญสูตรนี้ หมายเวลา “กษัตริย์” ซึ่งยุคต่อมาได้พัฒนาจนกลายเป็นสถาบันมีอำนาจในการปกครองประชาชนในดินแดนของตนให้สงบเรียบร้อย

6.3 เป้าหมายของการเมืองการปกครอง

จากอัคคัญสูตรจะเห็นว่า เป้าหมายเบื้องต้นของการเมืองการปกครองนั้น คือการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยธรรมดิ เดียน ตักเตือน ลงโทษคนที่ประพฤติอุกกาล茉รรัม อันเป็นเหตุให้คนในสังคมเดือดร้อน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข อันนี้เป็นเป้าหมายหลักของการเมืองการปกครองยุคแรก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นในแต่ละยุค พระองค์ตรัสสอนเป้าหมายของชีวิตมหัชย์ไว้ 3 ระดับ คือ เป้าหมายระดับต้น เป้าหมายระดับกลาง และเป้าหมายระดับสูงสุด โดยเป้าหมายระดับต้น คือ การสร้างตัวสร้างฐานะให้ได้ในปัจจุบันชาตินี้ บนพื้นฐานของคีลธรรม เป้าหมายระดับกลาง คือ การลั่งสมบูญเพื่อให้ได้ไปเกิดยังสุคติในภพชาติหน้า ส่วนเป้าหมายระดับสูงสุด คือ การสร้างบารมีอย่างยิ่งยวดเพื่อลักเลสเข้าสู่พระนิพพาน

เมื่อเป้าหมายของชีวิตมหัชย์มี 3 ระดับเช่นนี้ ดังนั้นเป้าหมายของการเมืองการ

ปกครองในทางพระพุทธศาสนา จึงอยู่ที่การสร้างสภาพเอื้อให้มนุษย์ในสังคมสามารถประพฤติปฏิบัติดนเพื่อบรลุเป้าหมายทั้ง 3 ระดับนี้ได้โดยง่าย ซึ่งแห่งนอนเบื้องต้นต้องสร้างความสงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมก่อน ด้วยการควบคุมคนพาลและภิบาลคนดี จากนั้นจึงสร้างสิ่งแวดล้อมที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายเหล่านี้ให้แก่พลเมือง

6.4 ธรรมอิป熹ยหัวใจของรัฐศาสตร์

ธรรมอิป熹ย หมายถึง มีธรรมเป็นใหญ่ มีธรรมเป็นอธิบดี กระทำกิริยาคือราชกิจทุกอย่างด้วยอำนาจธรรมเท่านั้น¹ กล่าวคือ การตัดสินใจในการปกครองทุกอย่าง จะต้องยึดหลักธรรมเป็นเกณฑ์เท่านั้น ธรรมอิป熹ยจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการปกครอง หรือเป็นหัวใจสำคัญของหลักรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

ธรรม หมายถึง ความถูกต้อง ความดีงาม ซึ่งมีทั้งที่เป็นหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น มนตรคํองค์ 8, อปริหานิยธรรม เป็นต้น และหลักธรรมที่มีมาแต่เดิมก่อน การตรัสสูของพระพุทธองค์ เช่น ศีล 5, ทศพิธราชธรรม, กุศลกรรมบท 10 และ จักรวรรดิวัตร เป็นต้น

เรื่องธรรมอิป熹ยนี้ ปรากฏอยู่ในราชสูตร ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงการปกครองทวีปทั้ง 4 ของพระเจ้าจักรพรรดิ และตรัสถึงการปกครองพุทธบริษัทของพระองค์เอง ว่าใช้หลักเดียวกัน คือ ธรรมอิป熹ย

พระเจ้าจักรพรรดิ หมายถึง กษัตริย์ผู้มีบุญญาธิการมาก เป็นผู้ปกครองทวีปทั้ง 4 คือ ชมพุทวีป อุตตรกุรุทวีป ปุพพวิเทหทวีป และอเมรโโค yanทวีป พระเจ้าจักรพรรดิทุกพระองค์จะมีรัตนะ 7 คือ จักรแก้ว ชุนพลแก้ว ชุนคลังแก้ว นางแก้ว ช้างแก้ว แม้แก้ว และแก้วมณี

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ในราชสูตรมีใจความว่า พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา... ทรงสักการะ เศรษฐบอนห้อมธรรม... มีธรรมเป็นใหญ่ ยอมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครองที่เป็นธรรมในชนภายในคือ พระมหาเสี พระราชาโอรส พระราชาธิดา และยอมทรงจัดแจง การรักษา ป้องกัน คุ้มครอง ที่เป็นธรรม ในพระราชวงศานุวงศ์ หมู่ทหาร พระมหาณ คหบดี ชาวนิคม ชนบท สมณพระมหาณ เนื้อและนกทั้งหลาย ธรรมในที่นี้ คือ กุศลกรรมบท 10 ประการ

¹ อรรถกถาจักรวัตติสูตร, อรรถกถาที่มนิ迦ย ปานีกวรรณ, มก. เล่ม 15 หน้า 131 และ อรรถกถาจักรวัตติสูตร, อรรถกถาอังคุตระนิกาย ติกนิบาต, มก.เล่ม 34 หน้า 37.

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกัน ทรงดำรงอยู่ในธรรม เป็นพระธรรมราชา... ทรงสักการะ เศรษฐ์ นอบน้อมธรรม... มีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมทรงจัดแจงการรักษา ป้องกัน คุ้มครอง ที่เป็นธรรมในพุทธบริษัทว่า สิ่งนี้ควรทำ สิ่งนี้ควรปฏิบัติ สิ่งนี้ควรคิด การเลี้ยงชีพอย่างนี้ควรทำ สถานที่เช่นนี้ควรไป และส่วนสิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่ควรทำ พุทธ หรือคิด เป็นต้น¹

จากเนื้อหาในราชสูตรนี้จะเห็นว่า หัวใจของรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้น คือธรรมาริปไตย หมายถึง การมีธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งใช้หลักเดียวกันทั้งการปกครองทางโลก และการปกครองในทางธรรม

6.5 ธรรมาริปไตยไม่ใช่ระบบการปกครอง

ดังที่กล่าวไปแล้วว่า ธรรมาริปไตยไม่ถือว่าเป็น “ระบบการปกครอง” ระบบหนึ่ง เหมือนอย่าง ระบบประชาธิปไตย หรือ ระบบคอมมิวนิสต์ แต่ทุกระบบของการปกครองที่มีอยู่สามารถนำธรรมาริปไตยไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งนั้น เพราะธรรมาริปไตยเป็นเรื่องของหลักการที่ถือเอาความถูกต้องชอบธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งจะรักษาป้องกันให้ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขไม่มีการเบียดเบียนกัน

ระบบการปกครองในสมัยพุทธกาลและในอดีต ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีอยู่ 2 ระบบใหญ่ๆ คือ การปกครองโดยคนๆ เดียว และการปกครองโดยคณะบุคคล การปกครองโดยคนๆ เดียว หมายถึง การปกครองโดยกษัตริย์ เช่น แคว้นมคอปการของพระเจ้าพิมพิสาร แคว้นโกศลปการของพระเจ้าปเสนท์โกศล แคว้นวงศ์ปการของพระเจ้าอุเทน หรือ หากเป็นการปกครองโดยคนๆ เดียวในอดีตก็ได้แก่ การปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นต้น ส่วนการปกครองโดยคณะบุคคล เป็นการปกครองโดยคณะของเจ้าต่างๆ ในยุคนั้น เช่น แคว้นวังชี ปการของโดยคณะเจ้าลิจฉวี และแคว้นมัลละปการของโดยคณะเจ้ามัลละ

ระบบการปกครองทั้ง 2 ระบบ呢 มีอยู่แล้วในสมัยพุทธกาล ซึ่งสืบทอดมาจากการในอดีต เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จอุบัติขึ้น พระองค์ไม่ได้ตรัสให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวระบบใดๆ ทั้งสิ้น แคว้นใดเคยปกครองแบบเด็กปการไปเมื่อก่อนเดิม แต่สิ่งที่พระองค์สอนคือ “ธรรม” สำหรับนำไปใช้ในการปกครองแต่ละระบบ เช่น อปริหานนิยธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่เหมาะสมกับการปกครองโดยคณะบุคคล เช่น แคว้นวังชีและแคว้นมัลละ ฯลฯ ส่วนธรรมที่เหมาะสมกับสำหรับการปกครองโดยกษัตริย์ ได้แก่ ทศพิธราชธรรม, จักรพรรดิวัตร ฯลฯ แต่ทั้งนี้

¹ ราชสูตร, พระสูตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 133 หน้า 276.

อปริหานนิยธรรม ทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร ฯลฯ ก็สามารถประยุกต์ใช้ในการปกครองได้ทุกระบอบ

นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะสอนหลักธรรมสำหรับการปกครองแล้ว พระองค์ยังทรงสอนให้กษัตริย์และผู้ปกครองแคร้นต่างๆ บรรลุธรรมด้วย เช่น พระองค์เสด็จไปโปรดพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคอ ในครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารและประชาชน 110,000 คน ได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เมื่อพระราชาเป็นพระโสดาบันแล้ว จึงทำให้มีศรัทธามั่นคงในพระวัตถุทรัพย์ มิใจตั้งมั่นในธรรม เป็นเหตุให้การปกครองประชาชาติโดยธรรมไปโดยปริยาย

สำหรับการปกครองของคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่เคยมีมาก่อน แต่ถึงกระนั้น ในสมัยพุทธกาลระบบที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้การปกครอง บริษัทก็คล้ายๆ กับทางโลก โดยฐานะทางการปกครองของพระพุทธองค์ คือ “ธรรมราชา” คล้ายๆ กับการเป็นกษัตริย์ผู้ทรงธรรมในทางโลก

ก่อนพระองค์จะปรินิพพานก็ไม่ได้แต่งตั้งภิกษุรูปใดเป็นศาสดาแทน แต่ทรงใช้หลักการธรรมมาธิปไตยในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมอบอำนาจให้คณะสงฆ์ในแต่ละพื้นที่ แต่ละวัดทุกรูปปกครองบริหารการคณะสงฆ์ในพื้นที่นั้นๆ ร่วมกัน โดยยึด “ธรรมวินัย” ที่พระองค์ตรัสไว้ดีแล้วเป็นศาสดาแทนพระองค์ และที่สำคัญพระองค์ได้ตรัสถึงหลัก “อปริหานนิยธรรม” ให้พระภิกษุและภิกษุณีปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ซึ่งหลักนี้พระองค์เคยสอนให้เจ้าลิจฉวิชัย ปักครองแคร้นวัชชีมาก่อน แต่มีความแตกต่างกันบางข้อ ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพภาวะของบรรพชน

การปกครองคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นแตกต่างกับทางโลกตรงที่พระพุทธองค์ทรงกำหนดกฎระเบียบสำหรับพระภิกษุและภิกษุณีอย่างเคร่งครัด ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิกุล ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในบทนิติศาสตร์ในพระไตรปิฎกต่อไป ส่วนทางโลกพระองค์เพียงตรัสสอนหลักธรรมให้บรรดาภัตติริย์และผู้ปกครองแคร้นต่างๆ นำไปประยุกต์ใช้กันเอง พระองค์ไม่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับกฎระเบียบ และกระบวนการปกครองภายใต้รัฐแต่อย่างใด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะลิ้งเหล่านี้ไม่มาแต่เดิมแล้ว เพียงแต่บางรัฐบางแคร้นหรือโดยส่วนใหญ่ยังขาด “หลักธรรม” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญสำหรับเป็นเครื่องนำทางการปกครองเท่านั้น

ส่วนคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นเกิดขึ้นใหม่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงต้องวางแผนระบบระเบียบต่างๆ ให้ชัดเจน จะอาศัยเพียงหลักธรรม เช่น อปริหานนิยธรรม เป็นต้น ซึ่งเป็นหลักการกว้างๆ นั้นไม่พอ เพราะผู้เข้ามาบวชมีอุปนิสัยและการอบรมหล่อหลอมต่างกัน หาก

ไม่มีกฎระเบียบที่ชัดเจน ก็มีโอกาสปฏิบัติไม่เหมาะสม สร้างความเสื่อมเสียให้แก่พระพุทธศาสนาได้ ซึ่งต้นบัญญัติลิกข忙ทแต่ละข้อในพระวินัยปิฎก ล้วนมาจากสาเหตุเหล่านี้ทั้งสิ้น ดังนั้น พระวินัยจึงเปรียบเสมือนด้วยที่ช่วยร้อย dok ไม่คือภิกขุและภิกษุณี ให้เป็นระเบียบสวยงาม สร้างความศรัทธาให้เกิดแก่ผู้อพบเห็น และเป็นเหตุให้ภิกขุและภิกษุณีอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข สามารถสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาไปได้ยาวนาน

6.6 หลักธรรมสำคัญในการปกครอง

หลักธรรมในการปกครองนั้นมีอยู่ 2 ประเภทคือ หลักธรรมในการปกครองตน และ หลักธรรมในการปกครองคน หลักธรรมในการปกครองนั้น จะจะเรียกว่า “หลักศีลธรรม” ก็ได้ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วหลักธรรมในการปกครองนั้นมี “ศีล” รวมอยู่ด้วยแบบทั้งสิ้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงมักเรียกันว่า หลักศีลธรรม

หลักธรรมในการปกครองตน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องปฏิบัติเพื่อปกครองดูแลตนเองให้ตั้งอยู่ในธรรมอันดีงามเพื่อเป็นต้นแบบที่ดีและยังความเสื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่อยู่ใต้การปกครองของตน หากเป็นการปกครองโดยกษัตริย์จะใช้หลัก “ทศพิธราชธรรม” หรือ “กุศลกรรมบด 10” หากเป็นการปกครองโดยพระเจ้าจักรพรรดิ ก็จะใช้หลัก “จักรพรรดิวัตร” สำหรับจักรพรรดิวัตรนี้จะมีธรรมในการปกครองคนรวมอยู่ในหมวดเดียวกันด้วยแต่ถ้าเป็นการปกครองโดยคณะบุคคล เช่น แควนวัชชี ก็จะใช้หลัก “อปิริหานนิยธรรม” เพื่อให้ผู้ปกครองเหล่านั้นนำไปปกครองตน และเพื่อหลอมรวมคณะผู้ปกครองทุกคนให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

หลักธรรมในการปกครองคน หมายถึง หลักธรรมที่ผู้ปกครองจะต้องนำไปใช้ในการปกครองคน คือผู้อยู่ภายนอกได้ทำการปกครองของตน ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เจริญรุ่งเรือง และสมัครส่วนสามัคคี ซึ่งจะใช้หลักธรรมดังต่อไปนี้ คือ สังคหวัตถุ 4, อคติ 4, กุศลกรรมบด 10 และ ศีล 5 เป็นต้น หลักธรรมเหล่านี้ สามารถนำไปใช้ในการปกครองได้ทั้งระบบกษัตริย์ และระบบที่ปกครองโดยคณะบุคคล

6.6.1 หลักธรรมในการปกครองตน

ลำดับขั้นของการปกครองในพระพุทธศาสนานั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนให้ปกครองตนก่อน เมื่อปกครองตนเองได้แล้วจึงค่อยปกครองคนอื่น ปกครองหมู่คณะ หรือ ปกครองประเทศชาติ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง ก่อนที่พระองค์จะทรงปกครองพุทธบริษัท พระองค์ก็ปกครองพระองค์เองด้วยธรรมก่อน

การปักครองตนโดยธรรมของพระพุทธองค์นั้นเริ่มจากเมื่อครั้งที่ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ พระองค์ปักครองตนด้วยการประพฤติที่ทางกาย วาจาและใจ งดเว้นจากความชั่วทั้งปวง จนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระลัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อทรงปักครองพระองค์เองได้แล้ว จึงทรงปักครองพุทธบริษัทต่อไป โดยทรงสอนหลักธรรมให้พุทธบริษัทนำไปใช้ปักครองตน เมื่อผู้ใดปฏิบัติตามหลักธรรมจนถึงที่สุดแล้วก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ซึ่งถือเป็นการเสร็จสิ้นภาระในการปักครองตนจากนั้นพระพุทธองค์ก็จะให้ภิกขุหรือภิกษุณีที่ปักครองตนได้แล้วรับหน้าที่ช่วยปักครองหมู่คณะต่อไป

สำหรับหลักธรรมที่สำคัญในการปักครองตนของพระราชามหา��ัตติรัชต์ทั้งหลายมี 4 หมวด คือ ทศพิธราชธรรม, กุศลกรรมบท 10, จักรวรดิวัตร และอปริหานิยธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1. ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือพระมหากษัตริย์ 10 ประการ เป็นธรรมที่มีมาแต่เดิมก่อนการตรัสรู้ของพระลัมมาสัมพุทธเจ้า ดังที่พระพุทธองค์ตรัสถึงธรรมนี้ในชาดกต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นก่อนยุคพุทธกาล เช่น เวสสันดรชาดก สุമังคลชาดก กุਮมาสปินชาดก มหาหังสชาดก ฯลฯ ทศพิธราชธรรมมีดังนี้

- (1) ทาน หมายถึง เจตนาให้วัตถุ 10 เช่น ข้าว, น้ำ เป็นต้น
- (2) ศีล หมายถึง ศีล 5
- (3) การบริจาคม หมายถึง การบริจาคมไทยธรรม
- (4) ความซื่อตรง หมายถึง ความเป็นคนตรง
- (5) ความอ่อนโยน หมายถึง ความเป็นคนอ่อนโยน
- (6) ความเพียร หมายถึง กรรมคือการรักษาอุโบสถ
- (7) ความไม่โกรธ หมายถึง ความมีเมตตาเป็นเบื้องต้น
- (8) ความไม่เบียดเบียน หมายถึง ความมีกรุณาเป็นเบื้องต้น
- (9) ความอดทน หมายถึง ความอดกลั้น
- (10) ความไม่คิดจаждักธรรม หมายถึง ความไม่ขัดเคือง

2. กุศลกรรมบท 10

กุศลกรรมบท แบ่งว่า ทางแห่งกรรมที่เป็นกุศล หรือ ทางแห่งกรรมดี กุศลกรรมบทนั้น เป็นธรรมที่มีมากก่อนยุคพุทธกาล ผู้ปักครองในอดีต ใช้เป็นหลักในการปกครองตน ดังที่พระสัมมา สัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในจริยาปฏิภูติ เรื่องเอกสารจริยว่า ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชาพระนามว่า เอกราช เราอธิษฐานศีลอันบริสุทธิ์ยิ่งปகครองแผ่นดินใหญ่ สามารถกุศลกรรมบท 10 ประการครอบถ้วน ลงเคราะห์มหาชนด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ¹ กุศลกรรมบท 10 นั้นประกอบด้วย

- (1) เว้นขาดจากการฟ่าสัตว์
- (2) เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามิได้ให้
- (3) เว้นขาดจากการประพฤติผิดในการ
- (4) เว้นขาดจากการพูดเท็จ
- (5) เว้นขาดจากการพูดล้อเลียน
- (6) เว้นขาดจากการพูดคำหยาบ
- (7) เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ
- (8) ไม่เพ่งเลึงอยากได้ข้อมูลของเขา
- (9) มีจิตไม่พยายาม
- (10) มีสัมมาทิปฏิจิคือมีความเห็นชอบ

3. จักรวรดิวัต្ត

จักรวรดิวัต្ត หมายถึง ธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ เป็นธรรมที่มีมาแต่เดิมก่อนการ ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่นกัน ชื่นมี 5 ประการ โดยข้อที่ 1 และ ข้อที่ 5 เป็นธรรมสำหรับ ปกครองตนของพระเจ้าจักรพรรดิ ส่วนข้อ 2, 3 และ 4 เป็นธรรมสำหรับปกครองคน

(1) พระเจ้าจักรพรรดิทรงอาศัยธรรม สักการะธรรม เคารพธรรม นับถือธรรม บูชา ธรรม นอบน้อมธรรม มีธรรมเป็นองซัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ ธรรมในที่นี้ คือ กุศล- กรรมบท 10 ประการ

¹ ปรมาจารย์ปนี, อรรถกถาขุททกนิกาย จริยาปฏิภูติ, มก. เล่ม 74 ข้อ 34 หน้า 535.

(2) พระเจ้าจักรพรรดิทรงจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองชนภาษาใน คือ พระมเหสี, พระราชโอรสและพระราชอิสิตา, เหล่าท้าว, พวากษัตริย์ผู้ตามเส็จ, พระมหาณ์และคหบดีชาวนิคมและชาวชนบท, สมณพระมหาณ์, สัตว์จำพวกเนื้อและนก โดยธรรม

(3) พระเจ้าจักรพรรดิป้องกันการกระทำที่เป็นอธรรม เช่น การทำกุศลกรรม

(4) พระเจ้าจักรพรรดิบริจากทรัพย์แก่คนที่ไม่มีทรัพย์

(5) พระเจ้าจักรพรรดิทรงควบคุมที่ดินเช้าไปหาสมณพระมหาณ์¹ ตามกาลอันควรแล้ว ได้ถามถึง “ลิงที่เป็นกุศล และ อกุศล ลิงที่มีโทげ และ ไม่มีโทげ ลิงที่ควรเกียรติขึ้น และ ไม่ควรเกียรติขึ้น ลิงที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อไม่เกือกุล เพื่อทุกชัตลดอกกาลนาน หรือลิงใดที่ทำแล้วเป็นไปเพื่อเกือกุล เพื่อสุขตลอดกาลนาน” เมื่อสอบถามแล้วก็น้อมนำมาปฏิบัติคือ ลิงใดเป็นอกุศล ทรงจะเว้นลิงนั้น ลิงใดเป็นกุศล ทรงยึดถือประพฤติลิงนั้น

วัตรในข้อที่สองนั้น พระอรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า พระเจ้าจักรพรรดิจะต้องยังชนภาษาในคือ พระมเหสี พระราชโอรส และ พระราชอิสิตาให้ตั้งอยู่ในคิล ให้วัตถุ เช่น ผ้า ดอกไม้ และของหอม ฯลฯ แก่ชนเหล่านั้น และป้องกันภัยทั้งปวงให้แก่เขา

สำหรับเหล่าท้าว กษัตริย์ผู้ตามเส็จ พร้อมทั้งพระมหาณ์และคหบดี เป็นต้น พระเจ้าจักรพรรดิก็ต้องปฏิบัติอย่างนี้เหมือนกัน แต่เมื่อข้อแตกต่างบางประการดังนี้ เหล่าท้าวควรลงเคราะห์ ด้วยการเพิ่มบำเหน็จรางวัลให้ไม่ให้ล่วงเลยกาลเวลา กษัตริย์ผู้ได้รับการอภิเษก ควรลงเคราะห์ด้วยการให้รัตนะ เช่น ม้าอาชาไนยอันส่งงาม เป็นต้น กษัตริย์ประเทศาช ควรมอบยานพาหนะที่สมควรแก่ความเป็นกษัตริย์ พระมหาณ์ทั้งหลายควรมอบไทยธรรม เช่น ข้าวนา และ ผ้า เป็นต้น

พวากหบดีและราชภูมิทั่วไป ควรลงเคราะห์ด้วยการให้พันธุ์ข้าว, ไถ, ผล และ โคงาน เป็นต้น สำหรับสมณพระมหาณ์ ผู้ปฏิบัติเป็นกุศล ควรลักษณะด้วยการถวายบริหาร ส่วนหมู่เนื้อและนก ควรให้ปรุงใจด้วยการให้อภัย² กล่าวคือ แบ่งเขตให้อภัยท่านด้วยการห้ามผ่าสัตว์ ในพื้นที่ต่างๆ

¹ ผู้เว้นขาดจากความมัวเมากและความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ฝึกตน สงบตน.

² อรหัติกถาจักรวัตติสูตร, อรหัติกถาที่มนิกาย ปากีวรรค, มก. เล่ม 15 หน้า 132-133.

4. อปปริหารนิยธรรม

อปปริหารนิยธรรม หมายถึง ธรรมที่ทำให้ไม่เลื่อม 7 ประการ จะทำให้เกิดความเจริญ ฝ่ายเดียว เป็นหลักที่จะสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณาชั้น มีอยู่ 2 ประเภท คือ สำหรับคุณทั้งสิ้น และ สำหรับบรรพชน ทั้ง 2 ประเภทนี้ มีความใกล้เคียงกันมาก ต่างกันเพียงบางข้อ ตามภาวะของเพศคุณทั้งสิ้นและบรรพชน ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะธรรมสำหรับคุณทั้งสิ้นเท่านั้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอปปริหารนิยธรรมสำหรับคุณทั้งสิ้นแก่เจ้าลิจฉวิ ผู้ปักธงชัย แครัวนวัชชี ณ สารันทเจดีย์ ไกลักรุงเวสาลี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เจ้าวัชชีทั้งหลายที่เป็นคณาชั้น นำไปเป็นหลักปักธงชัยในที่นี้คือคณาชั้น ผู้ปักธงชัยทั้งคณาชั้น ซึ่งต้องปฏิบัติตามนี้

(1) ประชุมกันเนื่องๆ เพื่อให้ได้รับข้อมูลทั่วถึงกัน

(2) พร้อมเพียงกันประชุม พร้อมเพียงกันเลิกประชุม พร้อมเพียงกันทำกิจที่พึงทำ

(3) ไม่บัญญัติข้อที่ไม่เคยบัญญัติไว้ ไม่เพิกถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว สามารถวัดชีธรรมแบบโบราณ ตามที่บัญญัติไว้แล้ว ประพฤติกันอยู่

(4) สักการะ เศร้าพ นับถือ บูชา ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าและเชื้อถือถ้อยคำที่ควรฟังของผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าเหล่านั้น เพราะเมื่อมีความเคารพ ผู้เฒ่าก็จะเมตตาแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้

(5) ไม่ฉุด คร่า ข่มเหง กักขัง ภุลสวัสดิ์ทั้งหลาย และ ภุมารีของสกุลทั้งหลาย เพราะจะทำให้ประชาชนกรดร้อนแคนและต่อต้านผู้ปักธงชัย

(6) สักการะ เศร้าพ นับถือ บูชาเจดีย์ ทั้งภายในและภายนอกพระนครและไม่ลดเครื่องสักการะที่เคยถวายแล้วแก่เจดีย์เหล่านั้น เพื่อให้เทวดาที่รักษาเจดีย์พึงพอใจและช่วยคุ้มครองรักษาบ้านเมือง

(7) จัดอาหารขา ป้องกัน และคุ้มครอง พระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่าทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มาพึงมาสู่แครัว ทำอย่างไรพระอรหันต์ที่มาแล้วขอให้อยู่สบายนั้น ก็เพื่อเป็นเนือนหาบุญให้แก่ชาววัดชีทั้งหลาย

วัดชีธรรมโบราณ หมายถึง ธรรมเนียมปฏิบัติตามด้านการปักธงชัยในแครัวนวัชชี ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ดี ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้รักษาวัดชีธรรมโบราณนี้ไว้อย่างเดิม ไม่ให้บัญญัติข้อที่ไม่เคยบัญญัติไว้ ไม่เพิกถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น ไม่

ตั้งภาคีอกร หรือไม่กำหนดอักษร คือบทลงโทษที่ไม่เคยมีมาก่อน หรือ เมื่อรัชบุรุษจับผู้ต้องสงสัยว่าเป็นโจรมาแสดงแก่เจ้า吏จารีฯ ก็ไม่ส่งลงโทษเสียเองโดยไม่ผ่านการสอบสวนตามกระบวนการสอบสวนคดีความดังเดิม¹

การสอบสวนคดีความตามวัชชีธรรมโบราณนั้น มีการแบ่งเป็นฝ่ายๆ อย่างชัดเจน ไม่มีการก้าวก้ายงานกัน งานของฝ่ายใดมีหน้าที่แค่ไหนก็ทำแค่นั้น เมื่อหมดหน้าที่แล้วก็ส่งงานให้ฝ่ายอื่นทำต่อไปดังนี้

เมื่อมีเจ้าหน้าที่นำผู้ต้องสงสัยว่าเป็น “โจ” มาแสดงแก่เจ้าวัชชีฯ ก็จะไม่ตัดสินคดีเอง แต่จะมอบให้มหาอามาตย์ฝ่ายสอบสวนเป็นผู้สอบสวน เมื่อฝ่ายอามาตย์เหล่านั้นสอบสวนแล้ว ทราบว่าไม่ใช่โจรักปล่อยไป แต่ถ้าเป็นโจรักไม่พุดอะไร ด้วยตนเอง แล้วมอบให้มหาอามาตย์ฝ่ายผู้พิพากษา เมื่อมหาอามาตย์ผู้พิพากษาวินิจฉัยแล้ว ถ้าไม่ใช่โจรักปล่อยตัวไป ถ้าเป็นโจรัก มอบให้แก่มหาอามาตย์ฝ่ายที่ซื่อว่า ลูกชน

เมื่อลูกชนเหล่านั้นวินิจฉัยแล้ว หากไม่ใช่โจรักปล่อยตัวไป หากเป็นโจ ก็มอบให้มหาอามาตย์ 8 ตรากูล มหาอามาตย์ 8 ตรากูลนั้น ก็จะทำการท่านนั้นเหมือนกัน และมอบให้เสนาบดีเสนาบดีก็มอบให้แก่ อุปราชก็มอบถวายแด่พระราชา พระราชาวินิจฉัยแล้วหากทราบว่าไม่ใช่โจรักปล่อยตัวไป หากว่าเป็นโจ ก็จะโปรดให้เจ้าหน้าที่อ่านคัมภีร์ กฎหมายประเพณี

ในคัมภีร์กฎหมายประเพณีนั้นเขียนไว้ว่า ผู้ใดทำความผิดขึ้นนี้ ผู้นั้นจะต้องมีโทษชื่อนี้ พระราชา ก็ทรงนำการกระทำของผู้นั้น มาเทียบกับตัวบทกฎหมายนั้นแล้ว ทรงลงโทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น ดังนั้น เมื่อพวkJ เจ้าย์ดีวัชชีธรรมโบราณอย่างนี้ ผู้คนทั้งหลายยอมไม่ตีเตียน โทษจะไม่เกิดขึ้นแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย มีแต่ความเจริญอย่างเดียวเท่านั้น²

อปริหานิยธรรมนั้น ไม่จำกัดไว้สำหรับใช้ในการปกครองแบบบุคคลเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปกครองโดยระบบบกชัตtriy์ได้ด้วย เพระกชัตtriy์เองแม้จะมีอำนาจในการปกครองแบบเบ็ดเสร็จ แต่ก็ต้องหมั่นประชุมเหล่าอามาตย์ราชบริพารเข่นกัน ทุกคนต้องพร้อมเพรียงกันทำกิจต่างๆ เช่นกัน บ้านเมืองจึงจะเจริญรุ่งเรือง ในขณะเดียวกันทศพิธราชธรรม ฯลฯ นั้น เจ้าวัชชีทั้งหลายก็ควรนำไปปฏิบัติตัว เพื่อส่งเสริมให้คุณธรรมของคณะผู้ปกครองประเทศดงามยิ่งขึ้น

¹ สุมัคคลวิลาสินี, อรรถกถาที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 340.

² สุมัคคลวิลาสินี, อรรถกถาที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 หน้า 341-342.

6.6.2 หลักธรรมาในการปกครองคน

หลักธรรมาในการปกครองคนมี 2 ประเภทโดยประเภทที่ 1 คือ หลักในการยึดเห็นว่า น้ำใจคน สร้างความสมัครสมานสามัคคีกัน ป้องกันการแตกความสามัคคี ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 และ อคติ 4 เป็นต้น และประเภทที่ 2 คือภูระเบียบสำหรับให้คนที่อยู่ภายใต้การปกครองปฏิบัติตาม ได้แก่ กฎสกกรรมบด 10 และ ศีล 5 เป็นต้น

1. สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ แปลว่า หลักการส่งเคราะห์กัน เป็นคุณเครื่องยึดเห็นว่า น้ำใจกัน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่ผู้ปกครองต้องมีเพื่อใช้ในการยึดเห็นว่า น้ำใจประชาชน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ในกาลเมื่อเราเป็นพระราชาพระนามว่าเอกราช เรา อธิษฐานศีลอันบริสุทธิ์ยิ่ง ปกครองแผ่นดินใหญ่ สามารถกุศลกรรมบด 10 ประการอย่าง เคร่งครัด ส่งเคราะห์หมาชนด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการ¹ ได้แก่ ทานคือการให้ ปิย瓦จารคือเจจา ถ้อยคำน่ารัก อัตถจริยาคือประพฤติประโยชน์ และ สมานตตตาคือความมีตนเสมอในธรรม และในบุคคล

(1) ทาน แปลว่า การให้ สำหรับผู้ปกครองแล้วการให้หนั่น ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้ให้ยอมเป็นที่รัก เมื่อผู้ปกครองหมั่นให้ทานแก่พสกนิกรอยู่เสมอ ก็จะเป็นที่รักของปวงชน เมื่อเป็นที่รักแล้วก็จะง่ายต่อการปกครอง

(2) ปิย瓦จาร แปลว่า เจรจาถ้อยคำน่ารัก ไฟเราะเสนาะสต เป็นที่ดึงดูดใจ เห็นว่ารังใจเป็นที่สมัครสมานในกันและกัน ไม่เป็นที่กระทบกระเทือนในกันและกัน ผู้ฟังฟังแล้วอยากจะฟังอีกอยู่ร่ำไป ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับผู้ปกครอง เพราะจะสามารถโน้มน้าวจิตใจให้ประชาชนสมัครสมานสามัคคีเป็นหนึ่งเดียวกันได้

(3) อัตถจริยา แปลว่า ประพฤติประโยชน์ สำหรับผู้ปกครองหมายถึงการประพฤตินให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชนพลเมือง ไม่เอาแต่ความสุขส่วนตนผู้เดียว ให้ความสุขแก่ราชภูรโดยทั่วหน้ากัน

(4) สมานตตตา แปลว่า ความเป็นผู้มีตนเสมอในธรรมนั้นๆ ในบุคคลนั้นๆ กล่าวคือ เมื่อเราเข้าไปในหมู่ไหน พากไหน ก็เป็นหมู่นั้นพากนั้นไปหมด ไม่แตกแยกจากกัน นี้คือความ

¹ ปรัมตถที่ปนี, อรรถกถาชุทธกนิกราย จริยาปีญก, มก. เล่ม 74 ข้อ 34 หน้า 535.

เป็นผู้มีตนเสมอมา พ่อหมายพอดีกับเข้า เข้าใกล้ครองนั้นก็บอกว่าเป็นพากเขา สำหรับ ผู้ปักครอง หมายถึง การไม่ว่างต้นสูงส่งเกินไปจนประชาชนเข้าไม่ถึง แต่ให้ว่างต้นเหงื่อเป็นพ่อปักครองลูก ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกอบอุ่น เหงื่อันได้อยู่ในครอบครัวที่มีพ่อใจดีมีเมตตาค่อยดูแลสุขทุกข์ของลูกๆ เป็นอย่างดี

2. -Octad 4

อคติ หมายถึง ความลำเอียง เป็นหลักสำคัญที่ผู้ปักครองทุกคนจะต้อง “ละเว้น” ไม่ว่าจะเป็นการปักครองในระบบใดก็ตาม เพราะหากไม่ละเว้นความลำเอียงแล้ว จะเกิดการแตกความสามัคคีกันอย่างรุนแรง จนผู้ปักครองไม่อาจควบคุมได้ เนื่องจากผู้ที่รู้สึกว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรมจะไม่เชื่อฟัง อคตินั้นมี 4 ประการดังนี้

- (1) ฉันทاقتิ แปลว่า ลำเอียงเพราะรัก หรือ เพราะชอบพอกัน
- (2) โถสาคติ แปลว่า ลำเอียงเพราะโกรธ หรือ เพราะเกลียดชัง
- (3) โมหาคติ แปลว่า ลำเอียงเพราะหลง หรือ เพราะความไม่รู้
- (4) ภยาคติ แปลว่า ลำเอียงเพราะกล้า ได้แก่ กล้าอิทธิพล ฯลฯ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุคคลใดละเมิดความชอบธรรม เพราะ ฉันทاقتิ โถสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ยศของบุคคลนั้นย่อมเสื่อม ดุจดวงจันทร์ข้างแรม จะนั่น ส่วนบุคคลใด ไม่ละเมิดความชอบธรรมเพราะฉันทاقتิ โถสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ยศของบุคคลนั้นย่อมบริบูรณ์ ดุจดวงจันทร์ข้างขึ้น จะนั่น¹ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตัวอย่างของผู้ปักครองที่ประกอบด้วยอคติ 4 แล้วเป็นเหตุให้คดเสื่อมไว้หลายเรื่อง ในที่นี้จะยกตัวอย่างเรื่อง “จันทกุมารชาดก” ดังมีใจความดังนี้

ในอดีตกาล กรุงพาราณสีมีชื่อว่า เมืองปุปผาดี พระเจ้าเอกสารชทรงครองราชสมบัติ ในเมืองนั้น พระราขโอรสของพระองค์ทรงพระนามว่า พระจันทกุมาได้ดำรงตำแหน่งเป็นอุปราช พระมหาณีซึ่งรู้ว่ากัณฑาลา ได้เป็นปุโรหิตและดำรงตำแหน่งตัดสินคดีความ กัณฑาลา-พระมหาณีนั้น เป็นคนมีใจฝึกไฟในลินบัน เมื่อรับลินบันแล้วจึงตัดสินคดีไม่ตั้งอยู่บนธรรมา ทำคนผิดให้ถูก ทำคนถูกให้ผิด

¹ ปฐมอคติสูตรและทุติยอคติสูตร, อังคุตตรนิกาย จตุกสนินبات, มจร. เล่ม 21 ข้อ 17-18 หน้า 29-30.

วันหนึ่ง มีบุรุษผู้แพ็คดีโดยไม่เป็นธรรมได้เข้าไปหาพระจันทกุมาร แล้วทูลเรื่องดังกล่าว ให้ทรงทราบพระจันทกุมารจึงพาบุรุษนั้นไปสู่โรงวินิจฉัยคดีความ เแล้วทรงตัดสินคดีด้วยพระองค์ เองอีกครั้งทรงทำให้บุรุษผู้แพ็คดีโดยไม่เป็นธรรมนั้นชนะคดีมหานเจงพากันแซ่ช่องสาอุการด้วย เเลียงอันดัง ต่อมาพระราชาจึงมอบหมายให้พระจันทกุมารตัดสินคดีความทั้งปวง ผลประโยชน์จาก สินบนของกัณฑาลพราหมณ์จึงขาดไป เข้าจึงผูกอาษาและเพ่งโทษในพระจันทกุมารตั้งแต่ นั้นมา

วันหนึ่ง พระราชาทรงสุบินเห็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันน่ารื่นรมย์ มีหมูนงอัปสรเป็นอัน มากฟ้อนรำขับร้องและประโคมดนตรี เมื่อตื่นบรรทมแล้ว ทรงครัวจะเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ นั้น พระองค์จึงเรียกกัณฑาลปูโรหิตมาตรัสตามว่า ท่านจะบอกทางสวรรค์แก่เรา เมื่อันนร ชนทำบุญแล้วไปสู่สุคติภพเดิม

กัณฑาลพราหมณ์คิดว่า บัดนี้ เป็นเวลาที่จะได้เห็นหลังศัตรูของเรา เราจักกระทำพระ จันทกุมารให้สิ้นชีวิต จึงกราบทูลพระราชาว่า “ ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ คนทั้งหลายให้ทาน อันล่วงล้ำท่าน ฝ่าแล้วซึ่งบุคคลอันไม่พึงฝ่า ขื่อว่าทำบุญแล้วย่อมไปสู่สุคติ ”

ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ยัญพึงบูชาด้วยพระราชนบุตร ด้วยมเหสี ด้วยชานนิค ด้วย โคอุสภราชน ด้วยม้าอาชาไนยอย่างละ 4 ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ ยัญพึงบูชาด้วยหมวด 4 แห่ง สัตว์ทั้งปวงนี้

พระราชาผู้โน้มเหลาเพราประกอบด้วยโมหาคติ คือความไม่รู้ และถูกความปรารถนา ที่จะไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ครอบงำ จึงรับสั่งให้นำพระราชนบุตร และพระมเหสีทั้งหลาย เป็นต้น มาทำพิธีบูชาญัณ แม้ว่าพระจันทกุมารและหมู่อัมมาตย์ราชบริพาร จะกราบทูลทัดทานอย่างไร ก็ไม่อาจจะเปลี่ยนพระทัยพระราชาได้

ข่าวนี้ได้แพร่สะพัดไปทั่วเมืองปุปผาดี ชาวเมืองทราบความเป็นมาเป็นไปของเรื่องดีว่า กัณฑาลพราหมณ์ผูกอาษาในพระจันทกุมาร จึงคิดจะฆ่าพระราชนบุตรตัวยิ่วิการนี้ ด้วย เหตุที่พระจันทกุมารเป็นที่รักของมหาชน ชาวเมืองปุปผาดีจึงช่วยกันนำกัณฑาลพราหมณ์เสีย จากนั้นก็คิดจะฆ่าพระราชาด้วย แต่พระจันทกุมารได้สวมกอดพระราชนบิดาไว้

แล้วมหาชนกล่าวว่า เราจะให้ชีวิตแก่พระราชาชั่วนั้น แต่พวกเราจะไม่ยอมให้ฉัตรแก่ พระราชานั้น แล้วก็ช่วยกันนำเครื่องทรงสำหรับพระราชาออก ส่งไปสู่ที่อยู่ของคนจันทลา และได้อภิเชกพระจันทกุมารให้เป็นพระราชาแทน เมื่อพระจันทกุมารเป็นพระราชาแล้ว ก็ทรง ปกครองบ้านเมืองโดยธรรมปราศจากอคติ ยศของพระองค์จึงเจริญยิ่งๆ ขึ้นไปตลอดพระชนมายุ

จากชาดกเรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่า เกียรติยศของผู้ปกครองที่ไม่มีอคตินั้น จะรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป และสามารถปกครองประชาชนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

3. กุศลกรรมบท 10

กุศลกรรมบท 10 นอกจากจะใช้เป็นหลักในการปกครองตนของพระราชาและพระเจ้าจักรพรรดิแล้ว ยังใช้เป็นหลักในการปกครองคนด้วย กล่าวคือ เป็นกฎระเบียบให้ประชาชนในยุคนั้นๆ ปฏิบัติตาม เช่น ในสมัยของพระเจ้ามหาวิชิตราช ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในกฎทันตสูตร และในราชสูตรก็มีบันทึกไว้ว่า พระเจ้าจักรพรรดิบางพระองค์ก็ใช้กุศลกรรมบท 10 เป็นหลักในการปกครองคนเช่นกัน

4. ศีล 5

ศีล แปลว่า ปกติ หมายถึง ความเป็นปกติของมนุษย์ 5 ประการ เช่น ปกติมนุษย์จะไม่ฆ่าสัตว์ เป็นต้น ศีล 5 ก็เป็นธรรมที่มีมาก่อนยุคพุทธกาล เช่นกัน โดยเฉพาะในยุคที่มีพระเจ้าจักรพรรดิมาบังเกิดขึ้น พระองค์จะใช้ศีล 5 เป็นธรรมสำหรับให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติ เช่น ในจักรวัตติสูตรที่ กล่าวไว้แล้วในบทที่ 5 เป็นต้น

6.7 ความสำคัญของเศรษฐกิจต่อการปกครอง

นอกจาก “ธรรม” ซึ่งเป็นหัวใจของการปกครองแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ “เรื่องเศรษฐกิจ” หรือเรื่องปากท้องของประชาชน จนในปัจจุบันได้เกิดการผสมผสานศาสตร์ 2 ศาสตร์เข้าด้วยกัน คือรัฐศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “เศรษฐศาสตร์การเมือง”

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น นอกจากจะมาจากกิเลสอันเป็นสาเหตุสำคัญ ตามที่กล่าวไว้ในอัคคัญสูตรแล้ว ยังมาจากการเรื่องเศรษฐกิจด้วย เพราะเมื่อคนมีฐานะยากจนไม่มีอะไรจะกิน ก็ต้องดิ้นรนแสวงหาทรัพย์หาอาหารเพื่อยังชีพ เมื่อหาไม่ได้โดยชอบก็ต้องลักขโมยเขากิน หากไม่เช่นก็อาจหาภัยโดยวิธีอื่น เช่น การฟาร์สัตว์ตัดชีวิต ด้วยเหตุนี้ ศีลธรรมจึงไม่อาจตั้งอยู่ได้ เพราะท้องมันหิวจำเป็นต้องระงับความหิว ก่อน ยังไม่มีเรี่ยวแรงที่จะคิดถึงเรื่องการกำจัดกิเลส เพื่อไปสู่อ้ายตันนิพพาน

แม้ว่าเรื่อง “ศีลธรรม” จะสำคัญกว่าเศรษฐกิจ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “พึงஸະຫັກທີ່ ອວຍວະ ແລະ ຂົວມື້ ເພື່ອ ຮັກຊາອຣມ” แต่คนที่ทำได้อย่างนี้มีไม่มาก ด้วยเหตุนี้ ผู้ปกครองจึงต้องดูแลเรื่องปากท้องของประชาชนให้ดี ศีลธรรมจึงจะตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอง ทรงให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก พระองค์จะตรัสถามพระภิกษุที่ไปจำ

พระชาอยู่ต่างอรามเสนอว่า “ເເວັ້ນທັງຫລາຍຍັງສບາຍດີຫົວໜ້າ ຍັງພອເປັນອູ້ໄດ້ຫົວໜ້າ ໄນໆລຳບາກດ້ວຍບົນຫາຕຫົວໜ້າ”¹

ມີອີກຕົວອຍ่างໜຶ່ງຄືວ່າ ດຽວໜຶ່ງທີ່ ພຣະສັນມາສັນພຸຖອເຈົ້າເສດົງໄປໂປຣມນຸ່ມຢູ່ເຂົ້າໃຈຄະຫົວໜຶ່ງໃນເມືອງອາພວີ ວັນນັ້ນເຂາເຖິ່ງຫາໂຄທ່າຍໄປຕລອດວັນເນື່ອພບແລ້ວຈຶ່ງຮັບໄປພັງອຣມທັງໆ ທີ່ຄວາມທິວບີບຄັ້ນ ພຣະພຸຖອອົງຄົ້ນທຽບຄວາມຄິ່ງພຣ້ອມແທ່ງອຸປະນິສັ້ນແທ່ງການບຣລູອຣມຂອງເຂາ ແຕ່ທຽບໄໝແສດງອຣມໂດຍທັນທີ ເພົ່າທຽບທຽບວ່າບຸຮຸ່ຊັ້ນໜີ້ຄູກຄວາມທິວບີບຄັ້ນ ໄນໆອາຈະຟັງອຣມໃຫ້ເຂົ້າໃຈໄດ້ ພຣະອົງຄົ້ນຮັບການຈັດອາຫາຣໃຫ້ເຂາ ແລະທຽບອຈນເຂົ້າຮັບປະທານເສົງຈ ຈາກນັ້ນ ພຣະອົງຄົ້ນຈຶ່ງແສດງອຣມ ໃນທີ່ສຸດແທ່ງເທັນາມນຸ່ມຢູ່ເຂົ້າໃຈຜົນ໌ໄດ້ຕັ້ງອູ້ໃນໂສດາປັຕິພົດ²

ຈາກເຮືອງນີ້ຂຶ້ນໃຫ້ເຫັນວ່າ ປັຈັຍດ້ານເສຣ່ງສູງກີຈິນັ້ນກີສຳຄັ້ນມາກ ຜູ້ປົກປອງຈຶ່ງຈຳເປັນຕ້ອງບຣີຫາຣຈັດການເຮືອງເສຣ່ງສູງກີຈິໃຫ້ດີ ແຕ່ໄມ້ໃໝ່ວ່າດູແລເພາະເຮືອງນີ້ຍ່າງເດືອນ ຈນລະເລຍຄືລອຣມ້າກເປັນເຊັ່ນນີ້ ກີໄໝ່ອາຈະຮັກຫາຄວາມສົງບຣີຍບຣ້ອຍຂອງສັງຄມໄວ້ໄດ້ເຂົ້າກັນ ເພົ່າວ່າຄົນທີ່ທຳຄວາມໜ້ານອກຈາກເພຣະຄວາມຈນບີບຄັ້ນແລ້ວ ແຕ່ຍັງທຳໜ້າເພຣະກີເລສບີບຄັ້ນດ້ວຍດັ່ງໄດ້ກ່າວແລ້ວໃນອັດຄັ້ນສູງສູງ

ດ້ວຍເຫດນີ້ ລັກຄືລອຣມຈຶ່ງຕ້ອງເຂົ້າມາກຳກັບຄົນໃນສັງຄມ ໃຫ້ຮູ້ຈັກຄວບຄຸມແລະກຳຈັດກີເລສໃນຕົວ ພຣະເທົ່າພຣະຄຸນພຣະຣາຊກວານາວິສຸຫຼົງ ເຈົ້າວາສັດພຣະອຣມກາຍ ເຄຍໃຫ້ໂວກໄວ້ວ່າ ການພັນນາປະເທດນັ້ນ ເສຣ່ງສູງກີຈິກັບຈິຕິໃຈຄືລອຣມຕ້ອງໄປດ້ວຍກັນ ຈະພາດຕົວໄດ້ຕົວນີ້ໄໝໄດ້ ເປີຍບ່ານແໜ່ອນກັບຕົ້ນໄໝ້ ເສຣ່ງສູງກີຈິເປັນເສົ່າມອນຮາກ ໃບ ເປີຍບ່ານ ແລະກະພື້ ທີ່ຄອຍຫ່ວ່າຫຼຸມແລະດູດຊັບອາຫາຣມາຫລ່ອເລື່ອງແກ່ນ ຄືລອຣມໃຫ້ເຈົ້າເປີຍໃຫ້ ເສຣ່ງສູງກີຈິທີ່ດີຈະເປັນຈູານໃຫ້ຄົນປະພັດຕິຄືລອຣມໄດ້ສະດວກ ໃນຂະນະທີ່ຄືລອຣມຈະຄວບຄຸມແລະກຳຈັດກີເລສໃນຕົວຂອງມຸ່ນຢູ່ໃຫ້ຮມດໄປ

6.8 ຕົວອຍ່າງການປົກປອງຂອງພຣະເຈົ້າມຫາວິຊີຕຣາຊ

ຕົວອຍ່າງການປົກປອງຂອງພຣະເຈົ້າມຫາວິຊີຕຣາຊ ດັ່ງຈະໄດ້ກ່າວຕ່ອໄປນີ້ ແສດງໃຫ້ເຫັນເຖິງການນຳລັກອຣມາອີປ່າໄຕຢາໃຫ້ໃນການປົກປອງ ຄວບຄູ່ໄປກັບການພັນຟ້າເສຣ່ງສູງກີຈິອັນເປັນສິ່ງສຳຄັ້ນທີ່ມີຜລກະທບຕ່ອການປົກປອງໂດຍຕຽນ ຈຶ່ງອາຈະເຮັດວຽກວ່າເປັນ “ເສຣ່ງສູງຄາສຕົວການເນື່ອງ” ຍຸ່ນໂບຮານກີວ່າໄດ້ ເພຣະເປັນການປົກປອງທີ່ເຮັດວຽກການພັນນາເສຣ່ງສູງກີຈິ ເພື່ອໃຫ້ປະຊານອູ້ໄດ້

¹ ອຸປັກເລສສູງສູງ, ພຣະສຸດຕັນຕປິງກ ມັນນິກາຍ ອຸປັກຄາສກ, ມຈ. ເລີ່ມ 14 ຂ້າ 238 ນ້າ 280.

² ອັນມປ້ກູງກາ, ອຣຄກຄາຂຸທກນິກາຍ ດາວໂຫຼນມບທ, ມກ. ເລີ່ມ 42 ນ້າ 373-376.

กินดีเป็นลำดับแรก แต่ทั้งนี้ก็ไม่ลืมพัฒนาศีลธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองประเทศ เนื่องจากในหัวข้อนี้อ้างอิงจาก “กฎทันตสูตร” ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบูชาพระยาสูตรของพระองค์ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการปกครองได้เป็นอย่างดี พระสูตรนี้ พระลัมมาสัม-พุทธเจ้าตรัสให้กฎทันตพราหมณ์ฟัง โดยครั้งหนึ่ง กฎทันตพราหมณ์ผู้ปกครองบ้านชื่อ “ขานมัต” ประสงค์จะบูชาอย่างด้วยการฝ่าสัตว์ เป็นต้น แต่มีความสงสัยในเรื่องพิธีกรรมอยู่หลายประการ จึงได้เข้าไปกราบทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ถึงวิธีการบูชาอย่างที่ถูกต้อง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าถึงตัวอย่างการบูชาอย่างที่ถูกต้องดังนี้ ในอดีตกาล มีพระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่า พระเจ้ามหาวิชิตราช เป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก วันหนึ่ง ทรง darüberว่า เราได้ครอบครองสมบัติมหุษย์อย่างใหญ่หลวงแล้ว ได้ชนะข้าศึกและปกครองดินแดน มากมาย เราพึงบูชาพระยาสูตรที่จะเป็นประโยชน์และความสุขแก่เราตลอดกาลนาน จากนั้น พระองค์จึงรับสั่งให้เรียกพราหมณ์ปูโรให้มารอว่าเราจะบูชาพระยาสูตรขอท่านจงชี้แจงวิธีบูชา อย่างถูกต้องแก่เรา

พราหมณ์ปูโรหิตซึ่งเป็นพระโพธิลัต्तวกราบทูลว่า ชนบทของพระองค์ยังมีเลี้ยงหนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน จรอุบัติบ้านก็ตี ปลันนิคมก็ตี ปลันเมืองก็ตี จรอุบัติในหนทางเปลี่ยว ก็ตี ยังปราภูอยู่ พระองค์ควรจะปราบจรอุบัติ ให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยเสียก่อน และ ค่อยบูชาพระยาสูตร แต่การปราบปราามจรอุบัติด้วยการประหาร จงจำ ปรับไหม ตำหนิ หรือ เนรเทศ วิธีเช่นนี้ ไม่ชื่อว่าเป็นการปราบปราามโดยชอบ เพราะว่าจรอุบัติที่เหลือจากการถูกกำจัด จักยังมีอยู่ จรอุบัตินั้นก็จักเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ได้

การปราบจรอุบัติคือเศรษฐกิจ

จากนั้นพราหมณ์ปูโรหิตจึงกราบทูลวิธีการปราบจรอุบัติโดยชอบ ด้วยการแก้ปัญหา ความยากจนหรือปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหา โดยปูโรหิตได้ถ่ายคำแนะนำ พระราชาว่า ให้ช่วยเหลือคนระดับล่าง 3 กลุ่มซึ่งขยันทำงานกิน ดังนี้

(1) เกษตรกรคนใด ขยันทำงาน ขอพระองค์จะเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่พวกรเข้า ในโอกาสอันสมควร

(2) พ่อค้าคนใด ขยันทำงาน ขอพระองค์จะเพิ่มทุนให้แก่พวกรเข้าในโอกาสอันสมควร

(3) ข้าราชการคนใด ขยันทำงาน ขอพระองค์จะพระราชทานเบี้ยเลี้ยง และ พระราชทานเงินเดือนให้แก่พวกรเข้าในโอกาสอันสมควร

ปูโรหิตรากบฏล้อกิว่าหากพระองค์ทำอย่างนี้พลเมืองเหล่านั้นจักเป็นผู้ช่วยในการงานของตนฯ จักไม่เปียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ กองพระราชทรัพย์อันเกิดจากการจำนวนมากจักเกิดแก่พระองค์ บ้านเมืองก็จะตั้งมั่นอยู่ในความเก蛤ม ไม่มีการเบียดเบียนกัน พลเมืองจักไม่ต้องปิดประตูเรือนอยู่ ต่อมามีพระเจ้ามหาวิชิตราชทรงทำตามคำแนะนำของพระมหาณ์ปูโรหิตรแล้ว ก็ปรากฏว่าได้ผลเช่นนั้นจริง

การขอความร่วมมือกลุ่มคนระดับบน

หลังจากที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว เมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวดีแล้ว พระเจ้ามหาวิชิตราช จึงตรัสตามวิธีบูชาหมายัญกับพระมหาณ์ปูโรหิตฯ จึงกราบบูลให้พระราชทานขอความเห็นชอบ และขอความร่วมมือเรื่องการบูชาหมายัญจากคนระดับบน 4 กลุ่ม ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากต่อการเมืองการปกครองเพื่อเป็นบริวารของยัญ ดังนี้

- (1) อนุยนต์กษัตริย์ หมายถึง กษัตริย์ประเทศไทย
- (2) อำนาจราชบริพาร หมายถึง ข้าราชการผู้ใหญ่
- (3) พระมหาณ์มหาศala หมายถึง พระมหาณ์ที่มีฐานะร่ำรวย
- (4) คหบดีผู้มั่งคั่ง หมายถึง พวกร่ำค้าที่มีฐานะร่ำรวย

พระมหาณ์ปูโรหิตรากบฏให้พระราชทานเรียกชนทั้ง 4 กลุ่มนี้ ซึ่งเป็นชาวเมืองและชาวชนบทในพระราชอาณาเขตของพระองค์มาปรึกษาว่า เรายังคงจะบูชาัยัญ ขอท่านจงร่วมมือกับเรา เมื่อพระเจ้ามหาวิชิตราชทรงทำอย่างนั้น ชนทั้ง 4 เหล่านั้น กราบบูลว่า ขอพระองค์ จงบูชาัยัญเด็ด บัดนี้เป็นการสมควรที่จะบูชาัยัญ

คุณสมบัติของผู้ปกครองประเทศไทย

นอกจากนี้ พระมหาณ์ปูโรหิตยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้าวิชิตราช 8 ประการ ว่าจัดเป็นบริวารของยัญด้วย โดยคุณสมบัติเหล่านี้ ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศไทย

- (1) ทรงมีชาติธรรมกุลตี ไม่มีครรติเตียนได้
- (2) ทรงมีบุคลิกตีคือ มีพระรูปงาม มีพระวิรรรณและพระรูปคล้ายพระมหา น่าดู น่าชม
- (3) ทรงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก
- (4) ทรงสมบูรณ์ด้วยกองทัพทั้ง 4 เหล่า ที่มีวินัยเคร่งครัด

(5) ทรงมีพระราชศรัทธา เป็นทายก เป็นทานบดี เป็นดุจป่อที่ลงตื่มของสมณพระมหาณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วนิพก และยาจก

(6) ทรงศึกษาามาก

(7) ทรงแต่กຈານໃນความຮູ້ທີ່ໄດ້ສຶກຫາມານັ້ນ

(8) ทรงเป็นບັນທຶດ ເຊີຍບແລມ ทรงพระປະເມີນສາມາຮຣ ทรงพระราຊດໍາວິດຶງ ເຫຼຸກຮານໃນອົດືຕ ອນາຄຕ ແລະປ່ຈຈຸບັນໄດ້

ຄຸນສົມບັດຂອງທີ່ປັບປຸງຜູ້ນຳປະເທດ

ໃນຂະນະເຕີຍກັນ ພຣາມັນປຸໂໂຮທິຕົກຍັງໄດ້ກ່າວຄື່ງ ຄຸນສົມບັດຂອງຕນ 4 ປະກາດວ່າ ຈັດເປັນບຽວຮອງຍັ້ງເຊັ່ນກັນ ໂດຍຄຸນສົມບັດທີ່ເຫັນນີ້ ຄື້ອເປັນຄຸນສົມບັດທີ່ສຳຄັງຂອງຜູ້ທຳກັນທີ່ເປັນທີ່ປັບປຸງຂອງຜູ້ນຳປະເທດ

(1) ມີມຳຕິດຕະກຸລິ ໄນມີໂຄຣຕີເຕີຍນໄດ້

(2) ເປັນຜູ້ຄົງແກ່ເຮັຍນ ທຣົງຈຳນັດຕີ່ໄດ້ມາກ ແຕກຈານໃນຄົມກົກ້ວ່າງພວກຂອງພຣາມັນ ແລະໝໍານາງຢູ່ໃນຄົມກົກ້ວ່າງພວກຂອງພຣາມັນ

(3) ເປັນຜູ້ມີຄືລອັນມັ້ນຄົງ

(4) ເປັນບັນທຶດ ເຊີຍບແລມ ມີປັບປຸງຫຼາຍ

ວິຊີບູ້ບັນຍັດເພື່ອໃຫ້ບັນເກີດຜລໄພບູ້ລົງ

ຫລັງຈາກນັ້ນ ພຣາມັນປຸໂໂຮທິຕົກໄດ້ແສດງຍັ້ງວິຊີ 3 ປະກາດ ອັນເປັນຂັ້ນປົງບັດເກີຍກັບ ກາຮັກຊາໄຈໃຫ້ຜ່ອງໄສ ປຣາສຈາກວິປົງສາຮັກຄື່ອຄວາມເຕີອນຮ້ອນໃຈ ກັງວລໃຈ ເພຣະເສີຍໄຕຍ່າທຮ່ພຍໍ ໃນຂະນະທີ່ພຣະຣາຊາບູ້ບັນຍັດ ໂດຍຍັ້ງໃນທີ່ໜ້າຍຄື່ງ “ກາຮັກໃຫ້ທານແກ່ປະຊາຊນ”

(1) ເນື່ອທຣົງບູ້ບັນຍັດຄື່ອໃຫ້ທານອູ່ ຄວາມເດືອດຮ້ອນໃຈວ່າ ກອງໂກຄສົມບັດໃຫ້ຢູ່ຈັກໜົດ ເປັນ ອູ່ຢັ້ງມີແກ່ພຣະອົງຄ

(2) ເນື່ອທຣົງບູ້ບັນຍັດຄື່ອໃຫ້ທານອູ່ ຄວາມເດືອດຮ້ອນໃຈວ່າ ກອງໂກຄສົມບັດໃຫ້ຢູ່ກຳລັງ ແມ່ດເປັນ ໄປອູ່ ອູ່ຢັ້ງມີແກ່ພຣະອົງຄ

(3) ເນື່ອທຣົງບູ້ບັນຍັດຄື່ອໃຫ້ທານອູ່ ຄວາມເດືອດຮ້ອນໃຈວ່າ ກອງໂກຄສົມບັດໃຫ້ຢູ່ໄດ້ໜົດ ເປັນໄປແລ້ວ ອູ່ຢັ້ງມີແກ່ພຣະອົງຄ

กุศลกรรมบดคือคุณสมบัติของคนดี

นอกจากนี้ พระમณปุโรหิตยังได้กำจัดความเดือดร้อนใจ อันจะเกิดขึ้นแก่พระราชาว่า ทั้งคนดีและคนไม่ดี ต่างก็จักมาสู่ยัญพิธีหรือโองทานของพระองค์ พวกคนที่ไม่ดีจักได้รับผลเพราะกรรมของเขาเอง ขอทรงตั้งพระทัยเจาะจงให้เฉพาะคนที่ดีเท่านั้น และทรงทำพระทัยให้ผ่องใส่เต็ม คนดีในที่นี้หมายถึง คนที่ประกอบกุศลกรรมบด 10 ชั่งได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อ “หลักธรรมสำคัญในการปกครอง”

ยัญพิธีสำเร็จด้วยการให้ทานเว้นการฝ่าสัตว์

ในยัญพิธีนั้น แตกต่างจากยัญพิธีของพระมณฑเล่าอื่นในยุคนั้นคือ ไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด ไม่ต้องตัดตันไม้มาทำเป็นหลักยัญ ชนที่เป็นทาส เป็นคนใช้ เป็นกรรมกร ก็มิได้ถูกอาญาคุกคาม มิได้มีหน้าองด้วยน้ำตา ร้องให้กระทำการงาน คนที่ปราณจะกระทำจึงกระทำ ไม่ปราณาก็ไม่ต้องกระทำ ปราณจะกระทำการงานใดก็กระทำการงานนั้น ไม่ปราณจะกระทำการงานใด ก็ไม่ต้องทำการงานนั้น ยัญนั้นได้สำเร็จแล้วด้วยการให้วัตถุเป็นทาน คือ เนยไส น้ำมัน เนยขัน นมลัม น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เท่านั้น

กลุ่มคนระดับบนช่วยพระราชาบริจาคทาน

เมื่อพระเจ้าวิชิตรราชทรงบูชาหมาดยัญ คือการบริจาคทานอยู่ พวกษัตริย์ประเทศาช พวกอัมมาตย์ราชบริพาร พวกพระมณฑมหาศาล พวกคหบดีผู้มั่งคั่ง ซึ่งเป็นชาวเมืองและชาวชนบท ต่างก็พากันนำทรัพย์มากมายมาเข้าเฝ้าแล้วกราบถูลว่า พวกข้าพระพุทธเจ้าได้นำทรัพย์มาถวายเฉพาะพระองค์ พระเจ้ามหาราชทั้งทั้งสิ่ง อย่าเลย แม้ทรัพย์เป็นอันมากนี้ของข้าพเจ้า ก็ได้รวบรวมมาแล้วจากภาษีอากรที่เป็นธรรม พวกท่านจงนำทรัพย์จากที่นี้เพิ่มไปอีก

กษัตริย์ประเทศาชเป็นต้นเหล่านั้น เมื่อถูกพระราชาปฏิเสธ ต่างคิดร่วมกันว่า การที่พวกราจะรับทรัพย์เหล่านี้ก็ลับคืนไป ไม่สมควรเลย พระเจ้ามหาราชกำลังทรงบูชาหมาดยัญอยู่ พวกราสามารถบูชาด้วยตามสติจพระองค์บ้าง ด้วยเหตุนี้ พวกอนุยนต์กษัตริย์ ก็ได้บำเพ็ญทานทางทิศตะวันออกแห่งหลุมยัญ พวกอัมมาตย์ราชบริพารได้บำเพ็ญทานทางทิศใต้แห่งหลุมยัญ พวกพระมณฑมหาศาลได้บำเพ็ญทานทางทิศตะวันตกแห่งหลุมยัญ และพวกคหบดีผู้มั่งคั่งได้บำเพ็ญทานทางทิศเหนือแห่งหลุมยัญ

เมื่อพระเจ้าวิชิตรราชแก่ปัญหาสังคมและปกครองบ้านเมืองด้วยวิธีการอย่างนี้ จึงทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป พลเมืองเป็นผู้ช่วยในการงานของตนฯ ไม่เบียดเบียนกัน

และกัน ทำให้กองพระราชาทรัพย์อันเกิดจากภาษีอากรมีจำนวนมาก บ้านเมืองก็ตั้งมั่นอยู่ในความงาม หาเลี้ยงหนามมิได้ ประชาชนชื่นชมยินดีต่อกันไม่ต้องปิดประตูเรือนอยู่

6.9 บทวิเคราะห์การปกครองของพระเจ้ามหาราชวิชิตราช

บทวิเคราะห์การปกครองของพระเจ้ามหาราชวิชิตราชนี้ อ้างอิงข้อมูลพื้นฐานจากหนังสือ “รัฐศาสตร์เชิงพุทธ” โดยพระภawanาวิริยคุณ รองเจ้าอาวาสวัดพระธรรมกาย และบางส่วนผู้จัดทำหนังสือได้เขียนเสริมเข้าไป เพื่อให้เกิดความหมายสมกับเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ โดยประเด็นแรกที่จะวิเคราะห์คือ พิธีกรรมบูชาหมาวยัญคติเดิม ดังนี้

6.9.1 พิธีกรรมบูชาหมาวยัญคติเดิม

ตั้งแต่ยุคตึกดำรงนับพันๆ ปีก่อนพุทธกาล พระราชาแต่ละแคว้นปกครองประชาชนด้วยหลักราชสังคหวัตถุ อันเป็นหลักส่งเคราะห์ประชาชนพลเมือง โดยสมัยนั้นเรียกหลักส่งเคราะห์นี้ว่า “ยัญ 5” มีดังนี้

(1) สัสสเมอะ คือ ฉลาดในการทำนุบำรุงพิชพันธ์ อัญญาหาร โดยเก็บภาษีที่นา ร้อยละ 10 ตามความอุดมสมบูรณ์ของพิชพันธ์อัญญาหาร เพื่อทำนุบำรุงเหล่าเกษตรกร

(2) ปุริสเมอะ คือ ฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ โดยให้ค่าจ้างบำเหน็จรางวัลแก่ทหารทุกๆ 6 เดือน

(3) สัมมาปาสะ คือความรู้จักผูกพسانรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ ให้กู้ยืมเงินโดยปลอดดอกเบี้ยเป็นเวลา 3 ปี

(4) วาซเบยะยะ คือ การมีวาราจันดูดีม ด้วยการpubปะให้อาทประชาชน

(5) นิรัคคพะ คือ บ้านเมืองสงบสุขปราศจากโจรผู้ร้าย ไม่ต้องระแวงกัน บ้านเรือนไม่ต้องลงกลอน ซึ่งเป็นผลอันเกิดจากยัญ 4 ประการแรก

ต่อมาเมื่อหลายร้อยปีก่อนยุคพุทธกาล มีพระมหาณีบางคน บางกลุ่ม บางพวก ໄ่าวชีอุตรองต่อวิชาความรู้ของตน ได้ดัดแปลงการบูชาຍัญเพื่อกำจัดศัตรูบ้านเมือง และเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนโดยเปลี่ยน

(1) สัสสเมอะ เป็น อัสวเมอะ คือ การฟ่าม้าบูชาຍัญ

(2) ปุริสเมอะ เป็นการฟ่าคนบูชาຍัญ

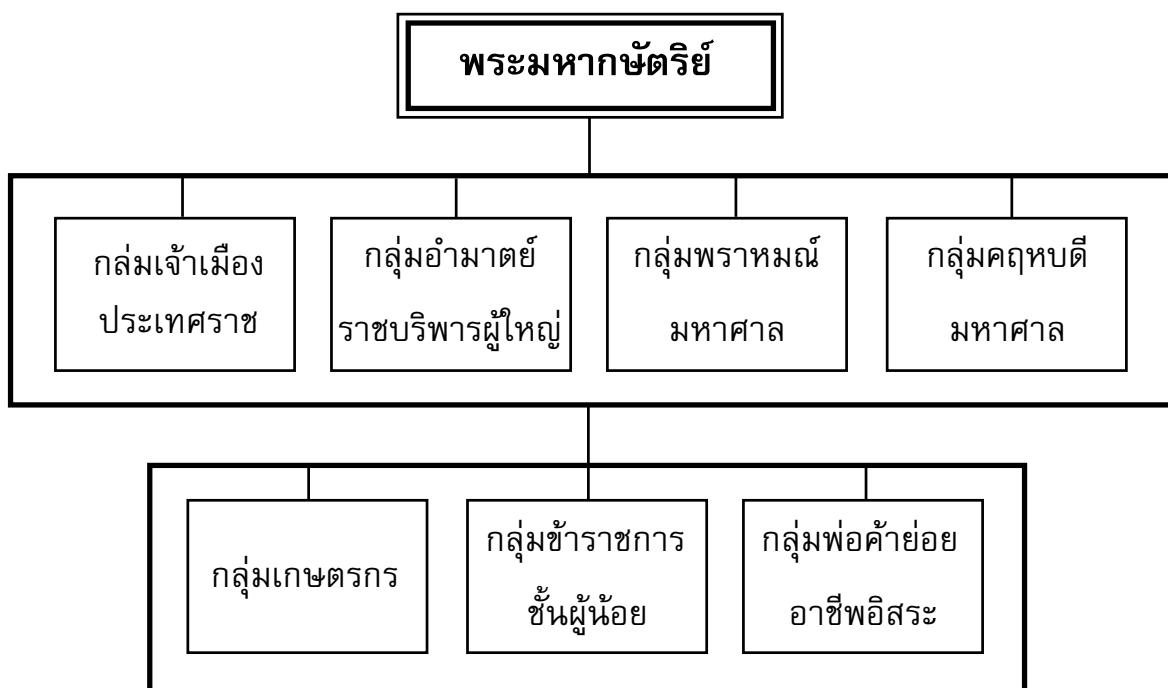
(3) สัมมาปัสส เเป็นการทำบ่่วงแล้วข้างไม้ลอด ไปตกที่ไหนก็ทำพิธีบูชาญญที่นั่น

(4) วาซเบียยะ การดื่มน้ำماءเพื่อกล่อมจิตใจให้พร้อมที่จะบูชาญญ

(5) นิรัคคะ การฝ่าครบทุกอย่าง

การบูชาญญโดยการฝ่าสัตว์นี้ ได้แพร่ระบาดไปทั่วชนพุทธวีป จนกระหึ่งพระสัมมาสัม-พุทธเจ้าทรงแก้ไขความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการบูชาญญ ให้กลับมาเป็นราชลังคหวัตถุตามเดิม ดังเรื่องราวในกฎทันตสูตรที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

6.9.2 แผนภูมิการป gereองประเทศด้วยหลักบนสีล่างสาม

จากเนื้อหาในกฎทันตสูตร สามารถสรุปเป็นแผนภูมิการป gereองประเทศของพระเจ้ามหาวิชิตราชได้ดังแผนภูมิข้างบนนี้ จะเห็นว่ามีการแบ่งกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นเป้าหมายในการบริหารประเทศออกเป็น 2 ระดับคือ ระดับล่าง 3 กลุ่ม และระดับบน 4 กลุ่ม

กลุ่มเป้าหมายระดับล่าง 3 กลุ่ม

กลุ่มเป้าหมายระดับล่างนั้น ถือเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ในปัจจุบันเรียก คนกลุ่มนี้ว่าเป็นกลุ่มระดับราษฎร์ มีดังนี้

(1) กลุ่มเกษตรกร ได้แก่ ชาวนา ชาวไร่ ผู้ทำการเกษตรและกลิกรรม

(2) กลุ่มพ่อค้าย่อย ได้แก่ พ่อค้า แม่ค้า ผู้ประกอบอาชีพอิสระทั้งหลาย

(3) กลุ่มข้าราชการชั้นผู้น้อย และผู้รับจ้างในวงราชการ

ในยุคปัจจุบันมีการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้เกิดกลุ่มใหม่เพิ่มขึ้นมา คือ กรรมกรผู้ใช้แรงงาน ซึ่งก็อาจจะรวมอยู่ในกลุ่มที่หนึ่งของระดับล่าง คือ กลุ่มเกษตรกร

กลุ่มเป้าหมายระดับบน 4 กลุ่ม

กลุ่มเป้าหมายระดับบน ถือเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในแต่ละวัน หากเทียบปริมาณแล้ว กลุ่มนี้มีจำนวนน้อยกว่าคน 3 กลุ่มในระดับล่างมาก แต่แม้จะมีปริมาณน้อย ถึงกระนั้นกลุ่มคนเหล่านี้ก็มีอิทธิพลมากต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งมีดังนี้

(1) กลุ่มเจ้าเมืองประเทศาช หากเทียบกับในปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มนักการเมืองระดับชาติ เช่น สมาชิกวุฒิสภา(ส.ว.), สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร(ส.ส.), คณะกรรมการต่างๆ ฯลฯ กลุ่มคนเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ

(2) กลุ่มอำนาจย่ำราชบริพารผู้ใหญ่ หากเทียบกับในปัจจุบัน ได้แก่ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เช่น เสนอธิการ, ปลัดกระทรวง, อธิบดี, ผู้ว่าราชการจังหวัด, ผู้บัญชาการทหารทุกเหล่า ฯลฯ ซึ่งถือเป็นกลุ่มรับนโยบายไปปฏิบัติ

(3) กลุ่มพระมหาเถรสมาคม หากเทียบกับในปัจจุบัน ได้แก่ ผู้นำทางความคิดนักวิชาการใหญ่ สื่อมวลชนใหญ่ ซึ่งเป็นสถาบันทางความคิดที่ถ่วงดุลอำนาจโดยการซึ่งนำประชาชน

(4) กลุ่มคนหัวตีมมหาศาลา หากเทียบกับในปัจจุบัน ได้แก่ กลุ่มนักธุรกิจใหญ่ๆ หรือ พวกพ่อค้าระดับประเทศ เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์มาก มีบริหารซึ่งเป็นชนในระดับล่างมาก

6.9.3 การปราบปรามที่ต้นเหตุคือเศรษฐกิจ

หากถามว่า ทำไม่ใช่วนบทบาทของกลุ่มของพระเจ้ามหาราชซึ่งต้องเป็นเจ้า คำตอบคงมีหลากหลาย แต่เมื่อย้อนกลับไปทบทวน “หัวข้อประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ” ในเรื่องมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎกจะพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้คนเป็นเจ้ามีอยู่อย่างน้อย 2 ประการคือ กิเลสคือความโลภในตัวบีบบังคับ และความยากจนอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นแรงกดดัน

ในกรณีนี้ มีข้อสังเกตว่าปัญหาโจรมาจากความยากจนเป็นหลัก เพราะเมื่อพระโพธิสัตว์แนะนำให้พระราชแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจแล้ว ทำให้ปัญหาโจรระงับไป และในช่วงที่พระราชทรงปรากรจะบูชาหมาด้วยการรับย้อมทำให้เศรษฐกิจตกต่ำลูกلامใหญ่โต ถึงกับมีโจรปล้นเมือง ในทุกยุคสมัย ผลของการรับย้อมทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรเหลือค่านับ เช่น หลังสังคมโลกครั้งที่ 1 ในปีค.ศ.1929(พ.ศ.2472) ได้เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในอเมริกาเหนือ ยุโรป และแพร่ระบาดไปยังนานาประเทศทั่วโลก¹

ในกรณีนี้ ปัญหาที่แท้จริงจึงอยู่ที่ “ความยากจนอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ” การจะแก้ปัญหานี้ได้ จึงต้องแก้ไขที่เศรษฐกิจอันเป็นต้นเหตุของปัญหา ด้วยเหตุนี้ พระโพธิสัตว์จึงกราบทูลพระราชว่า “การปราบปรามโจรด้วยการประหาร จองจำ ปรับใหม่ ตាតนิ หรือ เนรเทศ ไม่ชี้อว่าเป็นการปราบปรามโดยชอบ...” เนื่องจากการแก้ปัญหาริธึ่นี้ เป็นการแก้ที่ปลายเหตุ ไม่อาจจะให้ปัญหานี้จบสิ้นได้อย่างถาวร เปรียบเสมือนกำจัดวัชพืชด้วยการตัด ไม่อาจจะทำให้วัชพืชนั้นตายได้ จะต้องถอนรากถอนโคนอันเป็นต้นเหตุที่แท้จริงทั้งไป

6.9.4 แก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยส่งเสริมคนที่ขยัน

วิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของพระโพธิสัตว์ คือการส่งเสริมคนระดับล่าง 3 กลุ่ม ซึ่งขยันทำงานหากิน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร, กลุ่มพ่อค้า และกลุ่มข้าราชการ ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า ต้องมีระบบการคัดคนเป็นอย่างดี ไม่ช่วยแบบเหวี่ยงแหะ เพราะจะไม่บังเกิดผลดีเท่าที่ควร

การช่วยเฉพาะคนขยันนั้น จะทำให้ทรัพยากรที่ช่วยไปเกิดผลของกาม เศรษฐกิจโดยรวมมีการขับเคลื่อนตัวสูงขึ้น ทำให้รายรับจากภาคอีกรสูงตามไปด้วย ส่งผลให้รัฐมีทรัพยากรเพิ่มขึ้น สามารถช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ ต่อไปได้อีก และเป็นการเชิดชูคนดีมีคุณธรรมให้สูงเด่น เพื่อให้เป็นบุคคลต้นแบบของสังคม เพื่อให้คนดีมีกำลังใจในการขวนขวยทำงานยิ่งๆ ขึ้นไป และที่สำคัญคนที่เกียจคร้านจะได้ตระหนักว่า หากตนขยันทำงานบ้าง ก็จะได้รับการช่วยเหลือเช่นนี้ เหมือนกัน พวกที่เป็นโจรเพราความยากจนบีบบังคับ ก็จะได้เลิกเป็นโจรแล้วหันมาทำงานหากินบ้างดังคำกราบทูลของพระโพธิสัตว์ที่ว่า หากพระองค์ทำอย่างนี้ พลเมืองจักขวนขวยในการงานของตน จักไม่เบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์

¹ วิกิพีเดีย. (2551). “ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ (Great Depression).” [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://th.wikipedia.org/wiki>.

ในทางตรงข้าม หากพระราชามไม่เลือกให้ กล่าวคือ ช่วยเหลือหมดทั้งคนขยันและคนเกียจคร้าน หากเป็นเช่นนี้ ความหายจะเกิดขึ้น เพราะวัสดุที่รพยากรไม่เพียงพอที่จะช่วยคนทุกคน ภาระการเงินการคลังของรัฐจะอ่อนแอ และคนที่ขยันก็จะหมดกำลังใจและเลิกขยันทำงานบ้าง คนที่เกียจคร้านอยู่แล้วก็จะได้ใจรับสั่งเกียจคร้านหนักมากขึ้น บ้านเมืองก็จะตกอยู่ในสภาพย่ำแย่

6.9.5 การช่วยเหลือในโอกาสอันสมควร

พระโพธิสัตว์กราบถูลพระราชาว่า ในกรณีเพิ่มข้าวปูอกและข้าวกินแก่เกษตรกรก็ต้องในการเพิ่มทุนแก่พ่อค้าก็ต้อง และในการพระราชทานเบี้ยเลี้ยงแก่ข้าราชการก็ต้อง ต้องให้ในโอกาสอันสมควร กล่าวคือ ต้องให้ในเวลาที่เหมาะสม การให้นั้นจะบังเกิดผลใหญ่ ในเรื่องนี้ภาษาบาลีใช้คำว่า “กาลัญญ” หมายถึง เป็นผู้รู้จักกาล ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะกาลัญญเป็น 1 ใน 7 ของ สัปปุริสธรรม คือ ธรรมของคนดี ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกดำเนินไปโดยมีกาลเวลาเป็นตัวกำหนด หากเราทำอะไรได้ถูกจังหวะถูกกาลเวลา ก็จะเป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จได้

ในการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแก่คนระดับล่าง 3 กลุ่มนี้ก็ เช่นกัน ต้องช่วยเหลือในโอกาสที่เหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์มาก เช่น ในช่วงที่ข้าวและอัญญาหารมีราคาแพง จึงเป็นโอกาสอันเหมาะสมที่รัฐบาลจะส่งเสริมเกษตรกรในเรื่องการทำนา และการเพาะปลูกอัญพืช

6.9.6 กฎโดยสารสร้างทีมงานบริหารประเทศ

หลังจากที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว พระเจ้ามหาวิชิตราชจึงตรัสตามวิธีบุชาหมาหมายกับพระมหาณปุโตรหิต พระมหาณปุโตรหิตจึงกราบทูลให้พระราชทานขอความเห็นชอบ และขอความร่วมมือเรื่องการบูชาหมาหมายจากคนระดับบน 4 กลุ่ม เพื่อเป็นบริหารของยัญ สาเหตุที่ต้องทำเช่นนั้น ก็เพื่อเป็นกฎโดยสารในการสร้างทีมงานบริหารประเทศนั้นเอง เพราะคนระดับบน 4 กลุ่มนี้ แม้จะมีจำนวนน้อยแต่มีอิทธิพลมากทางด้านการเมือง มีสติปัญญา ทรัพย์สิน และเครือข่ายมาก ในขณะที่ 3 กลุ่มระดับกลางน้ำ มีจำนวนคนมากมายมหาศาลแต่มีอิทธิพลน้อย

การที่พระราชทานทำเช่นนั้น เป็นการให้เกียรติแก่พวກษา เป็นการผูกมัดจิตใจคนระดับบนให้เกิดความรู้สึกว่า ได้รับความไว้วางใจจากพระราชาน สิ่งนี้เป็นสิ่งที่คนกลุ่มนี้ขาด พวกษาต่างก็มีโภคทรัพย์, สติปัญญา, ความรู้, ความสามารถและเครือข่ายมากอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ขาดคือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้มีอำนาจจากสูงสุดในแผ่นดิน เมื่อพระองค์ทรงเลือกใช้วิธีการ

ให้เกียรติ แทนการใช้พระราชอำนาจจัดสั่งการ จึงเป็นที่ถูกใจกลุ่มบุคคลระดับบนเป็นอย่างยิ่ง ทำให้บุคคลเหล่านี้เต็มใจช่วยพระราชาบริหารกิจการบ้านเมือง อย่างเต็มกำลังความสามารถ

การจะให้อะไรแก่ครก็แล้วแต่มีหลักอยู่ว่า จะต้องให้ในสิ่งที่เข้าหาด และให้อย่างเหมาะสม จึงจะบังเกิดผลมาก สำหรับคนจนขาดทรัพย์ ก็ต้องให้ทรัพย์ที่เหมาะสมกับเขา เช่น หากเป็นชาวนา ก็ให้ข้าวเปลือก พ่อค้า ก็ให้ทุนไปลงทุน ข้าราชการ ก็ให้เบี้ยเลี้ยงหรือโบนัส เป็นต้น ส่วนคนรวยไม่ได้ขาดทรัพย์ แต่เข้าประณานาการยอมรับ และความไว้วางใจจากผู้ปกครอง ต้องการมีเกียรติยศซื่อเสียง เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่การทำงานหรือธุรกิจของเข้า ด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองจึงต้องให้เกียรติแก่พวกรเข้า

กลุ่มผู้มีอิทธิพลทั้ง 4 กลุ่มนี้ ไม่เพียงแต่เห็นด้วยกับการบูชาญของพระราชาเท่านั้น แต่ยังนำทรัพย์มากมาถวายพระราชาด้วย ซึ่งพระเจ้ามหาวิชิตรราชเองก็ไม่ทรงรับ โดยตรัสว่า อย่าเลย ทรัพย์เป็นอันมากนี้ของข้าพเจ้า ก็ได้รวบรวมมาแล้วจากภาคีอกรที่เป็นธรรม พวกรท่านจะนำทรัพย์จากที่นี่เพิ่มไปอีก เมื่อพวกรเขากู้พระราชปณิเทศ ต่างคิดร่วมกันว่า การนำทรัพย์เหล่านี้กลับไปเรือนอีกไม่สมควรเลย เพราะพระเจ้ามหาวิชิตรราชกำลังทรงบูชาหมายญอยู่ พวกรเราจะบูชาญตามเดิมขององค์บ้าง จึงได้บำเพ็ญทานตามอย่างพระราชา การบูชาหมายญนี้ จึงเป็นการกระจายความมั่งคง ไปสู่บุคคลระดับล่าง เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้มีทรัพย์มาก ในระดับบน กับกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในระดับล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของแผ่นดิน

การที่พระราชาไม่ทรงรับทรัพย์ของกลุ่มคนระดับบน แต่กลับทรงพระราชนทางพระราชนทรัพย์ส่วนพระองค์ให้กับพวกรเข้าไปอีก สิ่งนี้ถือว่าเป็นกุศโลภัยอันชาญฉลาด ในการเชิญชวนทางอ้อมให้คนกลุ่มนี้ร่วมบำเพ็ญทานกับพระองค์ โดยพระองค์ทรงเป็นต้นแบบให้เขา ทำความ และที่สำคัญเป็นการฝึกให้พวกรเขารู้จักให้ทานเพื่อกำจัดความตระหนี่ ฝึกให้พวกรเข้า เป็นคนใจใหญ่ใจกว้างเพื่อป้องกันความโลภอันจะทำให้ทำผิดศีลธรรม เช่น การแสวงหาทรัพย์ โดยเอารัดเอาเบรียบหรือคดโกง ซึ่งปัญหานี้มีอยู่ในทุกยุคสมัยโดยมักจะเกิดกับกลุ่มคนระดับบน คนเหล่านี้ ไม่ได้แสวงหาทรัพย์โดยมิชอบ เพราะยากจน แต่พระราชาไม่รู้จักพอ ถ้าหากพวกรเขารู้จักการให้เสียบ้าง ความโลภก็จะลดลง จึงเท่ากับเป็นการป้องกันการเบียดเบี้ยนกันในสังคม ไปในตัว

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การบูชาหมายญ หรือการบริจาคทานแก่ “ประชาชนทั่วไป” ครั้งใหญ่นี้ จัดทำขึ้นหลังจากที่พระราชาแก่ปัญหาเศรษฐกิจระดับเบื้องต้นเสร็จแล้ว คือได้ให้ความช่วยเหลือแก่คนระดับกลางญ้ำ 3 กลุ่มซึ่งขยันแต่ยากจน จนเศรษฐกิจฟื้นตัว ผู้คน

อยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคผู้ร้ายแล้ว สาเหตุที่ต้องแก้ปัญหาเศรษฐกิจก่อน เพราะต้องการช่วยเหลือกลุ่มคนที่เดือดร้อนมากที่สุดก่อน คล้ายๆ กับการรักษาโรคต้องรักษาคนที่เจ็บป่วยหนักก่อน ส่วนคนที่ยังช่วยตัวเองได้เอาไว้ให้ลัง หากไม่คำนึงถึงตรงนี้ คนป่วยหนักก็จะไม่ได้รับการรักษาอย่างทั่วถึง โรคอันเกิดจากคนป่วยเหล่านี้ ก็จะยังคงระบาดต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด

6.9.7 คุณสมบัติของผู้ปกครองและที่ปรึกษา

จากที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้ามหาวิชิตราช 8 ประการและคุณสมบัติของปูโรหิต 4 ประการซึ่งเป็นบริวารของยัญชัน ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของผู้ปกครองและที่ปรึกษา จะเห็นว่าพระราชนั้นมีความสมบูรณ์พร้อมในทุกด้าน ทั้งชาติธรรมกูล บุคลิก ทรัพย์สมบัติ กองทัพ ความรู้ และทรงมีพระราชธรثارในการให้ทาน ส่วนปูโรหิตนั้นก็มีคุณสมบัติที่สำคัญ พร้อมสำหรับการเป็นที่ปรึกษาที่ดี คือ มีชาติธรรมกูลดี เป็นผู้คงแก่เรียน มีศีล และที่สำคัญท่านเป็นบันทิตมีปัญญาเฉียบแหลม

คุณสมบัติเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะการจัดทำพิธีบูชาหมายญชั่งเป็นงานใหญ่ ให้สำเร็จสมบูรณ์ก็ตี หรือการบริหารประเทศให้ดำเนินไปด้วยดีนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือ จากประชาชนทั้งแผ่นดิน พระราชนิรនทรานะเป็นศูนย์รวมใจ จะต้องได้รับการยอมรับนับถือ ไม่มีข้อตำหนิทั้งทางกายภาพและจิตใจ เพื่อป้องกันความกินแหงแคลงใจ การดูถูกในใจอยู่ลึกๆ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง โดยเฉพาะกลุ่มนบุคคลระดับบน ส่วนปูโรหิตซึ่งเป็นผู้วางแผนงานทั้งปวง ก็จะต้องมีคุณสมบัติที่กล่าวมาด้วย ในการทำงานใหญ่ต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ

6.9.8 การพัฒนาจิตใจของผู้ปกครองประเทศ

ยัญวิธี 3 ประการ คือ การให้พระราชรักษาใจให้ผ่องใส ไม่เสียดายว่าทรัพย์หมุดเปลืองไป กล่าวคือ เมื่อตัดสินว่าจะให้ทานแล้ว ก็ต้องตัดใจให้ขาดจากทานนั้นด้วย จึงจะทำให้เกิดบุญมาก และที่สำคัญ ยัญวิธีนี้เป็นกุศลlobayuchaya ใจผู้นำให้ใหญ่ครอบคลุมทั้งประเทศ ขยายใจผู้นำให้มีความเมตตากรุณาต่อคนทั้งแผ่นดินทั่วหน้า ไม่เห็นแก่ความสิ้นเปลือง เป็นการให้ด้วยความเต็มใจและจริงใจ

ประชาชนผู้รับทานก็จะลัมผัศความเต็มใจนี้ ได้จากการพัฒนาที่ผ่องใสอันเกิดจากจิตใจที่ชื่นบานเพื่อมาทานของพระราชา จะสร้างความประทับใจแก่ประชาชนพลเมืองทั้งแผ่นดิน และส่งผลให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศร่วมกับพระราชา

ในทางตรงข้าม หากพระราชา มีความเสียดายทรัพย์ ความเสียดายในใจนี้ ก็จะปรากฏออกทางพระพักตร์ที่หม่นหมอง ประชาชนก็จะรู้ว่าพระราชาไม่ได้ให้ด้วยความเต็มใจ แต่ให้แบบเสียไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงยากที่พลเมืองจะร่วมใจกันพัฒนาประเทศ

ปกติผู้นำที่มีตำแหน่งใหญ่แต่ใจแคบการดูแลบัดทุกข์บำรุงสุขประชาชนย่อมทำไม่ทั่วถึง ประชาชนจะประสบความลำบาก ผู้นำที่ตำแหน่งเล็กแต่ใจใหญ่ ประชาชนจะประสบสุขแต่ตนเองจะเดือดร้อน ผู้นำที่ตำแหน่งเล็กและใจแคบ บ้านเมืองจะเดือดร้อนไปทุกหย่อมหญ้า ส่วนผู้นำที่ตำแหน่งใหญ่และใจใหญ่ บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง

6.9.9 การพัฒนาจิตใจประชาชนด้วยการตั้งมาตรฐานคนดี

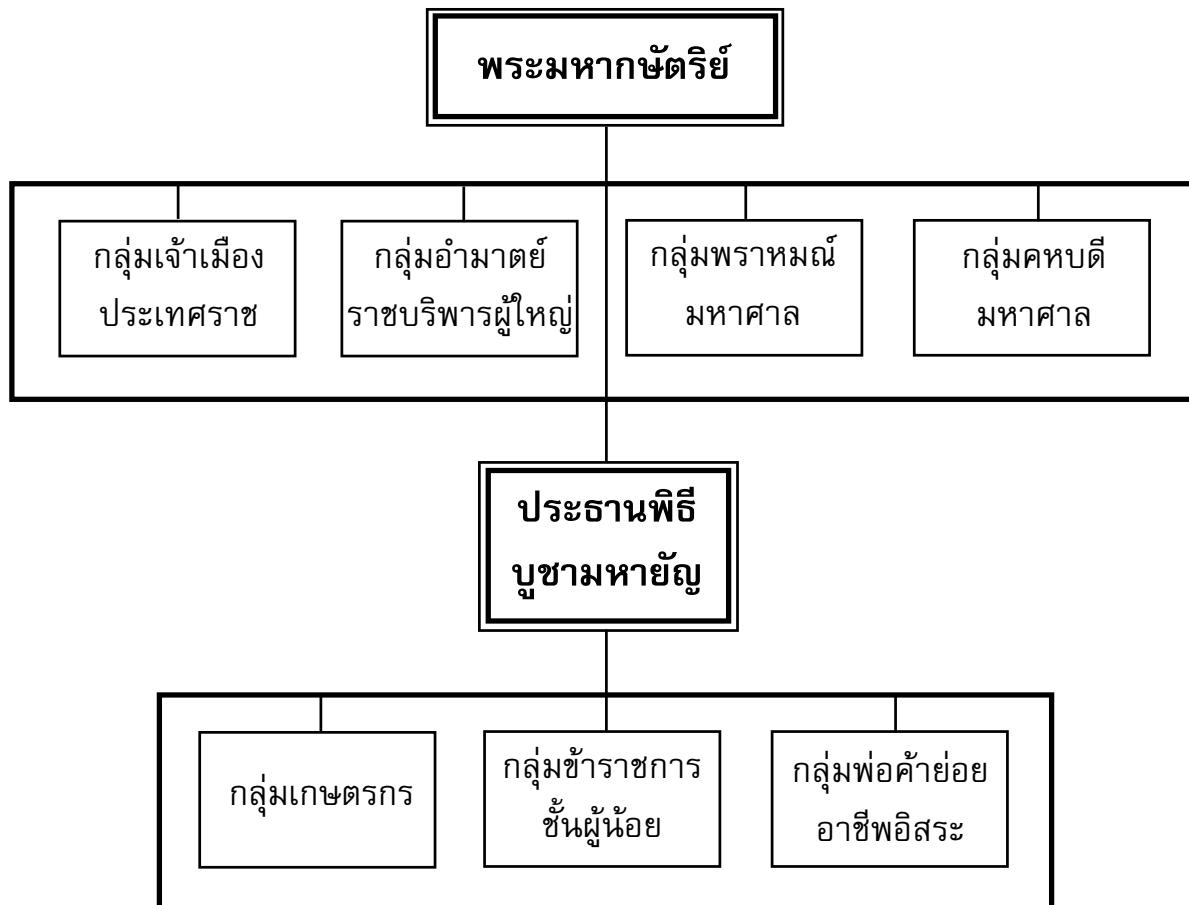
ปูโรหิตยังให้ข้อคิดในการบริหารคนหมู่มากแก่พระราชาว่า การทำงานครั้งใหญ่ จะต้องทำใจให้หนักแน่น เพราะจะมีทั้งคนดีคนชั่วหลายเหล่า ปะปนกันมารับแยกทาง ซึ่งยากจะแยกแยะได้ พระราชาจะต้องทำใจให้ได้ว่า พระองค์ตั้งใจให้เฉพาะคนดีเท่านั้น แต่ถ้ามีคนไม่ดีปะปนเข้ามา ก็ต้องทำใจให้หนักแน่น ทำใจให้กัวงใหญ่ไปคลาลว่า เราจะให้โอกาสเขากลับตัวเป็นคนดีในภายหน้า

นอกจากคุณสมบัติของคนดีคือความขยันที่กล่าวมาแล้ว คนดีจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญอีกคือ ต้องมีศีลหรือถือกุศลกรรมบุต 10 ด้วย กุศลกรรมบุตที่พระมหาณปูโรหิตกราบบุลพระราชาเนี้ ถือเป็นการประการมาตรฐานคนดีในยุคนี้ เพื่อให้ผู้นำมีเกณฑ์ในการคัดคน เป็นมาตรฐานในการตั้งเป้าหมายสำหรับการพัฒนาคน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือพัฒนาประเทศชาติในด้านอื่นๆ เพราะทุกโครงการจะสำเร็จได้ด้วยดีนั้น ก็อยู่ที่คุณภาพของคน

6.9.10 การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ

พิธีบูชาหมาляетูของปูโรหิตของพระเจ้ามหาวิชิตรานนั้น เป็นการปฏิวัติพิธีกรรมเดิมของพระมหาณที่ถือปฏิบัติสืบกันมาว่า จะต้องมีการฆ่าวัว แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด พิธีบูชาหมาляетูแบบใหม่นี้ใช้เพียง เนยใส น้ำมัน เนยขัน นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เท่านั้น ซึ่งเป็นของห่าง่ายในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน และที่สำคัญทำให้หยุดทำปานาติบາต แต่หันไปส่งเสริมเกษตรกรรมแทน ซึ่งสุดท้ายแล้วก็เป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชน จึงถือได้ว่า เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับจิตใจคือศีลธรรม

6.9.11 แผนภูมิการประกอบพิธีบุชาmanyūของพระเจ้ามหาวิชิตราช

พิธีบุชาmanyūของพระเจ้ามหาวิชิตราชนั้น สามารถสรุปออกมาเป็นแผนภูมิได้ดังที่แสดงมาด้านนี้ แผนภูมนี้แตกต่างกับแผนภูมิแรก ตรงที่พระเจ้าแผ่นดินในฐานะประธานพิธีบุชา manyū ไม่ได้เพียงแต่นั่งสั่งการอยู่ข้างบน แต่เสด็จลงมาทำหน้าที่เป็นประธานพิธีเอง ลงมาบริจาคมแก่สกนธิกรด้วยพระองค์เอง ลงมาอยู่ท่ามกลางประชาชนของพระองค์ จึงเป็นเหตุให้พระราชาสามารถเข้าไปหันอยู่ในใจของคนทั้งแผ่นดินได้ ส่งผลให้กลุ่มผู้มีอิทธิพล 4 กลุ่มไม่อาจจะนิ่งดูดายอยู่ได้ ต้องลงมาทำกิจกรรมกับร่วมกับผู้นำด้วย จึงถือเป็นต้นแบบแห่งการปกครองด้วยวิธีจุใจ เชิญชวนชาวเมืองให้ร่วมแรงร่วมใจ และร่วมสนับสนุนกำลังทรัพย์โดยมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกันคือการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง ด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับจิตใจ

การปกครองและการแก้ปัญหาสังคมของพระเจ้ามหาราชวิชิตราชนี้ สอดคล้องกับ จักก
วัดติสูตร ที่กล่าวแล้วในบทที่ 5 หัวข้อ “ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ” กล่าวคือ ปัญหา
สังคมที่เกิดขึ้นมีสาเหตุสำคัญอยู่ 2 ประการคือ พระราชาไม่ตั้งอยู่ในธรรม และการบริหาร
จัดการเรื่องเศรษฐกิจไม่ดี เป็นเหตุให้ความขัดสนแพร่หลาย ล่งผลให้เกิดการลักขโมย และการ
ทำผิดศีลผิดธรรมโดยประการต่างๆ ตามมา ดังนั้น เมื่อจะต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นผู้ปกครอง
ประเทศจึงต้องตั้งอยู่ในธรรม และการบริหารจัดการเรื่องเศรษฐกิจให้ดี

ในกฎทันตสูตรนี้จะเห็นว่า พระเจ้ามหาราชวิชิตราและพระมหาณปุโรหิตตั้งอยู่ในธรรม คือ
พระเจ้ามหาราชทรงมีพระราชรัฐธรรม เป็นทานบดี เป็นดุจป่อที่ลงดื่มของสมณพระมหาณ
รวมทั้งประชาชนพลเมือง และทรงเป็นบลลทิต เนียบแหลม ทรงพระปริชาสามารถ เป็นต้น ส่วน
พระมหาณปุโรหิตก็ตั้งอยู่ในธรรมคือเป็นผู้มีศีลเป็นต้น เมื่อมีปัญหาโกรผู้ร้ายที่เกิดขึ้นในเว่นแควัน
พระมหาณปุโรหิตก็ทราบดีว่า ต้นตอของปัญหาอยู่ที่เรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดกับกลุ่มคนในระดับ
ล่างของสังคมเป็นหลัก ดังนั้น ปุโรหิตจึงพยายามคำแนะนำให้พระราชาแก้ปัญหา ด้วยการช่วยเหลือ
เศรษฐกิจแก่คนเหล่านี้ เมื่อแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเข่นนี้ จึงทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นดับไป และส่งผล
ให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองในที่สุด

6.9.12 สรุปหลักการปกครองของพระเจ้ามหาราชวิชิตราช

จากเนื้อหาในกฎทันตสูตรและบทวิเคราะห์ที่กล่าวมา สามารถสรุปหลักการ
ปกครองประเทศ และหลักการแก้ปัญหาสังคมของพระเจ้ามหาราชวิชิตราช ซึ่งพระองค์ทรงปฏิบัติ
ตามคำแนะนำของพระโพธิสัตว์ได้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. แบ่งกลุ่มเป้าหมายในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศออกเป็น 2 ระดับ คือ

1.1) กลุ่มเป้าหมายระดับบน คือ กลุ่มผู้มีอิทธิพล 4 กลุ่ม

1.2) กลุ่มเป้าหมายระดับล่าง คือ กลุ่มของประชาชนทั่วไป 3 กลุ่ม

2. มุ่งแก้ไขปัญหาและพัฒนาแก่กลุ่มเป้าหมายระดับล่างก่อน เพราะเป็นกลุ่มที่กำลัง¹
เดือดร้อนด้วยปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งลุกalamใหญ่โตและขยายวงมาสู่
ปัญหาศีลธรรม คือ การลักขโมยและปล้นบ้านปล้นเมือง

จึงต้องแก้ไขด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับพัฒนาจิตใจคือศีลธรรม ดังนี้

2.1) พัฒนาเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมคนระดับล่างที่ขยันทำงานากิน 3 กลุ่ม เพื่อ

เป็นต้นแบบแก่คนอื่นในสังคม โดยการสนับสนุนสิ่งที่เข้าหาดอย่างเหมาะสมต่อกลุ่มคนและให้ในโอกาสอันสมควร

2.2) พัฒนาจิตใจหรือศีลธรรมของประชาชนโดยใช้กุศลกรรมบท 10 อันเป็นมาตรฐานของคนดีในยุคหนึ่น

การพัฒนาประเทคโนโลยี จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับจิตใจเสมอ การพัฒนานี้จะจึงจะส่งผลยิ่งยืน หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้เปรียบเสมือนไฟ 2 ท่อนที่วางพิงกันไว้ หากเอาอันได้อันหนึ่งออกอีกอันหนึ่งก็ต้องล้มไปด้วย กล่าวคือ หากมุ่งเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจไม่นำพาเรื่องจิตใจคือศีลธรรม คนก็จะขาดคุณภาพเพราะอำนาจจกิเลสที่ไม่มีศีลธรรมควบคุม ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น การคอร์รัปชัน เป็นต้น อันจะเป็นเหตุให้เศรษฐกิจย่ำแย่ไปด้วย แต่หากพัฒนาเพียงศีลธรรมไม่ส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจ คนก็จะอดอยากและความอดอยากนี้ ก็จะกดดันให้คนทำผิดศีลธรรมด้วยการลักขโมย เป็นต้น ศีลธรรมก็ไม่อาจจะตั้งอยู่ได้เช่นกัน

3. การแก้ปัญหาและปักร่องประเทคโนโลยีเป็นงานใหญ่ พระราชทานไม่อาจจะทำเพียงลำพังได้ จำเป็นจะต้องสร้างและพัฒนาทีมบริหารชั้นนำจากกลุ่มคนระดับบน 4 กลุ่ม ซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลในสังคม

3.1) การสร้างทีมนี้ใช้การ “ให้เกียรติ” ซึ่งเป็นสิ่งที่คน 4 กลุ่มนี้ขาดและต้องการ วิธีการให้เกียรติของพระราชทานคือ การเชิญคนทั้ง 4 กลุ่มนี้มา แล้วขอความเห็นชอบและความร่วมมือในการต่างๆ ที่จะต้องจัดทำ

3.2) การพัฒนาทีมบริหารนั้น ทำได้ด้วยการที่พระราชทานต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อให้เข้าปฏิบัติตาม เช่น การที่พระราชทานแบ่งสกนธิกรนั้น ก็เป็นแบบอย่างให้แก่คนทั้ง 4 กลุ่มนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีทรัพย์มากทำตามด้วย ด้วยวิธีการนี้ จะทำให้เจของผู้นำประเทศและทีมบริหารกว้างขวางครอบคลุมทั้งประเทศ เท่ากับเป็นการป้องกันการหาทรัพย์โดยมิชอบไปในตัว ซึ่งจะส่งผลให้สกนธิกรเป็นสุขกันทั่วหล้า

6.10 เปรียบเทียบรัฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม

ในหัวข้อนี้ จะเปรียบเทียบหลักธรรมาธิปไตยกับการปกครองในยุคปัจจุบัน โดยจะหยิบยกมาเพียงบางประเด็นเท่านั้น คือ ในเรื่องการปกครองโดยคณะกรรมการควบคุมของเควันวัชชี กับ การปกครองระบบประชาธิปไตยในปัจจุบัน เพราะระบบประชาธิปไตยนั้นเป็นระบบที่ใช้กันมากที่สุดในยุคนี้ ส่วนประเด็นอื่นๆ ได้เปรียบเทียบแทรกไว้ในเนื้อหาบางแล้ว

การปกครองระบบประชาธิปไตยนั้นมีลักษณะบางประการคล้ายกับการปกครองแบบคณะกรรมการควบคุมของเควันวัชชี กล่าวคือ เป็นระบบที่ไม่ได้ปกครองโดยคนๆ เดียวแบบระบบกษัตริย์ แต่ปกครองโดยคณะกรรมการที่มีสิทธิ์ตัดสินร่วมกัน แต่ทั้งนี้ก็มีความต่างกันตรงที่ระบบประชาธิปไตยนั้น เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสมัครเข้าไปเป็นคณะกรรมการประเทศได้โดยผ่านการเลือกตั้ง แต่การปกครองของเควันวัชชีนั้นส่วนสิทธิ์ไว้เฉพาะคณะกรรมการเจ้าเท่านั้น ส่วนกระบวนการปกครองมีความคล้ายคลึงกันคือ ระบบประชาธิปไตยยกเอกสารรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของการปกครอง ส่วนเควันวัชชียกເອາ “ธรรม” ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ เช่น อปิหานนิยธรรม เป็นต้น ให้เป็นหลักปฏิบัติสูงสุดของคณะกรรมการ

ในการจัดสรร主角น้ำใจนักมีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ระบบประชาธิปไตยแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ส่วนเควันวัชชีนักมีการจัดสรร主角น้ำใจออกเป็นฝ่ายฯอย่างชัดเจนไม่ก้าวถ่ายกัน เท่าที่ปรากฏอยู่ในอรรถกถาพระไตรปิฎกพบว่า มีการแบ่งอำนาจบริหาร และ อำนาจตุลาการชัดเจนมาก คือ คณะกรรมการนั้นเป็นฝ่ายบริหารโดยมีคัดเลือกตัวแทนคณะกรรมการเจ้าหนึ่งท่านให้เป็นพระราชา อำนาจตุลาการนั้นเป็นหน้าที่ของ “มหาอามาตย์” เป็นต้น ส่วนอำนาจนิติบัญญัตินั้นไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่า มีการแบ่งอำนาจนี้ออกไปต่างหากหรือไม่ แต่จากพระธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายว่า “ไม่บัญญัติข้อที่ไม่เคยบัญญัติไว้ ไม่เพิกถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว สมាមานวัชชีธรรมแบบโบราณ ตามที่บัญญัติไว้แล้ว ประพฤติกันอยู่”

พระธรรมนี้สามารถถือความได้ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรก คือ อำนาจนิติบัญญัติรวมอยู่กับอำนาจบริหารของเจ้าวัชชีคณะกรรมการเดียวกัน ประเด็นที่สอง เจ้าวัชชีแบ่งออกเป็น 2 คณะคือ คณะที่ทำหน้าที่บริหาร และ คณะที่ทำหน้าที่บัญญัติกฎหมาย จากข้อมูลที่มีอยู่นี้ยังไม่อาจจะสรุปได้ว่าเป็นประเด็นไหนกันแน่ แต่ทั้งนี้อำนาจนิติบัญญัติตามอปิหานนิยธรรมนั้นเป็นอำนาจที่ค่อนข้างนิ่งคือ บัญญัติตามประเพณีอันดีงามแต่โบราณของชาววัชชีเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ความเคลื่อนไหวที่สำคัญทางการปกครองจึงอยู่ที่ อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการซึ่งมีการ

แบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจนเป็นหลัก

ในส่วนของอำนาจตามจตุลาการของแคว้นวัชชีนยังมีประเด็นที่นำสนใจคือ มีการแบ่งอำนาจออกเป็นชั้นๆ คล้ายๆ กับอำนาจตามจตุลาการปัจจุบันที่มีแบ่งเป็น ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา นอกจากนี้ยังมีศาลย่อยอื่นๆ อีกหลายศาล ในอำนาจตามจตุลาการของแคว้นวัชชีนยัง มีการแบ่งออกเป็น 7 ชั้น คือ มหาอำนาจที่ฝ่ายสอบสวน, มหาอำนาจที่ฝ่ายผู้พิพากษา, มหา อำนาจที่ฝ่ายที่ซื่อว่าลูกขุน, มหาอำนาจที่ 8 พระภูมิ, เสนนาบดี, อุปราช และ พระราชา

บางคดีก็สืบสุดที่มหาอำนาจที่ฝ่ายสอบสวน กล่าวคือ หากฝ่ายนี้สอบสวนจำเลยแล้ว พบร่วม “บริสุทธิ์” ก็จะปล่อยตัวไป แต่ถ้าสอบสวนแล้วมีข้อมูลที่บ่งบอกว่า “จำเลยผิดจริง” ก็จะ ส่งจำเลยไปในฝ่ายที่สูงขึ้นตามลำดับจนถึงพระราชา หากพระราชาสอบสวนแล้วพบว่าจำเลย ผิดจริง ก็จะโปรดให้เจ้าหน้าที่อ่านคัมภีร์กฎหมายประเพณี ในคัมภีร์กฎหมายประเพณีนั้น เขียนไว้ว่า ผู้ใดทำความผิดซื่อหันผู้นั้นจะต้องมีโทษซื่อนี้ พระราชา ก็ทรงทำการกระทำของผู้นั้น มาเทียบกับตัวบทกฎหมายนั้นแล้ว ทรงลงโทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น

ประเด็นนี้มีข้อสังเกตว่า พระราชาซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดฝ่ายบริหารนั้น ก็ต้องทำหน้าที่ฝ่าย ตุลาการด้วยในกรณีที่ “คดีความ” บางคดีไม่อาจจะระงับได้ในกระบวนการยุติธรรม ชั้นต้น ซึ่ง ประเด็นนี้ ก็แตกต่างจากระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ที่ผู้นำฝ่ายบริหารได้แก่ นายกรัฐมนตรี เป็นต้น จะไม่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการตัดสินคดีความเลย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า มีทั้งส่วนที่เหมือนกัน คล้ายกัน และแตกต่างกันอยู่ หลายประการ โดยข้อแตกต่างที่สำคัญที่สุดคือ แคว้นวัชชียึดหลักอธรรม ได้แก่ อปริหานิยม อธรรม เป็นต้น เป็นหัวใจสำคัญในการปกครองประเทศ แต่ระบบประชาธิปไตยนั้น ยึดรัฐธรรมนูญที่ คนซึ่งยังมีคุณลักษณะเช่นเดียวกันร่วงขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุดเป็นหัวใจสำคัญที่สุดในการปกครองประเทศ

จุดอ่อนของประชาธิปไตยและแนวทางแก้ไข

หากผู้ปกครองเป็นคนดี มีความสามารถ ระบบการปกครองแบบเด็ดขาดไม่ว่าจะ เป็นโดยบุคคล เช่น ระบอบราชอาธิปไตย หรือ โดยหมู่คณะ เช่น ระบอบสังคมนิยม จะสามารถ ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการของสังคมได้เร็วที่สุด แต่มีความเสี่ยงสูง เพราะคนเรา เมื่อยังไม่หมดกิเลส การมีอำนาจจะสิ้นเชิงโดยไม่มีการถ่วงดุล ทำให้มีแนวโน้มการใช้อำนาจใน ทางมิชอบสูงไปด้วย และหากเป็นอย่างนั้น จะสร้างความเสียหายแก่สังคมได้อย่างมหาศาล

ในสภาพลังคอมโลกปัจจุบันระบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นการปกครองที่ใช้อำนาจอธิปไตย

มาจากประชาชน จึงเป็นระบบการปกครองที่มีความบกพร่องน้อยที่สุด แต่ก็มีจุดอ่อนคือ หากคนหมู่มากถูกซักนำด้วยอำนาจจิทธิพลของสื่อการประชาสัมพันธ์สร้างภาพลักษณ์ที่เก่งกาจ อำนาจเงิน หรือด้วยอิทธิพลอันใด ทำให้เลือกคนไม่ดี คนขาดความสามารถในการบริหารเข้ามาปกครองประเทศแล้ว ก็อาจสร้างความเสียหายได้มาก ไม่ว่าจะเป็นโดยการคอร์รัปชัน การใช้อำนาจรัฐไปในทางมิชอบ หรือการบริหารนำพาประเทศไปในทางที่ผิด การทำให้เกิดความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น

แนวทางแก้ไขคือ จะต้องให้ความรู้กับประชาชนให้รู้เท่าทันสื่อรู้เท่าทันนักการเมือง ให้คิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อิงข้อมูลที่เป็นจริงมากกว่าใช้อารมณ์ และสร้างเป็นกระแสร่วมกัน ของคนทั้งชาติให้ทุกคนยึดธรรมเป็นใหญ่คือ นำหลักธรรมความถูกต้องดีงาม ดังที่พระสัมมา-สัมพุทธเจ้าตรัสไว้มาเป็นค่านิยมร่วมของสังคม เป็นเครื่องนำทางสังคมไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ ซึ่งจะทำให้นักการเมืองต้องประพฤตินอยู่ในกรอบของหลักธรรมนั้นด้วย เพราะมิฉะนั้น ประชาชนจะไม่ยอมรับ โดยสรุปคือนำหลักธรรมมาอิปไตยมาประยุกต์ใช้กับหลักประชาธิปไตย นั่นเอง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 6 รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก จะโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 6 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 6
แล้วจึงศึกษาบทที่ 7 ต่อไป

บทที่ 7

นิติศาสตร์

ในพระไตรปีฎก

เนื้อหาบทที่ 7

นิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก

- 7.1 ภาพรวมนิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก
- 7.2 ความเป็นมาของกฎหมายในพระไตรปิฎก
- 7.3 พระวินัยคือกฎหมายในพระไตรปิฎก
- 7.4 องค์ประกอบของสิกขابท
- 7.5 ขั้นตอนการบัญญัติสิกขابท
- 7.6 หมวดหมู่และจำนวนสิกขابท
- 7.7 ตัวอย่างสิกขابทในพระปाणีโมกช์
- 7.8 สิกขابทเป็นพุทธบัญญัติมิใช่แต่สังฆ
- 7.9 การประชุมทบทวนสิกขابบทุกกึ่งเดือน
- 7.10 อธิกรณ์ในพระไตรปิฎก
- 7.11 อธิกรณ์สมณะ : ธรรมเครื่องระบบอธิกรณ์
- 7.12 พระวินัยธرنักรกฎหมายในพระธรรมวินัย

แนวคิด

1. นิติศาสตร์ในพระไตรปีฎิกัจ্ঞนี้คือพระวินัย ได้แก่ พระวินัย 227 สิกขากบทของพระภิกขุซึ่งเป็นกฎระเบียบสำหรับควบคุมความประพฤติของพระภิกขุให้เรียบร้อย

2. พระวินัยแต่ละสิกขากบทนั้นมีการแจงรายละเอียดชัดเจนมากทั้งนี้เพื่อให้พระภิกขุ มีความเข้าใจอย่างแจ่มชัดไม่คลุมเครือ สามารถปฏิบัติตามได้ถูกต้อง และมีการประชุมทบทวน พระวินัยกันทุก 15 วัน เพื่อให้ภิกขุทุกรูปจำได้อย่างแม่นยำ ซึ่งต่างกับกฎหมายทางโลกที่รัฐ ไม่มีระบบการศึกษากฎหมายแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องเช่นนี้

3. พระวินัยทุกสิกขากบทเป็นพุทธบัญญัติทั้งสิ้น กล่าวคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ เดิมว่าเท่านั้นที่บัญญัติขึ้น ส่วนพระสาวกเป็นผู้ศึกษาและปฏิบัติตามเท่านั้น ด้วยเหตุนี้พระวินัย ทุกข้อจึงมีสมบูรณ์และศักดิ์สิทธิ์ใช้ได้หวานาน ส่วนกฎหมายทางโลกนั้นเนื่องจากผู้ร่างยังไม่ หมดกิเลสและความรู้ยังไม่สมบูรณ์จึงต้องอาศัยการระดมความคิด ตัดสินด้วยเสียงส่วนใหญ่ และมีการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะๆ

4. คุณสมบัติของพระวินัยธรรมซึ่งถือเป็นนักกฎหมายในทางธรรมนั้น มีการทำหนด คุณสมบัติที่ชัดเจนว่าจะต้องมีความรู้คู่คิลธรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ ความเข้าใจหลักนิติศาสตร์ในพระไตรปีฎิกัจ্ঞดังนี้ คือ ความ เป็นมาของกฎหมายในพระไตรปีฎิก, พระวินัยคือกฎหมายในพระไตรปีฎิก, องค์ประกอบของ สิกขากบท, ขั้นตอนการบัญญัติสิกขากบท, หมวดหมู่และจำนวนสิกขากบท, ตัวอย่างสิกขากบทใน พระปฏิโมกข์, สิกขากบทเป็นพุทธบัญญัติมิใช่ติดโนนของ อธิกรณ์, การประชุมทบทวนสิกขากบททุก กี่เดือน, อธิกรณ์ในพระไตรปีฎิก, อธิกรณ์สมณะธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ และพระวินัยอรนัก กฎหมายในพระธรรมวินัย

7.1 ภาพรวมนิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก

นิติศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นกล่าวถึง “พระวินัยหรือคีล” ของพระภิกษุเป็นหลัก โดยเฉพาะพระวินัย 227 สิกขابท อันมีมาในพระปาฏิโมกข์ เพราะเป็นกฎระเบียบสำหรับควบคุมความประพฤติทางกายและว่าจารของพระภิกษุให้เรียบร้อย ซึ่งมีลักษณะคล้ายๆ กับกฎหมายในทางโลกอันเป็นกฎที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม

พระวินัยแต่ละสิกขابทนั้นมีการแจงแจงรายละเอียดอย่างชัดเจนว่า คำแต่ละคำที่เป็นพุทธบัญญัตินั้นมีความหมายอย่างไรได้บ้าง และชี้ชัดว่ามุ่งถึงความหมายใดเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุมีความเข้าใจอย่างชัดเจนไม่คลุมเครือ ส่งผลให้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของพระวินัยก็คือพระภิกษุทุกรูปจะต้องเข้าร่วมประชุมทบทวนพระวินัยทุก 15 วัน เพื่อให้จำได้อย่างแม่นยำ ซึ่งต่างกับกฎหมายทางโลกที่ไม่มีระบบการศึกษาทบทวนอย่างต่อเนื่องเช่นนี้ แต่ละประเทศจึงมีประชาชนจำนวนมากที่ไม่รู้กฎหมาย

สิกขابบททั้ง 227 ข้อ รวมทั้งสิกขابทปลีกย่อยอื่นๆ นั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งสิ้น กล่าวคือ เมื่อมีเหตุที่ไม่เหมาะสมสมจากการกระทำของพระภิกษุเกิดขึ้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะทรงเรียกประชุมลงฟ์ สอดคล้องเรื่องราว ตำแหน่งผู้กระทำความผิด แจกแจงให้ทราบว่าการกระทำนั้นไม่เหมาะสม มีโทษอย่างไร และทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ห้ามมิให้พระภิกษุกระทำการใดอย่างนั้นอีก พร้อมกำหนดโทษว่า หากภิกษุรูปใดฝืนไปกระทำ จะมีโทษอย่างไร ส่วนภิกษุที่เป็นเหตุต้นบัญญัตินั้นถือว่าผิดไม่ต้องรับโทษ เพราะในขณะกระทำการนั้นยังไม่มีบันบัญญัติห้ามพระองค์ไม่ปรับความผิดย้อนหลัง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นทีละข้อตามเหตุที่เกิดขึ้นอย่างนี้ ส่วนพระสาวกเป็นผู้ศึกษาและปฏิบัติตามเท่านั้น ซึ่งต่างกับการบัญญัติกฎหมายในทางโลกที่จะมีการประชุมระดมความคิดกันจากนักกฎหมายจำนวนมาก และนำเสนอเพื่อนำเสนอต่อเจ้าอาวาสวัด หากวัดสถาปนาเป็นสถาบันสามารถนำกฎหมายนั้นฯ มาบังคับใช้ได้

เหตุที่สิกขابททุกข้อเป็นพุทธบัญญัติล้วนทำให้มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นกรอบแห่งความ

ประพฤติและการอยู่ร่วมกันของคณะสงฆ์มากกว่า 2,500 ปี เป็นสมือนหนึ่งรัฐธรรมนูญของ คณะสงฆ์ ส่วนกติกาอยู่ที่หมู่สงฆ์ในที่ใดที่หนึ่งกำหนดขึ้นนั้นก็สามารถได้ตามความเหมาะสม ของยุคสมัยและสถานการณ์ แต่จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระวินัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง บัญญัติขึ้นเพื่อกฎหมายที่ต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับนั้น

พระวินัยอันเป็นพุทธบัญญัติทำให้ได้รับการยอมรับจากคณะสงฆ์ทั้งหมดนี้มีส่วน สำคัญยิ่งต่อการสร้างเอกภาพในคณะสงฆ์มายาวนาน ลองคิดดูว่า หากพระพุทธองค์ทรง อนุญาตให้พระสาวกบัญญัติพระวินัยได้ สาวกยุคหลังซึ่งยังมีกิเลสอยู่และมีสติปัญญาไม่พออาจ รู้เท่าไม่ถึงการณ์บัญญัติลิกลาบที่ไม่ควรบัญญัติขึ้นรวมทั้งเพิกถอนลิกลาบที่เป็นพุทธบัญญัติ ต่างๆ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเลื่อมโดยเร็ว ลิกลาบที่ไม่ได้เป็นพุทธบัญญัตินั้นจะขาดความ สมบูรณ์และศักดิ์สิทธิ์ คณะสงฆ์บางคณะที่ไม่ยอมรับจะทำให้เกิดความแตกแยก ต่างกับพุทธ- บัญญัติซึ่งแม้กาลเวลาจะผ่านมา 2,500 กว่าปีแล้วแต่ก็ยังคงความสมบูรณ์และศักดิ์สิทธิ์อยู่ พระสาวกยังช่วยกันรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน

จุดเด่นอีกประการหนึ่งของพระวินัย คือ เน้นการควบคุมและตรวจสอบตนเอง กล่าวคือ พระภิกษุที่ไปทำผิดพระวินัยเข้า ถือว่ามีความผิดต้องโทษนับตั้งแต่กระทำความผิด เช่น ไปเสพ เมตุนเข้าก็จะอาบตัวปราศจากความเป็นพระภิกษุทันที ไม่ว่าจะมีผู้อื่นรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ใน ขณะที่กฎหมายทางโลกจะต้องโทษก็ต่อเมื่อผู้ทำผิดถูกจับได้และถูกพิจารณาลงโทษแล้ว

7.2 ความเป็นมาของกฎหมายในพระไตรปิฎก

จากเนื้อหาในอัคคบัญญัติในบทที่ 5 แสดงให้เห็นถึงวิัฒนาการของสังคมมนุษย์โดย เฉพาะเรื่องการเมืองการปกครอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับนิติศาสตร์หรือเรื่องกฎหมายด้วย ในยุคแรก ที่มนุษย์บังเกิดขึ้นบนโลกนั้นยังไม่มีระบบกฎหมายใดๆ เพราะมนุษย์ยุคนั้นมีบุญมากเพียงจุติ ลงมาจากพรหมโลก รู้ว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ จึงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

เมื่อกาลเวลาผ่านไปนานๆ มนุษย์ที่มีกิเลสมากเริ่มมาบังเกิดขึ้นประกอบกับ สิ่งแวดล้อมบนโลกกระตุ้นให้กิเลสที่มีอยู่ในใจของแต่ละคนฟูขึ้น เป็นเหตุให้มีการทำกุศล กรรมต่างๆ ส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเลื่อมและทำให้คนอื่นๆ ในสังคมเดือดร้อน เมื่อเป็นเช่นนี้มนุษย์ เหล่านั้นจึงประชุมกันวางแผนกฎหมายเบื้องต่างๆ ขึ้น เช่น ปักปันเขตแดนที่ทำกินกัน ไม่ล่วงล้ำเขตแดน ของกันและกัน มีการแต่งตั้งผู้ปกครองคือกษัตริย์ให้เป็นใหญ่ในที่ทำกินทั้งปวงให้ทำหน้าที่ตัดสิน ลงโทษคนกระทำผิดกฎหมายเบื้องที่หมู่คณะตกลงกันไว้ กฎหมายเบื้องที่กล่าวมานี้ถือว่าเป็น กฎหมายในสังคมมนุษย์ยุคแรกๆ ซึ่งต่อมาเกิดค่อยๆ วิัฒนาการมาตามลำดับ และมีกฎหมายเบื้อง

ต่างๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากนี้ในจักรวัตติสูตรและมหาสุทัสสนสูตรมีการกล่าวถึง กุศลกรรมบท 10 และคีล 5 ว่าเป็นกฎระเบียบของคนในสังคมด้วย แต่คีล 5 และ กุศลกรรมบท 10 นั้นไม่มีครบัญญัติขึ้นเป็น “มนุษยธรรม” ที่มีมาแต่เดิมซึ่งมนุษย์ผู้มีบุญจะรู้ว่าเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติตาม หากล่วงละเมิดจะเกิดความเสื่อม แม้ในอัคคัญสูตรจะไม่ได้กล่าวถึงมนุษยธรรมโดยตรง แต่ถึงกระนั้นมนุษย์ยุคแรกก็มีสิ่งนี้ประจำใจ จึงทำให้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ต่อมาเมื่อคนมีกิเลสมากขึ้นและได้ล่วงละเมิดมนุษยธรรมเหล่านี้ จึงจำเป็นต้องออกกฎระเบียบอื่นๆ เพิ่มขึ้นเพื่อเป็นกรอบกติกาควบคุมคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความสงบเรียบร้อย คล้ายๆ กับยุคปัจจุบันซึ่งคนมีกิเลสมากจึงต้องมีกฎหมายต่างๆ มาพยายามช่วยบังคับควบคุม จะอาศัยเพียงคีล 5 และกุศลกรรมบท 10 นั้นไม่เพียงพอแล้ว

กฎหมายหรือกฎระเบียบต่างๆ จึงเกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาสังคม เกิดขึ้นเพื่อปราบปรามคนพาลภิบาลคนดี เป็นกรอบให้คนในสังคมปฏิบัติตาม การบังเกิดขึ้นของพระวินัยสิกขابท ต่างๆ ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ก็มีลักษณะเดียวกันนี้ ล้วนสังคมใดที่มีคนดีมีคุณธรรมมากหรือเป็นสังคมของคนมีบุญมาก สังคมนั้นก็ไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายต่างๆ ขึ้น เพราะคนจะรู้ว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยอัตโนมัติ

จากที่กล่าวมาเนี้ยเป็นความเป็นมาของกฎหมายซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก สำหรับรายละเอียดในประเทศไทยอื่นๆ ของนิติศาสตร์นั้น จะกล่าวถึงเรื่องพระวินัยของพระภิกษุเป็นหลัก เพราะมีข้อบัญญัติที่ละเอียดชัดเจนละเอียดท่อนให้เห็นถึงหลักนิติศาสตร์ในพระไตรปิฎกได้เป็นอย่างดี

7.3 พระวินัยคือกฎหมายในพระไตรปิฎก

ในพระพุทธศาสนา กฎหมายคืออะไร คำที่ใกล้ที่สุด ตรงที่สุด ก็คือคำว่า “วินัย” หรือ “คีล” หรือถ้าเรียกเป็นข้อๆ ก็คือ สิกขابท คำว่า วินัย หมายถึง “กฎหมายสำหรับฝึกอบรมกิจกรรมทางวิชาชีพ” (วินัยนโโต เจว กายวาวาน) เพราะเป็นเครื่องป้องกันความประพฤติที่ไม่เหมาะสมทางกายและทางวิชาชีพ เรื่องวินัยในพระพุทธศาสนาหนึ่งถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และมีความสำคัญมาก เพราะเป็น 1 ใน 3 ของพระไตรปิฎกที่เดียวที่มีคีล 5 และ กุศลกรรมบท 10 ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก

จริงๆ แล้วคำว่า พระไตรปิฎก ก็คือคำว่าพระพุทธศาสนา ก็คือคำว่า “ธรรมวินัย” ธรรมวินัย มาจากคำคุ้นเคย ธรรม กับ วินัย แล้วรวมกันเป็นเอกพจน์ คือ ส่องอย่างแต่ร่วมเป็นอันเดียว นี่คือ ตัวของพระพุทธศาสนา เราจะต้องมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง 2 คำนี้ แล้วจะเห็นหลักการ

ของพระพุทธศาสนาทั้งหมด

ธรรม หมายถึง ความจริงที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ ดังพระคำสอนว่า พระตถาคตทั้งหลาย เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่เสด็จอุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้น คือ อัมมูกุติ อัมมนิยาม อิทปปจจัย ก็ยัง ดำรงอยู่ พระตถาคตย่ออมตรัสรู้ ย่ออมตรัสรู้ทั้งธาตุอันนั้น ครั้นแล้วย่ออมตรัสบอก ทรงแสดง บัญญัติ แต่ตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ตื้น และตรัสว่า ท่านทั้งหลายจะงดู ดังนี้¹

ธรรมเป็นความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมัน เราอาจจะเปลี่ยนได้ท้ายอย่าง เช่น แปลว่า ธรรมชาติ กกฎธรรมชาติ ความเป็นจริง เป็นต้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมด้วย การเข้าถึงพระธรรมกายภายใน จึงได้รู้แจ้งความจริงต่างๆ ในธรรมชาติตัวยธรรมภายในนั้น

หลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมแล้วก็เสด็จจากริสั่งสอนชาวโลก แต่การที่ จะสั่งสอนธรรมให้บังเกิดประโยชน์แก่คนหมู่มากและเกิดระบบการสอนธรรมสืบท่อไปอย่าง ต่อเนื่องยาวนานแม้พระองค์จะปรินิพพานไปแล้วนั้น พระองค์ไม่อาจจะที่จะทำเพียงลำพังได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดตั้ง “องค์กร” ขึ้นมา เพื่อรับรับงานเผยแพร่พระธรรมคำสอนของ พระองค์ องค์กรในที่นี้คือ “สังฆะ” หรือ “สงฆ์” สังฆะไม่ใช่บุคคล ในภาษาไทยเรามองคำว่าสงฆ์ นี้เป็นตัวพระภิกษุไป คำว่า สงฆ์ หมายถึง หมู่ หรือ ชุมชน หมายความว่าต้องมีคนจำนวนหนึ่ง มารวมตัวกัน ไม่ใช่คนเดียว แต่สงฆ์เป็นชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมา

เมื่อตั้ง สังฆะ หรือ ชุมชนขึ้นมาแล้ว เมื่อมีคนมาร่วมกันแล้ว ก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องมีกฎระเบียบ จะต้องมีการจัดวางระบบแบบแผน เพื่อให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติไปใน ทิศทางเดียวกัน จะเป็นเหตุให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

วินัย จึงถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นกรอบความประพฤติทางกายและวาจาของคนในสังฆะที่ จัดตั้งขึ้น เพื่อเอื้อให้สมาชิกทุกคนในสังฆะอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข จะได้ศึกษาและเผยแพร่ “ธรรม” อันเป็นเป้าหมายของการเข้ามาอยู่ในสังฆะได้อย่างเต็มที่ และเมื่อตรัสรู้ธรรมแล้วก็จะได้ช่วย กันเผยแพร่ธรรมที่ตนได้ตรัสรู้สืบต่อไป ความจริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสัตถุประสงค์ของ การบัญญัติพระวินัยไว้ 10 ประการ² แต่โดยภาพรวมแล้วทั้ง 10 ประการนั้นมีจุดมุ่งหมายหลัก ดังที่ได้กล่าวมานี้

สรุปว่าเดิมนั้นมีธรรม แต่เพื่อให้คนหมู่ใหญ่ได้ประโยชน์จากธรรม จึงมีวินัยขึ้นมา จัดสรรความเป็นอยู่ของหมู่มนุษย์ ให้เกิดโอกาสอันดีที่สุด ที่จะใช้ธรรมให้เป็นประโยชน์หรือได้ ประโยชน์จากธรรมนั้น ถ้าจัดตั้งวางแผนโดยไม่มีธรรมคือความจริงที่แท้เป็นฐาน

¹ ปัจจยสูตร, สังคุณนิภัย นิทานวรรณ, มก. เล่ม 26 ข้อ 61 หน้า 96.

² หมายเหตุ ดูรายละเอียด หน้า 175.

แล้ว การจัดตั้งนั้นก็เริ่ความหมาย ดังนั้น วินัยคือการจัดตั้งของมนุษย์จึงต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรม คือตัวความจริงแท้ ธรรมจึงสูงสุดในโลก ธรรมสูงสุดในสังคมมนุษย์ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็ทรงเครื่องธรรม ธรรมจึงเป็นฐานของวินัย และเป็นทั้งจุดหมายของวินัย

ธรรมเป็นเรื่องของความจริงแท้ในธรรมชาติ ส่วนวินัยถูกบัญญัติขึ้นเพื่อหนุนธรรม ในพระพุทธศาสนา เมื่อพูดถึง ธรรม เราจะใช้คำว่า แสดง เพราะธรรมเป็นความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เราเพียงแต่ไปรู้และแสดงมัน แต่ถ้าพูดถึง วินัย จะใช้คำว่า บัญญัติ เพราะเป็นเรื่องที่จัดตั้งหรือทำขึ้นมา เพราะฉะนั้นเราจึงพูดว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า “ทรงแสดงธรรม” และพูดว่า “ทรงบัญญัติวินัย” พระวินัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัตินี้หมายເອົາຄີລ 227 ข้อของพระภิกขุ อาย่างไรก็ตามพระวินัยหรือคີລທี่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้บัญญัติขึ้นก็มี ได้แก่ คີລ 5, คີລที่อยู่ในมรรคມีองค์ 8 ได้แก่ สัมมาวاجา สัมมาກัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นคີລที่มีมาแต่เดิมอยู่ในธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้

แต่องค์กรสงฆ์ยุคแรกซึ่งมีเฉพาะพระอริยเจ้านั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังไม่ได้บัญญัติวินัยคີລ 227 ข้อขึ้นแม้แต่ข้อเดียว ทั้งนี้เพราะพระอริยเจ้าทั้งหลายนั้นเป็นผู้มีกิเลสเบาบาง มีวินัยในตัวเองคือ มีสัมมาวاجา มีสัมมาກัมมันตะ และมีสัมมาอาชีวะ ปกครองตนเองได้ รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ จึงไม่จำเป็นต้องบัญญัติพระวินัยเพิ่มอีก นอกจากนี้ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบางพระองค์ เช่น พระวิปัสสี พระสิชี และพระเวสสภู เป็นต้น ก็ไม่มีการบัญญัติพระวินัยคือ 227 ข้อเลยแม้แต่ข้อเดียวตราบจนแต่ละพระองค์ปรินิพพาน เพราะพระภิกขุในยุคนั้นเป็นผู้ไม่มีโทชา¹ กล่าวคือ กิเลสเบาบาง รู้ว่าอะไรควรทำไม่ควรทำ จึงไม่ทำในสิ่งที่ผิดคือเป็นโทชา เพราะฉะนั้นวินัยก็ต้องเป็นกิจที่บัญญัติเพิ่มขึ้นมาอีก จึงจำเป็นเฉพาะยุคที่คนมีกิเลสมากเท่านั้น

วินัย 227 ข้อของพระภิกขุนั้น แต่ละข้อจะเรียกว่า สิกขابท คำว่า สิกขابท มาจากสิกขา + บท “บท” คือ ข้อ และ “สิกขา” คือ ศึกษา สิกขابทจึงแปลว่า ข้อศึกษา หรือ ข้อฝึกสิกขابทแต่ละข้อที่บัญญัติขึ้นมาในวินัยจึงเป็นข้อศึกษาทั้งสิ้นถ้าพระภิกขุเรียนรู้พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง จะต้องมองสิกขابบท่างๆ ว่าไม่ใช่ข้อบังคับ แต่เป็นข้อฝึกตน หรือ ข้อศึกษา เป็นแบบฝึกหัด และตอนที่บุคคลใดๆ เข้ามาบวชเป็นภิกขุนั้น ก็มาบวชด้วยความสมัครใจของตนเองไม่มีใครบังคับ เมื่อบวชแล้วอยู่ได้ จะลาสิกข้าไปก็ไม่มีใครห้าม ดังนั้นสิกขابทแต่ละข้อจึงเป็นข้อศึกษา เป็นบทฝึกตน ไม่ใช่ข้อบังคับ แต่ไม่ได้หมายความว่า เมื่อไม่เป็นข้อบังคับแสดงว่าไม่จำเป็นต้องทำตามก็ได้ เมื่อบวชแล้วก็ต้องทำตามกิจและข้อวัตรปฏิบัติของนักบวชให้สมบูรณ์จึงจะ

¹ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัคค์ ปฐมภาค ปฐมสัมนตปาสาทิกาแปล, มก. เล่ม 1 หน้า 344.

ได้ซึ่อว่าเป็นนักบวช และจะบรรลุวัตถุประสงค์ของการบวชได้

7.3.1 สิกขابทเป็นเหตุให้พระศาสนาตั้งอยู่ได้นาน

วันหนึ่งพระสารีบุตรได้มีความคิดสังสัยเกิดขึ้นว่า ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ได้ไม่ดำเนินอยู่นาน ของพระองค์ได้ดำเนินอยู่นาน ท่านจึงเข้าไปกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ตรัสตอบว่า ดูก่อนสารีบุตร ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิชี และพระนามเวสสภู ไม่ดำเนินอยู่นาน ศาสนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกุลันธะ พระนามโภนาคมนะ และพระนามกัสสปะดำเนินอยู่นาน ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ศาสนาดำเนินอยู่ไม่นานมี 3 ประการดังนี้

(1) พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิชีและพระนามเวสสภู ไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิสดารคือกว้างขวางละเอียดลออแก่สาวกทั้งหลาย จึงทำให้พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีน้อย

(2) สิกขابทก็มิได้ทรงบัญญัติ สิกขابทในที่นี้คือสิกขابท 227 ข้อของพระภิกขุ

(3) ปาฏิโมกข์ก็มิได้ทรงแสดงแก่สาวก ปาฏิโมกข์ในที่นี้คือสิกขابทข้อต่างๆ ส่วนการแสดงปาฏิโมกข์คือ การยกสิกขابททุกข้อที่บัญญัติไว้แสดงในที่ประชุมสงฆ์ทุกที่เดือน¹ เพื่อให้พระภิกขุได้ทบทวนคีลของตน แต่เมื่อไม่มีการบัญญัติสิกขابทจึงไม่มีการแสดงปาฏิโมกข์ไปโดยปริยายด้วย

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้นและสาวกยุคแรกผู้ตัวรัสรู้ตามปรินิพพานไปแล้ว สาวกยุคหลังที่ต่อจากนั้น ต่างโศกอก กติกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจาก部落ต่างกัน จึงยังพระศาสนาทั้งนี้ให้อันตรธานโดยฉบับพลัน เปรียบเสมือนดอกไม้ต่างพรรณที่ขาดงอกไว้บนพื้นกระดาน ยังไม่ได้ร้อยด้วยด้าย ลมย่ออมพัดให้อกไม้เหล่านั้นกระฉัดกระจายได้ ฉันนั้น สำหรับสาเหตุที่ทำให้ศาสนาดำเนินอยู่นานนั้นมี 3 ประการเช่นกันดังนี้

(1) พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามกุลันธะ พระนามโภนาคมนะ และพระนามกัสสปะทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร คือ กว้างขวางละเอียดลออแก่สาวกทั้งหลาย จึงทำให้พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก

(2) สิกขابทก็ทรงบัญญัติ

(3) ปาฏิโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก

¹ พระวินัยปิฎก มหาวิภัคค์ ทุติยภาคนอก. เล่ม 4 ข้อ 689 หน้า 757.

แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้นและสาวกยุคแรกผู้ตรัสรู้ตามจะปรินิพพานไปแล้ว แต่สาวกยุคหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างគอกรกัน ต่างชาติกัน ออกราชจากตระกูลต่างกัน ก็ดำเนิรพระศาสนา นั้นไว้ได้ยาวนาน เปรียบเสมือนดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อยตีแล้วด้วยด้วยลมย่อกระจายไม่ได้ ขัดไม่ได้ จำกัดไม่ได้ฉันนั้น

พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายสาเหตุที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามวิปัสสี พระนามสิทธิ์ และพระนามเวสสภู ไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลายไว้ว่า ในกาลของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้น คนเมืองอยู่ในเมือง กิเลสเบาบาง แค่ได้ฟังอริยสัจ 4 เพียงพระคตាជึ่งเดียว ยอมบรรลุธรรมได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านั้นจึงไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิสดาร จึงทำให้พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีห้อย¹

เหมือนกับกรณีพระสารีบุตรในสมัยที่ยังเป็นอุปติสปฏิพิชาตกิจเป็นผู้กิเลสเบาบาง มีปัญญามาก เพียงแค่ได้ฟังธรรมจากพระอัสสิเกระเรื่องอริยสัจ 4 เพียงคตាជึ่งเดียวว่า “ธรรมเหล่าใด มีเหตุเป็นแคนเกิด พระตตากตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และเหตุแห่งความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสร้อย่างนี้”² ธรรมในที่นี้คือทุกข์ มีเหตุคือต้นทุกข์ เป็นแคนเกิด ความดับแห่งทุกข์คือนิรโธ และการจะดับทุกข์คือขัดต้นทุกข์ได้ก็ต้องปฏิบัติมรรค มีองค์แปด อุปติสปฏิพิชาตกิจได้ฟังเพียงแค่นักเข้าใจแจ่มแจ้ง และได้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน

นักศึกษาลองคิดดูว่า หากพระสาวกและพระสาวิกาทุกรูปของพระสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้ามีปัญญามากอย่างพระสารีบุตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ได้แสดงธรรมโดยพิสดารเลย เพราะแสดงเพียงแค่คตាជึ่งก็บรรลุธรรมแล้ว จะมีพระธรรมคำสอนหลากหลายถึงพากเราเพียงแค่ 1 คตานี้ และอาจที่ปฏิโมกข์ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกพระองค์จะต้องแสดงเท่านั้น ซึ่งแม่พากเราจะฟังก็ร้อยกิริพันครั้งก็ยังไม่บรรลุธรรมเสียที เนื่องจากเรายังมีกิเลสมาก และมีปัญญาน้อยอยู่นั้นเอง

ความดำเนิรอยู่นานของศาสนา 2 ประเภท

ความดำเนิรอยู่นานของพระศาสนาที่มี 2 ประเภทคือ ดำเนิรอยู่นานโดยนับจำนวนปี และดำเนิรอยู่นานโดยนับช่วงอายุคน พระผู้มีพระภาคเจ้าวิปัสสีมีพระชนมายุ 80,000 ปี แม้สาวกในยุคของพระองค์ก็อายุประมาณนั้น ศาสนาของพระวิปัสสีสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งอยู่ได้ 160,000 ปี สำหรับพระผู้มีพระภาคเจ้าพระนามว่าสิทธิ์มีพระชนมายุ 70,000 ปี ศาสนาของพระองค์ตั้งอยู่

¹ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัค ปฐมภาค ปฐมสัมนตปาสาทิกาแปล, มก. เล่ม 1 หน้า 344.

² ธรรมปทัฏฐกถา อรรถกถาชุทธกนิภัย คตารกรรมบท, มก. เล่ม 40 หน้า 126.

ได้ 140,000 ปี ส่วนพระเวสภูสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพระชนมายุ 60,000 ปี ศาสนากองพระองค์ตั้งอยู่ได้ตลอด 120,000 ปี จริงๆ แล้วถ้านับจำนวนปีพระศาสนาของพระผู้พระภาคเจ้าทั้ง 3 พระองค์นี้มีอายุยืนนานมาก แต่ถ้านับโดยช่วงอายุคนแล้วจะเห็นว่า ศาสนายังคงอยู่ได้เพียง 2 ช่วงอายุคนเท่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่าไม่สามารถอยู่นาน¹

ส่วนพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพระนามว่ากุสันธมีพระชนมายุ 40,000 ปี พระโภคสมณ์ มีพระชนมายุ 30,000 ปี พระกัสสปะ มีพระชนมายุ 20,000 ปี แม้พระสาวกในยุคของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นก็มีอายุประมาณนั้น ในศาสนากองพระผู้มีพระภาคทั้ง 3 พระองค์นี้ มีการบัญญัติสิกขابท มีการแสดงปภาณีโมกข และมีพระธรรมคำสอนมาก ด้วยเหตุนี้ศาสนากองพระผู้มีพระภาคทั้ง 3 พระองค์จึงสามารถอยู่นานโดยนับจำนวนปีด้วย และสามารถอยู่นานโดยนับยุคของคนด้วย² สำหรับศาสนานิยุคของเราตั้งอยู่มาได้ 2,500 กว่าปีแล้ว ถ้านับจำนวนปีถือว่ายังน้อยมาก แต่ถ้านับโดยช่วงอายุคนจะได้หลายช่วงอายุคน เพราะคนยุคของเรามีอายุน้อย กล่าวคือ ในสมัยพุทธกาลคนมีอายุประมาณ 100 ปี หากนำตัวเลขนี้ไปคำนวณก็จะได้อายุพระศาสนาถึง 30 ช่วงอายุคนแล้ว และจะสามารถอยู่ต่อไปได้ตราบเท่าที่พุทธบริษัทยังรักการศึกษาและปฏิบัติธรรม

7.3.2 กาลเวลาแห่งการบัญญัติสิกขابท

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสความสำคัญของสิกขابทในฐานะที่จะทำให้พระพุทธศาสนามีอายุยืนนานแล้ว พระสารีบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าชา ที่จะทรงบัญญัติสิกขابท ถึงเวลาแล้วที่จะทรงแสดงปภาณีโมกข์แก่สาวก อันจะเป็นเหตุให้พระศาสนาได้รับการบัญญัติอย่างเป็นทางการ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “จงรอก่อน สารีบุตร ตذاคตผู้เดียวจักรีกาลในกรณีนั้น กิ่งพระมหาบุษุ 500 รูปนี้กิ่งบุษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโลดาบัน มีความไม่ตကต่ำเป็นธรรมดามาก ผู้ใดที่เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า” กล่าวคือ พระมหาบุษุทั้ง 500 รูปนั้นต่างก็เป็นพระอริยบุคคล จึงรู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ไม่ทำในสิ่งที่ผิดพลาดให้เกิดความเสื่อมเสีย จึงยังไม่มีความจำเป็นต้องบัญญัติพระวินัยในตอนนั้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกาลแห่งการบัญญัติสิกขابทและแสดงปภาณีโมกข์ว่า จะกระทำเมื่อ “มีอาสวัสดิจานิยธรรม คือ อธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ เช่น การเสพเมฆุน การ

¹ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัค ปฐมภาค ปฐมสมันตปาಠิกาแปล, มก. เล่ม 1 หน้า 352.

² พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัค ปฐมภาค ปฐมสมันตปาಠิกาแปล มก. เล่ม 1 หน้า 352-353.

ลักษณะพิเศษที่ไม่มีในตน เป็นต้น เกิดขึ้นในสังฆหรือในศาสนานี้” เมื่อได้อาสาภูมานิยธรรมเหล่านั้นปรากฏขึ้น เมื่อนั้นพระศาสนาจึงจะบัญญัติสิกขابท แสดงป้าวโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอาสาภูมานิยธรรมเหล่านั้น

การที่อาสาภูมานิยธรรมจะปรากฏในสังฆหรือในศาสนานั้น มีเหตุอยู่ 3 ประการ

(1) สังฆเป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนานแล้ว หมายถึง เป็นหมู่ใหญ่ เพราะมีภิกษุกระแสชีงบวชมานานจำนวนมาก เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธองค์บัญญัติสิกขابทเกี่ยวกับพระธรรม เช่น พระธรรมรูปใดโง่เขลาไม่พึงให้อุปสมบท เป็นต้น¹

(2) สังฆเป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลายแล้ว หมายถึง มีแพร่หลายทั้งพระธรรม พระภิกษุปานกลาง และพระภิกษุบวชใหม่ เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธองค์บัญญัติสิกขابทเกี่ยวกับการวางตัวระหว่างภิกษุที่ต่างพระชาตัน

(3) สังฆเป็นหมู่ใหญ่เลิศโดยลากแล้ว เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธองค์บัญญัติสิกขابทเกี่ยวกับเรื่องลากสักการะ เช่น ภิกษุได้ให้ของครัวเคี้ยวหรือของครัวบริโภคด้วยมือของตนแก่นักบวชเปลือยก็ได แก่ปริพacha ก็ได แก่ปริพacha ก็ได ภิกษุนั้นต้องปฏิบัติตาม เป็นต้น²

พระอรรถกถาจารย์ยังได้อธิบายเพิ่มเติมไว้ว่า ธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวายังไม่มีปรากฏในสังฆเพียงใด พระศาสนาจะไม่ทรงบัญญัติสิกขابทแก่สาวกทั้งหลายเพียงนั้น เพราะถ้าบัญญัติ พระศาสนาจะถูกค่อนขอด จะถูกคัดค้าน และจะถูกติเตียน

เหล่าชนบ้างพวกจะค่อนขอด จะคัดค้านและติเตียนว่า พระสมณโคดมจักผูกมัดด้วยสิกขابททั้งหลาย จักบัญญัติปราชาชิกเพื่อให้ภิกษุสังฆยอมตามเรา ทำตามคำขอของเรา กุลบุตร เหล่านี้ลักษณะโภคะใหญ่จะเครื่องญาติใหญ่ บางพากลະแม่ราชสมบัติอันอยู่ในเงื่อมมือเพื่ออุกบวช เป็นผู้สันโดษด้วยความเป็นผู้มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มเป็นอย่างยิ่ง มีความเคารพในสิกขะ ไม่ห่วงใยในร่างกายและชีวิตมิใช่หรือ ในกุลบุตรเหล่านั้น โครงการ เจ้าสีพเมณุหรือเจ้าลักษณะ ผู้อื่น หรือเจ้าผู้อื่น หรือเจ้าเลี้ยงชีวิตด้วยการอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน ชนทั้งหลายที่ไม่ทราบกำลังแห่งพระตถาคต จะทำให้สิกขابทที่บัญญัติไว้กำเริบคือไม่คงอยู่ในสถานเดิม

การบัญญัติสิกขابทไว้ก่อนที่จะมีอาสาภูมานิยธรรม เช่น การเสพเมณุ การลักษณะพิเศษ การอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน เป็นต้น เกิดขึ้นนั้น เปรียบเสมือนแพทย์ผู้ไม่ฉลาดเรียกบุรุษบางคนซึ่งหัวฝ่ายไม่เกิดขึ้นมาแล้วบอกว่า พ่อมหาจำเริญ หัวฝ่ายใหญ่จักเกิดขึ้นในสีระตรงนี้ของท่าน

¹ 1/359 พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัค ปฐมภาค เวรัญชกันทรรณนา มงคล.

² 1/360 พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ มหาวิภัค ปฐมภาค ปฐมสัมตปาสาทิกาแปล มงคล.

ท่านจะรีบให้หมอยิ่วยามันเลี้ยงเด็ด บุรุษนั้นบอกว่า ท่านจะเยี่ยวยามันเด็ด แพทย์นั้นจึงผ่าสรีระของบุรุษนั้น เอยาหาและพอกแล้วบอกว่า โรคใหญ่ของท่าน เราได้เยี่ยวยาแล้ว ท่านจะได้รางวัลแก่เรา บุรุษนั้นจะค่อนขอด คัดค้าน และติเตียนนายแพทย์ว่า หมอยิงไน่พูดอะไร หมอยิงไน่ทำทุกข์ให้เกิดแก่เรา และทำให้เราต้องเสียเลือดไปมีเช่นหรือ แต่ถ้านายแพทย์ผู้ฉลาดเยี่ยวยาหัวฟีที่เกิดขึ้นแล้วด้วยการผ่าตัดพอกยาและพันแผล ก็จะไม่ถูกค่อนขอดคัดค้านและติเตียน และจะได้รางวัลตอบแทนเป็นอันมาก

7.4 องค์ประกอบของสิกขابท

สิกขابทหนึ่นมีองค์ประกอบ 5 ประการด้วยกันดังนี้

1.) ต้นบัญญัติ หมายถึง เรื่องเล่าของผู้ที่ประพฤติเสียหายในกรณีต่างๆ เป็นรายแรกที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอ้างถึงเพื่อบัญญัติสิกขابทในข้อต่างๆ เช่น พระสุทธินัน্দ เป็นต้นบัญญัติปราชิกสิกขابทที่ 1 เป็นต้น

2.) พระบัญญัติ หมายถึง สิกขابบที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้กิจขุล่วงละเมิด มีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติผู้ล่วงละเมิด

ถ้าเป็นการบัญญัติลิกขบที่ในครั้งแรกเรียกว่า “มูลบัญญัติ” ส่วนการบัญญัติเพิ่มเติมในภายหลังเพื่อให้ดักกุมมากขึ้นเรียกว่า “อนุบัญญัติ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มูลบัญญัติของปราชิกสิกขابทที่ 3 ว่า “กิจใดจงใจปรากฏภัยมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะปรากฏภัยมนุษย์นั้น แม้กิจนี้เป็นปราชิก¹ หาสังวาสมิได้”

อนุบัญญัติของปราชิกสิกขابทที่ 3 ว่า “อนึ่งกิจใดจงใจปรากฏภัยมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะปรากฏภัยมนุษย์นั้น พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า ท่านผู้เจริญจะมีชีวิตลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังนี้ เออมีจิตอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่างๆ แม้กิจนี้ก็เป็นปราชิกหาสังวาสมิได้”

3.) สิกขابทวิภาคค์และบทภาชนะนี้ คำว่า สิกขابทวิภาคค์ หมายถึง การจำแนกความสิกขابท เป็นการอธิบายความหมายของคัพท์หรือข้อความในพระบัญญัติ เช่น ในสิกขابทวิภาคค์

¹ ปราชิก หมายถึง โทษหนักที่สุดทางพระวินัย กิจใดกระทำการผิดต้องโทษปราชิกแล้ว จะขาดจากความเป็นพระภิกษุทันทีที่กระทำการผิดนั้น ไม่ว่าผู้อื่นจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม และห้ามบวชใหม่ตลอดชีวิต เปรียบเหมือนโทษประหารชีวิตทางโลก

แห่งปาราชิกสิกขابทที่ 1 ท่านอธิบายความหมายของคำว่า “กิกขุ” ว่ามีความหมาย 12 นัย คือ ผู้ขอ, ผู้อ้าคัยการเที่ยวขอ, ผู้ใช้ผืนผ้าที่ถูกทำให้เสียราคา, ผู้ที่ถูกตั้งชื่ออย่างนั้น ผู้ปฏิญาณตนอย่างนั้น, ผู้ที่พระพุทธเจ้าบวชให้, ผู้บวชด้วยวิธีรับไตรสรณะ, ผู้เจริญ, ผู้มีแก่นสาร ผู้ยังต้องศึกษา, ผู้ไม่ต้องศึกษา (หมายถึงผู้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว) และ ผู้ที่ส่งฟื้นบวช ให้ด้วยัญติติจตุตถกรรม แล้วซึ่เฉพาะความหมายที่ประسangค์ว่า คำว่า “กิกขุ” ในสิกขابทนี้ หมายถึงผู้ที่ส่งฟื้นบวชให้ด้วยัญติติจตุตถกรรม

คำว่า บทภาชนะนี้ แปลว่า การจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการนำเอาบท หรือคำในสิกขابทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก เช่น ในปาราชิกสิกขابทที่ 2 สิกขابทวิภังค์ ให้นิยามคำว่า “ทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้” ไว้แล้ว บทภาชนะนี้ก็ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า “ทรัพย์ ที่อยู่ในแผ่นดิน ทรัพย์ที่อยู่บนบก ทรัพย์ที่อยู่ในอากาศ ทรัพย์ที่อยู่ในที่แจ้ง ทรัพย์ที่อยู่ ในน้ำ ทรัพย์ที่อยู่ในเรือ ทรัพย์ที่อยู่ในยาน ทรัพย์ที่นำติดตัวไปได้ เป็นต้น” จากนั้นก็อธิบายตัว สิกขابบทอย่างละเอียดทุกคำพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

4.) อนาปัตติวาร ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับบุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขابทโดยไม่ต้อง อาบติ เช่น ปาราชิกสิกขابทที่ 3 มีข้อยกเว้นไม่ปรับอาบติปาราชิกแก่กิกขุผู้ฝ่ามุนุษย์ในกรณี ต่อไปนี้ คือ กิกขุไม่มีเจตนา, กิกขุไม่รู้, กิกขุไม่ประสangค์จะฝ่า, กิกขุวิกลจริต, กิกขุมีจิตฟุ่งซ่าน, กิกขุมีจิตกระสับกระส่ายเพราะทุกเหตุนา และ กิกขุตันบัญญัติ

5.) วินิตวัตถุ ว่าด้วยเรื่องต่างๆ ของกิกขุผู้กระทำการบางอย่างอันอยู่ในขอบข่ายของ สิกขابทนั้นๆ ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงได้ส่วนเอง แล้วทรงวินิจฉัยซึ่ขาดว่าต้องอาบติใด หรือไม่ เช่น ในปาราชิกสิกขابทที่ 3 มีเรื่องที่ทรงวินิจฉัยซึ่ขาดรวม 103 เรื่อง เมื่อเปรียบกับ กฎหมายทางโลกแล้ว ก็เป็นสมือนคือพิพากษาศาลฎีกา อันเป็นแนวทางการพิจารณาว่า การ กระทำได้ผิดหรือไม่ชัดเจนยิ่งขึ้น

จะเห็นว่าสิกขابทแต่ละข้อที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติขึ้นนั้น มีการแจกแจงราย ละเอียดชัดเจนมาก ทั้งนี้เพื่อให้พระกิกขุทุกรูปเข้าใจแจ่มแจ้งในทุกแง่มุม ไม่มีความคลุมเครือ ส่งผลให้ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้องโดยเหลือเหมือนกันทั้งหมู่คณะ

7.5 ขั้นตอนการบัญญัติสิกขاب�

ขั้นตอนการบัญญัติสิกขاب�นั้นมีอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกันคือ

- 1) มีเหตุเกิดขึ้น
- 2) พระภิกษุกราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
- 3) ประชุมสงฆ์
- 4) บัญญัติสิกขاب�

ในขั้นตอนการประชุมสงฆ์นั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงสอบถามภิกษุที่ก่อเหตุนั้นๆ ขึ้นว่าทำจริงหรือไม่ เมื่อเขายอมรับว่าทำจริง พระองค์ก็จะทรงติเตียน ตรัสถึงโภษของความเป็นคนเลี้ยงยาก บำรุงยาก มักมาก ไม่สันโดษ คลุกคลี และโภษของความเกียจคร้าน แล้วตรัสถึงคุณของความเป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นต้น จากนั้นพระองค์จึงตรัสวัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขاب�แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขاب�

ตัวอย่างการบัญญัติสิกขاب�

ตัวอย่างต่อไปนี้คือการบัญญัติปาราชิกสิกขاب�ที่ 1

ต้นบัญญัติหรือผู้ก่อเหตุให้ต้องบัญญัติพระวินัยครั้งแรกคือ พระสุทินน์ เนื่องจากท่านได้เสพเมตุนกับภรรยาเก่าของท่าน เพราะถูกมารดาและบิดารบเร้าให้ท่านลาสิกขากอกไป เพื่อสืบสกุลและดูแลมรดกเป็นอันมาก แต่พระสุทินน์ไม่ประณานจะลาสิกขามารดาของท่านจึงกล่าวว่า พ่อสุทินน์ ถ้าอย่างนั้นพ่อจะให้พี้ชพันธุ์ไว้บ้าง พวกเจ้าลิจฉวีจะได้ไม่รับทรัพย์สมบัติของเราซึ่งหาบุตรผู้สืบสกุลไม่ได้

พระสุทินน์กล่าวว่า คุณโยม เฉพาะเรื่องนี้อาทماอาจทำได้ เพราะท่านเห็นว่าไม่มีโภษเนื่องจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังมิได้ทรงบัญญัติสิกขاب� เมื่อท่านพระสุทินน์ตอบรับแล้วจึงจุณแข่นภรรยาเก่าพาเข้าป่ามหาวันแล้วทำการเสพเมตุน เหล่าเทพทั้งหลายมีภูมิทิวทัศน์ เป็นต้น ผู้ได้เห็นเหตุการณ์นั้นจึงกระจาดข่าwt่อๆ กันไปจนถึงพระหมโลกว่า ท่านผู้เจริญโภคิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียดไม่มีโภษ พระสุทินน์กลับบุตรก่อเสนียดขึ้นแล้ว ก่อโภษขึ้นแล้ว

ต่อมาพระสุทินน์เกิดความร้อนใจขึ้นว่า เราได้ช่วยแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ เพราะเราบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีอย่างนี้แล้ว ยังไม่สามารถประพฤติพระหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิต เพราะความร้อนใจนั้นท่านจึงชูป้อม เศร้าหมอง มี

ผิวพรรณคล้ำ มีผิวเหลืองขึ้นๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเส้นเอ็น

กิกขุที่เป็นสหายของพระสุทินน์เห็นอาการของท่านแล้วจึงสอบถามสามาหาร เมื่อทราบแล้วจึงตีเตียนว่า อาวูโซ อรرمอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนดด้วยไม่ใช่เพื่อความกำหนดด้วยเพื่อเป็นที่สำรองแห่งราชะ เพื่อเป็นที่ลับแห่งต้นหา เพื่อความดับทุกข์เพื่อนิพพานมิใช่หรือ อาวูโซ การละการ การกำจัดความกระหายในกาม พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสบอกไว้แล้วมิใช่หรือ อาวูโซ การกระทำของท่านนั้นเป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส และเป็นไปเพื่อความเสื่อมจากความเลื่อมใสของชนที่เลื่อมใสแล้ว

กิกขุสหายเหล่านั้นได้ตีเตียนท่านพระสุทินน์อย่างนี้แล้ว จึงกราบถูลเรื่องนั้นเด่อพระ-ผู้มีพระภาคเจ้า พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงรับสั่งให้ประชุมกิกขุสงฆ์ แล้วทรงสอบถามพระสุทินน์ว่า “ดูก่อนสุทินน์ ข่าวว่าເຊົາເສັ້ນອຣມໃນກຣຍາເກົ່າຈິງຫຼື້ວ່າ”

ท่านพระสุทินน์ทูลรับว่า “ຈິງ ພຣະພຸທອເຈົ້າຂ້າ”

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตีเตียนว่า “ດູກ່ອນໂມໜບຸຮຸ່ງ ກາຮກະທຳຂອງເຊອນນີ້ ໄມ່ເໜາະໄມ່ສ່ມ ໄມ່ຄວາ ໄມ່ໃຊ້ກິຈຂອງສມຜະ ໃຊ້ໄມ່ໄດ້ ໄມ່ຄວາທຳ ເຊອວະນີໃນອຣມວິນຍໍທີ່ເຮັກລ່າວໄວ້ດີອຍ່າງນີ້ ແລ້ວ ໄຊນິ້ງໄມ່ສາມາດປະປັດປຸດຕິພຣະມຈຣຍີໃຫ້ບຣິສຸທຶນີບຣິບູຣົນີໄດ້ຕລອດຊີວິຕເລ່າ”

ດູກ່ອນໂມໜບຸຮຸ່ງ ອົງຄົກໍາເນີດທີ່ເຊອສອດເຂົ້າໃນປາກູງເທົ່າ ຍັງຕີກວ່າອົງຄົກໍາເນີດທີ່ເຊອສອດເຂົ້າໃນອົງຄົກໍາເນີດຂອງມາຕຸຄາມ ໄມ່ດີເລີຍອົງຄົກໍາເນີດອັນເຊອສອດເຂົ້າໃນຫລຸມຄ່ານທີ່ໄຟຕິດລູກໂໜຍັງດີກວ່າ ອົງຄົກໍາເນີດທີ່ເຊອສອດເຂົ້າໃນອົງຄົກໍາເນີດຂອງມາຕຸຄາມ ໄມ່ດີເລີຍ ເພຣະບຸຄຄລູ້ສອດອົງຄົກໍາເນີດເຂົ້າໃນປາກູງເທົ່ານີ້ ພຶກມີຄວາມທຸກໆພື້ນແຕ່ຕາຍ ແຕ່ໄໝເຂົ້າຖືອບາຍ ທຸກຕີ ວິນິບາຕ ນຽກສ່ວນບຸຄຄລູ້ກໍາກຳການສອດອົງຄົກໍາເນີດເຂົ້າໃນອົງຄົກໍາເນີດຂອງມາຕຸຄາມນີ້ ຕາຍໄປແລ້ວ ຈະພຶກເຂົ້າຖືອບາຍ ທຸກຕີ ວິນິບາຕ ນຽກ

ດູກ່ອນໂມໜບຸຮຸ່ງ ເຊອໄດ້ຕ້ອງອສັກອຣມອັນເປັນເຈື່ອງຂອງໜ້າບ້ານ ເປັນຂອງຄົນຂັ້ນຕໍ່າ ອັນໜ້າຍາບ ມີນໍາເປັນທີ່ສຸດ ມີໃນທີ່ລັບ ເປັນຂອງຄົນຄູ່ ອັນຄົນຄູ່ພຶກຮ່ວມກັນເປັນໄປ ເຊອເປັນຄົນແຮກທີ່ ກະທຳອກຸສລອຣມ ເປັນຫວ່າໜ້າຂອງຄົນເປັນອັນມາກ ກາຮກະທຳຂອງເຊອນນີ້ ເປັນໄປເພື່ອຄວາມໄມ່ເລື່ອມໃສຂອງໜຸ່ມນີ້ທີ່ຍັງໄມ່ເລື່ອມໃສ ສ່ວນຄົນທີ່ເລື່ອມໃສແລ້ວກີຈະເລື່ອມຈາກຄວາມເລື່ອມໃສ

วัตถุประสงค์ของการบัญญัติสิกขابท

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนพระสุทินโนย่างนี้แล้ว จึงตรัสถึงโภษของความเป็นคนเลี้ยงยาก บำรุงยาก มักมาก ไม่ลันโดด คลุกคลี และโภษของความเกียจคร้าน แล้วตรัสถึงคุณของความเป็นคนเลี้ยงง่าย เป็นต้น พระองค์จึงตรัสว่า ดูก่อนกิกขุทั้งหลาย เราจักบัญญัติสิกขابทแก่กิกขุทั้งหลาย โดยมีวัตถุประสงค์ 10 ประการ คือ

(1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ หมายถึง การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้แจงให้คณะสงฆ์มองเห็นโภษแห่งความประพฤตินั้นๆ ให้เห็นความจำเป็นและยอมรับสิกขابทที่พระองค์ทรงบัญญัติสิกขابบทขึ้น

(2) เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์

(3) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก

(4) เพื่อความอยู่สำราญแห่งกิกขุผู้มีศีลเป็นที่รัก

(5) เพื่อป้องกันอาสวะอันจะเกิดในปัจจุบัน

(6) เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต

(7) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

(8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

(9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

(10) เพื่อถือตามพระวินัย

จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสพระปฐมบัญญัติว่า “กิกขุได้เสพเมตุนธรรมเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”

พระปฐมบัญญัตินี้เป็น “มูลบัญญัติ” คือ การบัญญัติครั้งแรกของสิกขابบทข้อนี้ ซึ่งต่อมาจะมี “อนุบัญญัติ” คือ การบัญญัติเพิ่มเติมในรายละเอียดปลีกย่อยของสิกขابบทข้อนี้เพื่อให้รอบคอบรัดกุมมากขึ้นดังได้กล่าวแล้วข้างต้น

จะเห็นว่าวัตถุประสงค์ทั้ง 10 ประการนี้ โดยภาพรวมแล้วก็เพื่อให้พระกิกขุทุกรูปอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข จะได้ศึกษาธรรมอันเป็นเป้าหมายของการบวชได้อย่างเต็มที่ และช่วยเกื้อหนุนให้เข้าถึงธรรมได้อย่างรวดเร็ว

7.6 หมวดหมู่และจำนวนสิ่งของ

คือของพระภิกษุนั้นเป็น “อปาริยันตประสุทธิคีล” หมายถึง มากมาย ไม่มีที่สุด ในวิสุทธิธรรมครกกล่าวไว้ว่าคือของพระภิกษุมี 3 ล้านกว่าสิ่งของ แต่โดยรวมแล้วคือของพระภิกษุแบ่งออกเป็น 4 หมวดใหญ่ๆ เรียกว่า ประสุทธิคีล 4 ดังนี้ คือ

(1) ปฏิโมกขสังวรคีล หมายถึง คีล 227 สิ่งของ

(2) อินทรียสังวรคีล หมายถึง การสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป เวลาได้ยินเสียง เวลาดมกลิ่น เวลาสัมผัส เวลาลิ้มรส หรือระลึกถึงอารมณ์ต่างๆ

(3) อาชีวประสุทธิคีล หมายถึง การเลี้ยงชีพชอบ เลี้ยงชีพด้วยวิสัยของสมณะ คือ การปฏิบัติดอยู่ในพระธรรมวินัย และอาศัยปัจจัย 4 ที่ญาติโยมถวายด้วยศรัทธาเลี้ยงชีพ ไม่เลี้ยงชีพด้วยการประกอบอาชีพอย่างชาวราษฎร หรือไม่หลอกหลวงเขามาเลี้ยงชีวิต กล่าวคือ บวชแล้ว ไม่ได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่อาศัยผ้าเหลืองเพื่อเลี้ยงชีพ เป็นต้น

(4) ปัจจัยลัพนนิสสิตคีล หมายถึง คีลที่ว่าด้วยการให้พิจารณาปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่อยู่อาศัย และยาธารกษาโรคก่อนบริโภค ไม่บริโภคด้วยตัณหาความมัวเมา โดยให้พิจารณาว่า เราบริโภคสิ่งเหล่านี้เพื่อให้ชีพอยู่ได้เท่านั้น จะได้บำเพ็ญสมณธรรมได้สัตวาก

ประสุทธิคีล 4 นี้ยังมีรายละเอียดอีกมาก ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะปฏิโมกขสังวรคีล คือ คีล 227 สิ่งของที่ท่านนั้น เพราะบัญญัติไว้เป็นข้อๆ อย่างชัดเจนและมีการกำหนดโทษหนักเบา ลดหลั่นกันไป ทำให้สัตว์ต่อการเปรียบเทียบกับกฎหมายในทางโลก

ปฏิโมกขสังวรคีล แบ่งออกเป็น 8 หมวด คือ ปราชิก 4 สิ่งของ, สังฆาทีเสส 13 สิ่งของ, อนิยต 2 สิ่งของ, นิสสัคคิยปาจิตตี 30 สิ่งของ, ปาจิตตี 92 สิ่งของ, ปฏิ-เทสนียะ 4 สิ่งของ, เสชิยวัตร 75 สิ่งของ และอธิกรณ์สมณะ 7 สิ่งของ รวมทั้งหมดเป็น 227 สิ่งของ

สิ่งของเหล่านี้ จะเรียงลำดับจากโทษหนักไปหาโทษเบา กล่าวคือ ปราชิกมีโทษหนักที่สุด ส่วนสิ่งของอื่นจะมีโทษลดหย่อนลงมาเรื่อยๆ โดยเสชิยวัตรจะมีโทษเบาที่สุด ส่วนอธิกรณ์สมณะเป็นวิธีระงับอธิกรณ์ ไม่ได้มีการกำหนดโทษเหมือนสิ่งของหมวดอื่น เพราะไม่ได้เป็นสิ่งของที่ต้องถือปฏิบัติโดยทั่วไป แต่จะใช้เฉพาะการระงับอธิกรณ์หรือคดีความที่เกิดขึ้นเท่านั้น

(1) ปราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้ พ้ายแพ้ในที่นี้คือ พ่ายแพ้ต่อเส้นทางของนักบวช เพราะปราชิกเป็นลิกลิขบทหนัก กิกขุได้ล่วงละเมิดจะขาดจากความเป็นกิกขุทันที ไม่ว่าจะมีผู้อื่นรู้ หรือไม่รู้ก็ตาม แม้ยังคงผ้าเหลืองอยู่ก็ถือว่าไม่ได้เป็นพระกิกขุแล้ว แต่เป็นฆราวาสที่เอาผ้าเหลืองมาห่อไว้เท่านั้น ดังนั้นผู้ที่ล่วงละเมิดลิกลิขบทปราชิกเข้าแล้ว จึงต้องลาลิกลิขบทอกไป และจะไม่ได้รับอนุญาตให้บวชเป็นกิกขุอีก

การล่วงละเมิดหรือทำผิดลิกลิขบทแต่ละข้อเรียกว่า “อาบติ” หรือ “ต้องอาบติ” ผู้ที่ล่วงละเมิดลิกลิขบทปราชิกก็จะเรียกว่า “ต้องอาบติปราชิก” จะเห็นว่าลิกลิขบทปราชิกนั้นมีเชื้อลิกลิขบทกับชื่ออาบติเหมือนกัน แต่บางลิกลิขบท เช่น หมวดเสขิยวัตรซึ่งชื่อลิกลิขบทกับชื่ออาบติไม่เหมือนกัน กล่าวคือ หมวดเสขิยวัตรมีชื่ออาบติว่า “ทุกกฎ”

(2) สังฆาทิสส แปลว่า ลิกลิขบทที่ต้องอาศัยสงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือหมายความว่า เป็นลิกลิขบทที่กิกขุผู้ล่วงละเมิดเข้าแล้วจะต้องอาศัยสงฆ์ช่วยจัดการแก้ไขให้สังฆาทิสสนนั้นมีโทษหนักรองลงมาจากปราชิก ผู้ล่วงละเมิดไม่ถึงกับขาดจากความเป็นกิกขุ ยังสามารถแก้ไขได้ ส่วนผู้ที่ต้องอาบติปราชิกไม่สามารถแก้ไขได้

กิกขุได้ต้องอาบติสังฆาทิสสจะแก้ไขด้วยการอยู่กรรม กล่าวคือ จะให้อยู่ในสถานที่ที่แยกไว้สำหรับผู้ต้องอาบติสังฆาทิสสโดยเฉพาะ ไม่อยู่ปะปนกับกิกขุทั่วไป เพื่อให้ผู้ต้องอาบติได้สำนึกริดและสำรวมระวังต่อไป เมื่อยู่กรรมจนครบกำหนดเวลาและผ่านขั้นตอนของการอยู่กรรมทุกอย่างแล้ว ก็สามารถกลับมาอยู่ร่วมกับกิกขุทั่วไปได้

ในปัจจุบันพระกิกขุจำนวนมากนิยมอยู่กรรมແນไม่ได้อบติสังฆาทิสส หรือบางรูปเพียงแค่ส่งลักษณะอยู่กรรมแล้ว ทั้งนี้เพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์แห่งศีลของตน นอกเหนือจากนี้จะได้มีเวลาศึกษาและปฏิบัติธรรมมากขึ้น ด้วย เพราะในระหว่างอยู่กรรม พระกิกขุรูปอื่นจะพยายามหลีกเลี่ยงไม่ไปรบกวน

สำหรับผู้ต้องอาบติอื่นๆ นอกเหนือจากปราชิกและสังฆาทิสสนั้น จะแก้ไขได้ด้วยการ “ปลงอาบติ” ซึ่งหมายถึง การเปิดเผยแพร่องค์ของตนต่อกิกขุอื่นหรือต่อสงฆ์

(3) อนิยต แปลว่า ไม่แน่นอน หมายถึง ลิกลิขบทที่ไม่แน่นอนว่ากิกขุผู้ถูกกล่าวหาจะถูกปรับว่าได้ทำผิดลิกลิขบทข้อไหนในระหว่าง “ปราชิก สังฆาทิสสและป้าจิตตี้” หากเป็นทางโลกอนิยตเปรียบเหมือนกับคดีที่มีทางตัดสินลงโทษได้หลายระดับขึ้นอยู่กับพยานบุคคลที่เชื่อถือได้หรือผู้เห็นเหตุการณ์

(4) นิสสัคคิยปาจิตติ์ คำว่า “นิสสัคคิยะ” แปลว่า “ทำให้สละสิ่งของ” ส่วนคำว่า “ปาจิตติ์” แปลว่า “การล่วงละเมิดอันทำให้กุศลธรรมคือความดีตกไป” นิสสัคคิยปาจิตติ์ จึงหมายถึง สิกขบที่ภิกษุได้ล่วงละเมิดเข้าแล้วจะต้องสละสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับสิกขบทั้งนั้นฯ เช่น ไตรจีวร เป็นต้น เมื่อสละแล้วจึงสามารถแก้ไขได้ด้วยการปลงอาบติได้

(5) ปาจิตติ์ เป็นสิกขบที่ไม่มีเงื่อนไขให้ต้องสละสิ่งของ เมื่อล่วงละเมิดแล้ว สามารถแก้ไขด้วยการปลงอาบติได้เลย

(6) ปฏิเทสนียะ แปลว่า จะพึงแสดงคืน เป็นสิกขบที่ภิกษุรูปใดต้องอาบติแล้วจะแก้ไขด้วยการแสดงคืนว่า “ท่านทั้งหลาย กรรมต้องธรรมคือ ปฏิเทสนียะ เป็นธรรมที่น่าทำหนี้ ไม่เป็นสัปปายะ กรรมขอแสดงคืนธรรมนั้น” การแสดงคืนนี้เป็นการปลงอาบติอย่างหนึ่ง

(7) เสชิยवัตร แปลว่า วัตรที่พระภิกษุพึงศึกษา ซึ่งเป็นวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับมารยาทอันดี งามต่างๆ ได้แก่ นุ่งห่ม潔ว์ให้เรียบร้อย การฉันให้เรียบร้อย การแสดงธรรม และเบ็ดเตล็ดอื่นๆ ภิกษุที่กระทำผิดพลาดเมื่อตั้งใจว่าจะศึกษาปรับปรุงให้ดีขึ้นก็ถือว่าพ้นจากอาบตินั้น

(8) อธิกรณสมณะ แปลว่า ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์ เป็นวิธีการระงับอธิกรณ์หรือ คติความที่เกิดขึ้นให้สงบเรียบร้อย ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดใน หัวข้อ 7.10 อธิกรณ์ใน พระไตรปิฎก และ หัวข้อ 7.11 อธิกรณสมณะธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์”

7.7 ตัวอย่างสิกขบทในพระปฏิโมกข์

สิกขบทในพระปฏิโมกข์มีทั้งหมด 8 หมวด 227 สิกขบท ในที่นี้จะยกตัวอย่างเพียง 2 หมวดคือ ปราชาชิก และ สังฆาทิเสส เพื่อให้นักศึกษาได้ทราบพอสังเขปว่า สิกขบทแต่ละข้อ ของพระภิกษุนั้นมีเนื้อหาเป็นอย่างไร

หมวดปราชาชิก 4 สิกขบท

- 1) ภิกษุได้เสพเมตุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์ติดจานตัวเมีย ต้องอาบติปราชาชิก
- 2) ภิกษุได้ลักขโมยทรัพย์ที่มีราคาตั้งแต่ 5 มาสกัชช์ไป ต้องอาบติปราชาชิก
- 3) ภิกษุได้จงใจฆ่ามนุษย์ตาย หรือพร噛นาคุณแห่งความตายจนผู้อื่นคล้อยตามแล้วฆ่าตัวตาย ต้องอาบติปราชาชิก
- 4) ภิกษุได้กล่าวowardคุณวิเศษที่ไม่มีในตนหากผู้ฟังเข้าใจ ต้องอาบติปราชาชิกยกเว้นภิกษุ นั้นสำคัญผิดว่าตนมีคุณวิเศษ

หมวดสังมาธิเสส 13 สิกขานบท

- 1) กิจมุ่ได้เจงใจทำหน้าอสุจิให้เคลื่อน ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 2) กิจมุ่ได้มีจิตกำหนดแล้วจับต้องร่างกายสตรี ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 3) กิจมุ่ได้มีจิตกำหนดแล้วพูดกับสตรีพาดพิงเมณฑลธรรม ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 4) กิจมุ่ได้มีจิตกำหนดแล้วพูดกับสตรีให้บำเรอตนด้วยการ ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 5) กิจมุ่ได้ชักสื่อให้ชายและหญิงเป็นสามีภรรยา กันหรือเพื่อยุ่ร่วมกันชั่วคราว ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 6) กิจมุ่เดสร้างกฎหมายตัว โดยไม่ปฏิบัติตามระเบียบการสร้างกฎหมายที่วางไว้ ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 7) กิจมุ่ได้ให้สร้างวิหารให้ญี่เพื่อตัวเอง โดยไม่ปฏิบัติตามระเบียบการสร้างวิหารที่วางไว้ ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 8) กิจมุ่ได้เล่ความกิจมุ่อื่นด้วยอาบตีปราซิกไม่มีมูล ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 9) กิจมุ่ได้อ้างเลศแล้วเล่ความกิจมุ่อื่นด้วยอาบตีปราซิกไม่มีมูล ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 10) กิจมุ่ได้พยายามทำให้ส่งฟ์แตกกัน แม้กิจมุ่ทั้งหลายตักเตือนในที่ประชุมลงฟ์ถึง 3 ครั้งแล้ว ยังไม่เลิกพฤติกรรมนั้น ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 11) กิจมุ่ไดสนับสนุนกิจมุ่รูปที่พยายามทำให้ส่งฟ์แตกกัน แม้กิจมุ่ทั้งหลายตักเตือนในที่ประชุมลงฟ์ถึง 3 ครั้งแล้ว ยังไม่เลิกพฤติกรรมนั้น ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 12) กิจมุ่ได้วายากสอนยาก แม้กิจมุ่ทั้งหลายตักเตือนในที่ประชุมลงฟ์ถึง 3 ครั้ง แล้ว ยังไม่เลิกพฤติกรรมนั้น ต้องอาบตีสังฆาทิเสส
- 13) กิจมุ่ไดประจบคุหัส แม้กิจมุ่ทั้งหลายเตือนในที่ประชุมลงฟ์ถึง 3 ครั้ง และยังไม่เลิกพฤติกรรมนั้นต้องอาบตีสังฆาทิเสส

7.8 สิกขابทเป็นพุทธบัญญัติมิใช่มาตรฐาน

จากตัวอย่างการบัญญัติปราชิกสิกขابทที่ 1 ข้างต้นจะเห็นว่า ปราชิกสิกขابทที่ 1 ก็ดี หรือสิกขابททุกข้อของภิกขุและภิกษุณีนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งสิ้น กล่าวคือ พระสัมมาสัม-พุทธเจ้าเป็นผู้ทรงบัญญัติ ไม่ได้เป็นมาตรฐาน ไม่ได้เกิดจากการประชุมปรึกษาหารือกับ คณะกรรมการฯ ว่า ควรจะบัญญัติสิกขابบทข้อไหน อย่างไร ระดับของโถะของแต่ละสิกขابทเป็นอย่างไร สิกขابบทข้อไหนมีโถะหนัก สิกขابบทข้อไหนควรจะมีโถะเบา เป็นต้น ทุกอย่างที่กล่าวมาดีเป็น พุทธบัญญัติทั้งสิ้น การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเรียกประชุมลงมตินั้นเป็นเพียงการแจ้งให้สงฆ์ทราบ เท่านั้นว่ามีเหตุเกิดขึ้น และรองค์ทรงบัญญัติสิกขابบทข้อนั้นฯ อย่างไร พระภิกขุและ ภิกษุ ณีเมื่อรับทราบแล้วจะได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติ

การจะทำอย่างนี้ได้ผู้บัญญัติพระวินัยจะต้องเป็นผู้รู้แจ้งโลก คือต้องเป็นพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าเท่านั้น บุคคลอื่นแม้เป็นพระอรหันต์ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะแม้จะหมดกิเลสแล้ว แต่ยังไม่ได้เป็นสัพพัญญรู้แจ้งโลกเหมือนพระพุทธองค์ ส่วนภูมายทางโลกนั้นเนื่องจากผู้ร่าง ยังไม่หมดกิเลส และความรู้ยังไม่สมบูรณ์จึงต้องอาศัย การระดมความคิด ตัดสินด้วยเสียงส่วน ใหญ่ และมีการปรับปรุงแก้ไขเป็นระยะๆ

ในประชานิยธรรมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้อย่างชัดเจนว่า “ไม่ให้บัญญัติสิ่งที่ ตถาคตมิได้บัญญัติไว้... ไม่ให้เพิกถอนสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว ให้สามารถประพฤติอยู่ใน สิกขابททั้งหลายตามที่ตถาคตบัญญัติไว้แล้ว”¹ แม้ในส่วนของพระธรรมคำสอน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นต้นแหล่งแห่งคำสอนทั้งมวลในพระพุทธศาสนา คำสอนหลักที่สำคัญ เช่น ความไม่ประมาท, อริยสัจ 4, มรรค มีองค์ 8, ไตรสิกขา เป็นต้น ล้วนมาจากพระองค์ทั้งสิ้น พระสาวก ทำหน้าที่เพียงอธิบายขยายความคำสอนของพระองค์เท่านั้น

การที่สิกขابทของพระภิกขุและภิกษุณีทุกข้อเป็นพุทธบัญญัตินั้น เป็นข้อแตกต่างที่ สำคัญกับการบัญญัติกฎหมายในทางโลก เพราะกฎหมายทางโลกเกิดจากการประชุมระดม ความคิดของนักกฎหมาย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น ไม่ได้เกิดจาก ความคิดของใครคนใดคนหนึ่งเพียงผู้เดียว

หากถามว่า เหตุใดสิกขابทต้องเป็นพุทธบัญญัติเท่านั้น และเหตุใดพระธรรมคำสอน ในพระพุทธศาสนาทั้งหมดต้องมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพียงผู้เดียวเท่านั้น เหตุใดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงไม่อนุญาตให้ภิกขุหรือภิกษุณีบัญญัติสิ่งที่พระองค์มิได้บัญญัติไว้บ้าง

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 ข้อ 70 หน้า 240.

เพราะในปัจจุบันชาวโลกถือว่า การประชุมระดมความคิดก็ตี การให้สมาชิกในองค์กรทุกคน ช่วยกันเสนอความเห็นอันแตกต่างหลากหลายก็ตี จะช่วยให้งานที่ทำบังเกิดผลดีมากกว่าการที่ ใครคนใดคนหนึ่งคิดงานอยู่คนเดียวแล้วส่งให้คนอื่นทำตาม

ในสมัยพุทธกาล มีตัวอย่างหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นนี้อยู่ในสมควรคือ กรณีสาวก นิครณูํ แตกกันหลังจากนิคณฐานาภูบุตรผู้เป็นเจ้าลักษิติถึงแก่กรรม ในครั้งนั้นพระอานනห์ได้ กราบทูลเรื่องนี้เด่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า

นิคณฐานาภูบุตรถึงแก่กรรมแล้ว... พากนิครณูํ แตกกัน เกิดแยกเป็นสองพวก ๆ ลฯ โดยเหตุที่ธรรมวินัยที่นิคณฐานาภูบุตรกล่าวไว้ไม่ดี ประกาศไว้ไม่ดี ไม่เป็นธรรมวินัยที่จะนำผู้ปฏิบัติให้ออกจากทุกข์ได้ ไม่เป็นไปเพื่อความสงบ ไม่ใช่ธรรมวินัยที่ท่านผู้เป็นลัมมาสัมพุทธะ ประกาศไว้ เป็นธรรมวินัยที่ถูกทำลายเสียแล้ว เป็นธรรมวินัยไม่มีที่พึ่งพาอาศัย... พระสัมมา- สัมพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า... ข้อนี้ย่อมเป็นอย่างนั้น...¹

ธรรมวินัยที่ผู้ไม่ได้เป็นลัมมาสัมพุทธะประกาศไว้จะเป็นธรรมวินัยที่ไม่สมบูรณ์ เพราะ ศาสดามีความรู้ไม่สมบูรณ์ เนื่องจากไม่ได้เป็นลัมมาสัมพุทธะ ดังนั้นธรรมวินัยนั้นจึงมีถูกบ้าง ผิดบ้าง เมื่อสาวกนำไปปฏิบัติจึงไม่สามารถพ้นทุกข์ได เมื่อไม่พ้นทุกข์ ไม่ได้เข้าถึงสัจจะที่แท้จริงภายใน สาวกแต่ละคนก็จะตีความประสบการณ์ที่ตนปฏิบัติไดไปต่างๆ กัน ซึ่งยากที่จะตรงกัน เพราะต่างคนต่างทำและวิธีการที่ศาสดามอนก์ไม่ถูกต้อง ด้วยเหตุนี้จึงแตกกัน เพราะต่างคน ก็คิดว่าตนเองถูก แต่พระธรรมวินัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศไว้ เป็นพระธรรมวินัยที่สมบูรณ์ถูกต้อง เพราะพระองค์เป็นลัมมาสัมพุทธะ มีความรู้ที่สมบูรณ์แล้ว เมื่อสาวกสาวิกานำคำสอนไปปฏิบัติจนถึงที่สุดแล้วก็จะตรัสรู้ธรรมเหมือนกันตรงกัน

ในประเด็นนี้มีข้อที่่นศึกษาอีกด้วย แม้พระอรหันต์สาวกคือผู้ที่ได้เข้าถึงสัจจะภายในแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ไม่อนุญาตให้บัญญัติสิ่งที่ตถาคตมิไดบัญญัติไว ถ้าว่าพระอะไร จากการศึกษาพบว่า พระอรหันต์สาวกไดเข้าถึงสัจจะภายในแล้วก็จริง แต่ยังขาดคุณสมบัติหลายประการที่จะบัญญัติสิ่งข้าทได เนื่องจากสิ่งข้าทที่พระศาสดามอนก์ไว จะต้องเป็นอุกาลิกะ จะเป็นแบบแผนใช้ปฏิบัติสืบต่อไปนานอย่างน้อยๆ กี 5,000 ปี ด้วยเหตุนี้เองพระอรหันต์สาวกจึงมีคุณสมบัติไม่พอที่จะบัญญัติไดและแม้พระปัจเจกพุทธเจ้าซึ่งมีบารมีมากกว่าพระอรหันต์ ก็ไม่อาจทำไดเช่นกัน หน้าที่นี้เป็นหน้าที่เฉพาะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเท่านั้น

¹ ปานาทิกสูตร, ที่มนิกาย ป崖ีกวรรค, มก. เล่ม 15 ข้อ 95 หน้า 261.

ในพระไตรปิฎกมีปรากฏอยู่บ่อยครั้งที่พระอรหันต์กระทำในสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นว่ากระทำต่อสาวกในภายหลัง เช่น กรณีพระมหากัปปิโนะไม่ประณามาจะทำอุโบสถ เพราะท่านคิดว่าตนเป็นพระอรหันต์แล้วคงไม่ต้องทำ ในครั้งนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเตือนว่า “ดูก่อนพระมหาณีทั้งหลาย ถ้าพากເຮອໄມສັກກະຣະ ໄມເຄາຣພ ໄມນັບຄືອ ໄມບູ້ຈາ ທີ່ຈຶ່ງ ອຸໂປສົດ ເມື່ອເປັນເຊັນນີ້ ໄຄຣເລ່າຈັກສັກກະຣະ ເຄາຣພ ນັບຄືອ ບູ້ຈາ ທີ່ຈຶ່ງອຸໂປສົດ ດູກ່ອນພຣາມັນທັງຫລາຍ ດັກພວກເຮອໄມສັກກະຣະ ໄມເຄາຣພ ໄມນັບຄືອ ໄມບູ້ຈາ ທີ່ຈຶ່ງ ອຸໂປສົດ ເມື່ອເປັນເຊັນນີ້ ໄຄຣເລ່າຈັກສັກກະຣະ ເຄາຣພ ນັບຄືອ ບູ້ຈາ ທີ່ຈຶ່ງອຸໂປສົດ ດູກ່ອນພຣາມັນ ເຮອ ຈຶ່ງໄປທໍາອຸໂປສົດ ຈະໄໝໄປໄໝໄດ້ ຈຶ່ງໄປທໍາສັ້ນມກຣມ ຈະໄໝໄປໄໝໄດ້.”¹ เหตุที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้ก็เพื่อต้องการให้เป็นแบบอย่างแก่ภิกษุภายในภายหลังว่า ແມ່พระอรหันต์ยังต้องทำอุโบสถแล้วพระภิกษุปุถุชนจะไม่ทำได้อย่างไร

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าแม้จะเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ในบางเรื่องท่านยังมองได้ไม่ไกลเหมือนพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากพระองค์อนุญาตให้พระอรหันต์สาวกบัญญัติสิกขاب�ได้ สิกขاب�นั้นย่อมมีปัญหาในภายหลังอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงห้ามบัญญัติ ในยุคต่อมาภิกษุปุถุชนผู้มีศีลเป็นที่รักทั้งหลายก็จะตระหนักรึเรื่องนี้ จะไม่บัญญัติสิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้บัญญัติไว้ เขาทั้งหลายจะคิดได้ว่า ແມ່พระอรหันต์พระพุทธองค์ยังไม่อนุญาตแล้วเราเป็นปุถุชนจะทำได้อย่างไร แต่ภิกษุที่ไม่เป็นธรรมว่าท้อใจจะไม่สนใจในเรื่องนี้และบัญญัติสิ่งที่พระพุทธองค์ไม่บัญญัติขึ้นบ้าง จนแตกเป็นนิเกยต่างๆ ในภายหลังอันนี้คงช่วยอะไรไม่ได้ แต่อย่างน้อยๆ ภิกษุธรรมว่าทีก็ยังมีอยู่มากและยังคงรักษาพระธรรมวินัยดังเดิม เอาไว้ได้ตราบกระทั่งปัจจุบัน

พระวินัยนี้นเกิดจากการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมีความถูกต้องสมบูรณ์ ยังความสุขความเจริญในการบำเพ็ญสมณธรรมสู่ภิกษุผู้ปฏิบัติตามความจริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้เหมือนกันว่า เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป หากสังหนែහັນสมควรจะเพิกถอนสิกขاب�เลิกน้อยเสียก็ได้ แต่เนื่องจากพระอรหันต์ 500 รูปที่กระทำสังคายนาครั้งที่ 1 เห็นไม่ตรงกันว่าสิกขاب�ได้เป็นสิกขاب�เลิกน้อย พระมหากัลสປະຜູມเป็นประธานในการสังคายนาจึงเสนอว่าให้ถือปฏิบัติในสิกขاب�ทั้งหมดที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ซึ่งพระอรหันต์ทั้งหมดก็เห็นชอบด้วย จึงถือเป็นข้อปฏิบัติของชาวพุทธมานปัจจุบัน

¹ พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาคที่ ๑, มก. เล่ม 6 ข้อ 153 หน้า 385.

7.9 การประชุมทบทวนสิ่งของที่ต้องการให้กับเด็ก

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติสิ่งของที่ต้องการให้กับเด็กไว้ 227 ข้อ ซึ่งถือว่ามากอยู่พอสมควร จำเป็นที่พระภิกษุทุกรูปจะต้องศึกษาสิ่งของทั้งหมดให้แต่ละคนและจดจำได้อย่างแม่นยำ ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงกำหนดให้มีการประชุมทบทวนสิ่งของที่ต้องการให้กับเด็กหรือที่เรียกว่า “ทำอุโบสถ หมายถึง การฟังสวัสดพระปावีโมกข์” โดยจะมีตัวแทนของพระภิกษุหนึ่งรูปซึ่งสามารถจดจำสิ่งของทั้ง 227 ข้อได้อย่างแม่นยำ ขึ้นสวดสิ่งของทั้งหมดแล้วข้อ 1 ถึงข้อที่ 227 ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง เพื่อให้แต่ละรูปทบทวนว่าสิ่งของที่ต้องการให้กับเด็กทั้งหมดมีอะไรบ้าง และให้พิจารณาตรวจสอบว่า รักษาศีลได้บริสุทธิ์หรือไม่อย่างไร ฝึกศีลข้อไหนด่างพร้อยไปบ้าง จะได้แก่ไขและสำรวจระหว่างต่อไป

ในการฟังสวัสดพระปावีโมกข์นั้น ภิกษุในอาวาสเดียวกันจะต้องมาฟังสวัสดที่เดียวกันห้ามแยกส่วนโดยเด็ดขาดเพื่อความสามัคคี ครั้งหนึ่งพระฉัพพคีรีย์เคยแยกส่วนกันเอง เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบจึงตรัสห้ามและบัญญัติว่า ภิกษุได้ฟังสวัสดพระปावีโมกข์แยกจากสังฆหมู่ให้ถูกต้องอาบติทุกกฎ หากภิกษุได้มาร่วมฟังสวัสดพระปावีโมกข์ไม่ได้ เพราะอาพาธเป็นต้น พระองค์ทรงอนุญาตให้มอบปาฐกถาได้ หมายถึง การบอกแก่เพื่อนสหธรรมิกไปว่าตลอด 15 วันที่ผ่านมาตนเองรักษาศีลได้บริสุทธิ์แต่ถ้าภิกษุอาพาธหนักไม่สามารถมอบปาฐกถาได้ พระพุทธองค์ตรัสว่า “...พึงใช้เตียงหรือตั้งหามภิกษุอาพาธนั้น มาในท่ามกลางลงสังฆแล้วทำอุโบสถ...ถ้าพวภิกษุผู้พยาบาลใช้คิดอย่างนี้ว่า...อาพาธจักกำเริบหนักหรือมีะนันก์จักถึงมรณภาพ ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธ ลงสังฆพึงไปทำอุโบสถในสำนักภิกษุอาพาธนั้นแต่สังฆเป็นวรรค¹ ไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขืนทำต้องอาบติทุกกฎ”²

จากพระธรรมนี้แสดงให้เห็นว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการประชุมฟังสวัสดพระปावีโมกข์มาก ทั้งนี้เพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปทบทวนศีลตนเองอยู่เสมอ และเพื่อความสามัคคีกัน แม้เป็นพระอรหันต์ผู้มีศีลบริสุทธิ์ 100% แล้วก็ยังต้องมาทำอุโบสถทุกครั้ง ดังเช่นเรื่องราวของพระมหากัปปินนะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

การประชุมทบทวนสิ่งของที่ต้องการให้กับเด็ก เป็นประจำของพระภิกษุนั้น มีความแตกต่างกันมาก กับภูมิภาคต่างๆ ในทางโลก เผรารัฐมีการให้ความรู้เรื่องกฎหมายแก่ประชาชนค่อนข้างน้อย ไม่ต้องกล่าวถึงการทบทวนกันเป็นประจำทุก 15 วันเหมือนของบรรพชิต ทั้งๆ ที่กฎหมาย

¹ วรรค หมายถึง หมวด, หมู่, ตอน หรือ พาก.

² พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาคที่ ๑, มก. เล่ม ๖ ข้อ 181 หน้า 460-461.

เกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคน คนที่รู้กฎหมายจึงมีน้อยมาก แม้แต่คนมีการศึกษาแล้วส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยรู้กฎหมายเท่าที่ควร โดยมากจะใช้สามัญสำนึกว่า สิ่งนี้น่าจะผิดกฎหมาย สิ่งนี้น่าจะไม่ผิดกฎหมาย แต่ไม่ได้ศึกษากันอย่างจริงจังและต่อเนื่องอย่างพระภิกษุ

รูปแบบถือว่ากฎหมายทุกข้อเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนที่ต้องรู้ ต้องศึกษา หากทำผิดจะบอกว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้ คนทำผิด เพราะไม่รู้กฎหมายก็มีโทษเท่ากับคนทำผิดที่รู้กฎหมาย ทั้งๆ ที่รูปแบบไม่ค่อยได้ช่วยเหลือในการให้ความรู้ด้านกฎหมายแก่ประชาชนสักเท่าไร มากจะปล่อยให้เป็นความรับผิดชอบส่วนตัวของประชาชนไป ซึ่งไม่ต่างอะไรมากกับบ้างคนที่ปล่อยให้ลูกรับผิดชอบตนเอง เพราะคิดว่า เป็นหน้าที่ของเจ้าที่เกิดมาแล้วต้องศึกษาเรียนรู้โลก จะมาโทษพ่อแม่ไม่ได้ว่าไม่ได้ส่งเสริมการศึกษาแก่ลูก องค์ความรู้เรื่องกฎหมายทางโลกจึงจำกัดอยู่แค่นักกฎหมายหรือผู้ที่ศึกษามาด้านนี้โดยตรงเท่านั้นซึ่งต่างกันอย่างมากกับองค์กรสองแห่งที่มีระบบเอื้อให้นักบวชทุกรูปเข้าถึงองค์ความรู้เรื่องสิ่งของทุกข้ออย่างเท่าเทียมกัน

7.10 อธิกรณ์ในพระไตรปิฎก

คำว่า อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว จะต้องจัดทำ คือ เรื่องที่ส่งฟ้องต้องดำเนินการซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็น “คดี” คือ เป็นปัญหาข้อขัดแย้ง และส่วนที่เป็นกิจธุระต่างๆ อธิกรณ์นั้นมี 4 ประการ คือ วิชาทาริกรณ์ : วิวากันเรื่องพระธรรมวินัย, อนุวิชาทาริกรณ์ : การโจทกันด้วยอาบัติ, อาปัตตาธิกรณ์ : อาบัติและการแก้ไขอาบัติ และกิจจาธิกรณ์ : กิจที่ส่งฟ้องพิจารณา

7.10.1 วิชาทาริกรณ์ : วิวากันเรื่องพระธรรมวินัย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงวิชาทาริกรณ์ว่า เป็นเรื่องที่ภิกษุทั้งหลายวิวากันด้วยเรื่องธรรมวินัย 9 ประการนี้คือ

- (1) นี้เป็นธรรม นี้ไม่เป็นธรรม
- (2) นี้เป็นวินัย นี้ไม่เป็นวินัย
- (3) นี้พระตถาคตเจ้าตรัสไว้ นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ตรัสไว้
- (4) นี้พระตถาคตเจ้าทรงประพฤติมา นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรงประพฤติมา
- (5) นี้พระตถาคตเจ้าทรงบัญญัติไว้ นี้พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้
- (6) นี้เป็นอาบัติ นี้ไม่เป็นอาบัติ

(7) นี้เป็นอาบัติเบา นี้เป็นอาบัติหนัก

(8) นี้เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ คือ ต้องเข้าแล้วยังไม่ขาดจากความเป็นภิกษุ นี้เป็นอาบัติหาส่วนเหลือไม่ได้ คือ ต้องเข้าแล้วขาดจากความเป็นภิกษุ

(9) นี้เป็นอาบัติชั่วหายา นี้เป็นอาบัติไม่ชั่วหายา

เมื่อภิกษุทั้งหลายวิวัฒนาณด้วยเหตุ 9 ประการนี้แล้ว ทำให้เกิดความบادหmag ความทะเละ ความแก่งแย่ง ความทุ่มเตียง และ การกล่าวเพื่อความกลัดกลั่นใจ เป็นต้น

มูลเหตุหรือสาเหตุในระดับรากเหง้าที่ทำให้เกิดวิวัฒนาณเหล่านี้ขึ้นนั้นพระสัมมา-สัมพุทธเจ้าตรัสว่าคือ กิเลส ทั้ง 3 ตระกูล คือ โลภ โกรธ หลง อันแสดงออกมาในรูปของความมักโกรธ ความลบหลู่ ติเสmom อิสสاقือความหึงหวงและความซึ้งชัง ความตระหนี่ ความอวดดี เจ้ามายา ความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด และการเป็นผู้คือความเห็นของตนอย่างแน่นแฟ้น ภิกษุรูปใดที่เป็นเช่นนี้ จะเป็นเหตุให้มีความเคราะพยำเกรงในพระศาสนา ในพระธรรม ในพระสังฆ และย่อมไม่มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรม จะยังการวิวัฒนาให้เกิดในสังฆ

นอกจากกิเลสทั้ง 3 ตระกูล คือ โลภ โกรธ หลง ดังกล่าวแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสว่า การวิวัฒนาณในเรื่องธรรมวินัยนั้น บางครั้งเกิดขึ้นจากจิตที่เป็นกุศลคือ จิตที่ไม่โลภ ไม่โกรธ และไม่หลง กล่าวคือ การวิวัฒนาณในลักษณะนี้อาจจะเริ่มต้นด้วยการสนทนารรมกัน ตามปกติ แต่เมื่อเกิดความเห็นขัดแย้งกันจึงนำไปสู่การวิวัฒนาณได้

7.10.2 อนุวัฒนาณ : การโจทกันด้วยอาบัติ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมโจทคือฟ้องร้องภิกษุ ด้วยคีลวิบัติหรืออาบัติคือการผิดศีล, อาจารวิบัติคือมารยาทเลื่อมเสีย, ทิฐิวิบัติคือความเห็นผิด, อาชีวิบัติคือการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด เช่น การใบห่วย การเป็นหมอดู การเป็นหมอรักษาโรค การประกอบอาชีพอย่างชำราวลาสื่อๆ เป็นต้น นี้เรียกว่าอนุวัฒนาณ

มูลเหตุแห่งอนุวัฒนาณนั้นมีอย่างน้อย 4 ประการ ใน 2 ประการแรก คือ เหมือนกับมูลเหตุแห่งวิวัฒนาณคือ กิเลส ทั้ง 3 ตระกูลคือ โลภ โกรธ หลง อันแสดงออกมาในรูปของความมักโกรธ ความลบหลู่ ติเสmom อิสสاقือความหึงหวงและความซึ้งชัง ความตระหนี่ ความอวดดี เจ้ามายา ความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด และการเป็นผู้คือความเห็นของตนอย่างแน่นแฟ้น แต่ มูลเหตุเกิดขึ้นจากจิตที่เป็นกุศล กล่าวคือ โจทด้วยความหวังดี เพื่อให้ผู้ที่ถูกโจทปรับปรุง ตัวจะได้มีความเจริญรุ่งเรืองในพระธรรมวินัย

ส่วนมูลเหตุแห่งอนุวاثอาธิกรณ์อีก 2 ประการ คือ ร่างกาย และว่าจ่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกขุบางรูปเป็นผู้มีผิวพรรณน่ารังเกียจ ไม่น่าดู มีรูปร่างเล็ก มีอាមพาอามาก เป็นคนบอด อ่อน กระจอก หรือ อัมพาต อันจะเป็นเหตุให้มีความประพฤติบางอย่างไม่เหมาะสม เพราะความบกพร่องของร่างกายดังกล่าว เพื่อนสหธรรมิกที่ไม่เข้าใจอาจจะโจทก์ท่านได้ ส่วนเรื่องว่าจานั้น คือ ภิกขุบางรูปเป็นคนพูดไม่ดี พูดไม่ชัด พูดระหว่าง ภิกขุทั้งหลายยื่อมโจทก์ภิกขุนั้นด้วยว่าจាដีคำพูดไม่ดีของท่านได้

7.10.3 อาปัตตาธิกรณ์ : อาบัติและการแก้ไขอาบัติ

อาปัตตาธิกรณ์ คำว่า “อาบัติ” หมายถึง การล่วงละเมิดสิกขابทหรือศีลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติไว้ โดยมีชื่อ 7 กอง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ถุลลัจจัย ปاجิตตีย์ ปากูฎีเทสนียะ ทุกกฎ และ ทุพภาณิต

อาบัติปาราชิก อาบัติสังฆาทิเสส อาบัติปاجิตตีย์ และอาบัติปากูฎีเทสนียะนั้นเป็นอาบัติที่มีชื่อตรงกับชื่อสิกขابท โดยสิกขابทนิสสัคคิยปاجิตตีย์กับสิกขابทปاجิตตีย์นั้น มีชื่ออาบัติว่า “ปاجิตตีย์” เหมือนกัน

สำหรับ “ถุลลัจจัย” แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ เป็นอาบัติที่หนกรองลงมาจากสังฆาทิเสส ถุลลัจจัยนั้นเป็นอาบัติที่มีวัตถุเดียวกันกับอาบัติปาราชิก และ อาบัติสังฆาทิเสสดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภิกขุจะใจจะปวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน และได้กล่าวเท็จว่า ข้าพเจ้าเป็นพระอรหันต์ หากคนที่ฟังอยู่เข้าใจจะต้อง “อาบัติปาราชิก” แต่ถ้าคนฟังไม่เข้าใจจะต้อง “อาบัติถุลลัจจัย”

ภิกขุเห็นสตรีคนหนึ่งและรู้ว่าเป็นสตรี มีความกำหนดแล้วจับต้อง “ของเนื่องด้วยกาย” ได้แก่ เสื้อผ้าของสตรีคนนั้น กรณีนี้ภิกขุจะต้อง “อาบัติถุลลัจจัย” แต่ถ้าจับต้อง “ร่างกาย” ส่วนใด ส่วนหนึ่งของสตรีนั้นโดยตรงจะต้อง “อาบัติสังฆาทิเสส”

คำว่า “ทุกกฎ” แปลว่า “ทำไม่ดี” เป็นอาบัติที่มีโทษเบ戎จากอาบัติปากูฎีเทสนียะ โดยสิกขابทในหมวดเสียด้วยวัตรทั้งหมดรวมทั้งพระบัญญัติเกี่ยวกับมารยาทอื่นๆ นอกปากูฎีโมกซ์-สังฆรศีล หากภิกขุล่วงละเมิดจะต้องอาบัติทุกกฎ

คำว่า “ทุพภาณิต” แปลว่า “พูดไม่ดี” เป็นอาบัติที่มีโทษเบาที่สุดคือมีโทษเบากว่าทุกกฎ แต่มีความก้ากึ่งกับทุกกฎพอสมควร เช่น ภิกขุตั้งใจ “จะด่า” เพื่อนภิกขุด้วยกันด้วยการกล่าวกระทบเรื่องผิวพรรณว่า ท่านเป็นคนสูงนัก ท่านเป็นคนต้านัก ท่านเป็นคนด้านัก เป็นต้น

จะต้อง “อาบัติทุกภูมิ” ทุกๆ คำพูด แต่ถ้าไม่ได้คิดจะด่าเพียงแต่ต้องการ “ล้อเล่น” แล้วพูดคำดังกล่าว จะต้อง “อาบัติทุกภาระ” ทุกๆ คำพูด

อาบัติทั้ง 7 กองนี้จัดเป็น 2 ประเภท คือ ครุกาบัติ และลหุกาบัติ

ครุกาบัติ หมายถึง อาบัติหนัก จัดเป็นอาบัติชั่วหายาบที่เรียกว่า “ทุภจุลลาบัติ” หรืออาบัติที่เป็นโภษล้ำ ได้แก่ ปราารชิก และสังฆาทิเสส ปราารชิกนั้นเป็นอาบัติหนักขั้น “อเตกิจชา” คือ เยี่ยวยาแก่ไขไม่ได้ ซึ่งทำให้ภิกษุผู้ต้องมีโภษถึงที่สุดคือขาดจากความเป็นภิกษุ ส่วนสังฆาทิเสส เป็นอาบัติหนักขั้น “สเตกิจชา” พอยেี่ยวยาแก่ไขให้กลับเป็นภิกษุปกติได้ด้วย “วุภจานความนិ” คือจะพ้นได้ด้วยการอยู่ปริวาสหรืออยู่กรรม

ลหุกาบัติ หมายถึง อาบัติเบา จัดเป็น “อทุภจุลลาบัติ” คืออาบัติไม่ชั่วหายาบ ได้แก่ อาบัติ 5 กองที่เหลือ ตั้งแต่ถูลลจัจยลงมา ซึ่งจะแก่ไขได้หรือรังับได้ด้วย “เทศนาความนិ” คือการแสดงหมายถึงเปิดเผยความผิดของตนต่อหน้าพระภิกษุหรือหมู่พระภิกษุคือสังฆ

7.10.4 กิจจาอิกรณ์ : กิจที่ส่งเสริมเพิ่มกระทำ

กิจจาอิกรณ์ หมายถึง กิจที่ส่งเสริมเพิ่มกระทำมี 4 ประการ คือ อปโลกนกรรม ปฏิตริกรรม ปฏิทิทุติยกรรม และปฏิจจุติกรรม

อปโลกนกรรม หมายถึง กรรมคือการบอกเล่ากันในที่ประชุมสังฆเพื่อขอความเห็นชอบร่วมกัน เพื่อทำกิจอย่างโดยย่างหนัก เช่น การอปโลกนกฐิน คือ การที่ตัวแทนสังฆแจ้งให้สังฆทราบว่าจะยกผ้ากฐินให้กับพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง เพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการในพิธีกรรมทອดกฐินประจำปี หากพระภิกษุทุกรูปในที่ประชุมสังฆเห็นพ้องกันหรือมีมติร่วมกันไม่มีใครคัดค้านพระภิกษุรูปที่ได้รับการเสนอชื่อนั้นก็จะได้ผ้ากฐินนั้นมาใช้สอย

ปฏิตริกรรม ค่าว่า “ปฏิติ” แปลว่า คำเดียยสังฆ หมายถึง การประกาศให้สังฆทราบ เพื่อทำกิจร่วมกัน ปฏิทิตริกรรม หมายถึง กรรมอันกระทำด้วยการตั้งปฏิเพียงอย่างเดียว คือ เพียงแต่ประกาศให้สังฆทราบว่าจะทำกิจนั้นๆ เท่านั้น ไม่มีการขอมติจากคณะกรรมการสังฆเหมือนอปโลกนกรรม เช่น การทำอุโบสถหรือพิธีฟังสวนประปาภีโมกข์ เป็นต้น

ปฏิทิทุติยกรรม แปลว่า กรรมที่มีปฏิทติเป็นที่สอง หมายถึง กรรมที่มีว่าจาริการกล่าวครบ 2 รวมทั้งปฏิติ กล่าวคือ เมื่อมีการสาดตั้งปฏิติแล้ว จะมีการสาดอนุสาวนา คือ ஸวดประภาศขอมติจากสังฆอีกหนึ่งครั้งรวมเป็นสองจึงชื่อว่าปฏิทิทุติยกรรม เช่นการทำสังคายนา พระไตรปิฎก การสมมติสีมา เป็นต้น

ญัตติจตุตตกรรม แปลว่า กรรมที่มีญัตติเป็นที่สี่ หมายถึง กรรมที่มีวิชาหรือการกล่าวครบ 4 รวมทั้งญัตติ กล่าวคือ เมื่อมีการสาดดังญัตติแล้ว จะมีการสาดอนุสาวนาคือคำสาดประภาศของติจากสงฆ์อีก 3 ครั้งรวมเป็นสี่จึงชื่อว่าญัตติจตุตตกรรม ทั้งนี้เพื่อให้คณะสงฆ์มีเวลาพิจารณาหาลายเที่ยวว่า จะอนุญาตหรือไม่ ญัตติจตุตตกรรมใช้กับพิธีกรรมที่มีความสำคัญ เช่น การอุปสมบท นิคหกรรม เป็นต้น

คำว่า “นิคหกรรม” อ่านว่า นิก-ตะ-หะ-กำ มาจากคำว่า “นิคหะ + กรรม” นิคหะแปลว่า การข่มหรือการลงโทษ ส่วนกรรม แปลว่า การกระทำ คำว่า นิคหกรรม จึงแปลว่า การกระทำการข่มหรือการกระทำการลงโทษ

นิคหกรรม เป็นมาตรการลงโทษขั้นที่ 2 หลังจากปรับอาบัติผู้ที่ละเมิดสิกขابทหรือกฎข้อห้ามอื่นๆ แล้ว นิคหกรรมใช้ในกรณีความผิดที่ร้ายแรง เช่น ก่อการทะเลาะวิวาทบาดหมาง ทำความอื้อฉาว มีศีลวิบัติ ติเตียนพระรัตนตรัย เล่นคนอง ประพฤติอนาจาร ลบล้างพระบัญญัติ ประกอบมิจฉาชีพ เป็นต้น¹

สำหรับมูลเหตุแห่งกิจจาอิกรณ์นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “สงฆ์เป็นมูลอันหนึ่งแห่งกิจจาอิกรณ์” ทั้งนี้ เพราะกิจจาอิกรณ์ หมายถึง กิจที่ “สงฆ์” จะพึงกระทำ ดังนั้นสงฆ์เท่านั้นที่จะให้มีกิจจาอิกรณ์ต่างๆ เกิดขึ้นได้ ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเพียงรูปเดียวหรือภิกษุมากกว่าหนึ่งรูปแต่ไม่ครบองค์สงฆ์คือตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไปไม่อาจจะทำกิจจาอิกรณ์ได้

7.1.1 อิกรณ์สมณะ : ธรรมเครื่องระงับอิกรณ์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสอิกรณ์สมณะไว้ในพระปาฏิโมกข์ เพื่อเป็นหลักให้ภิกษุใช้สำหรับการระงับอิกรณ์ที่เกิดขึ้นแล้วในพระพุทธศาสนาดังนี้

1.) สัมมุขวินัย คือ การระงับอิกรณ์ในที่พร้อมหน้า หมายถึง พร้อมหน้าสงฆ์, พร้อมหน้าบุคคล คือ คู่กรณี, พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นเช่นมัวหมิจฉัย และพร้อมหน้าธรรม คือ วินิจฉัยถูกต้องตามธรรมวินัย

2.) สติวินัย คือ การระงับอิกรณ์โดยถือว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ ใช้ในกรณีที่จำเลยเป็นพระอรหันต์ซึ่งเป็นผู้มีสติสมบูรณ์

3.) อழพหวินัย คือ การระงับอิกรณ์โดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะเป็นบ้า

¹ พระธรรมกิตติวงศ์ (2548) “พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุด คำวัด.” หน้า 403.

- 4.) ปฏิญญาตกรณ คือ การระงับอธิกรณ์ตามคำรับสารภาพของจำเลย
- 5.) ตั้งสปายลิเก คือ การระงับอธิกรณ์โดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด
- 6.) เยกุยยลิเก คือ การระงับอธิกรณ์ตามเสียงข้างมาก โดยเสียงข้างมากในที่นี้จะต้องเป็นเสียงข้างมากของกิกขุธรรมว่าที่เท่านั้น อธรรมว่าที่ คือ ผู้มีปกติกล่าวธรรม หรือ ผู้พูดถูกต้องตรงตามหลักธรรม

7.) ติณวัตถารกวินัย คือ การระงับอธิกรณ์โดยการประนีประนอม ใช้ในกรณีที่เป็นเรื่องร้ายแรง หากจะระงับอธิกรณ์โดยตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งผิดอาจทำให้สังฆแตกแยกได้ แต่ยกเว้นอาบติที่มีโทษหนักและอาบติเนื่องด้วยคุณหลัก

ตัวอย่างการระงับอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณา

การระงับอธิกรณ์ด้วยอธิกรณ์สมณา มีกรณีศึกษาจำนวนมากในที่นี้จะยกมาเพียง 1 ตัวอย่าง คือ การระงับวิชาทางอธิกรณ์คือการวิชาทักษัณเรื่องพระธรรมวินัยดังนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าวิชาทางอธิกรณ์จะระงับด้วยสมณา 2 คือ สัมมุขาวินัยและเยกุยยลิเก ในบางกรณีอาศัยสัมมุขาวินัยเพียงอย่างเดียว ก็สามารถจะระงับอธิกรณ์ได้ แต่บางกรณีต้องใช้ทั้งสัมมุขาวินัยและเยกุยยลิเก จึงสามารถจะระงับอธิกรณ์ได้

1.) การระงับอธิกรณ์ด้วยสัมมุขาวินัย

เมื่อกิกขุวิชาทักษัณเรื่อง “พระธรรมวินัย” ก็ให้ระงับด้วยสัมมุขาวินัยก่อน คือ การระงับในที่พร้อมหน้า 4 อย่างคือพร้อมหน้าสองฝ่าย อธรรม บุคคล และวัตถุ โดยลำดับแรกให้กิกขุที่เกี่ยวข้องทั้งหมดประชุมกัน เมื่อประชุมกันแล้ว พึงพิจารณาธรรมเนติ เมื่อพิจารณาแล้วพึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องในธรรมเนตินั้นลงกันได้

ธรรมเนติ มาจากคำว่า “ธรรม + เนติ” คำว่า “เนติ” เป็นคำเดียวกับ “นิติ” ในคำว่า นิติศาสตร์ เนติ หมายถึง แบบแผน ชนบทธรรมเนียม กฎหมาย เครื่องแนะนำ อุบaly อันดี¹ การพิจารณาธรรมเนติ ในที่นี้หมายถึง การพิจารณาหัวข้อพระธรรมวินัยที่กิกขุวิชาทักษัณ คล้ายๆ กับการพิจารณาคดีของผู้พิพากษา ทนายความ หรือนักกฎหมายในทางโลก

ประโยชน์ที่ว่า “เมื่อพิจารณาแล้วพึงให้อธิกรณ์นั้นระงับ โดยอาการที่เรื่องในธรรมเนติ นั้นลงกันได้” หมายถึง การที่คณะกรรมการจะลงมติให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยการตัดสินว่าฝ่ายไหนถูก

¹ ราชบันทิตยสถาน (2525). “พจนานุกรม(ฉบับอิเล็กทรอนิกส์)”.

ฝ่ายไหนผิด โดยยึดความถูกต้องตามพระราชบัญญัติและให้ฝ่ายที่ผิดยอมด้วยดี

หากอธิกรณ์ระบุอย่างนี้ได้แล้ว ผู้ทำรือฟื้นอธิกรณ์ขึ้นอีกจะเป็นอาบติปฏิจิตติ์

1.1) กรณีระงับอธิกรณ์ในอาวสานอาศัยอยู่ไม่ได้

ถ้าไม่สามารถระงับอธิกรณ์นั้นในอาวสานอาศัยอยู่ได้ ก็ให้พากันไปสู่วัดอื่นหรือสำนักสงฆ์อื่นที่มีจำนวนภิกษุมากกว่า เมื่อไปถึงแล้วก็ให้ก้าล่าวกับภิกษุเจ้าถินว่า อธิกรณ์นี้เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ ขอโอกาส ท่านทั้งหลายจะระงับอธิกรณ์นี้โดยธรรมวินัย

ส่วนภิกษุเจ้าถินนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้หลักไว้ว่าหากมีคณะสงฆ์จากวัดอื่นมาขอให้ช่วยระงับอธิกรณ์ ภิกษุเจ้าถินจะต้องมีความรอบคอบโดยปฏิบัติตั้งนี้

(1) ให้ปรึกษาภิกษุสามาชิกในวัดก่อน ถ้าปรึกษาภิกษุแล้วคิดว่า พวกรามไม่สามารถระงับอธิกรณ์นี้โดยธรรมวินัยได้ ภิกษุเจ้าถินก็ไม่พึ่งรับอธิกรณ์นั้นไว้

(2) ถ้าปรึกษาภิกษุแล้วคิดว่า สามารถระงับอธิกรณ์นี้ได้โดยธรรมวินัย ก็ให้ก้าล่าวกับพวกรภิกษุอาคันตุกะนั้นว่า ถ้าพวกรท่านจักแจ้งอธิกรณ์นี้ตามที่เกิดแล้วจริงๆ แก่พวกรา พวกราจักรับอธิกรณ์นี้ แต่ถ้าพวกรท่านไม่แจ้งแก่เราตามความเป็นจริง พวกราก็จักไม่รับอธิกรณ์นี้

สำหรับภิกษุอาคันตุกะนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้หลักไว้ว่า เมื่อไปขอให้พระวัดอื่นช่วยระงับอธิกรณ์นั้น จะต้องมีความรอบคอบเช่นกันโดยปฏิบัติตั้งนี้

(1) ให้ก้าล่าวกับพวกรภิกษุเจ้าถินว่า พวกราจะแจ้งอธิกรณ์นี้ ตามที่เกิดแล้วจริงๆ แก่ท่านทั้งหลาย ถ้าท่านสามารถระงับอธิกรณ์นี้โดยธรรมวินัย ระหว่างเวลาเท่านี้ได้ อธิกรณ์จักกระงับด้วยดี พวกราจะก่อภารกิจของอธิกรณ์แก่ท่านทั้งหลาย พวกรานี้แหลกจักเป็นเจ้าของอธิกรณ์นี้

(2) หากท่านทั้งหลาย ไม่สามารถระงับอธิกรณ์นี้โดยธรรมวินัย ระหว่างเวลาเท่านี้ได้ อธิกรณ์จักไม่ระงับด้วยดี พวกราจะก่อภารกิจของอธิกรณ์นี้แก่ท่านทั้งหลาย พวกรานี้แหลกจักเป็นเจ้าของอธิกรณ์นี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า พวกรภิกษุอาคันตุกะพึงรอบคอบอย่างนี้ แล้วจึงมอบอธิกรณ์นั้นแก่พวกรภิกษุเจ้าถิน ถ้าภิกษุเหล่านั้นสามารถระงับอธิกรณ์นั้นได้ก็เป็นการดี ในขั้นนี้ถือว่ายังระงับด้วยสัมมุขาวินัยอยู่ ผู้ทำการรือฟื้นและตีเตียนอธิกรณ์ที่ระงับแล้วต้องอาบติปฏิจิตติ์เช่นเดียวกัน

1.2) วิธีระงับอิกรณ์ที่มีเสียงเชิงแข็ง

ถ้ายังระงับอิกรณ์ไม่ได้ และในระหว่างวินิจฉัยอิกรณ์นั้นอยู่มีเสียงเชิงแข็งเกิดขึ้น จนจับใจความคำพูดต่างๆ ไม่ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ใช้ “อุพพาหิกวิธี” เข้าช่วยระงับอิกรณ์นั้น โดยเบื้องต้นให้ส่งรหัสสมมติภิกขุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ 10 ประการขึ้นก่อน

อุพพาหิกวิธี แปลว่า การเลือกแยกออกไป คล้ายๆ กับการตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นมาเพื่อช่วยวินิจฉัยคดีความ

องค์คุณ 10 ของผู้ควรได้รับสมมติ

(1) เป็นผู้มีศีล สำรวมระวังในปฏิบัติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมารยาทและโศจร มีปรกติเห็นภัยในโทสะมีประมาณเล็กน้อย ตั้งใจศึกษาและรักษาสิ่งของทุกข้อเป็นอย่างดี

(2) เป็นพหุสูต กล่าวคือ เป็นผู้ฟังธรรมคำสอนมาก ทรงจำไว้ได้ คล่องปาก และแหงตลอดในพระธรรมคำสอนเหล่านี้

(3) จำปฏิบัติได้โดยพิสดาร จำแนกดี สวัสดี วินิจฉัยถูกต้อง

(4) เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัย ไม่คลอนแคลน

(5) เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอิกรณ์ยินยอม เข้าใจ เพ่งเห็น เลื่อมใส

(6) เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอิกรณ์ยันเกิดขึ้นให้ระงับ

(7) รู้อิกรณ์

(8) รู้เหตุเกิดอิกรณ์

(9) รู้ความระงับแห่งอิกรณ์

(10) รู้ทางระงับอิกรณ์

วิธีแต่งตั้งและกรรมวิจารณา

เมื่อหาภิกขุผู้มีองค์คุณ 10 ประการนี้ได้แล้ว ก็ให้ส่งรหัสสมมติภิกขุรูปนี้ขึ้นเป็นตัวแทนในการระงับอิกรณ์ โดยให้ภิกขุผู้ฉลาดประกาศให้ส่งรหัสทราบด้วยัญญาติทุกตัว กรรมวิจารณาฯ ว่า

“ท่านเจ้าช้า ขอส่งรหัสฟังข้าพเจ้า เมื่อพากเราวินิจฉัยอิกรณ์นี้อยู่ มีเสียงเชิงแข็งเกิดขึ้นและไม่ทราบเนื้อความแห่งถ้อยคำที่กล่าวแล้วนั้น ถ้าความพร้อมพรั่งของสังฆถึงที่แล้ว สังฆฟังสมมติภิกขุ มีชื่อหนึ่งด้วย มีชื่อหนึ่งด้วย เพื่อระงับอิกรณ์นี้ด้วยอุพพาหิกวิธี นี้เป็นัญญาติ”

“ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เมื่อพระราวินิจฉัยอธิกรณ์นี้อยู่ มีเสียงเชิงแซ่เกิดขึ้น และไม่ทราบเนื้อความแห่งถ้อยคำที่กล่าวแล้วนั้น สงฆ์สมมติกิษัติชื่อนี้ด้วย มีชื่อนี้ด้วย เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุปพารหิกวิธี การสมมติกิษัติชื่อนี้ด้วย มีชื่อนี้ด้วย เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุปพารหิกวิธี ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นั้น ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงทักทวง”

“กิษัติชื่อนี้ด้วย มีชื่อนี้ด้วย อันสงฆ์สมมติแล้ว เพื่อระงับอธิกรณ์นี้ ด้วยอุปพารหิกวิธี ขอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ๆ”

ถ้ากิษัติเหล่านั้นสามารถตรึงระงับอธิกรณ์นั้นด้วยอุปพารหิกวิธีนี้ อธิกรณ์นั้นก็ถือว่าระงับแล้ว แต่ยังถือว่าระงับด้วยสัมมุขวินัยอยู่ ผู้ทำการรือฟื้นอธิกรณ์ที่ระงับแล้วต้องอาบติปะจิตติย์ เช่นเดียวกัน

1.3) การแก้ปัญหาเมื่อมีผู้คัดค้านการวินิจฉัย

ถ้ายังระงับอธิกรณ์ไม่ได้และขณะวินิจฉัยอธิกรณ์อยู่ มีกิษัติธรรมกถิกกกล่าวค้านการวินิจฉัยนั้น คัดค้านโดยที่ตนเองจำเนื้อหาประธรรมวินัยในส่วนที่คัดค้านนั้นไม่ได้ หรือจำได้บ้างไม่ได้บ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้กิษัติผู้ฉลาดพึงประกาศให้กิษัติเหล่านั้นทราบด้วยญัตติกรรมว่าจากว่า

“ขอท่านหั้งหularyจงฟังข้าพเจ้า กิษัติชื่อนี้รูปนี้เป็นธรรมกถิก เเรอจำเนื้อหาประธรรมวินัยในส่วนที่คัดค้านนั้นไม่ได้เลย หรือจำได้บ้างไม่ได้บ้าง แต่ได้คัดค้าน ถ้าความพร้อม-พร่องของท่านหั้งหularyถึงที่แล้ว พระเราพึงขับกิษัติชื่อนี้ให้ออกไปแล้วที่เหลือพึงระงับอธิกรณ์นี้”

ถ้ากิษัติเหล่านั้นขับกิษัติเหล่านั้นออกไปแล้วสามารถตรึงระงับอธิกรณ์นั้น อธิกรณ์นั้นก็ถือว่าระงับแล้ว แต่ยังถือว่าระงับด้วยสัมมุขวินัยอยู่ ผู้ทำการรือฟื้นอธิกรณ์ที่ระงับแล้วต้องอาบติปะจิตติย์เช่นเดียวกัน

2.) การระงับอธิกรณ์ด้วยสัมมุขวินัยและเยกุยยสิกา

ถ้ากิษัติเหล่านั้นไม่สามารถตรึงระงับอธิกรณ์นั้นด้วยอุปพารหิกวิธี ก็พึงมอบอธิกรณ์นั้นแก่สงฆ์ว่า ท่านเจ้าข้า พากข้าพเจ้าไม่สามารถตรึงระงับอธิกรณ์นี้ด้วยอุปพารหิกวิธี ขอสงฆ์นั้นแหล่งจะระงับอธิกรณ์นี้

เมื่อเป็นเช่นนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็อนุญาตให้สงฆ์ระงับอธิกรณ์นี้ด้วย “เยกุยยสิกา”

หรือด้วยเลียงข้างมาก ซึ่งจะใช้วิธีการจับฉลาก โดยลำดับแรกให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์คุณ 5 ให้เป็นผู้ให้จับสลาก คือ

- (1) ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความชอบพอ
- (2) ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความเกลียดชัง
- (3) ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความมอง malign
- (4) ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความกลัว
- (5) เป็นผู้รู้จักสลากที่จับแล้วและยังไม่จับ

วิธีแต่งตั้งและกรรมวิชา

เมื่อเลือกภิกษุผู้มีคุณสมบัติอย่างนี้แล้วก็ให้ภิกษุผู้ฉลาดประการคให้สังฆทราบว่าจะสมมติภิกษุรูปนี้ให้เป็นผู้จับฉลากด้วยัญต์ติดทุติยกรรมวิชาดังนี้

“ท่านเจ้าข้า ขอสังฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสังฆ ถึงที่แล้ว สังฆพึงสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ให้จับสลาก นี้เป็นญัตติ”

“ท่านเจ้าข้า ขอสังฆ์จงฟังข้าพเจ้า สังฆสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ให้จับสลาก การสมมติภิกษุมีชื่อนี้ ให้เป็นผู้ให้จับสลาก ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นั้น ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงทากทั่ว”

“ภิกษุมีชื่อนี้อันสังฆ์สมมติแล้ว ให้เป็นผู้ให้จับสลาก ชอบแก่สังฆ เหตุนั้นจึงนิ่งข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ ด้วยอย่างนี้”

ภิกษุผู้ให้จับสลากนั้น พึงให้ภิกษุทั้งหลายจับสลาก โดยการจับฉลากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักว่า “ภิกษุพากธรรมว่าที่มากกว่า ย่อมกล่าวฉันได พึงระงับอิกรณ์นั้น ฉันนั้น” หมายถึง แม้จะเป็นการตัดสินด้วยเลียงข้างมาก แต่ก็จะต้องยึดธรรมวินัยเป็นหลัก จะตัดสินจากคะแนนตามใจชอบไม่ได้

การระงับอิกรณ์ในลักษณะนี้คือว่าระงับด้วย สัมมุขาวินัย และ เยกุยยสิกา เพราะช่วงแรกดำเนินการระงับด้วย สัมมุขาวินัย แต่ไม่สำเร็จ ต่อมาจึงใช้วิธีเยกุยยสิกาคือการระงับโดยเลียงข้างมากเข้าช่วยจึงสำเร็จ ผู้ทำการรื้อฟื้นและติดเตียนอิกรณ์ที่ระงับแล้วต้องอาบติปากิตตี้ เช่นเดียวกัน

7.12 พระวินัยธรนักกฎหมายในพระธรรมวินัย

พระวินัยอธิ หมายถึง พระผู้ชำนาญวินัย ถ้าเป็นทางโลกก็คือผู้ชำนาญด้านกฎหมาย หรือนักกฎหมายนั้นเอง ในบรรดาผู้ชำนาญวินัยในพระพุทธศาสนาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายกย่องพระอุบาลว่าเป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งปวงการจะเป็นพระวินัยอธิได้นั้นพระพุทธองค์ทรงกำหนดคุณสมบัติที่สำคัญไว้ในปฐมวินัยธรรมสูตร 7 ประการ ดังนี้

- (1) รู้จักอาบัติ หมายถึง รู้อาบัติทั้ง 7 กอง ได้แก่ ปราารชิก สังฆา thi เสส เป็นต้น
- (2) รู้จักอนหาบัติ หมายถึง สามารถนิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับอาบัติแต่ไม่ถึงกับต้องอาบัติ เช่น นางภิกษุณีอุบลวรรณณาถูกข่มขืน ท่านไม่ยินดีจึงไม่ต้องอาบัติ เป็นต้น
- (3) รู้จักลหุกาบัติ หมายถึง รู้ว่าอาบัติเบา 5 อย่าง คือ ถุลลัจจัย ปาจิตติย์ ปาวีเทสนี-ยะ ทุกกฎหมาย และทุพภาสิต จะพ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติ หรือ ปลงอาบัติ
- (4) รู้จักรุกาบัติ หมายถึง รู้จักอาบัติหนัก คือ รู้ว่าสังฆา thi เสสจะพ้นได้ด้วยการอยู่กรรม และรู้ว่าอาบัติปราารชิกไม่อาจจะแก้ไขได้ ต้องให้ลาสิกขาย่างเดียว
- (5) มีคีล สำรวมระหว่างในปาวีโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์คือมารยาทและโศจร มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย หมั่นศึกษาและตั้งใจรักษาสิกขานบททุกข้อ
- คำว่า “โศจร” หมายถึง สถานที่ซึ่งภิกษุควรเที่ยวไป และต้องไม่ไปในสถานที่ที่ไม่ควรไป เช่น สถานที่ของหญิงโสเภณี หญิงหม้าย สาวแก่ ร้านสุรา เป็นต้น
- (6) ได้ผ่าน 4 อันเป็นเครื่องอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน
- (7) เป็นพระอรหันต์

คุณสมบัติของพระวินัยอธิ 7 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 มีความรู้เรื่องพระวินัยเป็นอย่างดี ประกอบด้วย ข้อ 1, 2, 3 และ 4 กลุ่มที่ 2 คือ มีคีลธรรม ประกอบด้วย ข้อ 5 คือ มีคีล, ข้อ 6 คือ ได้ผ่าน 4 และ ข้อ 7 เป็นพระอรหันต์ ผู้หมดกิเลสแล้ว จึงกล่าวโดยย่อได้ว่า พระวินัยอธิจะต้องมีความรู้คีลธรรมนั้นเอง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 7 นิติศาสตร์ในพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 7 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 7 และจึงศึกษาบทที่ 8 ต่อไป

บทที่ 8

เศรษฐศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 8

เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

8.1 ภาพรวมเศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

8.2 ทรัพย์ 2 ประการในพระไตรปิฎก

8.2.1 โภคทรัพย์

8.2.2 อริยทรัพย์

8.2.3 ความสัมพันธ์ของอริยทรัพย์กับบุญกิริยาวัตถุ

8.2.4 ความสำคัญของโภคทรัพย์และอริยทรัพย์

8.3 เศรษฐศาสตร์ระดับจุลภาคในพระไตรปิฎก

8.3.1 สาเหตุแห่งความร่ำรวยและยากจน

8.3.2 มิจฉาวณิชชาการค้าต้องห้าม

8.3.3 อย่างมุข 6 ทางเลื่อมแห่งทรัพย์

8.4 เศรษฐศาสตร์ระดับมหาภาคในพระไตรปิฎก

8.5 เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม

8.5.1 อุปนิสัยการให้ทานของมหาเศรษฐีโลกยุคปัจจุบัน

8.5.2 อริยทรัพย์กลยุทธ์สร้างความสุขในทุกยุคสมัย

8.5.3 ระบบเศรษฐกิจทางโลกกับทางธรรม

1.) ระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา

2.) ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

3.) ระบบเศรษฐกิจในพระไตรปิฎก

8.5.4 วิกฤตการณ์อาหารและพลังงานโลก

แนวคิด

1. เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นเป็นเศรษฐศาสตร์แบบ “มีบุญเป็นศูนย์กลาง” กล่าวคือ สอนว่าบุญเป็นปัจจัยหลักแห่งความสุขความสำเร็จของมนุษย์ ส่วนปัจจัยเสริมคือ “หลักหัวใจเศรษฐี” ได้แก่ หาทรัพย์เป็น, เก็บทรัพย์เป็น, สร้างเครือข่ายคนดีเป็น และใช้ชีวิตเป็น

เมื่อบุคคลแต่ละคนได้สั่งสมบุญอันเป็นอริยทรัพย์ได้แก่ การบริจาคทาน เป็นต้น ควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักหัวใจเศรษฐีนี้ ก็จะส่งผลให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

2. ส่วนเศรษฐกิจในระดับประเทศนั้น หากรัฐบาลส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องบุญและสั่งสมบุญควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักหัวใจเศรษฐี แล้วจะทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีและเติบโตอย่างมั่นคง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักเศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก ทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ

2. เพื่อให้นักศึกษาตระหนักรถึงจุดอ่อนของหลักเศรษฐศาสตร์ทางโลก รวมทั้งแนวทางแก้ไขตามหลักการในพระไตรปิฎก

บทที่ 8

เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

8.1 ภาพรวมเศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก

เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกนั้นเป็นเศรษฐศาสตร์แบบ “มีบุญเป็นศูนย์กลาง” กล่าวคือ มีหลักว่าระบบเศรษฐกิจที่ดีจะต้องเอื้อให้สมาชิกในสังคมได้มีโอกาสบำเพ็ญบุญ พัฒนาตนให้เจริญงอกงามในกุศลธรรม อญ্তร่วมกันด้วยความสุข มีความก้าวหน้าทั้งเศรษฐกิจและจิตใจไปคู่กัน เพราะ บุญเป็นปัจจัยหลักแห่งความสุขความสำเร็จของมนุษย์ทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ หรือในระดับจุลภาคและมหาภาค ต่างจากระบบเศรษฐศาสตร์ในระบบทุนนิยมที่ “มีทุนเป็นศูนย์กลาง” มุ่งเน้นการพัฒนาทางวัตถุ ดูอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตรารายได้ต่อหัวของประชากรเป็นหลัก

หลักการตั้งตัวสร้างฐานะในพระพุทธศาสนา คือ “หลักหัวใจเศรษฐี” ได้แก่

1. อุภัจจันสัมปทาน หาทรัพย์เป็น
2. อาරักษัมปทาน เก็บรักษาทรัพย์เป็น
3. กัลยาณมิตรตา สร้างเครือข่ายคนดีเป็น
4. สมชีวิตา ใช้ชีวิตเป็น

เมื่อบุคคลแต่ละคนได้สั่งสมบุญอันเป็นอริยทรัพย์ ได้แก่ การบริจาคทาน เป็นต้น ควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหลักหัวใจเศรษฐีนี้ ก็จะส่งผลให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ส่วนเศรษฐกิจในระดับมหาภาคหรือระดับประเทศนั้น รัฐบาลก็ต้องส่งเสริมประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุญ และสั่งสมบุญควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามหลักหัวใจเศรษฐีทั้ง 4 ประการนี้ หากทำได้เช่นนี้เศรษฐกิจของประเทศก็จะดีและเติบโตอย่างมั่นคง

เรื่องบุญหรืออริยทรัพย์นั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นเรื่องการพัฒนาจิตใจ ส่วนหัวใจเศรษฐีเป็นหลักการพัฒนาเศรษฐกิจที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้หลักเศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎกจึงอาจกล่าวได้ว่า “เป็นหลักที่ต้องพัฒนาเศรษฐกิจกับจิตใจไปด้วยกัน”

8.2 ทรัพย์ 2 ประการในพระไตรปิฎก

ในบทที่ 2 ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “ทรัพยากร” ไปแล้วว่าหมายถึง สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์ ซึ่ง “ทรัพย์” หมายถึง สิ่งที่ถือว่ามีค่า ได้แก่ วัตถุมีรูปร่าง เช่น เงินตรา สิ่งอื่นๆ หรือ วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง เช่น ปัญญา เรียกว่า อริยทรัพย์ ซึ่งจริงๆ แล้วคำว่าอริยทรัพย์นี้เป็นศัพท์ที่มาจากพระไตรปิฎก

ทรัพย์ มาจากศัพท์ในภาษาบาลีหมายความด้วยกัน เช่น ทัพพะ, ธนะ และ นิธิ เป็นต้น ทรัพย์ แปลว่า เครื่องบลีมใจ¹ คำว่าทรัพย์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นมี 2 ประเภท คือ โภคทรัพย์และอริยทรัพย์

8.2.1 โภคทรัพย์

โภคทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์ภายนอก คือของที่จะพึงบริโภค เป็นเครื่องทำนุบำรุงร่างกาย แบ่งเป็นโภคทรัพย์โดยตรง และโภคทรัพย์โดยอ้อม

โภคทรัพย์โดยตรง ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยา รักษาโรค ส่วนโภคทรัพย์โดยอ้อม ได้แก่ เงินทอง หรือ เงินตรา ที่บัญญัติขึ้นสำหรับเป็นมาตรา สำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน เงินทองนั้นไม่ได้เป็นโภคทรัพย์โดยตรง เพราะไม่อาจจะเอามา เป็นเครื่องทำนุบำรุงร่างกาย คือ เอามานุ่งห่มไม่ได้ กินไม่ได้ เป็นต้น แต่จะต้องนำเอาไปซื้อ โภคทรัพย์โดยตรงคือ ปัจจัย 4 มาอีกทีหนึ่ง

โภคทรัพย์ หมายรวมถึง เรือกสวน ไร่นา ที่ดิน เพชร นิล จินดา ยานพาหนะ สัตว์เลี้ยง หรือสิ่งของที่มีค่าอื่นๆ ด้วย เพราะสิ่งเหล่านี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัย 4 ได้เช่นกัน

โภคทรัพย์นั้นจัดเป็น “โลกียทรัพย์” หมายถึง ทรัพย์ในทางโลก

8.2.2 อริยทรัพย์

อริยทรัพย์ หมายถึง ทรัพย์อันประเสริฐ เป็นทรัพย์ที่มีภัยในใจ มีอยู่ 7 ประการด้วยกัน คือ สัตธาโนัง ทรัพย์คือศรัทธา, สีลธนัง ทรัพย์คือศีล, หิริธนัง ทรัพย์คือหิริ, โอตตัปปธนัง ทรัพย์คือโอตตัปปะ, สุตธนัง ทรัพย์คือสุตตะ, จาคธนัง ทรัพย์คือจาคะ และ ปัญญาธนัง ทรัพย์ คือปัญญา²

¹ อรรถกถาธาตุวิภัคสูตร, อรรถกถามชัมมินิการย อุปริปัณณาสก, มก. เล่ม 23 ข้อ 353.

² สังคีตสูตร, ทีมนิการย ปฏิวิกรรค, มก. เล่ม 16 ข้อ 326 หน้า 227.

1) ศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่ประกอบไปด้วยปัญญา เชื่อย่างมีสติพิจารณาว่า สิ่งใดควรเชื่อ ลิ่งใดไม่ควรเชื่อ ศรัทธาขึ้นพื้นฐานมีอยู่ 4 ประการ คือ

- เชื่อกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง ทำอะไรแล้วย่อมมีผลเสมอ
- เชื่อผลของกรรม คือเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน คือเชื่อว่ากรรมดีกรรมชั่วย่อมติดตามผู้ทำนั้นตลอดไป
- เชื่อว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจริง และเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระองค์

2) ศีล หมายถึง การรักษาภัย วาจา ให้เรียบร้อยเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนใคร ให้ความมั่นคงและความจริงใจเชื่อสัตย์ต่อกัน อันเป็นหลักประกันความเป็นมนุษย์ในตัวบุคคล อย่างน้อยต้องรักษาศีลให้ได้ 5 ข้อ ซึ่งต้องหมั่นทำให้เป็นปกติจนกลายเป็นนิสัยให้ได้

3) หิริ หมายถึง ความละอายต่อการทำบาป ละอายต่อการคิดชั่ว พูดชั่ว และทำชั่ว โดยต้องหมั่นเตือนตนเองให้พลาดพลังไปทำความชั่วอยู่ตลอดเวลา

4) โอตตปปะ หมายถึง ความกลัวต่อผลของบาปว่า ถ้าเราคิดชั่ว พูดชั่ว หรือทำชั่วไปแล้ว สิ่งที่ตามมาคือ วิบาก ที่ส่งผลเป็นความทุกข์ทรมานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

5) สุตตะ หมายถึง หมั่นฟังธรรมและศึกษาธรรมเพื่อให้ได้ฟังและรู้สิ่งที่ตนไม่เคยรู้ และเพิ่มพูนความรู้ที่มีอยู่แล้วให้เพิ่มพูนมากยิ่งๆ ขึ้นไป และศึกษาให้แทบทุกงาน ทั้งความรู้ทางโลกและทางธรรม

6) จاكะ หมายถึง การรู้จักเสียสละ แบ่งออกเป็น 2 ประการ

- การสละสิ่งของเป็นทาน เป็นการกำจัดความตระหนักรอจากใจ
- ஸละอารมณ์ที่ไม่ดีเป็นทาน คือ สละอารมณ์โกรธ พยาบาทอกไป และให้อภัยทาน ซึ่งจะส่งผลให้ใจของเราผ่องใส่ไม่ชุ่นเม้า และไม่จ้องเรวกับใคร

7) ปัญญา หมายถึง ความรู้ในการกำจัดกิเลสเพื่อให้พ้นจากความทุกข์

อริยทรัพย์นั้นจัดเป็น “โลกุตตรทรัพย์” หมายถึง ทรัพย์ที่พ้นจากโลก อยู่เหนือโลก อริยทรัพย์บางพระสูตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้เพียง 5 ประการบ้าง หรือ 4 ประการบ้าง เช่น อนสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอริยทรัพย์ไว้ 5 ประการ คือ ศรัทธา ศีล สุตตะ

จำกัด และปัญญา¹ และในที่นิพนธ์สูตรพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอริยทรัพย์ไว้ 4 ประการ คือ ศรัทธา ศีล จำกัด และปัญญา²

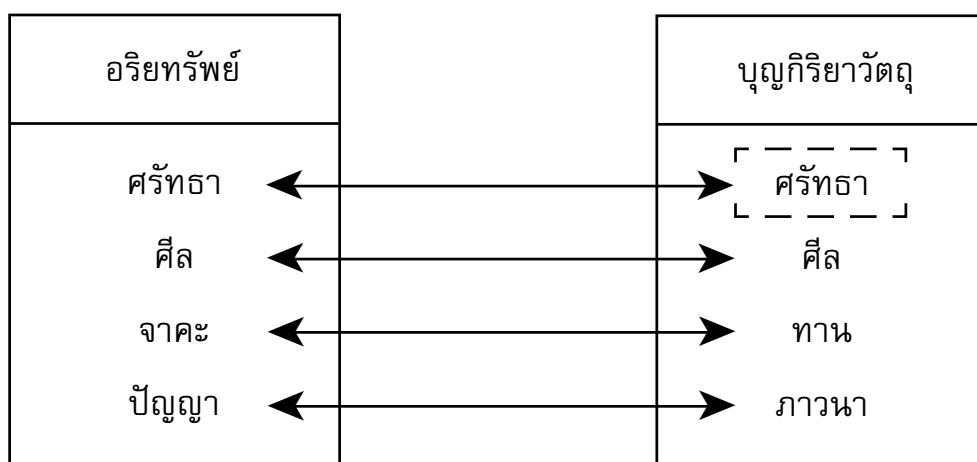
จากที่กล่าวแล้วในบทที่ 4 ว่าธรรมะของพระลัมมาสัมพุทธเจ้าทุกหมวดนั้น สัมพันธ์กันหมดและสามารถถ่ายทอดหรือขยายได้ หากย่อถึงที่สุดแล้วจะเหลือเพียงข้อเดียวคือ “ความไม่ประมาท” หากขยายก็จะได้มากถึง “84,000 ข้อหรือพระธรรมชั้นอี๊ด”

สำหรับอริยทรัพย์ 7 นั้น หากจะย่อให้เหลือ 5 ประการก็ได้ คือ จด “หิริ” และ “โอต-ตัปปะ” ไว้ในหมวด “ศีล” เพราะธรรมทั้งสองประการนี้เกี่ยวข้องกับการรักษาศีล ถ้าจะย่อ อริยทรัพย์ 5 ให้เหลือ 4 ประการก็ได้คือจด “สุตตะ” ไว้ในหมวด “ปัญญา” เพราะสุตตะเป็นเรื่องของการแสวงหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนปัญญา เป็นอันว่าอริยทรัพย์ 7 ก็ต้องอริยทรัพย์ 5 ก็ต้อง หรือ อริยทรัพย์ 4 ก็ต้อง ก็คืออันเดียวกันเพียงแต่จะกล่าวโดยย่อหรือขยายเท่านั้น

8.2.3 ความสัมพันธ์ของอริยทรัพย์กับบุญกิริยาวัตถุ

นักศึกษาหลายท่านอาจจะคุ้นเคยกับคำว่า “บุญกิริยาวัตถุ” โดยเฉพาะบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภavana และมักจะได้ยินได้ฟังอยู่บ่อยๆ ว่า บุญอันเกิดจากการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภารานานนั้น จะเป็น “อริยทรัพย์” ติดตัวไปพำเพณติดตัวไป

ตามว่าอริยทรัพย์ที่กล่าวมาข้างต้นกับบุญกิริยาวัตถุมีความสัมพันธ์กันอย่างไรประเด็นนี้ ก็ทำหนองเดียวกับที่กล่าวมาแล้วคือ ธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกหมวดนั้นสัมพันธ์กันหมดและสามารถถ่ายทอดหรือขยายได้ ในที่นี้จะนำอริยทรัพย์ 4 คือ ศรัทธา ศีล จำกัด และปัญญา และบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภavana มาเขียนโยงเข้าหากันดังนี้

¹ อนสูตร, อังคุตตันิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 47 หน้า 107.

² ทีฆชาณสูตร, อังคุตตันิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 37 ข้อ 144 หน้า 560.

การที่โครงสร้างหนึ่งจะบำเพ็ญบุญทั้งทางศีล ภารนา นั้นเข้าจะต้องมีศรัทธาก่อน หากไม่มีศรัทธา ก็ไม่มีแรงจูงใจที่เขาจะสร้างบุญได้ ดังนั้นบุญกิริยาตถุ 3 จึงเริ่มต้นด้วย “ศรัทธา” เห็นอกันเพียงแต่ไม่ได้กล่าวถึงเท่านั้นเอง ส่วน “ศีล” ในอริยทรัพย์มีตรงกับ “ศีล” ในบุญกิริยาตถุ สำหรับ “จำกัด” ในอริยทรัพย์หรือที่เราคุ้นเคยคำว่า “บริจาร” ซึ่งก็คือ “ทาน” ในบุญกิริยาตถุนั้นเอง ส่วน “ปัญญา” นั้นนักศึกษาบางท่านอาจจะสงสัยว่า เชื่อมโยงกับภารนาได้อย่างไร ก่อนอื่นขอขอบหวานความหมายของคำว่าปัญญา ก่อนว่า ปัญญาในที่นี้มุ่งถึง ปัญญาในการชำนาญกิเลสให้ถึงความสิ้นทุกข์ ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ด้วยการ “เจริญสมาริภารนา” เท่านั้น

8.2.4 ความสำคัญของทรัพย์

เนื่องจากทรัพย์มี 2 ประเภท คือ โภคทรัพย์ และ อริยทรัพย์ ซึ่งความสำคัญของทรัพย์ทั้ง 2 ประเภทนี้มีความแตกต่างกัน จึงอธิบายแยกออกเป็น 2 ประเด็นดังนี้

1.) ความสำคัญของโภคทรัพย์

ชาวโลกโดยทั่วไปเข้าใจกันดีว่า โภคทรัพย์นั้นมีความสำคัญอย่างไร แต่คนที่มีทรัพย์มากอาจจะไม่ค่อยเห็นความสำคัญของทรัพย์เท่าที่ควร จึงมักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย กินทึ่งกินช旺 ส่วนคนจน คนที่ไม่ค่อยมีทรัพย์ คนที่อดฯ อย่างฯ จะซาบซึ้งถึงความสำคัญของทรัพย์มากเป็นพิเศษ จากข้อมูลของสหประชาชาติพบว่า มีประชากรโลกประมาณ 850 ล้านคนที่ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ เด็กอายุต่ำกว่า 5 ขวบเสียชีวิตปีละประมาณ 10 ล้านคน ในจำนวนนี้ประมาณ 5 ล้านคนเสียชีวิตเพราะขาดสารอาหาร¹ นี้คือผลพวงของการไม่มีทรัพย์ นอกจากนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าترัสไว้ในอิณสูตรว่า การเป็นคนจนนั้นเป็นทุกข์ เพราะเมื่อยากจนก็ต้องกู้ยืมเงินของคนอื่น การกู้ยืมนี้ก็เป็นทุกข์...²

และที่สำคัญความจนยังเป็นแรงกดดันให้ทำกุศลธรรมต่างๆ อีกด้วย กล่าวคือ เมื่อไม่มีจะกินก็ต้องดื่นวนหาทรัพย์ หาอาหารมาเพื่อยังชีพ จึงเป็นไปได้ที่จะมีโอกาสทำผิดศีลผิดธรรม เพื่อรักษาชีวิตให้อยู่รอดไปก่อน

คนที่มีฐานะยากจนโอกาสที่จะสร้างบุญสร้างบารมีก็อาจทำได้ไม่เต็มที่ เมื่อห้องยังหิวอยู่ จึงไม่ค่อยคิดถึงการให้ทาน รักษาศีล และนั่งสมาธิ เพราะแม้แต่ข้าวสารกรอกหม้อวันนี้ยังไม่มีเลย ส่วนคนรวยนั้นมีทรัพย์มาก หากมีศรัทธา ก็มีโอกาสมากกว่าที่จะให้ทานก็ทำได้เต็มที่ รักษาศีลก็สะดวก นั่งสมาธิก็สบาย ไม่ต้องกังวลเรื่องปัจจัย 4 อันเป็นสิ่งพื้นฐานแห่งการยังชีพ

¹ www.the-thainews.com(2549). “วันอาหารโลก 2549.” [ออนไลน์].

² อิณสูตร, อังคุตตโนภิบาล ฉักรกนิبات, มก. เล่ม 36 ข้อ 316 หน้า 664.

2.) ความสำคัญของอริยทรัพย์

อริยทรัพย์นั้นเป็นทรัพย์ที่ประเสริฐกว่าโภคทรัพย์ทั้งหลาย พระมหากัปปินเตระกล่าวไว้ว่า “ผู้มีปัญญาถึงจะสืบทรัพย์ก็เป็นอยู่ได้ ส่วนคนมีทรัพย์แต่ไม่มีปัญญา ก็เป็นอยู่ไม่ได้ ปัญญาเป็นเครื่องตัดสินเรื่องที่ได้ฟังมา เป็นเหตุจริญชื่อเลียงและความสรรเสริญ นรชนผู้ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ แม้ในเวลาที่ตนตกทุกข์ยังประสบสุขได้”¹

อริยทรัพย์นั้นจะช่วยให้บุคคลคล้ายจากทุกข์และพ้นจากความทุกข์ได้อย่างถาวรสั่ง ต่างจากโภคทรัพย์ที่ให้ความสุขได้เพียงชั่วคราวแต่ไม่อาจจะช่วยให้พ้นจากทุกข์ถาวรได้ สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโคราราม เขตกรุงกบิลพัสดุ ครั้งนั้น อุบาสกอุบาสิกาชาวแคนวันสักกะได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าในวันอุโบสถ พระพุทธองค์ได้ตรัสถามว่า “ท่านทั้งหลายพากันรักษาอุโบสถศีล บ้างหรือไม่หนอ”

อ. (อุบาสกอุบาสิกา) กราบทูลว่า “บางคราวพากข้าพระองค์ก็พากันรักษาอุโบสถศีล แต่บางคราวก็ไม่ได้พากันรักษา พระพุทธเจ้าข้า”

ภ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) ตรัสว่า “ท่านทั้งหลายได้ชั่วแล้ว เมื่อชีวิตมีภัย เพราะความโศกและความตาย บางคราวพากท่านพากันรักษาอุโบสถศีล แต่บางคราวก็ไม่ได้พากันรักษา”

ภ. ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย เมื่อบุคคลหาทรัพย์ได้วันละ 100 กหาปณะ 1,000 กหาปณะ กกเก็บทรัพย์นั้นไว้ เป็นผู้มีชีวิตอยู่ 100 ปี จะได้โภคสมบัติกองใหญ่บ้างหรือไม่หนอ”

อ. กราบทูลว่า “ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภ. ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย บุคคลนั้นจะเสวยสุขอxygenเดียวอยู่ตลอดคืนหนึ่ง วันหนึ่ง ครึ่งคืน หรือ ครึ่งวัน เพราะโภคสมบัตินั้นเป็นเหตุได้บ้างหรือไม่หนอ”

อ. กราบทูลว่า “ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า”

ภ. ตรัสว่า “ข้อนี้เพราะเหตุไร”

อ. กราบทูลว่า “เพราการทั้งหลายเป็นของไม่เที่ยง ว่างเปล่า มีความฉิบหายไปเป็นธรรมด้า พระพุทธเจ้าข้า”

ภ. ตรัสว่า “ท่านทั้งหลาย ส่วนสาวกของเรา เป็นผู้ไม่ประมาณ อุทิศกายและใจปฏิบัติตามที่เราพรำสอนอยู่ตลอด 10 ปี แล้วได้เสวยความสุขอยู่ตลอด 100 ปีกมี 10,000 ปีกมี 100,000 ปีกมี และสาวกของเรานั้น เป็นสกทาคามีกมี เป็นอนาคตคามีกมี เป็นเลสดาบันกมี

¹ ขุทอกนิกาย เศรคณา, มจธ. เล่ม 26 ข้อ 550-551 หน้า 435-436.

อุบากอุบากลิการาเหล่านั้นเมื่อได้ฟังธรรมนี้ได้กราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พากข้า พระองค์จักพากันรักษาอุโบสถศีลตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป”¹

จะเห็นว่าอริยทรัพย์ ได้แก่ ศีล เป็นต้น มีความสำคัญตรงที่ให้ความสุขที่แท้จริงอัน เป็นความสุขที่มั่นคงแก่มนุษย์ได้ เป็นความสุขที่โภคทรัพย์ไม่อาจจะให้ได้

ด้วยเหตุนี้เจ้าชายสิทธอัตถะโพธิสัตว์ก็ได้บรรดาสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ได้ ต่าง พากันละทิ้งโภคทรัพย์จำนวนมหาศาล คนละ 40 กก. ละ 80 กก. เพื่อออกบวช แม้แต่ ชีวิลเศรษฐีและชาติกเศรษฐี ซึ่งมีสมบัติตักไม่พร่องก็ยังละโภคสมบัตินั้น เพื่อออกบวชแสวงหา อริยทรัพย์ เช่นกัน บางท่านออกบวชแล้วบิดามารดาประทานจะให้ลาสิกขา โดยเอาสมบัติกอง โตมาล่อคีไม่ยอม เช่น พระรักษปala เป็นต้น

บิดาของท่านกล่าวว่า “พ่อรักษปala ทรัพย์กองนี้เป็นส่วนของแม่ กองโน้นเป็นส่วนของ พ่อ ส่วนอีกกองหนึ่งเป็นของปู่ ทั้งหมดนี้เป็นของลูกผู้เดียว ลูกสามารถที่จะใช้สอยสมบัติไป และทำบุญไปก็ได้ พ่อรักษปala ลูกจะลาสิกขาก็ตามมาใช้สอยสมบัติได้”

พระรักษปalaตอบว่า “คหบดี ท่านพึงให้คนของเงินกองทองนี้ไปทิ้งไว้ที่แม่น้ำคงคา เดิม เพราะความทุกข์กายและใจอันมีทรัพย์นั้นเป็นเหตุจักเกิดขึ้นแก่ท่าน”²

โภคทรัพย์นั้นมีไว้เพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนให้แสวงหาอริยทรัพย์ได้สะดวก ด้วยการนำ มาสร้างบุญ เช่น ให้ทาน เป็นต้น และเพื่อนำมาหล่อเลี้ยงร่างกายให้มีเรี่ยวแรงในการปฏิบัติ-ธรรม สำหรับคฤหัสด์ที่ไม่ได้ออกบวชเป็นบรพชิตนั้น หากได้แสวงหาอริยทรัพย์ควบคู่ไปกับ โภคทรัพย์แล้ว จะทำให้ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขยิ่ง กล่าวคือ มีโภคทรัพย์เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงกาย และมีอริยทรัพย์เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจ อีกทั้งอริยทรัพย์ยังช่วยกำกับให้คนใช้โภคทรัพย์ไปใน ทิศทางที่ถูกต้อง จะไม่ทำผิดศีลผิดธรรมอันจะต้องชดใช้หนี้กรรมในอนาคต

8.3 เศรษฐศาสตร์จุลภาคในพระไตรปิฎก

เป้าหมายสูงสุดของเศรษฐศาสตร์ คือ การศึกษาเพื่อทำให้ประชาชนในประเทศอยู่ดีกินดี ไม่อดอยากยากจน ในหัวข้อนี้นักศึกษาจะได้ศึกษาหลักเศรษฐศาสตร์จุลภาคในพระไตรปิฎก ซึ่งกล่าวถึงสาเหตุแห่งการอยู่ดีกินดีหรือร่ำรวย และสาเหตุแห่งความอดอยากยากจนของมนุษย์แต่ละคน รวมทั้งอาชีพที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอนุญาตและอาชีพที่ทรงห้าม ในประเด็น

¹ สักกสูตร, อังคุตตรนิกาย ทสกนิبات, มก. เล่ม 38 ข้อ 46 หน้า 150.

² รักษปalaสูตร, มชณิมนิกาย มชณิมปณนาสก์, มจร. เล่ม 13 ข้อ 301 หน้า 358.

สุดท้ายกล่าวถึงอย่างมุขทางเสื่อมแห่งทรัพย์ของมนุษย์

8.3.1 สาเหตุแห่งความร่ำรวยและยากจน

สาเหตุแห่งความร่ำรวยและยากจนนั้น นักศึกษาคงได้เรียนรู้กันมาพอสมควรแล้วในวิชาต่างๆ ที่ได้เรียนมาก่อนหน้านี้ ในที่นี้จะกล่าวทบทวนพอสังเขปอีกรอบหนึ่ง เพื่อตกย้ำความจำและความเข้าใจให้ชัดเจนยิ่งขึ้น สาเหตุหลักที่ทำให้บางคนในโลกนี้มีฐานะร่ำรวย ในขณะที่บางคนมีฐานะยากจนนั้น มีอยู่อย่างน้อย 2 ประการ คือ สาเหตุส่วนละเอียดคือ “บุญ” และสาเหตุส่วนใหญ่ คือ “ความช่วยเหลือในการสร้างฐานะ” โดยบุญจะเป็นสาเหตุหลัก ส่วนความช่วยเหลือในการสร้างฐานะจะเป็นส่วนเสริม

สาเหตุส่วนละเอียด คือ บุญ

บุญเป็นเครื่องชำรุดล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็น “อริยทรัพย์” ซึ่งอยู่เบื้องหลังความสุข ความสำเร็จทั้งปวงของมนุษย์ บุญเป็นราภูมิของชีวิต เป็นสิ่งที่ค่อยสนับสนุน เกื้อกูล ให้ชีวิตเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง บุญมีลักษณะเป็นดวงกลม ใส สว่าง สถิตอยู่ณ ศูนย์กลางกายฐานที่ 7 บริเวณกลางท้องของมนุษย์ทุกคน บุญนั้นเป็นสิ่งละเอียด มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อได้ฝึกสามารถจินใจละเอียดในระดับเดียวกับสภาวะของดวงบุญ จึงจะมองเห็นบุญได้

ชาวโลกโดยมากเข้าใจกันว่า ความเจริญก้าวหน้า หรือความสำเร็จทั้งปวงของชีวิต ขึ้นอยู่กับ 1 สมอง กับ 2 มือเท่านั้น เพราะเขามองเห็นเพียงแค่นั้น เขายังมองไม่เห็นบุญที่มีอยู่ในตัว เปรียบเสมือนเวลาเรามองดู บ้านหรืออาคารต่างๆ เราจะเห็นเพียงแค่ หลังคา กับตัวบ้านเท่านั้น จะมองไม่เห็นเสาเข็มที่อยู่ใต้ดินซึ่งเป็นราภูมิสำคัญที่รองรับบ้านทั้งหลังเอาไว้

แต่ไม่ว่าเราจะมองเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม บ้านทุกหลัง ตึกทุกตึก ก็ยังคงมีฐานารากทำหน้าที่รองรับบ้านและตึกเหล่านั้นให้ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคงแข็งแรง หากไม่มีฐานาราก อาคารก็ตั้งอยู่ไม่ได้ฉันใด หากไม่มีบุญหรือหมอดบุญ ชีวิตก็ตั้งอยู่ไม่ได้ฉันนั้น

บุญจึงเปรียบเสมือนเสาเข็ม แต่เป็นเสาเข็มของชีวิต ที่ค่อยสนับสนุนส่งเสริมให้ชีวิตมีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคง ยิ่งมีบุญมากเท่าไร ชีวิตของบุคคลนั้นๆ ก็จะยิ่งเจริญก้าวหน้ามากเท่านั้น ไม่ว่าเจ้าตัวจะรู้หรือไม่รู้ ไม่ว่าเจ้าตัวจะเห็นหรือไม่เห็นดวงบุญในตัวเขาก็ตาม ในทางตรงกันข้ามหากใครก็ตามมีบุญน้อย ชีวิตแรกก็จะตกต่ำ ลำบาก ยากจน ไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จในชีวิต

บุญมีอยู่ 2 ประเกตด้วยกันคือ บุญเก่า และ บุญใหม่ บุญเก่าคือบุญที่ทำไว้ในอดีตชาติ ส่วนบุญใหม่ คือบุญที่ได้ทำในปัจจุบันชาติ

วิธีการสร้างบุญมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ การให้ทาน การรักษาศีล และการเจริญ สมารถภาพนา โดยบุญที่ทำให้มีฐานะร่ำรวยนั้นคือ บุญที่เกิดจากการให้ทานเป็นหลัก ส่วนบุญ จากการรักษาศีลและเจริญภาพนาเป็นส่วนเสริม คราที่ได้ให้ทานไว้มากก็จะเป็นเหตุให้มีฐานะ ร่ำรวยมากเป็นระดับมหาเศรษฐีของประเทศหรือของโลกที่เดียว ส่วนคราให้ทานมาน้อยหรือ ไม่ได้ให้ทานเลย ก็จะลำบากยากจน

หลักการส่งผลของบุญมีดังนี้ คือ บุญเก่าหรือบุญในอดีตชาติจะส่งผลก่อนและส่งผล อย่างเต็มที่ เปรียบเสมือนต้นไม้ใหญ่ซึ่งปลูกไวนานแล้ว จึงมีความพร้อมในการผลิตออกผล ส่วนต้นไม้ที่เพิ่งปลูกก็เปรียบเสมือนบุญใหม่ จึงต้องรอเวลาให้มันเจริญเติบโตสภาวะหนึ่งจึงจะ ให้ผล ดังนั้นวิธีชีวิตของมนุษย์แต่ละคนในชาตินี้หรือในทุกๆ ชาติที่เกิดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับบุญเก่า ที่ได้ทำไว้ในอดีตชาติเป็นหลัก คือ ประมาณ 70-80% ส่วนบุญใหม่เป็นส่วนเสริม คือ ส่งผล ในชาตินี้เพียงประมาณ 20-30%

มหาเศรษฐีของโลกในปัจจุบันนี้ก็เช่นกันร่ำรวยเพราะบุญเก่าในอดีตชาติส่งผลเป็นหลัก ดังจะเห็นได้ว่า หลายต่อหลายคนในชาตินี้ไม่ได้เป็นชาวพุทธ ไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องบุญ และก็ไม่ได้สร้างบุญในพระพุทธศาสนา อย่างตีกันแค่ทำบุญสังคมสงเคราะห์กับชาวโลกทั่วไป แต่ เขากร่ำรวยได้ ทั้งนี้ เพราะบุญเก่าที่ทำไว้ในอดีตชาติเป็นหลักมาส่งผล

สาเหตุส่วนใหญ่ คือ ขันขวยสร้างฐานะ

วิธีสร้างฐานะทางเศรษฐกิจนี้ มีคัพท์ทางศาสนา เรียกว่า “ทิภูณุรัมมิกัตประโยชน์” แปลว่า ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งชาวพุทธรู้จักกันในนาม “หลักหัวใจเศรษฐี” เป็นวิธีสร้างฐานะ ที่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ก่อกรรมสร้างเรื่องให้กับครา ซึ่งมี 4 ประการ ดังนี้

- 1.) อุปถัมภ์ ทรัพย์เป็น
- 2.) อาภัคสัมปทา เก็บรักษาทรัพย์เป็น
- 3.) กัลยานมิตตตา สร้างเครือข่ายคนดีเป็น
- 4.) สมชีวิตา ใช้ชีวิตเป็น

1.) อุปนิสัยสัมปทาน

อุปนิสัยสัมปทาน แปลว่า ความถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร

อุปนิสัยสัมปทาน หมายถึง การหาทรัพย์เป็น ซึ่งต้องประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

(1) เป็นผู้ช่วย ไม่เกียจคร้านในการงานที่ทำ

(2) จะทำการสิ่งใดต้องประกอบด้วยปัญญาพิจารณา เพื่อที่จะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ ปัญญานี้ที่นี่มีความหมาย 2 นัยด้วยกัน คือ ความฉลาดในการทำงาน และความฉลาดในเรื่องศีลธรรม กล่าวคือ สั่งสมความรู้ทางศีลธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาหลักการทำงานทางโลก

คนที่ขยันแต่โง่ยากที่จะสร้างฐานะให้สำเร็จ เพราะจะทำงานผิดพลาดมาก ส่วนคนที่ฉลาดแต่ทางโลก ไม่สนใจเรื่องศีลธรรมนั้นก็มีโอกาสไปประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรม เช่น มิจฉาชีวิตร ซึ่งจะนำไปสู่ความเสื่อมทั้งในชาตินี้และชาตินหน้าได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องขยันทำงานด้วย ศึกษาความรู้ทางโลกและทางธรรมควบคู่ไปด้วย จึงจะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้

2.) อารักษ์สัมปทาน

อารักษ์สัมปทาน แปลว่า ถึงพร้อมด้วยการรักษา

อารักษ์สัมปทาน หมายถึง การเก็บรักษาทรัพย์เป็น

จุดเริ่มต้นของการเก็บรักษาทรัพย์เป็น คือ การรู้จักการสะสม การออม รู้จักคุณค่าของเงิน ขั้นต่ำมาคือต้องรู้จักทางป้องกันทรัพย์จากภัยต่างๆ ซึ่งภัยของทรัพย์ มาจาก 2 ทางหลัก คือ

(1) ภัยจากคน ทั้งจากคนใกล้ตัว และคนไกลตัว

(2) ภัยจากธรรมชาติ

นอกจากนี้การเก็บทรัพย์เป็นยังรวมไปถึงการใช้ของอย่างถ�อน รู้จักรักษาให้ขาวของมืออาชญากรรม ใช้งานที่ยาวนานอีกด้วย อีกทั้งของหายก็ต้องหา ของเสียก็ต้องซ่อมด้วย แม้การหาทรัพย์เป็นจะมีความสำคัญ แต่การเก็บทรัพย์เป็นสำคัญยิ่งกว่า เพราะว่าแม้จะหาทรัพย์มาได้มาก แต่หากเก็บทรัพย์ไม่เป็น เงินแสนเงินล้านที่ามานั้นก็หมดไปได้เหมือนกัน

3.) กัญญาณมิตตตา

กัญญาณมิตตตา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความเป็นผู้มีมิตรดี

กัญญาณมิตตตา หมายถึง การสร้างเครือข่ายคนดีเป็น

หากรักจะยืนหยัดอยู่ในโลกกว้างอย่างมั่นคงแล้ว ก่อนอื่นต้องสร้างธาตุแห่งความเป็นคนดีขึ้นมาในตัวก่อน แล้วจึงสร้างเครือข่ายคนดีขึ้นมา เป็นวงจรตามลำดับ

การสร้างเครือข่ายคนดีมี 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1 รู้จักวางแผนให้เหมาะสม เช่น พิจารณาให้ดีว่า ขณะนี้ตัวเรารอยู่ในสังคมใด อยู่ในฐานะใด มีตำแหน่งหรือบทบาทหน้าที่อะไร เช่น ถ้าเป็นพ่อ ก็ต้องวางแผนตัวให้สมกับที่เป็นพ่อ เป็นเพื่อน ก็วางแผนตัวให้สมกับที่เป็นเพื่อน

ขั้นที่ 2 ซึ่งชับເเอกสารศิลธรรมมาจากคนดีที่อยู่รอบตัวเราในสังคมนั้นๆ โดยการหมั่นเข้าไปสนทนากับคนดี หมั่นค่อยสังเกตผู้ที่ถึงพร้อมด้วยคุณความดีเหล่านี้ เพื่อจะได้ซึมซับและถ่ายทอดเอาความรู้ ความดีจากบุคคลเหล่านั้นมาสู่ตัวเรา

ขั้นที่ 3 ถ่ายทอดความรู้และความดีของเราไปสู่ผู้อื่นที่อยู่แวดล้อมรอบด้าน

เมื่อเราดำเนินการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจต้องรู้จักเลือกทำงานกับคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เท่านั้น เพราะมิตรดีเท่านั้น จึงจะช่วยกันสร้างความเจริญให้แก่กันและกันได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญต้องขยายเครือข่ายความเป็นกัลยาณมิตรออกไปให้กว้างขวางมากที่สุด เพราะมิตรยิ่งมากเท่าใด โอกาสที่จะสร้างตัวให้ร่ำรวยก็มากขึ้นเท่านั้น

แต่ถ้าหากไม่เลือกมิตรหรือหุ้นส่วนที่จะทำงานร่วมกันเพื่อสร้างฐานะแล้ว โอกาสที่จะถูกเอาไว้โดยคนไม่ดี ภัยเงียบ ภัยทำให้เสียหาย ก็เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ทรัพย์สินเงินทองที่หามาได้ก็ต้องหมดไป เพราะความไม่ระมัดระวัง มีความประมาท พลาดเพียงครั้งเดียว ก็อาจทำให้สิ้นเนื้อประดาตัว เพียงเพราะคบมิตรเลว基มีตัวอย่างให้เห็นอยู่บ่อยๆ

4.) สมชีวิตา

สมชีวิตา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความเป็นอยู่ที่เหมาะสม

สมชีวิตา หมายถึง การใช้ทรัพย์เป็น

คนที่ใช้ทรัพย์เป็นจะต้องรู้จักเลี้ยงชีพอย่างพอเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร้าย และไม่ให้ขาดสนฝีดเคือง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า กุลบุตรในโลกนี้เลี้ยงชีพแต่พอเหมาะสม ไม่ให้ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ให้ฝีดเคืองนักด้วยคิดว่า “การใช้จ่ายอย่างนี้ รายรับจักเกินรายจ่ายและรายจ่ายจักไม่เกินรายรับ” เปรียบเหมือนคนซึ่งของยกตราซึ่งขึ้นดูกรูปได้ว่า “ต้องลดลงเท่านี้ หรือเพิ่มขึ้นเท่านี้”

บุญเป็นหลักการขวนขวยสร้างฐานะเป็นส่วนเสริม

การที่ใครจะมีฐานะร่ำรวยหรือยากจนขึ้นอยู่กับบุญเป็นหลัก ส่วนการขวนขวยสร้างฐานะจะเป็นเพียงส่วนเสริม เพราะแม้จะปฏิบัติตามหลักการขวนขวยสร้างฐานะข้างต้นอย่างเคร่งครัด ไม่ขาดตกบกพร่อง แต่ก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จเหมือนกันทุกคน บางคนสำเร็จมาก ร่ำรวยมาก บางคนสำเร็จน้อย ร่ำรวยน้อย ส่วนบางคนแค่พอมีพอกิน ในขณะที่บางคนไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จเอาเสียเลยก็มี

จะสังเกตเห็นได้จากชาวโลกในปัจจุบัน หลาย ๆ คนตื่นแต่เช้าลุกขึ้นมาทำมาหากิน อาบเงื่อนต่างน้ำ หนักເเบาสู้ ทำงานหนักตลอดทั้งวัน กว่าจะเสร็จงานได้กลับบ้านกินข้าว พักผ่อนก็มีดีค่า แม้จะทำอย่างนี้อยู่หลายปี แต่ดูเหมือนว่าความขวนขวยที่ทุ่มงลไปนั้น จะไม่ค่อยได้สัծส่วนกับผลตอบแทนที่ได้รับ กล่าวคือ ทำมากแต่ได้น้อย เหตุที่เป็นอย่างนี้เพราะบุญที่สั่งสมมากมีน้อย

ในขณะที่บางคนดูเหมือนว่าหยิบจับอะไรก็เป็นเงินเป็นทองไปหมด ยิ่งขยันมากยิ่งรายมาก ขยันน้อยก็รายน้อยลงมากน้อย บางคนมีสมบัติให้กินใช้ไม่หมดไปตลอดชีวิตแม้ไม่ต้องทำงาน ในสมัยพุทธกาลมีตัวอย่างมหาเศรษฐีหลายท่านที่ร่ำรวยโดยไม่ต้องทำมาหากิน เพราะได้สั่งสมบุญไว้มาก เช่น โคติกเศรษฐี เมณฑกเศรษฐี ชภีลเศรษฐี เป็นต้น มหาเศรษฐีเหล่านี้มีสมบัติตักไม่พร่องบังเกิดขึ้น แม้จะจ่ายแก่ผู้คนทั่วโลกก็ไม่หมดสิ้น

บางคนเกิดมาเกียรติ์ร้ายทันทีเลย เพราะพ่อแม่เตรียมสมบัติมหาศาลไว้ค้อยท่าอยู่แล้ว เขาจะไม่ได้ทำงานอะไรเลย ก็ร่วยแล้ว ในขณะที่บางคนเกิดมาอยู่ในครอบครัวที่พ่อแม่ที่ฐานะยากจนเป็นขอทาน ซึ่งเราจะพบเห็นได้บ่อยๆ บริเวณสะพานลอยบ้าง ข้างถนนบ้าง เด็กๆ เหล่านี้จนตั้งแต่เกิด ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีสาเหตุมาตั้งแต่ก่อนเกิดแล้วว่า เหตุใดเขามีเงินเกิดมาจนในขณะที่บางคนเกิดมารวย สาเหตุนั้นก็คือปริมาณบุญในตัวของแต่ละคนนั้นเอง แต่เมื่อเกิดมาแล้ว ใครจะตั้งใจขวนขวยทำมาหากินเพื่อสร้างฐานะมากัน้อยแค่ไหน อันนี้ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง

แต่หลักทั้ง 4 ประการในการขวนขวยสร้างฐานะนั้นก็มีความสำคัญอยู่ไม่น้อย ใครที่สั่งสมบุญมากอยู่แล้ว เกิดมาในตระกูลที่ร่ำรวยอยู่แล้ว หากได้นำหลักทั้ง 4 ข้อนี้มาปฏิบัติก็จะทำให้มีฐานะร่ำรวยมากยิ่งขึ้น แม้ปฏิบัติไม่ครบถ้วนข้อ กล่าวคือ แม้ไม่ค่อยขยันทำงานเพื่อหาทรัพย์เพิ่มเติม แต่รู้จักเก็บรักษาสมบัติ ควบมิตรดี และใช้จ่ายอย่างเหมาะสม ก็จะสามารถรักษาสมบัตินั้นไว้ใช้จ่ายได้ยาวนาน

แต่ถ้าใครประมาณตนเองว่ามีบุญมาก ได้เกิดในตระกูลเศรษฐี พ่อแม่ทึ้งมรดกไว้

ให้มากมาย จึงใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย คบมิตรชั่ว ไม่รู้จักเก็บรักษาสมบัติให้ดี และยังไม่ทำมาหากิน อีก ค่อยแต่จะผลัญสมบัติไปวันๆ เท่านั้น หากเป็นเช่นนี้บ้านปลายของชีวิตก็จะย่ำแย่เหมือนกัน ดังเรื่องราวของบุตรเศรษฐีคุณหนึ่งในสมัยพุทธกาล

บุตรเศรษฐีคุณนี้เกิดในตระกูลที่มีสมบัติ 80 โกฏិ ในกรุงพาราณสี มาตราบิดาของเขาก็ดิ ว่า เรายังมีบุตรชายทั้งหมดให้แก่บุตร บุตรของเรางจะได้ใช้สอยอย่างสบายโดยไม่ต้อง ทำงาน ในพระนครนั้น มีอิດາอีกคนหนึ่งเกิดในตระกูลอื่นซึ่งมีสมบัติ 80 โกฏិ เช่นกัน บิดา มาตราของนางก็คิดอย่างนั้นเหมือนกัน

เมื่อทั้งสองโตขึ้นก็ได้แต่งงานกัน ต่อมา มาตราบิดาของคนทั้งสองก็ถึงแก่กรรม ทรัพย์ 160 โกฏិ ได้รวมอยู่ในเรือนเดียวกัน ปกติบุตรเศรษฐีนั้นมากไปเข้าเฝ้าพระราชวังและ 3 ครั้ง พวนักเลงในพระนครนั้น คิดกันว่า ถ้าบุตรเศรษฐีนี้เป็นนักเลงสุรา ความผาสุกก็จักมีแก่พวก เรา วันหนึ่งพวนักเลงนั้นถือสุรา นั่งดูทางของบุตรเศรษฐีนั้นผู้มาจากราชสกุล เมื่อเห็นเขากำลัง เตินมาจึงตีมสุราแล้วกล่าวว่า จงเป็นอยู่ 100 ปีเต็ดนายเศรษฐีบุตร

บุตรเศรษฐีฟังคำของพวนักเลงแล้ว จึงถามคนใช้ที่ตามมาว่า “พวนัน ตีมอะไร”

คนใช้กล่าวว่า “ตีมนำดีมชนิดหนึ่ง นาย”

บุตรเศรษฐีถามว่า “น้ำนันมีรสชาติอร่อยหรือ”

คนใช้กล่าวว่า “นาย ธรรมดาน้ำที่ควรตีมเข่นกับน้ำดีมนี้ไม่มีในโลกนี้”

บุตรเศรษฐีนั้นพูดว่า “แม้เราจะควรตีม จึงให้น้ำสุรามานิดหน่อยแล้วก็ตีม”

ต่อมาไม่นานบุตรเศรษฐีก็ติดสุรา โดยมีนักเลงเหล่านั้นเป็นบริวาร ตั้งแต่บุตรเศรษฐี ติดสุราแล้วจ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ในเวลาไม่นานทรัพย์ของตนและของภรรยา 160 โกฏិ หมดไป ต่อมาจึงขายสมบัติของตน คือ นา สวนดอกไม้ สวนผลไม้ ยานพาหนะ ภากชนะเครื่องใช้ ผ้าห่ม ผ้าปูนั่งรวมทั้งเรือนที่อยู่อาศัยด้วย

เมื่อขายเรือนไปแล้วบุตรเศรษฐีก็พากภรรยาเที่ยวไปขอทาน วันหนึ่ง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นเข้าชื่นยืนอยู่ที่ประตูโรงฉันคอรับโภชนาทที่เป็นเดนจากภิกษุหนุ่ม และสามเณร จึงทรงแย้มพระโอฆ្យ พระอานันทกระจึงทูลถามถึงเหตุที่ทรงแย้ม พระพุทธองค์ จึงตรัสว่า อาบนห์ เดอจงดูบุตรเศรษฐีผู้นี้ ผลัญทรัพย์เสีย 160 โกฏិ พากภรรยาเที่ยวขอทานอยู่

ถ้าบุตรเศรษฐีไม่ผลัญทรัพย์ให้หมดสิ้น และประกอบการงานในปฐมวัย ก็จักได้เป็นเศรษฐีชั้นเลิศในนครนี้ แต่ถ้าออกบวชก็จักบรรลุอรหัตผล แม้ภารยาของเขาก็จัดการอยู่ใน

อนาคตมิผล ถ้าไม่ผลัญทรัพย์ให้หมดไป ประกอบการงานในมัชณิมวัย ก็จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 2 ถ้าอุบากาชก็จักได้เป็นอนาคตมีภารยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในสกทาคามิผล ถ้าไม่ผลัญทรัพย์ให้ลินไป ประกอบการงานในปัจฉิมวัย จักได้เป็นเศรษฐีชั้นที่ 3 ถ้าอุบากาชก็จักได้เป็นสกทาคามีภารยาของเขาก็จักดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล แต่บุตรเศรษฐีนั้นทั้งเสื่อมแล้วจากโภคะของคฤหัสด์ ทั้งเสื่อมแล้วจากสามัญผล จึงเป็นเหมือนนักจะเรียนในเปือกตามแห่งชะนัน

8.3.2 มิจฉาณิชาการค้าต้องห้าม

อาชีพต่างๆ ในโลกนี้มีอยู่หลากหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการเลือกประกอบอาชีพไว้ว่า “ให้เลือกประกอบอาชีพที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม” ส่วนอาชีพใดที่ขัดต่อหลักศีลธรรม เช่น มิจฉาณิชา เป็นต้น พึงระวัง เพราะจะทำให้เกิดโทษแก่ตนเองและคนในสังคม ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัส “มิจฉาณิชา” ซึ่งเป็นการค้าขายที่ไม่พึงกระทำไว้ 5 ประการ ได้แก่ สัตตวนิชา คือ การค้าขายอาวุธ, สัตตวนิชา คือ การค้าขายสัตว์, มังสวัณิชา คือ การค้าขายเนื้อ, มัชวนิชา คือ การค้าขายของมีนeme และวิสวัณิชา คือ การค้าขายยาพิษ

1) การค้าขายอาวุธ หมายถึง การให้สร้างอาวุธและขายอาวุธนั้น ที่ห้ามค้าขาย ก็เพราะ การค้าขายอาวุธ เป็นเหตุให้เกิดการบรรยายฟันกันตายได้

2) การค้าขายสัตว์ในที่นี้หมายถึง การค้าขามนุษย์ที่ห้ามค้าขายก็ เพราะทำให้มนุษย์ หมดอิสรภาพ เช่น การค้าขายสตรีเพื่อให้เป็นหญิงโสเภณี เป็นต้น

3) การค้าขายเนื้อ หมายถึง การเลี้ยงสัตว์ เช่น สุกร เป็นต้น ไว้ขาย หรือการซื้อสัตว์ มาแล้วเนื้อแล้วขาย ที่ห้ามค้าขาย เพราะจะเป็นเหตุให้ต้องผิดศีลข้อปณาติบัต

4) การค้าขายของมีนeme หมายถึง การให้ปูรุของมีนemeชนิดใดชนิดหนึ่งแล้วขาย ที่ห้ามค้าขาย เพราะเป็นเหตุให้ผู้ดื่มเกิดความประมาท เมื่อลอกไปแล้วก็จะไปสู่ทุคติ

5) การค้าขายยาพิษ หมายถึง การให้ทำยาพิษและค้าขายยาพิษนั้น ยาพิษในปัจจุบัน หมายรวมถึงยาเสพติดด้วย เช่น ยาบ้า ยาอี เอโรอีน เป็นต้น ที่ห้ามขาย เพราะจะก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้เสพและผู้ขายทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

การค้าทั้ง 5 ประการนี้ก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ผู้ขายและผู้ซื้อร่วมทั้งสังคมโดยรวมมาก โทษที่เกิดกับผู้ขายเองแม้ในปัจจุบันชาติจะเห็นผลไม่ค่อยชัด อย่างมากก็อาจจะรู้สึกไม่สบายใจ ที่เห็นลูกค้าของตนและคนที่เกี่ยวข้องมีอันเป็นไปต่างๆแต่เมื่อผู้ขายละลอกไปแล้วจะเห็นผลชัดเจน

คือ ต้องไปรับวิบากกรรมอันแสนสาหสอยู่ในมหานรก สำหรับผู้ซึ่งและสังคมโดยรวมนั้นจะเห็นโทษที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน เช่น ผู้ซึ่งอาชญากรรมไปก่อมาส่วนใหญ่เป็นฝ่ากัน ผลกระทบคือการล้ม塌ย เกิดขึ้น หากการเข่นฆ่านั้นเป็นสังหารมระหว่างประเทศก็จะเกิดความเสียหายใหญ่โต เป็นผลให้ประชาชนในประเทศเดื่อดร้อนกันทั่วหน้า เป็นต้น

8.3.3 อบายมุขทางเสื่อมแห่งทรัพย์

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์และอริยทรัพย์ในสิงคโปร์ไว้ 6 ประการ ได้แก่ การเสพน้ำเมາ คือ สุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท การเที่ยวไปในตระกต่างๆ ในเวลากลางคืน การเที่ยวดูมหรสพ การเล่นการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท การคบคนชั่วเป็นมิตร และความเกียจคร้าน¹

1) การเสพน้ำเมາ น้ำเมานี้คือ สุราและเมรัย รวมทั้งของมีนเมื่อน้ำ เช่น บุหรี่ ยาสูบต่างๆ เป็นต้น สุรา หมายถึง น้ำเมาน้ำที่กลิ่นแล้ว เมรัย หมายถึง น้ำเมาน้ำที่เกิดจากการหมักหรือแซ่ หรือ น้ำเมาน้ำที่ไม่ได้กลิ่น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโทษในการเสพน้ำเมาไว้ 6 ประการ คือ เสื่อมจากทรัพย์ ก่อการทะเลวิวาท เป็นป่อเกิดแห่งโรค เป็นเหตุเสียชื่อเสียง เป็นเหตุไม่รู้จักอัย และthonกำลังปัญญาอันเป็นอริยทรัพย์

ปัจจุบันคนไทยและคนทั่วโลกสูญเสียทรัพย์ไปเพราะน้ำมานานมาก ในไตรมาสที่ 1 ของปี พ.ศ. 2550 ครัวเรือนไทยสูญเสียค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มน้ำเมาน้ำไปถึง 38,747 ล้านบาท ซึ่งสูงกว่าช่วงเดียวกันของปี พ.ศ. 2549 ถึง 6% และสูญเสียค่าใช้จ่ายการบริโภคบุหรี่ไป 5,266 ล้านบาท² ความเสียหายจากการต้มสุรามีมูลค่าถึงหลายแสนล้านบาทต่อปี โดยคำนวณจากการเจ็บป่วย ค่าใช้จ่ายในการบำบัดรักษा ต้นทุนเวลาในการบำบัดและขาดงาน การตายและบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ

เงินจำนวนมากที่ต้องสูญเสียไปแต่ละปีกับสุรายามานั้น หากนำมาใช้พัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ก็จะช่วยให้สังคมโดยรวมเจริญก้าวหน้าไปได้มากกว่านี้แบบหน้ามือเป็นหลังมือ อีกทั้งหากประชาชนพลเมืองไม่ต้มสุรายามา ก็จะมีสติปัญญามาก เป็นกำลังที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาชาติอีกด้วย

¹ สิงคโปร์, ที่นิกราย ปาฐิวารค, มก. เล่ม 16 ข้อ 178 หน้า 80.

² เดลินิวส์ (2550). “คนจนน่าห่างใช้จ่ายเงินเกินตัว.” [ออนไลน์].

2) การเที่ยวกลางคืน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโภษในการเที่ยวกลางคืนไว้ 6 ประการ คือ ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาตัว ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาบุตรภรรยา ชื่อว่าไม่คุ้มครองไม่รักษาทรัพย์สมบัติ เป็นที่ระแวงของคนอื่น ได้ยินได้ฟังเรื่องเท็จจากสถานที่เหล่านั้น และทำให้เกิดความลำบาก

3) การเที่ยวดูมหรสพ มหรสพ หมายถึง การเล่นรื่นเริงมีโขนละคร เป็นต้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโภษในการเที่ยวดูมหรสพ 6 ประการคือ มีการรำที่ไหนไปที่นั้น มีการขับร้องที่ไหนไปที่นั้น มีการประโคมที่ไหนไปที่นั้น มีขับเสภาที่ไหนไปที่นั้น มีเพลงที่ไหนไปที่นั้น มีเดิมเทิง ที่ไหนไปที่นั้น เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำให้เสี่ยงงาน เสี่ยเวลา โภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิด และเมื่อเรือนไม่มีคนเฝ้าทำให้โจรเข้ามาลักทรัพย์ได้

4) การเล่นการพนัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโภษในการเล่นการพนันไว้ 6 ประการ คือ ผู้ชนะย่อมก่อเรื่อง ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ เสื่อมทรัพย์ในปัจจุบัน ถ้อยคำของคนเล่นการพนันไม่น่าเชื่อถือ ถูกมิตรดูหมิ่น และไม่มีใครต้องการแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าคนเล่นการพนันไม่สามารถจะเลี้ยงภรรยาได้ หากเป็นผู้หญิงก็หาสามียาก เพราะชายหั้งห้ายจะกลัวถูกເຮືອພລາງສມບັດໃຫ້ມີດໄປ

การพนันที่เป็นที่นิยมของคนไทยโดยทั่วไป คือ หวย โดยเฉพาะ “หวยใต้ดิน” จากผลการวิจัยของสังคิต พิริยะรังสรรค์ และคณะ เมื่อปี พ.ศ. 2544 พบว่า มีผู้เล่นหวยใต้ดินทั่วประเทศ 23.7 ล้านคน คิดเป็น 51% ของประชากรที่มีอายุมากกว่า 15 ปีขึ้นไป และมีวงเงินที่เล่นหวยใต้ดินไม่ต่ำกว่า 542,000 ล้านบาท โดยวงเงินที่เล่นนี้ ประมาณ 30% หรือ 162,000 ล้านบาท เป็นกำไรของเจ้ามือ... นักเสี่ยงดวงด้วยหวยเกือบทั้งหมดหรือกว่า 90% มีความเชื่อว่าจะถูกหวยทั้งๆ ที่ความจริง โอกาสทางสถิติที่จะถูกหวยมีต่ำมาก¹

การพนันที่แพร่หลายอย่างมากในยุคนี้คือ “ฟุตบอลโลก” มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย สำรวจการพนันฟุตบอลโลกปี พ.ศ. 2549 ที่ผ่านมา พบว่ามีเม็ดเงินหมุนเวียนรวม 35,500 ล้านบาท แบ่งเป็นเงินที่พนันบอลประมาณ 19,500 ล้านบาท และพบว่ากลุ่มคนที่มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท จะใช้เงินในการพนันบอลมากกว่ารายได้ที่ได้รับ²

¹ ไทยรัฐ (2549). “ผลวิจัยชี้คนไทยติดทั้งหวยบันดินและใต้ดินฯ.” [ออนไลน์].

² ผู้จัดการ (2549), “โพลล์ระบุพนันบอลโลกครั้งนี้เงินสะพัดกว่า 19,500 ล้านบาท.” [ออนไลน์].

5) การคบคนช่วงเป็นมิตร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโภชนในการคบคนช่วงเป็นมิตร ไว้ 6 ประการ คือ นำให้เป็นนักเลงการพนัน นำให้เป็นนักเลงเจ้าซื้อ นำให้เป็นนักเลงเหล่า นำให้เป็นคนลงผู้อื่นด้วยของปลอม นำให้เป็นคนโกงเข้าชึ่งหน้า และนำให้เป็นนักเลงหัวไน

การคบมิตรในยุคปัจจุบันยังขยายวงกว้างมาก “การเสพสื่อด้วย” ทั้งสื่อโทรทัศน์ วิทยุ อินเตอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ และอื่นๆ เพราะสื่อเหล่านี้ได้นำคนและสิ่งแวดล้อมของคนออกเผยแพร่สู่สายตาของสาธารณะจำนวนมาก ปัจจุบันคนแต่ละคนไม่จำเป็นต้องพบกันโดยตรงก็สามารถ สื่อสารกันได้ทั่วทุกมุมโลกผ่านสื่อที่ทันสมัย คนได้ลงไปอยู่ในสื่อต่างๆ เพื่อเผยแพร่ทั้งสิ่งที่ดีและไม่ดีไปสู่ชาวโลกอย่างกว้างขวางและยากต่อการควบคุม

ในช่วงการแข่งขันฟุตบอลโลก 2006 ที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้จัดทำโพกสกรุ๊ป ในหัวข้อ “พนันบอลปัญหาที่ซ้ำซาก แก้ไขได้ยากจริงหรือ?” โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในวงการพนันบอลร่วม 40 ชีวิต มาร่วมเสวนานี้เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น จากการเสวนานี้พบว่า จุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของผู้ที่เข้าสู่วงจรอุบาทว์อยู่ที่ “กลุ่มเพื่อนและคนใกล้ชิด” ด้วยการเล่นตามกันเพื่อความสนุก และลิ่งเร้าสำคัญที่ก่อให้เกิดการพนันบอลอย่างมากนั้น เป็นเรื่องของ “สื่อ” ทั้งหนังสือพิมพ์กีฬา นิตยสาร อินเทอร์เน็ต ทีวี และ วิทยุ เป็นต้น¹

6) การเกียจคร้าน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงโภชนในการเกียจคร้าน 6 ประการ คือ มักให้อ้างว่าหนานักแล้วไม่ทำการงาน มักให้อ้างว่าร้อนนักแล้วไม่ทำการงาน มักให้อ้างว่าเย็นแล้วแล้วไม่ทำการงาน มักให้อ้างว่ายังเข้าอยู่นักแล้วไม่ทำการงาน มักให้อ้างว่าหิวนักแล้วไม่ทำการงาน เมื่อมากรู้ด้วยการอ้างเลศผลัดเพียงการงานอยู่อย่างนี้ โภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้นที่เกิดแล้วเลื่อมลึ้นไป

8.4 เศรษฐศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย

เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัย คือ การศึกษาเศรษฐกิจทั้งระบบ หรือศึกษาภาพรวมเศรษฐกิจทั้งประเทศนั้นเอง ซึ่งรัฐบาลมีหน้าที่โดยตรงในการบริหารเศรษฐกิจของประเทศไทย เศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยในประเทศไทยนั้นปรากฏอยู่ในรูปการบริหารเศรษฐกิจของกษัตริย์หรือคณะผู้ปักครองแครวันต่างๆ ในอดีต เช่น พระเจ้าจักรพรรดิ กษัตริย์ และคณะเจ้าต่างๆ เป็นต้น

จากที่กล่าวถึงสาเหตุแห่งความร้ายในหัวข้อเศรษฐศาสตร์จุลภาคว่า เกิดจากอริยทรัพย์คือบุญและการխวนขยายสร้างฐานะตามหลักหัวใจเศรษฐีได้แก่ ความชยันทำมาหากิน

¹ ประชาชาติธุรกิจ (2549). “พนันบอลปัญหาที่ซ้ำซาก แก้ไขได้ยากจริงหรือ?.” [ออนไลน์].

รู้จักเก็บรักษาทรัพย์ คบมิตรดี และใช้จ่ายอย่างพอตี ส่วนความยากจนก็เกิดจากการไม่สั่งสม อวัยวะพย์คือบุญและไม่ขวนขวยสร้างฐานะ

เบื้องหลังของเศรษฐกิจในระดับประเทศก็เกิดจากสาเหตุ 2 ประการดังกล่าว คือ บุญ โดยรวมของคนทั้งประเทศ และ การขวนขวยสร้างฐานะของคนทั้งประเทศ หากประเทศได้ที่บุญ โดยรวมของคนทั้งประเทศมีมาก และประชาชนโดยส่วนใหญ่ขวนขวยในการสร้างฐานะ สภาพเศรษฐกิจของประเทศนั้นก็จะดีอยู่ในระดับเดอน้ำของโลก ส่วนประเทศใดที่บุญโดยรวมของคนทั้งประเทศมีน้อยและประชาชนโดยส่วนใหญ่ก็ไม่ขวนขวยสร้างฐานะ สภาพเศรษฐกิจของประเทศนั้นก็จะไม่ดี

อย่างไรก็ตามรัฐบาลหรือคณะกรรมการผู้ปักครองแต่ละประเทศก็มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการเศรษฐกิจของประเทศ โดยหลักการบริหารนั้นจะต้องส่งเสริมประชาชนในสิ่งที่สำคัญ 2 ประการ คือ

- 1) ส่งเสริมประชาชนให้มีความเข้าใจเรื่องบุญและสั่งสมบุญมาก ๆ
- 2) ส่งเสริมประชาชนให้ขวนขวยสร้างฐานะด้วยหลักหัวใจเศรษฐี อันหมายรวมถึงการส่งเสริมประชาชนให้ประกอบอาชีพที่ไม่ผิดศีลธรรม เช่น มิจฉาชีวัณิชชา และควบคุมกำจัดแหล่งอุบัติทั้งหลาย

หากประเทศได้ผู้ปักครองปฏิบัติตามหลักการทั้ง 2 ประการนี้ จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศดี เติบโตอย่างต่อเนื่องและแข็งแกร่งมั่นคง

วิธีการบริหารเศรษฐกิจในระดับมหาตมาของกษัตริย์หรือคณะกรรมการผู้ปักครองควรเน้นต่างๆ ในพระไตรปิฎกนั้น ปรากฏชัดเจนในกฎทันตสูตรว่าด้วยการบริหารเศรษฐกิจของพระเจ้ามหาวิชิตราช ซึ่งกล่าวไว้แล้วในบทที่ 6 เรื่องรัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก สำหรับหนี้จะกล่าวถึงอีกครั้งโดยเน้นเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ และจะกล่าวถึงการบริหารเศรษฐกิจในสมัยพุทธกาลด้วย

การบริหารเศรษฐกิจของพระเจ้ามหาวิชิตราช

จากเนื้อหาในกฎทันตสูตรซึ่งกล่าวไว้ว่า พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงทำสังคมแด่ขยายอาณาจักรออกไปกว้างขวาง ผลของสังคมทำให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ จนเกิดปัญหาโจรปล้นบ้านปล้นเมือง โจรเหล่านี้เป็นโจรเพราความยากจนบีบคั้น ไม่ได้เป็นโจรเพราสันดาんคือความโลภบีบคั้น พระโพธิสัตว์ในฐานะเป็นบุปผารหิตมองเห็นปัญหานี้ได้ทะลุปุรุปร่องจึงถวายคำแนะนำพระราชาให้แก่ปัญหาเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมประชาชนให้ขวนขวยทำมาหากินโดยช่วยเหลือคนระดับล่าง 3 กลุ่มซึ่งขยันทำงานหากินดังนี้

- 1) เพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้แก่เกษตรกรที่ขยันทำงานในโอกาสอันสมควร
- 2) เพิ่มทุนให้แก่พ่อค้าที่ขยันทำงานในโอกาสอันสมควร
- 3) พระราชทานเบี้ยเลี้ยง และพระราชทานเงินเดือนให้แก่ข้าราชการที่ขยันทำงานในโอกาสอันสมควร

การที่พระเจ้ามหาวิชิตราชช่วยเหลือคนระดับล่าง 3 กลุ่มที่ขยันทำมาหากินนี้ เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเหล่านี้ขยันทำงานยิ่งๆ ขึ้นไป วิธีการบริหารเศรษฐกิจแบบนี้จึงตรงกับหลักหัวใจเศรษฐีข้อที่ 1 คือ อุภัณฑ์สัมปทาน หรือ ขยันหาทรัพย์ แต่เป็นการส่งเสริมอุภัณฑ์สัมปทานนี้ให้ขยายวงกว้างออกไปทั่วประเทศ ทำให้คนที่ขยันได้รับการสนับสนุน มีโอกาสใช้ความเพียรและความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ และทรัพย์เมื่อให้กับคนที่ขยันแล้วก็จะทำให้เกิด การลงงานมาก สิ่งเศรษฐกิจจะเกิดการไหลเวียนสะพัดส่งผลไปถึงคนอื่นในสังคมด้วย และรัฐบาลก็จะได้รับภาษีจากการกลับคืนมาจำนวนมาก หากบริหารดีๆ รายรับที่เพิ่มขึ้นของรัฐจะมากกว่าเงินช่วยเหลือที่ให้ไปเสียอีก ทำให้รัฐมีกำลังที่จะช่วยเหลือผู้ต้องโอกาสยากยิ่งขึ้น ขอเพียงเลือกช่วยเหลือคนให้ถูกเท่านั้น นอกจากนั้นการให้รางวัล ให้โอกาสกับคนขยันยังทำให้คนทั้งประเทศเห็นว่า คนที่ขยันทำมาหากินจะได้รับการยกย่องให้เป็นบุคคลต้นแบบ และจะได้รับการช่วยเหลือจากพระราชา เมื่อเป็นเช่นนี้ คนที่เกียจคร้านก็จะหันมาขยันทำงานบ้าง จึงเท่ากับได้ขยายเครือข่ายคนขยันทำงานให้ขยายวงกว้างออกไป ซึ่งสอดคล้องกับหลักหัวใจเศรษฐีข้อที่ 3 คือ กัญญาณมิตรตา หรือ การสร้างเครือข่ายคนดี คนดีในที่นี้คือ คนที่ขยันทำมาหากิน

นอกจากคนดีจะต้องเป็นคนที่ขยันทำงานแล้ว พระมณฑปุโรหิตยังถวายคำแนะนำฯ พระราชาเรื่องมาตรฐานคนดีเพิ่มเติมอีก คือ กฎกระทรวงบก 10 ซึ่งเนื้อหาโดยรวมเป็นเรื่องการรักษาศีลนั้นเอง ศีลนั้นก็เป็นอริยทรัพย์หรือบุญอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นทางมาแห่งโภคทรัพย์ด้วย ดังภาษาบาลีที่ว่า “สีเลนโภคสัมปทาน แปลว่า ศีลเป็นทางมาแห่งโภคทรัพย์” กฎกระทรวงบก 10 และความขยัน จึงเป็นคุณสมบัติของคนดีหรือกัญญาณมิตรที่สำคัญ ซึ่งเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคนของพระเจ้ามหาวิชิตราช

นอกจากนี้พระเจ้ามหาวิชิตราก็ยังลดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยด้วยการจัดพิธีบุษามหาญัญหรือการบริจาคทานครั้งใหญ่โดยพระเจ้ามหาวิชิตราชทรงเป็นประธานในการบริจาคทานเอง และพระองค์ยังชักชวนคนระดับบน 4 กลุ่มที่มีฐานะร่ำรวยให้ช่วยกันแจกทานแก่คนจนด้วย นั่นคือ กษัตริย์ประเทศไทย ข้าราชการผู้ใหญ่ พระมณฑปมหาศาลา และคุณบดีมหาศาลา ด้วยเหตุนี้สถานะทางเศรษฐกิจในอาณาจักรของพระเจ้ามหาวิชิตราก็จึงแข็งแกร่ง คนทั้ง

ประเทศไทยมีสุข และสังคมมีเอกภาพ มีความปรองดองระหว่างชนชั้น เพราะมีการซ่วยเหลือ เกื้อกูลกัน ไม่เป็นในลักษณะที่ว่ามีอิทธิพลต่อชาวสากลได้ساบๆ แต่คุณรายชื่อมีทรัพย์เหลือเพื่อ อยู่แล้ว ก็นำทรัพย์ส่วนเกินหันมาซ่วยเหลือคนจน

บุญจากการให้ทานนี้ก็ย่อมส่งผลให้คุณรายฯ ยิ่งๆ ขึ้นไป ส่วนคนจนเมื่อเห็นแบบ อย่างการให้ทานของคุณรายแล้วก็ย่อมให้ทานเองบ้าง และบุญนี้ก็จะค่อยๆ เกื้อกูลคนจนเหล่านี้ ให้ค่อยๆ มีฐานะที่ดีขึ้นตามลำดับ ในสมัยพุทธกาล มีตัวอย่างคนจนหลายท่านที่ตระหนักว่า สาเหตุที่ตนเกิดมายากจนก็เพราะในอดีตชาติไม่ได้สั่งสมบุญด้วยการให้ทานเป็นต้นเมื่อตระหนัก เช่นนี้แล้วจึงเริ่มขวนขวยสั่งสมบุญและพากเพียรทำการงาน และผลบุญที่ทำนั้นก็ส่งผลให้มี ฐานะดีขึ้นกว่าเดิม บางท่านถึงกับได้เป็นเศรษฐีเลยที่เดียว เช่น ปุณณเศรษฐี เป็นต้น ซึ่งเมื่อก่อนเป็นคนงานในบ้านของสุมนเศรษฐี ต่อมาได้ทำบุญกับพระสารีบุตรและ ผลบุญนั้นจึง ส่งผลให้ท่านเป็นเศรษฐี

การทำให้เศรษฐกิจระดับมหภาคแข็งแกร่งตามหลักการในพระไตรปิฎกนั้น นอกจากคุณรายจะช่วยเหลือคนจนด้วยการให้ทานดังกล่าวแล้ว ที่สำคัญที่สุดคือ มหาเศรษฐีในสมัยพุทธกาลยังใช้ทรัพย์ส่วนเกินให้ทานบำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งเป็นการสั่งสมบุญในแหล่งเนื้อน้ำบุญที่จะส่งผลให้มหาเศรษฐีเหล่านั้นร่ำรวยยิ่งๆ ขึ้นไปวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมหาเศรษฐี คือ นิยมสร้างวัดเพื่อเป็นแหล่งสั่งสมบุญของคนในแคว้น การสร้างวัดนี้เองเป็นการทำให้เศรษฐกิจของประเทศดีอย่างเป็นรูปธรรมวิธีหนึ่ง เพราะก่อให้เกิดการจ้างงาน การซื้อขาย วัสดุอุปกรณ์เพื่อนำไปสร้างวัด ยิ่งวัดที่สร้างมีขนาดใหญ่เท่าไรก็ยิ่งกระตุ้นเศรษฐกิจให้เพื่องฟู ได้มากเท่านั้น เช่น การสร้างวัดพระเชตวันของอนาคตบิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น

วัดพระเชตวันนั้นเป็นวัดใหญ่เป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลรองรับ พระภิกษุได้หลายพันรูป อนาคตบิณฑิกเศรษฐีซื้ออาرامจากเจ้าเขตเพื่อสร้างเป็นวัดด้วยเงิน 18 โกรปฏิ ใช้เงินอีก 18 โกรปฏิ สร้างเสนาสนะทั้งหมดภายในวัด ได้แก่ ซัมประตุ หอฉัน โรงไฟ ภูมิ ห้องน้ำ โรงจักร บ่อห้ำ เรือนไฟ สระโบกหรณ์ เป็นต้น และใช้เงินอีก 18 โกรปฏิ เพื่อฉลองวัดเมื่อสร้างเสร็จแล้ว การสร้างวัดใหญ่ขนาดนี้ทำให้มีการผลิตซื้อขายวัสดุอุปกรณ์เพื่อนำไปสร้างวัด และจะทำให้เกิดการจ้างงานอย่างต่อเนื่องจำนวนมาก¹

¹ ธรรมปทัภรณ์กุล, อรหณกฤษณา, อาจารย์ทุกนิภัย คณาจารย์, มงคล, เล่ม 41 หน้า 107

วัดวาอารามในสมัยพุทธกาล

วัดวาอารามในสมัยพุทธกาลมีจำนวนมากในที่นี้จะยกตัวอย่างวัดวาอารามจำนวน 10 แห่งที่ปรากฏชื่ออยู่บ่อยครั้งในพระไตรปิฎกดังนี้

ลำดับ	วัด/อาราม/วิหาร	เมือง	ผู้สร้าง/ผู้ดูวาย
1	วัดเวฬุวัน	เมืองราชคฤห์	พระเจ้าพิมพิสาร
2	วัดพระเชตวัน	สาวัตถี	อนาคตบินทิกเศรษฐี
3	วัดบุพพาราม	สาวัตถี	มหาอุบาสิกาวิสาขा
4	นิโค roaram	กบิลพัสดุ	เจ้าศากยะ
5	วัดโอมสิตาราม	โกสัมพี	โผลสิตเศรษฐี
6	กุกุภาราม	โกสัมพี	กุกุภเศรษฐี
7	ป่าวาริกัมพวัน	โกสัมพี	ป่าวาริกเศรษฐี
8	ชีวกัมพวัน	เมืองราชคฤห์	ชีวะโภการภัจจ์
9	อัมพาภูวัน	มัจฉิการสัณฑนคร	จิตตคฤหบดี
10	สวนอัมพวัน	เมืองเวสาลี	นางอัมพาลี

จากที่กล่าวถึงการบริหารเศรษฐกิจของพระเจ้ามหาวิชิตราช และการบริหารเศรษฐกิจของเมืองและแคว้นต่างๆ ในสมัยพุทธกาลจะเห็นว่า มีการปฏิบัติตามหลักการทั้ง 2 ประการ คือ ส่งเสริมประชาชนให้มีความเข้าใจเรื่องบุญและสั่งสอนบุญมากๆ และส่งเสริมประชาชนให้ขวนขวยสร้างฐานะด้วยหลักหัวใจเศรษฐี

8.5 เปรียบเทียบเศรษฐศาสตร์ทางโลกกับทางธรรม

การเปรียบเทียบนี้ จะเปรียบเทียบทั้งเศรษฐศาสตร์ระดับจุลภาคและระดับมหาภาค โดยระดับจุลภาคมี 2 ประเด็น คือ อุปนิสัยการให้ทานของมหาเศรษฐียุคปัจจุบัน และ อริยทรัพย์ กลยุทธ์สร้างความสุขในทุกยุคสมัย ส่วนเศรษฐศาสตร์ระดับมหาภาคมี 2 ประเด็นเช่นกัน คือ ระบบเศรษฐกิจทางโลกกับทางธรรม และวิกฤตการณ์อาหารและพลังงานโลก

8.5.1 อุปนิสัยการให้ทานของมหาเศรษฐีโลกยุคปัจจุบัน

จากที่กล่าวถึงเรื่องนิสัยในบทที่ 5 เรื่องมนุษยศาสตร์ในพระไตรปิฎกว่า นิสัย หมายถึง ความประพฤติที่เคยชิน ส่วน “อุปนิสัย” หมายถึง ความประพฤติที่เคยชินเป็นพื้นมาในสันดาน หรือติดตัวมาข้ามชาติ คราวที่เคยมีนิสัยอย่างไร หากไม่ได้ปรับเปลี่ยนก็จะติดตัวไปตลอดชีวิต และจะติดตัวข้ามชาติตัวway

จากเรื่องอุปนิสัยอันติดตัวข้ามชาติตั้งแต่ล่าม เมื่อเปรียบเทียบกับอุปนิสัยการให้ทานของมหาเศรษฐีโลกในปัจจุบันพบว่า สอดคล้องกันมาก บุญจากการให้ทานแก่เนื่อนานบุญในอดีตชาติเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้คนมีฐานะร่ำรวย และอุปนิสัยการให้ทานนี้ก็จะติดตัวข้ามชาติ แม้การจะรู้เรื่องในอดีตชาติของมหาเศรษฐีต่างๆ เป็นไปได้ยาก แต่ฐานะและอุปนิสัยการให้ทานในปัจจุบันก็สะท้อนให้เห็นภาพในอดีตได้อย่างชัดเจน

บิลล์ เกตส์ ภิมมหาเศรษฐีอันดับหนึ่งของโลกติดต่อกัน 13 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538-2550 ได้ออกมาประกาศว่า จะยกสินทรัพย์ถึง 95% ที่มีอยู่ทั้งหมดให้มูลนิธิของเขามาเพื่อใช้ในกิจกรรมการกุศล โดยเหลือไว้ให้ลูกทั้ง 3 คนเพียง 5% เท่านั้น¹ ปัจจุบัน (พ.ศ.2551) บิลล์ เกตส์ มีสินทรัพย์ทั้งหมดประมาณ 58,000 ล้านдолลาร์ (ประมาณ 1.8 ล้านล้านบาท) เท่ากับว่าเขาจะยกสินทรัพย์ให้มูลนิธิเพื่อการกุศลถึง 55,100 ล้านдолลาร์ หรือ ประมาณ 1.7 ล้านล้านบาท

มีคนเคยถามบิลล์ เกตส์ว่า “ทำไม่ถึงไม่ยกทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้กับลูกทั้ง 3 คน เขาตอบว่า เงินจำนวนมหาศาลขนาดนี้ หากยกให้ลูกจะไม่ทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและกับลูกทั้งสาม เพราะปรัชญาในการดำรงชีวิตของเขาก็ คือ นำทรัพย์สมบัติที่มีคืนให้กับสังคม

มหาเศรษฐีโลกผู้ใจบุญอีกท่านหนึ่งคือ ウォร์เรน บัฟเฟ็ตต์ เขารอมาประกาศในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2549 ว่า จะบริจาคเงินประมาณ 37,000 ล้านдолลาร์ (ประมาณ 1.158 ล้านล้านบาท) ซึ่งคิดเป็น 85% ของสินทรัพย์ที่มีอยู่ตอนนั้นให้แก่มูลนิธิการกุศล 5 แห่ง² และไม่นานมานี้เขาก็ได้บริจาคเงิน 31,000 ล้านдолลาร์ให้กับมูลนิธิของบิลเกตส์ไปแล้ว

นอกจากนี้ในสหรัฐอเมริกายังมีมหาเศรษฐีผู้ใจบุญอีกมากมาย เช่น กอร์ดอน และเบตตี้ มาร์ ผู้ร่วมก่อตั้งบริษัทอินเทล, เอลิ และเอติ๊ด บรอด ผู้ก่อตั้งบริษัทชั้นอเมริกา, เจมส์ และเวย์จีเนียร์ สโตเวอร์ส ผู้ก่อตั้งบริษัทอเมริกาเซนจูรี, ไมเคิล และซูซาน เดลล์ ผู้ก่อตั้งบริษัทเดลล์

¹ มติชนสุดสัปดาห์ (2549). “วิธีคิดและการใช้ชีวิตของเศรษฐีอันดับ 1 ของโลก” [ออนไลน์].

² ไทยรัฐ (2549). “มหาเศรษฐีมะกันบริจาคให้การกุศลแทนหมดตัว.” [ออนไลน์].

คอมพิวเตอร์, ครอบครัวอลล์ตัน แห่งศูนย์การค้าวออล์มาร์ต, เท็ด เทอร์เนอร์ ผู้ก่อตั้งสำนักข่าวชีเอ็นเอ็น, เจฟฟรี่ สกอตต์ ผู้ก่อตั้งเว็บไซต์ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการซื้อขายทางอินเทอร์เน็ตชื่อ อีเบย์ (eBay), จอห์น อาร์ อาล์ม ประธาน บริษัท โคลา เอ็นเตอร์ไพรส์ เป็นต้น

นอกจากในสหรัฐอเมริกาแล้ว ปัจจุบันมหาเศรษฐีทั่วโลกได้ทยอยตั้งมูลนิธิการกุศลของตนเองขึ้นมา ซึ่งกำลังผุดขึ้นเป็นดอกเหดไปทั่วโลก เช่น ในเยอรมนี ปัจจุบันมูลนิธิของเอกชนในเยอรมนีได้เพิ่มขึ้นจาก 4,000 แห่ง ในปี พ.ศ. 2540 เป็น 13,000 แห่ง ในปี พ.ศ. 2549 และจากข้อมูลของธนาคารชั้นนำแห่งหนึ่งในสวิตเซอร์แลนด์ ระบุว่าลูกค้าระดับมหาเศรษฐีประมาณ 1 ใน 4 แสดงความจำเจที่จะบริจาคเงินส่วนหนึ่งเพื่อการกุศล ขณะที่ 40% กำลังพิจารณาในเรื่องนี้ และ 15% เริ่มนำเรื่องบริจาคมาพูดถึงแล้ว¹

นิตยสาร ดิ อีโคโนมิสต์ ฉบับวันที่ 25 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ได้ตั้งข้อสังเกตถึงสาเหตุหลักของการให้ของมหาเศรษฐีเหล่านี้ว่าค่าน่วยมักต้องการตอบแทนต่อบางสิ่งที่ช่วยให้พวกเขาระสบความสำเร็จ เช่น บริจาคเงินแก่โรงเรียนที่ตนเคยเรียน บางคนให้การสนับสนุนโรงพยาบาลหรือการวิจัยยาต้านโรคร้าย ซึ่งเคยทำร้ายคนใกล้ชิดของพวกเขารือบางคนก็ช่วยเหลือประเทศยากจนซึ่งพวกเขารวยไปเยือน ส่วนสาเหตุรองของการให้ อาจมาจากมาตรการจูงใจทางภาษี เพราะบางประเทศเงินบริจาคสามารถนำไปหักภาษีเงินได้²

สาเหตุการให้ทานที่กล่าวมานี้ เป็นเพียงสาเหตุที่พบและวิเคราะห์ได้ในปัจจุบันชาติเท่านั้น ส่วนสาเหตุสำคัญที่กล่าวมาตั้งแต่ต้น คือ อุปนิสัยรักการให้ทานที่ติดตัวมาข้ามชาติ ส่งผลให้มหาเศรษฐีเหล่านี้ดำเนินชีวิตเช่นเดิมอีกในชาตินี้ แม้ในชาตินี้พวกเขาก็จะไม่ค่อยได้ให้ทานแก่เนื้อน้ำบุญ เพราะเกิดในประเทศที่มีความเชื่อต่างไปจากคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่ประเด็นที่กล่าวมานี้ ต้องการซึ่งให้เห็นอุปนิสัยที่ติดตัวมาข้ามชาติเป็นหลัก

8.5.2 อธิบายกลยุทธ์สร้างความสุขในทุกยุคสมัย

เศรษฐศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับความสุขและทุกช่องมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะเศรษฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่กำหนดทิศทางเศรษฐกิจซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องอาชีพความเป็นอยู่ และปัจจัยทางของคนในสังคม หลักการของทฤษฎีการสร้างความสุขในสังคมทุนนิยมของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ได้แก่

1) การบริโภคเป็นหนทางเดียวในการสร้างความสุข การทำงานเป็นเพียงวิธีการได้เงินมาเพื่อใช้จ่ายในการบริโภค

¹⁻² ประชาธิรัฐกิจ(2549). “นายทุน–นักบุญ ปฏิวัติโลกแห่งการให้.” [ออนไลน์].

2) มนุษย์จะดำเนินตึงประโยชน์ของตนเองเท่านั้น มนุษย์จะพึงพอใจมากขึ้นก็ด้วยการบริโภคของตนเองเท่านั้น โดยไม่ต้องสนใจความพึงพอใจหรือสวัสดิการของผู้อื่น

3) มนุษย์จะต้องเร่งการบริโภคของตนเพื่อให้มีความสุขเพิ่มขึ้น การบริโภคจึงแปลงสภาพจากเครื่องมือมาเป็นเป้าหมายของการสร้างความสุขของมนุษย์

4) สังคมจะตีขึ้นจากการเร่งการบริโภคของทุกๆ คน นิยามคำว่า สวัสดิการสังคม คือ ผลกระทบของความพึงพอใจของแต่ละคนในสังคม ดังนั้น การเร่งบริโภคโดยรวมของสังคมจึงกล้ายมาเป็นเป้าหมายของสังคมไปด้วยโดยอัตโนมัติ

ในช่วงเวลา กว่า 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ได้มีความพยายามอย่างต่อเนื่องในการตอบ คำถามว่า มนุษย์มีความสุขมากขึ้นจากการมีเงินและการบริโภคเพิ่มมากขึ้นจริงหรือไม่ ผลการศึกษาในสหรัฐอเมริกาและในหลายประเทศพบว่า เงินสามารถซื้อความสุขได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น และการสร้างความสุขดังกล่าวก็เป็นไปในลักษณะติดตอย กล่าวคือ ต้องใช้เงินเพิ่มมากขึ้น อย่างมาก ในการเพิ่มความสุขขึ้นในอัตราเท่าเดิม

การศึกษาที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง คือ การศึกษาถึงความสัมพันธ์ของการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวกับความพึงพอใจในชีวิตของชาวญี่ปุ่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958-1991 (พ.ศ. 2501-2534) ปรากฏว่า ในช่วงเวลา 33 ปี รายได้ต่อหัวของชาวญี่ปุ่นเพิ่มขึ้นกว่า 16 เท่า แต่ชาวญี่ปุ่นกลับมีความรู้สึกว่าตนเองไม่ได้มีความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มขึ้นเลยตลอดช่วงเวลา 3 ศตวรรษที่ผ่านมา ขณะเดียวกัน ในแง่ของ การบริโภค การสำรวจในสหรัฐอเมริกาพบว่า แม้ว่า ร้อยละของครัวเรือนอเมริกันที่มีเครื่องปรับอากาศจะเพิ่มขึ้น 5 เท่า ร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องล้างจานจะเพิ่มขึ้น 7 เท่า ร้อยละของครัวเรือนที่มีรถยนต์มากกว่า 1 คันจะเพิ่มขึ้น 3 เท่า แต่ชาวอเมริกันยังรู้สึกว่าตนเองยากจนลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเปรียบเทียบกับ 2 ศตวรรษก่อน¹

จากข้อมูลดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า ความเชื่อเรื่อง เงินซื้อความสุข หรือ การบริโภคนำมาซึ่งความสุข ไม่ได้เป็นความจริงเสมอไป มนุษย์มิได้มีความสุขเพิ่มขึ้นแม้ว่าจะมีการบริโภคเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องและมนุษย์ก็เริ่มและขวนขวยที่จะแสวงหาความสุขที่มิได้เกิดจากการบริโภคมากขึ้น เรื่อยๆ² อดัม สมิธ บิดาของวิชาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ได้กล่าวไว้ว่า ต่อให้มนุษย์เห็นแก่ตัวแค่ไหนก็ตาม ก็ยังเห็นได้ชัดว่า ยังมีหลักการบางอย่างอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ ที่ทำให้มนุษย์

¹ เดชรัต สุขกำเนิด (2550). เศรษฐศาสตร์แห่งความสุข., จากหนังสือ “เศรษฐศาสตร์ธรรมมิกราชา” (2550). กนกศักดิ์ แก้วเทพ, บรรณาธิการ.หน้า 79.

² เดชรัต สุขกำเนิด (2550). “เศรษฐศาสตร์แห่งความสุข., จากหนังสือเศรษฐศาสตร์ธรรมมิกราชา” (2550). กนกศักดิ์ แก้วเทพ, บรรณาธิการ.หน้า 91.

เองใจในชะตากรรมของคนอื่นๆ และถือว่าความสุขของคนอื่นๆ ก็เป็นสิ่งสำคัญสำหรับตน แม้ว่าตนเองจะไม่ได้อะไรเลย นอกจากความอิ่มเอมใจที่ได้เห็น

เมื่อเร็วๆ นี้นักวิจัยของมหาวิทยาลัยบริติช โคลัมเบีย ร่วมกับมหาวิทยาลัยธุรกิจ Harvard Business school ได้ทำการทดลองเรื่องความสุขจากการให้โดยสำรวจชาวอเมริกันกว่า 630 คน พบว่า พวกเขารู้สึกเป็นสุขอย่างวัดได้มากขึ้น เมื่อได้เจอกันให้กับคนอื่น ศาสตราจารย์อลิสเบอร์ ดันน์ กล่าวว่า “มันไม่สำคัญว่า คนเราหาเงินได้มากเท่าไร หากแต่คนที่มีโอกาสให้เงินช่วยเหลือคนอื่น ต่างบอกว่ารู้สึกเป็นสุขมากขึ้น โดยแม้คนที่อาเงินไปใช้จ่ายเรื่องของตนเองก็ไม่เกิดความรู้สึกเช่นนี้”¹ การให้จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งช่วยให้มนุษย์ได้นำความพึงพอใจของผู้อื่น มาใส่ไว้ในสมการหารือบัญชีความสุขของตนเอง และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็คือ ความสุขเพิ่มขึ้นของทั้งผู้ให้และผู้รับ²

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่า การให้ทาน หรือ การบริจาค อันเป็นอธิยทรัพย์ที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้น เป็นสัจธรรมที่เที่ยงแท้ไม่ผันแปรแม้เวลาจะผ่านมากกว่า 2,500 ปีแล้ว គรรกิตามที่ได้ศึกษาแล้วนำไปปฏิบัติจะได้รับผลเหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นยุคไหนสมัยไหน ไม่ว่าเขาจะอยู่ในสังคมแบบทุนนิยมหรือคอมมิวนิสต์ หากเข้าปฏิบัติตามหลักอธิยทรัพย์นี้ ก็จะได้รับผลคือความสุขจากการปฏิบัติเหมือนกัน และความจริงอธิยทรัพย์ยังมีอีก 6 ประการ การบริจาคทานเป็นเพียงข้อหนึ่งเท่านั้น แต่แม้จะปฏิบัติได้เพียงข้อเดียวยังทำให้คนในสังคมทุนนิยมโดยเฉพาะชาวตะวันตกสมัผัสได้ถึงความสุขขนาดนี้ จึงไม่ต้องกล่าวถึงความสุขอันมากมายที่จะเกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติตามหลักอธิยทรัพย์ครบถ้วน 7 ประการ

8.5.3 ระบบเศรษฐกิจทางโลกกับทางธรรม

ประเด็นนี้จะเปรียบเทียบระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา ประเทศจีน และระบบเศรษฐกิจในประเทศไทย สาเหตุที่กล่าวถึงเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศนี้ เพราะว่าเป็นเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 1 และอันดับ 4 ของโลกตามลำดับ โดยเฉพาะจีนเองเป็นประเทศที่มีอัตราการเติบโตของเศรษฐกิจสูงมากจนน่าจับตามอง

¹ ไทยรัฐ (2551). “ความสุขอยู่ที่การทำบุญทำงาน แม้เพียงเล็กน้อยแต่ ก็เกิดสุขใจยิ่ง” [ออนไลน์].

² เดชรัต สุขกำเนิด (2550). “เศรษฐศาสตร์แห่งความสุข จากหนังสือเศรษฐศาสตร์ธรมิกราชา” (2550). กนกศักดิ์ แก้วเทพ, บรรณาธิการ.หน้า 96.

1.) ระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา

แม้ในปัจจุบันเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาจะแตกต่าง แต่ GDP หรือผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ¹ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดขนาดเศรษฐกิจยังเป็นอันดับหนึ่งของโลก และเป็นอันดับหนึ่งติดต่อ กันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นสู่ความเป็นมหาอำนาจของโลกอย่างเต็มตัว ทั้งด้านเศรษฐกิจ การทหาร วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ตอนนี้ GDP ของสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียวมีมากถึงเกือบครึ่งหนึ่งของโลก

สหรัฐอเมริกาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม หัวใจที่ผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโต คือ การสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน และ หลักบริโภคนิยม กล่าวคือ เมื่อคนในประเทศมีความเชื่อมั่นโดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง ประชาชนก็จะจับจ่ายใช้สอยอย่างเต็มที่ ผู้ผลิตสินค้าและบริการก็จะขายสินค้าได้มาก ทำให้มีรายได้มาก มีกำไรมาก และจะขยายการลงทุนเพิ่มขึ้น ขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้น ทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ประชาชนก็จะมีรายได้มากขึ้น ก็จะเพิ่มการจับจ่ายใช้สอยไปอีกจึงทำให้ GDP สูงตามไปด้วย

หลักบริโภคนิยมนั้นถือว่าเป็นจุดเด่นของสหรัฐอเมริกา จนมีคำกล่าวว่าอเมริกาเป็น “สังคมอุดมโภค” (high-mass consumption) หมายถึง สังคมที่มีการบริโภคอย่างเต็มที่ แต่ เป็นการบริโภคโดยไม่คำนึงว่า “สิ่งใดจำเป็นและสิ่งใดฟุ่มเฟือย” หากซึ่งได้เศรษฐกิจชนบท เชารัฐบาลจะทำทุกวิถีทางเพื่อให้คนบริโภคมากเหมือนเดิม เช่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ผลกระทบความชนบทของเศรษฐกิจ ทำให้นายจ้างของบริษัทต่างๆ ลดตำแหน่งงานลงถึง 63,000 ตำแหน่ง ประมาณธิบดีจอร์จ ดับเบลยู บุช จึงตั้งงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจกว่า 150,000 ล้านдолลาร์ เพื่อกระตุ้นให้ผู้คนจับจ่ายใช้สอยและก่อให้เกิดการจ้างงานมากเท่าเดิม²

อย่างไรก็ตามหลักบริโภคนิยมก็เป็นเหตุสำคัญให้สหรัฐอเมริกาขาดดุลバランスชีเดินสะพัด³ จำนวนมากติดต่อกันมาเป็นเวลานานถึง 30-40 ปี⁴ เพราะสินค้าและบริการที่คนอเมริกันบริโภคไม่ได้ผลิตในประเทศเพียงอย่างเดียว แต่นำเข้าจากต่างประเทศด้วย เมื่อคนบริโภคมากก็ต้อง

¹ GDP (Gross Domestic Product) หรือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ หมายถึง มูลค่าตลาดของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ถูกผลิตภายในประเทศในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยมีการวัด 2 วิธีได้แก่ การวัดรายจ่าย และการวัดรายได้.

² ผู้จัดการ (2551). “บุชหวังงบ กระตุ้น ศก กว่า 1 แสน5หมื่น ช่วยให้เกิดการจ้างงานเพิ่ม.” [ออนไลน์].

³ การขาดดุลバランスชีเดินสะพัด คือ การใช้จ่ายเกินตัวของประเทศ กล่าวคือ การส่งออกสินค้าและบริการ มีมูลค่าน้อยกว่า การนำเข้าสินค้าและบริการจากต่างประเทศ.

⁴ วีรพงษ์ รามาภรณ์ (2549). “การขาดดุล กับค่าเงินдолลาร์สหรัฐ.” [ออนไลน์].

นำเข้ามากเป็นธรรมดा จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2549 สหรัฐอเมริกาขาดดุลบัญชีเดินสะพัดมากถึง 8.11 แสนล้านдолลาร์ ปัจจุบันสหรัฐอเมริกาจึงมีหนี้สินมาก โดยญี่ปุ่นเป็นเจ้าหนี้รายใหญ่ที่สุดคือ 582.2 แสนล้านдолลาร์หรือเกือบ 6 แสนล้านдолลาร์¹

2.) ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย

ปัจจุบันจีนเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจโตเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากสหรัฐอเมริกาญี่ปุ่น และเยอรมัน แต่คาดว่าจีนจะก้าวขึ้นไปสู่อันดับ 3 ในปี พ.ศ. 2551 และอาจก้าวขึ้นไปเป็นอันดับ 2 ใน 2-3 ปีข้างหน้านี้ ปัจจุบันจีนมีทุนสำรองระหว่างประเทศ² สูงที่สุดในโลก คือ 1.76 ล้านล้านдолลาร์สหรัฐ (เดือนเมษายน พ.ศ. 2551) ทุนสำรองจำนวนนี้มากกว่าเงินทุนสำรองของ 4 ประเทศรวมกันคือ ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ และฮ่องกง³ ตามว่าจีนมียุทธศาสตร์อย่างไรจึงทำให้เศรษฐกิจเติบโตรวดเร็วขนาดนี้ทั้งๆ ที่เมื่อ 30-40 ปีก่อน ประเทศไทยยังยากจนและล้าหลังอยู่มาก

จุดเปลี่ยนของระบบเศรษฐกิจจีนเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1978 เมื่อเติ่งเสี่ยวผิงประกาศนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ และเปิดประเทศ ค่อยๆ นำวิธีการแบบทุนนิยมเข้ามาปรับใช้กับการปกครองระบบคอมมิวนิสต์ การพัฒนาเศรษฐกิจในยุคนั้นคือ “ยุทธศาสตร์ 3 ก้าว” ก้าวละ 10 ปี (ค.ศ. 1980-2010) ก้าวแรก คือ พัฒนาให้ประชาชน “อยู่อยู่กินอิม” ก้าวที่สองคือ พัฒนาให้ประชาชน “พออยู่พอกิน” ก้าวที่สาม คือ พัฒนาให้ประชาชน “อยู่ดีกินดี”

ตลอด 28 ปีที่ผ่านมา yuthecastrr 3 ก้าวนี้ ได้ผลิตออกอาชญากรรมทำให้เศรษฐกิจของจีนตีขึ้นตามลำดับ แม้จะยังมีปัญหาความยากจนอยู่มากก็ตาม หัวใจสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเติบโตอย่างรวดเร็วมี 4 ประการ คือ มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนรอบคอบรัดกุม การสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน ส่งเสริมการลงทุน และใช้จ่ายอย่างประหยัด

จีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานหลายพันปี ผ่านการสู้รบทั้งศึกในและศึกนอกมากมาย ทำให้จีนเป็นชาติที่เชี่ยวชาญเรื่องยุทธศาสตร์ทั้งด้านการรบและการพัฒนาประเทศ และที่สำคัญประวัติศาสตร์สอนให้คนจีนมีความรอบคอบรัดกุม ค่อยๆ ก้าวเดินทีละก้าวอย่างมั่นคง

¹ กมล กมลตระกูล.(2550). “หายใจของค่าเงินдолลาร์ และ ธนาคารแห่งประเทศไทย.” [ออนไลน์].

² ทุนสำรองระหว่างประเทศ หมายถึง สินทรัพย์ที่ประเทศต่างๆยอมรับเพื่อการชำระหนี้ระหว่างกัน ได้แก่ ทองคำและเงินตราต่างประเทศสกุลสำคัญ เช่น เงินдолลาร์สหรัฐ เงินยูโรдолลาร์ เงินเยน หรือปอนด์สเตอร์ลิง.

³ “จีนมีทุนสำรองระหว่างประเทศพุ่งสูงสุดเป็นประวัติการณ์.” (2551) [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://news.mcot.net>. และ Moneyline News.(2550). “ปี 50 จีนทำสถิติเกินดุลการค้าสูงสุด.” [ออนไลน์].

ส่วนการสร้างความเชื่อมั่นทั้งในเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง เป็นสิ่งที่ทุกประเทศต้องทำเพื่อให้ประชาชนกล้าลงทุนและจับจ่ายใช้สอยอันเป็นผลให้เศรษฐกิจเติบโต

ในการลงทุนนั้นถือว่าเป็นจุดเด่นของจีน เนื่องจากคนจีนประทัยดึงมีเงินเหลือเก็บมาก มีเงินฝากธนาคารมาก บรรดาหักอุรุกิจจึงสามารถกู้เงินจำนวนมากนี้ไปลงทุนผลิตสินค้าได้มาก เมื่อผลิตมาแล้วขายในประเทศไม่หมด เพราะคนจีนประทัยดึงส่งออกขายต่างประเทศด้วยเหตุนี้จีนจึงได้ดุลการค้าแต่ละปีจำนวนมาก ในปี พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมา มียอดเกินดุลการค้าทำสถิติสูงสุดเป็นประวัติการณ์ คือ 262,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹

อย่างไรก็ตามจีนก็ยังมีจุดอ่อนที่ต้องปรับปรุง อีกหลายประการ อาทิ เช่น การกระจายรายได้, ความมั่นคงภายใน, สิ่งแวดล้อม และปัญหาแรงเสียดทานอันเกิดจากการที่จีนได้เปรียบดุลการค้ามากเกินไป เป็นต้น

3.) ระบบเศรษฐกิจในพระไตรปิฎก

ส่วนระบบเศรษฐกิจที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้นมีบุญเป็นศูนย์กลาง เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า บุญเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความสุขความสำเร็จทั้งปวงของมนุษย์ คนจะร่ำรวยหรือยากจนก็ขึ้นอยู่กับบุญในตัวเป็นหลักหากมองในระดับมหภาคประเทศใดที่ร่ำรวยมากก็แสดงว่าบุญโดยรวมของคนในประเทศนั้นมีมาก ส่วนประเทศใดยากจน ก็แสดงว่าบุญโดยรวมของคนในประเทศนั้นมีน้อย

อย่างไรก็ตามนอกจากบุญแล้วพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสถึง “หลักห้าใจเศรษฐี” ไว้ให้พุทธบริษัทใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการสั่งสมบุญด้วย ได้แก่ อุปภานสัมปทา คือ ทรัพย์เป็น ขันทรัพย์, อารักษ์สัมปทา คือ เก็บรักษาทรัพย์เป็น, กiliaryan มิตรตา คือ สร้างเครือข่ายคนดีเป็น ไม่คบมิตรชั่ว และ สมชีวิต คือ ใช้ชีวิตเป็นใช้จ่ายแต่พอดี

โครงการตามสร้างฐานะจนร่ำรวยด้วยหลัก 2 ประการนี้แล้ว จะไม่เก็บทรัพย์ส่วนเกินไว้เฉยๆ แต่นำมาสร้างบุญต่อด้วยการให้ทานแก่คนจน ทำบุญในพระพุทธศาสนา สร้างสาธารณประโยชน์ต่างๆ เช่น สร้างวัด เป็นต้น ทรัพย์ที่มีอยู่จึงเกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างเต็มที่ อันเป็นวิธีการทำให้เศรษฐกิจเติบโตตามหลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นการใช้จ่ายทรัพย์เหมือนกัน แต่ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็นและเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเท่านั้น ไม่ได้ใช้จ่ายในสิ่ง

¹ Moneyline News (2550). “ปี 50 จีนทำสถิติเกินดุลการค้าสูงสุด.” [ออนไลน์].

ที่ฟุ่มเฟือยเพื่อความสุขส่วนตัว ซึ่งตรงข้ามกับหลักบริโภคนิยมของสหรัฐอเมริกาที่เน้นให้คนบริโภคมากๆ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นการบริโภคลินค้าที่จำเป็นหรือฟุ่มเฟือย แม้จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตในช่วงแรกแต่ผลที่ตามมาในระยะยาวคือ ภาระเรื่องหนี้สิน

การสร้างบุญนั้นเป็นการฝึกให้คนเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นและประโยชน์ของสังคมไปในตัว ปัญหาสินค้าด้อยคุณภาพเพราะหวังกอบโกยกำไรจะมีน้อย ปัญหาการเอกสารดูแล เปรียบกันจะมีน้อย เพราะมีวัฒนธรรมการให้เป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจให้คนเมตตาต่อกัน การให้นี้เป็นการกระจายรายได้จากคนรวยไปสู่คนจน ปัญหาการแตกแยกระหว่างชนชั้นก็จะไม่เกิดขึ้น เศรษฐกิจจะเติบโตอย่างต่อเนื่องและมั่นคง ความเชื่อมั่นของคนในสังคมจะเพิ่มมากขึ้น เรื่อยๆ และจะผลักดันเศรษฐกิจให้โตขึ้นเรื่อยๆ เช่นกัน และที่สำคัญบุญและศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สร้างความเชื่อมั่นได้ดีที่สุด ไม่ว่าสถานการณ์บ้านเมืองจะเป็นอย่างไร หากคนยึดมั่นในบุญและศีลธรรม ก็จะนำพาสังคมและเศรษฐกิจให้ดำเนินต่อไปได้

8.5.4 วิกฤตการณ์อาหารและพลังงานโลก

ปัญหาอาหารและพลังงานกำลังเป็นประเด็นร้อนให้รัฐบาลแต่ละประเทศหานทางแก้ไขพลังงานในที่นี้หมายເອົາພັດງານທີ່ໄດ້ຈາກ “ນໍ້າມັນ” ເປັນຫລັກ ກາຣຸຕິບຕັວສູງຂຶ້ນຂອງຮາຄານໍ້າມັນໃນຕາດໂລກ ສັ່ງຜລໃຫ້ຮາຄານໍ້າມັນໃນແຕ່ລະປະເທດສູງຕາມໄປດ້ວຍ ໃນປີ ພ.ສ. 2540 ນໍ້າມັນ “ເບັນຊີນ 95” ຂາຍປຶກໃນເມືອງໄທມີຮາຄາປະມານ 10 ບາທ/ລິຕຣ¹ ແຕ່ ຄວາມໃຈ (31 ພຸດຍການ ພ.ສ.2551) ຮາຄານໍ້າມັນໃນກຽງເທິມທານຄຣອຢູ່ທີ່ 40.09 ບາທ/ລິຕຣ²

ສໍາຮັບອາຫາຣົກແພັນຫຼຸກໜົດ ອනາຄາໂລກປະເມີນວ່າ “ຮາຄາອາຫາຣົກເພີ່ມຂຶ້ນ 2 ເທົ່າໃນຂ່າວງ 3 ປີທີ່ຜ່ານມາ” ນາຍບັນ ດີ-ມຸນ ເລີ້າອີກາຣີໃຫ້ຢູ່ອົງຄໍກາຮ່າປະຊາທິກລ່າວວ່າ ຮາຄາອາຫາຣົກທີ່ແພັນຫຼຸກຍ່າງມາກທຳໃຫ້ຄົນ 100 ລ້ານຄົນຕ້ອງກລາຍເປັນຄຸນຍາກຈານກ່ອນໜໍ້ພວກເຂົາໄມ່ຕ້ອງການຄວາມຊ່ວຍເຫຼືອ ແຕ່ປັຈຸບັນຄົນເຫຼົ່ານີ້ໄມ່ສາມາດຮັບຫາອາຫາຣົກໄດ້ແລ້ວ

ທຳໄມ່ນໍ້າມັນແລະອາຫາຣົກຈຶ່ງແພັນຫຼຸນຫາດນັ້ນ ພັດທະນາສະຫຼຸບໄຫ້ຄຳຕອບໄວ້ວ່າ ສາເຫຼຸດພື້ນຖານຂອງກວາວຂອງແພັງ ດືອ “ອຸປປົງຄໍມາກ(demand) ແຕ່ອຸປະການນ້ອຍ(supply)” ກລ່າວ່າດືອຄວາມຕ້ອງກາຮັນຄຳມີມາກໃນຂະນະທີ່ສິນຄ້າໃນຕາດມີນ້ອຍຈຶ່ງຜລັກດັນໃຫ້ຮາຄາແພັນຫຼຸນ ສ່ວນສາເຫຼຸດທີ່ທຳໄຫ້ອຸປປົງຄໍມາກແຕ່ອຸປະການນ້ອຍນັ້ນມີດັ່ງນີ້

¹ ສຳນັກງານຄະນະການໂຍບາຍພັດງານແຫ່ງໝາດ (2540) “ສານກາຮັນຮາຄານໍ້າມັນເຂົ້າເພີ່ມສິ່ງ.” [ອອນໄລນ໌].

² ບຣິ່ນທັກ ປຕທ.ຈຳກັດ ມາຫານ (2551). “ຮາຄານໍ້າມັນຂາຍປຶກ ກທມ.ແລະປະມິນທລ.” [ອອນໄລນ໌].

สาเหตุที่ทำให้อุปสงค์มาก

สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้อุปสงค์เรื่องน้ำมันมีมาก คือ การใช้อย่างฟุ่มเฟือย, ประชากรโลกเพิ่มขึ้น, การขยายตัวทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ และการกักตุนเพื่อเก็บกำไรของกลุ่มเฮดจ์ฟันด์ เป็นต้น ส่วนสาเหตุที่ทำให้อุปสงค์เรื่องอาหารมีมากนั้นก็คล้ายๆ กันคือ การใช้อย่างฟุ่มเฟือย, ประชากรโลกเพิ่มขึ้น และ การกักตุนเพื่อเก็บกำไรของนายทุนบางกลุ่ม เป็นต้น

การใช้น้ำมันอย่างฟุ่มเฟือยจะทำให้น้ำมันหมดไปมากและรวดเร็ว จึงต้องจัดหามาเพิ่มอุปสงค์จึงเพิ่ม การที่ประชากรโลกเพิ่มขึ้นอุปสงค์ทุกๆ ด้านจึงเพิ่มขึ้นด้วย การขยายตัวทางเศรษฐกิจก็เหมือนกัน เช่น ความเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยส่งผลให้จีนต้องการน้ำมันจำนวนมาก ปริมาณการบริโภคน้ำมันส่วนที่เพิ่มขึ้นของโลกนั้น จำนวนถึง 40% เกิดจากการบริโภคเพิ่มขึ้นของประเทศไทย

การกักตุนเพื่อเก็บกำไรของกลุ่มเฮดจ์ฟันด์นั้นกำลังเป็นปัญหาใหญ่ ปัจจุบันเฮดจ์ฟันด์(Hedge Fund) ในสหรัฐอเมริกามีอยู่ประมาณ 8,000 กองทุน มีมูลค่าสินทรัพย์รวมมากถึง 1.2 ล้านล้านดอลลาร์¹ มนูญ ศิริวรรณ อดีตผู้บริหารบริษัทบางจาก กล่าวถึงเรื่องนี้ เมื่อปีที่แล้วว่า เฮดจ์ฟันด์ได้ซื้อน้ำมันดิบไปสำรองไว้ถึง 1,000 ล้านบาร์เรล² น้ำมันจำนวนมากนี้เป็นปริมาณที่เมืองไทยหั้งประเทศนำเข้าถึง 3 ปี³ เมื่อมีการกักตุนจึงทำให้น้ำมันในตลาดเหลือน้อยลง ราคاجึงแพงขึ้นหรือที่เรียกว่าถูก “ปั่นราคา” เมื่อราคากลางถึงระดับหนึ่งเฮดจ์ฟันด์ก็จะขายเพื่อเอากำไร

สาเหตุที่ทำให้อุปทานน้อย

สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้อุปทานหรือการผลิตน้ำมันส่งตลาดโลกมีน้อยมี 2 ประการ คือ ปริมาณน้ำมันในธรรมชาติลดลง และภัยคุกคามแหล่งน้ำมัน เช่น การโจมตีบ่อน้ำมันและท่อส่งน้ำมัน, โจรสลัดปล้นเรือบรรทุกน้ำมัน และปัญหาสังคมในประเทศผลิตน้ำมัน เป็นต้น

มีการประมาณกันว่า น้ำมันที่สามารถนำมาใช้ได้จะหมดโลกอีกไม่เกิน 40 ปี ส่วนน้ำมันที่ยังนำมาใช้ไม่ได้นั้นก็ยังมีอยู่แต่กระบวนการนำมาใช้ยากขึ้นและต้องใช้งบประมาณมากขึ้นจึงไม่คุ้มกับการลงทุน นักธรณีวิทยาด้านน้ำมันส่วนใหญ่เชื่อว่า มีการสำรวจแหล่งน้ำมันใหม่ไปแล้ว

¹ กรุงเทพธุรกิจ (2550). “เบิดกลยุทธ์เฮดจ์ ฟันด์ ปี 49 กำไร 1 ล้านล้านดอลล์.” [ออนไลน์].

² มนูญ ศิริวรรณ (2550). “เฮดจ์ฟันด์กัววันซื้อน้ำมันปั่นราคาฯ.” [ออนไลน์].

³ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 ประเทศไทยนำเข้าน้ำมันดิบ 908,000 บาร์เรลต่อวัน [Moneyline News].

95-98% ของทุกพื้นที่ในโลก ซึ่งพบเหล่าน้ำมันใหม่น้อยลงตามลำดับ¹ จึงต้องเร่งวิจัยพลังงานทดแทนกันอย่างกว้างขวาง

สำหรับสาเหตุหลักๆ ที่ทำให้การผลิตอาหารส่งตลอดโลกมีน้อยลง 2 ประการ คือ สภาพอากาศและพื้นที่ไม่อ่อนไหวต่อการทำเกษตร และ ผลกระทบน้ำมันแพงจึงมีการเปลี่ยนพื้นที่เกษตรสำหรับบริโภคไปปลูกพืชเพื่อทำพลังงานทดแทนกันมากขึ้น

สภาพอากาศที่แปรปรวน เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม พายุถล่ม เป็นต้น เป็นอุปสรรคต่อการทำเกษตรทั้งสิ้น ส่วนสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำเกษตรไม่ได้มีทุกแห่งในโลก บางประเทศแบบปลูกอะไรไม่ได้เลย เช่น ประเทศไทยที่มีพื้นที่เป็นทะเลราย แหล่งเกษตรกรรมจึงมีอยู่เป็นหย่อมๆ กระจายไปทั่วโลก

เมื่อเร็วๆ นี้สหประชาชาติออกมาเตือนว่าทะเลรายกำลัง “ขยายอาณานาเขต” กว้างใหญ่ขึ้นทุกนาที จะส่งผลกระทบต่อราชภูมิประมาณ 2,000 ล้านคน ภายในเวลา 10 ปีข้างหน้า ประชากรประมาณ 50 ล้านคนทั่วโลกจะทิ้งถิ่นฐานไปหาแหล่งทำกินใหม่² สาเหตุเป็นเพราะผู้คนเสื่อมคุณภาพด้วย “น้ำมืดมนนุษย์” คือการทำเกษตรกรรมเกินตัว หักร้างทางพง ตัดไม้ทำลายป่า การใช้หญ้าเลี้ยงสัตว์มากเกินไป จนมันไม่สามารถเจริญก่อการขึ้นมาทดแทนทัน

เปรียบเทียบปัญหาอาหารและพลังงานกับอัคคัญสูตร

ความจริงปัญหาระดับโลกและพลังงานในปัจจุบันไม่ได้เป็นสิ่งใหม่ แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาแล้วนับครั้งไม่ถ้วนในอดีต เช่น เรื่องราวในอัคคัญสูตรที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 5 หัวข้อ “ประวัติศาสตร์โลกและมนุษยชาติ”

ในอัคคัญสูตรกล่าวไว้ว่า อาหารและสิ่งแวดล้อมเสื่อมลงและขาดแคลน เพราะมนุษย์เสื่อมจากศีลธรรมเนื่องจากการคบคนพาลและอำนาจกิเลสคือ ความถือตัว การดูหมิ่นกัน และ ความโลภ เป็นต้น อาหารดีๆ ในยุคนั้นจึงค่อยๆ หมดไปทีละอย่าง แล้วเกิดอาหารใหม่ที่หายากกว่าเดิมขึ้นแทนคือ จากข้าวติดน เป็นกระบิดิน เป็นเครือติดin และเป็นข้าวสาลี เป็นต้น

ความโลภด้วย “การกักตุนข้าวสาลี” จนเกินความจำเป็นของคนบางกลุ่ม ทำให้มีการปฏิบัติตามกันอย่างแพร่หลาย เป็นเหตุให้ข้าวสาลีออกขึ้นไม่ทัน บางแห่งก็ไม่ออกขึ้นอีก จากเดิมที่ข้าวสาลีเคยมีอยู่ทั่วไปในทุกแห่ง ก็ปรากฏเป็นกลุ่มๆ กระจัดกระจายกันไป คุณภาพของข้าวก็ต่ำ

¹ วิทยากร เชียงกูร. (2550). “ทางออกของปัญหา : น้ำมันแพง ฯลฯ.” [ออนไลน์].

² ไทยรัฐ.(2550). “ทะเลรายขยายตัวกว่า 5 ล้านกม².” [ออนไลน์].

ลงมาเรื่อยๆ สิ่งแวดล้อมอื่นๆ ก็เสื่อมลงตามลำดับเช่นกัน

กลุ่มเขตจีฟันด์และพวกร่วมกับค้าที่โลภมากชอบกักตุนสินค้าเพื่อเก็บไว้ในปัจจุบันก็เห็นอกับพวกริมแม่น้ำที่ชอบกักตุนข้าวสาลีในอัคคณูญสูตร จากเดิมเขตจีฟันด์มีไม่กี่กลุ่มต่อมา ก็มีการเลียนแบบกันมากขึ้น จนปัจจุบันเฉพาะในสหรัฐอเมริกามีเขตจีฟันด์มากถึง 8,000 กลุ่ม ซึ่งสร้างความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจไปทั่วโลก

การที่มนุษย์ทั่วโลกใช้น้ำมันอย่างฟุ่มเฟือยก็ตี หรือใช้มาก เพราะความต้องการทางเศรษฐกิจก็ตี เป็นเหตุให้น้ำมันที่มีอยู่ตามธรรมชาติลดลง จนน้ำมันที่สามารถเอามาใช้ได้จะหมดโลกแล้ว เรื่องนี้ก็เข่นเดียวกับในอัคคณูญสูตรคือ เพราะกิเลสคือความโลภ เป็นต้น ทำให้อาหารเก่าค่อยๆ หมดไป และเกิดอาหารใหม่ขึ้นแทนแต่หายากกว่าเดิม ต่างกันตรงที่ในยุคหนึ่งมนุษย์น้อยจึงต้องวิจัยกันน้อยอย่างมาก จำกัดมากกว่าจะได้พลังงานทดแทนมาใช้ได้

การขยายอาณาเขตของทะเลรายก็ตี สภาพอากาศที่แปรปรวนส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรก็ตี เป็นเหตุให้พื้นที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรไม่ได้มีทั่วไป แต่มีเป็นหย่อมๆ กระจายไปทั่วโลก สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดจากการกระทำการทำของมนุษย์ เช่น ตัดไม้ทำลายป่า ทำการเกษตรจนเกินพอดี การใช้หุบเขาเลี้ยงสัตว์มากเกินไปจนออกขั้นทดแทนไม่ทัน ซึ่งสอดคล้องกับในอัคคณูญสูตรที่ว่าแต่เดิมข้าวสาลีมีอยู่ทั่วไปแต่เพราะความโลภของมนุษย์คือการกักตุนข้าวสาลี เป็นต้น ทำให้ข้าวสาลีออกไม่ทัน บางแห่งไม่ออกอีก ปรากฏอยู่เป็นกลุ่มๆ

หลักการแก้ไขวิกฤตการณ์อาหารและพลังงานโลก

การแก้ไขก็ต้องมีด้วยหลักการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังที่กล่าวไว้ใน “หัวข้อประวัติศาสตร์โลกและมนุษย์ชาติ” คือ ต้องฟื้นฟูเรื่องจิตใจคือศีลธรรมขึ้นใหม่ จึงจะทำให้มนุษย์และสิ่งแวดล้อมเจริญขึ้นอีกครั้ง

การพัฒนาเพียงเศรษฐกิจให้คนมีฐานะดีอย่างเดียวหันไม่เพียงพอ เพราะจะเห็นว่ามีคนรายจานวนไม่น้อยที่ยังไม่รู้จักความพอเพียง ยังคงโอมโลกมากปั่นราคาน้ำมันและอาหารให้สูงขึ้น จนผู้คนเดือดร้อนกันไปทุกหย่อมหญ้า คนเหล่านี้ทำไปเพราะอำนาจกิเลสบังคับเนื่องจากไม่มีศีลธรรมควบคุม หากได้มีการฟื้นฟูศีลธรรมโลกปัญหานี้ก็จะลดลง

นอกจากนี้ ศีลธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังเน้นให้คนรู้จักระหวัด ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และยังสอนให้มนุษย์มีเมตตาต่อกัน ไม่บริจาคผ่านกันเอง ปัญหาสังคมและการก่อการร้ายซึ่งนำไปสู่ความตกต้านของเศรษฐกิจก็จะน้อยลง ล้วนเกิดจากมนุษย์ไม่มีเมตตาต่อกัน ไม่เข้าใจเรื่องกฎหมาย หากได้มีการฟื้นฟูเรื่องจิตใจคือศีลธรรม ปัญหานี้ก็จะลดลงเช่นกัน

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 8 เศรษฐศาสตร์ในทางพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 8 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 8 แล้วจึงศึกษาบทที่ 9 ต่อไป

บทที่ ๙

วิชาศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 9

วิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

9.1 ภาพรวมวิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

9.2 วิชาสุภาษิตหลักพื้นฐานของการพูด

9.2.1 บรรดาชนผู้พูดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ

9.2.2 องค์ 8 แห่งพระสุรเสียงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

9.2.3 ความหมายและองค์ประกอบของวิชาสุภาษิต

9.3 อานิสงส์การกล่าววิชาสุภาษิต

9.3.1 ลักษณะมหาบุรุษอันเกิดจากการกล่าววิชาสุภาษิต

9.3.2 อานิสงส์การกล่าววิชาสุภาษิตของบัณฑิตในกาลก่อน

9.4 โภชของการกล่าววิชาทุพภาษิต

9.5 องค์แห่งธรรมกถีกหลักพื้นฐานของการแสดงธรรม

9.6 หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

9.6.1 แสดงธรรมโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง

9.6.2 แสดงธรรมโดยยกหลักการและตัวอย่างประกอบ

9.6.3 แสดงธรรมโดยใช้อุปมาอุปปมาภิปมายประกอบ

9.6.4 แสดงธรรมโดยใช้สื่อการสอนประกอบ

9.7 หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

9.8 การโต้วาทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัท

แนวคิด

1. ว่าจารสุภาษิตอันเป็นหลักพื้นฐานของการพูดนั้นมีอยู่ 5 ประการ คือ เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ พูดด้วยจิตเมตตา และพูดถูกกาลเทศะ

2. อาณิสส์แห่งว่าจารสุภาษิตมีดังนี้ คือ หากสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็จะได้ลักษณะมหาบุรุษดังนี้ เช่น มีพระทันต์ 40 องค์ เป็นต้น หากสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสาวก อาณิสส์ก็จะลดหย่อนลงมา และการกล่าวว่าว่าจารสุภาษิตยังเป็นเหตุให้ปดประตูบายภูมิ มีกลิ่นปากหอม มีเสียงไพเราะ เป็นต้น ส่วนโภชของว่าจารสุภาษิตก็มีหลากหลายตามกรรมที่ทำไว เช่น เป็นเหตุให้ปดประตูบาย ถูกกล่าวหาด้วยเรื่องที่ไม่จริง เป็นต้น

3. องค์แห่งธรรมกถีกมี 5 ประการ คือ แสดงธรรมไปตามลำดับ อ้างเหตุผล แสดงธรรมด้วยความเอ็นดู ไม่หวังอามิส และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น

4. การแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมีอย่างน้อย 4 ประการ คือ แสดงธรรมโดยใช้ดัญพังเป็นศูนย์กลาง, ยกหลักการและตัวอย่างประกอบ, ใช้อุปมาอุปปมา� และใช้สื่อประกอบ

5. หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามี 4 ประการ คือ เอกัังสพยากรณ์ ตอบโดยนัยเดียว, ปฏิปุจฉาพยากรณ์ ย้อนถมแแล้วจึงตอบ, วิภัชชพยากรณ์ จำแนกแล้วจึงตอบ และรูปนียปัญหา งดตอบสำหรับปัญหาที่ไม่ควรตอบ

6. พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประสงค์จะให้พุทธบริษัททั้ง 4 ฝ่ายตนให้ถึงพร้อมด้วยปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ เพื่อประโยชน์ตนของพุทธบริษัทแต่ละท่านเอง และเพื่อปกป้องคำสอนในพระพุทธศาสนาจากการจำกัดของศาสนิกลัทธิอื่น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษา มีความรู้และความเข้าใจหลักวิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎกดังนี้ คือ ว่าจารสุภาษิตหลักพื้นฐานของการพูด, อาณิสส์แห่งว่าจารสุภาษิต, โภชของว่าจารสุภาษิต, องค์แห่งธรรมกถีก, หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล, หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการตัวบทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัท

บทที่ 9

วิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

9.1 ภาพรวมวิชาศาสตร์ในพระไตรปิฎก

ในบทนี้จะกล่าวถึงหลักการพูดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัทซึ่งถือเป็นหลักวิชาศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ประเด็นหลัก คือ วาจาสุภาษิตหลักพื้นฐานของการพูด, อาณิสังสารกถ่วงวาจาสุภาษิต, โภชของการกล่าววาจาทุพภาษิต, หลักการแสดงธรรม, หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการตีความธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัท

วาจาสุภาษิตอันเป็นหลักพื้นฐานของการพูดนั้นมีอยู่ 5 ประการ คือ เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ พูดด้วยจิตเมตตา และพูดถูกกาลเทศะ

อาณิสังสารแห่งวาจาสุภาษิตนั้นได้แยกตัวอย่างลักษณะมหาบุรุษที่เป็นผลจากการกล่าววาจาสุภาษิตมาข้ามภาพข้ามชาติของพระโพธิสัตว์และบันทิตอื่นๆ ในกาลก่อน ได้แก่ อตีตชาติของพระสาวก เป็นต้น ส่วนโภชของวาจาทุพภาษิตนั้นก็จะเป็นตัวอย่างโภชที่พระโพธิสัตว์ได้รับอันเป็นผลจากการกล่าววาจาทุพภาษิต

หลักการแสดงธรรมนั้นแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อ คือ องค์แห่งธรรมกถาหลักพื้นฐานของการแสดงธรรม และ หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในหัวข้อหลังนี้ เรียบเรียงขึ้นจากการสังเกตการแสดงธรรมแต่ละครั้งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระองค์มีหลักอยู่อย่างน้อย 4 ประการ คือ การแสดงธรรมโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง, การแสดงธรรมโดยยกหลักการ และตัวอย่างประกอบ, การแสดงธรรมโดยใช้อุปมาอุปไมย และการแสดงธรรมโดยใช้สื่อการสอน ด้วยหลักทั้ง 4 ประการนี้ทำให้การแสดงธรรมแต่ละครั้งของพระองค์เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงยิ่ง คือ มีผู้รับฟังเลื่อมใสปฏิญาณตนเป็นพุทธามกประจำวนมาก และมีผู้บรรลุธรรมเป็นพระอริยบุคคลกันมากmany

หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นมี 4 ประการ คือ เอกัังสพยากรณี-ปัญหาปัญหาที่พึงตอบโดยนัยเดียว, ปัญปุจฉาพยากรณีปัญหาปัญหาที่พึงย้อนຄามแล้วจึงตอบ, วิภัชชพยากรณีปัญหา ปัญหาที่พึงจำแนกแล้วจึงตอบ และฐานนี้ยปัญหา ปัญหาที่พึงดตอบ

ส่วนการตีว่าทอรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัทนั้นได้ซึ่งให้เห็นความสำคัญของการศึกษาธรรมะให้แทรกงานทั้งปรียัติ ปฏิบัติ และปฏิเวচ เพื่อประโยชน์แก่ตนเองและเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสามารถปกป้องความมั่วหมองของคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ เมื่อมนกับชีวหรือศาสนาเกิดขึ้นมาจับจังในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา นั้นมีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นเป็นระยะๆ ซึ่งต้องอาศัยพุทธบริษัทที่รู้จริงแทรกงานในพุทธธรรมมาช่วยแก้ต่างให้พระศาสนา เช่น ท่านคุณานันทเตระแห่งประเทศไทย ลังกา เป็นต้น

9.2 วิชาสุภาษิตหลักพื้นฐานของการพูด

ในหัวข้อนี้กล่าวถึงอานุภาพแห่งพระธรรมสันเป็นสุภาษิตของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งสามารถยั่งมายาชนให้หลุดพ้นจากความทุกข์และบรรลุพระ涅槃อันเกษมได้ กล่าวถึงองค์ 8 แห่งพระสุรเลี่ยงของพระพุทธองค์อันเป็นผลที่เกิดจากการกล่าววิชาสุภาษิตมานับภพนับชาติ ไม่ถ้วน และประเด็นสุดท้าย คือ หลักการพื้นฐานของวิชาสุภาษิต

9.2.1 บรรดาชนผู้พูดพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “บรรดาสิ่งที่อกขึ้นความรู้เป็นประเสริฐ บรรดาสิ่งที่ตกไปความไม่รู้เป็นประเสริฐ บรรดาสัตว์ที่เดินด้วยเท้าพระสังฆเป็นผู้ประเสริฐ บรรดาชนผู้พูดพระพุทธเจ้าเป็นผู้ประเสริฐ”¹ ทั้งนี้ เพราะในวัฏสงสารอันเต็มไปด้วยความรุ่มเรือง ทุกข์ มनุษย์และสัตว์ทั้งหลายต่างเวียนว่ายตายเกิดกันมายาวนาน หากนำกระดูกที่เกิดแล้วตายมากองรวมกันจะสูงเท่าภูเขาเหลาๆ ในบรรดามนุษย์และสัตว์เหล่านั้นไม่มีใครเลยที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ได้ ยกเว้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระธรรมสัจของพระองค์ยังมายาชนให้หลุดพ้นจากกิเลสอันเป็นต้นตอของความทุกข์ได้ พระวังค์คือรหัตสาวกกกล่าวไว้ว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสพระว่าฯได้อันเป็นวิชาเกษตรเพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์ว่าจันนั้นยอดเยี่ยมกว่าวิชาทั้งหลาย”

มายาชนชาวชุมชนวิปที่ได้ฟังธรรมของพระองค์ต่างก็กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า “ภาษิตของพระองค์ไฟเราะ แจ่มแจ้ง ชัดเจน เมื่อนหงายมองที่คัว เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ ผู้หลงทาง หรือ ตามประทีปในที่มืด” เมื่อได้ฟังพระสัทธรรมแล้วบางพวากก์ออกบัว บางพวากก์ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งไปตลอดชีวิต เขาเหล่านั้นพากันละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมในลักษณะ ที่สืบทอดกันมา เพราะได้ฟังพระธรรมสัจของพระพุทธองค์บางท่านเพียงแค่ได้ฟังธรรมโดยย่อบนถนน ก็สามารถบรรลุธรรมทั้งผลได้ เช่น พระพายิทธารุจิริยะ เป็นต้น

¹ ภูมิสูตร, สังยุตตنيกาย สถาบันฯ, มก. เล่ม 24 ข้อ 206 หน้า 302.

หญิงคนหนึ่งเคยเกือบจะเป็นบ้าเพราความโศกอันเกิดจากการสูญเสีย บุตร สามี มาตรา บิดาและพี่ชายในเวลาไล่เลี่ยงกัน เติบโตร้องไห้คร่าครวญไปโดยไม่ได้นุ่งผ้าไว้ “บุตรสอง คนก็ตาย สามีเราก็ตายเสียที่หนทาง มาตราบิดาและพี่ชาย เขาก็เผาที่เชิงตะกอนเดียวกัน” ต่อมาเมื่อนางได้ฟังพระธรรมรับสั่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “จงกลับได้สติเกิด น้องหญิง” เพราะ สดับพระพุทธธรรมรับสั่ง พึงแคร่งสติของนางก็กลับคืนมา ได้ผ้าม่านุ่งแล้วตั้งใจฟังพระธรรมต่อไป จนบรรลุโสดาปัตติผล และได้ออกบวชปฏิบัติธรรมจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ เป็นเลิศกว่าภิกษุ ณีทั้งปวงในด้านพระวินัย ชาวพุทธทั้งหลายจัดพระนางในนามว่า “ปภาจาราภิกุณี” นี้คือ ตัวอย่างความมหัศจรรย์ในพระธรรมรับสั่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อนึ่ง แม้ผู้ได้กล้ามาตีว่าทะกับ พระพุทธองค์ ก็จำต้องถอยท้อกลับไปอย่างไม่เป็นกระบวนการ บังกียอมตนเป็นสาวกของ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น ปีโลติกปริพากซึ่งเป็นนักบวชนอกพระพุทธศาสนา ก็ยังยืนยันถึง เรื่องนี้ดังคำกล่าวว่า

“ข้าพเจ้าเห็นเหล่าบุณฑิตจำนวนมากในโลกนี้เป็นผู้โดยชอบวาระของผู้อื่นได้ประหนึ่งยิง ขันเนื้อทราย พอยได้สดับมากว่า “พระสมณโคดมจักเสด็จไปหมู่บ้านชื่อนัน” ก็พากันผูกปัญหา ด้วยตั้งใจว่า “พวกเรاجักถามปัญหานี้ หากพระองค์จักตอบอย่างนี้ พวกเรاجักค้านอย่างนี้” จากนั้นก็พากันไปเข้าเฝ้าพระสมณโคดม แต่เมื่อไปถึงพระพุทธองค์กลับทรงชี้แจงให้บุณฑิต เหล่านั้นเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหายแก่กล้า ปลอบชโลมใจให้ สตดีนร่าเริงด้วยธรรมมีกถา บุณฑิตเหล่านั้นจึงไม่ถามปัญหากับพระสมณโคดมอีกเลย แต่พากันยอมเป็นสาวกของพระสมณโคดมนั่นแหล่”¹

9.2.2 องค์ 8 แห่งพระสูรเสียงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสูรเสียงที่เปล่งออกจากพระโอษฐ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นประกอบด้วยองค์ 8 ประการ บุคคลใดได้ฟังแล้วยอมเกิดความเลื่อมใสครั้ทาม มีจิตน้อมไปเพื่อการปฏิบัติตามคำสอน อันเป็นเหตุให้ตรัสรู้ธรรมตามพระพุทธองค์ได้ องค์ 8 แห่งพระสูรเสียงมีดังนี้คือ

- 1) เป็นเสียงไม่ขัดข้อง   คือ ไม่ແບບเครื่อง ไม่ติดขัด
- 2) เป็นเสียงผู้ฟังทราบได้ง่ายคือ ชัดเจน
- 3) เป็นเสียงไฟแรง   คือ อ่อนหวาน
- 4) เป็นเสียงน่าฟัง   คือ เสนະ หรือ เพรະ

¹ จุฬหัตถิกปโหปมสูตร, มัชณิมนกาย ມูลปัณณาสก์, มก. เล่ม 18 ข้อ 329 หน้า 470-471.

5) เป็นเลียงกลมกล่อม	คือ เข้ากันพอดี
6) เป็นเลียงไม่แปร่ง	คือ ไม่พร่า
7) เป็นเลียงลึก	คือ ลึกซึ้ง
8) เป็นเลียงก้อง	คือ กังวานและแจ่มใส ¹

องค์ 8 แห่งพระสูรเสียงของพระผู้มีพระภาคเจ้านี้ เป็นผลที่เกิดจากการที่พระองค์ กล่าว คำสุภาษิตมานับพันชาติไม่ถ้วน มีการเปรียบเทียบว่าพระสูรเสียงของพระองค์นั้น เป็นเช่นกับเสียงมหาพรหมบ้าง เพราะเป็นเสียงที่แจ่มใสเนื่องจากไม่ถูกดีและเสมอพัวพัน เสียงไม่ขาด และไม่แตก บ้างก็เปรียบว่าพระสูรเสียงของพระพุทธองค์ไฟเราดุจเสียงร้องของ นกการเวก พระอรรถกถาจารย์บันทึกไว้ว่า เมื่อทำการเวกระเพื่อปีกร้อง บรรดาสัตว์ 4 เท้า แม้กำลังหาอาหารก็ทิ้งหญ้าที่เข้าไปในปากเพื่อฟังเสียงนั้น บรรดาเนื้อร้ายที่กำลังติดตามพวก เนื้อน้อยๆ ก็ไม่รังเห้าที่ยกขึ้นยืนนิ่งอยู่เหมือนตุ๊กตา และบรรดาเนื้อที่ถูกติดตามก็ล้มความ กลัวตายยืนนิ่ง แม้บรรดาคนกำลังบินไปบนอากาศก็เหียดปีก ร่อนชະลօอยู่เพื่อฟังเสียง แม้ บรรดาปลาในน้ำก็หยุดฟังเสียงนั้น

9.2.3 ความหมายและองค์ประกอบของวาจาสุภาษิต

มีคำกล่าวว่า “平原之氣，陰陽交織，氣流於天地之間，生於自然，無為而作，無往而不來，無往而不往，無往而不復，無往而不生，無往而不死，無往而不滅，無往而不變，無往而不化，無往而不成，無往而不敗，無往而不毀، ไม่ใช่สักแต่พูด อย่าวะในร่างกาย ของคนเรานี่ก็แปลกด้วย

1) วาจาสุภาษิต คือ อะไร

วาจาสุภาษิต หมายถึง คำพูดที่ผู้พูดได้กลั่นกรองไว้ดีแล้ว มีใช้สักแต่พูด อย่าวะในร่างกาย ของคนเรานี่ก็แปลกด้วย

ตา	มีหน้าที่ดูอย่างเดียว	ธรรมชาติให้มา	2 ตา
หู	มีหน้าที่ฟังอย่างเดียว	ธรรมชาติให้มา	2 หู
จมูก	มีหน้าที่ดมกลิ่นอย่างเดียว	ธรรมชาติให้มา	2 จมูก

¹ สารบุคคลสุตตนิพทेसที่ ๑๖, อรรถกถาขุทกนิกาย มหานิพทेस, มก. เล่ม ๖๖ ข้อ ๘๘๕ หน้า ๖๓๓.

แต่ปาก มีหน้าที่ถึง 2 อย่าง คือ ทั้งกินและพูด ธรรมชาติกลับให้ มาเพียงปากเดียว แสดงว่าธรรมชาติต้องการให้คนดูให้มาก พังให้มาก แต่พูดให้น้อยๆ ให้มีสติค่อยระมัดระวังปาก จะกินก็กินให้พอเหมาะสม จะพูดก็พูด ให้พอตี ลักษณะคำพูดที่พอเหมาะสมพอตี เป็นคุณทั้งแก่ตัว ผู้พูดและผู้ฟังเรียกว่า วาจาสุภาษิต

2) องค์ประกอบของวาจาสุภาษิต

(1) ต้องเป็นคำจริง ไม่ใช่คำพูดที่ปั้นแต่งขึ้น เป็นคำพูดที่ไม่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่บิดเบือนจากความจริง ไม่เสริมความ ไม่ลดความ ต้องเป็นเรื่องจริง จริง จริง

(2) ต้องเป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดของเรา ที่กลั่นออกมานานั้นที่บริสุทธิ์ ไม่เป็นคำหยาบ คำด่า คำประชดประชัน คำเสียดสี คำหยาบนั้นฟังแล้วรำคาญหู แค่คิดถึงก็รำคาญใจ

(3) พูดแล้วก่อให้เกิดประโยชน์ เกิดผลดีทั้งแก่คนพูดและคนฟัง ถึงแม้คำพูดนั้นจะจริงและเป็นคำสุภาพ แต่ถ้าพูดแล้วไม่เกิดประโยชน์อะไร กลับจะทำให้เกิดโทษ ก็ไม่ควรพูด

(4) พูดด้วยจิตเมตตา พูดด้วยความปราณາดี อยากให้คนฟังมีความสุข มีความเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป ในข้อนี้หมายถึงว่า แม้จะพูดจริง เป็นคำสุภาพ พูดแล้วเกิดประโยชน์ แต่ถ้าจิตยังคิดกรอความริษยา ก็ยังไม่สมควรพูด เพราะผู้ฟังอาจรับไม่ได้

(5) พูดถูกกาลเทศะ แม่ใช้คำพูดที่ดี เป็นคำจริง เป็นคำสุภาพ เป็นคำพูดที่มีประโยชน์ และพูดด้วยจิตที่เมตตา แต่ถ้าผิดจังหวะ ไม่ถูกกาลเทศะ ผู้ฟังยังไม่พร้อมที่จะรับแล้ว จะก่อให้เกิดผลเสียได้ เช่น จะกล้ายเป็นประธานกันหรือจับผิดไป

- พูดถูกเวลา (กาล) คือ รู้ว่าเวลาไหนควรพูด เวลาไหนยังไม่ควรพูด ควรพูดนานเท่าไร ต้องคาดผลที่จะเกิดขึ้นไว้ด้วย

- พูดถูกสถานที่ (เทศะ) คือรู้ว่าในสถานที่เช่นไร เหตุการณ์แวดล้อมเช่นไร จึงสมควรที่จะพูด หากพูดออกไปแล้วจะมีผลดีหรือผลเสียอย่างไร เช่น มีความหวังดีอย่างเดือนเพื่อนไม่ให้ดีเมเหลา แต่ไปเตือนขณะเพื่อนกำลังมาอยู่ในหมู่เพื่อนฝูง ทำให้เขาเสียหน้า อย่างนี้นอกจากเขาจะไม่ฟังแล้ว เราเองอาจเจ็บตัวได้ คนฉลาดจึงไม่ใช่เป็นแต่พูดเท่านั้น ต้องนิ่งเป็นด้วย คนที่พูดเป็นนั้น ต้องรู้ในสิ่งที่ไม่ควรพูดให้ยิ่งกว่าสิ่งที่ควรพูด

ส่วนวาจาทุพภาษิตก็มีองค์ประกอบ 5 ประการ เช่นกันซึ่งตรงกันข้ามกับวาจาสุภาษิต คือ เป็นคำเท็จ เป็นคำหยาบ เป็นคำร้ายประโยชน์ พูดโดยไม่มีเมตตาจิต และพูดไม่ถูกกาลเทศะ

9.3 アニสังส์การกล่าวว่าจาสุภาษิต

アニสังส์การกล่าวว่าจาสุภาษิตนั้นมีหลายประการกล่าว คือ หากสร้างบารมีเพื่อเป็นพระลัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะทำให้ได้ลักษณะมหาบุรุษดังนี้ คือ มีพระชนต์(พัน) 40 องค์(ชี) มีพระชนต์ไม่ห่าง มีพระสูรเสียงดุจเสียงพระมหาและนกการะเวก เป็นต้น หากสร้างบารมีเพื่อเป็นพระสาวกสาวิกา ก็จะได้อานิสังส์ลดหย่อนลงมาตามกำลังบุญ นอกจากนี้การกล่าวว่าจาสุภาษิตยังเป็นเหตุให้ปิดประตูอยู่ภูมิ ทำให้ได้เกิดในตรากูลสูง มีกลิ่นปากหอม มีเสียงไฟเราะ เป็นที่รักของมหาชน เป็นต้น ในที่นี้จะยกตัวอย่างการกล่าวว่าจาสุภาษิตที่เป็นเหตุให้ได้ลักษณะมหาบุรุษ และอาณิสังส์แห่งว่าจาสุภาษิตของบันทิตในการก่อ nondangนี้

9.3.1 ลักษณะมหาบุรุษอันเกิดจากการกล่าวว่าจาสุภาษิต

ลำดับ	การกล่าวว่าจาสุภาษิต	ลักษณะมหาบุรุษ
1.	ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำลัตต์มีถ้อยคำเป็นหลักฐานความเชื่อถือ ไม่พูดลงโลก	1. มีโลมา(ขน)ชุมมะเส้น 2. มีอุณาโลมในระหว่างคิว มีสีขาวอ่อนเหมือนปุยฝ่าย
2.	ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ กล่าวแต่คำที่ไม่มีโทษ เพราะกฎ ชวนให้รัก จับใจ ชนส่วนมากรักใคร่ชอบใจ	1. มีพระชิ瓦หา(ลิ้น)ใหญ่ 2. มีพระสูรเสียงดุจเสียงพระมหาบุรุษ เมื่อตัวสมีกระแสดุจเสียงนกการะเวก
3.	กล่าวว่าจาประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม แนะนำประชาชนเป็นอันมาก เป็นผู้นำประโยชน์ และความสุขมาให้แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้บูชาธรรมเป็นปกติ	1. มีพระบาทดุจสังข์คำว่า 2. มีพระโลมาล้วนเมีปลาย ซ้ายขึ้นข้างบนทุกๆ เส้น
4.	ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด สมานคนที่แตกร้าวกันแล้วบ้าง ส่งเสริมคนที่พร้อมเพรียงกันแล้วบ้าง ยินดีในคนผู้พร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่คำที่ทำคนให้พร้อมเพรียงกัน	1. มีพระชนต์ 40 องค์ 2. มีพระชนต์ไม่ห่าง
5.	ละคำเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล พูดแต่คำที่เป็นจริง พูดอิงอรรถ อิงธรรม อิงวินัย พูดแต่คำมีหลักฐาน มีที่อ้างมีที่กำหนด มีประโยชน์ พูดโดยกาลอันควร	1. มีพระหนุ(คง)ดุจคงราชสีห์

ลำดับ	การกล่าวว่าจากสุภาษิต	ลักษณะมหาบุรุษ
6.	เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ และซักถามธรรม เช่น ตามว่าว่า กุศล และ อกุศลเป็นอย่างไร กรรมที่มีโทษเป็นอย่างไร กรรมที่ไม่มีโทษเป็นอย่างไร ฯลฯ	1. มีพระสวี(ผิว)สุขุมละอียด 2. อุลิล่ององไม่อาจติดพระวรกายได้

9.3.2 アニสงส์แห่งว่าจากสุภาษิตของบัณฑิตในกาลก่อน

ลำดับ	ชื่อ	กรรมในอดีตชาติ	アニสงส์
1.	พระภูตเตระ	เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อเสนะ ได้ก้าวล่าวสรรเสริญพระสิทธิ์ตั้ง พุทธอเจ้า 4 คชาติ	1. ไม่รู้จักทุคติตลอด 94 กัป 2. ได้เสวยสมบัติมิใช่น้อย ในสุคติทั้งหลาย 3. เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ 4 ครั้ง 4. บรรลุมรรคผลนิพพาน
2.	พระลกุณ - ภิกขุที่ย เตระ	เกิดเป็นนกดุเหว่าขาวได้ร้อง เสียงอันไพเราะบูชาพระผุสส - สัมมาลัมพุทธอเจ้า	1. ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสติ 2. เป็นเลิศด้านเสียงไพเราะ 3. บรรลุมรรคผลนิพพาน
3.	พระสุคโน เตระ	ออกบวชในศาสนาของพระกัสตป - พุทธอเจ้า ได้ก้าวล่าวสรรเสริญอยู่เป็น นิตย์	1. มีกลิ่นปากและกลิ่นกายหอม 2. เป็นผู้น่ารัก น่าชื่นชม 3. มีปฏิภาณอันวิจิตร 4. ไม่ถูกดูหมิ่น 5. ไม่รู้จักทุคติตลอด 1 พุทธันดร 6. บรรลุมรรคผลนิพพาน

ลำดับ	ชื่อ	กรรมในอดีตชาติ	อานิสงส์
4.	พระญาณ ถวิกะ	บวชเป็นดาบส์ได้สรรเสริญพระ- ญาณ ของพระสุเมหสัมมาลัม- พุทธเจ้า 6 คาถา	1. รื่นรมณ์ในเทวโลก 77 ครั้ง 2. เป็นจอมเทวดา 1,000 ครั้ง 3. เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมากกว่า 100 ครั้ง 4. เป็นพระเจ้าประทศราช อันไฟ- บุลย์นับครั้งไม่ถ้วน 5. มีความดาริแห่งใจไม่บกพร่อง 6. มีปัญญากล้า 7. ไม่บกพร่องในทรัพย์อีกเลย 8. ไม่รู้จักทุกติดตลอด 30,000 ก้าว 9. บรรลุอรหัตผลตั้งแต่ 7 ขวบ
5.	เด็กคนหนึ่ง	มารดาห้ามว่า อย่าไปเที่ยวในป่า เข้าไม่เชือฟัง มารดาจึงด่าว่า ขอ ให้แม่กระเบื้องใจลีขวิตมึง เมื่อ เด็กนั้นเข้าป่าไปก็ได้เจอกะเบื้อง เช่นนั้นจริง แต่รอดมาได้ด้วย สัจจา	เด็กคนนั้นได้ทำสักจกิริยาว่า “สิ่ง ที่มารดาพูดด้วยปาก จงอย่ามี สิ่ง ที่มารดาคิดด้วยใจ จงมีเดิດ แม่ กระเบื้องจึงหยุดชะงักอยู่ ณ ที่นั้น นั่นเอง เหมือนถูกผูกไว้

จะเห็นว่าการกล่าวว่าชาสุภาษิตนั้นมีอานิสงส์มาก บางท่านกล่าวคำสรรเสริญพระ-
สัมมาลัมพุทธเจ้าเพียง 4 คาถาเท่านั้นยังส่งผลให้ปิดนรกได้หลายก้าว ได้เป็นพระเจ้า-
จักรพรรดิ และบรรลุมรรคผลนิพพานได้ นักศึกษาจึงควรฝึกกล่าวว่าชาสุภาษิตให้เป็นนิสัย
แล้วจะได้อานิสงส์ดังกล่าวนี้เช่นกัน

9.4 โทษการกล่าวว่าจากพากษิต

การกล่าวว่าจากพากษิตนั้นเป็นกรรมที่ทำได้ง่ายและมีโทษมากเหตุที่กล่าวว่าทำได้ง่าย เพราะไม่ต้องเตรียมอุปกรณ์อะไรมาก เพียงเปล่งเสียงออกจากปากที่มีอยู่แล้วเท่านั้น ด้วย เหตุที่เป็นกรรมที่ทำง่ายนี้เองจึงมีคนทำผิดพลาดในเรื่องว่ากันมาก แม้แต่พระโพธิสัตว์¹ เช่นกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงอกุศลกรรมหลักๆ ในอดีตของพระองค์ไว้ 13 ข้อ ในจำนวนนี้มีว่า กรรมอยู่ถึง 6 ข้อ หรือเกือบครึ่งหนึ่งที่เดียว ส่วนอีก 7 ข้อเป็นกรรมทางกายและทางใจ ในว่า กรรมทั้ง 6 ประการนั้นมีดังนี้

1) ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์เกิดเป็นคนเลี้ยงโค ได้ต้อนโคไปเลี้ยง ในขณะที่ต้อนโคอยู่นั้น เห็นแม่โคตัวหนึ่งกำลังดื่มน้ำขุ่นอยู่ ท่านจึงกล่าวห้ามและไล่มันไป ด้วยกรรมนั้น ในภาพสุดท้าย ก่อนพระองค์จะปรินิพพาน ทรงกระหายน้ำแต่ก็ไม่ได้เสวยน้ำในเวลาที่ปรารถนา เพราะพระอานนท์รังรออยู่เนื่องจากเกวียน 500 เล่มเพียงข้ามลำธารไปทำให้น้ำในลำธารขุ่น

2) ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์เกิดเป็นนักเลงชื่อปุนาลี ได้กล่าวตู่พระป้าเจกพุทธเจ้าซึ่ว่า สุรี ด้วยกรรมนั้นท่านจึงตกนรกเป็นเวลาราวนาน และในภาพสุดท้ายก็ถูกนางสุนทริกากล่าวตู่ว่าพระองค์ทรงร่วมอภิรเมย์กับนาง

3) ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์ กล่าวตู่พระเถระซึ่ว่าตนทะ ซึ่งเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง ด้วยกรรมนั้นท่านจึงตกนรกเป็นเวลาราวนาน พ้นจากนรกแล้วก็ถูกกล่าวตู่อยู่หลายชาติ และในภาพสุดท้ายก็ถูกนางจิณจามานวิกากกล่าวตู่ว่าพระองค์ทรงร่วมอภิรเมย์กับนาง

4) ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์เกิดเป็นพราหมณ์ชื่อสุตวา ได้กล่าวตู่ฤๅษีผู้ทรงอภิญญา 5 ผู้ หนึ่งว่า ฤๅษีนี้มักบริโภคความด้วยกรรมนั้นรวมกับกรรมในชาติที่เป็นนักเลงชื่อปุนาลี พระองค์จึงถูกนางสุนทริกากล่าวตู่ว่าทรงร่วมอภิรเมย์กับนางในภาพชาติสุดท้าย

5) ชาติหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้บริภาษพระสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่า ผุสสะว่า “พวงท่านจงเคี้ยว จงกินแต่ข้าวแดง อายากินข้าวสาลีเลย” ด้วยกรรมนั้นในภาพชาติสุดท้ายพระองค์จึงต้องเสวยข้าวแดงอยู่ตลอด 3 เดือน เมื่อครั้งที่พระองค์ประทับอยู่ที่เมืองเวรัญชา

6) เมื่อพุทธันดรที่แล้วพระโพธิสัตว์เกิดเป็นมนพชื่อโซติปานะ ได้กล่าวสอนประมาณพระกัลสปัมมาสัมพุทธเจ้าว่า “จักมีโพธิมณฑลแต่ที่ไหน โพธิญาณท่านได้ยกอย่างยิ่ง” ด้วยกรรมนั้น พระโพธิสัตว์จึงต้องบำเพ็ญทุกกรกิริยาอยู่ถึง 6 ปี กว่าจะรู้ว่าเป็นหนทางที่ผิดและหันมาปฏิบัติในหนทางสายกลางจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า¹

¹ ขุทกนิกาย อปทาน, มก. เล่ม 71 ข้อ 392 หน้า 873-877.

จากวิบากกรรมของพระโพธิสัตว์ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า แม้แต่พระโพธิสัตว์เองซึ่งลั่งสมบูญบารมีมาหากะจะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต แต่ในเส้นทางการสร้างบารมีนั้นพระองค์ก็ทรงเคยทำผิดพลาดมาไม่น้อยเหมือนกันโดยเฉพาะเรื่องวจีกรรม ซึ่งเป็นกรรมที่ทำง่ายและล่งผลให้เกิดทุกข์มาก ทั้งทุกข์ในโลกมนุษย์และในนรก เมื่อพระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจึงตรัสเตือนพุทธบริษัทไว้ว่า “อย่ากล่าวเท็จ แม้เพื่อให้หัวเราะกันเล่น” และยังตรัสอีกว่า “คนที่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ไม่มีบาปกรรมอะไรที่เข้าจะทำໄได้” เปรียบเสมือนซังคึกตัวที่สละได้แม้แต่ชีวิตเมื่อเข้าสู่สังคม จึงไม่มีอะไรที่ซังคึกตัวนั้นจะทำໄได้¹

9.5 องค์แห่งธรรมกถิกหลักพื้นฐานของการแสดงธรรม

องค์แห่งวาจาสุภาษิตทั้ง 5 ประการที่กล่าวมานั้น เป็นหลักพื้นฐานทั่วไปสำหรับใช้ในการพูดทุกรณี แต่ในการเทคโนโลยีสอนนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังได้ตรัสหลักการโดยเฉพาะไว้อีก 5 ประการ แต่หลักทั้ง 5 ประการนี้ก็ตั้งอยู่บนพื้นฐานขององค์แห่งวาจาสุภาษิตข้างต้น

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสกับพระอานันท์ว่า

“อานันท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นมิใช่ทำได้ง่าย ภิกขุเมื่อจะแสดงธรรมแก่ผู้อื่น พึงตั้งธรรม 5 ประการไว้ในตน และจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น ธรรม 5 ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกขุพึงตั้งใจว่า

1) เราจักแสดงธรรมไปตามลำดับ หมายถึง แสดงธรรมให้มีลำดับ ไม่ตัดลัดให้ขาดความเช่น แสดงเรื่องทานเป็นลำดับที่ 1 แสดงเรื่องศีลเป็นลำดับที่ 2 แสดงเรื่องสุธรรมเป็นลำดับที่ 3 อีกนัยหนึ่ง หมายถึง แสดงธรรมให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระตามที่ตั้งค่าไว้

2) เราจักแสดงอ้างเหตุผล

3) เราจักแสดงธรรมอาศัยความເืนດູ หมายถึง ต้องการอนุเคราะห์ด้วยคิดว่า จักเปลืองเหล่าสัตว์ผู้มีความคับแคนมากให้พ้นจากความคับแคน

4) เราจักเป็นผู้ไม่เพ่งอามิสแสดงธรรม หมายถึง ไม่ผุงหวังลาภ คือ ปัจจัย 4 เพื่อตน

5) เราจักไม่แสดงธรรมกระบทวนและผู้อื่น หมายถึง ไม่แสดงธรรมยกตนข่มท่าน

อานันท์ การแสดงธรรมแก่ผู้อื่นไม่ใช่ทำได้ง่าย ภิกขุเมื่อจะแสดงธรรมแก่คนอื่น พึงตั้งธรรม 5 ประการไว้ในตนและจึงแสดงธรรมแก่ผู้อื่น”²

¹ จุฬาราหุโลวาทสูตร, ภิกขุธรรมรค มัชณิมนิกาย มัชณิมปณฑาสก, มก. เล่ม 20 ข้อ 127 หน้า 265.

² อุทัยสูตร, อังคุตตันิกาย ปัญจกนิกาย, มก. เล่ม 36 ข้อ 159 หน้า 334.

9.6 หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประสิทธิภาพ (Efficiently) โดยทั่วไปหมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด ทรัพยากรในที่นี้ คือ ทุน เวลา แรงงาน อุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น

ประสิทธิผล (Effectively) หมายถึง การทำงานได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกโดยเฉพาะการแสดงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น หมายถึง การแสดงธรรมให้สำเร็จผล คือ ผู้ฟังเข้าใจ เลื่อมใสครัวท่า หรือบรรลุธรรม โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี กล่าวคือ ไม่มากไปและไม่น้อยไป ไม่ขาดและไม่เกิน ได้แก่ เนื้อหา มีความพอดี เวลาที่ใช้ก็พอดี เป็นต้น ซึ่งความพอดีนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ฟัง กล่าวคือ หากผู้ฟังมีปัญญามากเพียงแค่ได้ฟังธรรมโดยย่อ ก็เพียงพอแก่การบรรลุธรรมแล้ว หากผู้ฟังมีปัญญาน้อย ก็ต้องฟังธรรมโดยพิสดารจึงจะเข้าใจธรรมนั้นได้ เป็นต้น

การที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลดังกล่าว มาเนื่องจากอาศัยหลักการพื้นฐานคือวิชาสุภาษิตและองค์แห่งธรรมกถึกที่กล่าวมาแล้ว พระพุทธองค์ยังมีหลักการสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ “Child Center” ประการทำให้การแสดงธรรมแต่ละครั้งมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ ทรงเทคนิคสอนโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง ใช้การอุปมาอุปปมา喻 ใช้สื่อประกอบการบรรยาย และทรงเน้นเทคนิคสอนโดยยกหลักการและตัวอย่างประกอบดังนี้

9.6.1 เทคนิคสอนโดยยึดผู้ฟังเป็นศูนย์กลาง

ในปัจจุบันคำว่า “Child Center” นั้นได้รับการกล่าวถึงกันมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะพบว่าการเรียนการสอนแบบเดิมที่ครูอาจารย์มักจะยัดเยียดความรู้ให้เด็กจนรู้สึกเบื่อ จึงให้เด็กได้รู้สึกเหมือนตน โดยไม่สนใจว่าเด็กเป็นอย่างไร เด็กสนใจอะไร ไม่สอน ให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทำให้การเรียนการสอนไม่ลบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น การสอนโดยคำนึงถึงพื้นฐานผู้เรียนเป็นหลัก และต่อยอดให้ความรู้เพิ่มได้ผลดีกว่า อันที่จริงหลัก Child Center นี้ไม่ได้เป็นสิ่งใหม่แต่เป็นมาตรฐานที่สัมมาสัมพุทธเจ้าเองที่ทรงใช้ หลักนี้เข่นเดียวกัน โดยมีข้อสังเกต 2 ประการ คือ การเลือกใช้ภาษาสอนธรรม และการสอนโดยยึดตามจริตรของผู้ฟัง

1.) การเลือกใช้ภาษาสอนธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนธรรมด้วยภาษาบาลีเป็นหลัก ไม่ใช้สันสกฤต เพราะภาษา

บาลีเป็นภาษาชาวบ้าน เป็นภาษาพื้นฐานที่ชาวมคอตโดยทั่วไปใช้พูดกัน แม้พากพารามณ์ก็สามารถพูดได้ ส่วนภาษาลันสกุตเป็นภาษาที่ใช้ในคัมภีรพระเวทของพราหมณ์ซึ่งมีผู้ใช้น้อย คัมภีรลันสกุตถือกันว่าเป็นคัมภีร์ที่ศักดิ์สิทธิ์ ไม่สามารถแก่ชนทั่วไปส่วนใหญ่จะพากพราหมณ์เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ภาษาลันสกุตจึงไม่แพร่หลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงใช้ภาษาบาลีซึ่งเป็นภาษาถิ่นของแคว้นมคอต เป็นภาษาหลักในการเล่าเรียนและเทศน์สอนพระธรรมวินัย

ในสมัยพุทธกาลแคว้นมคอตของพระเจ้าพิมพิสารถือว่าเป็นมหาอำนาจ มีความเข้มแข็งกว่าแคว้นอื่นๆ ทั้งด้านการทหาร เศรษฐกิจ และศาสนา มีเศรษฐีและเหล่านากรบมากมาย หลายลักษณะ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นไปได้ว่าภาษาบาลีของชาวมคอตนั้น จะมีความแพร่หลายกว่าภาษาท้องถิ่นของแคว้นอื่น คล้ายกับภาษาอังกฤษในปัจจุบัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเลือกประดิษฐานพระพุทธศาสนาในแคว้นมคอตก่อนแคว้นอื่น และทรงเลือกภาษาบาลีของชาวมคอต เป็นภาษากลางในการเล่าเรียนและเผยแพร่พุทธธรรม

อย่างไรก็ตามเนื่องจากอินเดียในสมัยพุทธกาลนั้นกว้างใหญ่ไพศาล จึงทำให้มีภาษาท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกเป็นบัตร้อยๆ ภาษา เป็นไปได้อย่างมากที่ชาวบ้านหลายท้องถิ่นไม่สามารถพูดภาษาบาลีของชาวมคอตได้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีปรากฏหลักฐานว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้ามภิกขุเทศน์สอนด้วยภาษาท้องถิ่นอื่นๆ นอกจากภาษาลันสกุตของพากพราหมณ์ ตรงข้ามพระองค์กลับสอนให้ไม่ยึดติดในภาษาใดภาษาหนึ่งแต่ให้สอนในภาษาที่ชาวท้องถิ่นนั้นๆ สามารถเข้าใจได้ เพราะทรงมุ่งหมายผู้ฟังคือชาวท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสำคัญ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ภิกขุไม่พึงยึดภาษาท้องถิ่น (ของตน) และ ไม่พึงละเลยคำพูดสามัญ”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอธิบายเรื่อง การไม่ยึดภาษาท้องถิ่น และ การไม่ละเลยคำพูดสามัญว่า ภาษะชนิดเดียวกันนั้นแหล่งในโลกนี้ บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “ปารติ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “ปัตตะ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “ปีภูริ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “สราวะ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “หโรคะ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “โภณะ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “หนะ” บางท้องถิ่นรู้จักกันว่า “ปิปิละ” ภิกขุพูดอย่างไม่ถือมั่นโดยวิธีที่ชนทั้งหลายในท้องถิ่นนั้นๆ จะรู้จักภาษะนั้นได้ว่า “ได้ยินว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านี้พูดหมายถึงภาษะนี้”¹ ในเวลาแสดงธรรมก็เช่นกันก็ต้องแสดงในภาษาที่คนในท้องถิ่นนั้นๆ เช้าใจได้

นอกจากนี้ในเวลาที่พระพุทธองค์ทรงเทศน์สอนในครั้นใดคนหนึ่ง พระองค์ก็เลือกใช้คำพูด เลือกเรื่องสนทนา ที่ผู้ฟังมีพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว เช่น พราหมณ์มีความรู้และสนใจเรื่อง

¹ อรรถวิภังคสูตร, มัชณิมนิกาย อุปปริปัณณาสก์, mgr.เล่ม 14 ข้อ 332 หน้า 396-401.

การอ่านนำ้ล้างบําพ พระพุทธองค์ก็ทรงสอนหนาในเรื่องนั้น ชาวนาสนใจเรื่องการทำ พะพุทธองค์ก็ทรงสอนหนาในเรื่องนั้น ครูฝึกม้าสันใจเรื่องการฝึกม้าพระพุทธองค์ก็ทรงสอนหนาใน เรื่องนั้น เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ เมื่อทรงสอนพระมหาณีใช้ภาษาของพระมหาณี สอนวาระนะ กษัตริย์ใช้ภาษาของกษัตริย์ สอนพ่อค้าก็ใช้ภาษาของพ่อค้า สอนชาวนา ก็ใช้ภาษาของชาวนา “ภาษา” ในที่นี้หมายถึง เรื่องราวที่ผู้ฟังสนใจหรือเกี่ยวข้องกับผู้ที่ทรงเทคโนโลยี ไม่ได้หมายถึง ภาษาบาลี หรือ ภาษาสันสกฤต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1) แสดงธรรมแก่พระมหาณีโดยใช้ภาษาพระมหาณี

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเดินไปโปรดสังค河西พระมหาณี ในครั้งนั้นพระองค์ตรัสกับ พระมหาณีว่า ดูก่อนพระมหาณี เขาว่า ท่านถือความบริสุทธิ์ด้วยน้ำ ท่านลงอาบน้ำชำระร่างกาย ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้าเป็นนิตย์ จริงหรือ

ส.(สังค河西พระมหาณี) จริงเช่นนั้น ท่านพระโคตมผู้เจริญ

ก.(พระผู้มีพระภาค) ดูก่อนพระมหาณี ท่านเห็นประโยชน์อะไรจึงทำเช่นนั้น

ส. บำเพ็ญได้ที่ข้าพระองค์ทำในเวลากลางวัน ข้าพระองค์ถอยบากกรรมนั้นด้วย การอ่านนำ้ในเวลาเย็น บำเพ็ญได้ที่ทำในเวลากลางคืน ข้าพระองค์ถอยบากกรรมนั้นเลีย ด้วยการอ่านนำ้ในเวลาเช้า ข้าพระองค์เห็นประโยชน์นี้แหล่ะ

ก. ดูก่อนพระมหาณี หัวน้ำคือธรรมมีศีลเป็นท่า ไม่ชุ่น สัตบุรุษสรรเสริญต่อสัตบุรุษ ซึ่งเป็นท่าที่บุคคลผู้ถึงเวลาอับแล้ว บุคคลผู้มีตัวไม่เปียกเท่านั้นจึงจะขามถึงฝั่งได้

“หัวน้ำคือธรรมมีศีลเป็นท่า” หมายถึง ไตรสิกขา อันประกอบด้วย ศีล สามอิ ปัญญา นั้นเอง เพราะไตรสิกขาเริ่มต้นด้วยศีล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า “มีศีลเป็นท่า” คือ เป็น ทางลงในหัวน้ำคือธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้า และไตรสิกขานี้ครอบคลุมพุทธธรรมทั้งหมด

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเปรียบเทียบ “ธรรมะ” ด้วย “หัวน้ำ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ พระมหาณีคุณเคยว่า ธรรมสามารถล้างบําพได้จริงและยังบุคคลผู้อับให้ไปถึง “ฝั่ง” คือ “พระ นิพพาน” ได้ จึงทำให้พระมหาณีเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น

ด้วยเหตุนี้เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเพียงแค่ 2 บรรทัดนี้แล้ว สังค河西พระมหาณีได้ กราบทูลว่า ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ดุจหมายภาษาชนะที่คัว่ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่

¹ สังยุตตินิกาย ศศาสตร์, มก. เล่ม 25 ข้อ 321-323 หน้า 297-299.

คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มีด ข้าพระองค์ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งไปจนตลอดชีวิต¹

1.2) แสดงธรรมแก่ชาวนาโดยใช้ภาษาชาวนา

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้า เสด็จเข้าไปบินทباتที่โรงเลี้ยงอาหารของกสิกรรมทวach พระมหาณ์ เมื่อพระมหาณ์เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับยืนอยู่ จึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระสมณะ ข้าพเจ้าไถและหัว่น ครั้นไถและหัว่นแล้ว ย้อมบริโภค แม้พระองค์ก็จะไถและหัว่น ครั้นไถ และหัว่นแล้ว จงบริโภคเด็ด

ภ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) ดูก่อนพระมหาณ์ แม้เราก็ไถและหัว่น ครั้นไถและหัว่นแล้ว ก็บริโภค

ก.(กสิกรรมทวachพระมหาณ์) ข้าพเจ้าไม่เห็นแยก ไถ ผล ประตัก หรือ โโค ของท่านพระ-โคตามเลย

ก. ตรัสตอบว่า ศรัทธาเป็นพืช ความเพียรเป็นฝน ปัญญาของเราเป็นแอกแล้ว หริ เป็นอนไถ ใจเป็นเชือก สติของเราเป็นผลและประตัก เราเมียกัยคุ้มครองแล้ว มีว่าจักุ้มครอง แล้ว เป็นผู้สำรวมแล้วในการบริโภคอาหาร เราทำการด้วยหญ้าคือว่าຈาສับปรับด้วยคำสัตย์ โสรจจะของเราเป็นเครื่องให้เสร็จงาน ความเพียรของเราเป็นเครื่องนำธูระไปให้สมหวัง นำไปถึง ความเงษมจากโยคะไปไม่ถอยหลัง ยังที่ซึ่งบุคคลไปแล้วไม่เสร้าໂສก เราทำนายอย่างนี้ นาที่เรา ทำนั้นย่ออมมีผลเป็นลมตะ บุคคลทำนาอย่างนี้แล้วย่ออมพันจากทุกข์ทั้งปวงได้.

ในเรื่องนี้พระลัมมาลัมพุทธเจ้าทรงเปรียบอรรณะด้วยสิ่งที่เกี่ยวกับการทำนา จึงทำให้ พระมหาณ์เข้าใจได้ง่าย ด้วยเหตุนึกสิกรรมทวachพระมหาณ์ได้กราบทูลว่า ภานุชิตของพระองค์ แจ่มแจ้งนัก ดุจหงายภาชนะที่คว้ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มีด ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งไปจนตลอดชีวิต¹

1.3) แสดงธรรมแก่คนฝึกม้าโดยใช้ภาษาคนฝึกม้า

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามสารถีผู้ฝึกม้าชื่อเกสิว่า ดูก่อนเกสิ ท่านฝึกหัดม้า ที่ควรฝึกอย่างไร นายเกสิกราบทูลว่า ข้าพระองค์ฝึกหัดม้าที่ควรฝึกด้วยวิธีละเอมบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละเอมทั้งรุนแรงบ้าง

ภ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) ดูก่อนเกสิ ถ้าม้าที่ควรฝึกของท่านไม่เข้าถึงการฝึกหัดด้วย วิธีละเอม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละเอมทั้งรุนแรง ท่านจะทำอย่างไรกะมัน

¹ กสิกรรม, สังยุตตนิกาย ศาสนารรค, มก. เล่ม 25 ข้อ 671-676 หน้า 243-246.

ก.(เกสี) ข้าพระองค์ก็ฝ่ามันเสียเลย เพราะคิดว่าโทษอย่าได้มีแก่อาจารย์ของเราเลย ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคเป็นสารีริกบุรุษชั้นเยี่ยม พระองค์ทรงฝึกบุรุษอย่างไร

ก. ดูก่อนเกสี เรายอมฝึกบุรุษที่ควรฝึกด้วยวิธีละม่อ้มบ้าง รุนแรงบ้าง ทั้งละม่อ้มทั้งรุนแรงบ้าง วิธีละม่อ้มคือ การสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ ฯลฯ วิธีรุนแรง คือ การทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ ฯลฯ วิธีทั้งละม่อ้มทั้งรุนแรง คือ การสุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายสุจริตเป็นดังนี้ การทุจริตเป็นดังนี้ วิบากแห่งกายทุจริตเป็นดังนี้ ฯลฯ

ก. ถ้าบุรุษที่ควรฝึกของพระองค์ไม่เข้าถึงการฝึกด้วยวิธีละม่อ้ม ด้วยวิธีรุนแรง ด้วยวิธีทั้งละม่อ้มทั้งรุนแรง พระผู้มีพระภาคจะทำอย่างไรกันเชา

ก. ดูก่อนเกสี เราก็พาเข้าเสียเลย

ก. ปานาติباتไม่สมควรแก่พระผู้มีพระภาคเลย ใจนพระองค์จึงตรัสว่า ช่าเข้าเสีย ฯ

ก. จริงเกสี ปานาติباتไม่สมควรแก่ตถาคต ตถาคตไม่สำคัญบุรุษนั้นว่า ควรว่ากล่าวควรสั่งสอน นี้เป็นการฟ่าอย่างดีในวินัยของพระอริยะ

เรื่องนี้ก็ เช่นกันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบการฝึกคนของพระองค์เหมือนกับการฝึกม้า จึงทำให้นายเกสีผู้เชี่ยวชาญในการฝึกม้าเข้าใจธรรมะได้ง่ายขึ้น ด้วยเหตุนี้นายเกสีจึงกล่าวว่าภารมิตรของพระองค์แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนหงายของที่คัว เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือลองประทีปในที่มืด ข้าพระองค์นี้ขอถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งไปจนตลอดชีวิต¹

2) แสดงธรรมโดยยึดตามจริตผู้ฟัง

ในเวลาที่พระพุทธองค์จะสอนกรรมฐานแก่กิษกุลทั้งหลายนั้น พระองค์จะทรงระลึกชาติ กิษกุลรูปนั้นๆ ก่อนว่า ในอดีตชาติกิษกุลเป็นใคร มีนิสัยอย่างไร จะสอนกรรมฐานแบบไหน จึงจะบรรลุธรรมได้ ทรงสอนตามจริตอธิบายศัย เช่น เมื่อครั้งที่พระองค์จะสอนกรรมฐานแก่กิษกุลรูปหนึ่ง ซึ่งพระสารีบุตรสอนกรรมฐานแล้วไม่ก้าวหน้า เพราะท่านคิดว่ากิษกุลเป็นพระหนุ่ม ปกติของพระหนุ่มจะมีภาระค่าตอบเร้าให้เดือดร้อนใจ ท่านจึงให้พิจารณาอสุภกรรมฐาน แต่เมื่อกิษกุลนั้นนำไปปฏิบัติปรากว่าไม่ก้าวหน้า สุดท้ายจึงนำไปกราบพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงระลึกชาติกิษกุลรูปนั้น ทรงพบร่วมกับท่านเคยเป็นช่างทองมาก่อน มีความคุ้นเคยกับของสวยงามประณีต พระองค์จึงเนรมิตดอกบัวทองคำให้พิจารณา และด้วยเวลาเพียงไม่นานที่กิษกุลรูปนั้นนำดอกบัวไปเป็นอารมณ์กรรมฐาน ท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ในที่สุด

¹ เกสีสูตร, อังคุตตรนิกาย จตุกนิบาต, มก. เล่มที่ 35 ข้อ 111 หน้า 298-300.

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอีกหลายท่าน เช่น ชฎีลسامพี่น้องเคยบูชาไฟมาก่อน พระองค์จึงทรงเทศนาอาทิตประยາຍสูตรว่าด้วยธรรมที่แสดงถึงของร้อนแก่ชฎีลจนบรรลุเป็นพระอรหันต์กรณีปัญจัคคีย์ทั้ง 5 ผู้ยึดติดกับลักษณะกรรมฐาน พระคิดว่าเป็นทางตรัสรู้ พระลัมมา-สัมพุทธเจ้าจึงตรัสรอมจักกิปปัตตนสูตรโดยกล่าวถึงหนทางสายกลางที่ไม่เข้าใกล้ทางสุดโต่งทั้ง 2 คือ อัตตกิลมานญโยคคือการทราบตน และการสุขลัลิกานญโยคหรือการปล่อยตนให้หลงไหลในการ จนท่านอัญญาโภณทัญญาได้บรรลุเป็นพระโพสดาบัน หรือกรณีพระนันทะผู้มีรากะจริต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงนำท่านไปสู่ภาคดาวดึงส์ เพื่อไปดูเทพนาเรทั้งหลาย และทรงรับประกันว่าหากพระนันทะตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม หากจะโลกชนะที่ยังไม่หมดกิเลสก็จะได้นางฟ้าเป็นภรรยา พระนันทะจึงตั้งใจบำเพ็ญสมณธรรม และสุดท้ายก็บรรลุเป็นพระอรหันต์หมดความต้องการด้วยนางฟ้าไปโดยปริยาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่า หลักในการสอนของพระพุทธองค์นั้นถือเป็นการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง ครูโดยทั่วไปทำได้อย่างมากก็แค่การวิจัย หรือสอบถามพูดคุย จึงพอรู้ได้บ้างว่าผู้เรียนเป็นอย่างไร รู้ได้เพียงข้อมูลในชาตินี้เท่านั้น แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงระลึกชาติได้ ทรงรู้ถึงเรื่องราวในอดีตชาติของสาวกสาวิภาตได้ไม่มีสิ้นสุด ด้วยเหตุนี้การสอนของพระองค์แต่ละครั้ง จึงทำให้มุขย์และเทวดาทั้งหลายได้บรรลุธรรมกันแนบไม่ถ้วน

9.6.2 แสดงธรรมโดยยกหลักการและตัวอย่างประกอบ

การเทคโนโลยีสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริยสาวกนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นหลักการเป็นข้อๆ และ ส่วนที่เป็นตัวอย่างประกอบ หลักการโดยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในพระสูตรตันตีปีภูก อังคุตตรนิกาย เล่มที่ 20 – 24 ว่าด้วยหลักธรรมเป็นข้อๆ ซึ่งมีตั้งแต่หลักธรรมที่มี 1 ข้อ ไปจนถึงหลักธรรมที่มีเกิน 10 ข้อ เช่น กัลยานมิตตตา 1, กรรม 2, บุญกิริยาตตุ 3, อิทธิบาท 4, ศีล 5, ทิศ 6, อปิริหานิยธรรม 7, โลกธรรม 8, พุทธคุณ 9, กุศลกรรมบท 10, อายุตนะ 12, อุตุงค์ 13, ชาตุ 18, อินทรีย์ 22, โพธิปักษิยธรรม 37, และ มงคล 38 เป็นต้น

ส่วนตัวอย่างประกอบการเทคโนโลยีโดยส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในพระสูตรตันตีปีภูก ชุทกนิกาย เล่มที่ 25-28 และ เล่มที่ 32-33 ซึ่งว่าด้วยชาดก 550 เรื่อง, วิมานวัตตุ 85 เรื่อง, เปตวัตตุ 51 เรื่อง, ธรรมบท 305 เรื่อง, และ เรื่องราวนอกปatha 663 เรื่อง รวมทั้งหมดเป็น 1,654 เรื่อง¹ ทั้งหมดนี้ประกอบด้วยประวัติการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ก่อนจะตรัสรู้เป็น

¹ สุชีพ ปุณณานุภาพ(2539) พระไตรปิฎก ฉบับประชาชน หน้า 611, 614, 627 และ มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย (2540) พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25 หน้า 23, เล่มที่ 33 หน้า 7-8

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประวัติการสร้างบารมีของพระอริยสาวกสาวิกาทั้งหลาย และเรื่องการส่งผลของบุญและบาปที่มนุษย์ เทวดาและเปรตทั้งหลายทำไว้ในอดีตชาติ

หลักการและตัวอย่างนั้นจะสนับสนุนเกือกุลซึ่งกันและกัน หลักการเป็นข้อๆ จะให้ความชัดเจนแก่ผู้ฟังในการนำไปปฏิบัติว่า จะต้องทำเป็นขั้นตอน 1 2 3 4 อย่างไรบ้าง การกล่าวอธรรมโดยยกหลักการเป็นข้อๆ จะทำให้ผู้ฟังเห็นภาพรวมทั้งหมด ง่ายต่อการจดจำ และไม่หลงประเด็น ส่วนตัวอย่างจะทำให้เกิดความเข้าใจหลักการซัดซิ้น และสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติ

มีหลักฐานปรากฏว่า วิมานวัตถุ 85 เรื่อง ซึ่งเป็นอานิสงส์แห่งบุญที่เหล่าเทวดาได้กระทำไว้ในสมัยเป็นมนุษย์นั้น เป็นเรื่องที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันต์สาวกมีพระมหาโมคคัลลานะ เป็นต้น ได้ไปสอนท่านกับเทวดาเหล่านั้น แล้วนำเรื่องนี้มาเล่าให้แก่มนุษย์โลกฟังเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างบุญ โดยวันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลานะเกิดความคิดอย่างนี้ว่า มนุษย์ทั้งหลายหากันทำบุญแล้วไปบังเกิดในเทวโลกเสวยสมบัติอันโอลิพาร ถ้าเราจาริกไปในเทวโลก ทำเทวดาเหล่านั้นเป็นประจักษ์พยาน ให้กล่าวบุญตามที่พากເຂາสร้างสมไว้ และผลบุญตามที่ได้ประสบ แล้วกราบถูลความนั้นแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ก็จะทรงแสดงผลกรรมให้ประจักษ์ด้วยมนุษย์ทั้งหลาย จะทรงชี้ความที่บุญแม่ประมาณน้อย ก็ยังมีผลโอลิพาร พระธรรมเทศนานั้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก¹

นอกจากการสร้างแรงบันดาลใจในการทำความดีด้วยการเล่าประวัติการสร้างบารมีของพระโพธิสัตว์ พระอริยสาวกสาวิกา และผลแห่งบุญและบาปแล้ว ยังพบว่าการประกาศแต่งตั้ง “เอตทัคคะ” คือ ตำแหน่งผู้เลิศด้านต่างๆ ท่ามกลางพุทธบริษัท ก็เป็นการสร้างแรงบันดาลใจในการสร้างบุญได้อย่างดียิ่ง การแต่งตั้ง “เอตทัคคะ” โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นการยกย่อง “บุคคลตัวอย่าง” ให้ปรากฏแก่世人 หลายต่อหลายคนเมื่อได้เห็นต้นแบบที่ดีนั้นแล้วก็ได้ตั้งความปรารถนาว่า ขอให้เราได้เป็นดังเช่นกิจกุศลนี้ผู้ได้รับการยกย่องนั้นบ้างในภายภาคหน้า ซึ่งจากประวัติการสร้างบารมีของพระสาวกสาวิกาที่เป็น “เอตทัคคะ” ด้านต่างๆ ทุกรูปนั้นพบว่า มีจุดเริ่มต้นการสร้างบารมีจากการเห็นบุคคลตัวอย่างแบบนี้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้การแสดงธรรมโดยยกตัวอย่างประกอบจะทำให้ผู้ฟังมีแรงบันดาลใจในการปฏิบัติตามมากขึ้น

¹ ปรัมัตถทีปนี, อรรถกถาขุททกนิกาย วิมานวัตถุ, มก. เล่ม 48 หน้า 5-7.

9.6.3 แสดงธรรมโดยใช้อุปมาอุปไมยประกอบ

คำว่า “อุปมา” หมายถึง สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบเทียบ มักใช้เข้าคู่กับอุปไมยในประโยค เช่น เรื่องนี้มีอุปมาอุปนัย คือ อุปมาอุปนัย ส่วนคำว่า “อุปไมย” หมายถึง สิ่งหรือข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นเพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง¹

จากความหมายของคำว่า อุปมาและอุปไมย ข้างต้นจะเห็นว่าจุดประสงค์สำคัญของการพูดโดยใช้อุปมาอุปไมย คือ “เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง” เพราะโดยหลักแล้วการที่มนุษย์จะเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นความรู้ใหม่ที่ตนไม่เคยศึกษามาก่อน ผู้สอนจำเป็นต้องยกตัวอย่างเรื่องต่างๆ ที่ใกล้เคียงกันซึ่งผู้เรียนเคยมีประสบการณ์มาเปรียบเทียบ จึงจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่องใหม่นั้นได้ถ่ายชื่น หากหากตัวอย่างที่คล้ายๆ กันมาเปรียบเทียบไม่ได้ ก็ให้ยกตัวอย่างที่ตรงกันข้ามมาเปรียบเทียบ เช่น มนุษย์เข้าใจและตระหนักรถึงความตีมากชื่น เมื่อเมื่อสิ่งที่ชั่วร้ายมาเปรียบเทียบ เราเรียกช่วงเวลาที่พระอาทิตย์ขึ้นจนถึงพระอาทิตย์ตกว่าเป็น “กลางวัน” เพราะมันต่างจากตอน ”กลางคืน” ที่ไม่มีแสงอาทิตย์ เป็นต้น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ลงบ ประณีต ไม่เป็นวิสัยแห่งตระกูล ละเอียด บัณฑิตเท่านั้นจึงจะรู้ได้...” เพราะพระธรรมคำสอนโดยส่วนใหญ่เป็นเรื่องภายในจิตใจ เช่น เรื่องอวิชชา กิเลส ตัณหา ศรัทธา สมารธ ปัญญา เป็นต้น คำสอนเหล่านี้ไม่อาจจะมองเห็นได้ด้วยตาเนื้อ ด้วยเหตุนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงจำเป็นต้องสอนโดยใช้อุปมาอุปไมยเปรียบเทียบเรื่องเหล่านี้กับสิ่งต่างๆ ที่พุทธบริษัทสามารถมองเห็น ได้ด้วยตาเนื้อ หรือ เปรียบเทียบกับพื้นฐานความรู้เดิมของผู้ฟัง จึงจะทำให้เกิดการเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งได้ ดังคำกล่าวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสาวกพูดถึงก่อน การยกอุปมาอุปนัยแสดงว่า “วิญญาณหรือคนฉลาดบางพวกในโลกนี้ย่อมเข้าใจความหมายแห่งถ้อยคำได้ด้วยอุปมาโวหาร”²

จากการค้นข้อมูลในพระไตรปิฎกภาษาไทย 45 เล่มด้วยคอมพิวเตอร์ พบคำว่า “อุปมา, อุปไมย, เปรียบเหมือน, เปรียบด้วย, เปรียบเทียบ, ฉันใด และ ฉันนั้น” รวมๆ กันประมาณ 4,219 หน้า จึงซึ่ให้เห็นว่า การพูดการเทศน์การสอนโดยใช้วิธีอุปมาอุปไมยนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอริยสาวกให้ความสำคัญมาก พระพุทธองค์ทรงอุปمار่างกายดุจเมืองบ้าง ดุจจอม

¹ ราชบัณฑิตยสถาน(2525) พจนานุกรม (ฉบับอิเล็กทรอนิกส์).

² มัชณิมนิกาย มูลปัณณาสก์ โภปมavarroc หลักการแสดงธรรมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล.

ปลวกบ้าง เปรียบปัญญาดุจศัสตรา เปรียบพระมหาธรรมจารย์ดุจตันนี้ไม่ ธรรมดุจแพ อุปมากรรมมีองค์ 8 ดุจยานอันประเสริฐ กิเลสเปรียบเหมือนสนิม กรรมดุจไร่นา เปรียบวิญญาณเหมือนพีช บำเพ็ญกรรมเปรียบดุจก้อนเกลือ อุปมาสัตว์โลกด้วยดอกบัว 3 เหล่า เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้
ตัวอย่างอุปมาเรื่องจอมปลวกปริศนา

ครั้งหนึ่ง พระกุmarginกัสสปะพกอยู่ที่ป่าอันธรวัน เทวดาองค์หนึ่ง เข้าไปหาท่านได้กล่าว กับท่านว่า “พระคุณเจ้า จอมปลูกนี้ย้อมพ่นควันในเวลากลางคืน ย้อมลูกโพลงในเวลากลางวัน” พระมหาณ์ได้กล่าวอย่างนี้ว่า ‘สุเมโธ เอօจงนำคัสตราไปชุดดู’ สุเมโธใช้คัสตราไปชุดก็ได้เห็น “ลิ่ม สลัก” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงยกลิ่มสลักขึ้นแล้วใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตราชุด ลงไปก็ได้เห็น “อึง”

พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงนำอึงขึ้นมา และใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตรา ชุดต่อไปได้เห็น “ทางสองแพร่ง” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงทางทางสองแพร่งออกเสีย และใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตราชุดต่อไปได้เห็น “หม้อกรองน้ำด่าง” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงยกหม้อกรองน้ำด่างขึ้นมา และใช้คัสตราชุดต่อไป’

สุเมโธใช้คัสตราชุดต่อไปได้เห็น “เต่า” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงนำเต้าขึ้นมา และใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตราชุดต่อไปได้เห็น “เขียงหันเนื้อ” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงยกเขียงหันเนื้อขึ้นมา และใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตราชุดต่อไปได้เห็น “ชินเนื้อ” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘สุเมโธ เอօจงหยิบชินเนื้อขึ้นมา และใช้คัสตราชุดต่อไป’ สุเมโธใช้คัสตราชุด ต่อไปได้เห็น ”นาค” พระมหาณ์กล่าวว่า ‘นาคจะดำรงอยู่เถิด อย่าเบียดเบียนนาคเลย จง ทำความนอบน้อมนาค’

จากนั้นเทวดาได้กล่าวอีกว่า พระคุณเจ้า ท่านควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคแล้วทูล ตามปัญหาทั้ง 15 ข้อนี้ เพราะในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พระโลโก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้ง สมณพระมหาณ์ เทวดาและมนุษย์ ยกเว้นพระตถาคตหรือสาวกของพระตถาคต หรือบุคคลผู้ฟัง จากสำนักของข้าพเจ้าที่เลี้ยงแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่เห็นบุคคลที่จะตอบคำถามนี้ได้ถูกต้อง เทวดานั้น ได้กล่าวคำนี้แล้วก็อันตรธานไปจากที่นั้น ท่านพระกุmarginกัสสปะจึงได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระ- ภาคถึงที่ประทับได้กราบทูลเรื่องนั้นและทูลถามว่า

1. อะไรมหอ ชื่อว่า จอมปلوก
2. อาย่างไร ชื่อว่า การพ่นควันในเวลากลางคืน
3. อาย่างไร ชื่อว่า การลูกโพลงในเวลากลางวัน
4. ไอร ชื่อว่า พระมหาณ
5. ไอร ชื่อว่า สุเมธ
6. อะไร ชื่อว่า ศัสตรา
7. อาย่างไร ชื่อว่า การஆடு
8. อะไร ชื่อว่า ลิมสลัก
9. อะไร ชื่อว่า อึง
10. อะไร ชื่อว่า ทางสองแพร่ง
11. อะไร ชื่อว่า หม้อกรองน้ำด่าง
12. อะไร ชื่อว่า เต่า
13. อะไร ชื่อว่า เขียงหันเนื้อ
14. อะไร ชื่อว่า ชินเนื้อ
15. อะไร ชื่อว่า นาค

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

1. คำว่า จอมปلوก เป็นชื่อของ “ร่างกาย” นี้ ซึ่งไม่เที่ยง จะต้องแตกสลาย และกระฉัดกระเจาไปเป็นธรรมชาติ
2. การพ่นควันในเวลากลางคืน คือ “การที่บุคคลทำการงานในเวลากลางวัน แล้วตรึกตรองถึงในเวลากลางคืน” หมายถึง การคิดวิตกกังวลใจเรื่องงานต่างๆ
3. การลูกโพลงในเวลากลางวัน คือ “การที่บุคคลตรึกตรองถึงบ่อยๆ ในเวลากลางคืน แล้วประกอบการงานในเวลากลางวันด้วยกายและวาจา”
4. คำว่า พระมหาณ เป็นชื่อของ “ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า”
5. คำว่า สุเมธ เป็นชื่อของ “ภิกษุผู้เป็นเศษ หรือ ภิกษุที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์”

6. คำว่า ศัสตรา เป็นชื่อของ “ปัญญาอันประเสริฐ”
7. คำว่า จงชุด เป็นชื่อของ “การประภาความเพียร”
8. คำว่า ลิ่มลักษ เป็นชื่อแห่ง “อวิชา” ซึ่งอธิบายว่า สุเมօเรอจะใช้ศัสตราคือปัญญายกลิ่มลักษขึ้น หมายถึง “จะใช้ปัญญาและอวิชาเสีย”
9. คำว่า อึง เป็นชื่อของ “ความคับแคนนใจ” เนื่องมาจากความกรอ ซึ่งอธิบายว่า สุเมօเรอจะใช้ศัสตราคือปัญญานำอึงขึ้นมา คือ “จะลอกความคับแคนนใจเนื่องจากความกรอ”
10. คำว่า ทางสองแพร่ง เป็นชื่อแห่ง “วิจิกิจชาหรือความลังเลลงสัย” ไม่รู้ว่าตัดสินใจเลือกทางไหนดี ความลงสัยจึงซื่อว่าทางสองแพร่ง และความลงสัยนั้นสามารถได้ด้วยปัญญาคือความรู้
11. คำว่า หม้อกรองน้ำด่าง เป็นชื่อแห่ง “นิวรณ์ 5 ประการ” คือ
  - กามฉันทนิวรณ์ สิ่งที่กันเจตคือ ความพอใจในการ
  - พยาบาทนิวรณ์ สิ่งที่กันเจตคือ ความขัดเคืองใจ
  - ถีนมิಥอนิวรณ์ สิ่งที่กันเจตคือ ความหดหู่และเชื่องซึม
  - อุทธัจจกุกุจจนิวรณ์ สิ่งที่กันเจตคือ ความฟุ่งซ่านและร้อนใจ
  - วิจิกิจชาаницนิวรณ์ สิ่งที่กันเจตคือ ความลังเลลงสัยซึ่งอธิบายได้ว่า สุเมօเรอจะใช้ศัสตรา คือ ปัญญา ยกหม้อกรองน้ำด่างขึ้นมา คือ “จะลอกนิวรณ์ 5 ประการ จงชุดมันเสีย”
12. คำว่า เต่า นัน เป็นชื่อแห่งอุปทานขันธ์ 5 ประการ คือ
  - รูปปานานขันธ์ อุปทานขันธ์คือรูป
  - เวทนูปานานขันธ์ อุปทานขันธ์คือเวทนา
  - สัญญาปานานขันธ์ อุปทานขันธ์คือสัญญา
  - สังขารปานานขันธ์ อุปทานขันธ์คือสังขาร
  - วิญญาณปานานขันธ์ อุปทานขันธ์คือวิญญาณซึ่งอธิบายได้ว่า “สุเมօเรอจะใช้ศัสตราคือ ปัญญา นำเต่าขึ้นมา คือ “จะลอก อุปทานขันธ์ 5 ประการ จงชุดมันเสีย”

13. คำว่า เขียงหันเนื้อ เป็นชื่อแห่ง “กามคุณ 5 ประการ” คือ รูปที่เห็นด้วยตา ที่น่าประณาน่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ซักให้คร่ พาใจให้กำหนด เสียงที่รับรู้ด้วยหู ฯลฯ กลิ่นที่รับรู้ด้วยจมูก ฯลฯ รสที่รับรู้ด้วยลิ้น ฯลฯ โภภัตตาหารที่รับรู้ด้วยกาย ฯลฯ กามคุณ 5 นี้จึงเป็นดุจเขียง สำหรับหันผู้ที่เปลี่ยนติดกับมันให้พินาศไปจากคุณความดี กามคุณ 5 นี้สามารถละได้ด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเช่นกัน

14. คำว่า ขันเนื้อ เป็นชื่อแห่ง “นันทิราคคีความกำหนด” เมื่อกามคุณ 5 ผ่านเข้ามาทางตา หู จมูก เป็นต้น หากเราเกิดความกำหนดยินดีเข้ากับกามคุณนั้น ตัวเราก็ไม่ต่างกับขันนื้อที่พร้อมจะถูกหันบนเขียง คือ กามคุณ 5 นั้น ความกำหนดนี้สามารถละได้ด้วยการใช้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเช่นกัน

15. คำว่า นาค เป็นชื่อของ “พระอรหันต์” ซึ่งอธิบายได้ว่า เมื่อกิกขุผู้เสาะหารือผู้ที่ยังไม่หมดกิเลส สามารถละนันทิราคคีได้แล้ว เมื่อนั้นก็จะได้เป็นพระอรหันต์หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง¹

จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าเป็นการอุปมาศพที่ธรรมะที่ลึกซึ้งด้วยภาษาพื้นบ้านที่คนรู้จักกันทั่วไปแบ่งศัพท์นักศึกษาอาจไม่ค่อยเข้าใจ เพราะพื้นฐานความรู้ต่างกับพระกูรณะสเปร์มาต์โดยภาพรวมแล้วจะซึ่งให้เห็นว่า ลักษณะการสอนธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธสาวกเป็นแบบนี้คือ อุปมาสิ่งที่ยากด้วยภาษาพื้นบ้าน

9.6.4 แสดงธรรมโดยใช้สื่อการสอนประกอบ

ภาษิตจีนกล่าวไว้ว่า “gap 1 gap แทนคำพูดได้ 1 พันคำ” ภาษิตนี้เป็นจริงอย่างไม่ต้องสงสัย นักศึกษาทุกท่านก็คงเข้าใจกันดี หากເเอกสารพให้ขาด ใช้เวลาเพียงไม่กี่วินาทีเขาก็รู้แล้วว่าสิ่งที่เราต้องการสื่อให้เขารู้คืออะไร แต่ถ้าต้องอธิบายด้วยคำพูดล้วนๆ โดยไม่มีภาพหรือไม่มีสื่อประกอบต้องใช้เวลานานกว่าหนึ่งนาที และโอกาสที่ผู้ฟังจะเข้าใจไม่ตรงกันนั้นมีมาก เพราะคำพูดแต่ละคำสามารถตีความได้หลากหลาย แต่ถ้าใช้ภาพใช้สื่อประกอบจะประจักษ์ชัดแก่สายตาของทุกคน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็ทรงตรรหนักถึงเรื่องนี้ เช่นเดียวกัน จากหลักฐานในพระไตรปิฎกพบอยู่บ่อยครั้งว่า พระพุทธองค์ทรงใช้สื่อต่างๆ ประกอบการเทศน์ควบคู่ไปกับการใช้อุปมาด้วย แม้จะไม่ได้ใช่ทุกครั้งก็ตามทั้งนี้ เพราะขึ้นอยู่กับเวลาและสถานที่จะอำนวย โดยสื่อและอุปกรณ์ที่ทรงใช้นั้นส่วนมากเป็นสิ่งใกล้ตัว เช่น เมื่อสืด Jarvis ไปเจอ “กองไฟ” อยู่ช้างทาง

¹ วัฒนกฤษตร, มัชณิมนิภัย มูลปัณณาสก์ โภปัมมารรค, มจร. เล่ม 12 ข้อ 249-251 หน้า 267-273.

ก็ทรงใช้กองไฟนั้นเป็นสื่อการสอนบ้าง ทรงใช้ “ขอนไม้” ที่ลอยมาตามน้ำบ้าง ใช้ “กลุ่มฟองน้ำ” บ้าง ใช้ “น้ำล้างพระบาท” บ้าง ใช้ “ก้อนหิน” เป็นสื่อการสอนบ้าง เป็นต้น ซึ่งจะได้ยก ตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ใช้ “ขอนไม้” เป็นสื่อการแสดงธรรม

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำคงคา เขตกรุงโกรสัมพี ทรงทอด-พระเนตรเห็นขอนไม้ใหญ่ ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคา จึงรับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัส ถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เออทั้งหลายเห็นขอนไม้ใหญ่โน้นที่ลอยมาตามกระแสแม่น้ำคงคาหรือไม่”

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เห็น พระพุทธเจ้าฯ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ถ้าขอนไม้จะไม่ลอยเข้ามาใกล้ฝั่งนี้ ไม่ลอยเข้าไปใกล้ฝั่งโน้น ไม่จมกลางแม่น้ำ ไม่เกยตื้น ไม่ถูกมนุษย์นำไป ไม่ถูกอมนุษย์นำไป ไม่ถูกเกลี้ยวน้ำวนดูดไว้ ไม่ผุภายใน ขอนไม่นั้นก็จักloyไปสู่สมุทรได้ เพราะกระแสน้ำคงคาไหลไปสู่สมุทร

ถ้าเออทั้งหลายจะไม่เข้ามาใกล้ฝั่งนี้ ไม่เข้าไปใกล้ฝั่งโน้น ไม่จมในท่ามกลาง ไม่เกยตื้น ไม่ถูกมนุษย์จับไว้ ไม่ถูกอมนุษย์เข้าสิ่ง ไม่ถูกเกลี้ยวน้ำวนดูดไว้ ไม่เป็นผู้แห่งภายใน เออทั้งหลาย ก็จักน้อมไปสู่นิพพาน เพราะสัมมาทวิปฏิปธิย่องน้อมไปสู่นิพพาน

ภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า “อะไรซึ่ว่าฝั่งนี้ อะไรซึ่ว่าฝั่งโน้น อะไรซึ่ว่าการจมในท่ามกลาง อะไรซึ่ว่าการเกยตื้น การถูกมนุษย์จับไว้เป็นอย่างไร การถูกอมนุษย์เข้าสิ่งเป็นอย่างไร การถูกเกลี้ยวน้ำวนดูดไว้เป็นอย่างไร ความแห่งภายในเป็นอย่างไร”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า

คำว่า “ฝั่งนี้” เป็นชื่อของ “อายตนะภายใน ๖” คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

คำว่า “ฝั่งโน้น” เป็นชื่อของ “อายตนะภายนอก ๖” คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารณ์คืออารมณ์ที่เกิดขึ้นกับใจ

คำว่า “การจมในท่ามกลาง” เป็นชื่อของ “นันทิราคະคือความกำหนดด้วยความยินดี”

คำว่า “การเกยตื้น” เป็นชื่อของ “การถือตัว”

“การถูกมนุษย์จับไว้” คือ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้อยู่คู่ลูกคลี เพลิดเพลิน เศร้าโศก กับพากคฤหัสถ์ เมื่อเข้าสุขก์สุขด้วย เมื่อเข้าทุกข์ทุกข์ด้วย เมื่อเขามีกิจกิจทำกิจหนันด้วยตนเอง”

“การถูกอมนุษย์เข้าสิ่ง” คือ “ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ประพฤติพรหมจรรย์โดย

ปรากฏนาว่า ด้วยพระมหาธรรมยานี้ เราจักเป็นเทวดาหรือเทพเจ้าตนได้ต้นหนึ่ง”

“การถูกเกลี่ยวน้ำวนดูดไว้” เป็นชื่อของ “กามคุณ 5” คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

“ความเน่伽யใน” คือ “ภิกขุบางรูปในธรรมวินัยนี้เป็นคนทุคีล ไม่ใช่สมณะแต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ เน่伽ຍใน ซุ่มด้วยราคะเป็นเหมือนหยากเยื่อ”

ในขณะนั้น นายนันทโคบาลยืนอยู่ไม่ไกลจากพระผู้มีพระภาค เขาได้กราบทูลว่า “ข้า-พระองค์จักไม่เข้ามาใกล้ผึ้งนี้ จักไม่เข้าไปใกล้ผึ้งโน่น จักไม่จมในท่ามกลาง จักไม่เกยตื้น จักไม่ถูกมหุษย์จับไว้ จักไม่ถูกอมมหุษย์เข้าลิง จักไม่ถูกเกลี่ยวน้ำวนดูดไว้ จักไม่เป็นผู้เน่伽ຍใน ข้า-พระองค์พึงได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค” พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “นั้นทະถ้าย่างนั้น เดอจงมอบโโคให้เจ้าของเขาเด็ด”

เมื่อนายนันทโคบาลมอบโโคให้แก่เจ้าของแล้วเขาก็ได้บรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาค ต่อมาไม่นานท่านก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในพระพุทธศาสนา¹

ตัวอย่างนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้สอนไม่เป็นสี่ในการสอนธรรม ทำให้ภิกขุทั้งหลายตระองตามธรรมที่พระองค์สอนได้ชัดเจน เห็นภาพอย่างแจ่มชัด แม้แต่คนเลี้ยงโคซึ่งปกติมีความรู้น้อยยังเข้าใจธรรมะที่ลึกซึ้งได้สามารถสรุปใจความสำคัญของธรรมะที่พระพุทธองค์สอนได้ เพราะการสอนโดยใช้สื่อเปรียบเทียบของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเอง

2. ใช้ “น้ำล้างพระบาท” เป็นสื่อการแสดงธรรม

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวสุวัน ในเวลาเย็น พระผู้มีพระภาคได้เสด็จเข้าไปหาพระราหุล เมื่อพระราหุลเห็นพระผู้มีพระภาคเสด็จมาแต่ไกล จึงปลาดอาสนะและตั้งน้ำสำหรับล้างพระบาทไว้ พระพุทธองค์ประทับนั่งบนพุธอาสน์แล้วทรงล้างพระบาท

พระผู้มีพระภาคทรงเหลือน้ำหน่อยหนึ่งไว้ในภาชนะน้ำแล้วรับสั่งเรียกพระราหุลมาตรัสว่า “ราหุล เดอเห็นน้ำที่เหลืออยู่หน่อยหนึ่งในภาชนะนี้ไหม”

ร.(พระราหุล) “เห็น พระพุทธเจ้าช้า”

ภ.(พระผู้มีพระภาค) “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลที่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ก็มีอยู่หน่อยหนึ่งเหมือนน้ำนี้” จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงเห็นน้ำที่เหลือหน่อยหนึ่งทิ้ง แล้วตรัสกับท่านพระราหุลว่า “ราหุล เดอเห็นน้ำหน่อยหนึ่งที่เราเททิ้งไหม”

¹ ปฐมหารุกขันโนเรปมสูตร, สังยุตตนิกาย สายยุตตนารค, มจร. เล่ม 18 ข้อ 241 หน้า 242-245.

ร. “เห็น พระพุทธเจ้าช้า”

ก. “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลที่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ก็มืออยู่หน่อยหนึ่งเหมือนหน้าี้”

จากนั้น พระผู้มีพระภาคทรงค่าว่าภาษาชนะนั้น แล้วตรัสกับพระราหุลว่า “ราหุล เอօ
เห็นภาษาชนะหน้าที่ค่าว่าไน่ไหม”

ร. “เห็น พระพุทธเจ้าช้า”

ก. “ราหุล ความเป็นสมณะของบุคคลที่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ก็เหมือนภาษาชนะหน้าที่ค่าว่าไน่”¹

จากเรื่องนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเปรียบความเป็นสมณะด้วยปริมาณหน้าในภาษาชนะ
กล่าวคือ หากหน้ามีมากก็แสดงว่าความเป็นสมณะมีมาก แต่ถ้าหน้ามีน้อยแสดงว่าความเป็นสมณะมี
น้อย ซึ่งทำให้พระราหุลเข้าใจธรรมที่ลึกซึ้งนั้นได้ง่ายขึ้น และการสอนโดยใช้สื่อนี้ ยังจะทำให้
ผู้ฟังเกิดความซาบซึ้ง และประทับใจได้มากกว่าการพูดโดยทั่วไป

3. ใช้ “ก้อนหิน” เป็นสื่อการแสดงธรรม

ครั้งหนึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า คนพาลผู้ประพฤติกายทุจริต
ประพฤติวจีทุจริต ประพฤติมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาตและ นรก
ความทุกข์ในโลกนี้กับความทุกข์ในโลกนั้นเปรียบเทียบกันไม่ได้”

ภิกษุรูปหนึ่งได้กราบทูลว่า “พระองค์จะทรงอุปมาให้หรือไม่ พระเจ้าช้า”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ได้ ภิกษุ” แล้วตรัสว่า “เปรียบเหมือนราชบุรุษจับโจรได้แล้ว
จึงแสดงแก่พระราชว่า “ผู้นี้เป็นโจร ขอพระองค์จงทรงลงพระอาญาเดิด”

พระราชมีพระกระแสร็บสั่งว่า “ท่านจงประหารบุรุษนี้ด้วยหอก 100 เล่ม ในเวลาเช้า”
ราชบุรุษก็ประหารบุรุษคนนั้นด้วยหอก 100 เล่ม ในเวลาเช้า ต่อมาในเวลาเที่ยง พระราช
ทรงถามว่า “บุรุษนั้นเป็นอย่างไรบ้าง” ราชบุรุษกราบทูลว่า “เขายังมีชีวิตอยู่ พระเจ้าช้า”

พระราชจึงมีพระกระแสร็บสั่งให้ราชบุรุษประหารบุรุษคนนั้นด้วยหอกอีก 100 เล่ม
ในเวลาเที่ยงวัน ต่อมาในเวลาเย็น พระราชทรงถามอีกว่า “บุรุษคนนั้นเป็นอย่างไรบ้าง”
ราชบุรุษกราบทูลว่า “เขายังมีชีวิตอยู่ พระเจ้าช้า” พระราชจึงมีพระกระแสร็บสั่งให้ราชบุรุษ
ประหารบุรุษคนนั้นด้วยหอกอีก 100 เล่ม ในเวลาเย็น

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า บุรุษนั้นถูกประหารด้วยหอก 300 เล่ม พึงเสวยทุกข์

¹ จุฬาราหุโลวาทสูตร, มัชณิมนิกาย มัชณิมปณณาสก์ ภิกขุธรรม, มจร. เล่ม 13 ข้อ 107 หน้า 117.

บ้างใหม่” กิกขุทั้งหลายกราบถูล่าว “บุรุษนั้นแม้ถูกประหารด้วยหอก 1 เล่ม ยังได้เสวยทุกข์เป็นอันมาก ไม่จำต้องกล่าวถึงการถูกประหารด้วยหอกตั้ง 300 เล่ม พระพุทธเจ้าฯ”

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงหยิบ “ก้อนหิน” ขนาดเท่าฝ่ามือขึ้นมา แล้วตรัสว่า “กิกขุทั้งหลาย ก้อนหินขนาดเท่าฝ่ามือนี้กับชนเขามีพานต์ อย่างไหนให้ญี่กว่ากัน”

กิกขุทั้งหลายกราบถูล่าว “ก้อนหินนี้ มีประมาณน้อยนัก เปรียบเทียบกับชนเขามีพานต์แล้ว ไม่ถึงแม้ส่วนแห่งเสี้ยว ไม่อาจเทียบกันได้ พระพุทธเจ้าฯ”

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “กิกขุทั้งหลาย ความทุกข์ที่บุรุษนั้นถูกประหารด้วยหอก 300 เล่มนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับทุกข์แห่งนรกแล้ว ไม่ถึงแม้ส่วนแห่งเสี้ยว ไม่อาจเทียบกันได้

มหานรกนั้นมี 4 หมู่ 4 ประตู แบ่งออกเป็นส่วน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ ครอบด้วยไฟเหล็ก มีพื้นเป็นเหล็ก ลูกโจนโซติช่วง แผ่นไปกลด้านละ 100 โยชน์ทุกเมื่อ กิกขุทั้งหลาย ความทุกข์ในโลกนี้กับทุกข์ในนรกเปรียบเทียบกันด้วยการบอกไม่ได้¹

9.7 หลักการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาต่างๆ ก็เพื่อนุเคราะห์ผู้ถ会同และพุทธบริษัททั้ง 4 ที่ฟังธรรมอยู่ด้วย คำตอบของพระองค์ทำให้ผู้ถ会同แจ่มแจ้ง เปรียบเสมือนหมายของที่ค่าว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือเหมือนส่องประทีปในที่มืด ก่อนที่พระองค์จะทรงตอบคำถามใดก็ตาม จะทรงตรวจดูสาเหตุการถามปัญหาของผู้ถ会同ก่อนว่า สาเหตุหรือจุดประสงค์ หลักของผู้ถ会同คืออะไร เพราะเมื่อทราบสาเหตุแล้วจึงทำให้พระองค์ตอบปัญหาต่างๆ ได้ตรงใจ ผู้ถ会同สำหรับสาเหตุแห่งการถามปัญหาของคนในโลกนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ 5 ประการ ดังนี้

9.7.1 สาเหตุการถามปัญหา 5 ประการ

- 1) ถามปัญหาเพราะโง่เขลาและหลงลืม
- 2) ถามปัญหาเพราะมีความปรารถนาلامก
- 3) ถามปัญหาเพราะความดูหมิ่น
- 4) ถามปัญหาเพราะประสงค์จะวิจัย

¹ พาลปัณฑิตสูตร, มัชณิมนิกาย อุปิปัณณาสก์ กิกขุวรรค, มจร. เล่ม 14 ข้อ 248-250 หน้า 293.

5) ตามปัญหาเพราะคิดว่า ถ้าผู้ตอบสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องก็เป็นการดี แต่ถ้าตอบไม่ถูกต้องผู้ถามก็ตั้งใจว่าจะอธิบายคำตอบที่ถูกต้องให้เข้าทราบ¹ แต่เมื่อได้มีความประสงค์ดูหมิ่นหรือทดลองภูมิรู้ผู้ตอบ

ความปรารถนาلامก หมายถึง ความปรารถนาให้ผู้อื่นคิดว่าตนเองมีความดีย่างนั้นอย่างนี้ทั้งๆ ที่ตนไม่ได้มีความดีเช่นนั้นจริง กรณีผู้ถามปัญหาเพราะมีความปรารถนาلامกได้แก่ ปรารถนาให้ผู้ตอบหรือผู้ฟังสรรเสริญว่า ผู้ถามเป็นคนโครงในการศึกษา ทั้งที่ความจริง ผู้ถามไม่ได้เป็นคนเช่นนั้น เป็นต้น

การถามปัญหาเพราะความดูหมิ่น หมายถึง ผู้ถามรู้สึกถูกดูหมิ่นภูมิรู้ภูมิธรรมของผู้แสดงธรรม จึงพยายามถามปัญหายากๆ เพื่อให้เข้าตอบไม่ได้ จะได้เขินอายและเสียหน้า ทั้งๆ ที่ผู้ถามอาจจะรู้คำตอบนั้นอยู่แล้ว แต่ต้องการถามเพื่อทดลองภูมิรู้ผู้แสดงธรรมเท่านั้น

สำหรับวิธีการตอบปัญหาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเรียกว่า “ปัญหาพยากรณ์” คำว่า “พยากรณ์” แปลว่า ตอบปัญหา” นั้นเอง ซึ่งปัญหาพยากรณ์มี 4 ประการดังนี้

9.7.2 ปัญหาพยากรณ์ 4 ประการ

- 1) เอกัังสพยากรณ์ยปัญหา ปัญหาที่พึงตอบโดยนัยเดียว
- 2) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ยปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงตอบ
- 3) วิภัชพยากรณ์ยปัญหา ปัญหาที่พึงจำแนกแล้วจึงตอบ
- 4) ฐปนียปัญหา ปัญหาที่พึงดตอบ²

เอกัังสกรณ์ยปัญหา ได้แก่ ถ้าถูกถามว่าดวงตาไม่เที่ยงหรือ? ก็จะตอบโดยนัยเดียวว่า ไม่เที่ยง เมื่อถูกถามว่าจมูกไม่เที่ยงหรือ ก็จะตอบโดยนัยเดียวว่าไม่เที่ยง เป็นต้น

ปฏิปุจฉาพยากรณ์ยปัญหา ได้แก่ ถ้าถูกถามว่า “ดวงตา” ฉันใด “หู” ก็ฉันนั้นหรือ และ “หู” ฉันใด “ดวงตา” ก็ฉันนั้นหรือ? ปัญหานี้ต้องย้อนถามว่าผู้ถาม ถ้ามโดยมุ่งหมายถึงอะไร เมื่อเข้าตอบว่าถามโดยมุ่งหมายถึงคุณสมบัติในการ “เห็น” ก็ต้องตอบว่า ไม่ใช่ เพราะ “หู” ไม่มีคุณสมบัติเช่นนั้น แต่ถ้าเขามุ่งหมายถึงความ “ไม่เที่ยง” ก็ต้องตอบว่า ใช่ เพราะทั้ง “ดวงตา” และ “หู” เป็นของไม่เที่ยงเหมือนกัน

¹ ปัญหาปุจฉาสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 165 หน้า 347.

² สังคีตสูตร, ทีมนิกาย ป崖ิกวรรค, มจธ. เล่ม 11 ข้อ 312 หน้า 29.

วิภาคชพยากรณีปัญหา ได้แก่ ถ้าถูกถามว่า ดวงตาหรือซื่อว่าไม่เที่ยง? คำถานานี้จะต้องจำแนกแล้วตอบอย่างนี้ว่า ไม่ใช่เฉพาะดวงตาเท่านั้นที่ไม่เที่ยง แม้แต่ หู จมูก ลิ้น และทุกล่วนของร่างกายก็ไม่เที่ยงเช่นเดียวกัน

สูปนียปัญหา คือ ปัญหาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้างดตอบ เป็น ปัญหาที่ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อการพัฒนา ไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน ได้แก่ ปัญหาที่ว่าโลกเที่ยง หรือไม่เที่ยง เป็นต้น เพราะแม้พระองค์จะตอบว่า “โลกเที่ยง” หรือ “โลกไม่เที่ยง” ก็ไม่มีผลต่อการบรรลุมรรคผลนิพพานของคนถาน

หากพระพุทธองค์ทรงตอบคำถามที่ไม่มีประโยชน์เหล่านี้ครั้งหนึ่งแล้ว ชาวโลกก็จะพากันนماถานปัญหารีสาระอีกมากmany ทำให้พระองค์ต้องเสียเวลาในการตอบคำถามเหล่านี้ไปเป็นอันมาก เวลาสำหรับแสดงธรรมเพื่อโปรดคนให้พัฒนา ใจน้อยลงด้วย พระพุทธองค์จึงตัดปัญหานี้ด้วยการงดตอบคำถามต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวกับต่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

9.7.3 ตัวอย่างปัญหาภารณ์ 4 ประการ

ตัวอย่างการตอบปัญหาทั้ง 4 ประการของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพุทธบริษัทนี้มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกจำนวนมาก ในที่นี้จะยกตัวอย่างกรณีละ 1 เรื่องพอให้นักศึกษาได้เห็น เป็นแนวทางในการตอบปัญหารรมะแก่ผู้เรียนในการศึกษาทั้งหลาย

1) ตัวอย่างเอกสารนียปัญหา

ครั้งหนึ่ง พระสวัสดิ์และพระมหาโกญจิৎชาเข้าไปหาพระสารีบุตรและได้สนทนาราศรัยกัน พระสารีบุตรกล่าวกับทั้งสองท่านว่า บุคคล 3 จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก คือ

จำพวกที่ 1 คือ “กายลักษีบุคคล” หมายถึง พระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขั้นไปเป็นผู้เห็นประจำกับตัว สัมผัสวิโมกข์ 8 ด้วยกายแล้วทำให้แจ้งพระนิพพานภายหลังได้

จำพวกที่ 2 คือ “ทิฏฐิปัตตบุคคล” หมายถึง พระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขั้นไปบรรลุสัมมาทิฏฐิ เข้าใจอริยสัจได้ถูกต้อง

จำพวกที่ 3 คือ “สัทธาวิมุตตบุคคล” หมายถึง พระอริยบุคคลผู้บรรลุโสดาปัตติผลขั้นไปผู้หลุดพันด้วยศรัทธา

บุคคล 3 จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล 3 จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งดีกว่าและประณีตกว่า

คำตามนี้เป็น เอกังสพยากรณ์ยปัญหา คือ เป็นปัญหาที่ต้องตอบโดยนัยเดียว กล่าวคือ จะต้องเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวในบรรดาบุคคล 3 จำพวกที่กล่าวมา

พระสวัสดิจัตตอบว่า ผมชอบใจสัทธาวิมุตตบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า เพราะ สัทธินทร์(อินทร์คือศรัทธา)ของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

พระมหาโกภูริจัตตอบว่า ผมชอบใจกายสักขีบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า เพราะว่า สมาชินทร์(อินทร์คือสมาชิ)ของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

ส่วนพระสารีบุตรกล่าวว่า ผมชอบใจทีภูริปัตตบุคคลซึ่งดียิ่งกว่าและประณีตกว่า เพราะว่าปัญญาอินทร์(อินทร์คือปัญญา)ของบุคคลนี้แก่กล้ายิ่งนัก

จากนั้นพระสารีบุตรได้กล่าวกับพระสวัสดิจัตและพระมหาโกภูริจัตว่า “พวกเรา ต่าง ตอบปัญหาตามปฏิภัติของตน มาไปด้วยกันเดิม เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบถูลขอความนี้ เรายังทรงจำข้อความตามที่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบแก่เรา”

เมื่อทั้งสามท่านเข้าไปกราบทูลเรื่องนี้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล 3 จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่า และประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เพราะอาจเป็นไปได้ว่า สัทธาวิมุตตบุคคลบางคนเป็นผู้ตั้งอยู่ ในอรหัตธรรมรรค แต่กายสักขีบุคคลและทีภูริปัตตบุคคลบางคนยังเป็นสกทาคามีหรืออนาคตมีอยู่

รวมทั้งอาจเป็นไปได้ว่า กายสักขีบุคคลบางคนเป็นผู้ตั้งอยู่ในอรหัตธรรมรรค ส่วนสัทธา-วิมุตตบุคคลและทีภูริปัตตบุคคลบางคนยังเป็นสกทาคามีหรืออนาคตมีอยู่ ในขณะเดียวกันก็ อาจเป็นไปได้ว่า ทีภูริปัตตบุคคลบางคนเป็นผู้ตั้งอยู่ในอรหัตธรรมรรค ส่วนสัทธาวิมุตตบุคคล และกายสักขีบุคคลบางคนยังเป็นสกทาคามีหรืออนาคตมีอยู่

ในเรื่องนี้ การตอบปัญหาโดยนัยเดียวว่า บรรดาบุคคล 3 จำพวกนี้ บุคคลนี้ดียิ่งกว่า และประณีตกว่า ไม่ใช่จะทำได้ง่าย เพราะบางครั้งบุคคลทั้ง 3 จำพวกไม่ได้อยู่ในสถานะที่จะ สามารถเปรียบเทียบกันได้ เนื่องจากมีภูมิธรรมต่างกันนั่นเอง

2) ตัวอย่างปฏิปุจฉาพยากรณ์ยปัญหา

ครั้งหนึ่งพระเจ้าอชาตศัตtru เสด็จไปเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วได้ทูลถามสามัญญาณ คือ ผลของความเป็นสมณะที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันว่ามีอยู่หรือไม่

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า มหาบพิตร ตลาดตจะขออ้อนถานก่อน โปรดตรัสตอบตามที่ พอพระทัย สมมติว่า มีบุรุษผู้เป็นท้าสของพระองค์ ซึ่งเคยปรนนิบัติรับใช้พระองค์เป็นอย่างดี

ต่อมาทางผู้นั้นได้ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อเข้าบวชาแล้วมหาบพิตรจะยังให้ขาดลับมาเป็นทางศควยฟังพระบัญชาอีกหรือไม่?

อ.(พระเจ้าอชาตคัตต) จะเป็นเช่นนั้นไม่ได้เลย พระเจ้าข้า อันที่จริงข้าพระองค์เลี้ยงอีกควรจะให้เขา ควรจะลูก รับเขา ควรจะเชื้อเชิญให้เขานั้ง ควรจะบำรุงเขาด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภลัชบริหาร ควรคุ้มครองเขาย่างเป็นธรรม

ภ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) มหาบพิตร ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น สามัญญาณที่เห็นประจักษ์จะมีหรือไม่

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น สามัญญาณที่เห็นประจักษ์มีอยู่อย่างแน่แท้

ภ. มหาบพิตร นี่แหล่งสามัญญาณที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันประการแรก

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์อาจทำให้รู้สามัญญาณที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันแม้ข้ออื่นให้เหมือนอย่างนั้นได้หรือไม่

ภ. อาจอยู่มหาบพิตร แต่ตถาคตจักขอຍ้อนถามก่อนโปรดตรัสตอบตามที่พอพระทัย สมมติว่า ชาวนาหรือคฤหัตติบางคนซึ่งเสียภาษีอากรให้แก่พระองค์อยู่เป็นประจำ ต่อมาเข้าได้ออกบวชเป็นบรรพชิต เมื่อบวชาแล้วเป็นผู้สำรวมกaygı สำรวมวาจา และสำรวมใจอยู่ มหาบพิตร จะพึงตรัสลั้งให้เขาเสียภาษีอากรให้แก่พระองค์อีกหรือไม่

อ. จะเป็นเช่นนั้นไม่ได้เลย พระเจ้าข้าอันที่จริงหมื่นล้านเลี้ยงอีก ควรจะให้เขา ควรลูกรับเขา ควรจะเชื้อเชิญเขาให้นั้ง ควรจะบำรุงเขาด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภลัชบริหาร ควรคุ้มครองเขาย่างเป็นธรรม

ภ. มหาบพิตร ถ้าเมื่อเป็นเช่นนั้น สามัญญาณที่เห็นประจักษ์จะมีหรือไม่

อ. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นนั้น สามัญญาณที่เห็นประจักษ์มีอยู่อย่างแน่แท้

ภ. มหาบพิตร นี่แหล่งสามัญญาณที่เห็นประจักษ์ในปัจจุบันประการที่สอง

จากนั้นพระเจ้าอชาตคัตตຽทรงทูลถามสามัญญาณยิ่งๆ ขึ้นไป พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงแสดงสามัญญาณไปตามลำดับ ตั้งแต่เรื่องคีล สมาธิ และปัญญาจนถึงการได้บรรลุธรรม เป็น พระอรหันต์ เมื่อทรงแสดงธรรมจบแล้ว พระเจ้าอชาตคัตตี่ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์ไฟเราะจับใจยิ่งนัก เปรียบเหมือนหมายของที่ค่าว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ข้าพระองค์ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า พระธรรม และพระสังฆ์ว่าเป็นสตะและปฏิญาณตนว่าเป็นอุบาสก ผู้ขอถึงพระรัตนตรัยไปตลอดชีวิต¹

¹ สุนัขคลวลาสินี, อรรถกถาที่มนิกาย สลัชชនธรรม, มก. เล่ม 11 ข้อ 100-101 หน้า 304-308.

การแสดงธรรมด้วยการย้อนตามนี้ เป็นการเปิดโอกาสการให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยให้ผู้ฟังตั้งใจฟังมากขึ้น เพราะผู้ฟังจะต้องตระหนักรู้ว่าต้องตอบอยู่ตลอดเวลา จะเป็นผลให้ ผู้ฟังเข้าใจธรรมะได้ดีกว่าที่ฟังเพียงอย่างเดียว เนื่องจากมีอยู่ปอยครั้งเมื่อผู้ฟังนั้งฟังเฉยๆ ก็จะไม่ได้ตระหนักรู้ว่าต้องฟังอยู่นั้น ผลที่ตามมาคือฟังไม่รู้เรื่องทำให้เป็นหน่ายบางคนก็นั่งหลับไปเลยก็มี

3) ตัวอย่างวิภาคพยากรณ์ปัญหา

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ คงไม่สะเดา เขตเมืองเวรัญชา เวรัญช-พراحมณ์ได้ไปเข้าเฝ้าและทูลคำนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพเจ้าได้ทราบมาว่า พระสมณโคดม ไม่ไหว ไม่ลุกรับพากพراحมณ์ผู้แก่ ผู้เฒ่า การที่ท่านกระทำอย่างนั้นไม่สมควรเลย

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพراحมณ์ ในโลก ทั้งเทวโลก มารโลก พระโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพراحมณ์ เทพ และมนุษย์ เราไม่เลิงเห็นบุคคลที่เราควรให้ไว้ ควรลุกรับ เพราะว่า เมื่อตถาคตให้ไว้ หรือ ลุกรับ ศีรษะของบุคคลนั้น ก็จะพึงขาดตกไป

จากนั้นเวรัญชพراحมณ์และพระผู้มีพระภาคเจ้าได้สันทนาโติตอบกันดังนี้

ว.(เวรัญชพراحมณ์) ท่านพระโคดมมีปกติไม่ไยดี

ก.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) มีอยู่จริงฯ พراحมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า มีปกติไม่ไยดี ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะความไยดีในรูป เสียง กลิ่น เป็นต้น ตถาคตละได้แล้ว แต่ไม่ใช่ไม่ไยดีในสิ่งที่ท่านมุ่งกล่าว ฯลฯ

ว. ท่านพระโคดมช่างรังเกียจ

ก. มีอยู่จริงฯ พراحมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า ช่างรังเกียจ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรา_ranggeijk ในสิ่งที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโคดมช่างกำจัด

ก. มีอยู่จริงฯ พراحมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า ช่างกำจัด ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเราแสดงธรรมเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ และโมหะ แต่ไม่ใช่ช่างกำจัดในสิ่งที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโคดมช่างแพพลายุ

ก. มีอยู่จริงฯ พراحมณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า ช่างแพพลายุ ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะเรา_ranggeijk ในสิ่งที่ท่านมุ่งกล่าว

ว. ท่านพระโสดมไม่ผุดเกิด

ก. มีอยู่จริงๆ พระมหาณ์ เหตุที่เขากล่าวหาเราว่า ไม่ผุดเกิด ชื่อว่ากล่าวถูก เพราะการเกิดในภาพใหม่ ตถาคตจะได้แล้ว แต่ไม่ใช่ “ไม่ผุดเกิด” ดังที่ท่านมุ่งกล่าว

จากนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนพระมหาณ์ เปรียบเหมือนฟองไก่ 8 ฟอง 10 ฟอง หรือ 12 ฟอง ไก่เหล่านั้นแม่ไก่กัดแล้ว ลูกไก่ตัวใดทำลายกระเพาะฟองด้วยจงอยปาก ออกมาได้โดยสวัสดิ์ก่อนกว่าเขา ลูกไก่ตัวนั้นควรเรียกว่ากระไร จะเรียกว่าพี่หรือน้อง

เวรัญชพระมหาณ์กล่าวตอบว่า ควรเรียกว่าพี่ เพราะมันแก่กว่าเขา

หลังจากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงเปรียบเทียบว่า พระองค์เป็นผู้ทำลายอวิชชา สู่ความรู้แจ้งก่อนบุคคลอื่น จึงเป็นเสมือนไก่ตัวพี่ และทรงอธิบายเรื่อง สามสีและวิชาสาม เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมจบแล้ว เวรัญชพระมหาณ์กราบทูลว่า ท่านพระโสดมเป็นผู้เจริญที่สุด ท่านพระโสดมเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ภาชีตของพระองค์ไฟเระนัก แจ่มแจ้งนัก เปรียบเหมือนบุคคลหมายของที่ค่าว่า เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืด ข้าพเจ้านี้ขอถึงท่านพระโสดม พระธรรม และพระสังฆ์ว่าเป็นส่วนะ ขอพระองค์จงทรงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงส่วนะตลอดชีวิตจำเดิมแต่วันนี้¹

เรื่องราวที่ยกตัวอย่างมาเนี้ยเป็นวิภาคพยากรณ์ไปตามปัญหาหรือปัญหาที่จะต้องจำแนกแล้วจึงตอบเช่นกัน เพราะความหมายของแต่ละคำที่อยู่ในคำตามนั้นตีความได้หลายนัย ด้วยเหตุนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบโดยจำแนกເອานຍที่ถูกต้องมาแสดงให้พระมหาณ์ฟัง ส่วนนัยที่ไม่ถูกต้องก็จะเอ้าไว้

4) ตัวอย่างฐานนียปัญหา

เรื่องที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นตัวอย่างกรณีที่มีกิจกรรมเข้าไปตามปัญหาในเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อการบรรลุมรรคผลนิพพานกับพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งพระพุทธองค์ก็ไม่ทรงตอบและได้อธิบายถึงเหตุผลที่ไม่ทรงตอบปัญหาเหล่านี้ดังนี้

ครั้งหนึ่ง พระมาลุกภูตระเกิดความคิดว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงพยากรณ์ เรื่องโลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุดหรือโลกไม่มีที่สุด เป็นต้น การที่พระองค์ไม่ทรงพยากรณ์เรื่องเหล่านี้ เราไม่ชอบใจเลย เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วทูลถามเรื่องนี้อีกครั้งถ้าพระองค์ทรงพยากรณ์แก่เรา เราจักประพฤติพรหมจารย์ในสำนักของพระองค์ แต่ถ้าไม่ทรง

¹ มหาวิภังค์ ปฐมภาค, มก. เล่ม 1 ข้อ 1-4 หน้า 1-9

พยากรณ์เราก็จักราสิกาเป็นคุณหัสส์

จากนั้นพระมาลุกภยบุตรก็เข้าไปกราบทูลเรื่องนี้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมทั้งกราบทูลว่า ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ทรงทราบว่า โลกเที่ยงหรือโลกไม่เที่ยง เป็นต้น ก็ขอจงตรัสรับอကตวงศ์ เกิดว่า เราไม่รู้ ไม่เห็น แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ ขอจงทรงพยากรณ์แก่ข้าพระองค์เด็ด ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงพยากรณ์ข้าพระองค์ก็จักราสิกาเป็นคุณหัสส์ต่อไป แต่ถ้าไม่ทรงพยากรณ์ข้าพระองค์ก็จักราสิกา

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ดูก่อนมาลุกภยบุตร เราได้พูดไว้กับເວົ້າຫຼືວ່າ ເວົ້າຈະມາประพฤติພຣມຈຣຍໃນສຳນັກຂອງເວົ້າເດີດ ເວົ້າຈັກພຢາກນີ້ເຮືອໜີ້ແກ່ເວົ້າ

ມ.(มาลุกภยบุตร) ໄມ້ໃຊ້ອ່າງນັ້ນ ພຣເຈົ້າຂ້າ

ກ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) ທ່ານໄດ້ພູດໄວ້ກັບເວົ້າຫຼືວ່າ ທ່ານຈັກປະພຸດພຣມຈຣຍໃນສຳນັກເວົ້າ ຄ້າຫາກເວົ້າພຢາກນີ້ເຮືອໜີ້ແກ່ທ່ານ

ມ. ໄມ້ໃຊ້ອ່າງນັ້ນ ພຣເຈົ້າຂ້າ

ກ. ດູກ່ອນมาลุกภยบุตร ເມື່ອເວົ້າມີໄດ້ພູດເຮືອໜີ້ໄວ້ກັບເວົ້າ ແມ່ເວົ້າກົມືໄດ້ພູດເຮືອໜີ້ກັບເວົ້າ ດູກ່ອນໂມໝບຽນ ເມື່ອເປັນເຫັນນີ້ ເວົ້າເປັນອະໄຣ ເວົ້າຈະມາທາວອະໄຮກັບເວົ້າ

ກ. ດູກ່ອນมาลุกภยบุตร ເປີຍບ່ອນບຸຮຸ່າຄູກຍິງດ້ວຍລູກສະບາຍາພິຟ ປູາຕີຂອງບຸຮຸ່າ ນັ້ນໄປຫາຍແພທຍ໌ມາເພື່ອໃຫ້ໜ່ວຍຝ່າຍຝ່າຍ ແຕ່ບຸຮຸ່າຜູ້ນັ້ນກ່າວວ່າ ຄ້າເວົ້າຍັງໄມ້ຮູ້ຈັກບຸຮຸ່າຜູ້ຍິງເວົ້າວ່າ ເປັນກັບຕະຫຼາຍ ພຣາຮມນີ້ ແພສຍ໌ ທຣີ່ອສູ່ທຣ... ມີ້ອ່າວ່າອ່າງນີ້ ມີໂຄຕຣອຍ່າງນີ້... ສູງຕໍ່າຫຼືວ່າປາກລາງ... ດຳຂາວຫຼືວ່າພິວສອງສື... ອູ້ບ້ານ ນິຄມ ທຣີ່ອນຄຣໂນັ້ນ ເພີ່ຍໃດ ເວົ້າຈັກໄມ້ນໍາລູກສະນີ້ອອກເພີ່ຍງນີ້...

ດູກ່ອນมาลุกภยบุตร ບຸຮຸ່ານີ້ຈະຮູ້ເຮືອໜີ້ໄວ້ໄດ້ແລຍ ເພຣະເຂາຈະຕາຍເສີຍກ່ອນຈັນໄດ້ ບຸຄຄລິດທີ່ກ່າວວ່າ ອາກພຣະຜູ້ມີພຣະການຈັກໄມ້ທິງພຢາກນີ້ເຮືອໜີ້ໂລກເທິງຫຼືໂລກໄມ້ເທິງ... ແກ່ເວົ້າເພີ່ຍໃດ ເວົ້າຈັກໄມ້ປະພຸດພຣມຈຣຍໃນພຣະຜູ້ມີພຣະການຈັກເພີ່ຍງນີ້ ຕ່ອໃຫ້ບຸຄຄລິນີ້ນ ຕາຍໄປຕາຄຕກີໄມ້ຕອບເຮືອໜີ້ນັ້ນ

ກ. ເຫດຸທີ່ເວົ້າໄມ້ພຢາກນີ້ເຮືອໜີ້ແກ່ເວົ້າພຣະເປັນເຮືອໜີ້ທີ່ໄມ້ປະໂຍືນ໌ ໄມ້ເປັນໄປເພື່ອ ຄວາມຕຣສ້ວີ ໄມ້ເປັນໄປເພື່ອນິພພານ ແລ້ວອະໄຣເລ່າທີ່ເວົ້າພຢາກນີ້ ດູກ່ອນมาลุกภຍບຸຕຸກ ຄວາມເຫັນວ່າ ນີ້ຖຸກ໌ ນີ້ເຫດຸໃຫ້ເກີດຖຸກ໌ ນີ້ຄວາມດັບຖຸກ໌ ນີ້ຂັບປົງບັດໃຫ້ຄວາມດັບຖຸກ໌ ສິ່ງເຫັນນີ້ເວົ້າພຢາກນີ້ ເພຣະເຮືອໜີ້ແກ່ເວົ້ານີ້ປະໂຍືນ໌ ເປັນໄປເພື່ອຄວາມຕຣສ້ວີແລະເພື່ອນິພພານ¹

¹ ຈູ່ມາລຸກໂວກສູຕຣ, ມັສົມນິກາຍ ມັສົມປັນຄາສກ, ມກ. ເລີ່ມ 20 ຂອ 152 ນ້າ 304.

9.8 การトイัวทอรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธบริษัท

การトイัวทอรรมนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมาก ในกรณีที่มีการจำกัดจังค์สอนในพระพุทธศาสนาให้เสียหาย มีการกล่าวบิดเบือนไปจากความจริง การトイัวทอรรมจะช่วยปกป้องพุทธธรรมไม่ให้มัวหมองได้และป้องกันความเสื่อมสูญของพระพุทธศาสนาได้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสถึงเรื่องนี้ไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า ภารกิจสำคัญที่พระองค์จะต้องทำให้สำเร็จก่อนปรินิพพานมี 2 ประการ คือ

1) ต้องฝึกให้กิริยามีอุบากล้า และอุบลิกาของพระองค์เป็นผู้เฉียบแหลม แกล้ว-กล้า เป็นพหุสูตร ทรงธรรม ปฏิบัติธรรมสมควรแก่อธรรม ปฏิบัติชอบ เรียนกับอาจารย์ของตนแล้วสามารถบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก กระทำให้ง่ายได้ แสดงธรรมมีปฏิวัติธรรมชั่มชื่อปรับปewartที่บังเกิดขึ้นให้เรียบร้อยโดยสหธรรมได้

2) ต้องเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวาง แพร่หลาย เป็นปีกแผ่น¹

คำว่า “ปรับปewart” อ่านว่า ประับປະວາດ หมายถึง คำกล่าวของคนพวกรื่นหรือลักษีน, คำกล่าวโทษคัดค้านโต้แย้งของคนพวกรื่น ได้แก่ การกล่าวจำกัดจังหวะหรือโจมตีคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยนักบวชต่างศาสนา เป็นต้น

ภารกิจประการแรกนั้นโดยสรุปแล้วคือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะต้องฝึกพุทธบริษัททั้ง 4 ให้ถึงพร้อมด้วยปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวชนั่นเอง และขอຢ້າວ่าจะต้องถึงพร้อมทั้ง 3 อย่าง จะอาศัยเพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ กล่าวคือ หากศึกษาเพียงปริยัติ แต่ไม่ปฏิบัติก็มีโอกาสเป็นปริยัติงพิช เพียงแต่รู้จำรู้คิดแต่ไม่รู้แจ้ง มีโอกาสตีความคำสอนผิดพลาดได้ ส่วนการศึกษาปริยัติก็เป็นเหมือนแผนที่นำทางในการปฏิบัติธรรม และที่สำคัญหากผลการปฏิบัติธรรมของเราไม่ก้าวหน้าจนถึงระดับที่คันธาระภายในได้แล้ว ก็ยิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาปริยัติ คือพระไตรปิฎกควบคู่ไปกับการปฏิบัติตัวย เราจะได้ใช้หลักธรรมในพระไตรปิฎกนำทางชีวิตไปก่อนจนกว่าจะเข้าถึงธรรมเหล่านั้นภายใต้ตัวได้

การที่พระพุทธองค์ประสงค์จะให้พุทธบริษัทศึกษาธรรมะให้แตกฉานนั้น พระองค์ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พุทธบริษัททอดภูมิรู้ภูมิธรรมด้วยการไปท้าผู้อื่นトイัวทอรรมแข่งกัน แต่พระองค์ต้องการให้พุทธบริษัทแตกฉานในธรรมะเพื่อสอนตัวเอง เพื่อโปรดชาวโลก และเพื่อปกป้องพระพุทธศาสนาเป็นหลัก

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 13 ข้อ 102 หน้า 285.

ในประวัติศาสตร์มีเหตุการณ์สำคัญเรื่องการโต้ตัวทอรร์ของพุทธบริษัทเพื่อปักป้องพระพุทธศาสนาอย่างมาก ซึ่งจะเล่าข้อตอนตั้งแต่ยุคโภลกับปัจจุบันไปจนถึงยุคพุทธกาลดังนี้

สมัยพระคุณานันทเทเร แห่งประเทศศรีลังกา โดยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2491 เก้าศรีลังกาตกลอยู่ภายใต้การปกครองของชาติตะวันตกคือ ศอลันดา โปรตุเกส และอังกฤษ ชาวพุทธถูกกดขี่ชั่วหนึ่งอย่างหนัก รัฐบาลสั่งห้ามชาวพุทธประชุมกันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาโดยเด็ดขาด ศาสนิกอื่นเขียนหนังสือและบทความโจมติคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง ภัยนี้คุกคามชาวพุทธอยู่นานหลายปีจนกระทั่งหนูน้อย “ไมเคิล” ถือกำเนิดขึ้น และได้ออกบวชเป็นพวกคุณานันทะศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนา ท่านได้อาสาเป็นทนายแก้ต่างให้พระพุทธศาสนา ด้วยการโต้ตัวทักษะจากศาสนารื่นที่มาจำกัดคำสอนในศาสนาพุทธจนได้รับชัยชนะ ท่านปราบนักบวชเหล่านั้นได้อย่างราบคาบและสามารถพื้นฟูพระพุทธศาสนาในศรีลังกาให้เจริญขึ้นอีกรัง¹

เมื่อครั้งที่พระถังชัมจึงศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยนาลันทา มีนักปรัชญาลัทธิโลกาภิลัทธิ์อีกคนนิยมมาทำตัวทีกับคณาจารย์แห่งนาลันทา ทางมหาวิทยาลัยจึงส่งพระถังชัมจึงไปโต้ ปรากฏว่าได้รับชัยชนะ กลับใจนักปรัชญาผู้นั้นให้มานับถือพระพุทธศาสนาได้²

และที่สำคัญประมาณ พ.ศ. 1243 นักบวชชินดูชื่อ ศั้นกระ ได้ประกาศโต้ตัวทักษะกับพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แต่ว่าคุณานันท์พระพุทธศาสนาเสื่อมโ�รมลงมาก พระภิกษุขาดการศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติทำให้ไม่มีพระภิกษุรูปใดสามารถเป็นทนายแก้ต่างให้พระพุทธศาสนาได้ ในครั้งนั้นพระภิกษุในเบงกอลจำนวน 500 รูป ถึงกับเปลี่ยนศาสนาไปนับถือศาสนาชินดู³ จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้才ให้เห็นว่าการที่พระลัมมาลัมพุทธเจ้าต้องฝึกพุทธบริษัทให้ถึงพร้อมด้วยปริยัติปฏิบัติและปฏิเวชน์ ก็เพื่อปักป้องพระพุทธศาสนาจากการถูกเบียดเบี้ยนหรือจำกัดจำกัดจากศาสนาอื่น ซึ่งจะมีผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ในสมัยพระเจ้ามิลินทก์ เช่นกัน มีบันทึกไว้ในคัมภีร์มิลินทปัญหาว่า หลังจากพระ-ลัมมาลัมพุทธเจ้าประนิพพานไปแล้วประมาณ 500 ปี มีพระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่าพระเจ้ามิลินท์ปักครองเมืองสัคลนคร เป็นผู้มีสติปัญญาเฉียบแหลม มีความสามารถในการโต้ตัวทักษะ

¹ กองวิชาการสถาบันพัฒนาบุคลากร(2548). “คุณานันท์และผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนาในศรีลังกา” หน้า 91 – 99.

² เสถียร โพธินันท์ (2539). “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา.” หน้า 207.

³ เสถียร โพธินันท์.(2540). “ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 1.” หน้า 158.

habukkul teiyip diayak thawerokki diayet iatam panyahakab paravikhu lan nakkabwachalati tangya ไม่เลือกหน้าพวากได้แก่ปัญหาไม่ได้แก่พากันหนี้ไปพวากที่เมืองนี้ก็สู้หนึ่งอยู่แต่โดยมากได้พากันหนี้ไปสู่ป่าหิมพานต์ เมืองสาคลนครเป็นเหมือนกับว่างจากนักบวชอยู่ถึง 12 ปี เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาสูญเสื่อมลงอย่างมาก จนกระทั่งมหาเสนเทพบุตรจุติจากเทวโลกมาเกิดในโลกมนุษย์ต่อได้ออกบัวและบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์มีนามว่าพระนาคเสนเราะ ท่านสามารถปราบพระเจ้ามิลินทลงได้ โดยตอบคำถามทุกข้อของพระเจ้ามิลินทได้อย่างกระจ่างแจ้ง และได้ฟันฟูพระพุทธศาสนาขึ้นใหม่ ซึ่งต่อมาพระเจ้ามิลินทก็ออกบัวและบรรลุเป็นพระอรหันต์เช่นกัน

ในสมัยพุทธกาลก็มีปรากฏเรื่องการโตัวทอรรโมยุ่หularyครัง เช่น การโตัวทอรรโมยุ่หulary ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากับสัจจานิคณ์, การโตัวทอรรโมยุ่หulary ของพระภูมารักษ์สังกับพระเจ้าปายาสี และการโตัวทอรรโมยุ่หulary ของพระสารีบุตรกับนางปริพาชิกาซึ่งเป็นนักบัวชนอกพระพุทธศาสนา เป็นต้น ในที่นี้จะยกตัวอย่างการโตัวทอรรโมยุ่หulary ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าดังนี้

ครังหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ในป่ามหาวน ไกล้มีองเวลาลี สมัยนั้น สัจจานิคณ์ผู้มีปัญญามากได้กล่าวในท่ามกลางประชุมชนในเมืองเวลาลีว่า เราไม่เห็นสมณ-พราหมณ์เหล่าใดที่เราโต้ตอบถ้อยคำด้วยแล้ว จะไม่ประหม่าตัวสั่นหวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหลจากรักแร้เลย แม้เราจะโต้ตอบถ้อยคำกับเสาที่ไม่มีจิต แม้เสานั้นก็จะท้านหวั่นไหว จะกล่าวอะไรไร้ถึงมนุษย์เล่า

สัจจานิคณ์คิดว่า ถ้าอย่างไรเราจะได้พากับพระโคดม จะได้เจรจา กันแลกหน่อย และจะเปลี่ยนความเห็น Lewaram ของพระองค์เสีย จากนั้นสัจจจะจึงเข้าไปสู่ป่ามหาวนถึงที่พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ แล้วทูลถามว่า พระโคดมสั่งสอนสาวกทั้งหลายอย่างไร

ภ.(พระผู้มีพระภาคเจ้า) เรายังสอนสาวกทั้งหลายว่า รูปไม่เที่ยง เวหน้าไม่เที่ยง สัญญาไม่เที่ยง สังขารไม่เที่ยง วิญญาณไม่ใช่ตัว สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัว เราสั่งสอนสาวกทั้งหลายอย่างนี้

ส.(สัจจานิคณ์) พระโคดม พีชพันธุ์ไม่เหล่าได้เหล่าหนึ่งที่ถึงความเจริญของงานพีชพันธุ์ไม่เหล่านั้นทั้งหมดต้องอาศัยแผ่นดิน ตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงเจริญของงานได้ หรือการงานเหล่าได้เหล่าหนึ่งที่บุคคลทำด้วยกำลังแขน การทำงานเหล่านั้นทั้งหมด บุคคลต้องอาศัยแผ่นดิน ต้องตั้งอยู่ในแผ่นดิน จึงทำได้ฉันได้ บุคคลมีรูปเป็นตัว มีเวหนาเป็นตัว มีสัญญาเป็นตัว มีสังขารเป็นตัว มีวิญญาณเป็นตัว และเวหนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้นต้องตั้งอยู่ในรูป จึงสามารถเสวยผลแห่งบุญหรือไม่ใช่บุญได้ฉันนั้น

ก. ถ้าอย่างนั้น เรายังสามารถท่านว่า พระราชาทั้งหลายสามารถฝ่าคนที่ควรต้องมี ริบสมบัติคนที่ควรต้องริบ ขับไล่คนที่ควรต้องขับไล่ในพระราชอาณาเขตของพระองค์ได้มิใช่หรือ

ส. อย่างนั้นท่านพระโคดม

ก. ข้อที่ท่านกล่าวว่า รูปเป็นตัวของเรา ท่านสามารถบังคับบัญชารูปของท่านว่า รูปของเรางเป็นอย่างนั้นเด็ดอย่างไได้เป็นอย่างนี้เลยได้หรือ กล่าวคือ เมื่อบุคคลใดถูกพระราชบัญชาก็สามารถบังคับรูปหรือร่างกายของเขารได้หรือว่า อย่าเจ็บ และ อย่าตาย เป็นต้น

ส. เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตามอย่างนี้ สักจะได้นิ่งอยู่พระองค์ตรัสตามอย่างนี้ถึงครั้งที่สาม สักจะจึงจำใจตอบว่า ข้อนี้ไม่เป็นอย่างนั้นพระโคดม

ก. ท่านจะคิดให้ดีเสียก่อนแล้วจึงค่อยกล่าวแก้ เพราะคำหลังของท่านไม่ตรงกับคำที่ท่านกล่าวไว้แต่ก่อน ไม่สอดคล้องกับคำที่ท่านกล่าวไว้แต่ก่อน

ข้อที่ท่านกล่าวว่า เวทนาเป็นตัวของเรา สัญญาเป็นตัวของเรา สังขารเป็นตัวของเราวิญญาณเป็นตัวของเรา ท่านสามารถบังคับบัญชาเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณให้เป็นไปตามที่ท่านต้องการหรือไม่

ส. ไม่ได้ พระโคดม

ก. ด้วยเหตุนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณเที่ยงหรือไม่เที่ยง

ส. ไม่เที่ยง พระโคดม

ก. ถึงได้ไม่เที่ยง ลิงนั้นทุกข์หรือสุข

ส. ลิงนั้นทุกข์ พระโคดม

ก. ถึงได้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นลิงนั้นว่า สิงห์ของเรา เราเป็นส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งตัวของเรา

ส. ข้อนี้ไม่ควรเลย พระโคดม

จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอีกหลายประการ เมื่อทรงแสดงธรรมจบแล้วสักจะทูลว่า ข้าพเจ้าเป็นคนคงของว่าฯ เพราะสำคัญตัวอาจจะโต้เดียงกับพระโคดมได้บุรุษมาປะทะซ้างอันซับมันเข้าก็ตี เจอะกองไฟอันกำลังลุกโชนก็ตี กระทบงที่มีพิษร้ายก็ตี ยังมีเอาตัวรอดได้บ้าง แต่ใครที่มาพบพระโคดมเข้าแล้ว ไม่มีใครเอาตัวรอดได้เลย พระเจ้าข้า

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เราจะเห็นได้ว่าหลักภาษาศาสตร์ในพระพุทธศาสนา มีความลุ่มลึกกว้างขวาง และมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และเราสามารถศึกษา นำหลักภาษาศาสตร์ในพระพุทธศาสนา ไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสุขและความสำเร็จได้

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 9 ภาษาศาสตร์ในพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 9 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 9 แล้วจึงศึกษาบทที่ 10 ต่อไป

บทที่ 10

วิทยาศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 10

วิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก

- 10.1 ภาพรวมวิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก
- 10.2 เจตคติต่อความรู้ในพระไตรปีฎก
- 10.3 ลักษณะของความรู้ในพระไตรปีฎก
- 10.4 วิธีการแสวงหาความรู้ในพระไตรปีฎก
- 10.5 สมาริกับการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์
- 10.6 นิยาม 5 กฎแห่งสรรพสิ่งในอนันตจักรวาล
  - 10.6.1 พีชนิยามกับวิทยาศาสตร์
  - 10.6.2 อุตุนิยามกับวิทยาศาสตร์
  - 10.6.3 จิตตนิยามกับวิทยาศาสตร์
  - 10.6.4 กรรมนิยามกับวิทยาศาสตร์
  - 10.6.5 ธรรมนิยามกับวิทยาศาสตร์
- 10.7 การพิสูจน์คำสอนในพระไตรปีฎก

แนวคิด

1. เจตคติต่อความรู้ในพระไตรปิฎก คือ อย่าปลงใจเชื่อโดยง่ายไม่ว่าความรู้ที่ได้ยินได้ฟังนั้นจะน่าเชื่อถือด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม จนกว่าจะได้ทดลองพิสูจน์จนรู้ได้ด้วยตนเอง

2. ลักษณะของความรู้ในพระไตรปิฎก คือ เป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนหลักเหตุและผล

3. วิธีการแสวงหาความรู้ในพระไตรปิฎกมี 3 วิธีการ คือ สูตรมายปัญญา : ความรู้จากการฟังหรือการอ่าน, จินตามยปัญญา : ความรู้จากการคิด และ ภารนา�ยปัญญา : ความรู้จากการปฏิบัติ ได้แก่ ปฏิบัติ samañña ภารนา�ยปัญญา เป็นต้น ภารนามยปัญญานั้นเป็นความรู้ระดับสูงสุด

4. การค้นพบกฎและทฤษฎีสำคัญทางวิทยาศาสตร์นั้นส่วนใหญ่แล้วอาศัยภารนามยปัญญาเข้าช่วยแทบทั้งสิ้น แต่เป็นภารนามยปัญญาในระดับเบื้องต้น

5. นิยาม 5 เป็นกฎที่ควบคุมสรรพสิ่งในอนันตจักรวาล ทุกสิ่งทุกอย่างสามารถอธิบายได้ด้วยนิยาม 5 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องโครงสร้างของเอกภพ, กาแล็กซี, หรือโครงสร้างระดับเล็ก ได้แก่ อะตอม, รวมทั้งสิ่งมีชีวิตทั้งมนุษย์สัตว์และพืช, เรื่องจิตใจ และปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

6. การพิสูจน์คำสอนในพระไตรปิฎกในความรู้ส่วนละเอียด เช่น นรก สวรรค์ นิพพาน และ โลกันต์ เป็นต้น จะต้องพิสูจน์ด้วยใจเท่านั้น คือ ทำใจให้ละเอียดด้วยการนั่งสมาธิจนบังเกิดญาณทัสนะ จึงจะพิสูจน์การมีอยู่จริงของสิ่งเหล่านี้ได้ ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ทั่วไป

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักวิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎกดังนี้ คือ เจตคติต่อความรู้, ลักษณะของความรู้, วิธีการแสวงหาความรู้, samañña กับการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์, นิยาม 5 กฎแห่งสรรพสิ่งในอนันตจักรวาล และการพิสูจน์คำสอนในพระไตรปิฎก

บทที่ 10

วิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก

10.1 ภาพรวมวิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎก

วิทยาศาสตร์ในพระไตรปีฎกในที่นี้จะกล่าวถึงประดิនที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปีฎกซึ่งเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เจตคติต่อความรู้, ลักษณะของความรู้, วิธีการแสวงหาความรู้, สามิคกับการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์, นิยาม 5 กฎแห่งสรรพสิ่งในอนันตจักรวาล และการพิสูจน์คำสอนในพระไตรปีฎก

แต่ทั้งนี้ไม่ได้ต้องการให้นักศึกษาเข้าใจว่า พุทธศาสนาอันเป็นพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปีฎกเป็นวิทยาศาสตร์ เพราะว่าพุทธศาสนาที่เป็นพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์ที่ยังคงเป็นวิทยาศาสตร์

พุทธศาสนานั้นมีความแตกต่างกับวิทยาศาสตร์ในประดิณที่สำคัญ คือ ความรู้ของพุทธศาสนาเป็นความรู้แจ้งด้วยพระปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวนาหมายปัญญา เป็นสัจธรรมที่เที่ยงแท้แน่นอนไม่มีการเปลี่ยนแปลงอีกต่อไป

ส่วนความรู้ของวิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นความรู้แจ้งแต่เป็นความรู้ที่เกิดจากสุตมายปัญญา และจินตมายปัญญาเป็นหลัก เกิดจากการลองผิดลองถูกจนคิดว่าได้ค้นพบความจริงในธรรมชาติ บางประการ แล้วตั้งเป็นกฎหรือทฤษฎีขึ้นมา ซึ่งมีป้อยครั้งเมื่อนักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษามากขึ้น ไปกว่าเดิมก็จะพบว่า กฎหรือทฤษฎีบางอย่างไม่ถูกต้องจึงต้องยกเลิกไป

กฎบางกฎที่ใช้มานานจนนักวิทยาศาสตร์เองก็คิดว่าเป็นสัจธรรมไม่มีการเปลี่ยนแปลงแล้ว ได้รับการพิสูจน์มาหนบครั้งไม่ถ้วนแล้วว่าถูกต้อง ก็ยังอาจจะพลาดได้ เมื่อondังอุปมาที่ว่า ไก่ตัวหนึ่งเข้าขึ้นมา ก.มา นาย ก.มาที่ไร ก.เอาอาหารมาให้กินทุกที่ เห็นอย่างนี้มาทุกเช้าๆ ก็เป็นอันว่า พอกไก่เห็นนาย ก. เป็นได้กิน ไก่เห็นนาย ก.เป็นได้กิน ไก่เห็นนาย ก.เป็นได้กินทุกวันๆ เป็นปีๆ แต่มาถึงเข้าวันหนึ่ง ไก่เห็นนาย ก.มา แต่ไม่ได้กิน เพราะนาย ก.ไม่ได้ถืออาหารมา และกล้ายเป็นว่า นาย ก.ถือมืดมาแล้วก็เนื่องไก่ลงหม้อแกง เพราะฉะนั้น ที่ว่า “ไก่เห็นนาย ก.แล้วได้กิน” ก็กล้ายเป็นว่า “ไก่เห็นนาย ก.เลยลงหม้อแกง”

ในขณะเดียวกันเมื่อวิทยาศาสตร์สั่งสมความรู้และประสบการณ์ไปมากเข้า ก็สามารถค้นพบสัจธรรมบางประการในธรรมชาติได้ เช่นเดียวกัน แม้จะต้องลองถูกลองผิดมานับครั้งไม่ถ้วนแล้วก็ตาม ซึ่งสัจธรรมที่นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบนั้นก็มีอยู่หลายประการที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้กว่า 2,500 ปีมาแล้ว

10.2 เจตคติต่อความรู้ในพระไตรปิฎก

เจตคติต่อความรู้ที่สำคัญในพระไตรปิฎกซึ่งสอดคล้องกับวิทยาศาสตร์ คือ อย่าด่วนเชื่ออะไรง่ายๆ โดยที่ยังไม่ได้พิสูจน์ด้วยตนเอง โดยสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จจากริปไปในแคว้นโกศล พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เมื่อเสด็จถึงตำบลของพากามะ ซึ่งอ่าวเกสปุตตันนิคม พากามะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าและได้กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์พากหนึ่งมายังเกสปุตตันนิคม ได้ประกาศว่า ลักษิของตนเท่านั้นที่น่าเชื่อถือ และได้กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น ลักษิของผู้อื่นว่าไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีสมณพราหมณ์อีกพากหนึ่งมายังเกสปุตตันนิคม ได้ประกาศว่า ลักษิของตนเท่านั้นที่น่าเชื่อถือ และได้กระทบกระเทียบ ดูหมิ่น ลักษิของผู้อื่นว่าไม่น่าเชื่อถือ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความสั่ยลังเลใจในสมณพราหมณ์เหล่านั้นว่า “บรรดาสมณพราหมณ์เหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ก็สมควรที่ท่านทั้งหลายจะสั่ย สั่นที่จะลังเลใจ ท่านทั้งหลายเกิดความสั่ยลังเลใจในสิ่งที่ควรสั่ย จากนั้นพระพุทธองค์ได้ให้หลักอันเป็นเจตคติต่อความรู้ต่างๆ ที่ได้ยินได้ฟังหรือได้ศึกษาไว้ 10 ประการ คือ

- 1) อย่าปั่นใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- 2) อย่าปั่นใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
- 3) อย่าปั่นใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- 4) อย่าปั่นใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- 5) อย่าปั่นใจเชื่อเพระตระกะ คือ การคิดเอาเอง
- 6) อย่าปั่นใจเชื่อเพระการอนุมาน คือ คาดคะเนตามหลักเหตุผล
- 7) อย่าปั่นใจเชื่อด้วยการคิดตรองตามแนวเหตุผล

- 8) อย่าปลงใจเชื่อพระราเช้าได้กับทฤษฎีพินิจไว้แล้ว
- 9) อย่าปลงใจเชื่อพระมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
- 10) อย่าปลงใจเชื่อพระนับถือว่า ท่านผู้นี้เป็นครูของเรา

จากนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เน้นย้ำว่า “กาลามะทั้งหลาย เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองเท่านั้นว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ที่บุคคลถือปฏิบัติบริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกือกูลเพื่อทุกข์ เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเลีย”¹

จากพระธรรมสำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าข้างต้นสรุปได้ว่า อย่าปลงใจเชื่อโดยง่ายไม่ว่า ธรรมหรือความรู้ที่ได้ยินได้ฟังนั้นจะน่าเชื่อถือด้วยเหตุใดๆ ก็ตาม อย่าปลงใจเชื่อจนกว่าเราจะพึงรู้ได้ด้วยตนเองหรือจนกว่าจะได้ทดลองพิสูจน์จนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมนี้หรือความรู้นี้เป็นกุศลหรืออกุศล มีโทษหรือไม่มีโทษ เมื่อรู้ได้ด้วยตนเองแล้วก็ให้ละธรรมที่มีโทษและปฏิบัติเฉพาะธรรมที่ไม่มีโทษแต่เพียงอย่างเดียว

พระอริยสาวกทั้งหลายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เจริญร้อยตามพระธรรมนี้ เช่น พระสารีบุตร เป็นต้น สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกพระสารีบุตรมาแล้วตรัสว่า ดูก่อนสารีบุตร เธอเชื่อหรือว่า สัทอินทร์ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยิ่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด วิริยินทร์ ฯลฯ ปัญญินทร์ ที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยิ่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด

พระสารีบุตรกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเรื่องนี้ ข้าพระองค์ไม่ถึงความเชื่อ ต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า สัทอินทร์ ฯลฯ ปัญญินทร์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยิ่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด ... ก็มัตตานั้น ข้าพระองค์รู้แล้ว เห็นแล้ว ทราบแล้ว กระทำให้แจ้งแล้ว พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญา ข้าพระองค์จึงหมดความเคลื่อบแคลงสงสัยในอมตานั้นว่า สัทอินทร์ ฯลฯ ปัญญินทร์ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมหยิ่งลงสู่อมตะ มีอมตะเป็นเบื้องหน้า มีอมตะเป็นที่สุด²

โดยสรุปคือ หากยังไม่ได้เข้าถึงไม่บรรลุด้วยตนเอง ก็เพียงแต่รับฟังไว้ ต่อเมื่อปฏิบัติ จนเข้าถึงด้วยตนเองแล้วจึงปักใจเชื่อ โดยปราศจากความเคลื่อบแคลงสงสัย

¹ เกสปุตติสูตร, อังคุตตรนิกาย ทุกนิบท, มจร. เล่ม 20 ข้อ 66 หน้า 255-257.

² ปุพพโภภูဒกสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารварค, มก. เล่ม 31 ข้อ 983-986 หน้า 73-75.

ເນື່ອພຣະສາດີບຸຕຽກລ່າວຈັບ ພຣະສັມມາສັມພຸທອເຈົ້າກີທຽງຕຣັສສຣຣເສຣິຢູພຣະສາດີບຸຕຽ ກຣະຕ່າຍຕື່ນຕູມອຸທາຫຣນິກາຮເຊື່ອໂດຍໄມ້ໄດ້ພຶສູຈົນ

ພຣະຜູ້ມີພຣະກາຄເຈົ້າຕຣັສວ່າ ໃນອົດຕກາລ ພຣະໂພອີສັຕິວັບັງເກີດໃນກຳເນີດຣາຊສີ່ຫຼົມ ອາຄີຍອູ່ໃນປ່າແທ່ງທັນໃນສມ້ຍັນນັ້ນ ມີດົກຕາລປັນກັບຕົ້ນມະຕູມອູ່ໃນທີ່ໄກລັກທະເລ ວັນທັນ ກຣະຕ່າຍຕົວທັນໆນີ້ມານອນອູ່ໃຕ້ໃບຕາລ ແລະຄືດວ່າ ຄໍາແຜ່ນດິນນີ້ຄລ່ມ ເຮົາຈັກໄປທີ່ໃຫ້ ຂົນນັ້ນເອງ ຜລມະຕູມສຸກພລທັນໆທີ່ໜຶ່ງຫລ່ວລົງບນໃບຕາລນັ້ນ

ເພຣະເລີຍໃບຕາລນັ້ນກຣະຕ່າຍນັ້ນຈຶ່ງຄືດວ່າ ແຜ່ນດິນຄລ່ມແນ່ ຈຶ່ງກຣະໂດດໜີໄປໄໝເຫຼືຍວ່າ ທັນ ກຣະຕ່າຍຕົວອື່ນເຈິງຄາມວ່າ ທ່ານກລວຂອະໄຣ ກຣະຕ່າຍຕົວນັ້ນກລ່າວວ່າ ແຜ່ນດິນຄລ່ມທີ່ນັ້ນ ຄຣວນັ້ນກຣະຕ່າຍ 1,000 ຕັວໄດ້ຮ່ວມກັນທີ່ຕາມໄປ ແລະຍັງມີສັຕິວີ່ນ່າງ ອີກຈຳນວນມາກຕລອດພື້ນທີ່ 16 ກີໂລເມຕຣ໌ທີ່ຕາມໄປດ້ວຍເພຣະເຊື່ອວ່າ ແຜ່ນດິນຄລ່ມຈົງຈາກໆ

ພຣະໂພອີສັຕິວີ່ເຫັນສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນກຳລັງທີ່ນີ້ອູ່ ຈຶ່ງຄາມວ່າ ນໍ້ອະໄຮກັນ ເນື່ອໄດ້ພັງວ່າ ທີ່ນັ້ນ ແຜ່ນດິນຄລ່ມ ຈຶ່ງຄືດວ່າ ອຣຣມດາແຜ່ນດິນຄລ່ມ ຍ່ອມໄມ່ມີໃນກາລໄທນ່າງ ສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນຈັກເຫັນອະໄຣບາງຍ່າງເປັນແນ່ ຄໍາເຮົາໄມ້ໜ່າຍສັຕິວີ່ທັງປວງຈັກພິນາສ ພຣະໂພອີສັຕິວີ່ຈຶ່ງວິ່ງຍັງເຊີງເຂົາແລ້ວບັນລື້ອສີຫາທີ່ນີ້ 3 ຄຽ້ງ ດ້ວຍຄວາມກລວກຮາຊສີ່ຫຼົມ ສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນຈຶ່ງຫຼຸດວິ່ງ ຍືນຮວມກັນອູ່ເປັນກຸ່ມ່າ

ຮາຊສີ່ຫຼົມຄາມວ່າ ພວກທ່ານທີ່ເພື່ອອະໄຣ ສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນກລ່າວວ່າ ແຜ່ນດິນຄລ່ມ ຮາຊສີ່ຫຼົມຄາມວ່າ ໄຄຣເຫັນແຜ່ນດິນຄລ່ມ ສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນກລ່າວວ່າ ຊ້າງຮູ້ ຊ້າງກລ່າວວ່າ ພວກຂ້າພເຈົ້າໄມ່ຮູ້ ພວກສີ່ຫະຮູ້ສີ່ຫະກິກລ່າວວ່າ ພວກຂ້າພເຈົ້າໄມ່ຮູ້ ພຍັດຫຼົງ ແຮດ... ໂຄ... ກຣະບູ້... ໂຄລານ... ສຸກ... ມຖື... ພວກມຖືກິກລ່າວວ່າ ຂ້າພເຈົ້າໄມ່ຮູ້ ພວກກຣະຕ່າຍຮູ້ ພວກກຣະຕ່າຍຈຶ່ງບອກວ່າ ກຣະຕ່າຍຕົວນັ້ນພູດ

ພຣະໂພອີສັຕິວີ່ຈຶ່ງສອບຄາມກຣະຕ່າຍຕົວນັ້ນ ແລະພາໄປດູທີ່ເກີດເຫດຸໄມ້ເຫັນແຜ່ນດິນຄລ່ມແຕ່ພບລູກຕາລສຸກຕກອງຢູ່ບຸນໃບຕາລ ຈຶ່ງບອກເຮື່ອທັງໝາດໃຫ້ສັຕິວີ່ທັງໝາຍທຣາບ ໃນກາລນັ້ນ ຄໍາພຣະ-ໂພອີສັຕິວີ່ໄມ້ໜ່າຍໄວ້ ສັຕິວີ່ເຫຼຸ່ານັ້ນຈະວິ່ງລົງສູ່ທະເລພາກນາຕາຍທັງໝາດ ເນື່ອພຣະສັມມາສັມພຸທອເຈົ້າແສດງອຣມຈົບແລ້ວທຽບປະຊຸມຊາດກວ່າ ຮາຊສີ່ຫຼົມໃນຄຽ້ງນັ້ນ ຄື່ອ ເຮົາຕຄາຄ¹

ຈາກເຮື່ອກກຣະຕ່າຍຕື່ນຕູມທີ່ກລ່າວມານີ້ຈະເຫັນວ່າ ກຣະເຊື່ອໂດຍໄມ້ໄດ້ພຶສູຈົນດ້ວຍຕົນເອງເປັນອັນຕຽມ ແລະໄມ້ໃໝ່ແນວທາງທີ່ຄູກຕ້ອງເຈຕົກຕີອັນນີ້ເປັນຫລັກກາຮທີ່ສຳຄັງອັນທັນໃນພຣະພຸທອສາສນາ ຜົ່ງເປັນເຄື່ອງຢືນຢັນໄດ້ເປັນຍ່າງດີວ່າ ພຣະສັມມາສັມພຸທອເຈົ້າໄມ້ໄດ້ສອນໃຫ້ຄນເຊື່ອຍ່າງມງາຍ ແຕ່ທຽບສອນໃຫ້ຄນຮູ້ຈັກໃໝ່ປັນຍາໃນກາຮພິຈາຮານ ສອນໃຫ້ຮູ້ຈັກກາຮພຶສູຈົນດ້ວຍຕົນເອງ ແຕ່ທັນໆກາຮ

¹ ຖຸກທຸກພາຍພາດກ, ພຣະສັມມາສັມພຸທອເຈົ້າກີທຽງຕຣັສສຣຣເສຣິຢູພຣະສັມມາສັມພຸທອເຈົ້າ, ມກ. ເລີ່ມ 58 ຂັ້ນ 586-589 ພັນ 530-537.

ทดลองพิสูจน์นั้นต้องแยกแยะว่า สิ่งไหนควรพิสูจน์ สิ่งไหนไม่ควร เช่น เรื่องยาเสพติด เป็นสิ่งที่ไม่ควรทดลองพิสูจน์ว่ามันไม่ดีอย่างไร เพราะโทษของมันเราเห็นได้อย่างชัดเจนอยู่แล้ว

10.3 ลักษณะของความรู้ในพระไตรปิฎก

ลักษณะของความรู้ที่สำคัญในพระไตรปิฎก คือ เป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนหลักเหตุและผล ดังที่พระอัลลัซซีได้แสดงธรรมโดยย่อเรื่อง อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาแก่อุปติสส-ปริพากว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้”¹

ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ หมายถึง ความทุกข์เกิดจากเหตุ คือ ต้นเหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น หมายถึง พระสัมมาสัม-พุทธเจ้าทรงแสดงเหตุแห่งทุกข์ คือ ต้นเหตุ และทรงแสดงความดับแห่งทุกข์ คือ นิโรด ซึ่งหมายรวมถึง บรรคมีองค์ 8 อันเป็นหนทางแห่งความดับทุกข์ด้วย

อริยสัจ 4 นี้ครอบคลุมคำสอนทั้งหมดของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอัลลัซซีจึงกล่าว กับอุปติสสปริพากว่า พระมหาสมณะมีปกติทรงสั่งสอนอย่างนี้ กล่าวคือ ปกติพระสัมมาสัม-พุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องอริยสัจ 4 ส่วนที่เหลือเป็นเรื่องของการขยายความเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจมากขึ้น เพราะบางคนมีปัญญาน้อย ฟังธรรมโดยย่อเพียง 2 บรรทัด ดังที่พระอัลลัซซีกล่าวแก่อุปติสส-ปริพากไม่อาจเข้าใจได้ ส่วนอุปติสสปริพากนั้นมีปัญญามากฟังธรรมเพียงแค่นั้นก็เข้าใจและได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เมื่อท่านอุปสมบทแล้วชาวพุทธรู้จักท่านในนามพระสารีบุตรเถระ

การที่ความรู้ในพระไตรปิฎกตั้งอยู่บนหลักเหตุและผลนี้ สอดคล้องกับลักษณะของความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างยิ่ง นักวิทยาศาสตร์พยายามศึกษาธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดผลคือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ ขึ้น เมื่อรู้แล้วก็ตั้งเป็นทฤษฎีหรือกฎขึ้นมา และนำกฎหรือทฤษฎีเหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นำมาพัฒนาเป็นเทคโนโลยีต่างๆ เป็นเหตุให้โลกมีความเจริญก้าวหน้า แต่ความรู้ที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบนั้นยังเป็นความรู้ทางโลกิยะ ไม่อาจช่วยให้ผู้ศึกษาพัฒนาได้ ต่างกับความรู้ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าค้นพบคือ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นความรู้ทางโลกุตราชารณ์ช่วยให้ผู้ที่ศึกษาและปฏิบัติพ้นจากทุกข์ได้

แต่ทั้งนี้ก็มีทฤษฎีที่สำคัญบางทฤษฎีที่นักวิทยาศาสตร์กล่าวว่าไม่เป็นไปตามกฎแห่งเหตุผลคือ “ทฤษฎีความอนตัม” ซึ่งมีลักษณะว่า ในโลกของสารที่มีขนาดเล็กไม่มีความคงที่

¹ พระวินัยปิฎก มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มก. เล่ม 6 ข้อ 68 หน้า 125.

สมำ่เสมอ ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน สิ่งที่สามารถพยากรณ์ได้ในโลกแห่งอนุภาคมีเพียงความน่าจะเป็นเท่านั้น ไอน์สไตน์เองก็กล่าวว่า ความตั้มฟิสิกส์เติบโตโดยไม่เคราะห์กฎการเรียงลำดับเหตุ (cause) ไปสู่ผล (effect) ไอน์สไตน์มีความเชื่อมั่นว่า ทฤษฎีความตั้ม ยังไม่สมบูรณ์ต้องมีความผิดพลาดบางประการ แต่เขายังคงอธิบายไม่ได้ว่าทฤษฎีนี้มีความผิดพลาดตรงไหน ซึ่งต้องรอนักฟิสิกส์ในปัจจุบันช่วยกันศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เกิดความกระฉับในเรื่องนี้ต่อไป

10.4 วิธีการแสวงหาความรู้ในพระไตรปิฎก

ในพระไตรปิฎกได้กล่าวไว้ถึงวิธีการแสวงหาความรู้หรือปัญญาไว้ 3 ประการ คือ สุต卯ปัญญา, จินตามยปัญญา และ ภารนา�ยปัญญา¹ โดยแต่ละประการมีความหมายดังนี้

10.4.1 สุต卯ปัญญา : ปัญญาอันเกิดจากการฟัง

สุต卯ปัญญา มาจาก สุต (ฟัง)+ มย (สำเร็จด้วย) + ปุณญา (ปัญญา) หมายถึง ปัญญาอันสำเร็จด้วยการฟัง หรือ ความรู้อันเกิดจากการฟัง แต่ในปัจจุบันยังหมายรวมไปถึง การอ่าน, การดู, การชม ฯลฯ ด้วย ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีหนังสือให้อ่าน ยังไม่มีสื่อต่างๆ ให้ดู การเรียนรู้สิ่งต่างๆ จะใช้การฟังจากครูเป็นหลัก แต่ปัจจุบันช่องทางการเรียนรู้มีมาก ไม่จำเป็นต้องฟังจาก ครูโดยตรง สามารถอ่านได้จากหนังสือที่ครูหรือผู้รู้ท่านต่างๆ เขียนเอาไว้ สามารถได้จากสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย

หัวใจหลักของ สุต卯ปัญญา คือ การจับประเด็น ให้ได้ว่า ผู้พูดฯ ถึงเรื่องอะไรบ้าง ประเด็นใหญ่คืออะไร ประเด็นย่อยมีอะไรบ้าง จับประเด็นให้ได้ว่า หนังสือที่อ่านกล่าวถึงเรื่องอะไร หากไม่รู้จักจับประเด็น เราจะได้ประโยชน์จากการฟังหรือการอ่านน้อยมาก เพราะเมื่อฟังหรืออ่านหนังสือจบแล้ว จะจำกัดเรื่องที่ได้ฟัง แต่ถ้าจับประเด็นได้ อย่างน้อยๆ เราจะจำประเด็นได้ เมื่อจำประเด็นได้จะสามารถเชื่อมโยงไปสู่รายละเอียดได้ ความรู้ที่ได้จากสุต卯ปัญญา จึงเป็นความรู้ประเภท ความรู้จำ

10.4.2 จินตามยปัญญา : ปัญญาอันเกิดจากการคิด

จินตามยปัญญา มาจาก จินุต (ความคิด) + มย (สำเร็จด้วย) + ปุณญา (ปัญญา) หมายถึง ปัญญาอันสำเร็จด้วยความคิด หรือ ความรู้อันเกิดจากความคิด กล่าวคือ เมื่อจับประเด็นใน สิ่งที่ฟังหรืออ่านได้แล้ว ก็ต้องนำความรู้นั้นมาไตร่ตรองเพื่อให้เข้าใจ เพราะหากเพียงแค่จำ

¹ สังคีตสูตร, ที่มนิกาย ปาก្យิกรรม, มจร. เล่ม 11 ข้อ 107 หน้า 271.

ได้แต่ ไม่นำมาไตร่ตรองให้เข้าใจ ตัวเราเองก็จะไม่ต่างอะไรกับ “Hard disk” เก็บข้อมูลเท่านั้น กล่าวคือ “Hard disk” จำข้อมูลได้มากมายแต่มันไม่ได้เข้าใจในข้อมูลนั้นเลย

หลักในการไตร่ตรองนั้น เราจะต้องสาวไปหาเหตุด้วยการตั้งคำถามว่า ทำไมผู้พูดจึงกล่าวอย่างนั้น ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมไม่เป็นอย่างนี้ เมื่อเรารู้จักตั้งคำถาม ทำไม กับสิ่งที่ศึกษาป้อยๆ แล้ว เราจะเข้าใจในสิ่งนั้นๆ ได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถประยุกต์ใช้ได้ ความเจริญของโลกโดยเฉพาะทางด้านวัตถุในปัจจุบันก็เจริญขึ้นมาได้ด้วยการรู้จักตั้งคำถามว่า Why Why Why ... ของนักวิทยาศาสตร์ต่อธรรมชาติรอบตัว เมื่อตั้งคำถามแล้วก็พยายามหาคำตอบจนได้ค้นพบหลักการของธรรมชาติ แล้วนำหลักการนั้นมาประยุกต์สร้างเป็นเทคโนโลยีต่างๆ ขึ้น

ความรู้ที่ได้จากการไตร่ตรองด้วยเหตุผลและรู้จักหาหลักฐานอ้างอิงอย่างเป็นระบบ จนค้นพบคำตอบที่ถูกต้องนั้น จึงเป็นความรู้ประเภท **ความรู้คิด**

10.4.3 ภาระนัยปัญญา : ปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติ

ภาระนัยปัญญา มาจาก ภาระ (การทำสมារิภาระ) + นัย (สำเร็จด้วย) + ปัญญา (ปัญญา) หมายถึง ปัญญาอันสำเร็จด้วย หรือ ความรู้อันเกิดจากการทำสมារิภาระ

ภาระนัยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการเห็น คือ เห็นด้วยญาณทัสนะว่า สิ่งต่างๆ แท้จริงเป็นอย่างไร เมื่อเราปฏิบัติธรรมจนใจหยุดนิ่งและเข้าถึงพระธรรมกายแล้ว จะน้อมใจไปในเรื่องอะไรก็จะเห็นแจ้งและรู้แจ้งในเรื่องนั้นๆ ได้เป็นความรู้ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ด้วยเหตุนี้ความรู้อันเกิดจากเจริญสมារิภาระนี้จึงเป็นความรู้ประเภท **ความรู้แจ้ง**

หลักการของสมារินั่นก็คือ การหยุดคิด ทำใจให้หยุดนิ่ง อย่างสบายนฯ และต่อเนื่อง โดยการนำใจของเราไปจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงสิ่งเดียวไม่ออกแวกไปนึกถึงสิ่งอื่นหรืออาจจะทำสมារิโดยการทำใจให้ว่าง ไม่นึกคิดอะไรเลยก็ได้ การทำสมារินั้นสามารถทำได้หลายลักษณะ คือ อาจจะใช้วิธีนั่งสมาธิโดยตรงก็ได้ หรือ อาจจะทำสมារิโดยอ้อมด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ อย่างเอ้าใจจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น นึกถือได้ว่าเป็นการทำสมារิเช่นเดียวกัน

ในเรื่องภาระนัยปัญญา นี่คุณยายอาจารย์มหารัตนอุบลสิการัจันทร์ ขณะกยุงเศษสอนวิศวกรก่อสร้างท่านหนึ่งว่า เวลาเราคิดอะไรไม่ออกให้หลบไปเงียบๆ ไปนั่งสมาธิ เอาใจรวมเข้าไปในตัว แล้วร่วมงานทั้งหมดของเราเข้าไปไว้ในตัวด้วย เราจะคิดออก เราจะจัดแผนงานของเรา กว่าจะต้องทำอะไร ทำยังไง จะเห็นชัด นั่งสมาธิทำให้เกิดปัญญา ยายยังใช้วิธีนี้เหมือนกัน งานในครัวมีปัญหาตรงไหน ยายจะกลับเข้าไปในครัว นั่งเงียบๆ สักพัก ก็จะคิดวางแผนออก ว่าจะ

แก้ปัญหาอย่างไร พระเดชพระคุณหลวงพ่ออัมมขโยกีสอนเข่นเดียวกันว่า เวลาคิดอะไรไม่ออก ก็ให้ออกจากความคิด ทำจิตให้สงบแล้วจะพบทางออก

10.5 สามิ基กับการค้นพบของนักวิทยาศาสตร์

ในวงการวิทยาศาสตร์จะแสวงหาความรู้โดยใช้ สูตรอย่างปัญญา และ จินตamyปัญญา เป็นหลัก แต่มีข้อ不足สังเกตคือ นักวิทยาศาสตร์ที่ได้ค้นพบกฎหมายและทฤษฎีสำคัญๆ นั้นส่วนใหญ่ อาศัยสามิ基ช่วยทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นไอน์สไตน์ และ นิวตัน แม้แต่นักวิทยาศาสตร์ เหล่านี้จะไม่ได้นั่งสามิ基นอนอย่างจริงจังเหมือนกับนักปฏิบัติธรรมก็ตาม ด้วยเหตุนี้ จุงส์ (Jungs. 1963) จึงสรุปถึงขั้นตอนการค้นพบทฤษฎีหรือแนวคิดดีๆ ของนักวิทยาศาสตร์ไว้ 5 ประการ ภายใต้ชื่อว่า “ห้าขั้นแห่งการสร้างความคิด”¹ ดังนี้

10.5.1 ห้าขั้นแห่งการสร้างความคิด

1) คิดรวบรวมข้อมูล หมายถึง การใช้ใจคิดรวบรวมวัตถุดิบต่างๆ คิดถึงข้อมูลต่างๆ ทุกอย่างที่เรากระทำอย่างกระตือรือร้น คิดให้ข้อมูลเหล่านั้นหลังให้เลี้ยวมาสู่ใจของเรา

2) กระบวนการใช้วัตถุดิบ หมายถึง การคิดถึงข้อมูลต่างๆ ที่ได้รวบรวมอยู่ในใจครึ่งแล้ว ครึ่งเล่า แล้วนำมาเปรียบเทียบกับความคิดอันอื่นที่เรารวบรวมอยู่ในใจ หากสมองเห็นอยู่ให้หยุดพักไว้ชั่วคราว

3) ทำใจให้ว่าง หมายถึง การหยุดคิดแล้วทำจิตใจให้ว่าง ลืมปัญหาต่างๆ และหันเหความสนใจไปยังสิ่งอื่นๆ ปล่อยให้จิตใต้สำนึกของกลไกความคิดทำงานของมันต่อไป

4) ยูริกา หมายถึง ขั้นเกิดความคิดແوابเข้ามา บางครั้งความคิดอาจหลังให้เลี้ยวมาโดยไม่คาดฝัน อาจเป็นเวลาไหนก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักเกิดขึ้นในตอนเราร้ารื่งหลับครึ่งตื่นในตอนเช้า เรียกขึ้นนี้ว่า ยูริกา แปลว่า ข้าพเจ้าได้พบแล้ว หรือได้ตัวแล้ว

5) วิพากษ์วิจารณ์ หมายถึง การให้คนอื่นช่วยวิพากษ์วิจารณ์ความคิดใหม่ที่คิดได้ แล้วพยายามจัดความคิดนั้นให้เป็นรูปร่าง เพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

จะเห็นว่าห้าขั้นแห่งการสร้างความคิดนี้ มีขั้นตอนที่เกี่ยวกับการทำสามิ基ด้วยคือ ขั้นทำใจให้ว่าง หยุดการใช้ความคิด และยูริกาคือ ขั้นเกิดความคิดແوابเข้ามา ซึ่งสอดคล้องกับ

¹ รศ.ดร.อารี พันธ์มณี (2545). “ฝึกให้คิดเป็น คิดให้สร้างสรรค์.” หน้า 10-11.

คำสอนของพระราชาawanaviสุทธิ์และคุณยายอาจารย์มหารัตนอุบาลีกาจันทร์ ขนนกยูงที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อคิดไม่ออกก็ให้ออกจากความคิดทำจิตให้สงบแล้วจะพบทางออก

10.5.2 การใช้สมาริของ อัลเบร็ต ไอน์สไตน์

จากการประสบการณ์ของไอน์สไตน์ทำให้เขาระหันกว่า เพียงแค่การอ่านและการคิดนั้น ไม่เพียงพอต่อการค้นพบกฎหรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ แต่ต้องอาศัยการหยั่งรู้ด้วยจิตคล้ายๆ กับพุทธิปัญญาณ

ครั้งหนึ่งไอน์สไตน์ กล่าวสุนทรพจน์ในที่ประชุมใหญ่ของนักวิทยาศาสตร์โลกว่า “การกิจอันสำคัญยิ่งของนักฟิสิกส์ก็คือ การแสวงหากฎหรือทฤษฎีที่ตรงกับความเป็นจริงแห่ง โลกมากยิ่งขึ้น มันไม่มีวิธีการทางคำนวนหรือตراكศาสตร์ใดๆ ที่จะนำไปสู่กฎหรือทฤษฎี สามารถเช่นที่ว่า “ได้จากการหยั่งรู้ของจิตเท่านั้นซึ่งมีพื้นฐานคล้ายๆ กับพุทธิปัญญาณ” บางครั้งเขาก็บอกว่า “สิ่งมีค่าอย่างจริงแท้ คือ การหยั่งรู้” (The only real valuable thing is intuition) ไบรอัน โจเซฟสัน (Brian Josephson) นักฟิสิกสร่วงวัลโนเบล ปี พ.ศ. 2516 กล่าวไว้ เช่นเดียวกันว่า “ผมได้ค้นพบความลับบางอย่างซึ่งฟิสิกส์ไม่สามารถให้คำตอบได้ ผ่านการนั่ง สมาธิ”

ขณะทำงานไอน์สไตน์จะมีสมาธิสูงมาก มีใจดจจ่ออยู่กับงานโดยไม่ออกแนวไปสนใจ สิ่งอื่น มีเรื่องเล่าว่า วันหนึ่งขณะที่ไอน์สไตน์กำลังง่วงอยู่กับการคิดสูตรทางฟิสิกส์ เกิดเสียงระเบิด ดังขึ้นอย่างรุนแรงด้านนอก เพื่อนนักวิทยาศาสตร์พากันช่วยเหลือ ในขณะที่ไอน์สไตน์บอกว่าไม่ได้ยินเสียงระเบิดนั้นเลย เมื่อครั้งที่ไอน์สไตน์ค้นพบทฤษฎีสมมพัทธภาพทั่วไป เขาขังตัวเองอยู่ ในห้องทำงานถึงสองสัปดาห์ ในที่สุดวันหนึ่งเขาก็เดินลงมาจากชั้นบน ยืนกระดาษสองแผ่นให้ภารยาดู และบอกว่า นี่才是 ทฤษฎีสมมพัทธภาพ¹

ในเวลาคิดปัญหาหากาฯ ไอน์สไตน์จะใช้วิธีเดินไปเดินมาอย่างมีสมาธิคล้ายๆ กับการเดินจงกรม บานเนส ซอฟมันน์ นักฟิสิกส์ที่เคยร่วมงานกับเขาเล่าว่า... ไอน์สไตน์จะเดินกลับไปกลับมา โดยใช้มือบิด商品สีเทาที่ยาวฟูของตัวเองเล่น... ท่าที่เคลื่มฝันเหมือนกำลังตกหัวงวงค์ จะปรากฏขึ้นในสีหน้าของเข้า... คิ้วไม่ขมวดมั่น คงมีแต่เพียงการสื่อสารภายในที่สงบเท่านั้น เวลาผ่านไปเรื่อยๆ และทันใดนั้นไอน์สไตน์ก็หยุดเดิน ใบหน้าผ่อนคลายลง ปรากฏเป็นรอยยิ้ม อันนุ่มนวล เข้าได้พบริการแก่ปัญหาแล้ว¹

¹ สม สุจีรา (2550). “ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น.” หน้า 116,117,120,123,130.

10.5.3 การใช้สماธิของเซอร์ ไอแซ็ค นิวตัน

นิวตันกล่าวถึงความเป็นมาของกฎแรงโน้มถ่วงว่า ขณะที่เขากำลังนั่งอยู่ใต้ต้นแอปเปิล ได้แต่เพียงสังสัยว่าอะไรมุดลูกแอปเปิลให้ตกลงมา แต่ยังคิดกฎแรงโน้มถ่วงไม่ได้ กฎนี้คิดขึ้นมาได้ขณะที่เขากำลังทำสماธิภายในห้องจินตนาการถึงภาพแอปเปิลกำลังตกจากต้น แล้วใช้สماธิไตร่ตรองการตกของลูกแอปเปิลข้าแล้วข้าเล่า²

บางครั้งนิวตันก็เดินครุ่นคิดถึงปัญหาต่างๆ อย่างมีสماธิคล้าย กับไอน์สไตน์ คือ จะเดินหมุนไปหมุนมาในสวน และประเดิยวน้ำร้อนออกมากในทันควันว่า พบแล้ว พบแล้ว ที่นี่เขาก็ได้ขึ้นบันไดห้องทำงานทันที เพื่อจะทำการบันทึกข้อคิดบางอย่าง ทั้งที่ตัวเขายังยืนอยู่ข้างโต๊ะโดยไม่นั่งเก้าอี้ให้เรียบร้อย ปอยครั้งที่นิวตันจะนั่งนั่งๆ อยู่คุณเตียวเป็นเวลาหลาย ชั่วโมง จากนั้นเขาก็จะพรวดพราดไปที่โต๊ะทำงาน แล้วลงมือเขียนสิ่งที่คันพบเป็นชั่วโมง โดยไม่ยอม แม้แต่จะลากเก้าอี้มานั่งให้สบายนะ

นิวตัน กล่าวถึงการใช้สماธิในการไตร่ตรองเรื่องต่างๆ ว่า ฉันเฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ตรงหน้าอย่างไม่ลดละ หรือจับเอาเรื่องที่ศึกษานั้นมาไว้ตรงหน้า และค่อยจนกระทั้งแสงแรก(ปัญญา) เริ่มประกฎชาๆ ทีละน้อย ทีละน้อย จนกระทั่งเริ่มมองเห็นทางอย่างเลือนราง แล้วมันก็ค่อยๆ สว่างขึ้นทุกทีจนกระทั่งครบบริบูรณ์และชัดเจน³

นอกจากไอน์สไตน์ และนิวตันแล้วยังมีตัวอย่างนักวิทยาศาสตร์หรือนักประดิษฐ์อีกหลายท่านที่ใช้สماธิช่วยในการทำงานของตน นโปเลียน ไฮล์ นักเขียนผู้มีชื่อเสียงชาวอเมริกันกล่าวถึงนักวิทยาศาสตร์ผู้หนึ่งชื่อ ดร.เกตส์ ว่า

วันหนึ่งเขาระบุว่า “เสียใจจริงๆ ค่ะ ดิฉันไม่สามารถอนุญาตให้คุณเข้าไปรบกวน ดร.เกตส์ได้ในตอนนี้”

เขากล่าวต่อว่า “คุณคิดว่าจะนานสักเท่าไรครับ กว่าที่ผมจะเข้าพบท่านได้”

เลขานุการ ตอบว่า “โอ... ดิฉันบอกไม่ได้หรอกค่ะ ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด แต่อาจจะนานถึง 3 ชั่วโมงก็ได้นะคะ ดร.เกตส์ กำลังนั่งรอค่อยความคิดสร้างสรรค์อยู่ค่ะ”

¹ ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร(2545). “พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์.” เล่มหนึ่ง.หน้า 65-66, 72.

² สม สุจิรา (2550). “ไอน์สไตน์พบ พระพุทธเจ้าเห็น.” หน้า 148.

³ ชัยพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร(2545). “พุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์.” เล่มหนึ่ง. หน้า 65, 71, 72, 74.

เข้าตามด้วยอาการยิ่มว่า “คืออะไร”

เลขานุการ ตอบว่า ให้ ดร.เกตส์อธิบายติกว่าค่า เชิญคุณนั่งรอได้ตามสบายเลยค่า เข้าตัวสินใจนั่งค่อยอยู่เป็นเวลาหนาน ในที่สุด ดร.เกตส์ ก็เข้ามา เขาได้เล่าถึงเรื่องトラกขบขัน เกี่ยวกับคำพูดของเลขานุการของท่าน

ดร.เกตส์ กล่าวว่า “คุณสนใจจะดูบ้างไหมล่ะว่า ผมนั่งรอเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ณ ที่ไหน และทำมันอย่างไร”

โนเปเลียนบอกว่า “จากนั้นเขา ก็ นำ ป้มไปยังห้องเก็บเลียงเล็กๆ ห้องหนึ่ง ภายในห้องนั้น มีเพียงโต๊ะและเก้าอี้ธรรมดากายอย่างละ 1 ตัว บนโต๊ะมีกระดาษปีกใหญ่ สวิตช์ปิดเปิดไฟอยู่อันหนึ่ง และต้นสอดำ hairy แห้ง”

ดร.เกตส์ อธิบายว่า “เมื่อได้ก้ามที่เขามาไม่สามารถหาคำตอบของปัญหาข้อใดข้อหนึ่ง ได้ เขายังเข้ามาในห้องนี้ ปิดประตู นั่งลง และตั้งไฟ แล้วก็นั่งเข้ามาอีกอย่างล้ำลึก”

โนเปเลียน กล่าวว่า “เขารู้สึกความสำเร็จแห่งการควบคุมความสนใจ และร้องขอ จิตเห็นอ่านใจของเขามาเพื่อให้ตอบคำถามแก่เขากับปัญหาเฉพาะเจาะจงปัญหาใดปัญหาหนึ่ง ก็ตาม ในขณะเดียวกันนั้น มันก็ตูห่มกับว่า แนวความคิดใหม่ๆ ไม่ได้เฉียดผ่านเข้ามาใน สมองของเขายัง แต่ว่าพอนานๆ ไป มันหรือความคิดดีๆ จะหลงให้เข้าสู่จิตใจของเขายัง จับพลันในทันทีทันใด บางครั้งกว่ามันจะปรากฏและเผยแพร่โฉมขึ้นมาก็ต้องใช้เวลาหน้างาน 2 ชั่วโมงเลยทีเดียว และเมื่อความคิดเห็นใหม่ๆ เริ่มก่อตัวจนกระทั่งเป็นรูปเป็นร่างขึ้นแล้ว เขายัง เปิดไฟ และลงมือจดบันทึกลงในกระดาษ”¹

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การค้นพบกฎ ทฤษฎี หรือนิเวศน์ต่างๆ ของนัก วิทยาศาสตร์สำคัญๆ ของโลกนั้น ต้องอาศัยสามารถหรือความพยายามปัญญาเข้าช่วย แม้จะไม่อาจ เทียบได้ กับการตั้งส្នีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ก็ทำให้เราทราบกันว่า ความพยายามปัญญา นั้นมีหลายระดับขึ้นอยู่กับเราปฏิบัติในระดับใดผลที่ได้ก็จะอยู่ในระดับนั้น

10.6 นิยาม 5 กฎแห่งสรพสิ่งในอนันตจักรวาล

จากที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 ว่า นิยาม หมายถึง “กฎ” ซึ่งมี 5 ประการ คือ พืชนิยาม อุตุ นิยาม กรรมนิยาม จิตตนิยาม และธรรมนิยาม ทั้ง 5 ประการนี้ เป็นกฎที่ควบคุมสรพสิ่งใน

¹ ข้อพฤกษ์ เพ็ญวิจิตร(2545). “พุทธศาสตร์กับวิทยาศาสตร์.” เล่มหนึ่ง. หน้า 89-90.

อนันตจักรวาล นักวิทยาศาสตร์มีความคาดหวังมานานแล้วว่า อย่างจะมีทฤษฎีสรรพสิ่ง (Theory of Everything) ซึ่งสามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ด้วยแต่อนุภาคขนาดเล็กในระดับนาโนเมตรจนถึงสิ่งที่ใหญ่อย่างจักรวาล แต่ในปัจจุบันก็ยังไม่อาจจะคิดทฤษฎีนี้ขึ้นมาได้ สาเหตุสำคัญที่ยังไม่ค้นพบ เพราะนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เน้นเรื่องวัตถุ ไม่ได้ศึกษาเรื่องจิตใจ อันเป็นกุญแจสำคัญที่จะไขประตูตไปสู่การรู้แจ้งในสรรพสิ่ง

10.6.1 พื้นนิยามกับวิทยาศาสตร์

พื้นนิยาม คือ ก្មizophysics ที่มีชีวิต หมายรวมถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหมดทั้งพืช สัตว์ และมนุษย์ แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะมนุษย์กับสัตว์เท่านั้น โดยจะเปรียบเทียบถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์และสัตว์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับคำสอนในพระไตรปิฎก

คำสอนในพระไตรปิฎกกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า มนุษย์ยุคแรกๆ ต่างจากพระในโลกลงมาอาศัยอยู่บนโลกใบนี้ ยุคแรกๆ นั้นทั้งมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี ต่อมากิเลสที่มีอยู่ในใจมนุษย์บีบบังคับให้มนุษย์ทำผิดศีลธรรม ทำให้ตัวมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมเสื่อมลงมาเรื่อยๆ และที่สำคัญการที่มนุษย์ไม่รักษาศีล 5 หรือ กุศลกรรมบด 10 ซึ่งเป็นมนุษยธรรมคือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์นั้น เป็นเหตุให้มนุษย์ผู้คนนี้ไปเกิดเป็นสัตว์ติดฉานหลังจากตายจากชาตินี้ไปแล้ว

หลักคำสอนในพระไตรปิฎกจึงระบุชัดเจนว่า สัตว์ คือ อติมนุษย์ที่ไม่ดำรงอยู่ในมนุษยธรรม มนุษย์ไม่ได้วัฒนาการมาจากสัตว์ดัง “ทฤษฎีวัฒนาการ” ของชาร์ลส์ ดาร์วิน แต่สัตว์ต่างหากที่เสื่อมถอยลงมาจากการเป็นมนุษย์

จริงๆ แล้วผลการวิจัยเรื่อง “จีโนม” ของนักวิทยาศาสตร์ก็มีข้อสังเกตบางประการที่ชี้ให้เห็นว่า จุดเริ่มต้นของสรรพสัตว์ทั้งหลายน่าจะมาจากแหล่งเดียวกันคือมนุษย์ ต่อมาจึงค่อยๆ ผ่าเหล่ากันออกไปเป็นสัตว์ชนิดต่างๆ

จีโนม(Genome) ความใกล้เคียงกันของมนุษย์และสัตว์

จากการถอดรหัสจีโนมของมนุษย์เปรียบเทียบกับของสัตว์ทำให้นักวิทยาศาสตร์ได้ค้นพบว่า จีโนมของมนุษย์และสัตว์มีความใกล้เคียงกันมาก โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม ลิซ่า สตัปปส์ (Lisa Stubbs)¹ กล่าวว่า มนุษย์และสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมโดยส่วนใหญ่หรือทั้งหมด เช่น หนู สุนัข เมว กระต่าย และ ลิง เป็นต้น มีจำนวน DNA ในจีโนมโดยประมาณเท่าๆ กันคือประมาณ 3,000 ล้านคู่เบส การที่จำนวน DNA เท่าๆ กันนี้ชี้ให้เห็นว่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม

ทั้งหมดมีจำนวนยืนโดยประมาณเท่าๆ กันด้วย เมื่อนำยืนมนุษย์กับยืนหนูมาเปรียบเทียบกัน ยืนต่อยืนพบว่า มีความคล้ายคลึงกันมาก ลิซ่า สตัปส์ กล่าวว่า ส่วนที่แตกต่างกันระหว่างยืนหนู กับยืนมนุษย์ไม่น่าจะเกิน 1% โดยต่างกันที่โครงสร้างและการผลิตโปรดีนของยืน ไม่ได้ต่างกันที่จำนวนยืน ส่วนที่แตกต่างกันนี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดลักษณะเฉพาะของหนูและของมนุษย์ ส่วนผลการเปรียบเทียบยืนมนุษย์กับยืนของลิงชนิดที่ไม่มีหาง (apes) คือ ชิมแพนซี, กอริลล่า และ อุรังอุตัง ก็พบว่ามีความคล้ายคลึงกันถึง 95% - 98% ที่เดียว²

ผลการศึกษาของ ลิซ่า สตัปส์ สอดคล้องกับงานวิจัยของคณะกรรมการวิจัยจากสถาบันวิจัย จีโนมมนุษย์แห่งชาติ (NHGRI) และมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ซึ่งร่วมกันเปรียบเทียบสายดีเอ็นเอ ของมนุษย์กับลิงชิมแพนซี ลิงบานูน แมว สุนัข วัว หมู หนูบ้าน หนูตัวเล็ก ไก่ ปลาฯลฯ และปลาพฟเฟอร์อีก 2 สายพันธุ์ โดย ดร.อธิค กรีน ผู้อำนวยการ劳伦斯利弗莫尔国家实验室 ให้ความเห็นว่า ผลที่ได้นำมาซึ่งหลักฐานเชี้ยวัดว่า มนุษย์มีความใกล้ชิดกับหนูมากกว่าสัตว์กินเนื้อ อายุสุนัข และ แมว เป็นต้น³

ด้วยความที่ยืนและดีเอ็นเอของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดต่างๆ มีความคล้ายคลึง กับคนมากนี้เอง นักวิทยาศาสตร์จึงพยายามถอดรหัสดีเอ็นเอของสัตว์เหล่านี้ออกมาเพื่อเป็น ต้นแบบในการศึกษาการเกิดโรคในมนุษย์ เช่น เมื่อปลายปี พ.ศ.2550 นักวิจัยแห่งมหาวิทยาลัย มิสซูรี สหรัฐอเมริกาได้ถอดรหัสดีเอ็นเอของแมวสำเร็จ โครงการนี้ช่วยให้เข้าใจการเจ็บป่วยใน แมวกว่า 200 รูปแบบ ซึ่งคล้ายคลึงกับโรคที่เกิดกับมนุษย์ เช่น ตาบอด โรคเอดส์ เป็นต้น⁴ ก่อน หน้านี้นักวิทยาศาสตร์สหรัฐอเมริกาก็ประสบความสำเร็จในการถอดรหัสดีเอ็นเอของสุนัขมาแล้ว โดยพบว่า สาเหตุการเสียชีวิตของสุนัขส่วนใหญ่ มาจากโรคมะเร็งชนิดต่างๆ ซึ่งมีความใกล้ เคียงกับโรคมะเร็งในมนุษย์⁵

ทฤษฎีวิวัฒนาการของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน กล่าวไว้ว่า “มนุษย์วิวัฒนาการมาจากลิงใหญ่” และนักวิทยาศาสตร์โดยมากในปัจจุบันก็เชื่อเช่นนั้น แต่จากการถอดรหัสจีโนมของสัตว์

¹ นักวิทยาศาสตร์จากห้องปฏิบัติการแห่งชาติลอเรนซ์ ลิเวอร์มอร์ [Lawrence Livermore National Laboratory : LLNL] ในแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา

² Lisa Stubbs (2008). “How closely related are mice and humans? How many genes are the same?” [Online]

³ Eric D. Green (2003). “Pioneering Study Compares 13 Vertebrate Genomes.” [Online]

⁴ ผู้จัดการ (2550). “ถอดดีเอ็นเอน่องเหมียว ต้นแบบรักษาโรคในคน.” [ออนไลน์]

⁵ ไทยรัฐ (2548). “ถอดรหัสพันธุกรรมหมาได้ เพื่อรักษาสุขภาพมนุษย์.” [ออนไลน์].

เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมชนิดต่างๆ แล้วพบว่า ไม่ใช่เฉพาะลิงเท่านั้นที่มีจีโนมใกล้เคียงกับมนุษย์ แต่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมจำนวนมากหรือเกือบทั้งหมดที่เดียวนี้มีจีโนมใกล้เคียงกับมนุษย์แม้แต่หนูแมว สุนัข เป็นต้น สัตว์เหล่านี้มี 4 ขา แต่มนุษย์มีเพียง 2 ขา และรูปร่างหน้าตาโดยรวมก็ต่างกันมาก แต่ทำให้มีจีโนมกลับคล้ายคลึงกัน จนสามารถศึกษาปัจจัยการเกิดโรคในสัตว์เหล่านี้แล้วนำมาใช้กับการรักษาโรคในมนุษย์ได้ คำถามนี้นักวิทยาศาสตร์เองก็ยังตอบไม่ได้ แต่คำตอบมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกกว่า 2,500 ปีแล้วว่า จริงๆ แล้วสัตว์เหล่านี้แต่เดิมเป็นมนุษย์แต่ เพราะไม่รักษามนุษยธรรมคือศีล 5 จึงทำให้ร่างกายเสื่อมถอยลงจนต้องไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจจานในภพชาติต่อไป

สำหรับประเดิม “การผ่าเหล่า” หรือ การแปรผัน (Mutation) ของบรรดาลูกหลานของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งทำให้รูปร่างและพฤติกรรมแตกต่างไปจากบรรพบุรุษนั้น ทฤษฎีวิวัฒนาการไม่อาจจะให้คำตอบได้ว่า ทำให้การผ่าเหล่าจึงเกิดขึ้นแต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นมีคำตอบในเรื่องนี้ว่า เกิดจากวิบากกรรมหรือเป็นไปตามกฎกรรมนิยาม พ่อแม่ที่มีรูปร่างสมบูรณ์อาจจะมีลูกที่พิการได้หากลูกเคยทำบาปกรรมไว้หรือนักศึกษาอาจจะเคยได้ยินข่าวที่ว่า บางกรณีพ่อและแม่เป็นหมอนหงส์คู่แต่ลูกที่คลอดออกมากลับปัญญาอ่อน อันนี้ก็เป็นผลจากบาปกรรมที่ลูกเคยทำไว้เข่นกัน ในทางตรงข้ามพ่อแม่ที่มีร่างกายพิการ แต่ลูกที่คลอดออกมากไม่จำเป็นต้อง พิการเหมือนกับพ่อแม่หากไม่ได้ทำบาปกรรมเอาไว้

จริงๆ แล้วคำสอนในพระไตรปิฎกไม่ขัดแย้งกับทฤษฎีวิวัฒนาการที่ว่าสิ่งมีชีวิตมีวิวัฒนาการ มีการผ่าเหล่า แต่แตกต่างในการมองกรอบใหญ่ คือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพบว่า สัตว์คืออดีตมนุษย์ ไม่ใช่มนุษย์วิวัฒนาการมาจากสัตว์ แต่ในประเดิมที่ว่า สัตว์โลกมีการเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมนั้นบางอย่างสอดคล้องกัน ชาร์ลส์ ดาร์วิน ค้นพบว่า สัตว์ต่างๆ ที่ดำรงอยู่ในยุคก่อนๆ ต่อมามีสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป สัตว์เหล่านั้นก็ต้องปรับตัวตามเพื่อความอยู่รอด สัตว์ชนิดใหม่ที่ปรับตัวไม่ได้ก็ต้องสูญพันธุ์ไป เช่น ไดโนเสาร์ เป็นต้น ในปัจจุบัน มีแต่ตะ瓜ดและกึ่งก่า ซึ่งมีรูปลักษณ์คล้ายไดโนเสาร์แต่ตัวเล็กกว่ามาก

ในพระไตรปิฎกมีการบันทึกไว้ว่า ในยุคก่อนๆ นั้นมนุษย์ตัวสูงใหญ่ ยุคต่อมาความสูงของมนุษย์ก็ค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ ดังที่ปรากฏในพุทธวงศ์เรื่องความสูงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ พระวิปัสสีพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 80 ศอก, พระสีขิพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 70 ศอก พระเวสสภพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 60 ศอก, พระกุสันธพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 40 ศอก พระโภนาคมนพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 30 ศอก, พระกัลสปพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 20 ศอก และพระสมณโคดมพุทธเจ้ามีพระสรีระสูง 16 ศอก เป็นต้น

ถ้าหาก 1 ศอกมีความยาวประมาณ 50 เมตรติเมตร เพราะฉะนั้นพระวิปัสสีพุทธเจ้า ซึ่งมีพระสรีระสูง 80 ศอก ก็จะสูงประมาณ 40 เมตรที่เดียว และมนุษย์ในยุคของพระองค์ก็มีความสูงประมาณนี้หรือน้อยกว่านี้ไม่มาก เมื่อเทียบกับมนุษย์ในปัจจุบันแล้วจึงไม่อาจจะเทียบกันได้ แม้แต่คนที่สูงที่สุดในโลกตามที่บันทึกไว้ในกินเนสส์บุ๊ก คือ นายลีโอนิด สตัดนิก ชาวยูเครน ก็มีความสูงเพียง 2.57 เมตรเท่านั้น

จะเห็นว่าความสูงของมนุษย์ลดลงมาเรื่อยๆ รวมทั้งอายุก็ลดลงด้วยเช่นกัน สมัยพระวิปัสสีพุทธเจ้าคนมีอายุถึง 80,000 ปี แล้วค่อยๆ ลดลงมาเรื่อยๆ จนถึงสมัยพระสมณโคดม-พุทธเจ้าเหลือแค่ 100 ปี และในปัจจุบันอายุเฉลี่ยของมนุษย์เหลือแค่ 75 ปีเท่านั้น นอกจากนี้ สิ่งแวดล้อมก็เสื่อมลงด้วย อาหารเหลือน้อยลง คุณภาพอาหารก็ต่ำลง ป้าไม่ลดลง สัตว์ป่าสูญพันธุ์ไปจำนวนมาก และปัจจุบันปัญหาโลกร้อนก็เป็นปัญหาที่นักวิทยาศาสตร์ทั่วโลกกำลังวิตกกันอยู่ ความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมานี้ ถือว่าสอดคล้องกับทฤษฎีวิวัฒนาการของชาร์ลส์ ดาร์วิน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางเลื่อมลงไม่ใช่เจริญขึ้น

10.6.2 อุตุนิยามกับวิทยาศาสตร์

เรื่องอุตุนิยามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎก อันเกี่ยวกับเรื่องจักรวาล โลกธาตุ และภพภูมิต่างๆ เป็นต้น มีกล่าวไว้แล้วในวิชาต่างๆ โดยเฉพาะวิชาจักรวาลวิทยา นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาบางส่วนอยู่ในวิชาสามาริ 8 และ วิชาภูมิแห่งกรรม เป็นต้น สำหรับวิชานี้ จะไม่กล่าวในรายละเอียดถึงเรื่องนี้อีก แต่จะนำความรู้จากที่นักศึกษาได้เรียนผ่านมาแล้วนั้น มาเปรียบเทียบกับวิทยาศาสตร์ดังนี้

1) เปรียบเทียบโลกธาตุกับเอกภพ

จากที่กล่าวถึงเรื่องเอกภพในทางวิทยาศาสตร์นั้น จะเห็นได้ว่ามีลักษณะหล่ายประการ ที่สอดคล้องกันกับโลกธาตุในพระไตรปิฎก เพราะโลกธาตุหมายถึง “กลุ่มของจักรวาล” ประกอบด้วยจักรวาลหลายๆ จักรวาลรวมตัวกันเป็นกลุ่มฯ หากมี 1,000 จักรวาล ก็เป็นโลกธาตุขนาดเล็ก หากมี 1 ล้านจักรวาล ก็เป็นโลกธาตุขนาดกลาง และถ้าเป็น 1 ล้านล้านจักรวาล ก็เป็นโลกธาตุขนาดใหญ่¹

ส่วนเอกภพนั้นก็เป็นที่รวมตัวกันของบรรดาแก๊สซี่ต่างๆ เรียกว่า กระฉุกแก๊สซี่ (Cluster of galaxies) ซึ่งกระฉุกแก๊สซี่นั้นก็มีมากมายและยังรวมกลุ่มกันเป็น ชุมเปอร์คลัส-

¹ จุฬนีสูตร, อังคุตตันิกาย ติกนิบาต, มก. เล่ม 34 ข้อ 520 หน้า 431-433.

เตอร์ (Supercluster) เอกภาพที่นักดาราศาสตร์สามารถสังเกตการณ์ได้ในปัจจุบันอยู่ภายในรัศมี 14,000 ล้านปีแสง โดยประกอบด้วย ชูเปอร์คลัสเตอร์ (Super Cluster) 270,000 กลุ่ม กระจุกกาแล็กซี (Cluster of galaxies) 500 ล้านกลุ่ม ประกอบด้วยกาแล็กซีทั้งหมดประมาณ 110,000 ล้านกาแล็กซี

“กาแล็กซี” ก็หมายถึง “จักรวาล” ในพระพุทธศาสนา นั่นเอง ในปัจจุบันนักดาราศาสตร์สามารถสังเกตการณ์จำนวนกาแล็กซีได้เพียง 110,000 ล้านกาแล็กซี หรือ เพียง 11% ของ 1 โลกธาตุขนาดใหญ่เท่านั้น เพราะ 1 โลกธาตุขนาดใหญ่มีทั้งหมด 1 ล้านล้านจักรวาล หรือ 1 ล้านล้านกาแล็กซีนั่นเอง

เมื่อ “เอกภาพ” หมายถึง “โลกธาตุขนาดใหญ่” ในพระไตรปิฎก ด้วยเหตุนี้เอกภาพจึงไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวแต่มีจำนวนมาก เพราะโลกธาตุในพระไตรปิฎกนั้นไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียวแต่มีคำว่า หมื่นโลกธาตุ หรือแสนโลกธาตุ ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก¹ ซึ่งองค์ความรู้นี้สอดคล้องกับทฤษฎี เอกภาพของตัว (inflation theory) ของนักดาราศาสตร์กลุ่มหนึ่งที่กล่าวว่า เอกภาพของเรามาได้เป็นหนึ่งเดียว แต่ยังมีเอกภาพอื่นๆ อีกมากเป็น “พหุภาพ (Multiverse)” เอกภาพเปรียบเสมือนแกะเล็กๆ หลายแกะที่กระจายกันอยู่ในมหาสมุทร

อวากาศ ในทางดาราศาสตร์นั้นก็เปรียบได้กับ **อากาศธาตุ** หรือ **อากาศ** ในพระไตรปิฎก เพราะหมายถึง **ที่ว่าง** เมื่อんกัน และที่สำคัญ **อากาศธาตุ** นั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นหนึ่งในสิ่งที่ไม่มีที่สุดสี่ประการคือ “หมู่สัตว์, อากาศ, อนันตจักรวาลและพระพุทธญาณ”² เมื่ออากาศธาตุหรือที่ว่างไม่มีที่สุด จักรวาลซึ่งตั้งอยู่ในอากาศธาตุก็ไม่มีที่สุดไปด้วย พระลัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อนันตจักรวาล และเมื่อจักรวาลไม่มีที่สุด หมู่สัตว์ที่บังเกิดในจักรวาล เหล่านั้นจึงไม่มีที่สุดไปด้วยเช่นกัน

2) คลื่นวิทยุลึกลับในการแล็กซีทางช้างเผือก

นักดาราศาสตร์ค้นพบว่า มีแหล่งกำเนิดคลื่นวิทยุกระจายจากทิศต่างๆ ในท้องฟ้า ทั่วไปหมดทั้งๆ ที่กาแล็กซีทางช้างเผือกของเรามีรูปร่างแบบคล้ายชิ้นแพนเค้ก ระบบสุริยะของเรารอยู่ค่อนมาทางกลางของกาแล็กซีลักษณะแพนเค้กดังกล่าว จะนั่นเวลาเรามองออกไปก็จะเห็นดวงดาว “บริเวณขอบของกาแล็กซี” เป็นແບทางช้างเผือกที่มีจำนวนดวงดาวมากกว่า “ด้าน

¹ นัชณิมนนิกาย อุปราชปณฑรศ, มก. เล่ม 22 ข้อ 325 หน้า 408-409.

² สุตตนุปฎิภูติ ชุตุทกนิกายสุส อปทาน พุทธวงศ์ รตนจังกมนกัณฑ์ ฉบับบาลี เล่ม 33 ข้อ 1 หน้า 414.

บันและล่างของกาแล็กซี” ดังนั้นแหล่งกำเนิดคลื่นวิทยุก็ควรจะมาจากการบริเวณขอบของกาแล็กซีมากกว่าจากต้านบนหรือล่างของมันด้วย แต่เหตุใดแหล่งกำเนิดวิทยุที่คันพับจึงตูกระจัดกระจายทั่วท้องฟ้าไปหมด นักดาราศาสตร์ยังไม่อาจตอบคำถามนี้ได้

หากนักดาราศาสตร์เหล่านี้ได้ศึกษาโครงสร้างจักรวาลในพระไตรปิฎกแล้ว คงจะได้รับความกระจ่างมากขึ้นว่า จริงๆ แล้วในส่วนบนและล่างของจักรวาลหรือกาแล็กซีทุกกาแล็กซีนั้นประกอบด้วยภพภูมิต่างๆ อีกมากมายคือ ส่วนบนเป็นที่ตั้งของสวรรค์ และ พรหมโลก ส่วนล่าง เป็นที่ตั้งของอบายภูมิ ได้แก่ เปรต อสุրกาย และนรก 456 ชั้น ซึ่งภพภูมิเหล่านี้เป็นที่อาศัยของสิ่งมีชีวิตคล้ายๆ กับโลกมนุษย์เพียงแต่เป็น “ธาตุลະເອີດ” มองไม่เห็นด้วยตาเนื้อ ข้อมูลเหล่านี้เป็นสิ่งที่นักดาราศาสตร์โดยส่วนใหญ่ไม่ทราบ จึงทำให้การศึกษาจักรวาลเป็นไปอย่างยากลำบาก เพราะข้อมูลไม่ครบ ถ้าหากเข้ารู้ถึงความมีอยู่ของธาตุลະເອີດเหล่านี้ ก็จะเป็นข้อมูลประกอบการพิสูจน์ที่มาของคลื่นวิทยุเหล่านั้นต่อไป

นอกจากภพภูมิละເອີດที่ตั้งอยู่ส่วนบนและส่วนล่างของการแล็กซีแล้ว ในโลกมนุษย์ของเรางี้ยังมีภพภูมิละເອີດซ้อนอยู่เหมือนกัน เช่น ภพของชาวลับแล, ภพของภูมมเทวา, รุกขเทวา, อากาศเทวา และภพของพวกลัมภเวสีหรือฝี粱ต่างๆ เป็นต้น หากถามว่า เพราะเหตุใดภพภูมิต่างๆ จึงซ้อนทับกันอยู่ในโลกของเราได้ คำถามนี้ตอบได้ว่าภพที่ซ้อนกันนี้มีความละເອີດต่างกันจึงซ้อนกันได้เปรียบเสมือนคลื่นวิทยุหรือโทรทัศน์ที่มีความถี่ต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันในโลกได้ อยู่ร่วมกันในบ้านของเราได้โดยไม่ปนกัน เมื่อเรามุนเครื่องรับวิทยุหรือโทรทัศน์ให้ตรงกับคลื่นที่เราต้องการ ก็สามารถเปิดรับชมรายการต่างๆ ที่ส่งมากับคลื่นนั้นๆ ได้โดยที่คลื่นความถี่อื่นๆ ไม่แทรก

3) ความสอดคล้องกันเรื่องเวลา

จากการเสนอทฤษฎีสัมพันธภาพทั่วไปของไอ้นส์ไตน์ใน ค.ศ.1915 (พ.ศ.2458) ทำให้枉การวิทยาศาสตร์รู้ความจริงว่า เวลาในตำแหน่งต่างๆ ของจักรวาลและเอกภพไม่เท่ากัน ซึ่งความจริงเรื่องเวลานี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ก่อน 2,500 ปีแล้วว่า เวลาแต่ละภพภูมิไม่เท่ากัน เวลาบนสวรรค์ เวลาในมหานรก และเวลาบนโลกมนุษย์เป็นต้นไม่เท่ากัน โดยเฉพาะเวลาในมหานรคนั้นจะช้ากว่าเวลาบนโลกมนุษย์มากหลายล้านเท่าดังตารางต่อไปนี้

มีผู้อธิบายเรื่องความไม่เท่ากันของเวลาในแต่ละภพภูมิทั้ง 31 ภพ ไว้แล้วในใจว่า ถ้าเปรียบภพภูมิเป็นอาคารสูง อาคารนี้จะมี 31 ชั้น อาคารนี้จะมีด้านที่ไปทั้งอาคาร มีเพียงด้านฟ้าซึ่งส่วนใหญ่เปรียบเสมือนนิพพาน นาพิกานในแต่ละชั้นก็เดินด้วยความเร็วไม่เท่ากัน

สัตว์ทั้งหลายจะเรียนรู้ว่าตายเกิดอยู่ในอาคารนี้ ชั้นล่างสุดเป็นสัตว์แรก ชั้นที่สองเป็นสุรกาย ชั้นที่สามเป็นประตู ชั้นที่สี่เป็นสัตว์วิจฉาน ชั้นที่ห้าเป็นมนุษย์ ชั้นที่ 6-11 เป็นชั้นเทวดา ชั้นที่ 12-27 เป็นชั้นของรูปพระ และชั้นที่ 28-31 เป็นชั้นอรูปพระ¹

มหารก	1 วันนรก , ปีมนุษย์	เวลาซักว่าโลกมนุษย์
ชุมที่ 1 สัญชีวนahanรอก	1 วันนรก = 9 ล้านปีมนุษย์	3,285 ล้านเท่า
ชุมที่ 2 กาฬสุตวนานรอก	1 วันนรก = 36 ล้านปีมนุษย์	13,140 ล้านเท่า
ชุมที่ 3 สังฆภูวนานรอก	1 วันนรก = 144 ล้านปีมนุษย์	52,560 ล้านเท่า
ชุมที่ 4 โรรุวนานรอก	1 วันนรก = 576 ล้านปีมนุษย์	210,240 ล้านเท่า
ชุมที่ 5 มหาโรรุวนานรอก	1 วันนรก = 2,304 ล้านปีมนุษย์	840,960 ล้านเท่า
ชุมที่ 6 ตาปมนานรอก	1 วันนรก = 9,216 ล้านปีมนุษย์	3,363,840 ล้านเท่า
ชุมที่ 7, 8 มหาตาปมนานรอก และ อเวจีมนานรอกนั้น เวลาจะซักว่าเวลาบนโลกมนุษย์มากจนไม่อาจคำนวณเปรียบเทียบกันได้		

เวลาในหลุมดำกับเวลาในมหารก

จากที่กล่าวแล้วว่าความแตกต่างของเวลาบริเวณใกล้หลุมดำ (Black hole) กับบริเวณอื่นๆ จะสูงมาก เพราะหลุมดำมีมวลสูงมากเป็นผลให้ความโน้มถ่วงสูง จึงทำให้เวลา เดินช้าลง จากที่ศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช อัชยพงษ์ กล่าวว่า หากหลุมดำมีมวล 10 เท่าของดวงอาทิตย์ เวลาที่อยู่นอกเส้นขอบฟ้าเหตุการณ์ของหลุมดำเพียง 1 เชนติเมตร จะเดินช้าถึง 6 ล้านเท่าของเวลาที่อยู่ห่างไกลออกไปนอกบริเวณเส้นขอบฟ้าเหตุการณ์ดังกล่าว

นักดาราศาสตร์คันพบว่าบริเวณใจกลางกาแล็กซีทางช้างเผือกและใจกลางกาแล็กซีอื่นๆ มีหลุมดำขนาดใหญ่ที่มีมวลมหาศาลอยู่ แต่ยังไม่สามารถระบุมวลได้แน่ชัด หากนำค่าประมาณของมวลหลุมดำที่สตีเฟน ฮอว์กิงกล่าวไว้ คือ 1 แสนเท่าของดวงอาทิตย์มาคำนวณ ความต่างของเวลาบริเวณใกล้หลุมดำกับบริเวณที่ห่างไกลออกไปจะพบว่า เวลาที่อยู่นอกเส้น

¹ สม สุจีรา (2550). “ไอน์สไตน์พับ พระพุทธเจ้าเห็น.” หน้า 93.

ขอบฟ้าเหตุการณ์ ของหลุมดำเพียง 1 เซนติเมตร จะเดินเข้าถึง 60,000 ล้านเท่าของเวลาบริเวณที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น เวลาบนโลกมนุษย์ เป็นต้น

หลุมดำจากทางกาแล็กซีคืออะไรกันแน่ ทำไมจึงมีมวลมากขนาดนั้น และทำไม่เวลา ในหลุมดำจึงเดินเข้าขนาดนั้น ถ้าลองนำมาเปรียบเทียบกับคำสอนในพระไตรปิฎกแล้วทำให้ได้ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ บริเวณแกนกลางด้านล่างของกาแล็กซีทางช้างเผือกนั้น เป็นที่ตั้งของอาภัยภูมิ ได้แก่ ภูมิของเบรต อสุรกาย และ มหาบรรก 8 ขุ่ม โดยเฉพาะมหาบรรกเป็นภพภูมิที่มีแต่ความมืดมิด และที่สำคัญเวลาในมหาบรรกแต่ละขุ่มเดินเข้ากว่าเวลาในโลกมนุษย์หลายล้านเท่าดังตารางข้างต้น แต่สิ่งนี้ก็ยังเป็นเพียงข้อสังเกตที่ต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมกันต่อไป หากนักดาราศาสตร์สามารถระบุข้อมูลเกี่ยวกับหลุมดำได้ชัดกว่านี้ ก็จะสามารถนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันได้อย่างละเอียดและซัดเจนมากขึ้น

4) ความเร็วของแสงกับความเร็วของจิต

จากที่กล่าวถึงทฤษฎีสัมพัทธภาพเฉพาะของไอน์สไตน์ที่ว่า “ไม่มีสิ่งใดในโลกสามารถเคลื่อนที่ด้วยความเร็วแสงหรือเร็วกว่าแสงได้” ความเชื่อนี้คงต้องเปลี่ยนแปลงไปหากนักวิทยาศาสตร์ได้ศึกษาและทดลองพิสูจน์เรื่อง “จิต” ในพระไตรปิฎก เขาจะรู้ว่าจริงๆ แล้วจิตเคลื่อนที่เร็วกว่าแสงมากๆ อย่างที่จะเทียบกันไม่ได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย เราอย่าอมไม่เลิงเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เปลี่ยนแปลงได้เร็วเหมือนจิตเปลี่ยนแปลงได้เร็วเท่าใดนั้น แม้จะอุปมา ก็กระทำได้มิใช่ง่าย”¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธสาวกที่ทรงอภิญญาณนั้น ได้ฝึกจิตของตนจนชำนาญสามารถแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ ด้วยอำนาจจิตได้ สามารถเดินทางไปไหนมาไหนอย่างรวดเร็ว ได้ด้วยอำนาจจิต มีบันทึกไว้มาก-many ในพระไตรปิฎกว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอริย-สาวกเหล่านี้สามารถ “หายตัว” จากที่หนึ่งไปปรากฏในที่อันไกลแสนไกลด้วยความเร็วดุจบุรุษ ที่มีกำลังพึงเหยียดแขนที่คۇڭหรือพึงคۇڭแขนที่เหยียดฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ในพระนิมันตนิกสูตรว่า สมัยหนึ่ง เราอยู่ที่โคนต้นรังใหญ่ ในสุกคwan ใกล้เมืองอุยก\u0101จ\u0101 สมัยนั้น พกพระมีความคิดว่า พระสถานนี้เที่ยง ยั่งยืน มั่นคง เชิงแรง มีความไม่เคลื่อนเป็นธรรมชาติ... ครั้งนั้น เรายรู้ความคิดของพกพระด้วยใจแล้ว จึงหายจากโคนต้นรังใหญ่ไปปรากฏในพระโลกนั้น เปรียบเหมือนบุรุษที่มีกำลังพึงเหยียดแขนที่

¹ อังคุตตรนิกาย เอกนิبات, มก. เล่ม 32 ข้อ 49 หน้า 95.

คู หรือ พึงคูแซนที่เหยียดจะนั่น¹ ในโมคคัลลานสูตรบันทึกไว้ว่า ครั้งหนึ่งพระมหาโมคคัลลานะ ต้องการจะไปสนทนารอร์มกับติสสพรหม จึงได้หายจากพระวิหารเชตวันไปปราภูในพระมหาโลก เปรียบเหมือนบุรุษผู้มีกำลังพึงเหยียดแซนที่คู หรือพึงคูแซนที่เหยียดจะนั่น²

การหายตัวจากโลกมนุษย์ซึ่งอยู่ในการภาพแล้วไปปราภูที่พระมหาโลกซึ่งเป็นรูปภาพด้วย ระยะเวลาเพียงแค่ “เหยียดแซนที่คู หรือ คูแซนที่เหยียด” นั้นถือว่ารวดเร็วมากคือ ประมาณ 1 วินาทีเท่านั้น ความเร็วในระดับนี้ถือว่าเร็วกว่าแสงอย่างเทียบกันไม่ได้ เพราะเราทราบกันดี ว่าแสงใช้เวลาประมาณ 8 นาที ในการเดินทางจากดวงอาทิตย์ซึ่งอยู่ในการภาพเหมือนกัน ถึงโลกของเรามาก และแสงต้องใช้เวลาในการเดินทางจากดวงอาทิตย์ไปยังดาวพลูโตซึ่งอยู่ใน การภาพเช่นเดียวกันประมาณ 5 ชั่วโมง แต่การหายตัวด้วยความเร็วของจิตเพื่อไปยังพระมหาโลก ซึ่งอยู่ในรูปภาพซึ่งใกลกว่ามากนั้นใช้เวลาน้อยกว่ามาก

5) อะตอมคือปรมาณู ในอรรถกถาพระไตรปิฎก

ในคัมภีร์สัมโมหโนทีนีซึ่งเป็นอรรถกถาอธิบายความพระอภิธรรมปีฎก “ได้บันทึก มาตราวดขนาดในระดับต่างๆ ไว้ 14 ประการ คือ ปรมาณู, อณู, ตัช查รี, รถเรณู, ลิกขา, โօกา, รัญญามาส, อังคุล, วิทตถี, รตนะ, ยักษี, อุสกะ, คาวุต และ โยชน์

โดยขนาด 1 ปรมาณู = 1 ใน 82,301,184 ส่วน ของเมล็ดข้าวเปลือก 1 เมล็ด³ (แบ่ง เมล็ดข้าวเปลือกเป็น 82,301,184 ส่วน)

คณะกรรมการจัดทำหนังสือได้ทดลองวัดเมล็ดข้าวเปลือกที่มีอยู่ในเมืองไทยพบว่า มี ความยาวหลายขนาด ตั้งแต่ 8 มิลลิเมตร, 8 มิลลิเมตรกว่าๆ, 8.5 มิลลิเมตร, 9 มิลลิเมตร, 10 มิลลิเมตร และ 11 มิลลิเมตร เมื่อนำเมล็ดข้าวเปลือกแต่ละขนาดมาหารด้วย 82,301,184 จะได้ขนาดของปรมาณูต่างๆ กันดังนี้

$$1 \text{ ปรมาณู} = 0.80 \text{ ซม.} / 82,301,184 = 0.00000000972 \text{ ซม.} = 9.72 \times 10^{-9} \text{ ซม.}^*$$

$$1 \text{ ปรมาณู} = 0.85 \text{ ซม.} / 82,301,184 = 0.0000000103 \text{ ซม.} = 1.03 \times 10^{-8} \text{ ซม.}$$

$$1 \text{ ปรมาณู} = 0.90 \text{ ซม.} / 82,301,184 = 0.0000000109 \text{ ซม.} = 1.09 \times 10^{-8} \text{ ซม.}$$

¹ พระมนิมันตนิกสูตร, มัชณิมณิกาย ญูลปัณณาสก์, มก. เล่ม 19 ข้อ 552 หน้า 441.

² โมคคัลลานสูตร, อังคุตตานิกาย ฉักกนิبات, มก. เล่ม 36 ข้อ 305 หน้า 619.

³ สัมโมหโนที อรรถกถาพระอภิธรรมปีฎก วิภังค์, มก. เล่ม 78 หน้า 377-379.

* $9.72 \times 10^{-9} \text{ ซม.} = 9.72 / 10^9 = 9.72 / 1,000,000,000 = 0.00000000972 \text{ เซนติเมตร}$

1 ปรมาณ = 1.00 ซม./ 82,301,184 = 0.0000000121 ซม. = 1.21×10^{-8} ซม.

1 ปรมาณ = 1.10 ซม./ 82,301,184 = 0.0000000133 ซม. = 1.33×10^{-8} ซม.

ส่วนขนาดของ “อะตอม” ในทางวิทยาศาสตร์ที่กล่าวไว้ในบทที่ 3 นั้น มีขนาดเท่ากับ 1 อังสตروم หรือ 2 อังสตروم (1 อังสตروم = 1 ใน 100 ล้านเซนติเมตร)

1 อังสตروم = $1/100,000,000$ ซม. = 0.00000001 ซม. = 1.0×10^{-8} ซม.

2 อังสตروم = $2/100,000,000$ ซม. = 0.00000002 ซม. = 2.0×10^{-8} ซม.

จะเห็นว่าขนาดของ 1 ปรมาณ ที่คำนวณได้จากเมล็ดข้าวเปลือกแต่ละขนาดนั้น มีขนาดอยู่ระหว่าง 1–2 อังสตروم อันเป็นขนาดของอะตอมที่นักวิทยาศาสตร์เพิ่งค้นพบในปัจจุบัน และยิ่งกว่านั้นผลการคำนวณจากเมล็ดข้าวเปลือกบางขนาดพบว่า 1 ปรมาณ มีขนาดเล็กกว่า 1 อังสตرومด้วยซ้ำไป กล่าวคือ เมื่อนำเมล็ดข้าวเปลือกขนาด 8 มิลลิเมตรมาหารด้วย 82,301,184 จะได้ขนาด 1 ปรมาณ = 0.0000000972 เซนติเมตร ซึ่งเล็กกว่าขนาดอะตอม 1 อังสตروم ซึ่งมีขนาด 0.00000001 เซนติเมตร

นอกจากนี้ถ้านำเมล็ดข้าวเปลือกที่มีขนาดประมาณ 8.23 มิลลิเมตร (0.823 เซนติเมตร) มาหารด้วย 82,301,184 ส่วน จะได้ขนาดของ 1 ปรมาณ ที่มีค่าเทียบเท่ากับอะตอมที่มีขนาด 1 อังสตرومพอดีดังนี้

1 ปรมาณ = 0.823 ซม./ $82,301,184$ = 0.0000000999 ซม. = 0.999×10^{-8} ซม.

1 อังสตروم = 1 ซม./ $100,000,000$ = 0.00000001 ซม. = 1.0×10^{-8} ซม.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความมหัศจรรย์ของคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างมาก ทั้งนี้เพราะขนาดของอะตอมนั้น นักวิทยาศาสตร์เพิ่งวัดได้เมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ขนาดของปรมาณซึ่งกล่าวได้ว่ามีค่าเท่ากับขนาดของอะตอมพอดี มีบันทึกไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนามาเป็นพันๆ ปีแล้ว

10.6.3 จิตตนิยามกับวิทยาศาสตร์

จิตตนิยาม (Psychic law) หมายถึง กฎการทำงานของจิตใจ พระพุทธศาสนาสอนว่า คนเราประกอบด้วยล้วนที่สำคัญ 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจ ในส่วนของจิตใจนั้นมีความสำคัญในฐานะเป็นผู้สั่งการทุกอย่างให้ร่างกายปฏิบัติตาม หากปราศจากจิตใจแล้วร่างกายนี้ก็ไม่อาจตั้งอยู่ได้ เปรียบเหมือนเครื่องคอมพิวเตอร์ที่ไม่มีโปรแกรมหรือ Software ก็ไม่อาจจะทำงานได้

จิตใจกับสมองนั้นเป็นคนละอย่างกัน หากเปรียบแล้วสมองเป็นเหมือน Computer ส่วนใจเป็นเหมือน User สมองเป็นเหมือนหน้าตา คือเป็นเครื่องมือของใจในการสั่งการส่วนต่างๆ ของร่างกาย ปัจจุบันยังมีนักวิทยาศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่ เชื่อว่า จิตใจกับสมองเป็นอย่างเดียวกัน คำอธิบายที่เข้าใจได้ง่ายๆ ที่นียนัยนว่า จิตใจเป็นคนละอย่างกับสมองคือ ในทางวิทยาศาสตร์กล่าวว่า วงจรของการมองเห็นวัตถุเกิดจาก มีแสงไปกระทบวัตถุแล้วสะท้อนเข้าตาของเรารา จากนั้นแสงก็จะถูกแบ่งเป็นพลังงานไฟฟ้าแล้วถูกส่งไปที่สมองเพื่อรับภาพนั้นและทำให้เกิดการเห็นภาพ ในทางวิทยาศาสตร์เชื่อว่าวงจรการมองเห็นจบแค่นั้น

แต่ในทางพุทธศาสนากล่าวว่า สัญญาณภาพจากสมองยังต้องเดินทางไปที่ใจซึ่งตั้งอยู่ณ ศูนย์กลางกาย ฐานที่ 7 ก่อน จึงจะครบวงจรและเกิดการเห็นภาพได้ ถ้าหากไม่ส่งไปที่ใจ ก็จะไม่เกิดการเห็นภาพ ประเด็นนี้ให้นักศึกษานึกถึงในบางครั้งที่ตัวเราเองกำลังมองไปในที่แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ และในขณะนั้นใจของเราก็ลอยคิดถึงเรื่องอื่นอยู่ เราก็จะไม่เห็นภาพที่เรากำลังมองอยู่นั้นหรือถึงเห็นก็ตู้ไม่รู้เรื่อง เพราะวงจรการมองเห็นไม่ครบ เนื่องจากใจเปิดช่องรับเรื่องอื่นอยู่ หรือกรณีเห็นแต่ไม่รู้เรื่องก็เพราะใจถูกแบ่งออกไปทำงานอื่นจึงทำให้การมองเห็นไม่สมบูรณ์ แม้ในตอนนั้นแสงเดินทางจากวัตถุมาเข้าตาและถูกแบ่งเป็นสัญญาณส่งไปยังสมองก็ตาม

วงจรของการที่แสงส่องไปที่วัตถุแล้วสะท้อนมาเข้าตาเรา ประสาทตาจะเปลี่ยนคลื่นแสงให้เป็นพลังงานไฟฟ้า พลังงานนั้นจะถูกส่งไปตามเส้นประสาทเข้าสู่สมอง กระบวนการทั้งหมดนี้ในทางพุทธศาสนาจึงไม่จัดเป็นปรากฏการณ์ของจิตใจ หากแต่เป็นปรากฏการณ์ทางสมอง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ดำเนินไปตามกฎพิชนิยม ไม่ใช่จิตตนิยม เปรียบเสมือนเมื่อเราถ่ายรูป แสงกระทบเข้าที่ตัวเราแล้วสะท้อนผ่านเลนส์เข้าสู่ฟิล์ม ไม่มีใครคิดว่ากล้องถ่ายรูปน้มองเห็นสิ่งที่มันถ่าย เลนส์ถ่ายรูปก็เหมือนตามนุษย์ ฟิล์มเทียบได้กับสมอง แสงจากวัตถุผ่าน เลนส์แล้วไปสิ้นสุดที่สมอง หากเราคิดว่าสมองสามารถเห็นสิ่งต่างๆ ได้ เรายังคงเชื่อว่า ฟิล์มถ่ายรูปนั้นมองเห็นสิ่งต่างๆ ได้เหมือนกัน

นักพิสิกส์วิเคราะห์องค์ประกอบของคนแล้วไปสิ้นสุดลงที่อนุภาคพื้นฐาน เช่น อิเล็กตรอน โปรตرون นิวตรอน นักชีววิทยาวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์ไปสิ้นสุดลงที่เซลล์และจีโนม นักเคมีวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์แล้วไปสิ้นสุดลงที่ธาตุไม่กี่ชนิด ข้อสรุปเหล่านี้ยังทำให้นักวิทยาศาสตร์เหล่านั้นงุนงงหนักไปยิ่งขึ้น เพราะไม่อาจตอบตนเองได้ว่า กลุ่มอนุภาคเหล่านี้ กลุ่มเซลล์เหล่านี้ กลุ่มธาตุเหล่านี้ ร้องให้หัวเราะ ดีใจ เสียใจ มีความอ่อน

ให้ทางการณ์ มีความอึดหึม รู้จักเกลียด รู้จักรอ รู้จักเสียสละ รู้จักทนงในศักดิ์ศรีได้อย่างไร เพราะเขาไม่เชื่อเรื่องจิตใจนั้นเอง

วิลสัน กล่าวว่า พฤติกรรมทางสังคมของมนุษย์wangอยู่บนรากฐานทางยีน (genetic foundation) กล่าวคือ พฤติกรรมของมนุษย์ถูกกำหนดโดยยีนบางอย่าง ยืนนี้เป็นพันธุ์ที่ใกล้ชิดกันจะมีเหมือนกัน นอกจากยีนนี้มนุษย์ยังมียีนอีกส่วนหนึ่งที่เป็นของมีเฉพาะพิเศษในตัวมนุษย์เท่านั้น เช่น นายเขียวให้เงินขอทาน การกระทำนี้ถูกกำหนดโดยยีนพิเศษนี้ ส่วนการที่นายเขียวขอบเลี้ยงสัตว์ถูกกำหนดโดยยีนทั่วไปซึ่งแม้สัตว์ก็มียีนแบบนี้เช่นกัน

ปรากฏการณ์ของจิตใจทุกอย่างในทศนะของนักชีวิตยาสามารถอนลงเป็นปรากฏการณ์ทางสร้างได้หมด ความรัก ความโลภ ความกรอ ความเสียสละ สามารถอธิบายได้ด้วยโครงสร้างทางชีวิตยาภายในตัวมนุษย์ โดยไม่จำเป็นต้องโยงไปถึงเรื่องที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ด้วยประสาทสัมผัส เช่น เรื่องจิตใจ หรือเรื่องวิญญาณดังที่ศาสนات่างๆ กระทำการ

หากว่านายเขียวทำดีเพราะถูกยีนบังคับนายเขียวก็ไม่น่าจะได้รับการสรรเสริญ ที่เรายกย่องคนดีเพราะเราคิดว่าการทำดีนั้นเป็นไปโดยไม่มีอะไรบังคับ ดังนั้นแนวคิดที่ว่า การทำดีของมนุษย์เกิดจากอำนาจของยีนจึงเป็นแนวคิดที่กำลังบอกเราว่า ในความเป็นจริงไม่มีใครดี ใครเลว¹ คนอย่างพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ทั้งหลายอุทิศตัวแก่มนุษยชาติ เพราะยีนในตัวท่านเหล่านี้บ่งการ เรื่องดังกล่าวที่นักศาสนาไม่อาจยอมรับได้

สายลับพลังจิตของสหรัฐอเมริกาและโซเวียต

ไม่ว่าจะมีนักวิทยาศาสตร์จำนวนมากเท่าไรที่ยังไม่เชื่อเรื่องการมีอยู่ของจิตใจก็ตาม แต่ มีสิ่งหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์สหรัฐอเมริกาและโซเวียตในยุคสงครามเย็น คือ หน่วยสายลับพลังจิต (Psychic Spies) หน่วยนี้ยืนยันได้เป็นอย่างตัวว่า 2 ประเทศยักษ์ใหญ่ซึ่งมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สุดในโลกในขณะนั้น ให้ความสนใจ และให้ความสำคัญในเรื่องจิตอย่างมากถึงกับตั้งหน่วยงานนี้ขึ้นมา

โดยเมื่อถึงจุดสูงสุดของสงครามเย็น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาสืบสานการค้นคว้าพลังจิตของกองทัพโซเวียต กองทัพบกสหรัฐอเมริกาจึงตั้งหน่วยสายลับพลังจิตของตนเองขึ้นด้วย เจ้าหน้าที่ในหน่วยนี้ใช้เทคนิคการมองทางจิต เพื่อล่วงรู้เป้าหมายที่ห่างไกลออกไปนับพันๆ ไมล์ ผลการทำงานของหน่วยนี้ประสบความสำเร็จหลายครั้งแม้จะไม่ทุกครั้ง เช่น เมื่อนายพลจัตวาเจมส์เต็ก ถูกจับเป็นตัวประกัน โดยผู้ก่อการร้ายอิตาลี พันจ่าเอกโจเซฟ แม็คโมนาเกล ล่วงรู้ที่

¹ สมภาร พรมหา(2540). “พุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์.” หน้า 136, 185, 186, 189.

อยู่ของเข้าด้วยจิต, เป็นเวลานานก่อนที่เครื่องบินรบไฮเทคของสหรัฐอเมริกาจะถูกเปิดเผย จ่าสิบ เอก เมวิล ไรลี่ สามารถคาดรูปของเครื่องบินทึ่งระเบิด stealth B2 นั้นออกมากได้ และไม่กี่ชั่วโมงก่อนการทำลายเรือรบสตาวร์คในทะเลต่างชาติ ร้อยเอกพอลสมิธ มองเห็นโศกนาฏกรรม การตาย กลางทะเล ไม่มีคำอธิบายทางวิทยาศาสตร์ในผลลัพธ์ประหลาดนี้ ว่าการมองทางจิต ของคนปกติธรรมดาก็อหะไร

เพื่อให้งานมองทางจิตสามารถอธิบายได้ด้วยวิทยาศาสตร์ในปี ค.ศ.1976(พ.ศ.2519) กองทัพอากาศสหรัฐอเมริกา จึงขอให้ เดล แกรฟ (Dale Graff) ซึ่งทำงานเป็นวิศวกรการบิน พลเรือนที่ฐานทัพอากาศ ไรท์แพทเทลัน ในรัฐโอไฮโอ ทำวิจัยเรื่องการมองทางจิต เพื่อศึกษา ใช้คันหา เครื่องบิน นักบิน หรือ ตัวประกันที่หายไปได้จริงหรือไม่ แกรฟจึงเดินทางไปทำวิจัยที่ สถาบันคันค้าสแตนฟอร์ด ในแคลิฟอร์เนียเหนือ ซึ่งสถาบันแห่งนี้ประสบความสำเร็จหลายครั้ง ในการมองทางทางจิตแบบควบคุมในห้องทดลองให้กับ CIA จากการวิจัยของแกรฟทำให้เข้าได้ ข้อสรุปว่ามีความเป็นไปได้ที่การมองทางจิตสามารถค้นหาวัตถุที่หายไปได้

แม้แต่อดีตประธานาธิบดี จิมมี คาร์เตอร์ ก็ยังรู้สึกทึ่งกับเรื่องการมองทางจิตเช่นเดียวกัน โดยในปี ค.ศ.1978(พ.ศ.2521) เครื่องบินไฮเทคลับสุดยอดของโซเวียตตกลงที่ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนอี (Zaire) หรือสาธารณรัฐประชาชนอีปไตยกองโ果 สหรัฐอเมริกาต้องการหามันให้ เจอก่อนพวกโซเวียต หลังจากที่ CIA ล้มเหลวในการหาหากเครื่องบินลำนั้น สายลับพลังจิตจึง ถูกเรียกใช้งาน สายลับพลังจิตถูกขอให้ศึกษารูปภาพเครื่องบินโซเวียต TU22 หลายชั่วโมงให้หลัง เครื่องบินก็ถูกค้นพบ ในรัศมีไม่กี่ไมล์จากบริเวณพื้นที่ซึ่งชีมาโดยผู้มองทางจิตของกองทัพ อากาศของเดล แกรฟ เหตุการณ์นี้ทำให้จิมมี คาร์เตอร์ ถึงกับกล่าวว่า “ไม่เพียงแต่มันเกิดขึ้น แต่นักพลังจิตผู้หญิงประสบความสำเร็จ ขณะที่ดาวเทียมจารกรรมล้มเหลว ผมต้องพูดว่า โดยที่ ผมไม่ทราบ หัวหน้า CIA ขอให้เออเข้ามา เออเข้ามาอีกทันที ขณะที่เออเข้ามาอีก เออให้ตัวเลข พิกัดแนวตั้งแนวนอน เรารวมศูนย์กล้องดาวเทียมในจุดนั้น และเครื่องบินก็อยู่ที่นั่น”

เหตุการณ์นี้ให้กำเนิดวิชาชีพใหม่กับ เดล แกรฟ โดยปี ค.ศ.1989 (พ.ศ.2532) เขา ได้เป็น ผู้อำนวยการสายลับพลังจิตที่ฟอร์ดเน็ตแห่งกระทรวงกลาโหม นักวิทยาศาสตร์และ คนในระดับสูงยุคนั้นก็ยังไม่ค่อยเชื่อในเรื่องนี้ หัวหน้าห้องวิทยาศาสตร์ท่านหนึ่งพูดกับเกรฟว่า ผมจะไม่เชื่อเรื่องนี้แม้เป็นเรื่องจริง พวknักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่ก็ปฏิเสธงานมองทางจิต และเรียกมันว่า วิทยาศาสตร์ปลอม หลักโคลนแห่งความฉ้อฉล และมายากล แต่อย่างไรก็ตามจาก

กลางปี ค.ศ.1970–1980(พ.ศ.2513-2523) กองทัพของสหรัฐอเมริกาใช้เงินไปหลายล้าน เหรียญในการค้นคว้าเรื่องพลังจิตนี้¹

10.6.4 กรรมนิยามกับวิทยาศาสตร์

ความสอดคล้องกันของกรรมนิยามกับวิทยาศาสตร์คือเรื่อง “เหตุและผล” ดังที่กล่าวแล้ว ในหัวข้อ 10.3 ว่าลักษณะความรู้ทั้งหมดในพระไตรปิฎกตั้งอยู่บนหลักเหตุและผล ทั้งเหตุผลในแง่ มุมที่หมายถึงกฎที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ และเหตุผลที่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายสร้างขึ้นซึ่งในที่นี่ คือ กรรม หมายถึง การกระทำโดยเจตนา กล่าวคือ เมื่อประกอบเหตุคือการทำกรรมอย่างนี้ยอม ได้รับผลอย่างนี้ เมื่อประกอบเหตุคือการทำกรรมอย่างนั้น ยอมได้รับผลอย่างนั้น ดังข้อความที่ว่า “บุคคลหัว่นพืชเช่นใด ย่อมได้ผลเช่นนั้น คนทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วค้าย่อมได้ชั่ว”²

เรื่องของกรรมในพระไตรปิฎกนั้นมีอยู่ 2 ส่วน คือ กรรมในปัจจุบันชาติ และกรรมในอดีตชาติ สำหรับกรรมในปัจจุบันชาตินั้น วงการทางวิทยาศาสตร์ค่อนข้างจะยอมรับ เพราะพบเห็นกันได้ทั่วไปในชีวิตประจำวัน เช่น เด็กที่ขยันเรียนหนังสือ ทำให้เรียนหนังสือได้ดี ลูกจ้างที่ ขยันทำงานและซื่อสัตย์สุจริต จะได้รับความเมตตาและความไว้วางใจจากนายจ้าง คนที่ฝ่าคนอื่น ตายจะถูกตำราจตามจับชักคุก เพราะกรรมนั้น เป็นต้น

ส่วนกรรมในอดีตชาติที่มาส่งผลในปัจจุบันนั้น วงการวิทยาศาสตร์ไม่ค่อยยอมรับ เพราะคิดว่าพิสูจน์ไม่ได้บ้าง แต่จะพยายามค้นหาสาเหตุในปัจจุบันเพื่ออธิบายผลที่เกิดขึ้นนั้น เช่น พระพุทธศาสนาอธิบายว่า โิน์สไตน์ฉลาดเพราะบุญด้านปัญญาaramีที่เขาได้สั่งสมมา จากอดีตชาติเป็นหลัก บุญด้านปัญญาจะกลับตัวเป็นดวงปัญญาที่สว่างไสวอยู่ ณ ศูนย์กลางกาย ของโิน์สไตน์เอง ซึ่งจะเห็นได้ด้วยการทำใจให้ละเอียดด้วยการฝึกสัมมาสมาธิ เมื่อโิน์สไตน์ ลอกไปแล้วดวงปัญญาที่ก่อตามติดกายจะอ่อนลง ไม่ได้หลงเหลืออะไรไว้เลย นอกจากชากร่างกายที่เปื่อย嫩

แต่ในวงการวิทยาศาสตร์ไม่เชื่อย่างนั้น นักวิทยาศาสตร์โดยมากเชื่อว่าความฉลาด ของโิน์สไตน์อยู่ที่สมองจึงผ่าตัดนำสมองของเขามาศึกษาเปรียบเทียบกับสมองของคนทั่วไปเพื่อ หาความแตกต่างอันจะนำไปสู่ข้อสรุปถึงสาเหตุแห่งความฉลาดของโิน์สไตน์ เมื่อได้ข้อสรุป แล้วก็หารือการทำให้สมองของคนทั่วไปเป็นเหมือนอย่างสมองของโิน์สไตน์ หากทำได้คน

¹ UBC : The history channel (1998). “Psychic Spies” (Produced by Towers Production, Inc.)

² สมุทกสูตร, สังยุตนิกาย ศคาดวรรค, มก. เล่ม 25 ข้อ 903 หน้า 487

ทั่วไปก็มีโอกาสลดลงเมื่ออย่างอัจฉริยะผู้นี้หรือจะกล่าวว่าเป็นการโคลนนิ่งไอน์สไตน์ออกเป็นร้อยเป็นพันคน ซึ่งในความเป็นจริงๆ ไม่อาจจะทำได้ เพราะปัจจัยหลักของความฉลาดไม่ได้อยู่ที่สมอง

หากมีเด็กเกิดมาพิการ นักชีววิทยาก็จะค้นหาสาเหตุในปัจจุบันว่าทำไม่เข้าจึงพิการ เช่นการพิการเกิดจากการผิดพลาดบางประการของสารพันธุกรรม แต่สิ่งหนึ่งที่วิทยาศาสตร์อธิบายไม่ได้ คือ ทำไมเด็กคนนี้จึงสมควรเป็นคนพิการ ทั้งๆ ที่มีเด็กอีกมากมายเกิดมา มีร่างกายสมบูรณ์ อะไรคือสิ่งที่กำหนดให้เด็กคนนี้สมควรเป็นคนพิการ

วิทยาศาสตร์อธิบายตรงนี้ไม่ได้ เพราะไม่อาจไปถึงต้นเหตุที่แท้จริงของปัญหาอย่างมาก ก็ตอบได้เพียงปลายเหตุที่ศึกษาไว้จัดได้ในปัจจุบันชาติเท่านั้น อุปมาเหมือนกับว่าเด็กคนหนึ่ง เห็นนาย ก.อยู่ในคุก จึงถามผู้ใหญ่ว่า ทำไม่นาย ก.จึงไปอยู่ในคุก ผู้ใหญ่คุณหนึ่งตอบแต่เพียงว่า นาย ก.ไปอยู่ในคุก เพราะถูกตัวจรจัดไปชั่งไว้ โดยไม่ได้อธิบายว่า ทำไม่นาย ก.จึงสมควรถูกจับไปชั่งไว้อย่างนั้น เขาทำความผิดอะไรมาจึงสมควรถูกจับชั่ง คำอธิบายของนักวิทยาศาสตร์ก็ทำงานของเดียว กัน คือ ไม่ได้อธิบายว่าทำไม่ได้เด็กบางคนจึงสมควรเป็นคนพิการ เนื่องจากไม่อาจจะอธิบายได้ แต่พระพุทธศาสนาอธิบายได้อย่างชัดเจนว่า เด็กคนดังกล่าวเป็นคนพิการ เพราะบำบัดกรรมที่เขาทำไว้ในอดีตชาติมาส่งผล ส่วนเด็กคนอื่นไม่ได้พิการ เพราะเขาไม่ได้ทำบำบัดกรรมไว้

10.6.5 ธรรมนิยามกับวิทยาศาสตร์

ธรรมนิยาม (the law of cause and effect) เป็นเรื่องของกฎธรรมชาติที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กันของนิยามทั้ง 4 ประการข้างต้น คือ พืชนิยาม อุตุนิยาม จิตตนิยam และกรรมนิยาม เช่น หมื่นโลกธาตุหวั่นไหวเมื่อพระโพธิสัตว์ทั้งหลายเสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดา การเสด็จมาปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระโพธิสัตว์เป็นพืชนิยาม แต่สามารถส่งผลให้อุตุนิยาม คือ หมื่นโลกธาตุหวั่นไหวได้ เพราะอำนาจบุญการมีของพระโพธิสัตว์

ในทางวิทยาศาสตร์ก็มีการค้นพบตรงกับคำสอนที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก คือ มีทฤษฎีเกี่ยวกับ “การตอบสนองของพีชต่อพฤติกรรมด้านความคิด คำพูดและการกระทำของมนุษย์” แพร่หลายมาก โดยหลักการของทฤษฎีนี้กล่าวไว้ว่า เมื่อเราปลูกต้นไม้แล้วพูดหวานๆ กับมันว่า “โตเร็วๆ แข็งแรงๆ นะ” หรือในทางกลับกันพูดร้ายๆ ว่า “เที่ยวตายไปเลี้ยงเถอะ” ทฤษฎีนี้บอกว่า ต้นไม้เหล่านั้นแสดงอาการเจริญเติบโตต่างกันอย่างเห็นได้ชัด

1) การตอบสนองของพืชต่อพฤติกรรมของมนุษย์

เมื่อไม่กี่วันมานี้หนังสือพิมพ์เดลิเมล์รายงานผลการวิจัยขึ้นหนึ่งว่าการคุยกับต้นไม้มีส่วนช่วยให้พืชโตไวขึ้น โดยเลียงบางอย่างจะกระตุ้นการทำงานของยินตันไม้ แต่บางเลียงก็ทำให้ยืนเฉื่อยเนื่อยลง หนังสือพิมพ์ฉบับเดียวกันนี้ยังรายงานอีกว่า เมื่อกว่า 10 ปีก่อน เจ้าฟ้าชายชาร์ลส์ แมกกะราชนุภาพรแห่งอังกฤษทรงประทานสัมภาษณ์ถึงกิจกรรมที่ทรงทำในสวนว่า “ฉันแค่พูดคุยกับต้นไม้ เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะต้นไม้จะมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับมา”¹

มีนักชีววิทยาอเมริกันอีกท่านหนึ่งชื่อลู瑟อร์ เบอร์เบนค์ (Luther Burbank) สามารถใช้กระasseจิตเร่งให้มันยื่อเจริญเติบโตได้เร็กว่าปกติ ซึ่งโดยปกติถ้าปล่อยให้มันเติบโตตามธรรมชาติ จะต้องใช้เวลาอย่างน้อย 30 ปี กว่าจะเติบโตเต็มที่ เขากล่าวว่า เคล็ดลับในการเพาะชำต้นไม้ให้ได้ผลดีนั้นนอกจากจะต้องมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์แล้ว จะต้องมีจิตประกอบด้วยเมตตาธรรมอยู่ด้วย เมื่อพมทำการทดลอง เพื่อทำให้ต้นกระสองเพชรไม่มีหนาม พมจะพูดกับเขาว่า เมตตาธรรมว่า เจ้าไม่มีสิ่งใดจะต้องกลัว ไม่จำเป็นที่เจ้าจะต้องมีหนามไว้ป้องกันตัวอีกต่อไป ในเมื่อเข้าต้นกระสองเพชรจะค่อยๆ เปลี่ยนเป็นต้นไม้ที่ไม่มีหนามได้อย่างอัศจรรย์

นักวิทยาศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงของไทย คือ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อุธยา ก็เคยทดลองในลักษณะนี้ เช่นเดียวกัน ท่านให้นิสิตแฝermenตตาให้ต้นดาวกระจายที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ แต่ละแบบจะให้น้ำ ให้ปุ๋ย ให้อะไรก็อย่างเท่ากันหมด ปรากฏว่า แบบที่ได้รับความเมตตาจากนิสิต จะโตเร็วขึ้นอย่างชัดเจน และมีตอกดีกว่าแบบที่ไม่มีดอก

¹ ผู้จัดการ(2550) “นักวิจัยชี้คุยกับต้นไม้ได้ผลจริง.” [ออนไลน์].

โดยเฉลี่ยพบว่า แปลงที่ได้รับการแฝermenata ตันจะสูงกว่าอีกแปลงถึง 49.2 % การทดลองนี้ควบคุมโดยอาจารย์จากคณะวิทยาศาสตร์ ฝ่ายพฤษศาสตร์

ในอรรถกถาพระไตรปิฎกบันทึกเรื่องลักษณะเดียวกันนี้ไว้ เช่นกัน ครั้งหนึ่งผู้รักษาสวนของพระเจ้าปเสนทิโกรคลชื่อคันทะ ได้นำผลมะม่วงมาถวายพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธองค์เสวยหน้าปานะจากผลมะม่วงแล้ว ได้ตรัสกับนายคันทะว่า เอาจงคุ้ยดินร่วนขึ้นแล้วปลูกเมล็ดมะม่วงนี้ในที่นี่ เมื่อเข้าปลูกมะม่วงนั้นแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงล้างพระหัตถ์บนเมล็ดมะม่วงนั้น ทันทีที่พระพุทธองค์ทรงล้างพระหัตถ์เสร็จ ต้นมะม่วงมีลำต้นเท่าองุ่นไถ สูงประมาณ 50 ศอกก็ออกซึ่น และออกผลสุกมากมายให้พากภิกขุได้ขับฉันในขณะนั้นเอง¹

หากจะถามว่า มันเป็นไปได้อย่างไร ก็ต้องตอบว่า มันเป็นไปตามหลักธรรมนิยามที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของ “จิตตนิยาม” กับ “พิชนิยาม” พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีกระแสจิตที่เปลี่ยนไปด้วยความเมตตาหาประมาณไม่ได้ จึงทำให้เมล็ดมะม่วงนั้นเติบโตขึ้นเป็นต้นมะม่วงอย่างรวดเร็วและออกผลให้พระภิกขุได้ขับฉันหลังจากที่ปลูกเพียงไม่กี่นาที ความจริงความสามารถนี้ไม่ได้จำกัดไว้เฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เปรียบเสมือนการบรรลุเป็นพระอรหันต์ หากรู้วิธีและได้ปฏิบัติตามวิธีนั้นในคราว ก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้

ในสมัยหลวงปู่วัดปากน้ำ ก็มีเรื่องลักษณะนี้ เช่นกัน คือ วันหนึ่งหลวงปู่นำเมล็ดมะม่วงเข้าไปในบริเวณโรงงานทำวิชชา(อาคารสำหรับผู้ศึกษาทางจิตด้วยการทำสมาธิขั้นสูง) แล้วนำเมล็ดมะม่วงนั้นปลูกลงในต้นพร้อมกับรดน้ำลงไป ทันใดนั้นต้นอ่อนของมะม่วงก็ค่อยๆ งอกขึ้นมาและโตขึ้นจนเป็นต้นมะม่วงที่สูงใหญ่ในเวลาเพียงครึ่งชั่วโมง ต่อจากนั้นมะม่วงต้นนั้นก็ออกดอกและออกผลในทันที ซึ่งในครั้งนั้นหลวงปู่ได้แบ่งมะม่วงให้แก่ทุกๆ คนในที่นั้นได้ลิ้มลองรส อันวิเศษด้วยเช่นกัน² จริงๆ แล้วยังมีเรื่องในลักษณะนี้อีกหลายเรื่อง นักศึกษาสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ในหนังสือพระมงคลเทพมนูญ มหาปูชนียาจารย์ เรียบเรียงโดย ว.วัชรรัช

2) น้ำกับพุทธิกรรมของมนุษย์³

ผลงานทดลองทางวิทยาศาสตร์ชิ้นหนึ่งซึ่งเป็นที่โด่งดังไปทั่วโลกเป็นเครื่องยืนยันถึงหลักธรรมนิยามอันแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “จิตตนิยาม”, “พิชนิยาม” และ “อุตุนิยาม” ได้เป็นอย่างดี คือ การทดลองเรื่อง “น้ำ” ของ ดร.มาชารุ เอโนโมโตะ (Masaru Emoto) จากการ

¹ พระสูตรตันติปิฎก อรรถกถาชุทธกนิ迦ย คณาธรรมบท ๘ก. เล่ม 42 หน้า 297

² ว.วัชรรัช (2540). “พระมงคลเทพมนูญ มหาปูชนียาจารย์.” หน้า 78.

³ Masaru Emoto(2004). “The Hidden Messages in Water”, ศศิธร-ศศิริมล รัชนี แปล สาส์นจาการี หน้า

ทดลองเข้าพบว่า พฤติกรรมมนุษย์ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจส่งผลกระทบต่อน้ำ น้ำรบrous และแยกแยะพฤติกรรมของมนุษย์ได้

วิธีการทดลอง เริ่มต้นจากการหยดน้ำตัวอย่างหนึ่งหยดบนจานแก้วทดลอง แล้วเอาไปแช่ไว้ในตู้แช่แข็ง 2 ชั่วโมง จนเป็นผลึกแล้วนำผลึกไปส่องกล้องจุลทรรศน์เพื่อถ่ายภาพในอัตราขยาย 200-500 เท่า โดยจะถ่ายภาพในตู้แช่แข็งที่ตั้งอุณหภูมิ -5 องศาเซลเซียส ดร.มาซาaru และทีมงานได้ถ่ายและเก็บภาพผลึกน้ำจากการทดลองไว้ประมาณ 10,000 ภาพในช่วงเวลา 4 ปีครึ่ง ตั้งแต่เริ่มทดลองในปี พ.ศ. 2537

น้ำตัวอย่างที่นำมาแช่แข็งนั้นนำมาจากการทดลองในหลายรูปแบบ เช่น น้ำจากขวดที่ทดลองเปิดเพลงประเภทต่างๆ ให้น้ำฟัง, น้ำจากขวดที่แบ่งตัวอักษรด้วยคำต่างๆ ไว้ข้างขวด, น้ำประปาสาธารณะ และ น้ำจากแหล่งธรรมชาติทั่วโลก เป็นต้น

ผลการทดลอง ในการทดลองแบ่งตัวอักษรข้างขวดนั้น ทีมงานไม่ได้ใช้ตัวอักษรที่เขียนด้วยลายมือ แต่พิมพ์ด้วยเครื่องเล็กน้ำไปแบบไว้ข้างขวดน้ำก่อน โดยเอาป้ายที่พิมพ์คำว่า “ขอบคุณ” แบ่งไว้ที่ขวดหนึ่ง อีกขวดหนึ่งแบ่งคำว่า “ไอโโง่” จากนั้นทิ้งไว้ 1 คืน พกวันรุ่งขึ้นก็เอาน้ำไปแช่แข็งแล้วถ่ายรูปผลึกที่เกิดขึ้น ปรากฏว่าผลึกจากขวดที่แบ่งว่า “ขอบคุณ” นั้นรูปร่างจะสมดุลลงตางม มีรูปร่างคล้ายคลึงกับผลึกที่เปิดเพลง “Goldberg Variations” ให้ฟัง ซึ่งเป็นเพลงแสดงถึงความสำนึกรักในบุญคุณ

ส่วนผลึกของน้ำขวดที่แบ่งว่า “ไอโโง่”นั้น ผลึกจะไม่สวยงามคล้ายกับผลึกน้ำที่เปิดเพลง “A Heavy Metal Music” ให้ฟัง เพราะเนื้อหาของเพลงนี้คล้ายกับการด่าสังคมว่า “ไอโโง่” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อทดลองแบ่งคำว่า “ฉันโกรธแค้นแก่จริงๆ ฉันจะฆ่าแก่” รูปร่างของผลึกที่ถ่ายได้นั้นน่าเกลียดห่ากันมาก

เมื่อวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2538 ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ที่ يانชิน-อาวาจิ เมืองโกเบ หลังจากนั้น 3 วัน ทีมงาน ดร.มาซาaru ได้ถ่ายภาพของผลึกที่พบริเวณน้ำประปาที่เมืองโกเบ ผลที่ได้ดูรากับว่า น้ำรบrous ถึงความหวาดกลัวระหนกตกใจ และความเครียดอย่างลึกซึ้งของผู้คน เพราะภาพที่ถ่ายได้ดูแล้วรู้สึกขนลุก อย่างไรก็ตาม 3 เดือนหลังจากนั้น ด้วยน้ำใจไม่ตรึงที่หลังไฟไหม้จากทั่วโลกสู่ชาวโกเบ ผลึกน้ำที่ถ่ายได้ในช่วงนี้ดูจะสงบท่อนถึงความรบrous กอบอุ่นและความสามัคคีกันด้วย

การทดลองอีกครั้งหนึ่งที่น่าสนใจคือ ดร.มาซาaru ได้ส่งจดหมายไปยังลูกศิษย์ของเขาราว 500 คนทั่วประเทศญี่ปุ่น เพื่อทดลองเรื่องกระแสจิตที่มีผลต่อน้ำ เวลาบ่ายสองของวันที่ 2 กุมภาพันธ์

พ.ศ.2540 เขาได้วางถ่ายที่ใส่น้ำประปาจากชิงทางกรุงโตเกียวไว้บนโต๊ะในห้องทำงานของเขา และขอให้ทุกคนส่งกระแสงจิตมาอย่างน้ำหนึ่งในเวลาเดียวกันจากทั่วทุกแห่งของญี่ปุ่น เขายังต้องการให้ประชาที่สักปูร์กนี้กลับมาเป็นน้ำสะอาด จึงขอให้ทุกคนส่งพลังจิตและจิตวิญญาณแห่งความรักและความปรารถนาที่ขอให้น้ำที่กลับมาเป็นน้ำสะอาด

ภาพผลึกที่เข้าถ่ายได้สวยงามต่างจากเดิมอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ จากภาพที่เคยดูน่ากลัวก่อนมีการส่งกระแสงจิต กล้ายมาเป็นภาพผลึกน้ำที่สวยงามมาก คำว่า “น้ำคือกระจากแห่งดวงจิต” ซึ่งเป็นคำพูดที่มีมาแต่โบราณจึงเป็นจริง ที่มีถ่ายภาพทุกคนรู้สึกปลื้มใจแทนร้องให้เรารู้สึกซาบซึ้งในบุญคุณของผู้ให้ความร่วมมือจากทั่วประเทศมาก เราเริ่มรู้สึกว่าความคิดของคนเรานั้นจับรวมกันได้ไม่รู้จะอยู่ท่ามกลางใดก็ตาม

ประเด็นนี้สอดคล้องกับในมหาปรินิพพานสูตร ในระหว่างเส้นทางที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเดินไปปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา พระองค์ทรงแวงซ้างทางเพื่อนั่งพักให้หายเหนื่อย จนนั่นพระองค์ตรัสสั่งพระอานันท์ว่า “เออช่วยไปนำน้ำดื่มมา เราจะหายจะดื่มน้ำ” พระอานันท์กราบทูลว่า “เกวียน 500 เล่ม เพียงขามไป น้ำจึงชุ่นเป็นตม...” แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ยังตรัสสั่งให้พระอานันท์ไปนำน้ำมาแม้ท่านจะกราบทูลอย่างนี้ถึง 3 ครั้ง

พระอานันท์จึงถือบาตรเดินไปยังลำธารนั้น เมื่อท่านเข้าไปใกล้ลำธารกลับเห็นน้ำใสสะอาด ไม่ชุ่น พระอานันท์จึงคิดว่า “ลำธารนี้ถูกล้อเกวียนยำชุ่นเป็นตม แต่ด้วยอำนาจของพระตถาคต น้ำนี้จึงกลับใสสะอาด ไม่ชุ่น” ท่านจึงใช้บาตรตักน้ำนำไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า¹ น้ำในลำธารนี้ซึ่งถูกล้อเกวียน 500 เล่ม ยำจนชุ่นเป็นตม จะใสสะอาดขึ้นด้วยระยะเวลาอันรวดเร็ว ไม่ได้ถ้าไม่อาศัยอำนาจของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จากเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า “จิตตนิยาม” ส่งผลต่อ “อุตุนิยาม” ได้

ผลึกที่สวยที่สุดเกิดจากการสวัตมณต์

การทดลองที่น่าสนใจอีกครั้งหนึ่ง คือ การสวัตมณต์เพื่อกลั่นน้ำให้บริสุทธิ์ ก่อนทดลองที่มีงานได้ถ่ายภาพผลึกน้ำของเชื่อมพูจิวารา ที่หมู่บ้านมินากามิ จังหวัดกุมมะ ซึ่งภาพที่ได้ดูแล้ว น้ำส่องขาวญี่ปุ่นมาก มันดูเหมือนใบหน้าของคนที่กำลังทนทุกข์ทรมานอย่างหนัก ในวันที่ทำการทดลอง ท่านสาอุคุณโซกิ คงโต เจ้าอาวาสวัดจุโโยอิน เมืองโอมิยา ได้สวัตมณต์ที่ข้างเชื่อมน้ำ เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ภาพผลึกน้ำที่ถ่ายได้ดงงามมาก พากษาไม่เคยเห็นภาพที่สวยและเปล่งประกายแห่งพลังที่มากขนาดนี้เลย ภาพเป็นโครงสร้างผลึกใสรูปหกเหลี่ยม มีรูปหก-

¹ มหาปรินิพพานสูตร, ที่มนิกาย มหาวรรค, มจร. เล่ม 10 ข้อ 191 หน้า 139-140.

เหลี่ยมเล็กๆ ออยู่ภายใน เปล่งรัศมีเป็นประกายสว่างไสว มีรูปพระจันทร์ครึ่งดวงที่ตั้งกลางและ ดูเหมือนจะมีรัศมีล้อมรอบด้วยผู้คนต่างก็พูดว่าภาพนี้ทำให้เขารู้สึกถึงพลังอำนาจและพลังงานอัน มากมายในจิตวิญญาณที่มีอยู่ในจิตสำนึกของคน

จากเรื่องนี้ทำให้ขอนนึกไปถึงเหตุการณ์หนึ่งในสมัยพุทธกาล เมื่อครั้งที่เมืองไฟศาลี เกิดภัย 3 ประการ คือ ภัยจากการขาดอาหาร ภัยจากอมนุษย์เบียดเบียน และภัยจากอหิวาตกรโกร ทำให้มนุษย์ในเมืองนี้ล้มตายลงจำนวนมาก

ในครั้งนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสั่งให้พระอานันท์เรียนรัตนสูตรแล้วว่าพระประปริตรให้ ทั่วเมืองไฟศาลี พระเคราะเรียนรัตนสูตรแล้วอาบอาตรตักหน้าแล้วยืนอยู่ที่ประตูพระนครระลึกถึง พระพุทธคุณ และเข้าไปยังพระนครที่ยวทำพระปริตรทั้งเมืองด้วยค่าาว่า “ยงกิจิ” ฯลฯ พร้อมกับพระมห้าไปยังสถานที่ต่างๆขับไล่อมนุษย์ทั้งหลายให้หนีไปจนหมด เมื่อพระเคราะกล่าว ค่าาว่า “yaneeo ภูตานิ” ฯลฯ หยาดห้าเป็นรากะว่าเทרידเงินพุ่งขึ้นในอากาศ และตกลงเป็นง บนพากมณุษย์ที่อาพาธทำให้หายจากโรคในทันใดนั่นเอง¹

เหตุการณ์นี้เป็นที่มาของ “การสาดพระปริตรและทำน้ำมนต์” ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวพุทธ ได้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันจึงไม่ต้องแปลกใจว่าเหตุใดน้ำมนต์ที่พระผู้ปฏิบัติ ดีปฏิบัติขอบได้จัดทำขึ้นจากการสาดพระปริตรจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ รักษาโรคได้ จัดปัดเป่า ผองภัยทั้งปวงได้อย่างอัศจรรย์ เพราะน้ำมนต์นั้นเกิดมาจากน้ำอรอมดาที่ถูกพุทธมนต์ที่พระสงฆ์ สาดกลั่นให้สะอาดบริสุทธิ์และศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง

10.7 การพิสูจน์คำสอนในพระไตรปิฎก

คำสอนในพระไตรปิฎกนั้นมีอย่างน้อย 2 ประเภท คือ ความรู้ด้านหยาบ และ ความรู้ ด้านละเอียด ความรู้ด้านหยาบ คือ ความรู้พื้นฐานทั่วไปที่มนุษย์ทุกคนสามารถศึกษาทดลอง พิสูจน์ให้เห็นผลในเวลาอันรวดเร็ว เช่น การรักษาศีล 5 เป็นเหตุให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นสุข กล่าวคือ ไม่ต้องกังวลว่า จะถูกจับกุมเพราะเหตุแห่งการลักขโมย เนื่องจากเราไม่เคยลักขโมย ของใคร ไม่ต้องกังวลกับการตามจำเรื่องที่ได้โกหกเอาไว้ เพราะเราไม่เคยโกหกใคร ไม่ต้องกังวล ว่า จะประมาท เพราะเหตุแห่งสุรา เพราะเราไม่ได้ดื่มสุรา เป็นต้น คำสอนเรื่องศีล 5 นี้เป็นเรื่องที่ มนุษย์ทุกคนสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ง่ายและรวดเร็ว

¹ รัมมปหภูรูปุกตา อรหณกถาชาทกนิกาย คณาธรรมบท, มก. เล่ม 43 หน้า 145-150.

ส่วนความรู้ด้านละเอียด เช่น เรื่องนรก สวรรค์ เปρτ เรื่องนิพพาน โลกันต์ หรือ คำสอนที่ว่า คนที่เกิดมา_r้าวยในชาตินี้นั้นพระในอดีตชาติได้ให้ทานแก่เนื้อนานาบุญมาก ส่วนคนที่ยากจนพระในอดีตชาติไม่ค่อยได้ให้ทาน เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ยากแก่การพิสูจน์ ชาวโลกโดยมากจึงไม่เชื่อ และนักวิทยาศาสตร์โดยส่วนใหญ่ก็ไม่เชื่อในเรื่องนี้ โดยให้เหตุผลว่าไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

จริงๆ แล้วทัศนะของวิทยาศาสตร์นั้นมีส่วนถูกอยู่เหมือนกัน กล่าวคือ เรื่องละเอียด จำพวก นรก สวรรค์ นิพพาน โลกันต์ เป็นต้น ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ต้องพิสูจน์ด้วยวิธีการทางพุทธศาสนาคือ “พิสูจน์ด้วยใจ”

ในวงการวิทยาศาสตร์นั้นใช้อินทรีย์เพียง 5 ประการ ในการศึกษาทดลองและพิสูจน์ ความจริงต่างๆ ในโลก คือ ตา หู จมูก ลิ้น และร่างกาย วิทยาศาสตร์จะแสวงหาไม่ยอมรับ อินทรีย์ที่ 6 คือ “ใจ” และมักคิดว่าใจเป็นส่วนหนึ่งของสมองอันเป็นส่วนของร่างกาย แต่พระพุทธศาสนาอยอมรับเรื่อง “ใจ” และถือว่าใจนี้มีความสำคัญมาก ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของสมอง แต่เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อิสระจากร่างกาย ดังได้กล่าวแล้วในเรื่องจิตตนิยาม

ในการพิสูจน์ความจริงต่างๆ ในโลกนั้น จะต้องใช้อินทรีย์ที่เหมาะสมกับสิ่งนั้นๆ จึงจะพิสูจน์ได้ เช่น “รูป” ต้องพิสูจน์ด้วย “ตา”, “เสียง” ต้องพิสูจน์ด้วย “หู”, “กลิ่น” ต้องพิสูจน์ด้วย “จมูก”, “รส” ต้องพิสูจน์ด้วย “ลิ้น”, “สัมผัสที่นุ่มหรือแข็ง” ต้องพิสูจน์ด้วย “ร่างกาย” เป็นต้น “หู, จมูก, ลิ้น, ร่างกาย” ไม่สามารถพิสูจน์ “รูปภาพ” ได้ว่าสวยหรือไม่สวยแต่จะต้องใช้ “ดวงตา” เท่านั้นในการพิสูจน์ในขณะเดียวกัน “ตา, จมูก, ลิ้น, ร่างกาย” ก็ไม่อาจจะพิสูจน์ “เสียงเพลง” ได้ว่า ไพเราะหรือไม่ แต่จะต้องใช้ “หู” เท่านั้นในการพิสูจน์ และในความเป็นจริงแล้วอินทรีย์ทั้ง 5 ประการยังต้องทำงานร่วมกับ อินทรีย์ 6 คือ ใจ อีกชั้นหนึ่งจึงจะครบวงจรดังได้กล่าวแล้วในเรื่องจิตตนิยาม

ในขณะเดียวกันอินทรีย์ที่ 6 คือ “ใจ” นี้ยังใช้ตัวมันเองพิสูจน์ความจริงของโลกได้อีก มากมาย โดยเฉพาะเรื่องละเอียดจำพวก นรก สวรรค์ นิพพาน โลกันต์ เป็นต้น เรื่องเหล่านี้ ต้องใช้ใจพิสูจน์เท่านั้น ไม่อาจจะใช้ตา หู จมูก ลิ้น ร่างกายของกายมนุษย์พิสูจน์ได้ เปรียบเสมือน กับที่กล่าวแล้วว่า หู พิสูจน์ไม่ได้ว่า รูปภาพ สวยหรือไม่ ต้องใช้ ตา เท่านั้นจึงจะพิสูจน์ได้ เป็นต้น หากชาวโลกยอมรับเรื่องใจ และทดลองพิสูจน์ด้วยการฝึกใจให้ลະเอียดด้วยการทำสมาธิ จนถึงระดับที่สามารถเห็นภาพภูมิลักษณะเดล่า�นี้ได้ ก็จะรู้ว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่จริงตามที่บันทึกไว้ ในพระไตรปิฎก

ถ้าเราไม่ยอมรับอินทรีย์ที่ 6 เราจะขาดความรู้ต่อประสบการณ์ไปมากมาย เพราะประสบการณ์พื้นฐานทั่วไปที่เกิดขึ้นในใจนั้นมีมาก เช่น ความรัก ความโกรธ ความกลัว ซึ่งไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยอินทรีย์อื่น เวลาเรามีความรัก เรายังรู้แก่ใจของเรางอันนี้พิสูจน์ได้ยาก เวลาไม่มีความกลัว มีความรู้สึกโกรธ มันก็รู้สึกได้โดยตรง ตลอดจนความสุขสบาย ความ平原บปลีมื่อใจ ผ่อนคลายใจ พิสูจน์ได้ทั้งนั้น แต่ว่าการวิทยาศาสตร์มักเข้าใจไปว่า สิ่งเหล่านี้เกิดจากสมองไม่ได้เกิดจากใจ เมื่อไม่ยอมรับเรื่องใจก็เลยจะต้องหาทางพิสูจน์อารมณ์ต่างๆ ที่เกิดกับใจด้วยการใช้เครื่องมือเครื่องวัดที่แสดงผลออกมาเป็นประสบการณ์ที่รับรู้ได้ด้วยอินทรีย์ทั้ง 5 เช่น เมื่อต้องการจะรู้ความคิดในใจ ก็พยายามประดิษฐ์เครื่องวัดคลื่นสมอง ซึ่งไม่สามารถรับรู้ความคิดของใจที่แท้จริงได้ อย่างมากที่สุดก็ออกได้เพียงรูปแบบคลื่นสมองหลักชนิด ซึ่งให้ความเข้าใจความคิดในใจอย่างพร่าเลือนเท่านั้น

การพยายามพิสูจน์ความคิดที่เกิดกับใจด้วยอินทรีย์ 5 ของนักวิทยาศาสตร์ ตรงกับที่นักวิทยาศาสตร์ท่านหนึ่งชื่อ เอดดิنجตัน เคยบอกว่า “วิทยาศาสตร์ไม่สามารถนำมนุษย์เข้าถึงตัวความจริงหรือสัจจภาวะได้โดยตรง จะเข้าถึงได้ก็เพียงโลกแห่งสัญลักษณ์ที่เป็นเพียงเงา” กล่าวคือเป็นเพียง “shadow” คือเงาของความจริง ไม่ใช่ตัวความจริง เป็นเครื่องแสดงว่า ความจริงทางวิทยาศาสตร์มีความบกพร่อง และวิธีการหาความจริงของวิทยาศาสตร์ก็บกพร่อง เพราะทำผิดหลักการพิสูจน์ความจริง คือพิสูจน์ประสบการณ์ของอินทรีย์หนึ่งด้วยอินทรีย์อื่น ผิดอินทรีย์กัน ถ้ายุ่นในลักษณะนี้ วิทยาศาสตร์ก็จะพิสูจน์เงาของความจริงเรื่อยไป

เหมือนกับว่าเราเรียนรู้ก้อนหินจากเลียง “ป้อม” ในน้ำ หรือจากคลื่นที่เกิดในน้ำ เพราะก้อนหินกระทบ พอนักวิทยาศาสตร์ได้ยินก็ไปวัดระยะและคำนวนกันว่าเมื่อ ได้ยินเสียง “ป้อม” ครั้งนี้ เสียงขนาดนี้ ก้อนหินขนาดเท่านี้ ต่อไป “ป้อม” เสียงขนาดนั้น ก้อนหินก็ต้องขนาดเท่านั้น ก็บอกด้วยสูตรคณิตศาสตร์ทำเป็นสมการคณิตศาสตร์ออกแบบ หรือไม่อย่างนั้นก็ไปวัดเอกสารลีน ที่เกิดมาจากการตกลงน้ำของก้อนหิน เพื่อจะได้รู้ขนาดของมวลสาร

ในการเรียนรู้ความจริงของธรรมชาติของนักวิทยาศาสตร์มันเป็นอย่างนี้คือ เราไม่ได้จับต้องเห็นก้อนหินตัวจริงสักที เพราะฉะนั้น อาจจะเป็นได้ว่า วิทยาศาสตร์อาจจะต้องมาทดลองการสังเกตในแบบอื่นดูบ้าง เช่นอย่างในทางพระพุทธศาสนาที่ถือว่า การสังเกตทดลองจากประสบการณ์ตรงในทางใจถือว่า เป็นการสังเกตทดลองหาความจริงของกฎธรรมชาติ เช่นเดียวกัน เป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ทางใจ ที่เมื่อปฏิบัติฝึกฝนไปตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำแล้ว ก็จะสามารถเข้าถึงและพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง และมีผู้เข้าถึงพิสูจน์ได้ และ

เป็นพยานยืนยันความถูกต้องของหลักวิทยาศาสตร์ทางใจของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากหมาย
นับล้านคน ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

วงการวิทยาศาสตร์มักกล่าวว่าคำสอนต่างๆ ในศาสนา เช่น พระพุทธศาสนา เป็นต้น เป็นเรื่องของความเชื่อ ไม่ใช่ความรู้ หรือ ความจริง เพราะยังพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ ในประเดิ้นนี้จริงๆ แล้วความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันสำหรับชาวโลกทั่วไปแล้ว เป็นเรื่องของความเชื่อเลียนส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่องยากแก่การพิสูจน์บ้างหรือไม่ก็ไม่สนใจจะพิสูจน์บ้าง ชาวโลกเชื่อว่าเชื้อโรคเป็นเหตุแห่งการเจ็บป่วย เพราะเชื่อตามนักวิทยาศาสตร์ ไม่ค่อยมีใครคิดจะหากล่องจุลทรรศน์มาพิสูจน์เรื่องนี้กันหรอก นักวิทยาศาสตร์บอกว่า น้ำประกอบด้วย H_2O คือ ก๊าซไฮโดรเจน 2 และ ก๊าซออกซิเจน 1 เดี๋กันนักเรียนระดับมัธยมท่องจำ กันได้ทุกคนและเชื่อตามทั้งที่โดยส่วนใหญ่แล้วไม่เคยเห็นเลยว่า H_2O นั้นมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร? นอกจากนี้การพิสูจน์ความจริงของวิทยาศาสตร์กลายเป็นเรื่องของผู้เชี่ยวชาญพิเศษ คนธรรมดางามัญไม่สามารถเข้าถึงเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จะพิสูจน์ได้ เช่น ไม่สามารถเข้าถึง คณิตศาสตร์ชั้นสูง เป็นต้น แม้แต่โนํสไตน์เองก็ยังเห็นอยู่กับการศึกษาคณิตศาสตร์ชั้นสูงเพื่อนำมาอธิบายทฤษฎีสัมพัทธภาพทั่วไปของเขาจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่โนํสไตน์เคยกล่าวไว้ว่ามีครั้งที่เข้าประภาศทฤษฎีสัมพัทธภาพอุกมาไม่นานว่า ทั่วทั้งโลกมีคนเพียง 12 คนเท่านั้นที่เข้าใจทฤษฎีสัมพัทธภาพของเขาก

ด้วยเหตุนี้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เรื่องเชื้อโรคก็ต้องน้ำประกอบด้วย H_2O ก็ต้องมีเล็กต่อนอกต้องน้ำ แต่ทฤษฎีสัมพัทธภาพก็ต้องมีอยู่ในฐานะเดียวกับเรื่องนรกสวรรค์ในพระพุทธศาสนา คือ แม้จะเป็นความจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ แต่มีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้ทดลองพิสูจน์ด้วยวิธีการที่ถูกต้องจนประจักษ์ด้วยตนเองว่าสิ่งเหล่านี้มีอยู่จริง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 10 วิทยาศาสตร์ในพระไตรปิฎก จะโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 10 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 10 แล้วจึงศึกษาบทที่ 11 ต่อไป

บทที่ 11

แพทยศาสตร์

ในพระไตรปิฎก

เนื้อหาบทที่ 11

แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

11.1 ภาพรวมแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

11.2 การดูแลสุขภาพในพระไตรปิฎก

11.2.1 การดูแลสุขภาพร่างกาย

11.2.2 การดูแลสุขภาพจิตใจ

11.3 การรักษาสุขภาพในพระไตรปิฎก

11.3.1 สาเหตุแห่งการอาพาธในพระไตรปิฎก

11.3.2 โรคชนิดต่างๆ ในพระไตรปิฎก

11.3.3 ยารักษาโรคในพระไตรปิฎก

11.3.4 ประวัติของหมอชีวกโกมารภัจ্ঞ

11.3.5 การรักษาอาพาธในพระไตรปิฎก

1) การรักษาทางด้านร่างกาย

2) การรักษาจิตใจด้วยธรรมโอลลัต

11.4 เปรียบเทียบแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกกับการแพทย์ยุคปัจจุบัน

แนวคิด

1. การดูแลสุขภาพ หมายถึง การดูแลร่างกายและจิตใจให้อยู่ในภาวะปกติคือ แข็งแรง สมบูรณ์อยู่เสมอ ต่างกับการรักษาสุขภาพ ซึ่งหมายถึง การเยียวยารักษาสุขภาพที่ไม่อยู่ในภาวะปกติอันเกิดจากการเจ็บป่วยให้กลับสู่ภาวะปกติคือหายป่วย

2. หลักสำคัญในการดูแลและรักษาสุขภาพในประเทศไทย คือ ต้องดูแลและรักษาทั้ง ร่างกายและจิตใจ เพราะมนุษย์ประกอบขึ้นจากการร่างกายและจิตใจ ซึ่งสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบต่อกันและกัน ดังนั้นจึงต้องดูแลรักษาทั้งสองส่วนนี้ไปพร้อมๆ กัน

3. การดูแลและรักษาสุขภาพในประเทศไทยนั้น ในทางร่างกายก็มีหลักการและวิธีการ คล้ายๆ กับการแพทย์ยุคปัจจุบัน ส่วนการดูแลและรักษาด้านจิตใจนั้น จะใช้อารมณोสตคือ “บุญ” เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงรักษาให้จิตใจมีความบริสุทธิ์ ผ่องใส และสว่างไสว

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจหลักแพทยศาสตร์ในประเทศไทยดังนี้ คือ การดูแลสุขภาพในประเทศไทย, การรักษาสุขภาพในประเทศไทย และสามารถเปรียบเทียบกับหลักการแพทย์ในยุคปัจจุบันได้

บทที่ 11

แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

11.1 ภาพรวมแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก

ในบทนี้นักศึกษาจะได้เรียนรู้เรื่องแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ประเด็น คือ การดูแลสุขภาพในพระไตรปิฎก การรักษาสุขภาพในพระไตรปิฎก และเปรียบเทียบแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกกับการแพทย์ยุคปัจจุบัน

การดูแลสุขภาพ หมายถึง การดูแลร่างกายและจิตใจให้อยู่ในภาวะปกติคือแข็งแรง สมบูรณ์อยู่เสมอ ซึ่งต่างกับการรักษาสุขภาพ ซึ่งหมายถึง การเยียวยารักษาสุขภาพที่ไม่อยู่ในภาวะปกติอันเกิดจากการเจ็บป่วยให้กลับสู่ภาวะปกติคือหายป่วย การดูแลสุขภาพจึงเป็นการป้องกันการเจ็บป่วยนั่นเอง

หลักสำคัญในการดูแลและรักษาสุขภาพตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น คือ ต้องดูแลและรักษาทั้ง 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจ เพราะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายประกอบขึ้นจาก 2 ส่วน คือ ร่างกายกับจิตใจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ส่งผลกระทบต่อกันและกัน ไม่อาจจะแยกกันได้อย่างเด็ดขาด ดังนั้นการดูแลรักษาสุขภาพจึงต้องดูแลรักษาทั้งร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน

การดูแลและรักษาทางร่างกายนั้นก็มีหลักการและวิธีการคล้ายๆ กับการแพทย์ยุคปัจจุบัน ส่วนการดูแลและรักษาด้านจิตใจนั้น จะใช้อธรรมโถสตคือ “บุญ” เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงรักษาให้จิตใจมีความบริสุทธิ์ ผ่องใส และสว่างใส

ในประเด็นสุดท้ายจะเป็นการเปรียบเทียบแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกกับการแพทย์ยุคปัจจุบัน การแพทย์ยุคปัจจุบันในที่นี้ คือ การแพทย์ทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แผน คือ การแพทย์แผนตะวันตก และการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ

การเปรียบเทียบนั้นจะซึ่งให้เห็นว่า แนวโน้มของการแพทย์ยุคปัจจุบันเริ่มให้ความสำคัญกับเรื่องจิตใจมากขึ้น โดยจะเห็นได้จากมีงานวิจัยจำนวนมากที่สรุปผลว่า “จิตใจ” มีผลต่อสุขภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักในพระพุทธศาสนาที่ว่า หากมีจิตใจดีจิตใจเข้มแข็งด้วยการ

สั่งสมบุญจะช่วยให้สุขภาพดีไปด้วย สำหรับคนเจ็บป่วย หากได้สั่งสมบุญมาก ๆ ก็จะหายอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้จะชี้ให้เห็นว่ามีหลักการแพทย์ยุคปัจจุบันหลายประการที่สอดคล้องกับในพระไตรปิฎกซึ่งพุทธบริษัทใช้ดูแลรักษาสุขภาพมานานกว่า 2,500 ปี

11.2 การดูแลสุขภาพในพระไตรปิฎก

การดูแลสุขภาพแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การดูแลสุขภาพร่างกาย และ การดูแลสุขภาพจิตใจ ความจริงแล้วทั้งร่างกายและจิตใจมีความล้มเหลวน้อยอย่างใกล้ชิด ไม่อาจจะแยกจากกันขาดที่เดียว แต่เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการอธิบายและการศึกษาจึงกล่าวแยกออกเป็น 2 ประเด็น

11.2.1 การดูแลสุขภาพร่างกาย

การมีสุขภาพร่างกายดี คือ การมีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย และมีอายุขัยยืนนาน ส่วนการมีสุขภาพจิตใจดี คือ การที่มีจิตใจบริสุทธิ์ ผ่องใสอยู่เสมอ จุดสูงสุดของการมีสุขภาพจิตใจดี คือ การกำจัดกิเลสอาสวะได้หมด หรือการเป็นพระอรหันต์นั่นเอง

พระอรหันต์ทุกรูปจึงเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตใจดีเสมอเหมือนกันทุกรูป แต่สุขภาพทางด้านร่างกายนั้นแตกต่างกัน พระอรหันต์บางรูปมีอาพาธน้อย บางรูปมีอาพาธปานกลาง บางรูปมีอาพาธมาก เช่น พระปิลินทวัจจะ เป็นต้น ในขณะที่บางรูปไม่มีอาพาณิชช์ก็คือ พระพากุล-เดระนั่นเอง “พระเดระครองเรือน 80 ปี อาพาธเจ็บป่วยไร้ๆ ก็มิได้มีตลอดกาล...แม้บัวจะแล้วอาพาธแม้เล็กน้อยมิได้มีเลย”¹

พระพากุลเดระจึงเป็นต้นแบบของพุทธบริษัทผู้มีสุขภาพร่างกายดีคือ แข็งแรง ไม่มีอาพาธ และอายุยืนคือท่านมีอายุถึง 160 ปี เหตุที่ท่านมีร่างกายแข็งแรงและอายุยืนเช่นนี้ เพราะผลบุญที่ท่านได้ทำไว้ในอดีตชาติเป็นหลัก โดยเฉพาะบุญจากการถวายยา(raksha)โรคแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการดูแลสุขภาพร่างกายในปัจจุบันชาตินี้ ก็ช่วยให้ร่างกายแข็งแรงและมีอายุยืนได้เช่นกัน พระลัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสหลักการดูแลสุขภาพร่างกายไว้ 5 ประการซึ่งปรากฏอยู่ในปฐมนิยมสานัฐสัสดังนี้

¹ มโนรัตน์ปูรண, อรรถกถาอังคุตตรนิกาย เอกนิبات, มก. เล่ม 32 หน้า 471.

1) ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ

สัปปายะ แปลว่า สบาย ทำสิ่งที่เป็นสัปปายะ หมายถึง ทำในสิ่งที่ทำให้มีความสบาย ต่อสุขภาพของตนเอง สัปปายะมี 7 ประการ ได้แก่ อาواس, โคง, การสนทนฯ, บุคคล, โภชนา, ฤทธิ และ อิริยาบถ¹ สัปปายะทั้ง 7 ประการนี้เป็นเครื่องสนับสนุนให้การเจริญ “สมวิปัสสนา” มีความก้าวหน้า ส่วนสัปปายะที่มีผลโดยตรงต่อการดูแลสุขภาพนั้นมี 4 ประการ คือ อาواس, โภชนา, ฤทธิ และ อิริยาบถ

อาواس แปลว่า ที่อยู่อาศัย อาواسเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาواسที่มีสิ่งแวดล้อมดี มีอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีมลภาวะเป็นพิษ ไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป เป็นต้น การได้อยู่ในอาواس เช่น น้ำใจจะทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและอายุยืน

โภชนา แปลว่า อาหาร อาหารเป็นที่สบายต่อสุขภาพ หมายถึง อาหารที่มีประโยชน์ มีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน และ ปลอดจากสารพิษ เป็นต้น

ฤทธิ หมายถึง ภูมิอุปกรณ์ในแต่ละช่วงของปี โดยทั่วไปมีอยู่ 3 ฤทธิ คือ ฤทธิฝน ฤทธิหนาว และฤทธิร้อน ฤทธินั้นมีความสำคัญต่อสุขภาพ เป็นสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ ในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงฤทธิ หากร่างกายปรับตัวไม่ทัน ก็อาจจะเจ็บป่วย หรือ ถึงขั้นเสียชีวิตได้ เหตุที่ช่วงเปลี่ยนฤทธิ มีคนไม่สบายมาก ส่วนใหญ่เป็น เพราะไม่ได้ปรับความเป็นอยู่ให้ทันกับสภาพอากาศที่เปลี่ยนไป เช่น ในหน้าร้อน ก็ใส่เสื้อบางเบา กลางคืนก็ไม่ห่มผ้าหรือห่มผ้าห่มผึ้งบาง พ้อวันใหม่เมื่ออากาศหนาวขึ้นมาทันทีทันใด อุณหภูมิอาจลดลง 5-10 องศา แต่ยังคงใช้ชีวิตอยู่ ก็มีโอกาสไม่สบายสูง เป็นต้น

อิริยาบถ หมายถึง อาการที่ร่างกายอยู่ในท่าใดท่าหนึ่ง เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถนั้นก็มีความสำคัญต่อสุขภาพมาก ในแต่ละวันเราจะต้องผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ ให้เกิดความสมดุลกัน เลือดลมในตัวจึงจะไหลเวียนได้สะดวก ไม่เกิดการเมื่อยล้า เพราะอยู่ในอิริยาบถได้อิริยาบถหนึ่งนานเกินไป ซึ่งจะเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วยได้ ในอรรถกถาอธิบายไว้ว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงผ่อนคลายความปวดเมื่อยจากอิริยาบถหนึ่งด้วยอิริยาบถหนึ่ง ย่อมทรงบริหารคือยังทรงอัตภาพให้เป็นไปมิให้กรุดโกร姆²

¹ อรรถกถามหาสูญญาสูตร, ปปจสุท. อรรถกถามชัณมนิการ อุปริปัณณาสก., อก.เล่ม 23 หน้า 33.

² อรรถกถามูลปริยาสูตร, ปปจสุท. อรรถกถามชัณมนิการ มูลปัณณาสก., อก. เล่ม 17 หน้า 35.

กิจวัตรของพระภิกขุในสมัยพุทธกาลนั้นมีหลากหลายจึงทำให้ภิกขุได้ผลัดเปลี่ยน อิริยาบถอยู่เรื่อยๆ กล่าวคือ มีทั้งการนั่งสมาธิ บิณฑบาต เตินจงกรม กวาดลานวัด และนอนอย่างมีสติคือ สำเร็จสีหไสยาสน์ เป็นต้น โดยเฉพาะการเตินจงกรมนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าช่วยให้“อาหารที่กินดีม เคี้ยว ลิ้มแล้วย่อยได้ง่าย และทำให้มีอาการน้อย”¹ นอกจากนี้พระภิกขุยังมีการบริหารร่างกายด้วยการ “ดักภายใน”² และผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยการ “บีบวนด” อีกด้วย³

นอกจากการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอแล้ว ในแต่อิริยาบถจะต้องมีความถูกต้อง อีกด้วย จึงจะไม่ส่งผลเสียต่อสุขภาพ ทั้งการนั่ง เติน ยืน และนอน ในการนั่งโดยเฉพาะนั่งสมาธินั้น พระพุทธองค์ทรงเน้นย้ำเสมอว่าจะต้องนั่งให้ “ตัวตรง” ดังพระคำรับสั่ว่า “ภิกขุในธรรมวินัยนี้... นั่งคุบลลังก์ “ตั้งกายตรง” ตรงสติปั่ยหน้าสู่ธรรมฐาน...”⁴ ส่วนการนอนหรือจำวัดนั้นพระองค์ ตรัสสอนให้นอนแบบราชสีห์คือนอนตะแคงขวา

สาเหตุที่ต้องนอนตะแคงขวา เพราะจากการศึกษาของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พบว่า ท่านอนตะแคงขวาเป็นท่าที่ถูกหลักอนามัยที่สุด เนื่องจาก ร่างกายจะไม่กดทับหัวใจช่วยให้หัวใจเต้นสะดวก ไม่ทำงานหนักจนเกินไป อาหารจากกระเพาะถูกบีบลงลำไส้เล็กได้ดี ช่วยบรรเทาอาการปวดหลังได้ด้วย⁵

2) รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะ

รู้จักประมาณในสิ่งที่เป็นสัปปายะในที่นี้คือ การรู้จัก “ความพอดี” เช่น เรื่องอาหาร เมื่อเราจัดหาอาหารที่ดี มีประโยชน์ได้แล้ว อาหารนี้ก็ได้เชื่อว่าเป็นอาหารสัปปายะ แต่ในเวลา รับประทานอาหารนั้นเราจะต้องรู้จักประมาณ ต้องรู้จักความพอดี ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ดังที่พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “ภิกขุ เมื่อฉันอาหารสอดก์ตาม แห้งก์ตาม ไม่พึงฉันให้อิ่มเกินไป ไม่พึงฉันให้น้อยเกินไป พึงฉันแต่พอประมาณ พึงมีสติอยู่”⁶

¹ จังกมสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบท , มจร. เล่ม 22 ข้อ 29 หน้า 41.

² มหาวิภังค์ วินิจฉัตถุ, มก. เล่ม 3 ข้อ 361 หน้า 84-85.

³ ชราสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวารรค, มก. เล่ม 31 ข้อ 962-963 หน้า 62.

⁴ มหาวิภังค์ ปฐมภาค, มก. เล่ม 2 ข้อ 178 หน้า 257.

⁵ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (2550). “นอนท่าไหน? ปลอดภัยหลับสนิท.” [ออนไลน์].

⁶ ขุทกนิกาย เตรคตา, มจร. เล่ม 26 ข้อ 982 หน้า 500-501.

การรับประทานอาหารอย่างพอดีนั้น เราจะอยู่เป็นสุข ไม่ทิ้ง และไม่อึดอัด นอกจากนี้ คนที่รับประทานอาหารมากจนเกินไป จะเป็นเหตุให้อาหารไม่ย่อยและเสียชีวิตได้ เช่น นายโก-ตุ๊กิลิก ภัททวติยเศรษฐี และนักบวชเปลือยชื่อโกรกขัตติยะ เป็นต้น¹

ความพอดีของแต่ละคนนั้นไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสภาพร่างกายและเพศภาวะ สำหรับ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลนั้น จันภัตตาหารเพียงมื้อเดียว ก็เพียงพอต่อ ความต้องการของร่างกายแล้ว เพราะหน้าที่ของนักบวชคือการปฏิบัติธรรมและสอนธรรมะ ไม่ ได้ทำงานที่ใช้แรงงานหนักเหมือนพรา瓦สบางอาชีพ จึงไม่จำเป็นต้องจัน ภัตตาหารมาก พระพุทธองค์ตรัสอานิสงส์การจันมื้อเดียวไว้ว่า “เราจันอาหารมื้อเดียว... สุขภาพมีโรคพาอันน้อย กระปรี้กระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์ อยู่สำราญ”²

สำหรับวิธีการรับประทานอาหารให้พอดีในแต่ละมื้อนั้น พระสารีบุตรกล่าวไว้ว่า “พึง เลิกจันก่อนอื่น 4 - 5 คำ และตีม้ำเท่านี้ก็เพียงพอเพื่อยู่ผ้าสุกของภิกษุผู้มีใจเด็ดเดี่ยว มุ่ง นิพพาน”³ เหตุที่ต้องเลิกก่อนจันอีก 4 - 5 คำนั้น ก็เพื่อสำรองพื้นที่ในกระเพาะไว้สำหรับอาหาร ที่อยู่ระหว่างเดินทางในหลอดอาหาร และหน้าที่จะตีมหลังเลิกจันอาหารแล้ว เมื่ออาหารใน หลอดอาหารตกถึงกระเพาะ และตีมหน้าเข้าไปแล้ว ก็จะทำให้รู้สึกอิ่มพอดี

3) บริโภคสิ่งที่ย่อยง่าย

อาหารที่รับประทานเข้าไปแล้วจะย่อยง่ายหรือย่อยยากขึ้นอยู่กับเหตุอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประเภทของอาหาร และ ความคุ้นเคยกับอาหาร โดยประเภทของอาหารนั้น หาก เป็นอาหารจำพวกเนื้อสัตว์จะย่อยยาก แต่ถ้าเป็นผักผลไม้จะย่อยง่าย ส่วนความคุ้นเคยกับ อาหารนั้นคือ คนแต่ละท้องถิ่นและแต่ละชาติจะคุ้นเคยกับอาหารแตกต่างกันไป หรือ บางคนคุ้น เคยกับอาหารดีๆ ประโยชน์ แต่เมื่อต้องไปรับประทานอาหารที่ไม่ประโยชน์ ก็เป็นเหตุให้ระบบ การย่อยทำงานไม่เป็นปกติหรือไม่ย่อย เพราะไม่คุ้นเคยกับอาหารนั้น บางคนถึงกับเสียชีวิต ด้วยเหตุนี้ได้ เช่น พระเจ้าปเลนทิโกคล เป็นต้น ก่อนสรุคตพะองค์เสด็จไปเมืองราชคฤห์

¹ อรรถกถาโภสัมพิญสูตร, อรรถกถามชัณมินิ迦ย มนูปปัณณาส์, มก. เล่ม 19 หน้า 418,

มโนรรถปูรณ์ อรรถกถาอังคุตตานิ迦ย เอกนิبات, มก. เล่ม 33 หน้า 113,

ปานวิกิสูตร, ที่มนิกาย ปานวิการroc, มก. เล่ม 15 หน้า 7.

² ภัททาลิสูตร, มัชณมินิ迦ย มัชณมิปัณณาส์, มก. เล่ม 13 ข้อ 134 หน้า 150 -151.

³ ขุททกนิกาย เศรคณา, มจร. เล่ม 26 ข้อ 983 หน้า 500-501.

ระหว่างเดินทางได้เสวยพระกระยาหารที่ไม่คุ้นเคยอาหารจึงไม่ย่อยด้วยดี และพระทรงเห็นด้หนี่อยจากการเดินทางไกลจึงเป็นเหตุให้พระองค์สวรรคตในที่สุด¹

การที่อาหารไม่ย่อยหรืออยยากันนั้นจึงมีโทษมากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลจึงแก้ไขด้วยการฉันยาคูหรือข้าวต้มในเวลาเช้า เพราะยาคูมีอานิสงส์ 5 ประการคือ “บรรเทาความทิว ระงับความกระหาย ให้ลมเดินคล่อง ชำระลำไส้ และเพาอาหารที่ยังไม่ย่อยให้ย่อย”²

4) เป็นผู้เที่ยวในการสมควร

ประเด็นนี้มุ่งการดูแลไม่สมควรโดยเฉพาะการเที่ยวกางคืน เพราะจะเป็นเหตุให้ต้องนอนดึก หรือบางครั้งไม่ได้นอนซึ่งจะทำให้ร่างกายทรุดโทรมอย่างรวดเร็ว แต่ถ้าไม่เที่ยวกางคืน ก็จะมีโอกาสพักผ่อนได้เต็มที่ สุขภาพก็จะสมบูรณ์แข็งแรง การแพทย์ในปัจจุบันพบว่า การนอนดึกจะทำให้ร่างกายอ่อนล้าเหมือนกับเครื่องยนต์ “overload” เป็นเหตุให้อายุสั้น การนอนดึกอย่างต่อเนื่องจึงเป็นการเร่งวันตายให้ตัวเอง³

5) ประพฤติพรหมจรร্য

มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ ผู้ที่ประพฤติพรหมจรร্যโดยเฉพาะนักบวชนั้นจะมีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืนกว่าบุคคลทั่วไป เมื่อปีที่แล้วสำนักข่าวโซหูเน็ตของจีนรายงานว่า พบหลวงจีนมรณภาพรุปหนึ่ง ที่วัดทิงจวน อําเภออันหยาง ในมณฑลเหอหนัน ซึ่งมีนามว่า อู่อิ่นชิง อายุ 160 ปี ท่านเกิดเมื่อปี ค.ศ.1838 (พ.ศ.2381) เมื่ออายุ 15 ปีบิดามารดาเสียชีวิต หลังจากนั้นท่านจึงออกบวช จนกระทั่งมรณภาพด้วยโรคชราเมื่อปี ค.ศ.1998 (พ.ศ.2541)⁴

ในเมืองไทยมีนักบวชหลายท่านที่มีอายุยืนเกิน 100 ปี เช่น หลวงปู่ละมัย ฐิตมโน เป็นต้น ท่านมีอายุถึง 135 ปี หลวงปู่ละมัยเป็นเจ้าสำนักสงฆ์สวนป่าสมุนไพร อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์ แม้ท่านจะมีอายุมากแล้ว แต่เส้นผมยังดกดำ สุขภาพแข็งแรง⁵ พระที่มีอายุยืนกว่านี้ยังมีอยู่อีก

¹ ปัญจสุทนี อรรถกถาแม้ชัมมินิการ มัชชิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 21 หน้า 209.

² ยาคุสูตร, อังคุตตานิการ ปัญจกนิบาต, มก. เล่ม 22 ข้อ 207 หน้า 350-351.

³ พิรากรณ์ บุตรหนัน (2551) “อันตรายจากการนอนดึก.” [ออนไลน์].

⁴ ผู้จัดการ (2550). “พบร่างหลวงจีนอายุ 160 ปีที่เหอหนันไม่น่าไว้เปื่อย.” [ออนไลน์].

⁵ คมชัดลึก (2550). “พบหลวงปู่อายุ135ปีแก่กว่าหญิงญี่ปุ่นที่ลงกินเนสส์บุ๊ค.” [ออนไลน์].

จำนวนมาก ได้แก่ พระผู้สำเร็จ หรือ พระบังبد เช่น หลวงปู่พูสี เป็นต้น ซึ่งมีอายุถึง 400 กว่าปี เป็น 1 ใน 6 ของพระบังبدที่มีอยู่ ณ ภูเขากาวย ประเทศลาว¹

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าการประพฤติพรมจรรย์นั้นเป็นเหตุให้มีสุขภาพแข็งแรงและอายุยืน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะไม่ต้องหมกมุนอยู่กับเรื่องการരากะและไม่ต้องทนทุกข์กับปัญหาทางครอบครัวและสังคมแบบชาวโลก มุ่งหน้าศึกษาพระธรรมวินัยและประพฤติปฏิบัติธรรมเป็นหลัก ส่วนคฤหั斯ติกสามารถประพฤติพรมจรรย์ได้ ด้วยการรักษาศีล 8 ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ เช่น วันพระหรือช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น

11.2.2 การดูแลสุขภาพจิตใจ

จากที่กล่าวแล้วในบทที่ 5 ว่า จิตใจนั้นมีความสำคัญมากกว่าร่างกาย เพราะจิตใจเป็นนาย ส่วนร่างกายเป็นบ่าว เมื่อจิตใจมีความสำคัญอย่างนี้ การดูแลสุขภาพจิตใจจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ภาวะปกติของจิตใจมนุษย์จะ “ประภัสรคือสว่างไสว บริสุทธิ์” แต่พระมีกิเลสเข้ามาห่อหุ้มทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่สว่างไสว และไม่เข้มแข็ง เวลา มีอะไรมากระทบให้เข้าหน่อยก็จะหวั่นไหวไปกับสิ่งนั้น เช่น ทำให้เกิดความโกรธบ้าง หรือบางครั้ง ก็เกิดความทุกข์เศร้าเสียใจในเรื่องต่างๆ จนเกินไป หรือมีความเครียดกับการทำงานบ้าง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้ทั้งสิ้น

การดูแลสุขภาพจิตใจให้กลับสู่ภาวะปกติคือบริสุทธิ์ สว่างไสวัน ทำได้ด้วยการลังสมบุญด้วยการให้ทาน รักษาศีล สวัสดิ์ เจริญสماธิปawan พึงธรรม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกิจวัตรประจำวันของพุทธบริษัททั้ง 4 ที่ต้องทำเป็นประจำอยู่แล้ว

บุญนี้จะช่วยชำระล้างกิเลสในจิตใจให้เบาบางลงไปเรื่อยๆ ยิ่งกิเลสเบาบางลงไปมากเท่าไร ความบริสุทธิ์ของจิตใจก็มีมากเท่านั้นและจะกลับคืนสู่ภาวะปกติมากเท่านั้นเช่นกัน โดยอาการแสดงออก คือความเป็นผู้มีใจนิ่ง หนักแน่น มั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสิ่งที่มากระทบ จุดสูงสุดของภาวะปกติของจิตใจคือ การละกิเลสได้หรือหมดบรรลุเป็นพระอรหันต์นั่นเอง

¹ พระราชวานิชสุทธิ์ (2549). “เหลือเชื่อแต่ก็เป็นความจริง.” [ออนไลน์]. www.dmc.tv.

11.3 การรักษาสุขภาพในพระไตรปิฎก

การรักษาสุขภาพนั้น เป็นการเยียวยารักษาสุขภาพอันเกิดจากการอาพาธหรือเจ็บป่วยด้วยเหตุต่างๆ ให้กลับคืนสู่ภาวะปกติ ซึ่งสาเหตุแห่งการอาพาธนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า มี 8 ประการด้วยกันดังจะกล่าวไว้ในหัวข้อต่อไปนี้

11.3.1 สาเหตุแห่งการอาพาธในพระไตรปิฎก

อาพาธ แปลว่า ความเจ็บป่วยด้วยโรคต่างๆ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงมีลักษณ์-ญาณรอบรู้ในสิ่งทั้งปวงรวมทั้งเรื่องทางการแพทย์ด้วย พระองค์ตรัสถึงสาเหตุสำคัญแห่งการอาพาธไว้ 8 ประการ ดังที่ปรากฏอยู่ในอาพาธสูตร ดังนี้

- 1) อาพาธอันเกิดจาก “ตี” เป็นสาเหตุ
- 2) อาพาธอันเกิดจาก “เสมะ” เป็นสาเหตุ
- 3) อาพาธอันเกิดจาก “ลม” เป็นสาเหตุ
- 4) อาพาธอันเกิดจาก “ตี, เสมะ, ลม ประชุมกัน”
- 5) อาพาธอันเกิดจาก “ถูกแปรปรวน”
- 6) อาพาธอันเกิดจาก “การบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ”
- 7) อาพาธอันเกิดจาก “การถูกทำร้าย”
- 8) อาพาธอันเกิดจาก “วิบากกรรม”¹

คำว่า “ตี” แปลมาจากภาษาบาลีว่า “ปิตุตា” ตีเป็นธาตุน้ำซึ่งมีอยู่ 2 ชนิด คือ ตีนอกถุงน้ำดีและตีในถุงน้ำดี ตีน้ำมีสีเหลืองน้ำมันมะชางขัน² ตีนอกถุงเอ็บอาบอยู่ทั่วร่างกาย เมื่อดีนออกถุงกำเริบ ดวงตาจะเหลือง เวียนศีรษะ ตัวสั่นและคัน ส่วนตีในถุงจะอยู่ในถุงน้ำดี ถุงน้ำดีน้ำมีลักษณะเหมือนรังబวบขมใหญ่ เมื่อตีในถุงกำเริบ สัตว์ทั้งหลายจะเป็นบ้า ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ พดคำทำที่ไม่ควรพด คิดสิ่งที่ไม่ควรคิด³

¹ อาพาธสูตร, อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต, มก. เล่ม 38 ข้อ 60 หน้า 192.

² มะชาง เป็นไม้ผลชนิดหนึ่ง มีผลขนาดผลของมาก มีสีเขียว มียางมาก และรสหวานเย็น.

³ ปรัมตตโนธิกา อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปฐะ, มก. เล่ม 39 หน้า 76.

คำว่า “เสมอ” มาจากภาษาบาลีว่า “เสมอ” แปลว่า “เสมอ” ซึ่งเป็นอตาตุน้ำเช่นกัน ในร่างกายของเราสีเสมออยู่ประมาณหนึ่งบาตร มีสีขาว มีสีเหลืองน้ำในผลมะเดื่อ ตั้งอยู่ ในท้อง ปกติพื้นท้องของเราจะมีกลิ่นเหม็นเหมือนชากรด เสมอจะช่วยระงับกลิ่นเหม็นให้อยู่ ภายในท้องเปรียบเหมือนแผ่นกระดาษปิดลิ้ม¹

คำว่า “ลม” ในที่นี้หมายถึง ธาตุลมภายในร่างกาย ได้แก่ ลมพัดขึ้นเบื้องบน ลมพัดลง เบื้องต่ำ ลมในท้อง ลมในไส้ ลมพัดไปตามตัว ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก เป็นต้น เมื่อโรค ลมเกิดขึ้นในร่างกาย ย่อมทำให้มือและเท้าอ่อนแรง ย่อมทำให้เป็นคนตาบอด ทำให้เป็นคน งอยเปลี้ย² โรคลมนี้หากเป็นหนักก็จะทำให้ถึงตายได้ เช่น พระกระรูปหนึ่งลมเลียดแหงถึงหัวใจ และเลียดแหงท้องทะลุอกมา ไล่ของท่านก็อกมากองบนเตียง ในขณะอาพาธอยู่นั้นพระกระรูป ได้ประกอบความเพียร จึงบรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยปฏิสัมภิทา³

อาพาธที่เกิดจาก “ดี, เสมอ, ลม ประชุมกัน” ถ้าแปลตรงตัวตามภาษาบาลีจะแปลว่า “อาพาธสันนิบาต” หมายถึง อาพาธที่เกิดขึ้น เพราะลม ดี และเสมอรวมกัน

อาพาธที่เกิดขึ้น เพราะถูกประปรวน “ถูก” ในที่นี้หมายถึง “สภาพอากาศ” เมื่อ สภาพอากาศแปรปรวน เช่น ร้อนเกินไป หนาวเกินไป เป็นต้น ก็เป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้

อาพาธที่เกิดจากการบริหารร่างกายไม่สม่ำเสมอ หมายถึง การอยู่ในอิริยาบถได อิริยาบถหนึ่งนานเกินไป เช่น ยืนนานเกินไป หรือ นั่งนานเกินไป เป็นต้น ก็เป็นเหตุให้เจ็บป่วยได้

อาพาธที่เกิดจากการถูกทำร้าย หมายถึง อาพาธที่เกิด เพราะความพยายาม เปลี่ยนของผู้อื่น เช่น การผ่าฟัน การทุบตี การชกต่อย ถูกลัตัวทำร้าย เป็นพยาธิ เป็นโรค ติดเชื้อ เป็นต้น

อาพาธอันเกิดจากวิบากกรรม หมายถึง ความเจ็บป่วยที่เกิดจากบาปกรรมที่ทำไว้ใน ปัจจุบันชาติหรือในอดีตชาติมาส่งผล เช่น ในอดีตชาติทำปานาติบานไว้มาก บาปกรรมนั้นจึง ส่งผลให้ป่วยเป็นโรคมะเร็งในชาตินี้ เป็นต้น

จากที่กล่าวในบทที่ 5 แล้วว่า กรรมคือการกระทำโดยเจตนา ประกอบด้วยกรรมทาง กาย วาจา และใจ เมื่อเราทำกรรมแล้ว หากเป็นกรรมดีก็จะเกิดบุญขึ้นและจะถูกเก็บไว้ในใจ

¹ ปิตุต ดี ปรมตติโขติกา อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกป่าฐานะ, มก. เล่ม 39 หน้า 77.

² สารตตถกปกาสินี อรรถกถาสังขุตตนิกาย ขันธารวารค, มก. เล่ม 27 หน้า 194.

³ อรรถกถามหาสติปัฏฐานสูตร, สุมัคคลวิลาสินี อรรถกถาที่มนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 14 หน้า 311.

หากเป็นกรรมชั่วก็จะเกิดบำบัดขึ้นและถูกเก็บไว้ในใจเข่นกัน บำบัดในที่ถูกเก็บไว้ใจนี้เอง เมื่อถึงเวลาส่งผลก็จะทำให้เกิดการอาพาธ

สาเหตุแห่งการอาพาಥั้ง 8 ประการที่กล่าวมานี้สามารถสรุปให้เหลือ 2 ประการได้ดังนี้ คือ สาเหตุทางกาย และ สาเหตุทางใจ โดย 7 ประการแรกคือเป็นสาเหตุทางกาย ส่วนข้อที่ 8 คือ วิบากกรรมนั้นถือว่าเป็นสาเหตุทางใจ เพราะเป็นสาเหตุที่เกิดจากบำบัดที่อยู่ในใจส่งผล ให้เกิดการอาพาಥั้งโรคต่างๆ

การเจ็บป่วยอันเกิดจากวิบากกรรมนั้นเป็นความแตกต่างที่สำคัญระหว่างหลักการแพทย์ในพระไตรปิฎกและการแพทย์แผนปัจจุบัน เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ยากสำหรับแพทย์และชาวโลกที่ไม่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะวิบากกรรมจากอดีตชาติ อย่างไรก็ดี วงการแพทย์อาจไม่ได้ให้ความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับความละเอียดลึกซึ้งในด้านนี้แต่จะเชื่อหรือไม่สิ่งนี้ก็ยังคงเป็นความจริงของโลกและชีวิตที่มนุษย์ทุกคนสามารถพิสูจน์ได้ตามหลักการที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา

11.3.2 โรคชนิดต่าง ๆ ในพระไตรปิฎก

คำว่า “โรค” พරะอรรถกถาจารย์ให้ความหมายไว้ว่า เสียดแทง หรือ เปียดเบียน¹ กล่าวคือ เสียดแทงเปียดเบียนร่างกายและจิตใจให้ลำบาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า แต่ก่อนมีโรคร้ายอยู่เพียง 3 ชนิด คือ โรคอยาก โรคหิว และโรคชรา แต่พระการทำร้ายเปียดเบียนสัตว์ จึงทำให้มีโรคเพิ่มขึ้นถึง 98 ชนิด² โรคทั้ง 98 ชนิดนี้ คือ โรคที่มีอยู่ในสมัยพุทธกาล แต่ในปัจจุบันมีโรคเพิ่มมากขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้ว่าทุกวันนี้มีโรคแปลงๆ ใหม่ๆ และร้ายแรงเกิดขึ้นเรื่อยๆ เช่น โรคเอดส์ โรคไข้หวัดนก โรคชาร์ และล่าสุด คือ โรคไข้กระต่าย ซึ่งข่าวบอกว่าโรคนี้มีเชื้อรุนแรงถึงขั้นผลิตเป็นอาวุธชีวภาพได้ที่เดียว

โรคทั้ง 98 ชนิดนั้นเป็นโรคอันเกิดจากวิบากกรรม เพราะเป็นผลมาจากการทำร้าย เปียดเบียนสัตว์ ความจริงยังมีโรคที่เกิดจากสาเหตุอื่นอีก 7 ประการดังได้กล่าวมาแล้วซึ่งไม่รวมอยู่ในโรค 98 ชนิดนี้ อย่างไรก็ตามโรคที่มีอยู่ในสมัยพุทธกาลเท่าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก สามารถแบ่งเป็นกลุ่มได้ประมาณ 6 กลุ่ม คือ โรคผิวหนัง โรคลม โรคในท้อง โรคเกี่ยวกับอวัยวะ

¹ สังฆมณฑลปัชชาติกา อรหณกถาชุทธกนิ迦ย มหานิพทา, มก. เล่ม 65 หน้า 132.

อรรถกถาธาตุวิภัคคสูตร, อรหณกถามชัมมินิกาย อุปริปัณณาสก์, มก. เล่ม 23 หน้า 377.

² ชุทธกนิ迦ย สุตตนิบาต จุฬารรค, มจร. เล่ม 25 ข้อ 314 หน้า 572.

โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ และโรคเบ็ดเตล็ดอื่นๆ

1) โรคผิวหนัง หมายถึง โรคที่เกิดบนผิวหนังในบริเวณต่างๆ ของร่างกาย เช่น โรคเรื้อน โรคฝี โรคฟีดาษ โรคสิว โรคกลาก โรคเริม โรคพุพอง โรคหิดเปื่อย โรคหิดด้าน โรคละลอก โรคหูด โรคคุดทะราด และโรคคุดทะราดบวม เป็นต้น

โรคเรื้อน หมายถึง โรคผิวหนังชนิดหนึ่งซึ่งติดต่อได้ ทำให้ผิวหนังเป็นผื่น มีหลายชนิด บางชนิดทำให้นิ้วมือนิ้วเท้ากุด เรียกว่า เรือนกุภัสสูร บางชนิดมีลักษณะเป็นผื่นคันทำให้ผิวหนังหนาหายابและอาจแตกเมื่อนำมือหรือตกรasteลงในระยะหลัง มักเป็นตามบริเวณข้อเท้า หัวเข่าหรือที่มือเอื้อมไปเก้าอี้ เรียกว่า เรือนกวาง บางชนิดแผลมีสีขาว เรียกว่า เรือนน้ำเต้า

โรคฝี หมายถึง โรคชนิดหนึ่งเป็นต่อมบวมขึ้น กลัดหนองข้างใน เรียกชื่อต่างๆ กัน หลายชนิด เช่น ฝีคันทามala ฝีดาษ ฝีประคำร้อย

โรคฟีดาษ หมายถึง โรคฟีชนิดหนึ่ง มักเกิดขึ้นตามลำตัว เป็นเม็ดเล็กๆ ดาวทั่วไป บางครั้งเรียก ไข้ทรพิษ คนโบราณเรียกว่า ไข้หวัด

โรคสิว หมายถึง โรคที่มีลักษณะเป็นตุ่มเม็ดเล็กๆ ที่มีหนองเป็นடีสีขาวๆ อยู่ข้างใน ขึ้นบริเวณใบหน้า และส่วนต่างๆ ของลำตัว

โรคกลาก หมายถึง โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เกิดจากเชื้อราน้ำ ขึ้นเป็นวง มีอาการคัน

โรคเริม หมายถึง โรคติดเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นเม็ดเล็กๆ พองใส่ติดกันเป็นกลุ่ม มีอาการคัน ปวดแบบปวดร้อน

โรคพุพอง หมายถึง โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เป็นเม็ดผุดขึ้นพองใส่ตามลำตัว แล้วแตกออกมีน้ำเหลืองหรือน้ำเลือดน้ำหนอง

โรคหิด หมายถึง โรคติดต่อชนิดหนึ่ง มีลักษณะเป็นเม็ดสีขาว ใส่เป็นเงาในเนื้อ ขึ้นตามผิวหนังมีอาการปวดและคัน เรียกว่าหิดด้าน เมื่อเม็ดแตกมีน้ำหนองไหลเยิ้ม เรียกว่า หิดเปื่อย

โรคละลอก หมายถึง โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง เป็นเม็ดมีหนอง

โรคหูด หมายถึง โรคผิวหนังชนิดหนึ่ง ขึ้นเป็นடีแข็ง

โรคคุดทะราด หมายถึง การเป็นแผลเรื้อรัง บางรายแผลบานเหวอะหวะออก มีกลิ่นเหม็น เป็นแม่แผลให้เกิดแผลอื่นจำกัดเดียวกันพุพองออกไปอีก

2) โรคลม หมายถึง โรคที่เกิดจากธาตุลมภายในร่างกายกำเริบ ทำให้มีอาการหล่ายอย่าง เช่น วิงเวียน หน้ามืด คลื่นเหียน ถ้าอาการรุนแรงอาจถึงแก่ลิ้นสติหรือตายได้ เช่น โรคลมบ้าหมู โรคเรอ เป็นต้น

โรคลมบ้าหมู หมายถึง อาการหมดสติเป็นครั้งคราว และมักมีอาการชักเกร็ง น้ำลาย เป็นฟอง มือเท้ากำ เป็นผลเนื่องจากสมองทำงานผิดปกติ

โรคเรอ หมายถึง โรคที่ลมในกระเพาะเพื่อพุ่งออกทางปาก

3) โรคในห้อง หมายถึง โรคที่เกิดขึ้นภายในห้อง เช่น โรคเนื้องอกที่ลำไส้ โรคบิด โรคท้องร่วง โรคลงราก อหิวาตกโรค โรคอาเจียนโลหิต และ โรคคลสกะ เป็นต้น

โรคลงราก หมายถึง โรคท้องเดินและอาเจียน

อหิวาตกโรค หมายถึง โรคระบาดชนิดหนึ่งมีอาการลงราก คือท้องเดินและอาเจียน

โรคคลสกะ หมายถึง โรคที่เกิดจากการกินอาหารมากเกินไปซึ่งเกิดกับนักบาซเปลือยชื่อ โกรกขัดติยะผู้ประพฤติวัตรอย่างสุนัข เดินด้วยข้อศอกและเข่า กินอาหารที่กองบนพื้นด้วยปาก ก่อนตามเขากินอาหารมากเกินไปจนอาหารไม่ย่อยจึงลิ้นชีวิต

4) โรคเกี่ยวกับอวัยวะ หมายถึง โรคที่เกิดกับอวัยวะส่วนต่างๆของร่างกาย เช่น โรคทางตา โรคทางหู โรคทางจมูก โรคทางลิ้น โรคทางศีรษะ เช่น ปวดศีรษะ โรคทางปาก โรคทางฟัน โรคอัมพาต โรคริดสีดวง

โรคริดสีดวง หมายถึง โรคที่เกิดจากเส้นเลือดขอดเพาะเหตุได้เหตุหนึ่ง ทำให้เลือด ไหลเวียนไม่สะดวกและมีเลือดคั่งอยู่ในบริเวณนั้น จึงเกิดการโป่งพองของเส้นเลือด โรคริดสีดวง มักจะเกิดในช่องตา จมูก และทวารหนัก

โรคอัมพาต หมายถึง โรคที่อวัยวะบางส่วน เช่น แขน ขา เป็นต้น ตายกระดิกไม่ได้

5) โรคทางเดินหายใจ หมายถึง โรคที่เกิดกับระบบทางเดินหายใจ เช่น โรคไอ โรคหืด โรคไข้หวัด โรคมองคร่อ เป็นต้น

โรคหืด หมายถึง โรคหลอดลมอักเสบเรื้อรังชนิดหนึ่ง เกิดจากหลอดลมตอบสนองต่อ สิ่งเร้าอย่างเนียบพลันและรุนแรงกว่าที่เกิดขึ้นในคนทั่วไป ทำให้หลอดลมตีบแคบลง จนเกิด อาการหายใจไม่สะดวก

โรคไข้หวัด หมายถึง โรคที่เยื่อของอวัยวะที่เป็นเครื่องหายใจอักเสบมักทำให้เลือดแห้ง และน้ำมูกไหล

โรคมองคร่อ หมายถึง โรคหลอดลมโป่งพอง มีเสมหะแห้งอยู่ในช่องหลอดลม ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง

6) **โรคเบ็ตเตลีด** หมายถึง โรคอื่นๆ ที่ไม่จัดอยู่ในกลุ่มทั้ง 5 ข้างต้น เช่น โรคไข้พิษ โรคเบาหวาน โรคตีกำเริบ โรคร้อนใน และ โรคในถุงสารท เป็นต้น

โรคไข้พิษหมายถึง ไข้ที่มีพิษกล้าทำให้ชื่อมชื่มไปไม่เวลาสร่างทำให้รู้สึกเหมือนเรื่อน หมุน ไม่รู้ว่ากลางวันหรือกลางคืน

โรคเบาหวาน หมายถึง โรคที่มีน้ำตาลในเลือดสูงกว่าปกติ

โรคตีกำเริบ หมายถึง ตีที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์แต่ละคน เมื่อตีกำเริบ ดวงตาจะเหลือง เวียนศีรษะ ตัวสั่นและคัน เป็นต้น

โรคในถุงสารท หมายถึง ไข้เหลือง (โรคตีซ่าน) ซึ่งเกิดขึ้นในถุงสารท (ถุงใบไม้ร่วง) เพราะในถุงสารทนี้ กิกขุทั้งหลายเปียกชุมด้วยน้ำฝนบ้าง เดินยำโคลนบ้าง แสงแดดแผลกล้าบ้าง ทำให้น้ำดีของกิกขุทั้งหลายขังอยู่แต่ในถุงน้ำดี

11.3.3 ยารักษาโรคในพระไตรปิฎก

ยารักษาโรคในพระไตรปิฎกเป็นยาที่ได้จากธรรมชาติโดยตรง ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างในธรรมชาติสามารถนำมาใช้เป็นตัวยาได้ทั้งหมด หากเรารู้คุณสมบัติในส่วนที่เป็นยาของมัน ครั้งหนึ่งหมออชีวกรกิมารภัจจ์ถือเสียงเดินไปรอบเมืองตักษิลาเป็นระยะทาง 1 โยชน์ เพื่อต้องการหาว่ามีสิ่งใดบ้างที่ไม่อาจจะนำมาทำเป็นยาได้ แต่ท่านไม่พบสิ่งนั้นเลย จากเรื่องนี้จึงอาจจะกล่าวได้ว่า “สรรพสิ่งในธรรมชาติสามารถนำมาทำยาได้หมด” สำหรับยาต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาหนึ่ง สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ดังนี้ คือ น้ำมูตรเน่า, เกสัช 5, สมุนไพร, เกลือ, ยามาหาวิกฤต และ กลุ่มเบ็ตเตลีด

1) น้ำมูตรเน่า

มูตร แปลว่า น้ำปัสสาวะ คำว่า “น้ำมูตรเน่า” ก็คือน้ำมูตรนั้นเอง เพราะร่างกายของคนเราได้ชื่อว่าเป็นสิ่งเปื่อยเน่า น้ำมูตรที่ออกมากใหม่ๆ และรองเอวไว้ในทันทีทันใด ก็ได้ชื่อว่า เป็นน้ำมูตรเน่าเพราะออกมาจากการร่างกายที่เปื่อยเน่า¹

¹ อรรถกถาจัตたりสูตร, ปรมาจารย์ปนี อรรถกถาขุททกนิ迦ย อิติวุตติกะ, มก. เล่ม 45 หน้า 647.

การนำน้ำมูตรเน่ามาทำเป็นยาจะทำโดยวิธีการดองตัวยั่วเยี้ยนฯ เช่น สมอ เป็นต้น จึงมักจะเรียกว่า “ยาดองน้ำมูตรเน่า” ซึ่งมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างๆได้หลายชนิด

น้ำมูตรเน่าเป็นยา.rักษาโรคหลักของพระภิกขุในสมัยพุทธกาล เป็นหนึ่งใน “นิสสัย 4” ที่พระภิกขุจะต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งพระอุปัชฌาย์จะบอกในวันบวชว่า “ให้อยู่โคนไม้เป็นวัตร บินทباتเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร และฉันน้ำมูตรเน่าเป็นยา” พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแก่ ภิกขุทั้งหลายว่า “บรรพชาอาศัยมูตรเน่าเป็นยา เออพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต...”¹ และพระองค์ยังตรัสว่า น้ำมูตรเน่านั้นเป็นของหาง่าย และไม่มีโทษ²

2) เกสัช 5

เกสัช 5 หมายถึง ยา.rักษาโรค 5 ชนิด คือ เนยใส เนยขัน น้ำมัน น้ำผึ้ง และ น้ำอ้อย โดยในเบื้องต้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกขุฉันเพื่อรักษาโรคไข้เหลืองหรือตีช่า�

เนยใส หมายถึง เนยที่มีลักษณะใสซึ่งทำจากน้ำนมโค น้ำนมแพะ น้ำนมกระเบื้อง เป็นต้น
เนยขัน หมายถึง เนยที่มีลักษณะขันซึ่งทำจากน้ำนมของโค แพะ และกระเบื้อง เป็นต้น

น้ำมัน หมายถึง น้ำมันอันสกัดออกจากเมล็ดงา เมล็ดพันธุ์ผักกาด เมล็ดมะชาด เมล็ด
ละหุ่ง หรือน้ำมันที่สกัดจากเปลวหรือมันของสัตว์ ได้แก่ น้ำมันเปลวหมี น้ำมันเปลวปลา น้ำมัน
เปลวปลาฉลาม น้ำมันเปลวหมู และ น้ำมันเปลวปลา

น้ำผึ้ง หมายถึง น้ำหวานที่มีลักษณะขันที่ผึ้งเก็บสะสมมาจากดอกไม้ต่างๆ

น้ำอ้อย หมายถึง น้ำหวานที่คั้นออกมารากอ้อย

3) สมุนไพร

กลุ่มยาสมุนไพรที่มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกมีหลายชนิด เช่น ยาสมุนไพรที่ทำจาก
รากไม้, น้ำผาดของต้นไม้, ใบไม้และต้นไม้, ผลไม้ และ ยางไม้ เป็นต้น

รากไม้ ได้แก่ ขมิ้น ชิง ว่านหาง ว่านประ อุตพิด ข่า แฟก แห้วหมู หน่อหวย หน่อไม้
เหง้าบัว รากบัว หรือรากไม้ชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จดว่าเป็นอาหาร

น้ำผาด หมายถึง น้ำที่ได้จากการนำเอาส่วนต่างๆ ของต้นไม้ไปสกัดบีบหรือต้มเอา
น้ำออกมาน้ำ ได้แก่ น้ำผาดสะเดา น้ำผาดมูกมัน น้ำผาดกระดอมหรือขี้กาก น้ำผาดบอร์เพ็ดหรือ

¹ พระวินัยปิฎก มหาวิหาร, มก. เล่ม 6 ข้อ 87 หน้า 172.

² สันตุষฐิสูตร, อังคุตตันนิกาย จตุกนิกาต, มก. เล่ม 35 ข้อ 27 หน้า 83.

พญาเมืองเหล็ก น้ำฝาดกระถินพิมาน หรือ น้ำฝาดชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ใบไผ่ ได้แก่ ใบสะเดา ใบมูกมัน ใบกระดอมหรือขี้ก้า ใบกะเพราหรือแมงลัก ใบฝ่าย หรือใบไม้ชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร และ ต้นไม้ที่นำมาทำเป็นยา ได้แก่ ไม้จันทน์ กฤษณา กระลัมพัก ใบเฉียง แห้วหมู เป็นต้น

ผลไม้ ได้แก่ ลูกพิลังกาสา ตีปลี พริก สมอไทย สมอพิเกก มะขามป้อม ผลโกรจ ผลกลวย อินทผลัม หรือผลไม้ชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

ยางไน้ ได้แก่ ยางจากต้นหิงคุ ยางที่เคี่ยวจากก้านใบและเปลือกของต้นหิงคุ ยางจากยอดต้นตงกะ ยางที่เคี่ยวจากใบหรือก้านต้นตงกะ ยางจากคำยาน หรือยางชนิดอื่นที่เป็นยาสมุนไพรและไม่จัดว่าเป็นอาหาร

4) เกลือ

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอนุญาตเกลือที่เป็นเภสัชไว้ดังนี้ คือ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินເරົວ ແລ້ວ ເມືອດິນໂປ່ງ ອຣີເກລືອໜິດອື່ນທີ່ເປັນຍາແລະ ໄມຈັດວ່າເປັນອາຫາຣ

ເກລືອສມຸත ມາຍຄົງ ເກລືອທີ່ໄດ້ຈາກນໍາທະເລ

ເກລືອດຳ ມາຍຄົງ ເກລືອທີ່ເປັນເສົ້າເກລືອ ອຣີເກລືອກຳນກອງ ເມືດເກລືອຈະເລີກແລະມີ ຕະກອນປນອຢູ່ມາກ ເກລືອໜິດນີ້ປົກຕິຈະໃຊ້ເຕີມບ່ອກຸ່ງ ເລີ່ງປາ ແລະ ປັບສວພາດິນໃນສວພລໄມ້

ເກລືອສິນເຮົວ ມາຍຄົງ ເກລືອທີ່ໄດ້ຈາກດິນເຄີມ

ເກລືອດິນໂປ່ງ ມາຍຄົງ ເກລືອທີ່ທຳຈາກດິນໂປ່ງ ດິນໂປ່ງຄືແອ່ງດິນເຄີມຕາມອຣມໜາດີ ເປັນ ດິນທີ່ມີເກລືອແຮ່ຕ່າງໆ ປນອຢູ່ ເຊັ່ນ ເກລືອໂຊເຕີມຄລອໄຣດໍ ເກລືອແຄລເຊີມ ໂປັດສເຊີມ ເປັນຕົ້ນ

5) ຢາມຫາວິກັງ

ຄັ້ງໜຶ່ງ ກົກຊຸຽບໜຶ່ງ ຖຸກຸງກັດ ພຣະຜູມີພຣະກາຄເຈົ້າຈຶ່ງຕຣສອນຸໝາຕໃຫ້ກົກຊຸໃໝ່ຢາມຫາວິກັງ 4 ອຍ່າງຮັກໜາ ຄື່ອ ອຸດ ມູຕຣ ເດົ້າ ດິນ ຕ່ອມກົກຊຸຽບໜຶ່ງ ດື່ມຍາພິ່ນເຂົ້າໄປ ພຣະຜູມີພຣະກາຄເຈົ້າຈຶ່ງ ຕຣສອນຸໝາຕໃຫ້ກົກຊຸ ດື່ມນໍາເລືອຄຸຕເພື່ອໃຫ້ອາເລີ່ນເອາພິ່ນອອກມາ

6) ກລຸ່ມເບີດເຕັລືດ

ກລຸ່ມຍາເບີດເຕັລືດອື່ນໆ ທີ່ນໍາມາໃຊ້ຮັກໜາໂຮຄທ່າທີ່ປຣາກງວອຢູ່ໃນພຣະໄຕຣປິ່ງ ໄດ້ແກ່ ຍາດອງໂລນໂສວີຮກະ ຍາພັງ ມູລໂຄ ກາ ຂ້າວສາຮ ຂ້າວສຸກ ນໍ້າຂ້າວໄສ ຄ້ວ່າເຂົ້າວ ອັນຫາຕິຖຸກໜິດ ນໍ້າດ່າງ ທັບທຶນ ປາ ເນື້ອ ນໍ້າຕົ້ມເນື້ອ ແລະ ກາເກດ ເປັນຕົ້ນ

ยาดองโลนโลเวริกะ หมายถึง ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามป้อมสด สมอพิ Vega อัญชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกลั่ว หน่อหaway การเกด อินทนิลัม หน่อไม้ปลา เนื้อ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อ ปิดฝา密ิดชิด เก็บคงไว้ 1 วัน 2 วัน หรือ 3 วัน เมื่อยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหัวว้า เป็นยาแก้โรคลม โรคไอ โรคเรื้อรัง โรคไข้เหลือง(ดีซ่าน) โรคริดสีดวง เป็นต้น

11.3.4 ประวัติของหมอชีวกโภการภัจจ์

นักศึกษาหลายท่านคงจะรู้จักหมอชีวกโภการภัจจ์เป็นอย่างดีโดยเฉพาะคนที่มากใช้บริการรักษาพยาบาลด้วยการแพทย์แผนไทย เพราะศูนย์การแพทย์แผนไทยทุกที่จะมีรูปปั้นหมอชีวกโภการภัจจ์อยู่ เพื่อไว้เป็นเครื่องระลึกถึงพระคุณของท่านที่ได้ถ่ายทอดวิชาการแพทย์ให้ชาวพุทธและชาวโลกได้ใช้บำบัดรักษาภัยมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

หมอชีวกโภการภัจจ์เป็นแพทย์หลวงแห่งกรุงราชคฤห์และเป็นแพทย์ประจำพระองค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์ ท่านเป็นแพทย์ที่เก่งกาจสามารถตั้งแต่วัยหุ่มสามารถรักษาโรคที่แพทย์ทิศปาโมกข์เก่งๆ หลายต่อหลายคนรักษาไม่ได้ให้หายภายในเวลาอันรวดเร็ว วิธีการรักษาของท่านมีหลากหลาย และหลายวิธี กับการรักษาในยุคปัจจุบัน เช่น การผ่าตัด การขับพิษด้วยการขับถ่ายหรือที่เรียกว่าดีท็อกซ์ เป็นต้น

หมอชีวกโภการภัจจ์ถือกำเนิดขึ้น ณ กรุงราชคฤห์ แคว้นมคอ โดยในสมัยพุทธกาลนั้น มีกุฎีคนหนึ่งชื่อสาลวดีเป็นสตรีทรงโฉมงดงาม ชาวพระนครราชคฤห์จึงได้คัดเลือกให้นางเป็นหญิงงามเมือง ต่อมานางสาลวดีได้ตั้งครรภ์และคลอดบุตรเป็นชาย นางไม่ปราถนาจะเลี้ยงดูบุตร จึงสั่งทาสให้นำบุตรนั้นไปทิ้งที่กองขยะ

ในวันนั้นเองเจ้าชายอภัยกำลังเสด็จเข้าสู่พระราชวังได้ทอดพระเนตรเห็นทารกนั้นซึ่ง ผู้คนห้อมล้อมอยู่ ได้ตรัสตามหาดเล็กว่าพนาย นั่นอะไร ผู้การรุ่มกันต้อม?

มหาดเล็กกราบทูลว่า “ทารก พี่ย่ำค่ะ”

เจ้าชายอภัยตรัสว่า “ยังเป็นอยู่” หรือ พนาย?

มหาดเล็กกราบทูลว่า “ยังเป็นอยู่ พี่ย่ำค่ะ”

เจ้าชายอภัยจึงตรัสว่า “พนายถ้าเข่นนั้นจนำทารกนั้นไปที่วังของเราให้นางนมเลี้ยงไว้”

มหาดเล็กจึงนำทารกนั้นไปวังของเจ้าชายอภัย และมอบให้นางนมเลี้ยงไว้ เพราะ

อาศัยคำว่า “ยังเป็นอยู่” พากเข้าจึงขานนามการกันนั่งว่า “ชีวก” และเพราเหตุที่ชีวกนั้นเจ้าชายรับสั่งให้เลียงไว้เข้าจึงได้ตั้งนามสกุลว่า “โภการภัจจ์” ต่อมาไม่นานชีวกโภการภัจจ์ก็รู้เดียงสาและได้ ทูลตามเจ้าชายอภัยว่า ครเป็นมารดาของเกล้ากระหม่อม ครเป็นบิดาของเกล้ากระหม่อมพระองค์

เจ้าชายรับสั่งว่า พ่อชีวก ตัวเราก็ไม่รู้จักมารดาของเจ้า แต่ว่าเราเป็นบิดาของเจ้า เพราะเราได้ให้เลียงเจ้าไว้ ชีวกโภการภัจจ์จึงคิดว่า ราชสกุลเหล่านี้ คนที่ไม่มีศิลปะจะเข้าพึ่งพระบรมมี ทำไม่ได่ง่าย ถ้ากระไร เรายังเรียนวิชาแพทย์ไว้

ในสมัยนั้น นายแพทย์ทิศาปาโมกข์ตั้งสำนักอยู่ ณ เมืองตักษิลา ชีวกโภการภัจจ์ จึงได้ทูลเจ้าชายอภัยเดินทางไปเรียนวิชาแพทย์ ณ เมืองตักษิลา ชีวกโภการภัจจ์เรียนวิชาได้มาก เรียนได้เร็ว เข้าใจดี วิชาที่เรียนได้แล้วก็ไม่ลืม เมื่อเวลาผ่านไป 7 ปี ชีวกโภการภัจจ์ จึงเรียนตามอาจารย์ทิศาปาโมกข์ว่า กระผมเรียนวิชาแพทย์สำเร็จตามหลักสูตรแล้วหรือยัง

อาจารย์ตอบว่า พ่อชีวก ถ้าเช่นนั้นเรองถือเสียມเที่ยวไปรอบเมืองตักษิลา ระยะทาง 1 โยชน์ ตรวจดูสิ่งใดไม่ใช่ตัวยา งดชุดสิ่งนั้นมา ชีวกโภการภัจจ์จึงถือเสียมเดินไปรอบเมืองตักษิลาระยะทาง 1 โยชน์ ไม่เห็นสิ่งใดที่ไม่เป็นตัวยาสักอย่างหนึ่ง จึงเดินทางกลับมารายงานท่านอาจารย์ อาจารย์ทิศาปาโมกข์จึงบอกว่า พ่อชีวก เออศึกษาสำเร็จแล้ว หลังจากนั้นชีวกโภการภัจจ์จึงเดินทางไปยังเมืองราชคฤห์ ช่วยรักษาคนเจ็บป่วยหนักๆ ให้หายได้อย่างอัศจรรย์ จนได้รับแต่ตั้งให้เป็นแพทย์หลวงแห่งกรุงราชคฤห์และเป็นแพทย์ประจำพระองค์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและคณะสงฆ์ สำหรับวิธีการรักษาของท่านจะได้กล่าวในลำดับต่อไป

11.3.5 การรักษาอาพาธในพระไตรปิฎก

จากที่กล่าวแล้วว่ามนุษย์และสัตว์ทั้งหลายประกอบขึ้นจากสองส่วนที่สัมพันธกัน คือร่างกาย และ จิตใจ การรักษาอาพาธในพระพุทธศาสนาที่ปราภภูอยู่ในพระไตรปิฎกจึงรักษาทั้งสองส่วนนี้ไปพร้อมๆ กัน ในส่วนของร่างกายมีวิธีการรักษาคล้ายๆ กับการแพทย์ยุคปัจจุบัน ส่วนทางด้านจิตใจนั้นจะบำบัดรักษาด้วยธรรมโอสถ

1) การรักษาทางด้านร่างกาย

การรักษาอาพาธทางด้านร่างกายในสมัยพุทธกาลนั้น มีวิธีการคล้ายๆ กับการแพทย์ยุคปัจจุบัน ซึ่งเท่าที่ปราภภูอยู่ในพระไตรปิฎกมีดังนี้ คือ ให้กินยา ให้ดื่มน้ำ ทายา นัดถุยยา การรอม การสูดควันที่เป็นยา การกรอก การผ่าตัด และการขับพิษ เป็นต้น ซึ่งนักศึกษาจะได้เรียนรู้

วิธีการเหล่านี้จากการรักษาโรคต่างๆ ดังนี้

1.1) วิธีการรักษาโรคลม

วิธีการรักษาโรคลมในสมัยพุทธกาลนั้นมีหลายวิธี เช่น ดื่มน้ำมันที่หุงเจือด้วยน้ำเม่า, เข้ากระโจม, رمใบไม้, رمใหญ่, รดตัวด้วยน้ำที่ต้มให้เดือดด้วยใบไม้ นึ่งตัวในอ่างน้ำ ฉันกระเทียม หากเป็นโรคลมเสียดายอกตามข้อจะรักษาด้วยวิธีระบบยาโลหิตออก เป็นต้น

การดื่มน้ำมันที่หุงเจือด้วยน้ำเม่า เป็นวิธีการที่แพทย์รักษาโรคลมของท่านพระปิลินทวัจฉะ โดยน้ำเม่าที่เจือลงไปเพื่อหุงกับน้ำมันนั้นจะต้องไม่มากจนเกินขนาด ไม่ pragklisi กลิ่นและรสของน้ำเม่า

การเข้ากระโจม คำว่า “กระโจม” หมายถึง ผ้าหรือสิ่งที่ทำเป็นลอมชั้นสำหรับเข้าไปอยู่ข้างในเพื่อให้เหงื่ออออก ในสมัยพุทธกาลเรียกว่า “การนึ่งตัว” เพื่อแก้โรคลม

การرمใบไม้ หมายถึง การนึ่งตัวเช่นกัน ใช้ในกรณีที่การนึ่งตัวแบบธรรมดากลัวไม่อาจแก้โรคลมให้หายได้ ก็ให้นำใบไม้ที่แก้โรคลมชนิดต่างๆ มาในกระโจมแล้วจุดไฟเพื่อรมควัน

การรมใหญ่ หมายถึง การนึ่งตัวอีกวิธีหนึ่ง ใช้ในกรณีที่รرمด้วยใบไม้ในกระโจมแล้วไม่หายก็จะใช้วิธีนี้ คือ ชุดหลุมชั้นประมาณเท่าตัวคน แล้วบรรจุถ่านไฟให้เต็มหลุม กลบด้วยผุ่นและทราย ฯลฯ ลาดใบไม้ที่แก้โรคลมชนิดต่างๆ บนหลุมนั้น จากนั้นก็ให้ผู้ที่อาพาธาด้วยน้ำมันที่แก้โรคลม เสร็จแล้วให้นอนพลิกไปพลิกมาบนใบไม้ที่ลาดบนหลุมนั้น

การรดตัวด้วยน้ำที่ต้มให้เดือดด้วยใบไม้ หมายถึง วิธีการรักษาโรคลมอีกแบบหนึ่ง ใช้ในกรณีรرمใหญ่แล้วไม่หาย ก็ให้ใช้วิธีนี้คือ หาใบไม้ที่แก้โรคลมชนิดต่างๆ มา แล้วนำมาต้มให้เดือด จากนั้นนำน้ำที่ต้มด้วยใบไม้เหล่านั้นมา_rดตัวแล้วก็เข้ากระโจม

การนึ่งตัวในอ่างน้ำ หมายถึง วิธีการรักษาโรคลมอีกแบบหนึ่ง ใช้ในกรณีที่รดตัวด้วยน้ำที่ต้มเดือดด้วยใบไม้แล้วไม่หาย ก็ให้ใช้วิธีนี้ คือ เอาหัวอยู่ในอ่างหรือร่าง แล้วลงไปแช่ในน้ำอุ่นนั้นเพื่อทำการนึ่งให้เหงื่ออออก จะได้หายจากการเป็นโรคลม

การระบบยาโลหิตออก หมายถึง วิธีการรักษาโรคลมอีกแบบหนึ่ง ใช้ในกรณีเป็นโรคลมเสียดายอกตามข้อ โดยสมัยนั้น ท่านพระปิลินทวัจฉะ อาพาธเป็นโรคลมเสียดายอกตามข้อ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสให้รักษาด้วย “การระบบยาโลหิตออก” แต่ถ้าโรคลมเสียดายอกตามข้ออย่างไม่หาย ก็ให้ดูดโลหิตออกด้วยเข้าสัตว์อีกครั้งหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าเองก็เคยทรงประชวรด้วยโรคลมในพระอุทรอห์อท้อง และทรงหายประชวรด้วยการเสวยข้าวต้มปรงด้วยของ ๓ อาย่าง คือ งา ข้าวสาร และถั่วเขียว ท่านพระสารีบุตรก็เคยอาพาอเป็นลมเลียดท้อง และรักษาให้หายได้ด้วยการ “ฉันกระเทียม”

ในอรรถกถาบันทึกวิธีการรักษาโรคลมไว้อีกว่า ให้กิกขุท้อพาอด้วยโรคลม เติมน้ำมันเปลวหมีและสุกร เป็นต้น ลงในข้าวยาคูที่ต้มด้วยน้ำฝาดراكไม้ ๕ ชนิด (น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดขี้กาก น้ำฝาดบอะระเพ็ด และน้ำฝาดกระตินพิมาน) แล้วต้มข้าวยาคูนั้น ข้าวยาคูจะช่วยบำบัดโรคได้ เพราะมีความร้อนสูง^۱

1.2) วิธีการรักษาโรคฝีและโรคฝีดาษ

มีกิกขุรูปหนึ่งอาพาอเป็นโรคฝี พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วย “การผ่าตัด” และพอกแผลด้วยยา ใช้ผ้าพันปิดแผลไว้ หากแผลคัน ก็ให้ชazoleamine แล้วเมล็ดพันธุ์ผักกาดถ้าแผลซึ้นหรือเป็นฝ้า ก็ให้รอมแผลด้วยครัวน หากมีเนื้องอกยื่นออกมາ ก็ให้ตัดเนื้องอกนั้นด้วยก้อนเกลือ และใช้น้ำมันทาสามาแผล และใช้ผ้าเก่าที่สะอาดๆ ชับน้ำมัน

ครังหนึ่งพระเวลัญชีสีสะซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระอานันท้อพาอเป็นโรคฝีดาษหรืออีสุกอีใส ผ้านุ่งผ้าห่มกรังอยู่ที่ตัวพระน้ำเหลืองของโรคนั้น เพื่อนกิกขุจึงเอาน้ำชุบผ้าเหล่านั้นแล้วค่อยๆ ดึงออกมາ ต่อมามีเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทราบจึงตรัสว่า “เราอนุญาตเภสัชชนิดผงสำหรับกิกขุผู้เป็นฝีก็ได้ พุพองก็ได้ สิริก็ได้ โรคฝีดาษก็ได้ มีกลิ่นตัวแรงก็ได้”

1.3) วิธีการรักษาโรคปวดศีรษะ

วิธีการรักษาโรคศีรษะในสมัยพุทธกาลนั้นมีหลายวิธี เช่น การนัตถุยา การใช้น้ำมันทาศีรษะ และการสูดควันที่เป็นยา เป็นต้น

ครังหนึ่งภราณายาเศรษฐีท่านหนึ่งในเมืองสาเกต ป่วยเป็นโรคปวดศีรษะอยู่ 7 ปี นายแพทย์ทิศาปามอกขีใหญ่ฯ หลายคนมารักษาแล้ว ก็ไม่สามารถรักษาให้หายได้ เมื่อหมดชีวากโภคภัจจ์ ทราบข่าวจึงรับอาสาที่จะรักษาภราณายาเศรษฐีท่านนั้น เมื่อท่านตรวจดูอาการแล้ว จึงนำเนยใส่มาหนึ่งช่องมือ หุงเนยใส่นั้นกับยาต่างๆ และให้ภราณายาเศรษฐีนอนหงายบนเตียง ให้นัตถุยานั้น เพราะการนัตถุยาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ทำให้โรคปวดศีรษะของภราณายาเศรษฐีซึ่งเป็นมา 7 ปี หายเป็นปลิดทิ้ง

^۱ ติงสกัณฑ์วรรณนา ปัจตัวรรค สิกขานบทที่ ๗, มก. เล่ม ๓ หน้า 1,047.

วันหนึ่งพระบิลินทวัจจะปวดศีรษะ พระผู้มีพระภาคจึงให้รักษาด้วยการเอาน้ำมันทาศีรษะ แต่โรคปวดศีรษะยังไม่หาย พระพุทธองค์จึงให้รักษาด้วยการนัตถุ โรคปวดศีรษะก็ยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคจึงให้รักษาด้วยการ “สูดควันที่เป็นยา” เพื่อให้ควันเข้าไประงับความปวด

1.4) วิธีการรักษาโรคเบ็ดเตล็ด

ภิกขุรูปหนึ่งอาพาธถูกยาแผล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วยการ ตีมน้ำที่ละลายจากตินที่ติดผลลัไ อาพาธถูกยาแผล แปลมาจากบาลีว่า “นรทินนาพาโร” หมายถึง โรคที่เกิดขึ้น เพราะน้ำหรือยาที่หญิงให้ เมื่อตีมกินเข้าไปแล้วจะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น ภาษาในปัจจุบันเรียกว่า “ยาเส่นห์”

คำว่า “ผล” หมายถึง เหล็กสำหรับใช้เป็นอุปกรณ์ไถดิน เช่น ไถดินในที่นาเพื่อปลูกข้าว เป็นต้น ดินที่ติดผลลัไ จึงเป็นดินที่ติดอยู่กับผลในขณะทำการไถ แต่ทั้งนี้ก็ไม่มีคำอธิบายว่า ดินที่ติดผลลัไนนั้นช่วยแก้ยาเส่นห์ได้อย่างไร

ภิกขุอีกรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคท้องผูกพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วยการตีมน้ำด่าง น้ำด่าง คือน้ำที่ได้จากการแซ่ватถุที่ใช้ทำยา เช่น เกลือ ขี้เต้า ขี้วัว เป็นต้น ปกติน้ำด่างที่ได้จากเกลือ ขี้เต้า และขี้วัวเหล่านี้คนในสมัยพุทธกาลจะใช้สำหรับซักผ้า เพราะจะช่วยกัดสิ่งสกปรกให้หลุดออกได้ สำหรับการใช้รักษาโรคท้องผูกนั้นเข้าใจว่า มีจุดประสงค์เพื่อให้น้ำด่างช่วยกัดก้อนอุจาระที่จับตัวกันแข็งให้อ่อนลงจะได้ขับถ่ายได้สะดวกขึ้น

ภิกขุอีกรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคคอมเหลือง พระผู้มีพระภาคจึงให้รักษาด้วยการ “ตีมยาผลสมอตองน้ำมูตรโโค” และโรคคอมเหลืองนี้ยังสามารถรักษาด้วย “เนยใส” ได้เช่นกัน เช่น ครั้งหนึ่งพระเจ้าจันทปัชโตรัติทรงพระประชวรด้วยโรคคอมเหลือง หมอยาวยโกมากก็จึงนำเนยใสมาปูรุ่งเป็นยารักษาพระองค์จนหาย

ภิกขุอีกรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคผิวหนัง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วยการ “ลูบไล้ด้วยของหอม” น่าจะคล้ายๆ กับการทำแป้งป่องกันความชื้นอันเป็นเหตุแห่งโรคผิวหนังในปัจจุบัน

ภิกขุอีกรูปหนึ่งอาพาธมีผดผื่นขึ้นตามตัว พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วยการ “ตีมยาถ่าย” เหตุที่มีผดผื่นนั่นน่าจะเป็นเพราะท้องผูก ไม่ขับถ่าย ร่างกายจึงพยายามขับของเสียออกทางผิวหนังจึงทำให้เกิดผดผื่นขึ้น

ท่านพระบิลินทวัจจะเท้าแตก พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้รักษาด้วยการใช้ “ยาทาเท้า” แต่โรคยังไม่หาย พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้ปูรุ่งน้ำมันทาเท้า

ครั้งหนึ่ง พระสารีบุตรอาพาธเป็นโรคร้อนในกาย พระมหาโมคคลานะจึงจัดหายาสมุนไพรคือเหง้าบัวและรากบัวมาถวาย เมื่อท่านพระสารีบุตรรับเหง้าบัวและรากบัวแล้ว อาพาธร้อนในกายก็หายทันที

1.5) การผ่าตัดในสมัยพุทธกาล

การผ่าตัดในสมัยพุทธกาลเมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมาแล้ว มีตัวอย่างบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก 2 เรื่อง คือ การผ่าตัดเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ และการผ่าตัดบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี โดยแพทย์ผู้ทำการผ่าตัด คือ หมอชีวกโภการภัจจ์

1.5.1) การผ่าตัดเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์

สมัยนั้นเศรษฐีชาวพระนครราชคฤห์คนหนึ่งป่วยเป็นโรคปวดศีรษะอยู่ 7 ปี นายแพทย์ทิศาปามोกข์ใหญ่ๆ หลายคน มารักษาไม่สามารถรักษาให้หายได้ 医者病者 ได้ทำนายไว้ว่า เศรษฐีคนนี้จะตายในวันที่ 5 บางพวกร่านายไว้ว่าเศรษฐีจะตายในวันที่ 7 พระเจ้าพิมพิสารจึงให้หมอชีวกโภการภัจจ์ไปช่วยรักษาเศรษฐีท่านนี้

เมื่อหมอชีวกตรวจดูอาการแล้ว จึงให้เศรษฐีนอนบนเตียง มัดไว้กับเตียง ถูกหนังศีรษะ เปิดรอยประสามกระโหลกศีรษะ นำตัวสัตว์ที่อยู่ในศีรษะของเศรษฐีออกมานำส่องตัวแล้วแสดงแก่ประชาชนว่า จงดูสัตว์ 2 ตัวนี้ เล็กตัวหนึ่ง ใหญ่ตัวหนึ่ง โดยสัตว์ตัวใหญ่จะเจาะกินมันสมองของเศรษฐีในวันที่ 5 เมื่อมันกินมันสมองจนหมดเศรษฐีก็จะตาย สัตว์ตัวเล็กจะเจาะกินมันสมองของเศรษฐีในวันที่ 7 เมื่อมันกินมันสมองจนหมดเศรษฐีก็จะตายเช่นกัน เมื่อหมอชีกวันนำสัตว์ 2 ตัวนั้นออกแล้ว จึงปิดแผลประสามกระโหลกศีรษะ เย็บหนังศีรษะ ทายาสมานแล้ว ให้เศรษฐีนอนพักฟื้นอยู่ 3 สัปดาห์จึงหายป่วย

1.5.2) การผ่าตัดบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสี

การผ่าตัดอีกเรื่องหนึ่ง คือ ในสมัยนั้น บุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง ได้ป่วยเป็นโรคเนื้องอกที่ลำไส้ทำให้ข้าวยาคูที่ดีม และข้าวยาวยที่รับประทานไม่ย่อย อุจจาระและปัสสาวะออกไม่สะดวก ซึ่งบุตรเศรษฐีชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่ง ได้รับคำแนะนำจากแพทย์ชีวกโภการภัจจ์ ให้ทำการผ่าตัดในลำไส้ ที่ติดเนื้องอกในลำไส้ ที่ต้องการผ่าตัด

หมอชีวกจึงช่วยรักษาบุตรเศรษฐีนั้น เมื่อได้ตรวจดูอาการแล้ว จึงเชิญประชาชนให้ออกไปข้างนอก ชี้ม่าน มัดบุตรเศรษฐีไว้กับเสา แล้วทำการผ่าหนังท้อง ตัดเนื้องอกในลำไส้นั้นออก สอง端子 ใส่ลำไส้กลับไว้เหมือนเดิม เย็บหนังท้อง ทายาสมานแล้ว ต่อมาไม่นานบุตรเศรษฐีก็หายป่วยเป็นอัคจรรย์

1.6) วิธีการขับพิษในสมัยพุทธกาล

วิธีการขับพิษออกจากร่างกายในสมัยพุทธกาลตามที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎกนั้นมี 3 วิธี คือ การขับพิษด้วยการขับถ่าย การขับพิษด้วยการเดินจงกรม และการขับพิษด้วยการอบร่างกายในเรือนไฟ ในแต่ละวิธีการมีความเป็นมาและรายละเอียดดังนี้

1.6.1) การขับพิษด้วยการขับถ่าย

ครั้งหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งกับพระอานนท์ว่า ภายในองค์ตถาคตหมัคหมายไปด้วยโภช ตถาคตต้องการจะฉันยาถ่าย พระอานนท์จึงแจ้งเรื่องนั้นแก่หมอยុวกโภมากวัจจ์ฯ คิดว่า การที่เราจะพึงทูลถวายพระโอสถถ่ายที่หยาบแด่พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ไม่สมควรเลย เราคาวยอบก้านอุบล 3 ก้านด้วยยาต่างๆ และทูลถวายพระตถาคต

ท่านจึงอบก้านอุบล 3 ก้านด้วยยาต่างๆ และนำไปถวายพระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งกราบทูลว่า เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสูดก้านอุบล 1 ก้าน จะทำให้พระองค์ถ่ายถึง 10 ครั้ง เมื่อทรงสูดก้านอุบลครบทั้ง 3 ก้าน ก็จะทรงถ่ายถึง 30 ครั้ง

เมื่อท่านถวายพระโอสถถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคเสร็จแล้ว ขณะเดินกลับไปถึงนอกชุมประตุ๊ห่านนกเข็นได้ว่า พระกายของพระตถาคตหมัคหมายไปด้วยโภช จะทรงถ่ายไม่ครบ 30 ครั้ง แต่เมื่อทรงถ่ายครั้งที่ 29 แล้ว ได้สรงพระกาย ก็จะทรงถ่ายอีกครั้งหนึ่งจึงจะครบ 30 ครั้ง

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความคิดนั้นของชុវកໂភាគវัจ្ស พระองค์จึงทรงปฏิบัติตามนั้น จึงถ่ายครบ 30 ครั้ง เมื่อทรงถ่ายครบแล้ว ชុវកໂភាគវัจ្សได้กราบทูลว่า ช่วงนี้พระผู้มี-พระภาคเจ้าไม่ควรเสวยพระกระยาหารที่ปรุงด้วยน้ำต้มผักต่างๆ จนกว่าจะมีพระกายเป็นปกติต่อมาไม่นานพระกายของพระผู้มีพระภาคเจ้าก็หายเป็นปกติ

1.6.2) การขับพิษด้วยการเดินจงกรม

สมัยนั้น ทายกथายิกาในพระนครเวสาลีเริ่มจัดปูทางอาหารประณีตขึ้นตามลำดับ ภิกษุทั้งหลายฉันอาหารนั้นแล้ว มีโภชสั่งสมในร่างกายมาก จึงมีอาการมาก

หมอยុวกโภมากวัจจ์เห็นภิกษุมีอาการมาก จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลว่า บัดนี้ ภิกษุทั้งหลาย มีโภชสั่งสมในร่างกายมาก ทำให้มีอาการมาก ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้โปรดทรงอนุญาต “ที่จงกรม” และ “เรือนไฟ” เติบ เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุทั้งหลายจักมีอาการน้อย พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย “เราอนุญาตที่จงกรมและเรือนไฟ”

ที่จักรม คำว่า “จักรม” หมายถึง การเดินกลับไปกลับมาโดยมีสติกำกับ จักรมจึงเป็นการทำสมาธิในทำเดินนั่นเอง ส่วน “ที่จักรม” หมายถึง สถานที่ที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับการเดินจักรมของพระภิกษุ

การจักรมขับพิชได้อย่างไร การจักรมนั้นถือเป็นการออกกำลังกายวิธีหนึ่ง เพราะต้องเดินกลับไปกลับมาหลายรอบ ทำให้ร่างกายได้ออกกำลังเป็นเหตุให้เหนื่อยออก พิชต่างๆ ที่สะสมอยู่ในร่างกายก็จะถูกขับออกด้วยเหงื่อนั้น

1.6.2) การขับพิชด้วยการอบร่างกายในเรือนไฟ

เรือนไฟ หมายถึง โรงเรือนสำหรับอบร่างกายของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล การอบร่างกายก็เป็นการขับพิชอีกวิธีหนึ่ง เพราะการอบจะทำให้เหงื่ออออกมา พิชในร่างกายก็จะถูกขับออกมากร่วมกับเหงื่อนั้น

รูปแบบของเรือนไฟและอุปกรณ์ในเรือนไฟมีดังนี้ คือ เรือนไฟสร้างเป็นอาคาร มีฝาผนังโดยรอบ มีประตูเข้าออก 1 ประตู ภายในเรือนไฟมี “เตาไฟ” สำหรับจุดไฟเพื่อบร่างกาย ถ้าเรือนมีขนาดใหญ่จะตั้งเตาไฟไว้ตรงกลาง ถ้าเรือนไฟมีขนาดเล็กจะตั้งเตาไฟไว้ข้างใดข้างหนึ่ง และมีปล่องควันอยู่บนหลังคาเพื่อระบายควันออก

ภายในเรือนไฟยังมี “อ่างน้ำ” หรือ “รังน้ำ” เพื่อให้ความชุ่มเย็น ช่วยลดความร้อนจากเตาไฟ ในบริเวณรอบๆ เตาไฟก็จะมี “ตั้ง” สำหรับให้พระภิกษุนั่งเพื่อบร่างกาย

ในบริเวณใกล้เรือนไฟพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังอนุญาตให้สร้าง “ศาลาเรือนไฟ” “บ่อหน้า” และ “สรenh” ไว้สำหรับให้พระภิกษุปฏิบัติกิจหลังจากออกจากรีือนไฟแล้ว เช่น ซักจีวร ตากจีวรและสรงน้ำ เป็นต้น โดยสรenhนั้นจะเป็นที่สำหรับให้พระภิกษุลุngอาบชำระล้างร่างกายหลังจากออกจากรีือนไฟ

2) การรักษาจิตใจด้วยธรรมโถสต

จากที่กล่าวแล้วว่า มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายนั้นประกอบด้วย“ร่างกายกับจิตใจ”ซึ่งล้มเหลว กัน อาศัยชีวีกันและกัน ส่งผลกระทบบีชกันและกัน เมื่อร่างกายเกิดอาพาธหรือเจ็บป่วย ก็จะส่งผลถึงจิตใจด้วย หรือเมื่อไม่สบายใจหรือป่วยทางใจ ก็จะส่งผลถึงร่างกายด้วยเช่นกัน ดังนั้นในการรักษาจึงจำเป็นต้องรักษาทั้ง 2 ส่วน คือ ทั้งกายและใจ อาพาธนั้นๆ จึงจะหายได้อย่างรวดเร็ว

และที่สำคัญสาเหตุแห่งการอาพาธข้อสุดท้าย คือ วิบากกรรมนั้น เป็นการอาพาธ เพราะกรรมชั่วที่ทำไว้ในอดีตชาติหรือในปัจจุบันชาติมาส่งผล เมื่อทำความชั่วก็จะเกิดบาปเข้าในใจ บางหนึ่งจะถูกเก็บไว้ในใจและรอคอยเวลาส่งผลให้เราฝันเป็นไปต่างๆ เช่น อาพาธ เป็นต้น

อาพาธอันเกิดจากบาปนี้จะต้องแก้ด้วยธรรมโภสต คือ การสั่งสมบุญ จึงจะหายได้ เพราะบุญจะไปตัดรอดบำบัดให้หายขาด ลงจนหมดกำลังส่งผล อุปมาบุญเหมือนกับน้ำ บำบัดรักษาก็จะหายขาดเช่นเดียวกัน แต่เมื่อหายแล้ว ก็จะต้องรักษาอยู่ต่อไป ไม่หายขาด ความเดื๋มของเกลือก็จะเจือจางลงจนหมดทันที เนื่องในที่สุด

สำหรับวิธีการรักษาจิตใจด้วยธรรมโภสต คือ การสั่งสมบุญนี้ สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การให้ทาน รักษาศีล สวดมนต์ เจริญสมาธิภาวนา การทำสักจกิริยา และฟังธรรม เป็นต้น อาหารและยาเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและบำบัดรักษาร่างกายฉันให้ดี ธรรมโภสตคือการสั่งสมบุญ ก็เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงและบำบัดรักษาจิตใจฉันนั้น

2.1) การรักษาอาพาธด้วยการฟังธรรม

การฟังธรรมเป็นเหตุให้เกิดบุญวิธีหนึ่งเรียกว่า “อัมมัส่วนมัย” บุญจากการฟังธรรมนี้สามารถรักษาอาพาธได้ ซึ่งมีตัวอย่างการรักษาด้วยวิธีนี้จำนวนมาก

ครั้งหนึ่ง พระมหากัสสปะเตระอาพาธหนัก พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปหาท่านและทรงแสดงธรรมเรื่องโพชณังค์ 7 ให้ท่านฟังว่า “กัสสปะ โพชณังค์ 7 ประการนี้หากล่าวไว้ขอบแล้ว บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความรู้สึก เพื่อตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ...”

เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมจบแล้ว พระมหากัสสปะเตระ มีใจยินดี ชื่นชมพระภาคอธิบายของพระผู้มีพระภาคเจ้า และหายขาดจากอาพาธนั้นเป็นอัศจรรย์¹

พระมหาโมคคัลลานะ และ พระคิริมานนท์ ก็เคยอาพาธเข่นนี้เหมือนกัน และหายอาพาธ เพราะได้ฟังฟังธรรมเรื่องโพชณังค์ 7 และ สัญญา 10 ตามลำดับ พระผู้มีพระภาคเจ้า เองก็เคยหายจากพระประชวรพระประชวรได้ฟังธรรมเรื่องโพชณังค์ 7 เช่นกัน นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นๆ อีกซึ่งบันทึกไว้ในพระสูตรต่างๆ เช่น ในปฐมเคลัญญสูตร วักกลิสูตร ปฐมคิลานสูตร คิลานสูตร อนาคตปิณฑิโกวตสูตร เป็นต้น

¹ ปฐมคิลานสูตร, มจร. เล่ม 19 หน้า 128. และ ทุติยคิลานสูตร, มจร. เล่ม 19 หน้า 129–131.

2.2) การรักษาอาพาธด้วยการเจริญasma อิภาวนा

การเจริญasma อิภาวนาเป็นทางมาแห่งบุญอีกวิธีหนึ่งเรียกว่า “ภาวนามัย” ซึ่งถือว่าเป็นวิธีที่ทำให้ได้รับบุญมากที่สุด และบุญที่เกิดขึ้นนี้ช่วยรักษาอาพาธให้หายได้ เช่นกัน ดัง ตัวอย่างที่บันทึกไว้ในกัมมวิปากชสูตรดังนี้

กิกขุรูปหนึ่งอาพาธหนัก เพราะวิบากบำบัดกรรมในอดีต ท่านจึงรังับการอาพาธด้วย การนั่งสมาธิ ตั้งกายตรง อดกลั้นทุกเวทนาที่ເຜົດຮ້ອນ อຸຍໃນທີ່ໄມ້ໄກລຈາກພະຜູ້ມີພະການເຈົ້າ

ພະຜູ້ມີພະການເຈົ້າທົດພະເໜດຕະຫຼິນກົກຂຸຽບປັ້ນ ຈຶ່ງທຽບເປັ່ນອຸທານວ່າ “ກົກຝຸ້ຜູ້ລະ ກຣມທັ້ງໝາດໄດ້... ດຳຮັ່ງມັ້ນ ຄົງທີ່ ກີໄມ້ມີປະໂຍ່ນຂອ່ໄວທີ່ຈະບອກໃຫ້ຄົນຊ່ວຍເຢີວຍາ¹

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เอง ก็เคยใช้การเจริญasma อิภาวนารักษาอาการประชวรของพระองค์ เช่นกัน โดยครั้งหนึ่งพระองค์ได้เกิดพระประชวรรุนแรงจนเจียนปรินิพพาน ขณะนั้น ทรงพระดำริว่า “...ເຮົາຄວາມໃຊ້ຄວາມເພີຍຮັບໄລ່ອາພາອນນີ້ ດຳຮັ່ງຂຶ້ວຕັ້ງສັງຫຸດອູ່ຕ່ອໄປ” ຄວາມເພີຍໃນທີ່ນີ້คือการเจริญasma อิภาวนາเพื่อเข้าแผนสماບตິນ້ອງເພື່ອພະຜູ້ມີພະການທຽບໃຊ້ຄວາມເພີຍຮັບໄລ່ອາການພະປະຫວັດແລ້ວອາການພະປະຫວັດຈຶ່ງສົບລົງແລ້ວຍາໃນທີ່ສຸດ

2.3) การรักษาอาพาธด้วยการทำสัจจกิริยา

การทำสัจจกิริยา หมายถึง การนຶກถຶງบุญ หรือ ความจริง ที่เคยทำไว้จริง ของตนเอง หรือของบุคคลที่ต้องการจะบำบัดรักษา และก่อถ່າວສັຈຈາຈາໂດຍອ້າງถຶງบุญ หรือ ความจริงนີ້ว่า “ຈົງຊ່ວຍໃຫ້ຕන ອົບບຸຄຄລ ທ່າວພາອຫາຍຈາກອາພາອນນັ້ນ” ซึ่งบุญທີ່ໄດ້ອ້າງถຶງນັ້ນรวมກັບບุญຈາກ การรักษาศີລື ອົບບຸຄຄລ ກລ່າວສັຈຈາລະກາງພູດເຖິງໃນขณะນີ້ ຈະຊ່ວຍໃຫ້ຫາຍຈາກການອາພາອໄດ້ເປັນອັສຈරຍ໌ ດັ່ງตัวอย่างต่อไปนີ້

ในอดีตกาล ພຣະໂພອີສັຕິວິບັບຈະເປັນດາບສອງໃນປ່າທິມພານຕໍ່ ວັນທີໆພຣະໂພອີສັຕິໄດ້ອອກຈາກປ່າເພື່ອໄປເຢີມສຫາຍຄົນທີ່ ຂຶ້ອມັນທັພຍະ

ໃນວັນນີ້ເອັນບຸຕຽບອອກທ່ານມັນທັພຍະຄູກອສຣີພິ່ນຕົວທີ່ກັດ ຈນສລບລົ້ມລົງ ມາຮາດແລະ ບິດາຈຶ່ງພາບຸຕຽບໄປໃຫ້ພຣະໂພອີສັຕິຊ່ວຍຮັກຈາ ພຣະໂພອີສັຕິກ່າວວ່າ “ດີແລ້ວເຮົາຈັກທຳສັຈຈົກິຣີຍ໌” ແລ້ວວາງມືອລົງທີ່ສີຮະກຸມາຮັນພຣ້ອມກັບກຳລ່າວຄາຄາວ່າ

“ຕັ້ງແຕ່ບວ່າມາຈນຶກປັບປຸງບັນ ເຮົາໄດ້ມີຈິຕເລື່ອມໃສໃນການປະພຸຕິພຣ້ອມຈຣຍ໌ອູ່ເພີຍ 7 ວັນເທົ່ານີ້ ພລັງຈາກນີ້ ແມ່ເຮົາຈະໄມ້ມີຄວາມໄຄຮ່ວມພຣ້ອມກັບກຳລ່າວຄາຄາວ່າ

¹ ກັມມວິປາກສູຕົຮ, ມຈຣ. ເລີມ 25 ພන້າ 209.

ความสัตย์อันนี้ ขอความสวัสดิ์จงมีแก่กุ마ร พิษจงคลาย กุмарนี้จงรอดชีวิตเดิด”

พร้อมกับสัจกิริยานั้น พิษในกายตอบบนของกุมาրก็ตกเข้าແ่นดินหมด กุมารนั้น ลีมนัยน์ตาขึ้นดูมาตรับตาเรียกว่า “แม่” แล้วพลิกนอน พระโพธิสัตว์จึงกล่าวกับสหายว่า กำลัง ของเรามาได้เท่านั้นท่านจะทำสัจกิริยาบ้างเกิด มณฑพยะรับคำแล้ว วางมือลงที่หน้าอกของบุตร แล้วได้กล่าวค่าถาว่า

“ในเวลาที่สมณพราหมณ์มาขอพักอยู่ที่บ้านของเรา บางครั้งเราไม่พอใจให้พักเลย แต่เราเกิดใจให้พักได้ ด้วยความสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์ จงมีแก่บุตรของเรา พิษจงคลายอก บุตรของเราจงรอดชีวิตเดิด”

เมื่อบิดาทำสัจกิริยาแล้ว พิษในกายของบุตรเห็นอละเอวก็ตกเข้าແ่นดิน กุมารลุกขึ้น นั่งได้แต่ยังยืนไม่ได้ บิดาจึงกล่าวกระดาษของกุมารนั้นว่า ที่รัก เจ้าจะทำสัจกิริยาให้บุตรลูก ขึ้นเดินได้ มาตราภลล่าวว่า ความสัตย์ของฉันก็มีอยู่อย่างหนึ่งแต่ไม่อาจกล่าวต่อหน้าท่าน สามี กล่าวว่า ถึงอย่างไรก็กล่าวไปเถอะที่รัก นางรับคำแล้วจึงได้กล่าวค่าถาว่า

“ลูกรัก อสรพิษที่ออกจากการของกัดเจ้า ไม่เป็นที่รักของแม่ฉันได้ บิดาของเจ้าก็ไม่เป็น ที่รักของแม่ฉันนั้น ด้วยความสัตย์นี้ ขอความสวัสดิ์ จงมีแก่บุตรของเรา พิษจงคลายอก บุตร ของเรา จงรอดชีวิตเดิด” พร้อมกับสัจกิริยานั้นเอง พิษทั้งหมดก็ตกลงเข้าແ่นดิน กุมารนั้นจึง ลุกขึ้นยืนและเดินได้เป็นปกติ¹

เรื่องการรักษาอาพาธด้วยการทำสัจกิริยานั้นยังมีอีกหลายตัวอย่าง ซึ่งนักศึกษา สามารถอ่านเพิ่มเติมได้ในพระไตรปิฎก

การรักษาอาพาธด้วยวิธีนี้ให้ได้ผลดังตัวอย่างที่กล่าวมานั้น มีปัจจัยสำคัญอยู่อย่าง น้อย 2 ประการ คือ สัจจารมีของผู้ทำสัจกิริยามีมากน้อยเพียงใด และบุญบาปในตัวของผู้ อาพาธ หากสัจจารมีของผู้ทำสัจกิริยามีมาก บุญในตัวของผู้อาพาธมีมาก และบ้าปที่ส่งผล ให้เกิดการอาพาธเบาบางแล้ว การรักษาอาพาธด้วยวิธีนี้ก็จะสำเร็จผลเป็นอัศจรรย์ แต่ถ้าผู้ให้ การรักษามีสัจจารมีน้อย บุญในตัวของผู้อาพาธน้อย แต่บ้าปที่ส่งผลให้อาพาธยังมีหนาแน่น การรักษาด้วยวิธีนี้ก็ยากจะสำเร็จผล

2.4) การรักษาอาพาธด้วยบุญสร้างและการดูแลรักษา

ครั้งหนึ่ง พระอนุรุทธะได้ไปเมืองกบิลพัสดุพร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป พระญาติทั้ง

¹ มณฑพชาดก, ชุทธกนิ迦ย ชาดก, มก. เล่ม 59 หน้า 831 – 841.

หลายของท่านจึงพากันมากกราบพระเตระ เว้นแต่พระน้องนางชื่อโรหิณี พระเตระถามพวกระญาติว่า พระนางโรหิณีอยู่ที่ไหน?

พวกระญาติกล่าวว่า พระนางโรหิณี อยู่ในตำแหน่ง พระนางอาพาธเป็น “โรคผิวหนัง” ไม่ประสงค์จะมาเพราะทรงระยะที่เป็นโรคนั้น

พระเตระจึงแนะนำให้พระนางทำบุญสร้างโรงฉัน เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ก็ให้กวางดพื้นโรงฉัน ปลูกสนะ และ ตั้งหม้อน้ำดื่มไว้สำหรับพระภิกษุเสมอๆ” พระนางโรหิณีก็ได้ปฏิบัติตามนั้นโรคผิวหนังของพระนางจึงหายลง

ต่อมาพระนางได้นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขให้มานั่งกัตตาหารในครั้งนั้นพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถึงบุรพกรรมของพระนางโรหิณีว่า ในอดีตพระนางได้นำผงเต่าร่างໂປຣຢີໃສ່ຫຼັງຄນหนึ່ງ ສ්ථະຂອງຫຼັງນັ້ນຈຶ່ງພຸພອງຂຶ້ນ ກຽມນັ້ນຈຶ່ງສ່າງຜລໃຫ້พระนางເປັນโรคผิวหนังໃນชาຕີນີ້ ເນື່ອພຣພຸທອອງຄົ່ນແສດງອຣມຈບແລ້ວ พระนางโรහີນີກົດໍາຮ່າງອູ້ໃນໂສດາປັດຕິຜລ ສ්ථະຂອງพระนางໄດ້ມີວຽກຮະດຸຈາກອຳນວຍ ອາວຸນາ ອາວຸນາຈຶ່ງຍໍາເປັນປລິດທຶນໃນບັດນັ້ນ

การรักษาอาพาດด้วยการสั่งสมบุญด้วยວິຊີ່ນາ ຍັງມີອີກຫລາຍປະກາດ ທີ່ນັກສຶກສາສາມາດຄົ້ນຄວາມເພີ່ມເຕີມໄດ້ໃນພຣໄຕຣປິ່ງກ

11.3.6 การพยาบาลผู้อาพาດ

ในการพยาบาลผู้อาพาດนั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงคุณสมบัติของผู้เหมาะสมที่จะพยาบาลໄວ້ 5 ประการ และพระองค์ยังตรัสถึงผู้อาพาດที่พยาบาลง่ายและพยาบาลยากໄວ້ด้วยเพื่อเป็นหลักในการปฏิบัติตนของผู้พยาบาลและผู้อาพาດทั้งหลาย

1) คุณสมบัติแพทย์และพยาบาลที่ดี

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุ ผู้พยาบาลที่ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ควรพยาบาลผู้อาพาດ ธรรม 5 ประการ มีดังนี้ คือ

(1) สามารถจัดยา

(2) ทราบสิ่งที่สัปปายะ (เป็นที่สบายน) และสิ่งที่ไม่สัปปายะ (ไม่เป็นที่สบายน) สำหรับผู้อาพาດ เช่น ทราบว่าอาหารใดไม่แสงลงต่อโรค กินอาหารนั้นมาให้ผู้ป่วยรับประทาน ส่วนอาหารใดแสงลงต่อโรคก็ไม่นำมาให้ผู้ป่วยรับประทาน เป็นต้น

(3) มีจิตเมตตาพยาบาล ไม่เห็นแก่ของรางวัล

(4) ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ อาเจียน น้ำเลือด น้ำหนอง หรือน้ำลายออกไปทิ้ง

(5) สามารถชี้แจงให้ผู้ป่วยเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ เร้าใจ ให้อาจหาย แกลัวกล้า ปลอบซ่อมใจ ให้สดชื่น ร่าเริง ด้วย “อรรมีกถາ (การเล่าเรื่องอรรมะ)” ตามกาล อันควร¹

ทั้ง 5 ประการนี้ เป็นธรรมของผู้ควรพยาบาลผู้อาพาธ ส่วนผู้ใดที่ประกอบด้วยธรรม ตรงข้ามกับ 5 ประการนี้ ก็ไม่สมควรพยาบาลผู้อาพาธ

จะเห็นว่าในการพยาบาลผู้ป่วยนั้นพระสัมมาลักษณ์มุหกัจจ์ให้พยาบาลทั้งร่างกายและจิตใจเช่นกันคือ ข้อ 1-4 เป็นการพยาบาลทางด้านร่างกาย ส่วนข้อ 5 คือ การแสดงอรรมีกถາ นั้น เป็นการพยาบาลจิตใจผู้ป่วยด้วยธรรมโภสต

2) ผู้อาพาธที่พยาบาลได้ง่าย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้อาพาธที่ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย อรรม 5 ประการมีดังนี้

(1) ทำสิ่งที่สัปปายะแก่ตน เช่น รับประทานอาหารที่ไม่แสงงต่อโรค เป็นต้น

(2) รู้จักประมาณในสิ่งที่สัปปายะ เช่น รู้จักประมาณในการรับประทานอาหาร

(3) รับประทานยา

(4) บอกอาพาธตามความเป็นจริงแก่ผู้พยาบาล

(5) เป็นผู้อดกลั้นต่อทุกเวทนาที่เกิดขึ้น²

ทั้ง 5 ประการนี้เป็นธรรมของผู้อาพาธที่พยาบาลได้ง่าย ส่วนผู้ใดที่ประกอบด้วยธรรมที่ตรงข้ามกับ 5 ประการนี้ถือว่าเป็นผู้อาพาธที่พยาบาลได้ยาก

11.4 เปรียบเทียบแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกกับการแพทย์ยุคปัจจุบัน

การแพทย์ยุคปัจจุบัน หมายถึง การแพทย์ทั้งหมดที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันทั้งการแพทย์ตะวันตกหรือที่รู้จักกันในนามการแพทย์แผนปัจจุบัน และ การแพทย์ทางเลือกต่างๆ ทั้ง 5 กลุ่ม ที่กล่าวไว้ในหัวข้อหลักการการแพทย์เบื้องต้นในบทที่ 2 การเปรียบเทียบนั้นจะเปรียบเทียบใน

¹ ทุติยอุปปัจฉานกสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิبات, มจร. เล่ม 22 ข้อ 124 หน้า 204-205.

² ปฐมอุปปัจฉานกสูตร, อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิبات, มจร. เล่ม 22 หน้า 203-206.

3 ประเด็น คือ แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกับการแพทย์แบบองค์รวม เปรียบเทียบการดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย และ เปรียบเทียบการดูแลรักษาสุขภาพจิตใจ ดังนี้

11.4.1 แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกับการแพทย์แบบองค์รวม

กระบวนการทัศน์ของการแพทย์แผนปัจจุบันที่ได้ก้าวไว้ในบทที่ 2 แบ่งเป็น 2 ทัศนะคือ วัตถุนิยมเชิงจักรกล (Mechanical Materialism) และ ทัศนะว่าด้วยองค์รวม (Holism)

โดยทัศนะแรกคือ วัตถุนิยมเชิงจักรกล มองมนุษย์เป็นเหมือนเครื่องยนต์กลไก สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ด้วยวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพิสิกส์และเคมี ชีวิตมนุษย์ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ เมื่อส่วนใดชำรุดหรือล้มเหลวจะถูกแยกส่วนออกจากซ่อมให้กลับคืนสู่ภาวะปกติเฉพาะส่วนนั้นๆ ทัศนะนี้แบ่งมนุษย์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ร่างกาย และ จิตใจ แต่ไม่ได้มองว่า 2 ส่วนนี้สัมพันธ์กัน และแม้ทัศนะนี้จะกล่าวถึงเรื่องจิตใจแต่ก็เป็นจิตใจแบบหุ่นยนต์ที่ปราศจากความรู้สึกนึกคิด เจตนา และจุดประสงค์

ส่วนทัศนะที่สอง คือ ทัศนะว่าด้วยองค์รวม ทัศนะนี้เชื่อว่า ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ร่างกายและจิตใจเข่นกัน แต่มองว่าทั้งสองส่วนนี้เป็นของเนื่องกัน มิได้แยกเป็นอิสระจากกัน การแยกก็เพื่อสะดวกในการปฎิบัติ แต่หลังจากแยกแล้วจะมีการโยงส่วนต่างๆ เข้าหากัน และมองว่าชีวิตมิอาจเข้าใจได้ด้วยวิธีการทางพิสิกส์เคมีเท่านั้นโดยเฉพาะเรื่องจิตใจไม่อาจอธิบายได้ด้วยวิธีการเหล่านี้ ส่วนการรักษาจะมองเฉพาะส่วนไม่ได้แต่ต้องมองทั้งระบบ

เมื่อนำหลักแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกมาเปรียบเทียบกับกระบวนการทัศน์ของการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วพบว่า หลักแพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎกมีความสอดคล้องกับกระบวนการทัศนะว่าด้วยองค์รวมในประเด็นที่ว่า ร่างกายกับจิตใจสัมพันธ์กัน แต่ทั้งนี้หลักการแพทย์ในพระพุทธศาสนา มีความลึกซึ้งกว่า เพราะมีความเข้าใจเรื่องจิตใจอย่างกระจ่างชัดและได้ก้าวถึงเรื่องบำเพ็ญที่ถูกเก็บไว้ในใจอันเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยทั้งทางร่างกายและทางจิตใจ ซึ่งการรักษานั้นจะต้องใช้อรรม-โอสถคือบุญเป็นเครื่องชำระล้างบาปนั้นออกไปจึงจะทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคได้

11.4.2 เปรียบเทียบการดูแลรักษาสุขภาพร่างกาย

ในหัวข้อนี้จะเปรียบเทียบ 4 ประเด็น คือ ดุลยภาพบำบัดในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน เปรียบเทียบยาในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน การผ่าตัดในสมัยพุทธกาลกับการผ่าตัดในปัจจุบัน และการขับพิษในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน ดังนี้

1) ดุลยภาพบำบัดในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน

จากที่กล่าวถึงสาเหตุของโรคประการที่ 6 ว่า โรคเกิดแต่การผลัดเปลี่ยนอิริยาบถไม่สม่ำเสมอ เช่น นั่งนานเกินไป เป็นต้น พระผู้มีพระภาคเจ้าและพระภิกษุในสมัยพุทธกาลจึงป้องกันโรคด้วยการเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอ และกิจวัตรของพระภิกษุมีหลากหลาย จึงทำให้การผลัดเปลี่ยนอิริยาบถเป็นไปอย่างสมดุล คือ มีทั้งนั่งสมาธิ บิณฑบาต เตินจังกรม กวดวัด สำเร็จสีหไสยาสน์ บริหารร่างกายด้วยการ “ตัดกาย” ผ่อนคลายกล้ามเนื้อด้วยการ “ปีบวนด” การบิณฑบาต เตินจังกรม และกวดวัดนั้นถือได้ว่าเป็นการออกกำลังกายแบบบรรพชิต

หากกล่าวในภาษาปัจจุบันก็กล่าวได้ว่าการผลัดเปลี่ยนอิริยาบถให้สม่ำเสมอและกิจวัตรอันหลากหลายนั้นเป็นไปเพื่อสร้าง “ดุลยภาพแห่งอิริยาบถ” หรือ อาจเรียกว่า “ดุลยภาพบำบัด” นั่งเอง เพราดุลยภาพบำบัด หมายถึง “วิธีการป้องกันบำบัดรักษาโรคและบำรุงสุขภาพด้วยการปรับความสมดุลโครงสร้างของร่างกาย” ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ 4 วิธี คือ การระวังรักษาอิริยาบถต่างๆ ให้สมดุลตลอดเวลา การบริหารจัดโครงสร้างร่างกายให้สมดุล การออกกำลังกายเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการรักษาสมดุล และ การผ่อนคลายกล้ามเนื้อและเส้นเอ็นด้วยการนวด¹

2) เปรียบเทียบยาในสมัยพุทธกาลกับยุคปัจจุบัน

ยารักษาโรคที่ปราກภอยู่ในพระไตรปิฎกนั้น ปัจจุบันถูกนำมาใช้ในการแพทย์หลายวงการทั้งการแพทย์ทางเลือกและการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยเฉพาะยาสมุนไพรนั้นจะเห็นว่า เป็นยาที่การแพทย์แผนไทยนำมาใช้เป็นยาหลักในการรักษาโรค รายชื่อสมุนไพรต่างๆ ที่ปราກภอยู่ในพระไตรปิฎก เมื่อนำมาเทียบกับยาสมุนไพรในตำราแพทย์แผนไทยแล้วพบว่า เหมือนกันมาก และที่สำคัญตามหลักการที่สรุปได้จากพระไตรปิฎกที่ว่า สรรพสิ่งในธรรมชาติ นำมาทำยาได้หมดถ้าเรารู้คุณสมบัติส่วนที่เป็นยาของสิ่งนั้นๆ จึงสรุปได้ว่า ยาสมุนไพรทุกชนิด รวมทั้งยาที่การแพทย์แผนปัจจุบันสกัดออกมากจากธรรมชาติ ทั้งหมดเป็นยาที่อยู่ในหลักการนี้ ทั้งสิ้น

และจากที่กล่าวแล้วว่า “น้ำมูตรเน่า” เป็นยาหลักของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ในเรื่องนี้ นายแพทย์บรรจุ ชุณหสวัสดิกุล เจ้าของสถานพยาบาลธรรมชาติบำบัด กล่าวว่า น้ำปัสสาวะรักษาโรคได้หลายโรค เช่น โรคปวดหลัง ปวดข้อ ไมเกรน ปวดเมื่อย ภูมิแพ้ ผื่นคัน สะเก็ดเงิน มะเร็ง ลำไส้ใหญ่อักเสบเรื้อรัง ฯลฯ การดื่มน้ำปัสสาวะบำบัดโรคนั้นให้ดื่มน้ำปัสสาวะของ

¹ กองวิชาการ อาศรมบัณฑิต (2549). “สุขภาพนักสร้างบารมี.” หน้า 146-147, 223-224.

ตนเองโดยตีมก่อนนอนและตีมตอนเข้าครั้งละ 100 ชี.ซี. การใช้น้ำปัสสาวะบำบัดโรคนั้น อธิบายได้ด้วย หลักพิษต้านพิษ เหมือนกับการทำเชรุ่มแก๊พิษ คือ จะฉีดพิษที่ละน้อยๆ เข้า กระсталเลือดม้าจนได้ชีรั่มหรือห้าเหลืองม้าออกมาเพื่อทำเป็นเชรุ่มแก๊พิษ¹ สำหรับน้ำปัสสาวะ นั้นจะมีพิษอยู่จำนวนหนึ่งที่ร่างกายขับออกมามา เมื่อเราตีมเข้าไปใหม่พิษนั้นก็จะกล้ายเป็นเชรุ่ม ช่วยแก๊พิษที่ยังมีอยู่ในร่างกายได้เป็นอย่างดี

3) การผ่าตัดในสมัยพุทธกับการผ่าตัดในปัจจุบัน

การที่ในสมัยพุทธกามีการผ่าตัดนั้นถือว่า วิชาการแพทย์มีความก้าวหน้ามาก เพราะ ประวัติการผ่าตัดของการแพทย์แผนปัจจุบันโดยเฉพาะในประเทศไทยเพิ่งเริ่มขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ เอง กล่าวคือ การผ่าตัดครั้งแรกของไทยเกิดขึ้น ในวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2378 สมัยรัชกาลที่ 3 โดยได้มีการผ่าก้อนเนื้องอกที่หน้าผากของผู้ป่วยรายหนึ่งออก

การผ่าตัดที่มีชื่อเสียงที่สุดซึ่งทำให้คนไทยทั่วไปรู้จักการผ่าตัด คือ การผ่าตัดของ หมอบรัดเลย์ หมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน ในวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2379 ในวันนั้นหมอ บรัดเลย์ได้ทำการผ่าตัดโดยการตัดแขนของพระภิกษุรูปหนึ่งทิ้ง เพราะพระรูปนี้ได้รับบาดเจ็บ จากเหตุปืนใหญ่ระเบิดทำให้แขนเป็นแผลฉกรรจ์ จึงจำเป็นต้องตัดแขนทิ้งเพื่อรักษาชีวิตไว้

จะเห็นว่าการผ่าตัดในประเทศไทยเกิดขึ้นช้ากว่าถึงสองพันกว่าปีออกจากนี้การผ่าตัดที่ ปรากฏอยู่ในประเทศไทยนั้นเป็นการผ่าตัดส่วนที่ยากและละเอียดอ่อน คือ ผ่าตัดสมองและ ผ่าตัดลำไส้ ส่วนการผ่าตัดครั้งแรกในประเทศไทยนั้นเป็นการผ่าตัดก้อนเนื้อที่หน้าผากและ ผ่าตัดมือซึ่งง่ายกว่ามาก กว่าที่การแพทย์ในประเทศไทยจะพัฒนาจนถึงขั้นผ่าตัดสมองและลำไส้ ได้ก็ใช้เวลาอีกหลายปี

4) การขับพิษในสมัยพุทธกับปัจจุบัน

หลักการแพทย์ในปัจจุบันทั้งการแพทย์แผนตะวันตกและแพทย์ทางเลือกกล่าวถึง การขับพิษของร่างกายไว้อย่างน้อย 4 ช่องทาง คือ การขับพิษทางการหายใจ การขับพิษทาง เหงื่อ การขับพิษทางปัสสาวะ และการขับพิษทางอุจจาระ² แต่ละช่องทางมีรายละเอียดดังนี้

4.1) การขับพิษทางการหายใจ จะอาศัยระบบการทำงานของปอดเป็นตัวขับพิษออก

¹ ผู้จัดการ(2548). “ย้ำสรพคุณ ดีมน้ำปัสสาวะ ทางเลือกบำบัดโรค.” [ออนไลน์].

² ติ อโรคยา คลินิกการแพทย์แผนไทย (2551). “4 วิธีขับพิษออกจากร่างกาย” [ออนไลน์] และศูนย์พิษวิทยา (2551). “เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเป็นพิษเราจะอยู่ได้อย่างไร.” [ออนไลน์].

โดยสารพิษที่ระเหยได้ง่ายจะระเหยออกทางลมหายใจ เช่น เมื่อตีมสุรา ร่างกายจะขัดแอลกอฮอล์บางส่วนโดยขับออกทางลมหายใจ

4.2) การขับพิษทางเหงื่อ การทำให้เหงื่อออกเป็นอีกช่องทางหนึ่งของการขับพิษ ซึ่งอาจจะใช้วิธีออกกำลังกาย ทำงาน หรือ อบตัวในห้องอบชาน่า เป็นต้น เมื่อเหงื่อออกพิษในร่างกายก็จะถูกขับออกมากด้วย

ชาวน่า (Sauna) แปลว่า “การอบไอน้ำ” เป็นวิธีล้างพิษที่นิยมกันมากในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีชักนำให้ร่างกายขับเหงื่อโดยใช้ความร้อน ตามด้วยการทำน้ำหรือแช่ร่างกายด้วยน้ำเย็นการทำชาวน่าจะช่วยล้างพิษที่อยู่ในส่วนที่ลึกที่สุดของร่างกายได้อย่างสะอาด

4.3) การขับพิษทางปัสสาวะ จะใช้กระบวนการการทำงานของไต ซึ่งจะเป็นผู้ทำหน้าที่กลั่นกรองเอาของเสียออกจากกระแสโลหิต และขับออกมากด้วยน้ำปัสสาวะ

4.4) การขับพิษทางอุจจาระ จะใช้กระบวนการการทำงานของตับชี้งตับทำหน้าที่เป็นโรงงานใหญ่ของร่างกายเพื่อจัดสารพิษ กล่าวคือ เมื่อเลือดพาสารพิษเข้าสู่ตับ ตับจะทำหน้าที่ขับสารพิษออกไปกับน้ำดีทีหลีไปสู่ลำไส้ใหญ่แล้วจะออกมากับอุจจาระ

การขับพิษทางอุจจาระที่นิยมทำกันมากในปัจจุบันคือ “การสวนทวาร” ซึ่งจะใช้น้ำกาแฟสวนเข้าไปในทวารด้วยท่อสายยางเล็กๆ เพื่อกระตุนให้ขับถ่ายเอาสารพิษออกมาก

การสวนทวารเป็นวิธีการหนึ่งของการทำดีท็อกซ์ (Detox) หรือ การขับพิษซึ่งทำได้อีกหลายวิธี เช่น อบชาน่า การกินอาหารให้น้อยลง การกินอาหารมีกากใย การอดอาหาร หรือ การกินอาหารเพียงชนิดเดียวในหนึ่งวัน เช่น กินผึ้งอย่างเดียว กินผักบุ้งอย่างเดียว เป็นต้น

ดีท็อกซ์ (Detox) มาจากคำเต็มว่า ดีท็อกซิฟิเคชัน (Detoxification) หมายถึง การกำจัด “ท็อกซิน” หรือพิษออกจากร่างกาย¹ เพราะการที่เรารับประทานอาหารไม่ถูกหลักอนามัยเป็นระยะเวลานานๆ จะทำให้สารพิษสะสมอยู่ในร่างกายจนจำเป็นต้องขับออก

เปรียบเทียบการขับพิษในสมัยพุทธกาลกับปัจจุบัน

จะเห็นว่า วิธีการขับพิษของการแพทย์ยุคปัจจุบันที่กล่าวมานั้น เป็นวิธีที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว เช่น การขับพิษทางเหงื่อด้วยการออกกำลังกาย พระภิกขุสมัยพุทธกาลก็ใช้วิธีนี้เช่นกัน แต่สมัยนี้พระภิกขุออกกำลังกายด้วยการเดินจงกรม บิณฑบาต หรือ ภาวดี

¹ www.thai4health.com (2551). “Detox (ดีท็อกซ์) คืออะไร.” [ออนไลน์].

เป็นต้น ซึ่งเป็นวิธีออกกำลังกายที่เหมาะสมกับเพศนักบวช

เรื่องไฟในสมัยพุทธกาลคือ ห้องอบชาน่าในยุคปัจจุบันนี้เอง เพราะมีวัตถุประสงค์รูปแบบและวิธีการคล้ายคลึงกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าห้องอบชาน่าในปัจจุบันถอดแบบออกแบบจากพระไตรปิฎกเลยก็ว่าได้

การขับพิษทางอุจจาระก็ เช่นกัน พระภิกษุสมัยพุทธกาลขับพิษทางอุจจาระด้วยการฉันยาถ่ายบ้าง และด้วยวิธีการสูดدمก้านบัวที่อบด้วยตัวยาแบบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบ้าง ซึ่งจะเห็นว่าด้วยวิธีการนี้ทำให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงถ่ายถึง 30 ครั้ง โดยมีจุดประสงค์เพื่อขับพิษที่สะสมอยู่ในพระวรกายโดยเฉพาะ

การขับพิษด้วยการกินอาหารให้น้อยลงนั้นสอดคล้องกับการฉันภัตตาหารเพียงมื้อเดียวของพระภิกษุในสมัยพุทธกาล ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า การฉันมื้อเดียวเป็นเหตุให้มีอาการน้อย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเมื่อฉันน้อยแต่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย พิษที่เข้าสู่ร่างกายจึงมีน้อยไปด้วย เมื่อพิษมีน้อยร่างกายก็สามารถขับพิษได้เองตามธรรมชาติ

11.4.3 เปรียบเทียบการดูแลรักษาสุขภาพจิตใจ

จากกล่าวได้เกือบทุกวิธีการในปัจจุบันเริ่มให้ความสนใจและให้ความสำคัญกับเรื่องจิตใจมากขึ้นทางการแพทย์แผนตะวันตกก็ เช่นกันเริ่มตระหนักรถึงความสัมพันธ์ของร่างกายกับจิตใจว่า ทั้งสองส่วนนี้ไม่อาจแยกจากกันเด็ดขาด ร่างกายกับจิตใจล้วนผลถึงกันและกันอย่างใกล้ชิด

มีงานวิจัยจำนวนมากซึ่งสนับสนุนสิ่งที่ได้กล่าวมานี้ ล่าสุดนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทล อารีฟ ในอิสราเอล พบว่าความเครียดมีผลต่อการเติบโตของมะเร็ง เพราะจะทำให้ภูมิคุ้มโรคอ่อนแอลง ศาสตราจารย์ เบนเอลิยาสู กล่าวว่า งานศึกษาของพวกเรา แสดงให้เห็นว่า ความกลัวที่เกิดขึ้นในจิตใจ อาจจะมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่า ความเสียหายของเนื้อเยื่อในเชิงกายภาพที่เข้าไปกดความสามารถของภูมิคุ้มกัน¹

และที่สำคัญในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีการวิจัยจำนวนมากที่ยืนยันตรงกันว่า การ สวดมนต์ และการนั่งสมาธิ ซึ่งเป็นการทำจิตใจให้สงบและก่อให้เกิดบุญกุศลตามหลักพระพุทธศาสนา นั้นสามารถรักษาโรคได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ไทยรัฐ (2551). “ความเครียดจัดเป็นตัวร้าย ทำให้มะเร็งยิ่งเจริญเติบโต” [ออนไลน์].

1) งานวิจัยเรื่องสอดมනต์รักษาโรค

มีงานวิจัยถึง 150 ชิ้นที่ระบุว่า การเปล่งเสียงสอดมනต์ “สามารถบำบัดและรักษาอาการป่วยได้อย่างน่าอัศจรรย์” แม้แต่โรคหัวใจและโรคเอดส์ก็สามารถรักษาได้¹ นายแพทย์วิโรจน์ ฐานะวุฒิ ผู้ดำเนินโครงการหัวใจใหม่ ชีวิตใหม่ จังหวัดเชียงรายได้ทดลองแบ่งคนไข้โรคหัวใจจำนวน 393 คน ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่รักษาแบบปกติกับกลุ่มที่สอดแทรกวิธีรักษาด้วยการสอดมනต์ สิ่งที่พบคือ กลุ่มที่มีการสอดมනต์อาการของโรคหัวใจดีขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ป่วยประเภทเดียวกัน แต่ได้รับการรักษาแบบปกติ “โรคเอดส์” ก็เช่นกัน ผลการวิจัยพบว่า อัตราการเสียชีวิตของผู้ป่วยที่ผ่านการรักษาด้วยการสอดมනต์ มีตัวเลขการเสียชีวิตลดลงกว่าครึ่งของผู้ที่รักษาอาการตามปกติ²

บทสอดมනต์ที่นำมาใช้ในการทดลองนั้นมีดังนี้คือ ชั้ymgcclcahaหรือบทพากุ, มงคลสูตร เมตตาปริตร, เพชรคงปริตร และรัตนสูตร เป็นต้น โดยเฉพาะบทเพชรคงปริตรนั้นเป็นบทเดียวกันกับที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามักใช้แสดงธรรมแก่ภิกษุอาพาธ การสอดมනต์นั้นถือเป็นการทำสมาธิวิธีหนึ่งทำให้เกิดความสมดุลซึ่งส่งผลต่อร่างกายให้ปรับตัวเข้าสู่ภาวะสมดุลได้ง่ายขึ้นและการสอดมනต์ยังก่อให้เกิดบุญมาก เพราะขณะสวดใจจะตรีกระลึกถึงพระรัตนตรัยบุญที่เกิดขึ้นนี้จะช่วยชำระล้างบาปในใจอันเป็นเหตุแห่งโรคให้หมดไปจึงทำให้หายป่วยในที่สุด

2) งานวิจัยเรื่องการนั่งสมาธิรักษาโรค

ปัจจุบันมีงานวิจัยและบทความเรื่องการนั่งสมาธิรักษาโรคจำนวนมากจากการค้นข้อมูลเฉพาะภาษาอังกฤษและภาษาไทยด้วยระบบบกุเกิล (google) พบงานวิจัยและบทความที่กล่าวถึงเรื่องนี้ถึง 545,360 รายการ โดยพบคำว่า “Meditation therapy” 409,000 รายการ, “สมาธิบำบัด” 27,100 รายการ, “สมาธิบำบัดโรค” 17,000 รายการ, “สมาธิรักษาโรค” 73,100 รายการ, “บำบัดโรคด้วยสมาธิ” 16,100 รายการ และ “รักษาโรคด้วยสมาธิ” 3,060 รายการ

หากค้นข้อมูลด้วยภาษาอื่นๆ ด้วยคงจะได้ข้อมูลเรื่องสมาธิบำบัดนี้หลายล้านรายการ ข้อมูลจำนวนมากมหาศาลนี้ยืนยันได้เป็นอย่างตึงว่า โลกยุคปัจจุบันกำลังย้อนกลับมาให้ความสำคัญกับจิตใจ กล่าวคือ สมาธิบำบัดและหลักธรรมต่างๆ ซึ่งมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกกว่า 2,500 ปี ซึ่งแต่เดิมชาวโลกจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่าเป็นของโบราณล้าสมัย ไม่อาจสักขับการแพทย์แผนตะวันตกซึ่งพัฒนามาจากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีล้ำยุคได้ แต่วันนี้ชาวโลกจำนวนมากเริ่ม

¹ ผู้จัดการรายสัปดาห์ (2547). “บทสอดมනต์สยบ “เอดส์-หัวใจ” ฯ” [ออนไลน์].

² ผู้จัดการรายสัปดาห์ (2547). “บทสอดมනต์สยบ “เอดส์-หัวใจ” ฯ” [ออนไลน์].

นำของที่เคยคิดว่าล้าสมัยนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตกันแล้ว ปัจจุบันสมาชิคและคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือว่าเป็น “เทรนด์ใหม่” หรือ แนวโน้มใหม่ ที่ครู ก.พูดถึง และศึกษา ก.นโยบาย ย่างกว้างขวาง ทั้งเพื่อการบำบัดโรค เพื่อความสงบสุขของจิตใจ และเพื่อศึกษา ค้นคว้าทางใจด้วยสมณวิปัสสนาขั้นสูง

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 11 แพทยศาสตร์ในพระไตรปิฎก จบโดยสมบูรณ์แล้ว โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 11 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 11 แล้วจึงศึกษาบทที่ 12 ต่อไป

บทที่ 12

บทสรุป

เนื้อหาบทที่ 12

บทสรุป

สรุปวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎก

แนวคิด

คำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น กว้างขวางครอบคลุมหลายศาสตร์ โดยศาสตร์ทั้งปวงในทางโลกนั้นสรุปได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งพุทธธรรมในพระไตรปิฎกนั้น มีขอบข่ายครอบคลุมทั้ง 3 ศาสตร์นี้ แต่มีความลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าศาสตร์ในทางโลกมาก เพราะเป็นคำสอนที่เกิดจากการรู้แจ้งพระการเห็นแจ้งด้วยพระปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความรู้อันเกิดจากภาระนามยปัญญาไม่ได้เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการคิดและตั้งสมมติฐานเอาด้วยหลักเหตุผลธรรมดากลับ

จากวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกนี้ มีข้อคิดที่สำคัญเพื่อให้นักศึกษานำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 3 ประการ คือ ให้ศึกษาพุทธธรรมในพระไตรปิฎกให้แท้จริง ศึกษาด้วยการเปรียบเทียบกับศาสตร์ทางโลก และให้นำพุทธธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้นักศึกษาทราบภาพรวมของวิชาสรรพศาสตร์ในพระไตรปิฎกโดยย่ออีกครั้ง และเพื่อให้ได้ข้อคิดที่สำคัญ เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

บทที่ 12

บทสรุป

จากสารพศาสตร์ในพระไตรปิฎกที่นักศึกษาได้เรียนกันมาแล้วนี้ จะเห็นว่าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น กว้างขวางครอบคลุมหลายศาสตร์ โดยศาสตร์ทั้งปวงในทางโลกนั้นสรุปได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งพุทธธรรมในพระไตรปิฎกนั้นมีขอบข่ายครอบคลุมทั้ง 3 ศาสตร์นี้ แต่มีความลึกซึ้งและกว้างไกลกว่าศาสตร์ในทางโลกมาก เพราะเป็นคำสอนที่เกิดจากการรู้แจ้งเพราการเห็นแจ้ง ด้วยพระปัญญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความรู้อันเกิดจากภารณะมายปัญญา ไม่ได้เกิดจากการฟังการอ่าน หรือการคิดและตั้งสมมติฐานเอาตัวยหลักเหตุผลธรรมด้วย

จากวิชาสารพศาสตร์ในพระไตรปิฎกนี้ มีข้อคิดที่สำคัญเพื่อให้นักศึกษานำไปปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน 3 ประการ คือ ให้ศึกษาพุทธธรรมในพระไตรปิฎกให้แท้จนา ศึกษาด้วยการเปรียบเทียบกับศาสตร์ทางโลก และให้นำพุทธธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

1. ให้ศึกษาพุทธธรรมในพระไตรปิฎกให้แท้จนา

เมื่อเรารู้แล้วว่าคำสอนในพระไตรปิฎกนั้น เป็นความรู้ที่ลึกซึ้งและกว้างไกลยิ่งกว่าความรู้ในทางโลกมากอย่างนี้ นักศึกษาทุกท่านจึงควรศึกษาพระไตรปิฎกให้แท้จนา อย่างน้อยก็ควรอ่านพระไตรปิฎกให้จบ โดยเฉพาะในส่วนของพระวินัยและพระสูตร ซึ่งมีเนื้อหาไม่ยากจนเกินไป สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ส่วนพระอภิธรรมนั้นมีเนื้อหาค่อนข้างยาก กล่าวถึงเรื่องจิตและนิพพานเป็นต้น ผู้ศึกษาจะต้องมีความเชี่ยวชาญทั้งปริยัติและปฏิบัติ จึงจะเข้าใจความรู้ในพระอภิธรรมได้อย่างถ่องแท้

พระวินัยและพระสูตรนั้นมีทั้งหมด 33 เล่ม หากเป็นฉบับของมหามหากรุราชนวิทยาลัย ซึ่งมีอรรถกถาอธิบายอยู่ด้วยก็มี 74 เล่ม เนื้อหาดังกล่าวไม่ถือว่าเยอะจนเกินไป เพราะในทางโลกกว่านักวิทยาศาสตร์แต่ละคน จะตั้งกฎหรือทฤษฎีแต่ละทฤษฎีขึ้นมาได้นั้น จะต้องใช้เวลาเกือบทั้งชีวิตที่เดียว จะต้องศึกษาค้นคว้าจากหนังสือจำนวนมาก และทดลองปฏิบัติอีกนับครั้งไม่ถ้วน ศึกษากันโดยเอาชีวิตเป็นเดิมพัน กว่าจะได้ความรู้มาแต่ละอย่าง แต่ความรู้ที่ได้มานั้น ก็มักเป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ ต้องมีการพัฒนาและแก้ไขปรับปรุงกันเรื่อยๆไป ต่างกับพุทธธรรม

ในพระไตรปิฎกซึ่งเป็นความรู้ที่ถูกต้องสมบูรณ์แล้ว นักศึกษาต้องการรู้เรื่องอะไรก็ให้อ่านเรื่องนั้นๆ ใช้เวลาเพียงไม่กี่นาที ก็จะได้ความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องนั้นๆ แล้ว ไม่ต้องเสียเวลาคิดค้นและลองผิดลองถูกกันยานาน หากท่านใดตั้งใจจะอ่านพระไตรปิฎกให้หมดทุกเล่ม ก็จะใช้เวลาเพียงไม่กี่เดือนก็อ่านจบแล้ว ซึ่งจะทำให้ได้รู้เรื่องความเป็นจริงของชีวิตกว้างขวางมาก จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง และสามารถนำความรู้นั้นไปทำหน้าที่กับภาระที่ได้รับด้วย

ความรู้ในพระไตรปิฎกนั้น เป็นประดุจเข็มทิศนำทางชีวิตของเรา เป็นเครื่องมือในการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี เราจะรู้ว่าอะไรควรทำและอะไรไม่ควรทำ และทราบได้ที่เรายังนั่งสมาธิคันคัวหลักธรรมกายในตัวด้วยตนเองไม่ได้ เรายังต้องอาศัยการอ่านจากพระไตรปิฎกไปก่อน เพราะเป็นสังอรกรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนเอาไว้ เพื่อให้ชาวโลกใช้เป็นแสงสว่างนำทางชีวิต และเพื่อเป็นหนทางให้เข้าไปสู่ความรู้ในตัวต่อไป

พระเดชพระคุณพระราชนาวาริสุทธิ์ หรือหลวงพ่ออัมมชาโย และพระเดชพระคุณพระราชนาวิริยคุณ หรือหลวงพ่อทัตชีโว เป็นต้นแบบให้แก่พากเราได้เป็นอย่างดี หลวงพ่อทัตส่องอ่านพระไตรปิฎกจนบั้งแต่ก่อนบวช เมื่อมาบวชแล้วก็ได้ศึกษาคันคัวควบคู่กับการปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำ และนำความรู้จากพระไตรปิฎกและธรรมปฏิบัติ มาใช้สร้างวัดและเผยแพร่พระพุทธศาสนา จึงทำให้การทำงานของวัดพระธรรมกายก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

2. ศึกษาด้วยการเปรียบเทียบกับศาสตร์ทางโลก

โดยหลักการแล้ว ต้องศึกษาความรู้จากในพระไตรปิฎกเป็นหลัก แต่ในบางเรื่องหากได้ศึกษาเปรียบเทียบกับความรู้ทางโลกด้วย จะทำให้เข้าใจคำสอนในพระไตรปิฎกได้ชัดเจน และเห็นคุณค่าของพุทธธรรมมากขึ้น เพราะการที่คนเราจะเข้าใจและเห็นคุณค่าของสิ่งใดอย่างชัดเจน ก็ต่อเมื่อนำสิ่งนั้นไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่ใกล้เคียงกันหรือตรงข้ามกับสิ่งนั้นๆ เช่น เราจะเข้าใจและเห็นคุณค่าของสันติภาพมากขึ้น เมื่อได้เห็นความทุกข์ยากจากสังคม เราจะเข้าใจและเห็นคุณค่าของข้าวสารแต่ละเมล็ดมากขึ้น ก็ต่อเมื่อยื่นภัยในภาวะข้าวยากมากแพ้เป็นต้น

จากเนื้อหาวิชาสรรพศาสตร์ที่นักศึกษาได้เรียนมาแล้วนั้นจะเห็นว่า เมื่อได้นำคำสอนในพระไตรปิฎกไปเปรียบเทียบกับศาสตร์ต่างๆ ในทางโลกแล้ว ทำให้เราเข้าใจและเห็นคุณค่าของคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น เช่น ทำให้เข้าใจโลกธาตุในพระไตรปิฎก ก็คือเอกภพอันกว้างใหญ่ไม่ใช่แค่โลกที่เราได้ศึกษากันมาตั้งแต่เด็กๆ ทำให้เข้าใจและเชื่อมั่นว่าเวลาใน

แต่ละภพภูมิไม่เท่ากันจริงๆ เพราะผลการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ก็ยืนยันเช่นนั้น ทำให้เข้าใจว่าเรื่องไฟของพระวิเกกุในสมัยพุทธกาล ก็คือห้องอบชาน้ำในปัจจุบันนั่นเอง

เมื่อเราเข้าใจอย่างนี้แล้ว ก็จะเห็นคุณค่าของคำสอนในพระไตรปิฎกมากขึ้น จะตระหนักร่วมกับความรู้ในทางโลก ไม่ว่าจะมาจากนักวิทยาศาสตร์ที่อัจฉริยะเพียงใดก็ตาม แต่ความรู้นั้นก็ไม่ก้าวไกลเกินไปกว่าคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้พระองค์จะตรัสถึงเรื่องทางโลกไว้ไม่มากนัก แต่ก็เป็นความรู้ที่ถูกต้องและลึกซึ้ง ยิ่งกว่าวางการวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน มากมายนัก

3. ให้นำพุทธธรรมมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

เมื่อนักศึกษาได้อ่านพระไตรปิฎกแล้ว ก็ให้น้อมนำคำสอนต่างๆ มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันด้วย จึงจะได้ประโยชน์จากพุทธธรรมอย่างแท้จริง หากเพียงแค่ศึกษาแต่ไม่ได้ปฏิบัติ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่าเป็น “ใบลานเปล่า” กล่าวคือ แม้จะเป็นคนมีความรู้มากมายแต่ก็เหมือนไม่มีความรู้อะไรเลย เพราะความรู้นั้นไม่ได้เกิดประโยชน์แก่ตนเองเลย เราไม่อาจจะพันทุกข์ได้จากการอ่านและการฟัง แต่เราจะต้องนำธรรมะที่อ่านและฟังนั้นมาปฏิบัติ จึงจะพันทุกข์บรรลุถึงพระนิพพานได้

ครั้งหนึ่ง คณกโมคคลานพระมหาณได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า สาวกผู้รับฟังคำสอนของพระองค์อยู่ ยอมสำเร็จนิพพานทุกรูปหรือไม่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนพระมหาณ สาวกของเรaanเราสั่งสอนอยู่ บางพาก็สำเร็จนิพพาน แต่บางพาก็ไม่สำเร็จ” เหตุที่บางพากไม่สำเร็จนิพพานนั้น เพราะปฏิบัติผิดวิธีบ้าง หรือได้แต่เพียงฟังธรรมแต่ไม่ได้ปฏิบัติตามธรรมะเหล่านั้นบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้พระผู้มีพระภาคเองก็ไม่อาจจะช่วยอะไรได้ พระองค์ตรัสว่า “ดูก่อนพระมหาณ ในเรื่องนี้เราจะทำอย่างไรได้ ตถาคตเป็นเพียงผู้บอกหนทาง”

นักศึกษาทุกท่านจึงควรศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้เข้าใจ และนำมาปฏิบัติจริง เรายกจะเป็นผู้หนึ่งที่เข้าใจในสรรพศาสตร์ทั้งทางโลกและทางธรรม ได้ลึกซึ้งกว่าบุคคลทั่วไป และจะเป็นผู้หนึ่งที่ประสบความสุขความสำเร็จในชีวิต สมกับที่มีบุญได้เป็นชาวพุทธ และยังจะสามารถเป็นกälliyāṇamīṭra นำความรู้นี้แห่งน้ำใจมาโลกทั้งหลาย นำความร่มเย็นเป็นสุขและความเจริญก้าวหน้า มาสู่โลกทั้งมวลในที่สุด

กิจกรรม

หลังจากนักศึกษาได้ศึกษา บทที่ 12 บทสรุป จะโดยสมบูรณ์แล้ว
โปรดทำแบบประเมินตนเองหลังเรียนบทที่ 12 และกิจกรรมในแบบฝึกปฏิบัติบทที่ 12

บรรณานุกรม

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2503).พระไตรปิฎกภาษาบาลี เล่ม 1–45. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539).พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 1–45. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามหากรุณาธิคุณราชวิทยาลัย.(2543).พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 1–91. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามหากรุณาธิคุณราชวิทยาลัย.

2) ตำราทางพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ

กนกคักดี แก้วเทพและคณะ. (2550).เศรษฐกุศลศาสตร์ธรรมรัตน์. กรุงเทพมหานคร : คณะเศรษฐกุศลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กองวิชาการสถาบันพัฒนาบุคลากร.(2548).คุณนันทเดระผู้ก่อ起บัญชีพระพุทธศาสนาในศรีลังกา. ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย.

กองวิชาการ อาศรมบันทิต.(2549).สุขภาพนักสร้างบารมี. ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกาย.

จิรโชค วีระสัย และคณะ.(2546).รักษศาสตร์ทั่วไป.กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

จรินทร์ เทศวนิช.(2531). หลักเศรษฐกุศลศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

ชัยพุกษ์ เพ็ญวิจิตร.(2545).พุทธศาสนาสตรีกับวิทยาศาสตร์ ฉบับปรับปรุงใหม่ เล่ม 1.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศาสตร์แห่งจักรวาล. (2542). เล่ม 1–2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณรงค์ ธนาวิภาส (2542).เศรษฐกุศลศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : วิทยพัฒน์.

ทันตแพทย์สม สุจิรา.(2550).โอน์สไตน์พับ พระพุทธเจ้าเห็น.พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

ธนาญาณ์ ภัตราญาณ.(2533).อนุภาศ : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพิลิกลัลส์อนุภาศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ธีรบุณิ โศภิษฐิกุล.(2549).ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์.พิมพ์ครั้งที่ 3. ฉะเชิงเทรา : คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชบูรณะ.

ปริชา ช้างขวัญยืน.(2540).ทรอสันทางการเมืองของพุทธศาสนา.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สามัคคีล้าน.

..... ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก. (2538). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีดี เกษมทรัพย์.(2541).นิติปรัชญา.พิมพ์ครั้งที่ 4.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

เพญนาภา ทรัพย์เจริญ. (2544). การแพทย์แผนไทยการแพทย์แบบองค์รวม.พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา.

พัฒนี จันทร์โรทัย (2547). วิัฒนาการ: ความเป็นมาและกระบวนการกำเนิดสิ่งมีชีวิต. กรุงเทพ- มหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พันตรี หลง สมบุญ (2546).พจนานุกรม มงคล-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : บริษัท อรรมสาร จำกัด.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต).(2535).พุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548).พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสนา ชุด คำวัด.

กรุงเทพมหานคร : วัดราชโdreสaram.

พระธรรมปีฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543ก). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม.

พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

..... พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลคัพท์. (2543ข). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ- นคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

..... เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ. (2538). พิมพ์ครั้งที่ 3. มูลนิธิโภมลคีมทอง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

..... การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธศาสนา. (2542). กรุงเทพมหานคร : คณะแพทยศาสตร์ศิริราช พยาบาล

..... นิติศาสตร์แนวพุทธ. (2539). กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2548). พระพุทธศาสนา กับ โลกธุรกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ลีเบอร์ตี้เพรส.

พระภawanawiriyakun. (2546). รัฐศาสตร์เชิงพุทธและบทวิเคราะห์ทักษิโนมิกส์. ปทุมธานี : มูลนิธิธรรมกายน.

..... ชีวิตนี้ไม่ไว้วุ่นเดิมพัน. (2550). กรุงเทพมหานคร : รุ่งศิลป์การพิมพ์จำกัด.

..... อัมมจักกปปวัตนสูตร. (2537). กรุงเทพฯ : บริษัท บีเอ็นเค บุ๊คส์ จำกัด.

พระมงคลเทพมุนี (สด จนุทสร). (2537). 功德กธรรมของหลวงพ่อวัดปากน้ำ. กรุงเทพฯ : ออมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชิ่ง จำกัด (มหาชน).

พระมหา ดร. สมชาย ฐานวุฒิ. (2542). มงคลชีวิต ฉบับธรรมทายาท. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด.

พระ รัตนสุวรรณ. (2536). พระพุทธศาสนา กับ วิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์.

มาลี บานชื่น. (2531). แสงและทฤษฎีความน่าจะเป็น. กรุงเทพมหานคร : สุราริยาสาส์น.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : อักษร-เจริญทัศน์.

รัตนา สายคณิต และ ชลลดา จากรกุล. (2544). เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันรักษ์ มีงมนีนาคิน. (2541). เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ระวี ภาวีไล. (2543). โลกทัศน์ชีวทัศน์ เปรียบเทียบปริวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธอธรรม.

รออิม ปรามาส (2547). เอกภาพ สรรพสิ่ง และมนุษยชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี.(ม.ป.ป.).พุทธปรัชญาการปักครอง.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.

วิรัช ลภิรัตนกุล.(2543).วาทนิเทศและวاثศิลป์หลักทฤษฎีและวิธีปฏิบัติยุคสหสวรรษใหม่. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ว.วัชรวีร์ (2540). พระมงคลเทพมุนี มหาปูชนียาจารย์. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สุขุมวิท การพิมพ์.

สุชีพ บุญญาณุภาพ.(2530).พระพุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ การศาสนา.

..... พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. (2539). พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามหากรุณาธิราชวิทยาลัย.

เสถียร เโพธินันทน.(2540).ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ฉบับมุขปาฐะ ภาค 1-2. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหากรุณาธิราชวิทยาลัย.

สมจิต ชิวปรีชา (2535). วิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมการ พรหมทา.(2534).พุทธศาสนา กับวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย.

สมราดี ฟักผลงาม และคณะ.(2544). วิทยาศาสตร์ทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อารี พันธ์มณี.(2545). ฝึกคิดให้เป็นคิดให้สร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ใจใหม่ ครีเอทีฟ กรุ๊ป จำกัด.

อรุณรัณ ปิลันธโนวาท.(2539). หลักและปรัชญาของวิทยาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

อุ่รวรรณ อนสติตย์.(2530). หลักมนุษยศาสตร์. ลำปาง : กิจเสรีการพิมพ์.

โอสาร เพียรอรรม (2549) ตามหาความจริง : วิทยาศาสตร์กับพุทธอรรมฯ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อธรรมดา.

Anna Sproule (1990).CHARLES DARWIN, ปีน - ฉวี เวชชานุเคราะห์ แปล (2543).

ชาร์ลส์ ดาร์วิน. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์.

Bill Clinton (2004). My Life, แปลโดย สมเกียรติ อ่อนวิมล (2548). My Life. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นานมีบุ๊ค.

Masaru Emoto(2004).The Hidden Messages in Water,ศศิธร-ศศิวิมล รัชนี แปล (2548).
สาส์นจากวารี. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา.

STEPHEN HAWKING.(1988).A BRIEF HISTORY OF TIME แปลโดย รอธีม ปรามาส (2546).
ประวัติย่อของกาลเวลา.พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.